ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 1. У Будиму 10. Јануара 1864. Год. VI.

II. Читательима.

Са овим броем ступа лист овай у име Божие поново у живот. Ошел' ово бити онай живот, кои се неће више никад угасити, или ће бити само мученѣ умирућега, кои се само на часак дигне, да до кои час опет умре?

Лист овай од како є, уде є среће био. Први издаватель нѣгов Др. Д. Медаковић поболосе одма на почетку за обстанак нѣгов, и да приходи ни близу неће моћи подмирити расходе, али у племенитой тежньи своіой подузео є издавати га, ма и на штету свою, само за любав лепе и полезне цели.

То пророчество наскоросе испуни; єр са десетим броем ненавршивши ни пуна три месеца дана одустаде и први уредник нѣгов, а други како допуштенѣ доби, тако и оста, никад и нензаће на свет, єр лист небиа у стаю ни себе одржати, некмол и уредника плаћати. Тако оста лист одма с почетка и без уредника, и у овой двострукой невольи своіой држао се да богме са великим и свакояким натезанѣм пуно четир и по год. дана, док год. 1862 неизаће на нѣга и зашт, да несме више излазити без имена уредника и издавателя.

С почетка є био разашиљан готово на све ово четир до пет сто наши обштина, и да є свака само по єдан држала, кое є лако могла, и да су га местна школска надзирателства само са неколико лепи речи код обштинске власти заступити хтела, лист би се лепо обдржао; али се многима учини наметние неприматн га, него вратиште натраг, поєдина лица као и обштине; а многи нит вратиште, нит платиште, те издавателство буде приморано огласити, да ће га само онима слати, кои напред плате. Са овим огласом проће лист и горе. Донде є разашиљан на вальда где и читан био, а после оста потуцаюћисе по паучињим рафовима без икое користи; єр од то доба недоће више од 117 предбройника, где є за саме трошкове штампе и поште до око 200 предбройника преко нуждно било.

Кад є горепоменута забрана изишла, я сам се примио молити надлежну власт за допуштенѣ издавања, ал док є молба све канцеларије прошла протекло є неколико месеци, за ков време ніє смео лист излазити. Тек што допуштенѣ дође и лист опет излазити поче, буде нѣгов нови уредник у Будим на службу одазват, те тим премештањем мора опет издаванѣ листа на неки час прекинути. Али найвећма пострада лист променом коя се у пети тай мах збн у печатньи, где є лист донде штампан и где є у последнѣ време само по великой милости великога нашега народног добротвора Високопресвештеног Г. Епископа Платона излазити могао; ѳр лист ніє за печатню ни близу оно плаћати могао, што є дужан био.

Све ово ускупа, а и прећашнѣ не сасвим уредно излаженѣ, понешто и неуредност пошта, найпосле и то, што се све оно збн баш на краю године, где се око свакога нашег листа найвећма укубурити мора, да се кои предбройник нађе, довело є лист до тога, да за прошлу годину 1863 недоће више предбройника но 38. И за любав ових дужност нам є било ово изявити.

У разаслатом пре три месеца позиву обећало се уредничство, ако доволян брой предплатника буде, да ће лист од Новог Лета продужити и умолило є, да се до Божића прияве, кои га држати желе. Умолѣнису ГГ. учитељи, местни школски старатељи и надзирателн, као коих се напредак школе и уз то лист найближе тиче. Ево данас и Ново Лето дође, али онога броя од 200 предбройника іош ни близу ніє. Неки од ГГ. скуштеля послали су из маньи места већи брой него што се очекивало, али ових є само четворица; а од оне велике гомиле наши обштина, конма є лист потребнн нег поєдиним лицама, и од коих би свака само по єдан у своме месту бар за свою школу и учителя имати требала, а кад би се ГГ. школски старатељи и надзирателни само са некоіом любавном речи око обштинске власти заузели лако и имати могла, па да га немораю учителн од оне ядне и чемерне платице своє куповати, — од те гомиле обштина досад се само неке приявиле. Са овом досад скуплѣном помоћи пада опет та срећа на уредничство, са своіом га штетом издавати као и досад, све у надежди, да ће болѣ бити, та надежда є и код остали люди утеха велика, а код учителя єдина, зло и у зао час без нѣ! Учителн, конма є будућност прираштуюћег нараштая поверена, они су већ самом судбином на надежду авизирани.

То слабо и преслабо саучешће, ков є лист досад код наши люди цмао недржимо никако, да є само гола немарня, єрбо би

онда морали очаявати о сваком добру на свету, него є већом страном — тако ми верујемо-непознаванѣ листа, па зато, а и зарад обичая ево укратко програма. Коме год є ма кои од страни школски листова познат, и коме є само неки брой од нашег досадашнѣга листа до руку долазио, мого є видити, да є и овай а у овой нашой великой оскудици валяни педагогички и дидактички књига и болѣ нег други подузео доносити поучаваня и за школско и за домаће ученѣ и воспитанѣ деце, — распростирати по народу разумна начела о воспитаню и ученю, и тим не само учительима него и свима разумним родительима на руку и на помоћ ићи, — подузео є побуђавати на побољшанѣ унутрашѣга и спољашнѣга стања школе, те тим унапређавати школску ствар, у коіой смо яко заостали, а побуђиваюћи љубав к школи и ученю деце подизати учителѣ и школу, єр само са добром школом иде и просвета, а само са овом сваки напредак и свака срећа народа. Школски лист є претресао силна у ову струку спадаюћа питања, давао є упутства и поучаваня; а почем у нас іош никоєг листа, а ни књижица нема наменѣно деци за забаву, то се морао и на ово обазрати, те тако є окром горе поменутога непрестано доносио одабраног материяла за науку и забаву деци: приповедчице и приче, пословице, изреченя, песмице, одломке из природословни наука, математике, географие и историе, окром многи различити умни и телесни игрица, коє су наши больи учителѣи и многи отресити и разумни родителѣи и у школи и у домаћем кругу на науку и забаву дечию са леним успехом користили.

То смо радили у листу досад, то ће мо и одсад; а притом ће мо пазити шта и остали просвештени и сретни народи о побољшаню и напредку своє школе чине и являћемо што нађемо, да ће и нами на корист бити моћи; а бићемо свима пријателима школе и нѣзиног напредка захвални, ако незажале труда явити сваки догађай вредан обштега знања и угледа у погледу предпоменуте задаће листа, као што ни ми нећемо труда жалити, на свако зажелѣно питанѣ у овом погледу драговољно своє мнѣнѣ дати било явно ил приватно.

У овой дакле намери и наданю, да ћемо сваком пријателю народне школе и народног напредка путем школе користан рад наставити почнѣмо у име Божие шесту годину листа овог, са тврдом вољом, у овом великом и светом делу напредка школе са помоћи учителя и школски управителя све чинити, колкогод нам мале снаге домагале буду, тврдо се уздаюћи у онога, кои судбину свш народа у своіой руци има и по своіой светой вољи

мудро и благо управља, да ће нам на помоћи бити, — непрестано на уму имаюћи, да смо позвани за овај најсветији интерес народа — науку и воспитанѣ нѣгове деце радити и одговарати; и ако ове волѣ и у народу будемо могли пробудити радоваћемо се и помагаћемо є сваким могућим начином.

Тако лист поново починюћи позиваемо іош єдаред све, кои га држати желе, ако и немогу одма предплате послати, да се приме, да би могли доволан брой листова штампати дати.

Овом приликом являмо, да смо протоколе дужника од прошли година подерали, заборављамо их; а ако се кои іош сећа и волю има дуга вратити, нека га на фонд школскога листа поклони и на Г. професора Вукићевића у Сомбор пошлѣ, учиниће тим и задужбину; а предбројницима на лист од предпрошле т. є год 1862 коима є понешто од предплате претекло являмо, да ће им се лист толико слати, колико онај сувишак износи. Ков су то и колико ком сувишка претиче у листу ће им означено бити; а остали, ако су може бити на другом месту где предплату дали а за нію намирени нису умоляваюсе, да се ради тога изволе на дотична места обратити.

Уредничство.

Знаци добре школе и учителя.

(Єдно питанѣ за школске надзиратлѣ).

Ово є питанѣ за школске надзирателѣ врло важно. Ніе лак посо школу и учителя часком савестно оценити. Живот онај у школи тако є многостран и многоструган, да се само са најпажљивијим обазиранѣм сме из оно мало поява, што надзирателю за оно неколико тренутака на очи изаћу закључивати на целост. Ако и има у књигама о школи пописани знакова, по коима се готово наизвестно даде добра школа и учитель познати, опет є ствар ова тако важна, да би валяло сваки свой део амо да принесе. И я ћу ево само неколико речи о томе не из књига но из собственог искуства да наведем.

Чим помислим на добру школу и учителя онога ми часа єдан од наши учителя на ум изађе, ког никад док сам жив заборавити нећу. Име нѣгово другом ћу приликом казати, овде нам ніе до имена стало, а ни он тако суѣтан, да би за овим грамзио. Тай ми се учитель чини право гледало учителя бити. Цео нѣгов споліашњи вид, у оной простоти и чистоти, смерности а опет одсудности и мушком озбилю низ онај чудо благ поступак чине га

огледалом не само деци нѣговой, но и друговима учительма вукући их на слѣдованѣ нѣговим примером.

Па као што є он собом исто є тако нѣгова школа огледало реда и чистоте удесности и укуса. Нема ту пра ни паучине ни убрляни прозора и дуварова или мастилом забрляни скамия, нити ћеш на њима наћи резотина ма колко завиривао, а видиђеш по скамияма, да нису ни нове, ни баш скоро правлѣне. Нѣгова катедра стои на среди испред деце, где га сва деца направце гледе и одкуда он своим мирним и пажльивим оком целом школом влада и управля. Деца му седе баш као упарађена чета, сва узправо, сва наєднако єдно од дтугог уделѣно, и опет нећеш ни на коєм опазити, да би му то изправлѣно држанѣ теретно било. Светлост добиваю с' леве руке, а пред собом иза учителя имаю дувар без прозора и на њему поређане иконе, штице, мапе и остале учебне справе и опреме, коє су исто онако чисте и сачуване као и све остало по школи, и не само свако на найудесниє место ставлѣно, него и у лепом реду, знак и лепшег укуса учатељвог, кои ће за ямачно и на децу пређи.

Децу сам нѣгову колкогод сам пута сасвим изненада у школу улазио увек тако мирну и пажльиву нашао, да є то тако упечатленѣ на мене учинило, чим се те школе сетим, одма ми и деца тако живо пред умом стоє, као да их очима гледам, чисто би свако у главу познао ма где коє видео и умео би свакоме место казати где є седило.

А зашт тай држи овай учитель самим погледима своим. Он оком влада, и научио є децу да их никад поимениє непрозивлѣ; но нѣговом оку знаде свако, коє є рад да му устане и да одговара.

Са своіом ситном децом говори тако дечии говор као наймилостиния дадиля, а при том уме свой мушки характер тако држати, да му ни онде ни овде никаква притворства наћи нећеш; све є у нѣга чиста искреност и баш са тим држи он зашт далеко болѣ, нег они каплари и пандури међу учитељима, кои то само виком и псовком, само штапом и страом чине.

Он говори ясно и разговетно и чиними се да ни єдне єдине излишне речи нерекне. Уопште речено оманѣ говори, ал тим више деца, по оном важном вештачком начелу, да учитель валя своим говором да се устеже све на то смераюћи, да мишлѣню и раду ученика што више маха даде.

Нѣгова питаня што их деци дає тако су определена, да нема сумнѣ шта ће одговарати, а такосу кратка, да єдне сувишне ни забуњиве речи ту ниє. Колико сам га пазио никад примећио ни-

сам да є он морао питанѣ повторавати или разјаснявати. Тако умети питаня деци стављати то є велика вештина, и я незнам да є више ко тако има.

Са питањма чудо є вешт надражити децу и навести, да сама разумно мисле и говоре. Али онако се и види нѣговой деци на очима отиманѣ за науком, види се како чисто грабе речи са уста учителѣви; сјећи очима отимљусе на питаня да одговоре тако, да є учитель приморан на часак замукнувши озбилношћу погледа строгост реда сачувати. Деца су му на свако питанѣ као запете пушке. По очима се види умна бистрина; а гомила деце доиста нису све рођени таленти, но само учителѣвом вољом и вештином.

Као што су питаня учителѣва определена, исто су тако и одговори деце ясни, подпуни и сигурни. Одма се види, да оно ниє на изуст научено, ни голо брбљанѣ туђи речи и мисли, но собом премишлѣно, из собственог разума изходеће, а то држим за єдан од найглавнии знака ваљане школе.

Исто є тако избор науке красан; мене самога чисто уздиже онай одабрани садржай, — свака є стварка бисер зрно.

То све ускупа: чиста школа и леп намештай, достојаственo држанѣ и поступак учителя и оно изредно владанѣ нѣгове деце и пажня учинило є, да сам се увек код нѣга и неотиде найдуже забавио, где сам управо найманѣ посла имао; код нѣга ме време найбрже пролази, зачудим се кад протече.

А како є постао он таким учителѣм? Непрестаним мишлѣнѣм на науку деце; любављу школе и свега што са њом у свези стои.

При оцењиваню ваљане школе и учителя чинии се, да є отиманѣ деце за науком и њиово задовољство у школи єдан од найглавнии знакова. Код тог учителя видиѣеш да добар метод ниє ситница ни сувишно майсторисанѣ, но извод умне вештине учитељске и показує талент, ког учитель не само у глави него и у срцу имати мора. Нико неуме тако децу на уман рад надражити и у непрестаном умном раду и кретаню држати као он. У нѣговой є школи весео живот, ту ћеш видити деце умно окретне а срцем задовољне и блажене са школом, коя се радују да школски час куцне, коя грамзеѣи у школу иду као на найвеће веселѣ, коя тако са успехом уче да є кадро готово свако о сваком часу рачун дати, и коя се са оним што у школи науче без ичије помоћи сама и далѣ забављаю и радују; па тако се ту пробуди и онай уроѣени нагон к раду у деци, и оснажи се, и одма ту є' малена определен и тврд правац узме. И ово ми се чини найглавни знак ваљане школе и учителя.

(Свршиће се).

Изложеніе Свете Литургіе. *)

Изъ Духовне Бесѣде извадио Н. Ђ. В.

Одъ свію свештеныхъ радня у Православной Цркви најважнія є Литургія. Литургія є речь Грчка и значи обштинска служба. У прва времена Христіанска Литургіомъ називалесу се по гдѣкадъ не само све службе црквене, као што су утренѣ, вечернѣ и т. д. него и нѣке добродѣтельи и пр. доброчинство, послушностъ и у обште савъ побожанъ животъ човѣка христіанина носіо є то име. Но и онда се подъ именомъ Литургіе по преимућству разумѣвала она служба Божія, на коіой се свршує Тайна Евхаристіе или Свето Причешће тѣла и крви Христове, као што то и данасъ быва у нашой светой, саборной и апостолской цркви.

У овомъ смислу узета Литургія води свой почетакъ одъ самога Господа нашегъ Іисуса Христа. Онъ є, после последнѣ свое вечере узео лебацъ, благодаріо Бога, преломіо и раздаваюћи ученицима своима рекао: „Прінмите єдите, ово є тѣло моє, коє се за васъ ломи! После тога узео є чашу с' виномъ, коє бѣше водомъ разтворено (види Литургію Іакова брата Господня, и Собора Картаг. правило 28.), и оддавши хвалу Богу, дао є ученицима чашу говорећи: „Пійте изъ нѣ сви: ово є моя крвъ новога завѣта, коя се за васъ и за многе излива на опроштенѣ грѣхова!“ Апостоли смѣрно су примили и окусили што имъ є дано, а Спаситель имъ є іошть къ томе рекао: „Ово чините у мой споменъ!“ Овымъ начиномъ учинѣнъ є край старозавѣтной Пасхи, и установлѣна є нова духовна вечера, на коіой се вѣрнима подъ видомъ хлѣба предлаже право тѣло, а под видом вина права крвъ Іисуса Христа.

Цѣль, ради коє є Спаситель установіо тайну св. Евхаристіе, држимо, была є та:

1. Да се нѣгови послѣдователи с' благодарношћу сећаю Нѣга, а особито Нѣгове смрти; коју є добровољно прінміо за спасеніе рода човѣческогъ. На то насъ опомињу рѣчи Іисуса Христа: „Ово чините у мой споменъ!“ т. є свакій путъ кадъ се

*) Овоє изложеніе Литургіе писано од протоіерея Іоана Рожденственскогъ за потребу дѣце при повтораваю лекција изъ закона Божіегъ. С' тога се високій овай предметъ сматра не по свой своіой обширности и узвишености, него само са оныхъ страна, коє су понятію дѣчіемъ доступне, и коє њихову пажљивостъ за време Богослуженія найвећма на себе обраћаю.

годъ причестите моєга тѣла и крви, сећајте се безкопачне љубави отца небеснога къ вама, кои зарадъ вашега спасенија ніе поштедіо своєга сына; живо представљајте моја тежка страданја за ваше грѣхе, мою погрдну смрть, кою я претрпѣхъ, да васъ одъ вѣчне смрти избавимъ.

2. Да се у чувственымъ знацима изрази суштностъ новога завѣта, а уєдно с' тымъ да се означи и свршетакъ старога завѣта. Ова се цѣль одкрива изъ рѣчій Спасителѣвыхъ: „Ова є чаша новый завѣтъ моіомъ крвлю“, коє рѣчи имаю близко отношенѣ къ подобнымъ рѣчима, коє су казане при уређењу старога завѣта. „Взѣмъ Мойсей кровъ— говорисе у књиги Исхода (24, 8), окропи люди и рече: се кровъ завѣта, єгоже завѣща Господъ къ вамъ о всѣхъ словесѣхъ.“

3. Да вѣрни послѣдователи имаю чувствено духовно средство найтешнѣгъ саєдиненја са своимъ Спасителѣмъ а чрезъ то да доћу у вѣчный животъ. (Іоан. 6. 53.).

Ко се достойно приправља за свето причешће, и тако приправљенъ с' побожнымъ осѣћанѣмъ приступа къ трапези Господньой, тай добыя одъ ове свете тайне тако велику и неоцѣнѣну ползу, коя се неда єзикомъ човѣчимъ описати. Онъ ступа у заєдницу са своимъ Искупителѣмъ; постає причестникомъ божествене природе, добыя вѣрный залогъ за наслѣдованѣ будућегъ вѣчногъ блаженства. Онъ обнавља, освећує и укрѣпљує свою душу и тѣло, те тако добыя наймоћніе средство за сачувати себе у свакой добродѣтели, живити побожно, достойно хрістіанскога позива, и побѣђивати сва искушења и све наваде на зло. С' тога свети отци нису могли наћи доста рѣчій за изразити све плодове свете Евхаристіе. Симеонъ Солунскій (гл. 78.) назива св. Евхаристію саєдиненѣм Бога с' нама, нашимъ обоженѣм, пуноћомъ благодати, тайномъ надъ тайнама и жртвомъ надъ свима жртвама. А Іоанъ Златоустъ у бесѣди на Евангеліе Іоаново (46) вели, да мы после причешћа постаємо страшни свима нечастивимъ силама, да и сами анђели чисто завиде нами на томъ, єръ они ближе насъ стоє къ престолу Божіемъ, и непрестано пою у Нѣгову славу, па ипакъ се непричешћую Нѣговога тѣла и крви.

I.

Литургія у времена Апостолска.

По завѣштанію Спасителѣвомъ, Апостоли на скоро послеНѣговогъ Вознесенія, почели су заєдно са осталымъ вѣрнымa свр-

шивати тайну Евхаристіє или Литургію, и безъ сумнѣ, старалису се што вѣрніе подражавати примѣру свога учителя. Но у светымъ книгама ныховымъ неналазимо мы подробногъ описанія о томъ, како су они ову свештену радню свршивали; да, и єдва є могла быти у то време подпуна єднообразностъ, кадъ є Духъ Светый непосредно упућивао савршителѣ свете тайне, и давао имъ шта ће говорити и дѣлати. На основу нѣкихъ рѣчій у апостолскимъ списаніяма, и по сведочби древныхъ отаца цркве био є у апостолской Литургіи овакавъ поредекъ: она се починяла поучителномъ бесѣдомъ ради укрепленія у вѣри новыхъ ученика и ради доказиваня важности таинствене и небесне ране, коя ће имъ се дати. Затимъ кадъ су ови већъ срдцемъ довольно приправлѣни были, устаяли су сви на молитву и старешина изговоріо є Богу молитве, коє небѣху одпре смишлѣне, него говорене по надахнућу одозго. После молитве предлагао є онъ лебацъ и чашу с' виномъ, по примѣру Іисуса Христа; спомињао є Нѣгову любавъ и доброчинства указана роду човѣческомъ; благодаріо є за све ово небесноме отцу, и моліо га, да пошлѣ доле Светога Духа, да се освети предложеный хлѣбъ у право тѣло, а вино у праву крвъ Христову. На то є цѣла скупштина вѣруюћихъ потврђуюћи своє єдиндушіе говорила: аминъ. Затимъ є хлѣбъ раздроблѣнъ на честице, и сви вѣрни причешћивали су се с' побожношћу, а служба се свршивала поянѣмъ псалмова' и новымъ молитвама.

После службе сѣдали су по источномъ обичаю сви присутствуюћи у истой молитвеной соби и свршивали су вечерѕ любави, коя се справляла изъ оныхъ дарова, коє приношаху богати у цркву, за знакъ христіянске любави, и за раненѣ сиромашне браће. Ова братолюбна гостба држана є с' почетка у гдѣкоимъ црквама пре Литургіє, али то є после забранѣно, и доцніе свети сабори одредили су, да се само они смѣю причешћивати, кои тога дана нису ништа єли.

Одређенога дома за скупштину у првый мах' ніе было, него су се вѣрни састаяли на молитву у кући єдногъ или другогъ изъ своє средине. Уредителы оваквыхъ скупштина' были су у Іерусалиму сами Апостоли. Но почемъ є ныхова главна дужность была проповѣдати Божію науку, а не о трапезама бригу водити; то су имъ за помоћнике у овоме послу изабрани седморица поузданыхъ людій између вѣрныхъ, коє су Апостоли рукоположили, и кои су прозвани діакони (служителы). Сви они, како Апостоли, тако и діакони неуморно су се трудили за благо обштине, и што су годъ предузимали, радили су по обштемъ савѣтованю и сугласію. Не-

П 6 10
4750

В. Бр. 4826

ШКОЛСКИ ЛИСТ

ЗА ГОДИНУ

1864.

VI. ГОДИНА.

Поклон
ЈОЦЕ ВУЈИЋА из Сенте
УНИВЕРЗИТЕТ. БИБЛИОТЕЦИ
У БЕОГРАДУ

Библиотека
ЈОЦЕ ВУЈИЋА
у Сенти

У БУДИМУ.

Тиском кр. угарск. свеучил. печатње.

1864.

видима глава ове обштине био є самъ Іисусъ Христосъ, а сви ученици и слѣдбеници Нѣгови, безъ разлике званія и стања помагали су єданъ другоме, као удови єднога тѣла, кое се зове црква. Обштина христіянска у почетку звала се Екклисіа, кое значи одабрана скупштина, или саборъ. А тако се звало и мѣсто гдѣ се христіяни сабираху. Наша рѣчь црква произведена є одъ грчке рѣчи кириаки кое значи домъ Господань.

(Продужиће се.)

Изясненіе Псалма 47.

Предказаніе Христовой цркви.

Велій Гдⷭ и хваленъ зѣлѡ въ градѣ Бога нашегѡ въ горѣ своейѣи єгѡ, благокорениымъ радованіемъ всеа земли.

Великъ є Господъ, и врло є хваленъ у граду Бога нашега (у Іерусалиму), на светой Нѣговой гори (на гори Сіонкой) добро укорењујући и утврђујући га на радость целе землѣ. — Господъ є учинио, да є Іерусалимъ постао источникомъ просвѣте и утѣхомъ цѣле васелѣне; одтуда се развіо коренъ Богопознаваня по свему свѣту; изъ Іерусалима, гдѣ є Христосъ Господъ распетъ био, разишли су се Апостоли на све стране по земльи проповѣдаюћій законъ Божій и разносећій людіима радостанъ гласъ о вѣчноме спасенію.

Горы Сіонскіа рекра сѣверова градъ царя великагѡ. Сіонске горе сѣверна страна єстъ градъ великога цара.

Богъ въ тажестѣхъ єгѡ знаемъ єсть, єгда заступаетъ ихъ. Богъ у своимъ храмовима, у своимъ палатама познанъ є када ихъ брани. Богъ чува и храни свое храмове.

Ꙗкѡ се царіе земстіи сокрашася снидошася вкупѣ. Єръ, гле, земальски цареви сакупишесе, и саставшесе скупа.

Тіи видѣвше такѡ ѹдивишася, сматошася, подвигошася. Тіи цареви кадъ то видише, зачудишесе, сметошесе, уплашише се, покренуше се (побѣгоше).

Трепетъ пріатъ ѧ: тамѡ болѣзни якѡ раждающіа. Дрктанѣ обузело ихъ є; и болови као у породиљ.

Дѹхомъ вѹрнымъ сокрѹшиши корабли Фарсійскіа. Вѣтромъ силнымъ разрушићешъ лађе Тарсійске. Као што бурный вѣтаръ навданутъ поруши огромне лађе, тако ће Господъ своіомъ невидимомъ силомъ сакрушити и побѣдити непріятелѣ своіъ светоіъ

закона. — Тарсъ є варошъ приморска у Киликіи у малой Азіи, лежи сѣверно одъ Финикіе. У њой се родіо Апостол Павле.

Ꙗкоже слышахомъ, такѡ и видѣхомъ во градѣ Господа силъ, въ градѣ Бога нашегѡ: Богъ ѡснова и въ вѣкъ. Као што смо слушали одъ нашихъ старыхъ, тако смо и видѣли у граду Господа Саваота у граду Бога нашега. Богъ га є основао и утемељио за навѣкъ. Богъ се стара за свету нашу цркву; Онъ ће ю свагда одржати.

Пріяхомъ Боже милость твою посредѣ людей твоихъ. Мы смо очекивали, надали се, познали и примили милост твою Боже посредъ народа твога. Ты се Боже за насъ старашъ и даешъ намъ свака добра, по твоіой великой милости и любави к' нама. Све што мы имамо, одъ Тебе имамо, све є то дѣло милости и благости твое, а не дѣло наше заслуге.

По имени Твоемꙋ Боже, такѡ и хвала Твоа на концахъ земли. Као што є име твое, тако є и хвала твоя, слава твоя до краева земље. — Свуда се и у свима земляма спомиње име и славе велика дѣла Божія.

Правды исполнѣ десница Твоа. Десница твоя пуна є правде. — Као што сунце по своіой природи свѣтли, и као што насъ ватра огрѣва, тако є и Богу свойствена найвећа правда и милостъ и свака врлина у найсавршеніемъ смислу.

Да возвеселится гора Сіонскаа, и да возрадꙋются дщери Ꙋдейскіа сꙋдебъ ради твоихъ Господи. Господе, нека се весели гора Сіонка, и нека се радую ћери юдейске (подъ овымъ се именомъ разумѣваю и вароши юдейске), због твое правице, и због твога праведногъ суда.

Ѡбыдите Сіонъ и ѡбымите егѡ, повѣдите въ столпѣхъ егѡ. Обколите Сіонъ, и обилазите около њега (обкружите га). Проповѣдайте у његовымъ кулама, славите Бога у Сіонскимъ зданіама; избройте куле Сіонске.

Положите сердца ваша въ силꙋ егѡ, и раздѣлите домы егѡ: ꙗко да повѣсте въ родѣ иномъ: Метните срдца ваша у његову снагу. Посмотрите ограду Іерусалима града; размѣрите домове његове, да можете приповѣдити потонѣмъ нараштаю. Добро утубите како изгледа садъ светый градъ Божій, да можете своимъ потомцима казивати:

Ꙗкѡ той єсть Богъ нашъ въ вѣкъ, и въ вѣкъ вѣка: той ѱпасетъ насъ во вѣки. Казуйте потомцима вашима, да є Господъ Богъ нашъ у вѣкъ и до вѣка, да ће се онъ за насъ свагда старати и о нама промышлявати: — нека сынови и унуци ваши слу-

шаюћи како є Богъ многа добра њиховымъ предцима учиніо, добри и честити буду; нека ихъ приповѣданѣ то побуђуе на мудрость, на љубавъ къ Богу и на добродѣтелянъ животъ. Тако и мы увѣкъ треба да имамо у памети горьній и небесный нашъ Іерусалимъ, да намъ се мили красота небесна, да чезнемо тамо душомъ нашомъ гдѣ живе светци и праведници, гдѣ су стална и постояна блага, коя є Богъ приправіо за све оне, кои њега чистимъ срдцемъ љубе и поштую. Мы треба ди свакій данъ све больй бывамо, да ближнѣ наше любимо, да спромахе подпомажемо, да увреде праштамо, и да тако царство небесно заслужимо.

Изъ толкованія св. Іоана златоуста, извадіо и за школску потребу удесіо Н Ђ. В

Домаћи благослов.

(Єдна прича).

Био єдан побожан човек. Тай се молио Богу, да га научи, шта ће све чинити, да у своіой кући напредан и сретан буде. На ту молитву укажему се єдно чудно появленѣ: опази три анђела, где се єдан клечећи овако моляше: я очи своє горе дижем, отуда ће ми помоћ доћи; други с' мотиком у руци коренѣ копаюћи да му зной потоком с' лица падаше говораше: у зною свог лица леб ћеш свой єсти; а трећи сабираюћи коренѣ и говорећи: чега скупляш и чуваш тога ћеш и имати, однашаше то дома, где сва три анђела заєдно у љубави живеше.

Кад изчезе появленѣ, даде се онай у мисли и сретнувши некаква старца приповеди и запита, шта то значи, а старац одговори: Оћеш ли, да ти у кући добро иде, а ти се и Богу моли као онай први анђео, и ради као други и сабирай па чувай као трећи, а буди у слоги и љубави са своима на дому, као што њи виде. Муж є да завреди, а жена да сачува, другчиє ће обоє просияци бити.

Раду є корен горак али род сладак. Где су срца вольна, ту су и руке вредне. Радня и штедня обогати и спромака. Узаманѣ є само єдаред сладко, а после довек горко. Части и веселя найбогатиє куће оборе. Свила и кадифа утамани ватру и лонце на огньишту. Где є за трпезом слога ту сам Бог у зачелю седи.

Школске вести.

УЧИТЕЉСКЕ ШТИПЕНДИЈЕ. Државно министарство наредило є, да се издаю двє педагогичке штипендије по 200 ф. годишнѣ на практично изображанѣ православни учителя за главне школе у Буковини, о трошку ондашнѣга православногa религионарног фонда. Штипендије добиваће само талентирани и примерног владања кандидати, кои су педагогичке науке свршили, и кое ће по предлогу ондашнѣ православне консисторије земаљска власт потврђивати.

И у нас има свакоякы штипендия и имамо их ваьда више и болѣ него икои око нас живећи народ, али нема ови на изображенѣ учителя и свештенika наменѣни, кое су нам пре сви остали нуждне. Све остале штипендије: юридичке, медичке, техничке, академичке и друге више су на корист ови поєдини лица, коя их уживаю, него народа; само ове педагогичке и теологичке биле би праве народне и народу на корист; єрбо су ово редовни и у нас досад готово єдини народни учитељи и воспитатељи, кои га уче словом и делом, примером и животом, хотице и нехотице, били изображени ил не, пак би га знанѣм и лепшим изображенѣм своим на сва добра наводили, а незнанѣм га забаталою, на зло напуштаю да перекнем наводе и упропашћую.

Учитељски штипендия колко нам є познато нема ни у кнежини србской, у коіой се оволико много за изображенѣ народа стара и на штипендије троши, а где іош ни данас препарандије нема, па где би ове штипендије од велике користи биле.

Пријатељи школе и изображеня народнога кои су имућни и на издаванѣ штипендия смишляю, валяло би да се ови штипендия пре сви остали сете, єрбо су ове важније него све остале.

НЕДЕЉНА ШКОЛА ЗА ШЕГРТЕ. За шегрте прописана недељна школа готово свуда є яко занемарена. Са тога су морали неки магистрати наредбе издати, да они шегрти, кои са своє кривице на науку недолазе, сваки ред код куће од свои господара строго каштиговани буду; а где с' кривице господара изостаю, да господари сваки ред новцем од два и четир па до педесет и више форинти каштиговани, а кои платити немогу, да затворени буду и да им се закрати шегрте држати.

ГИМНАСТИКА КАО РЕДОВНА НАУКА. У Прайской изашла є државна наредба, да се и у мале школе заведе гимнастика као редовна наука. Они, кои те школе издржаваю дужнису о свом трошку устроити уза сваку школу и ово игралиште и набавити оно мало потребни справица. Учитељи су обвезани децу у овом исто онако свойски учити, вештбати, као и у осталим школским предметима: а школски ће старателъи и надзирателъи своим саветом код народа волю будити на ово као найполезнію струку у погледу телеснога оснаженя и изображеня.

И за нашу по нарави живлю децу редовно ово и систематичко вештбанѣ и са њим систематичко развиянѣ и снаженѣ тела од велике би ко-

ристи било, особито сад, од како се и у наш народ почео увлачити некакав млитави и мазни начин одрањивања деце, кои му не само онай први, и најглавниј характер јуначство и срчаност убија, него и силну болест на нега навлачи и затире.

У листу овом бивало є реч о користи гимнастике и описано є неколико кола тих игри (види год 1860 стр. 106 и год 1861 стр. 107, и 347) тамо є дато и упутство, како се има са њима поступати, пак се надамо од наши ревностини особито од млађи учителя, даће се и ове стране народног изображаня топло приватити и децу свойски вештбати. Од најмлађега учителског нараштаја (препаранда), кои сад и у препарандии гимнастику као редован предмет уче очекујемо, да ће колико собственог здравља и снаге ради још више ради народа, коем ће учитељи бити, свойски прионути да се у овом не само извештбаю, него и науче, како ће децу учити. А као што се тврдо надамо од сви разумни школски старатеља и управитеља, да ће учитељима у овом свуда на руку ићи, исто смо тако уверени, да ће и све више школске власти призренѣ на ово имати и не само радоватисе томе, но и труд оних учителя и настоятеля кои се за ово заузимали буду достойно уважити.

ОСПА У ШКОЛИ. Како на више страна по деци оспа влада и у неки мести доста опасно, да би се прилѣпчивой овой и доста убитачной болести колко є могућно на пут стало опоминю се учитељи, да нипошто децу оспом заражену међу здраву децу непуштаю, да се неби и ова окужила; а местне школске власти дужнесу дотичне родитеље усветовати, да такову децу не само у школу нешало, него где є могућно, да их и код куће сасвим од здраве деце одлуче и да их бар три или четири неделѣ дана у постељи и у соби чуваю, почем се зна, да болештина ова и кад є привидно сасвим прешла врло се лако поврати и онда обично децу убије ил лото осакати. На неки мести приморанесу биле политичне власти строге наредбе издати и оне кои се противе са новчаним каштигама и затворима каштиговати.

ЧЕЛАРСТВО. Друштво челара у Бечу одредило є с' почетком идућег месеца давати популарне лекције о неги челе. Єдан члан тог друштва наређен є, да сваке неделѣ и празника у єдной ондашньой нормалной школи те лекције дає, и да засад на иконама све показує, а на лето ће на кошницама истога друштва.

Не били и наши вешти челари хтели по овом примеру своє поучити у той врло користной струци економије. Школски надзирателн старателн и учителн врло би лепу задужбину учинили, кад би околину свою на ово подизали, рачуном ня представљоћи тай врло мали труд и трошак а велику корист, и завештоћи их на то, још кад би сами, кои су том вешти лекције давати хтели, или веште челаре на то умолили, а од своє стране постарализе, да што више слушаоца дође, још где би згоде било кад би баш друштво челарско склопили.

УЧИТЕЉИ И СВИЛЕНА БУБА. Код ови мали и уди учителски плата приморанису многи смишлати на начине, како би што то болѣ на крај

изашли. По селима где учитељи манѣ привата имаю и манѣ се одуд помажу, а ни баште ни воћа немаю, да би одуд коју крајцару извући могли, по нашем искуству нема за учитеља никое болѣ узгредне радње и забаве, којом би се и лакше и брже и болѣ помоћи могли него што є нега свилене бубе, где и мала немоћна деца и стари за тежи рад немоћни старци лепо послужити могу. Ми познаємо учителя, кои овом забавом, а за оно неколико недеља дана, дакако где є прилике и згоде, по 100 и 200 ф. добию, ово є врло лепа закрпа. Окром тог има места где іош политичне власти оне, кои се са овим примерно занимаю и околину свою практично поучаваю башка са наградама од 5, 10, 50 и више дуката награђую.

УПРАЗНЂНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА. У Будимској дијецези: Будим дистрикт будимски;

у бачкој дијецези: Десп. Ст Иван, Пивнице и Кисач, дистрикт новосадски;

у Темишвар. дијецези: Арадац и Пардањ дистр. вел. бечкеречки; Чаково дист. чаковачки; Кикинда дист. кикиндски; и Н. Ст Иван, дист. чанадски;

у вршачкој дијецези: Вршац и Павлиш, дистрикт вршачки.

У темишварској дијецези месту Соки, почем се ниє више учителя пријавило остає досадашњи суплент до свршетка текуће школске године, а онда ће се опет путем конкурса нов избор правити.

Од препарандa, кои су учитељске науке у Сомбору прошле године са добрим успехом свршили и способни за учитељ проглашени, на кое би даклe валало призрења имати слѣдећи колико нам є познато іош нису намештени:

У будимској дијецези: Милан Ђукић из Бана;

у бачкој дијецези: Іосиф Шевић из Мохола, Младен Лугумерски из Сомбора, Петар Борић из Новог Сада и Стефан Жекић из Сивца;

у темишварској дијецези: Велько Константиновић из Борче, Милош Іовановић из Меленаца, Светозар Миладиновић из срб. Се Мартоня;

а у вршачкој дијецези: Іован Бакић из Вршца и Пантелија Крстић из Вршца.

Од ових су Бакић и Жекић проглашени за способне учитељ на основним и нижим разредима главне школе са препоруком, а Крстић кои є и Богословију и препарандију са најотличнијим успехом свршио проглашен є за учителя на главној школи са препоруком. Грнота є дакле да ови код такове способности своє без ухлебљења и без користења те своє науке и вештине заборављу, а онамо школе и деца уз лоше суплente да пропадаю.

НАПЛАЋИВАНЂ УЧИТЕЉА. Како издаваћ учитељски плата жалостно иде, ево примера, како се єдан од учителя ядa, а оваки гласова са сви страна има:

„ Узимам слободу у име све овдашњ жалостне браће мое учителя најпокорније явити, како ми овде живимо зло горко и прегорко и нико горе него ми! Варошки каспри теraю нас туторима, да нас црква плати, а ту-

тори шалю вароши; тако нас тураю од немила до недрага, као Христа на мученю. Касир своју службу овом речи свршује „нема“ још разрогачи очи и чисто се погоропади говорећи: „писам ни варошке пандуре исплатио, одкуда вама.“ Ето с' ким нас упоређују учитељ и воспитатељ деце свог. Изсмеваю нас; ми смо код варошке касе последњи, ми сасвим презрени. Тужилисмо се и вишој варошкој па и вармеђеској власти и ниодкуда помоћи; пак смо принуђени и вас молити, да нам помогнете, иначе нам још већа неволя предстои, да ћемо у тешкој нужди и беди и на наше учитеьске дужности заборавити; гладан и нуждан човек није у стању дужности свог испуњавати.“

Ово су доиста жалостни гласи; и кад учитељи кои окром те свог уде платиће никаква друга имања ни прихода немаю да само душу придрже, па и код богати вароша ту своју платицу тако неуредно добиваю, да по више месеци једне пребијене крајцаре недобију, него у нужди и неволи морају своје квите чиновима тако продавати, да четвртину и третину изгубе, онда нема никоега већа на небо вапијућега греха. Код оваки поступака неостаје ништа друго но тужбом на највише земаљске власти обратити се, где ће зацело услишане бити.

Школске књиге.

Следеће за српску народну школу прописане и у кр. угарској свеучилишној књигопечатњи штампане књиге могу се код дирекције предпомснуте књигопечатње добити:

I. Буквар за српска училишта 14 кр.

II. Прва језикословна Читанка за српска народна училишта 27 кр.

III. Друга књига о језикословію и читаню за српска народна училишта 51 кр.

V. Церковное пѣніе къ недѣльнымъ и праздничнымъ днй на вѣсь годъ за употребленіе сербскихъ народныхъ оучилищъ. 13 кр.

VI. Изъ Псалтира первоначалное оупражненіе къ чтенію славенныхъ книгъ къ оупотребленію къ славено-сербскихъ народныхъ оучилищахъ. 27 кр.

VII. Изъ Часослова первоначалное оупражненіе къ чтенію славенныхъ книгъ къ оупотребленію къ славено- сербскихъ народныхъ оучилищахъ. 11 кр.

VIII. Катихисисъ малый о невинствагю Сунода къ Карловцъ 1774. 13 кр.

IX. Восточнога вѣроисповѣданія Катихисисъ за више ученике разреде у Богоспасаемой Епархіи Бачкой. 23 кр.

X. Средњый Катихисисъ. 13 кр.

XI. Малый Катихисисъ 4 кр.

Ко се са готовим новцем на горепомснуту печатню обрати, добиће 25% рабата.

Лист овай излази месечно тиред: сваког 10, 20 и последњег.
Цена є на целу год 4 фт. на по год 2 фт.

Изд. и уређује Др Ђ. Натошевић. — Штампа краљев. угар. свеучил. печатња.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 2. У Будиму 20. Јануара 1864. Год. VI.

Знаци добре школе и учителя.

(Једно питање за школске надзиратеље).

(Свршетак.)

Довде смо укратко представили споляшњост тога честитог учителя и његове школе, видилисмо како он зашт држи, споменулисмо његову вештину у даваню питања и у избору науке, коју деци казује, и како се деца њему, школи и науци радују; остаје нам да још у кратко споменемо успех његове деце у појединим научним струкама по разредима дечиим.

Овде морам пре свега споменути, да сам још у оно доба, док сам у свакој школи пуно свакојаки разреда налазио: почетника, штицараца, сричателя, млађи и старији букварача, млађи и старији часловаца, млађи и старији псалтираца, које све страота посо отештава, и никад успеха бити неможе, код њега сам још онда само три разреда налазио: букварце, часловце и псалтирце, без икојег разликованя млађи и старији, ер је он увидио, да они силни разреди само сметню чине и невештину учителя одаю.

Што се успеха његове деце у појединим наукама тиче имам навести, да сам његове букварце налазио кадкад пре ускрса, све прописане молитвице, заповести, и све остале законе и веру где сви листом не само текстове разговетно рецитују, но и разумеју и својим их речма казати уму. Приповедаю све прописане библичне приповедке на 20 из старог и 20 из новог завета својим речма врло добро и отимљосе, и мило их је слушати. Певаю лепо све за њи прописане црковне песме не само у хору него и самце, и у његовој њеш школи наћи гомилу деце са изчишћеним и ясним гласовцма као рођени певаца. Запитай ту малу децу разумеули

текстове тих песама, отимаће се да ти кажу. Познаю сав буквар у накрст, читаю сва три вида писмена не само механично доста течно, него и разумно и приповедаћети своим речма не само све приповедке из буквара, но и многе друге, коє им є учитель казивао школски лист користећи, а рецитую како текстове црковни тако и више маньи одабрани народни песница. Сва деца пишу мала диктанда чисто и читко и написаћети сваки задат изражай лагано ал сигурно; а чућеш их сва та мала диктанда на сто и више најодабранији изречења из Св. Еванђелия не само да рецитую, но и у свезу са дотичном Божном заповести и законом умеу свести, почем учитель све на ово као на основу целе правне науке зида; милина є ту малу децу слушати како на задату тему или заповест кою н. п. о поштованю родителя и старии свои гомилу изречења из Св. Писма наводе, коє за њи све ни прописано ниє, ал коє они седећи заєдно са часловцима слушаюћи од ових упамте. Па најважниє є, како учитель уме та врховна начела Християнства деци той одма с малена за правила живота поставити, како их уме на та правила заветовати, и како све њиново владанє и сва дела на та правила одмера, тима их правилама опоминє, награђує и каштигує; я сам пуно уверен, да ће то све красни и сретни люди бити и да ће се општина та са две три таке генерације подићи и најчестития изаћи и тек онда овога свога врстнога учителя славити и навеке благодарно благосиляюћи спомињати. Придодати іош имам, да сам ту нѣгову ситну децу налазио о дуовима у сва четир вида наизустног и писменог рачуна у колу броєва до стотине тако сигурну, да се никоим питанѣм нису забунити дала. И све є ово добитак и успех само єдне и то прве године у школи, а са децом од коє є редко коє седму годину навршило; можели се више зажелити и пошто би мого ко то купити.

Нѣгови часловци знаю све у букварачком разреду научене текстове из науке християнске врло добро изяснити, знаю библичне приповедке погдешто већ са библичним речима казивати, знаю црковног пояня велику гомилу, и код ови већ вичнии а снажнии грла иде поянѣ и у хору и самце далеко лепше. Знаю прву читанку сву унакрст, приповедаю не само опе но и многе друге у листу коєгде даване приповедке, приче, басне и др. (коє сами читаю) све своим речима лепо, да є мило слушати их. Ови рецитую гомилу одбрани народни юначки песница гдекои већ с тако вештачким виєнѣм гласа као декламатори. Ови пишу и брзо и лепо, и на задату тему рецитую неброй изречења из Св. Писма и многе

одабране народне пословице тако, да на важнијој теми којој неможеш краја дочекати. Наћи ћеш их где часловац читаю и течно и разумно и не само да ће ти из њега много разговетно и верно рецитовати но и гомиле славенски речи значе казати. У рачуну раде са већима єдно-и вишеименитим броєвима и с' обичним разбитцима писмено и наизустно брзо и сигурно; они познаю све обичније мере, и учитель има за њи тако практичну збирку рачунски задаћа, да деца цену и вредност сви обични у животу ствари врло добро знаю и нико их у томе преварати неће.

Њгови псалтирци не само да знаю садржај сви недељни и празднични еванђелия и апостола и да славенски текст на српски изясняю, но и више еванђелия дидактичког садржая, као што є и. п. Матея цела глава 5а 6а и 7а и многе прописане апостоле на славенском єзику верно рецитую. Исто тако читаю, изясняю и рецитую гомилу најодабранији псалмова, разумеу сва єктения, приповедаю све библичне приповедке на 50 из старог и толико из Новог Завета са чистом библичном речи, они ће ти казати значај сваког празника и приповедиће ти жития од главнии светитела на 20 са доста пространим животописанєм и одабранним приповедачким речма и изразима; па можели се ко посумнати, да ће ово изредни християни и сретни люди бити, а коме ће имати на той извршности душе и срећи благодарити после Бога до єдинце томе добром и изредном учителю свом.

Њгови псалтирци знаю обе више читанке кроз и кроз; они су не само изредни чтеци, кои и побрже и правилним гласоударенєм читаю строго пазећи на интерпункције, на кое учитель већ код букварача навалюе, него умеу побрже прочитаним подужим чланцима одма главе сватити, одабране изражае приметити и одма целу ствар приповедити или казати, главну науку извући и са пређе наученим сродним у сношенє и свезу свести. Ови знаю повише и повећи одабрани народни песама лепо декламовати; умеу географично комаће читанака без књиге са земљописни мапа читати, наћи ћеш у њи ясно представлянє о створу земље и света, учитель их вештба на табли у рисаню најглавнии земљописни црта; исторично комаће приповедаю са ясним представлянєм времена и места где су се догађаи сбивали; сва три царства природе нису им само у главним цртама позната него познаю и наситније све обичније домаће и економске животиње, многе растиње дрва и биља и најглавније минерале; чуће окром тог сила главнии начела разумнога домоводства и пољоделства, многа

правила дијететична и христоитична, ер учитель овај ни нашто незаборавља, штогод зна да ће деци у животу нуждно и користно бити; и преко свега тога наћићеш у деце сила лепог знања о строју свога матернег језика, као и познаванѣ многи главнии флексија славенскога.

Нѣгови су псалтирци веште и итре рачунице окретне у свакой струци за живот нуждног рачуна. Они су вешти и добри писари, и њиови краснописни прописи удивићете; на њима ћеш видити руку и око извештбано и све прописе чисте и лепо сложене, знак чувства лепоте код деце као и код учитеља, а покушај нѣгову децу и у маньим писменим саставцима и бележкама за кућу и за живот потребним и нуждним, и наћићеш, да учитель ниє заборавио ни на та обична мања штилистична писмена и белешке децу научити.

Учитель овај ниє ни према играма дечиим равнодушан, и у томе их уме лепшем научити, од невалялог усветозати. Ако и ниє сам много вешт гимнастик уме децу у гимнастици вештбати. Он их изводи у лепше пролетнѣ летнѣ и єсенѣ дане у полѣ и показуе онде у природи све оно, што их у читанкама о природи научи; старију децу свою сам практично поучава у неги домаће стоке, воћа, свилене бубе и у практичном познаваню најбољи врсти свега овог,—и ко би ти све оне лепе стране наброио, што их овај изредан учитель на корист своє деце употребити уме; читаву би књигу мого написати, кад би све на ситно описивати хтео; али томе ниє овде место, нити сам то намеравао, но само укратко главниє црте ове изредне школе и овога врстног учитеља навести, колко подражаваня іош више познаваня и оценења ради.

Мож да ће ко помислити, да сам я овим хтео неки идеал учителя овде ставити, покуплѣи са сви страна све што сам на многима найлепшега видео, па склоплѣи то све уедно; али то ниє; я сам учителя овога гледао и даће Бог те ћу га іош гледати, а има их и више, кои су овоме близу равни, и коиће єрбо су млађи за кою годину овом сасвим равни бити, нѣга можда и претећи, ако само и од стране обштине, од настоятеля и управителя школски пажени и достойно уважавани буду, да им се то њиово свето дело мили, па да се као и овај непрестанim мишлѣнѣм и бригом о науци деце люблѣи школу и све што са њом у свези стои од дана на дан све болѣ и лепше за ово свето званѣ своє изобразе и извешће.

Воспитанѣ зант и наука.

(Єдно питанѣ за учителѣ и родителѣ).

„Школа има децу само учити, а родителя є дужност воспитати их.“ Овако кои говоре има их много, и ово би доиста врло комотно било, кад би се дужности родителя и учителя са ове две речи изрећи дале: ти их воспитай, а ти учи; онда би била и многа парница између школе и породице часком свршена, єр онда би сваки отац и сваки учитель од єдаред знао, докле чия дужност иде.

Али ствар ова сасвим другчиє стои; я ставлям само ово питанѣ: шта є важниє, воспитанѣ или наука? шта би волио кад би недао Бог са децом несреће имао, ненаучену или невоспитану т. є. невалялу децу имати. Я држим да може човек и поред мало науке и готово рећи без науке добар човек бити, наравно само неће без науке никуд и нигде доспети моћи; али невоспитан т. є. зло воспитан човек свакад є и свуд несрећан, іош и своє у несрећу сломиє.

На кад є то тако, онда питам: смеј' се тако важна ствар као што є воспитанѣ напуштати, по пуни пет и шест сати сваки дан док су деца у школи непазити, и за; баш у школи да се на то непази, у школи да се прекида? За цело ћеш ми одговорити: не. Онда уступи дакле право и власт учителю, да те као родителя и оца код деце заступати сме.

Но томе є дакле воспитанѣ у школи већ само по себи врло важна ствар, само по себи важна цел тако, да родитељи ради нѣ драговољно учителя за помоћника и пријателя у томе делу узимлю.

Али воспитанѣ є и главно средство науци. Невоспитана деца ни при найбољой науци ништа уредно ни валяно ненауче; напротив добро воспитана деца науче оно и докрме доциниє и сама, што су са недотупавне школе и учителя пропустили. Почем є дакле воспитанѣ тако важно средство науци, то учителя већ сама мудрост приморава децу учећи и воспитавати их, коє му и родитељи драговољно одпуштаю.

Дошлисмо дакле укратко до овога:

да невоспитана деца нити шта валяно науче, баш и при валяной школи и у случаю особитога дара,

нити их ако баш по нешто и науче можеш у позднием веку на добро што употребити, єрбо су без характера, невалялн;

а добровоспитана деца већ сама собом много науче,

а с недотупавности школе недостаюће у науци сами надокнаде,

и поред све слабости те њнове школе опет их са ваљаности њиовог само добрим воспитањем задобивеног характера на добро употребити можеш.

По овоме смо дакле измирени? Іош не. Іош има по неки од родителя кои се мргоди и вели: „то є све истина, али учитель са моим дететом непоступа родительски, него га са коєкаквим ситничарским запрекама мучи, па то ніє воспитанѣ.“ Право узето и ніє, али са овим прелазимо са питаня о воспитаню, на питанѣ о заню, и то на школски зан, кои є увек мало другчии него воспитанѣ, другчии и код куће, некмол у школи, у самой девоячкой школи, где зан мора малко мекши бити, па мора и ту мушки да буде; єдном речи зан мора у школи бити баш као оно у войсци. А зашто? Єр школа са гомилом деце посла има, а родительски дом само са неколико; па што се неколикой деци одпустити може неможе гомили; сам учитель мора другчиє поступати кад с гомилом него кад с неколико посла има. Сам родительски поступак дакле моро би се у школи и међу гомилом деце яко стегнути, ма да ни учитель своє родителѣ заступаюће одношенѣ никада с' ума сметути несме. Далѣ ваља знати, да школа са децом далеко тежи посо има него родительски дом. Код куће є довольно ако є дете само мирно, добро; ал у школи мора то мирно и добро дете іош и добар богомоляц и пояц и чтец и вешт писар и рачуница бити; а да све ово истера нуждно є далеко више озбиля и строгости, него што родителѣ код куће требаю; ето како буде од родительскога и домаћега воспитаня у школи само собом зан и то школски зан. Воспитанѣ у школи мора дакле нешто другчиє бити него домаће, и ово є само школи свойствено, отуда є изашла она реч добро ил зло школован.

Дете дакле требе:

1. Да є и од куће добро воспитано;

2. и у школи добро школовано;

3. и окром тог добро научено, па тек све ускупа сачињава подпун посо. Ситнице дакле оне с' коима гдекои учитель децу и родителѣ мучи нетичусе науке, али се тичу зана, коє є врло важна ствар; права наука долази тек на треће место, и сваки валян учитель полаже већу важност на школски зан, него на саму науку.

Изясненіе Свете Литургіе.

Изъ Духовне Бесѣде извадно Н. Ђ. В.

(Продуженѣ.)

II.

Литургія после времена Апостолскогъ.

После Апостола свршивала се Литургія по њиховомъ образцу, и у ствари самой была є єдна и иста, али су по околностима нѣке промѣне биле учињене у поредку свештенодѣйствія. Осимъ другихъ потанко описую начинъ комъ се Литургія у прва христіянска времена држала Іустинъ мученикъ и философъ, кои є умро 140 године после Христа, и Тертуліанъ кои є живіо на измаку другогъ и у почетку трећегъ вѣка. Обоица пишу о Литургіи незнабожачкимъ властима земальскимъ бранећи предъ њима Христіяне.

Іустинъ у заштитномъ писму ка императору римскомъ Антонину пише овако:

„Пошто се окупа у крштеню онай кои є увѣровао, и даде завѣтъ вѣрности, мы га уводимо къ браћи у скупштину, да се ту сврши обште усрдно моленѣ како за новопросвѣћенога, тако и за све друге гдѣсегодъ оци находе.

Кадъ се сврше молитве мы єданъ другогъ цѣлуємо.

Затимъ се старешини надъ браћомъ лебъ и чаша вина растворенога водомъ. Онъ узме и именомъ Сына и Св. Духа благодари и слави Отца свію, особито зато што насъ є онъ удостоіо овыхъ дарова. Кадъ онъ сврши молитве и благодареніе, савъ присутствующи народъ вичe на гласъ: Аминъ.“

„Пошто старешина сврши благодареніе, и савъ народъ рекне: аминъ; тада они, кои се кодъ насъ зову діакони, свакомъ присутствующемъ даю да се причести хлѣба надъ коимъ є свршено благодареніе (Евхаристія) и вина с' водомъ, а онима кои нису ту носе діакони у домъ.

„Рана ова назива се у насъ Евхаристіомъ, и никоме другомъ није слободно ню примати, осимъ оныхъ, кои вѣрую да є наша наука истинита, кои су се опрали водомъ у опроштенѣ грѣхова и у наново рођенѣ, и кои живу тако као што є Христосъ заповѣдао. Єръ ми то неузимамо као простъ лебацъ и не као просто вино: но као што є Спаситель нашъ Іисусъ Христосъ, кои се словомъ Божіимъ воплотіо зарадъ нашега спасења, и имао плотъ и крвъ;

тако смо мы научени, да є та рана, надъ коіомъ є изговорено благодареніе молитвомъ Нѣгове рѣчи, премда претвараюћи се у сокове рани наше тѣло и нашу крвъ, ипакъ є тѣло и крвъ Самога Іисуса Христа, кои се воплотіо. Апостоли у своима повѣстима, коє се зову Евангелія, предали су, да намъ є Іисусъ ову заповѣдъ оставіо; онъ є узевши хлѣбъ и отдавши благодарностъ рекао: Ово чините у мой спомень; ово є моє тѣло. А исто тако узевши чашу и благодаривши Бога рекао є: Ово є крвъ моя.“

За показати, да се христіяни причешћую често, и то сваке неделѣ, вели Іустинъ:

„Затымъ мы се свагда о овоме међу собомъ опоминѣмо. Имућни између насъ помажу сиромасима и мы се свагда налазимо у узаимномъ обћеню. Надъ свима нашимъ даровима славимо мы Творца свію тварій чрезъ Нѣговогъ Сына Іисуса Христа и чрезъ Духа Светога. У данъ Сунца (Dies Solis, неделя) быва у насъ састанакъ на єдно мѣсто свію кои живе по варошима и селима, на се читаю, колико є могуће, повѣсти Апостолске и Списанія Пророчка.

„Потомъ, кадъ чатацъ престане читати, старешина (предстоятель) рѣчма дає наставленѣ, и свѣтує да слѣдуємо тымъ прекраснымъ правилима.

„После тога сви устаємо и свршуємо молитве.

„А када савршимо молитве, онда као што већъ рекосмо, доноси се хлѣбъ и вино с водомъ, и старѣшина такоће пошилѣ горе (Богу) молитве и благодаренія, колико може. Народъ вичe у гласъ: аминъ, и раздаю се свакоме дарови, надъ конма є свршено благодареніе, и сви се причешћую, а онима кои одсутствую шилю се по діаконима.“

Тертуліанъ оставіо намъ є у своимъ списаніима такоће описаніе христіанске вечере, како се у нѣгово доба држала. У своме дѣлу, „обрана христіяна“ пише онъ язичницима овако:

„Наше обштество крѣпко є везано, као што су удови єдногъ тѣла међу собом везани; зато што мы исповѣдамо єдну вѣру, проводимо єднакій животъ, као што є одъ Бога заповѣћено, и сви имамо єдну надежду.

„Мы се састаємо на єдно мѣсто, да обштомъ молитвомъ преклонимо къ себи Бога, и ово усрдно и єдинодушно моленѣ пріятно є Богу. Ми се молимо за императора и за начелнике, за земальске власти, за мир людій свакога станя, да бы се дани мира продужили. Кадъ се састанемо, читамо Свето Писмо, да по околностима извлачимо изъ нѣга науку за будуће време

или употребленѣ за садашньость. Светымъ словомъ утврђуємо мы себе у вѣри, подранюємо свою надежду, подкрѣпљюємо ухванѣ, и стараюћи се разумѣти Божіе заповѣсти, укоренюємо у срдцима своима спасительну науку. Мы єданъ другогъ свѣтуємо, карамо, и предаємо себе суду Божіему. Тай Божій судъ кодъ насъ є важанъ, єръ се ништо несумня, да нестои предъ лицемъ Божіимъ. Ако ко учини такво преступленѣ, за коє се одлучуе од обштинске молитве, одъ сабора и одъ цѣле службе Божіе то се ово држи за предидућій страшный судъ.

Наши су предстоятельи отлични старци Пресвитери. Они добыяю ову часть не за новце, него по єдногласномъ одобренію цѣле цркве. И обштинска касса у насъ несастои се изъ такса, што уносе чланови, кои се у обштество примаю, као да се вѣра за новце купуе, него свакій одъ насъ уноси у ту кассу штогодъ по єданпутъ на мѣсецъ, или кадъ му є угодно, — разумесе ако хоће и може; єръ никога не нагоне силомъ, него свакій дає по собственомъ произволенію. То служи као залогъ любави къ Богу и ближнѣму: Єръ све што се скупи трошисе не на части, ниће и єло гдѣ свакій плаћа не захвалююћи Богу, него на приправьиванѣ и сараньиванѣ сиромаха, на подпомаганѣ сирочадій, остарѣлыхъ, и оныхъ кои су кораблѣкрушеніе претрпили; на издржаванѣ оныхъ кои су осуђени на рудокопѣ и у заточеніе на необитаване острове послани, или затворени у тавнице, ако само они за вѣру страдаю.

„У васъ язичника разносисе о нама худый гласъ с' тога што се мы браћомъ зовоме. Но заръ нетреба да се тако зовемо, кадъ сви признаємо єдногa Бога, кадъ смо сви добыли єдиногъ Светога Духа, и кадъ смо изъ таме узведени у єдину свѣтлостъ истине? А почемъ смо мы душомъ и срдцемъ међу собомъ саєдинѣни; то ми и дѣлимо другъ с' другомъ све што имамо.

„Наше мале вечере разглашене су кодъ васъ као срамне и раскошне. Али о нама се неможе казати оно што є рекао Діогенъ за Мегаряне: Они се часте тако, као да ће се сутра састати да помру, а справляю се, као да ће довѣка живити.

„Какве су наше вечере, то покавуе већъ и само име ньихово. Оне носе грчко име, коє значи любавъ или дружбу. Ма да оне колико стоє, трошакъ што на ньи имаю вѣруюћи по любави своіой, за ньи є добытакъ: одъ тога столи добыяю рану сиромаси. Ако ли є пакъ правиланъ узрокъ, изъ кога мы држимо обштинске вечере, то сами вы можете разсудити, да є и све оно што быва на тымъ вечерама сагласно с' томъ вѣромъ, коју мы

признаємо. Ништа небыва на тымъ вечерама худога, ништа противнога добрымъ нравима. Вечера се починѣ молитвомъ къ Богу. Ране употреблюю само толико колико є нуждно за утолити гладъ, и колико се пристои трезвеноме човѣку. Єду до ситости, ал незаборављю, да и ноћу ваља остати на молитви: разговараюсе међу собомъ, ал знаю

„Кадъ умію руке и запале свеће, свакоме є слободно изићи на среду и пропояти штогодъ у славу Божію изъ Св. Писма, или одъ себе, како ко може. — На свршетку вечере чини се такође молитва, коіомъ се и завршує вечера. Разилазе се пегураюћи се него озбилѣно, скромно и поштено, као што су и дошли у скупштину; єръ ту се нису занимали толико єломъ и пићемъ, колико добромъ наукомъ.“

Ова два извода изъ списателя првенствуюће цркве садрже у себи довольно знакова о томъ како се у II–ом и у III. вѣку држала св. Литургія. Но овдѣ имамо примѣтити, да св. Іустинъ, и Тертуліанъ пишући своя дѣла зарадъ язичника нису могли, нит су имали нужде казивати имъ све што є на Литургіи бывало. Њихова є намѣра была само одклонити опадања, коя су чинѣна противъ христіяна, и показати предъ свѣтомъ и предъ властима добру нравственность и пользу обштинске христіянске вечере. У другимъ њиховымъ списаніяма, и у дѣлима осталыхъ списателя тога времена налази се такође споменъ о Литургіи, а подпуно знанѣ о њой може се поцрпити изъ таконазваныхъ „Апостолскихъ Постановленя, и изъ древне Литургіе Іакова брата Господня.

(Продужиће се.)

Св. Неделя.

(Єдно осматранѣ.

Нису люди увели неделю, већ є то Божия света наредба. Неделю є сам Бог увео одма при стваранію света одморомъ седмога дана. Бог є наредио после рада одмор. Одмора треба свако створенѣ. Сама мртва земля треба одмора, да се иза свог летнѣга рода одмори. Одмора треба сваки човек, и тако є цео век сама мука и патня. У зною свог лица морамо свой леб завредити, па треба и тело свог одмора да има. Ко читаве неделѣ за своим послом погрблѣн ходи, ваља да се мало изправи и очи небу дигне. Зато заповеда Бог говорећи: Шест дана ради и поради све послове своє, а у дан седми неради ни ти, ни син ти, ни ћи, ни слуга, ни слуш-

киња, ни туђин кои є код тебе, ни марва ни икои скот твој; єр є Бог свет овај за шест дана створио, а седми се одморио и тај дан благословио и осветио, сети га се дакле и ти и светкуј га. Па ниє одмор нарађен само за тело. Люди имаю различити радова, има их кои главом раде и муче се и воде теже бриге нег они што ручне послове раде. Наученици се муче сваки са своіом науком, ђак сваки са своим лекцияма. Кад би се и то без одмора радило морала би клонути душа и ум. Зато є наредио Бог по єдан дан празан, дан одмора. Али кад се тог дана свои обични послова оставиш, а ти се сети они други лепши и виши дужности свои. Отреси се ти свакидашњи брига, сети се онога свог лепшег опредељења и сети се онога, кои ти то даде. Шест дана радио си и сбринуо се, чим ћеш идуће неделѣ живот придржати, помисли и на душу; неживи човек само од телесне ране, има и душевне. За ту душевну рану и душевни напой наређена є неделя и црква. Зато є неделя бисердан међ данма, дика и понос дана, па употреби є, као што є Бог наредио.

Два слепца.

(Єдна прича).

Била у Цариграду два просияка. Просећи по улица говораше єдан: Коме Бог помогне, томе є поможено; а други викаше: Коме цар помогне, томе є поможено. Вичући сваки дан све то па то дочує и цар, те даде замесити у єдан повећи леб много дуката и поклони тај леб ономе просияку, кои се на цара уздаше. Кад он тешки леб тај у шаке узме учинимy се да мора гнѣцав бити, те сукобивши онога другог просияка прода му га. Онај оде дома, расече леб и наће дукате и благодари Богу на милости и престане просити. А кад опази цар, да овај іош проси дозове га себи и упита, куда є онај леб део, што му є дао; овај оуговори да га є продао ономе другом происику, єрбо є гнѣцав био. На то уздане цар и рекне: Истина дакле, да є оном поможено коме Бог помаже, — и отера овога просияка од себе.

Басна.

Басну су смислили мудри люди; они наместе да звер зверу говори, као да би ћели хтели: кад нећете голу истину да чуєте

а без истине се обстати неможе, а ми ћемо є накитити и у вид басне обући, па кад нећете да є чуєте из уста људски, а ви є чуйте из уста зверски. Отуда є изашло, да звер зверу истину казує, и овай написани вук медвед и лав по неком правом двоногом вуку медведу и лаву онако одчита, како му ни попа ни приятель ни неприятель небн одчитати смео.

Коза и яре.

Рекне коза яретy: дићте нсиди на лед, лед є клизав паћеш пасти и ногу сломити. Яре одговори: Како би пао, та я сам велики, а мисмо данас паметнии, него што сте ви у старо доба били. Де де нећемосе свађати, одговори коза, иди и видећемо. Несташно яре, оде и паде, и ногу преломи.

О ученю.

(Єдно осматрање).

Многи кои у школу иде држи да више учи него што ће за живот требати, па би рад био само онолико учити, колико у своіой глави држи, да ће му потребно бити. Али ко на онолико роткава рачуна, колико зрна семена у землю метне лито се превари, єр их ни пола неизаће. Тако є и са науком. Неостане све у глави што се научи. Зато валя у младости повише научити, па ако се много заборави, да опет довољно остане. А нико незна шта ће му све доцније у животу требати. Прилика донесе многом човеку да сасвим други леб узме него за кои се спремао. Зато нећеш ни од коег паметног човека чути тужити се да є сувише научно, али ћеш чути многе каяти се, што нису много више учили. Просяци нетребаю за свою кућу много намештая, ал ко ће честиту кућу да води, мора много имати. Ко є рад незналица да остане нека неучи, а ко є рад за више радьи способан да буде, мора у младости отимати што више може. Ни најученијега нећеш наћи, кад из школе изађе да може по души рећи: я тай и тай посо тако знам, да ми нетреба више никог ни запитати, ни завирити. Учи дакле и отимай док прилике имаш.

Школске вести.

ШТАТИСТИЧНИ ПОДАТЦИ о стању правосл. народне школе у вршачкој дијецези, по извештају правосл. конзисторије на краю год. 1863.

У вршачкој дијецези има у 254 парохије свега 150 школа, од коих је 1 главна, 3 одлучене мужке и 3 женске и 143 смешане, и од ових су само 6 чисто српски и 6 помешани српско романски, и остало све чисто романске. Српске су: у Вршцу, Павлишу, Ватину, Подпорњу, В. Средишту и у Суботици све око Вршца, а помешане српско-романске су у Влајковцу, Јабуки, Жаму, Дежану, Маргити и у Буђину. — У то 254 парохије са 31438 правосл. домова има за школу способне деце мушке 9316, а женске 6868 (на које морамо приметити, да је овај број женске деце неправ, и знак да се при пописивању деце за школу непоступа са оном савестношћу као што се изискује, српо се по искуству свег света знаде, да женске деце свуда наједнако има са мушком, још обично са неколико процената више) по томе долази дакле на 7 домова само 4 за школу способне деце, т. је деце од почете 7 па до навршене 12-о године. — Од ово близу 19000 деце за школу способне походе школу само 5750 мушке и 1560 женске, дакле нешто иче од 7000, а на 12000 их никада школе невиди. То је врло жалостно стање. — На ово 150 школа има 155 учителя и само 1 учителька за женске радње. По томе долази на 1 учителя 47 деце која школу походе, и 75 која непоходе. —

ШТАТИСТИЧНИ ПОДАТЦИ о стању правосл. народне школе у темишварској дијецези, по извештају правосл. конзисторије на краю год. 1863.

У темишварској дијецези има у 469 парохија свега 310 школа, међу којима нема ни једне главне, одлучени мушки има 13 и женски 13 а неодлучени 284, од коих је чисто српски 77, помешани српско романски 16, а чисто романски 217. Међу помешаними српско романскима 3 су полудневне, у које доподне једна, а одподне друга деца иду, српо се науке доподне чисто на једном, а поподне на другом језику предаю. — У то 469 парохија има 66534 правосл. домова и у њима за школу способне деце мужке 24426, а женске 19241 (на које исто оно приметити морамо, као и озго) Овде долази дакле на 66 домова 50 деце за школу. — Од ово на 60000 деце походе школу 13087 мушке и 3200 женске, свега дакле на 16000, а на близу 44000 никад је невиди. Ово је дакле још далеко црње и жалостније. — На ово 310 школа има 326 учителя и само 2 учитељке за женске радње. Овде долази на 1 учителя 48 деце која школу походе и преко 133 која непоходе.

Приметити морамо, да се из извештаја ови неда извидити, колико од горепоменути домова српски и колико је у предњаведеним бројевима за школу способне и школу походеће деце српске, да би могли извидити колико српске деце на српске домове долази, и колико српске деце на 1 учителя, да би могли казати, да л' и ова тако слабо школу походе.

КАШТИГЕ ЗА НЕПОХОЂЕЊЕ ШКОЛЕ. Колико год и прости људи с' дана да дан све већма и болђ увиђаю, да данашње време све више и више науке и школе изискује, да у овом отиманю, да се човек што то болђ

материално обдржи само изображенѣ покаже, да больи напредак у животу само од болѣ школе зависи, те зато и децу све прилѣжније у школу шаљу и све већма ползу школе увиђаю, опет их има іош много немарни, коима та дужност децу у школу слати као неки терет пада; зарадн овнх нуждно є непрестано наредбе издавати и понављати, коє их на дужност приморавају, кад их неће као свестни и поштени људи своєвољно и радо да извршују. Зарадн оваких принуђено є било државно министарство (5 Нов. пр. год. бр. 4743) каштиге наредити, да они, кои своју децу у школу уредно нешаљу за сваки ред оволико каштиге плате колико школарина (датак за школу) износи, коя се каштига на іогунасто гаженѣ закона и усугубити може. Каштиге те прописує срезка политична власт на основу извештаја коє школска настоятелства подносе, а скупља их општинско поглаварство на уречена времена и полаже их у ове касе, у коє се школарина скупља. А почем се каштиге ове само тога ради наређују, да се походенѣ школе и тим наука деце унапреди, то є наређено, да се новци ови само на корист школе употребе, за коє се имаю школски надзирателн и настоятелн бринути. У те школске потребе броє се и прежне за добру и по коя алманаха или обућница за сироту а добро у школи владаюћусе децу. Политична власт има настояти, да се ови новци уредно скупляю, да се уредно на предназначене цели употребляю и да се извештан о овом уредно у своє време подносе.

УЧИТЕЛЬСКА ДРУШТВА. Учителн народне школе у Бечу склопилису међу собом друштво под именом „народна школа“ у намери, да саедине све учительске снаге на бечким народнии школама, па да се међусобно светују, подстичу и помажу у далѣм умном изображању свом и побољшаваню материялнога стања свог, као и у застуианю свн интереса своє школе и нѣзиног напредка у сваком погледу. Тога ради састаюсе на уреченом месту сваке недељ єдаред, па држе педагогичке и дидактичке лекције и говоре о различним школским питањима, коя за найнуждния држе и о коима се напред догорове и сажи себи их као задаће за идућу скупштину поставе, па онде читаю и сложно претресаю. Те су задаће писмене и цел им є: метог ученя не само уобште, но и сасвим специялно и насиитно код поєдини лекција претресати и поступак разлагати, постоећи материял за ученѣ деце поправляти и на лепше и савршеније истерывати, нов лепши доносити, а и предмете за лепшу забаву дечиу предлагати, па све што год се вредно нађе у листу свом явности предати. Тай збор учителя набавио є себи потребну библиотеку коју са прилозима умножава. Нуз ону главну цел подузелису се неге и облагороћавана црковног и народног пѣния, и са овим явне забаве давати, па тим добивен новац даю окром на своє библиотеке и своє наближе фондове и на друге добротне цели. Збор овай ставно се у договор са свима таковима по другим варошима постоећим зборовима, пак се писмено о општем благу школе и нѣзиног напредка договараю и светую и стараю се да такове зборове и онде подигну, где іош досад непостоє.

Овако би могли и наши учителн учинити на сви они мести, где их є у єдном месту више, као у Новом Саду, Вршцу, Сомбору, Кикинди, или где су места наближе, па где би се лако сваке или сваке друге недељ єдаред састати могли, као у Мелевци, Бечеју, Руми и на други згоднн мести. Ко ће се први за ово заузети!

АРАНЏОВАНЂ УЧИТЕЛЬСКИ СТАНОВА. Француски министар просвете начинио є у свом извештаю о стању народне школе и учитеља предлог, да се учитељима не само плате повише но и намештаи у становe о обштинскоя трошку набаве. У предлогу свом овако вели: школски и парохиялни домови нялн би у свакой обштини бити огледала простоте и опет укуса, огледала спретности и чистоте; а почеи се деца неуче само оним што чую и слушаю, но и оним што виде и гледе, то би валяло да обштине те домове своє не само уредно држе, но с найнуждниим намештаима снабдеу, да неби деца коекакве крамулє и олупаиице код учителя гледати морала, коє им никако неможе за лепше воспитанє користно бити, ни служити на изображенє укуса и чувства за лепо чисто и спретно. Те крамулє приморани су учителн кадкад позаимати од' свои суседа, онда су зацело іош олупание. Селякаюћи се овам онамо олупаюсе іош већма тако да их є найпосле стра глегати и више кошта селенє него стварн коє се селе. Школска управителства принуђена су кадкад само због овог оставити погдекоі учителя онде где є, ма да би по школу и обштину пробитачние било преместити га. Ал найжалостнии су у овом погледу млади учителн, коп окром свог декрета и добре волє нигде ништа више немаю, но с' празним шакама међу празне школске дуварове доћу и одма дуг правити и у дуг се увалывати мораю, коп га обично чиґутима на милост и немилост у цеп сломне. Тако га први корак коиим у живот ступи у найопасниіо пропаст — у дуг скрва, коиму кадкад док є жив усправити се неда ни свету слободно у очи гледати, коп га као камен на срцу душевно и телесно убија на грдну штету деци и обштини, а да би зашто, но за оно мало нуждни намештаи. Да би се ово мало намештаи набавило нуждно би било обвезати обштине, да оне, коє су дужне све остале трошкове на школи чинити, и то мало намештаи да набаве, али би валяло обштинама и од стране државе неку помоћ дати."

На овай предлог одобрила є држава засад годишнє 100,000 франака у помоћ давати, с' том наредбом, да обштина половину трошкова дає а другу ће полу држава. —

За 1 ил 2 постелє, 1 орман, 1 астал неколико столица и неки ситнии све од тврдог дрвета начињени ствари довољно би било 100 ил кою преко 100 фр. уєдарец издати и за обдржаванє сваке године по неку форшиту додавити, коє би зацело манє износило, него ма кои други на школу чињен трошак. По єдан волян човек у свакой обштини мого би ово учинияти и после обштину обвезати, да она за обдржанє бригу води.

МАТЕРИЯЛНО ОСИГУРАНЂ УЧИТЕЛЯ. Како є жалостно станє учителя у старости и немоћи или кад у кою дуготраюћу болест падну, а іош жалостние њихови бедни породица, кад се оними смрт деси, тако су смишляли люди свакояке начине, да се за ове несретне случаєве колко є могућно осигураю. Тога ради подигнути су и подижу се на све стране пензиоиални заводи. И у нас є таков био и постои у неку руку и сад, али є несретним рукованєм готово сатрвен. По нашим дицезама некима има пензиоиални заводи за свештеничке удовице. Ови удовички заводи на неки мести врло лепе помоћи издаю онима, коп су са оно мало прилога у то коло ступити хтели. Небил' се могли и учителн дотичии дицеза тамо при-

дружити и добро удешеним планом не само своє удовице и децу него и себе за своју старост а ваљда и за случај несретне болести коє осигурати? Овом приликом неможемо пропустити да неспоменемо и оне различне на такове цели подигнуте заводе за осигураньє материялног стања свог и својих, као што их данас више има у Бечу, Пешти, Трієсту, где се на мањє ил веће улоге или годишње или єдаред за свагда и на рате улагано сваки ко оће осигурати може.

Оволико засад у одговор оној ГГ учитељма, кои су се овога ради на уредничство обратили питаюћи шта би се у томе за њи урадити дало. О обновленю нашега бившег учителског фонда други ред ћемо болє у станю бити извештај и предлоге дати. А што се тиче наближи извештаја о горепоменутим заводима, ти се могу видити у штатутима истих завода изложено у њиовим књижицама, коє се могу за неколико крајцара добити, и на то условље драговољно ћемо се примити те књижице овима набавити кои их имати узеле, само нека се приме.

ПОКЛОНИ. Г. Др Паво Ивановић и Гд Ђура Іованович из Бає имали су љубав први за двоицу, а други за єдногa сиромашнег учителя школски лист на прво по године предплатити, и оставилису уредничству на волю коме ће их послати. Ово є задаћа тежа него матери код гомиле гладне деце своє са три залогаћа у руци неког заситити, а никоме жао неучинити. Ми прво добротворима овима благодаримо на учињеној љубави па онда являмо, да єдан лист шаљмо у Рац-Алмаш учителю Петру Николићу, други лист шаљмо у Литобу учителю Живану Трифуновићу, а трећи у Пирош учителю Іовану Петровићу, као коесмо у великой сиротињи затицали, а од конмо уверени да ће листове ове на корист деце и школа своју употребити.

Нови прилози на фонд школскога листа.

Послао Г. Ника Мандукић из Вршца:

од Њег. Високопреосв. Г. Емилияна Кенгелца 5 фр. Преч. Г. Филипа Ттрандафиловића проте 5 фр. Преч. Г. Кипріяна Стануловића 1 фр. Г. Светозара Пеше вар. суд. 2 фр. Др. Ђоке Милосављевића 3 фр. Г. Лазе Недељковића 1 фр. Г. Данила Мијошевића 1 фр. Г. Ђорђа Іорговића 50 нв. и Г. Ника Мандукић 3 фр. у скупа 21 фр. 50 нв. Па онда:

од Преч. Г. Гедеона Цветића Архимандрита месићког 11 фр. и Г. Стевана Савића бележника врањочког 1 фр. свега дакле 33 фр. 50 нв.

Новци ови одправљени су у Сомбор ў хранилницу горепоменутога фонда. —

Лист овай излази месечно тиред: сваког 10, 20 и последњег.
Цена є на целу год 4 фт. на по год 2 фт.

Изд. и уређує Др Ђ. Натошевић. — Штампа краљев. угар. свеучил. печатня.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 3. У Будиму 31. Јануара 1864. Год. VI.

Єдна реч о визитацији школе.

Редовна визитација школе на краю свакога семестра преко є нуждна, како власти тако и школе ради, и то се неда ни оним обичним свакидашњим надгледањем заменути нити изванредним егзаменима коим накрити.

Визитацију ту валя и свечано и практично обдржати, а то иде код добри учителя најлакше, али се несме ни код други ни-пошто запемарити.

Свечаност визитације у томе є, да сав отменији део обштества у том делу саучествує, да свечани акт тай издржи пажљиво и тиа покаже, да се озбиљно и својски за школу интересує.

Практичност визитације у томе є, да се савестно извиди, како є учитель дужност своју свршио; а то ће визитатор само онда извидити, ако све прописане научне струке по њиовој важности редом предузимао буде, а своим питаньма и задаћама само онолико замашао, колико то план предаваня прописує и преглед (конспект) показує, кои учитель за сваки таков случай спремно држати има.

А будући да треба при визитацији и деца да виде, да се ту и њихов труд изитує, и почем се баш на томе најболѣ види и учителѣва вредност, и то не по оном, колико є он са єдним ил другим најдаровитиим дететом успео, но са свом или бар са већом страном деце, то є преко нуждно, да ако є икако могућно свако дете из сваког предмета било устмено ил писмено на ред дође, а по себи се разуме, да валя напред већ удесити, да сва деца ту скуплѣна буду.

Да би се колко є могуће и време штедило и присудствујући гости незачамали болѣ є, да се неке писмене задаће као нп. краснописни прописи, диктанда, штилистичне задаће єдан дан пре свршe и при визитацији готово на разглед и пресуду изложе.

При устменом изшиту часком се учини деци и учителю жао и неправда, чим се невешто заштитивати узме; зато се ово већом страном учителю оставља, а визитатор само изазива и тек погдешто у то коло спадаюће зашта, ван ако є и сам учитель, те сасвим точно зна шта и како питати има. Ако ли є пак визитатор рад из поєдини партия ове ил оне науке сасвим наситно изпит дражати, онда валя то већ у очи тог дана учителю да яви, да се овай болѣ са питаньма спремити може.

Визитацию валя свакад са молитвом започети и свршити, а на свршетку увек децу по томе како су се показала али пазећи строго и на класификацию, што є учитель предложио, добру похвалити и отликовати, слаблю охрабрити, а лошу и владаньем невалялу покудити.

Колико год неки од раздаваня премия зазиру, я іош засад никако неби пристао, да се тай обичай укине, само неби нипошто допустио, да се новци раздаю, и нипошто да се без обазираня на нравно владанѣ поклони ти даю.

Најпосле неваля никад да визитацна проће, а да с' њом колко є више могућно школа и нѣзин напредак некорысти, зато валя свакад отворено а правично учителю своє мнѣнѣ о успеху школе устмено, а где є нуждно и писмено изказати, похвалећи све што є похвале вредно, скудећи све што куденѣ заслужує, из правлѣћи и поучећи у свему што год се нуждно показало, па онда се озбилно и свойски са обштином посветовати о свему, што год науку и воспитанѣ деце школу и учителя унапредити може, тицало се то споляшнѣ ил унутрашнѣ стране школе и позвати сву обштину а особито отличнию и разумнию страну, да школу пазе и помажу, да опажене незгоде одклоне, да потребе набаве и да разкрче пут напредку нѣзином колко год до ньи стои.

Изясненіє Свете Литургіє.

Изъ Духовне Бесѣде извадио Н Ђ. В.

(Продуженѣ.)

Литургія држала се у прва времена врло често. Као што люди свакій дан узимаю къ себи тѣлесну рану, тако су се и Христіяни понайвише свакій данъ пре или после обичнога обѣда причешћивали духовне ране. Кадъ є ушло у обичай да се Литургія недржи свакій данъ него само Субатомъ и Недельомъ, на празднике, конхъ

тада ніє било много, и на дане мученичке успомене; то се и онда ніє сасвимъ изоставіо обичай свакидашњега причешћиваня. Побожни люди носили су кући део освећенихъ дарова, и причешћивали се свакій данъ пре обѣда. Такође носили су са собомъ частне даре они кои су полазили на путъ, да се могу и тамо причешћивати, гдѣ нема обштинскихъ састанака.

Што се тиче дневнога времена, у коє су се христіяни скупдяли на таинствену вечеру, то се изъ самога имена види, да се она држала у вече. По примѣру Христа Спасителя започевши се у вече траяла є она гдѣкадъ до дубоке ноћи.

Сви христіяни, кои су долазили на саборъ причешћивалису се. Ако кои због болести или изъ другогъ каквогъ важногъ узрока нису могли присутствовати на Литургіи, тыма су діакони носили частне даре у домъ. Само они, кои су одъ цркве због великихъ грѣхова одлучени, и кои су се каяти морали, нису смѣли къ светоме Причешћу приступати, докъ несврше епитимію, кою є на њи духовникъ метнуо. Дѣца и очаяни болници примаху причешће подъ єдниимъ видомъ крви Христове.

По примѣру последнѣ вечере Іисуса Христа, и по образцу Апостола, съ Таинственомъ вечеромъ, осимъ приношеня и освећења дарова, саєдињено є было читанѣ светыхъ књига старога и новога завѣта, притомъ су іошть употребляване молитве и свете пѣсме, и то све заєдно звало се Литургія или Служба.

Старѣшина є одређивао шта ће се читати, и избирао є за читанѣ предмете сличне ономе празднику, кои се држи; на примѣръ велике Недељ читана су страданія Христова, и књига многострадалнога Іова. Одъ Ускрса до Духова читана су Дѣянія Апостолска и Евангеліе одъ Іоана. Испред Божића, Богоявленія и Ускрса кадъ су се понайвише крштавали оглашени, читана су пророчства и предказанія о рођеню, или о крштеню, или о воскресенію Христовомъ. После читаня давао є Епископъ или Пресвитеръ Поученіе, коє се понайвише састаяло изъ разясненя прочитанога предмета и прилагођеня за животъ.

Молитве су саставлѣне биле понайвише изъ рѣчій Светога Писма, и одликовалесу се особито простотомъ, краткошћу, и разумљивошћу. Као изрази живыхъ осѣћаня читане су оне много пута и у прва времена на распѣвъ. Главна є молитва била Молитва Господня, коя се морала свагда пре причешћа читати. Начелствуюћій Епископъ или Пресвитеръ завршивао є све молитве славословіемъ Свете Троице. Како пакъ ніе свакій изъ на-

рода знао о чему се молити ваља, то є руководитељмъ у обштимъ молитвама бывао самъ Епископъ или Пресвитеръ или Діаконъ. Ако є и діаконъ служіо, онда є Епископъ или Пресвитеръ само почињао и свршивао молитве, а діаконъ є на гласъ изговарао сама прошенія; народъ пакъ потврђивао є молитву речію — аминъ. Богомольци лицемъ су се окретали истоку, да тиме означе траженѣ изгубљенога раја, кои є было на истоку, и зато што су желили умнима очима видити Спасителя, кои є наше сунце правде, и изворъ сваке наше духовне радости и утѣхе, или востокъ с' высоти. Мушки су се молили Богу гологлави, а жене съ покривеномъ главомъ.

Пѣсме су узимане изъ Псалтира и изъ другихъ старозавѣтныхъ књига. Појали су сви у гласъ, а гдѣкадъ у два хора. Старѣшина є пѣсму започињао, а народъ є за њимъ повторавао.

Спочетка нијe было одређенога и сталнога мѣста за сабиранѣ на обштинску вечеру. Христіани су се састали, тамо гдѣ су се могли найудеснијe сакрити одъ непріятелскога гоненя. Св. Діонисіє Александрійскій пише: „Непріятельи су насъ гонили, а мы смо и онда светковали. Свако мѣсто, гдѣ смо мы одъ њи трпили различна огорченя: полѣ, пустиня, лађа, гостіоница, тавница, — служише нама за мѣсто састанака.“ (Види Церк. Истор. Евсевія књ. 7. гл. 22.) У осталомъ кадъ нијe было нужде одступати одъ уобичаєногъ реда, онда се Евхаристія свршивала у опредѣљеномъ дому кои се звао храмъ Господњій, и домъ Господњій или црква. У приватнимъ кућама было є доцније држанѣ Литургіє забранѣно, осимъ крайнѣ нужде.

Дужностъ свршивати тайну Евхаристіє припадала є управо Епископу, као првоме члану цркве; зато што є Іисусъ Христосъ на тайной вечери самъ казао благодарственy молитву, и изъ своихъ руку дао ученицима у виду леба и вина тѣло и крвъ Свою, а и Апостоли су такође сами свршивали ову свету тайну. Но ако по каквой нужди нијe могао епископъ на сабору быти, то є онъ умѣсто себе свештену ову радню повѣрio и предао пресвитеру. У онымъ црквама гдѣ су се узъ епископа налазили и пресвитери служили су они заєдно са епископомъ. Знати пакъ треба да су за времена Апостола єдна и иста лица називаласе часъ пресвитерима часъ епископима. (Дѣян. XX. Титу I. V.; I. Тимотею гл. 1; Филипписнемъ I.) Строга разлика међу степенима епископа и пресвитера започела се текъ на свршетку првога и у почетку другога вѣка (види посланіє св. Игнатія Богоносца). — Діакони

осимъ своє пређашнѣ дужности, кою су имали при уређиваню трапеза и приманю приношенія, садъ су іошть старали се за сиромахе, пазили на поредакъ у цркви за време Богослуженія, мотрили су на чистоту цркве и црквеныхъ утварій, са дозволенѣмъ настоятелѣвымъ упућивали су народъ у молитвама, и раздавали су му освећене дарове, али свршивати само тайнство Евхаристіе діаконима нигда ніе дозволѣно было. Сви пакъ заедно: епископъ пресвитери и діакони у отличіе одъ осталога народа називали су се клиръ, или причетъ (одабрани део Божій).

Овако се свршивала св. Литургія у она времена, кадъ є црква Христова са свію страна обколѣна была непріятельима, и кадъ су не многи, али здрави чланови њихови помоћу Божіомъ и собственомъ духовномъ крѣпошћу у средъ многихъ невоља и гоненя одржали се чисти као злато што се по седам пута огнѣмъ пречишћава.

(Продужиће се.)

Изясненіе Псалма 64.

Благодарность Богу, за душевна и тѣлесна блага, што намъ онъ дає.

Тебѣ подобаетъ пѣснь Боже въ Сіѡнѣ, и тебѣ воздастсѧ молитва въ Іерѹсалимѣ.

Теби се пристои пѣсма Боже у Сіону, и теби ваља молитву (обѣтъ, завѣтъ) дати у Іерусалиму. Шта смо мы дужни у славу Божію чинити? (поити свете пѣсме дужносмо у славу Божію).

Шта є то завѣтъ или обѣтъ? На што се свакій христіанинъ завѣтује при светомъ крштеню? — Како назъ ваља испунити завѣтъ? Нашто се несмѣмъ обећати или завѣтовати? (На невалялство)? Противъ коє Божіе заповѣсти грѣши онай кои завѣтъ свой неиспуни? (Противъ треће).

Ѹслыши молитвѹ мою. Чуй и саслушай моју молитву.

Къ тебѣ всѧка плоть пріидетъ. Къ Теби ће свака плот доћи. Сви ћемо изићи предъ Бога; сви треба да се Богу обратимо и да се по Његовой светой вольи владамо.

Словеса беззаконніи премогоша насъ, и нечестіа наша ты очистиши. Речи беззаконика превладаше насъ; невалялства наша ты Господе очисти. Мы много грѣшимо, ал ты нам Боже опрости. Треба ли да слушаио кадъ насъ когодъ на зло наводи? Валяли

се на грешнике угледати? Да на кога намъ се ваља угледати. Кадъ ће намъ Богъ опростити грѣхе наше? Како се ваља каяти? Одашта намъ се ваља чувати кадъ смо се већъ покаяли и обећали да ћемо добри быти?

Блаженъ егоже изврали еси и пріялъ, вселится въ дворѣхъ твоихъ. Благо ономе кога си ты изабрао и приміо; тай ће се усе-лити, настанити у дворовима Твоима. Какве люде Богъ себи прима? Шта ће быти съ праведницима после смрти? — Овай стихъ поє се као причестно на службама за упокой душе.

Исполнимся во благихъ дома твоего. Дай, Господе, да се мы испунимо добара, да се наситимо блага твоега дома. Каква су то блага у дому Божіемъ за коима ваља да васда чезнемо?

Ст҃ъ храмъ Твой. Светъ є храмъ Твой. Храмъ Божій єстъ земальско небо, єстъ царство Божіе на земльи, єстъ светиня наша.

Дивенъ въ правдѣ услыши ны Боже Спасителю нашъ, оупованіе всѣхъ концій земли и сущихъ въ мори далеч. Дивный у правди, Ты кои си найдивніи и найвишіи, найправеднііи и найдо-бродѣтельніи, саслушай насъ Боже Спасителю нашъ; Ты ухванѣ и надежду свію краєва землѣ, и оныхъ краєва землѣ, кои су да-леко у мору. Боже Спасителю нашъ на кога се уздаю све землѣ и сви народи не само овдѣ около насъ, него чакъ и на дальнымъ островима морскимъ. Знате ли кою црквену молитву, коя се овымъ рѣчма почиње? Кадъ се та молитва чита?

Оуготовлай гори крѣпостію своею, препоясанъ силою. Боже, кои си створіо, утемельіо планине твоіомъ крѣпошћу, кои си опа-санъ снагомъ; кои си найсилніи и наймогућніи.

Смоущай глубины морскую, шумъ волнъ ег҃ѡ кто по-стоитъ. Ты Боже, кои узнемирушъ дубльину морску хуку та-ласа морскихъ ко ће поднети. — Ты си Боже створіо суву землю и море; по твоіой заповѣсти бываю сва дивна дѣла природе на суву и на мору; ты си господаръ природе и установитель нѣ-нихъ закона.

Смятѫтся языцы и оубоятся живѫщіи въ концахъ ѿ̀ зна-менія твоихъ. Узнемириће се узруяће се народи, и уплашиће се кои живу на краєвима (далеко) одъ твоихъ знамења и чудеса.

исходи оутра и вечера оукрасиши. Ты излазке ютра и вечера красишъ. Ты даешъ дивну ону красоту што уживамо кадъ се сунце раћа и кадъ заходи. Єли већъ кои одъ васъ видіо у ютру рано, како се сунце раћа? Па како то изгледа? Шта се найпре види на источной страни неба? Како се зове то руменило пред излазкомъ сунца? — А гдѣ седа сунце? — На шта быва кадъ

сунце сѣда? — Чега валя да се сећамо кадъ годъ видимо да се сунце раѣа ил залази? Шта имамо у Читанци нашой о сунцу (види Ш. одсѣкъ друге єзыкословне Читанке). С' чиме се тамо сравнює сунце? Какво намъ добро чини сунце преко цѣлога дана?

Посѣтилъ єси землю и оубоилъ єси ю, умножилъ єси wбогатити ю. Ты си посѣтіо землю, нагледао си є, и напоніо си є, и врло си є обогатіо. Дѣчице кадъ годъ киша пада, сѣтите се милости Божіе, кои намъ тада землю нашу надгледа и напаја, какъ с' тымъ намъ дає свой обилати благословъ.

рѣка Божіа наполнисѧ водъ. Рѣка Божія напунила се воде. Кадъ Богъ даде, силна вода падне, па се напуне рѣке и потоци, те се разливаю у наоколо и плодовитостъ земьи доноси.

оуготовалъ єси пиѵ имъ тко тако єстъ оуготованіе. Ты приправлянъ рану ньима, (людма) єръ тако си ты приправіо землю. Ты Боже даєшъ да намъ земля рану нашу сваке године дає.

Бра́зды ѥ҃ѧ оупой, умножи жита ѥ҃ѧ, въ капляхъ ѥ҃ѧ возвеселитсѧ возсіяюи. Бразде нѣне (земляне) нашой Боже, умножи жита нѣна, у капьицама твоє кише нека се весели што ниче изъ земьѣ; дай намъ Боже обилату кишу, и умножи жита наша; дай нека се радую усеви што ничу, капляма твоє кише, па нека расту и напредую одъ нѣ.

Благословиши вѣнецъ лѣта благости твоѧ Гд҃и и поля твоѧ исполнатсѧ тѵка. Ты благосиляшъ вѣнацъ године твоіомъ добротомъ, и поля твоя напуниће се дебьине, плодовитости. Кадъ ты Боже дадешъ твой благословъ, онда имамо родну годину. Гдѣ Богъ даде свой светый благословъ с' неба, тано буде срећа и напредакъ на усѣвима.

Разкотѣютъ красна пѵстыни и радостію холми препоѧшѵтсѧ. Кадъ Ты Боже благословъ Твой дадешъ, онда ће масне (плодне) быти красне ледине пустарске, и радошћу ће се брежульци (уске хумке) опасати. После кише — Божіега благослова — чисто намъ є мило погледати ледине, пашняке, и онда лѣпша трава на ньима расте.

Wдѣѧшасѧ овни овчіи и оудолія оумножатъ пшеницѵ, воззовѵтъ ико возпоютъ. Ледине и брежульци после кише пуни су стада овчіи, и долине доносе много пшеницу; они кличу и пое. Кадъ Богъ даде кишу онда су намъ плодна поля, ледине и брежульци наши травомъ; весело пасу по ньима овци, и више пшенице роди по долизама. — Све то и горе и поля и лузи и стада, єдномъ речію свака тварка веселим гласомъ слави Бога милостивогъ добротвора свога.

Н. Ђ. В.

Облици делова света.

Једна лекција из Географије.

(За читање са псалтирцима на мапи).

Гледни на мапи облике а особито рубове појединих делова света, учиниће тисе као нека смрса свакојаки окука, кривотина, пупака, теснаца, рекаоби да је онако испало, како је где случај хтео, онамо ушло море дубље у суво, онамо опет оставило пупке и шилькове сува, ер од јаки стена није могло даље продрти,—уобште чини се, као да у том баш никаква реда, никаква правила ни закона било није. Али гледни мало поближе и наћи ћеш сасвим другчије.

Гледни најпре јужне крајеве земаља и видиће ш: Америка излази јужним краем на онај окоми и оштри крај Кап хори, крајни и сав издубљи шиљак и свршетак ти големи американски чак са севера пружаюћи се планина Анда. — Азија има на јужном краю исто тако шиљасту оштру и окому стену Кап коморин последњи јужни окраак високе планине Тата. — Африка се исто тако шиљасто свршује на југу оном високом оштром стеном, што зову Кап добре надежде. — Аустралија има на јужном краю исто тако шиљасту оштру стену на Вандијеменланду, што је југоисточним Капом зову. — И у Европи излазе сва јужна приморја шиљасто и окомо; најјужнији вршак Европе то је Кап Матапан у Грчкој. Свуда се дакле виде јужни крајеви као неки шиљци.

Друга је знаменитост ова: стави се на те поменуте шиљке на гледни к' истоку, шта ћеш свуд наћи? У Америци источно од Кап хорна стоје острова Фалкланд и Статенланд; у Африци источно од капа велико острово Мадагаскар; у Азији источно од капа острово Цајлон; у Аустралији источно од капа оба велика острова Нове Селандије; а у Европи мало подаље на југоистоку острово Кандију. Дакле свуда источно од ти шиљака стоје острова.

Трећа је знаменитост ова: гледни западне стране ти земаља, одма ћети у очи упасти велике извиотине, све земље великима морским уливима издубљене. Америка има баш на обртном колу велики угнутак на јужном краю перуанске државе, најдубље угнуто на граду Арици. — Африка има још далеко већи угнутак у великом уливу гинејском. — У Азији угнутак тај мање у очи пада на ушћу реке Инда. — Аустралија има врло јаки угнутак одма од Њитланда почето. — Исто је тако и Европа на за-

падном приморју оздо на Вискаи, Кадицу и озго атлантским океаном угнута.

Окрени се сад северу, ту ће ти опет одма на први поглед упасти у очи, како се не само поёдини делови света, но и сва већа острова и полуострова северу све већма шире, и како се земљ на северу везују. Северна Америка само є оним уским Берииговим мореузом од Азиє растављена. Европа є целом дужи истока и севера са Азиом споєна. Африка є само узким земљеузом Суеца и ужим црвеним морем од Азиє одлучена. Исто є тако и Аустралиа са Азиом готово скопчана оним силним островима на северној страни. — Исто су тако и силна острова и полуострова северу идући све шира и само на северу са своим главним земљама споєна. То се најболђ види у Европи: гледни Шведску и Норвежку, гледни Шпаньолску и Португалску, гледни Талиянску и Грчку, све су на северу са сувим скопчане. Исто су тако у Азии обе Индиє, Малака и Камчатка; исто тако у Америки Гренландиа и Калифорниа, Мешко и Флорида.

Дакле сума ти сматраня ово є: южни краєви сви земаља излазе шиљасто и све су високе и стрме стене, све последњи краєви са севера пружаюћи се планина, коих ту у мору нестає. Источно стоє уза сваки тай шиљасти крај већа ил маня острова. Западна приморя сви ти земаља угнута су, као издубљена; а северу идући све се земљ шире и међу собом скопчаваю. Отуда се види, да то никако ниє случайно тако постало, па ту се сваки и неотиде мора да запита коє су узрци томе?

(Продужиће се).

Доситей Обрадовић.

(Єдно животописаниє. Старној деци за читавћ).

Доситей Обрадовић српски мудрац био є не само међу Србима но уобште єдан од найзнаменитиј мужева. Као некада найславнии философи: Питагора, Талес, Солон, Сократ, Платон и Анахарсис тако є у наше доба Доситей све изображене земљ и народе прошо, да њнове науке и обичає позна; па кад є свуда све што є найлепше и найполезние видио и научио онда се после 25 година путованя у своє отачаство вратио, да и свој прост ал добри народ научи и науком сретна начини. Доситеј се своіом науком и виспреносћу ума на толику висину и ясност погледа о

људском определенію дуго, да се највећим мудрацима упоредити може.

Он є сам свој живот доникле описао у оној пуно науке књизи „живот и приключения“ а остало у писмама, као продуженю животописания свог. Ми ћемо овде само кратак извод ставити, нешто нђговим собственим речма.

---

1. ДЕТИНСТВО. Димитрия (тако се звао Доситеј пре него што се покалуђерио) родио се године 1739 у Чакову у Банату. Оца свога (био є ђурчия) изгубио є мален, єдва га є памтио, али сам вели: „Кога год сам слушао говорити о нђму, сви су га хвалили и сви жалили за њим, толико є добар човек био. Колико сам млад био, али памтим као данас, какву є силу на мене имало таково спомињанђ мог оца. Я сам га непрестано на уму носио, не само као оца свог, но и као човека правдољубива, поштена и сваком мила и драга, кога сви спомињаше, сви љубише и сви жалише. И то добро памтим, како є моє онда іош младо детинско срце тврдо желило нђму подобан бити, пак љубав и поштованђ света задобити.“ Іош далђ вели: „Я могу сваког увериш, да што є добра на мени, то є само са тога свакидан сећања на мога доброг оца“ толику снагу има сећанђ деце на своє добре родителђ.

По смрти оца нђговог непроће ни пуне 4 године а Димитрии умре и мати, и он од 9 година остане сирота без оца и майке са іош два мало старија брата и малом сестрицом. На неколико месеци умре му и ова сестрица, за кою ово вели: „Ова моя никад незаборављена и непрежалђена мала сестрица показивала є у своїой петой години толико красоте и оштроумља, да є живила, била би сасвим моїой матери равна, зато ми и данас плаче срце за њом, (знати ваља да є ово Доситеј после 40 година писао) као да є іуче било, како є умрла. Я сам є толико љубио, да є живила, неби се никад од нђ удалити могао.“ —

2. МАЛА ШКОЛА. О своїой малой школи говори Доситеј овако: „Пошо сам у школу іош за живота моє миле майке и добро памтим, колику сам велику радост имао идући с' буквиром у руци у школу; само ми є жао било, што ми є неваљали брат мой Илия тако буквар поцепао, као да су га вуци чупали.

„Мой учитель Добра задоволян са моим у школи мирним седењем и прилежним ученђм и пажњом одма ме заволе, и видећи ме одвећ боязљива, кои сам чим є коє несташно дете каштиговао одма и сам плакати почео, као да ће одма и мене туђи храбрио ме є

разговараюћи и казуюћи, зашто є приморан неку децу каштиговати, а добра, покорна и прилѣжна деца, да се ничега бояти немаю.

„Видећи учитель како ми є мило гледати у друге деце нове буквере и часловце обећа ми, чим буквар свршим нов леп часловац купити, и тако є и било; само незнам єли он то учинио ил моя добра мати, да тим уєдаред два добра сврши: я да већма учителя заволем и болѣ учим, а мой брат Илия да недозна одкуда є мой часловац, пак да некричи, што и он нов недобия.

„Мой тетак видећи мене прилѣжно у школу ићи, да одлакша стрини моioй, коя нас по смрти матере све троє себи прими узме ме себи, да ме на место свог сина воспита. Он ме стане новом учителю іош већма препоручивати позивлюћи га чешће на ручак и чинећи му различите поклоне, пак ме овай іош и већма заволе, и даде ми да учим Катихисис и Псалтир толкуюћи ми сваку лекцию на просто србски, и тако я за две године не само то, но и много други лепи наука од њга научим.

„При томе сам имао волю непрестано ново шта учити и у той тежњи често сам се у самой цркви чак у олтар сакривао, па онде црковне књиге читао. Оно толкованѣ Псалтира у школи сила ми є помогло, те сам и црковне књиге разумео и найволио сам Прологе, кои ни єдан нић остао, да га нисам прочитао.

„Две три године ово чинећи знао сам Евангелия и Прологе напамет и когод ме є хтео слушати казивно сам му и приповедао од ютра до мрака те приповедке, и гдегод майстори и калфе по дућанима радиће туда сам и я ишо и казивао казания и жития светих, коє є сваки радо слушао, а и мом є тетку то врло мило било.

(Продужиће се).

Вук ован и срна.

(Єдна басна.)

Опази вук овна на помисли у себи: ово є леп залогай; те скочи и дограби овна за уво. Ал у исти мах дреком овна поплашена искочи из чбуна и срна. Вук помисли: ово є іош лепши залогай, а ован ми и тако негине, — те пусти овна га потрч за срном. Али му брзонога срна умакне. Он се врати да овна увати, али међутим и овай зброде и утече. Застиђен вук облизне се на єдну и на другу страну и подвученим репом одшуња се. — Ко ове вене, изгуби и оно из вреће.

Земљделство.

(Єдно осматранѣ.)

Нека поглавица северо американски дивљака препоручујући своима земљделство као єдино средство, да се од поплаве белог народа сачуваю изговори ове просте али врло знамените речи: „Зар ви невидите, да се ти бели зрном ране, а ми месом—а невидители да месу по тридесет месеци треба док дорасте и опет га є мало, а свако оно чудотворно зрно, што га тай бели народ у землю баци по илиду пута оволико донесе? Невидители да месо, коим се ми ранимо четир ноге има, да нам утекне, а ми само две, да га стигнемо, а зрно онде, где га бели посею остане никне и узре? Невидители, да є нама зима доба наймучниега лова, а њима доба мира и одмора; зато и имаю бели толику децу и живе дуже нег ми. Послушайте ме дакле когод уши има да чує: пре него што те воњке око нас угину и род давати престану оне тай род сеяча сав наш род ловаца и чобана поплавити и утаманити, ако се лова и паша неоставимо и сви се листом зрна неприватимо.

Загонетке за децу.

1. Ко се неможе никад угрияти?
2. Кад є гвожђе мекано?
3. Кад є вода тврда?
4. Шта є лети ладно, а зими топло?
5. Шта лети по ваздуху, а нема крила?
6. Ко нам скине шешир с' главе, а невидимо га?
7. Кад є шума пуста?
8. Коя се дрва довек зелене?
9. Има уста ко хала, ждере дрва ко бесна?
10. Док є видно невидишга, а кад се ништа невиди онда га гледаш?

Задаће за децу.

1. Напиши „сирзла вода“ са три писмена.
2. Начини од 666 много више, а да ништа недодаш.
3. Напиши 89 са четир єднаке цифре.
4. Єдно дете иде испред двоє, друго између двоє, а треће иза двоє, колко є свега?

Школске наредбе.

НАРЕДБЕ УГАР. НАМЕСТ. САВЕТА ЗА ПРАВОСЛАВНЕ ШКОЛЕ. *)

Наредба од 5 (17.) Новем. 1862, бр. 67295

ради школски здања, огрева и учительски плата свима жупанијама, дистриктима, варошима и консисторијама.

Краљ. угарски наместнички савет дознао є, да се код гдекои правосл. обштина школска здања неисправљају у своє време, т. є. о летньой вакации, него онда, кад ваља школу започети или кад є већ започета, те тим ученє деце по месец два дана закосни или чешто прекине; а на многим местима и неисправљају школска здања, него их без икаква старања запусте тако, да се у њима ни школа држати неможе; после є и то дознао, да се огрев за школе ненабавља на време и да се учительима ни та мала платица њихова неиздає уредно.

Из тога узрока налази овай краљ. угар. наш. савет за нуждно наложити властма, ако би се озаке недоскудице код правосл. школа у дотичной области још нашле, да одма нуждна расположења учине, да се те незгоде уклоне, и да о успеху извештай овамо што пре поднесу, примећаваући и то, да є ова наредба уєдно и свима правосл. консисторияма са тим позивом одаслата, да се консисторије у предпоменутим као и у другима овом подобним случаима на политичне власти најпре за помоћ обрате и ако би њихово потраживанє без успеха остало, онда на овай краљ. дикастерију направце.

Наредба од 28. Нов. (10. Дец.) 1862. бр. 85914.

ради системе учења, свима православним консисторијама.

У погледу на систему учења у правосл. основним школама дає се чест. консисторијама на знанє, да се план учења ни у чем немења, но да се и одсад до далє наредбе' има учити по системи кою є увело бивше ц. кр. министарство просвете.

На томе основу остає у поменутим школама:

1. Єзик учења онай исти, кои є у последнє време са вишим одобренєм уведен, а по себи се разуме, да у помешаним срб.-романским школама, ако би єдне деце и манє било, да се опет обоя у свом материнм єзику уче.

Али при свему желити є, да се у свакой већой помешаной обштини, ако є икако могуће, две одељне самостални школе заведу, єдна са српским єзиком, а друга са романским. У том обзиру позивлю се Чест. Консисторије, да нуждна изследованя учине и целисходне предлоге амо поднесу. А донде, док на основу ти званични изследованя коначно решенє неизаће, има се у оним помешаним школама, кое деца обе народности од прилике у подеднаком брою походе, у смислу наредбе бившег ц. к. минист.

*) Ове наредбе зато се сад у лист стављају, ср лане, кад су наредбе издате, нис лист излазио.

просв. од 5. Мая 1858. бр. 21817. држати полудневно учењ (т. є. у часовима до подне само на єдном и с' єдном, а поподне само на другом єзику и с' другом децом).

2. Предмети учења остаю они исти, кои су досад били, и она иста система учења, коя є последњ време у школе уведена.

3. У православн. школама смеду се само оне школске књиге употребљавати, кое є бивше ц. к. министарство просвете за школске књиге увело или кое буде одсад овай крал. угар. намест. савет за такве наредио, подразумеуући овде и све књиге за романске школе како ћирилицом тако и латинцом штампане.

Чест. Конзисторије нека дакле изволе пазити, да се ова система наставляня точно обдржава и да се учитељи у явним школама строго придржаваю овде прописани школски књига.

Наредба є учињена, да се школске књиге у довољном брою печатаю, и водиње се брига, да се на више места а по єфтину цену добити могу.

Наредба од 4. (16.) Децем. 1862. бр. 67297.
ради учебне опреме у школи свима православним Конзисторияма.

Дознавши овай кр. уг. намест. савет да многа обштинска поглаварства ненабавляю оне учебне опреме, кое су за правосл. школе прописане, као: штице, прве табле, иконе за науку гледаня (Anschauungsunterricht) мапе, и то: од Европе, Аустриског царства, Угарске, Палестине и Планиглобе, машину за рачун и т. д. а и то дознавши, да ни учитељи іош сви немаю помоћне књиге (Hilfsbücher) као: методику рачуна на памет, и методику рачуна са цифрама, србски учитељи да немаю училиштну и домашню библию, Псалтир на србски преведен, евангелия и апостоле недељне и праздн. ни кратко упутство ни школски лист, а романски учитељи амикулу школей, а без ови се средства неда напредовати при учењу, то налази за нуждно Чест. Конзисторије позвати, да учине нуждна расположења, да се овой оскудици доскочи и да у своє време извештай о успеху том овамо поднесу.

Наредба од 5. (17.) Децем. 1062. бр. 68151,
о школским ферилма свима православним Конзисторияма.

Са погледом на наредбу од 28. Новем (10. Децем.) 1862. бр. 85915, коіом се определюе начин учења у православним школама, дає се Чест. Конзисторияма на знанє, да у обзиру на започињанє школске године и на школске ферије никоя промена ніє учињена и да наредба бившега ц. к. минист. просвете од 5. Марта 1855. бр. 3441. и далє постояти има.

На том основу:

1. Започињеє се у православ. главним школама какових само у Сомбору, Новом Саду и Вршцу досад има) школска година 1 Октоб. и трає до 18. Авгус. по новом кал.

2. Летнє ферије (велика вакация) траю у главним школама и то у вишим разредима шест неделя, почињући од 18 Авдуста по новом Календ.

3. У нижим разредима траје летня вакација четир недељ.

4. Први семестер (теченије) свршује се с' концем Фебруара.

5. Окром недељни и празнични дана има преко године још слѣдеће ванѣ ферије:

а) о Божићу од 23-ег па заключиво до 27-а Дец.

б) о Ускрсу од велике па заключиво до свѣтле среде.

в) о Дуовима три празнична дана. — Окром тога:

г) Сваке седмице по єдан цео дан, а кои тай дан има бити зависи од местни околности.

6. У осталима основним и селским школама остаје у погледу на започињањ школске године до далѣ наредбе досадашњи вишом наредбом уведен обичай.

7. Наука у школама траје сваки дан пет сати.

Чест. Конзисторије позивлю се, да ову наредбу школским надзирателима и преко ови учительима саобшге и да пазе, да се наредба ова у свима школама строго обдржава.

Наредба од 8. (20.) Децем. 1862. бр. 67296.

ради пописа деце за школу способне свима православним Конзисторијама.

Дознавши овай крал. угар. намест. савет, да деца правосл. вероисповести непоходе школу онако прилѣжно као што би морало бити, а томе да є узрок, коє што родителъи іош несваћаю праву корист школе, коє што од год. 1860. ниє било пописа деце за школу способне, па су тим неки родителъи дошли на ту мисао, да деца и немораю у школу ићи; то се за нуждно налази Чест. Конзисторије позвати у интересу народног воспитања да овоме великом злу доскоче и по томе наредбе учине, да се корист и потреба школе народу основно обясни и да свештеници децу оба пола из протокола крешчаємих точно попишу и тай попис годишнѣ пре почетка школске године местном школе управителю неизоставно предаду, а овай мора походенѣ школе у евиденции држати.

СЕНТОМАШ И РЕАЛНА ШКОЛА. Ово дана пронео се по новинама глас, да є Сентомаш добио од в. кр. Намеснишчства дозволенѣ, да србску реалну школу отвори. Овай глас нас є яко зачудно, и неби се радовали, ако би се обистинио; досад код Намеснишчства о томе трага нема. Данас се на све стране подижу землѣделске школе, и онде где их є већ било, и онде, где немогу ни близу тако користне бити као код нас, єр данас сви увиђаю, да є ова школа за сваки онай народ кои се исключиво са землѣделством бави после обичне народне школе прва и найкористния, не само по материялно благостанѣ народа, но с овим и по сваки напредак ићгов; а код нас у тима за землѣделство од нарави створении срцима землѣ іош ни єдне землѣделске школе нема, него се отимамо за реалним школама, коих према онима и сувише има. Цео наш народ живи само од землѣделства и трговине, и ово обоє прогута све занате тако, да и странци веште и изучене занатлије чим међу нас доћу своє занате чим им бити може побаце па се на економију и трговину даду и са овим се далеко пре обогате него ми

с' коим занатом, нити ће код нас занат код толико пароброда и паровоза, кои за неколико сати сваког занатлиског рукотвора гомилом навуку икада са оним горњим варошима конкуренције издржати моћи. И опет код нас чим се поведе реч о заводу нове школе онога часа изађемо на мегдан са гимназиом и реалком, а и непомишлямо на земљедълску и трговачку школу, кое су нам обе далеко пре и кад неби од они ни єдне имали, некмоли кад их толико и тако наблизу имамо (Нови Сад, Врбас, Сомбор, Баја, Суботица, Сегедин, Кикинда, Темишвар, Вршац, Бела Црква, Павчево, Бечкерек, Карловци, Митровица) да своим котаром ни неколико сати незаватаю. Дал є код ови околности тако преко нуждно да се сад и у Сентомашу реална школа отвори? Єсу л' те што их на четир пет сати растояня има тако децом претоварене, да нема више где да стане, и єсул оне толику корист показале, да би нам и єдна єдина агрономска школа тако сувишна и од штете била. Ми држимо, ако се доиста и у Сентомашу реална школа отвори, де ће опет силан новац у тартаљ отићи, а да се кржуля и ма на србском єзику, али туђинка издржава коя никад уцветати неможе него ће кржав ил никакав род рађати, а заузеће жесто нашой найрођенной, коя нас сваког блага напунити може. Камо срећа, кад би се и од ти реалки, што их већ имамо могла нека сасвим у агрономску школу претворити, и кад би се уза сваку додале и ове практичне агрономске катедре. У Срб. Дневнику изговорево є прошле и предпрошли година сила знамените речи о потреби и користи земљедълске школе; онде є наистино разлагана корист те школе не само уобште, но баш за наше околности, а и изнешен є на рачун род и плод наши реалки, зато мећемо оне речи на савест свима, коих се тиче ту школу отворити, нека непожале труда іош єдаред све оно озбилно прогледати, и врло би волели, кад би онай явно са своим мнѣнѣм изашао, кои реалну школу у Сентомашу предпоставля агрономской, да опроврне оне основе Дневника, и да повуче паралелу, да видимо шта є то, што толику превагу реалки дає, а то зато питемо, да се неби после том љубавлю реалке заказали, да на све пре смишлямо него на оно, што нам є найпрече, и све пре тражимо нег оно, што є найкористиће.

ПОХОДЕНЂ ШКОЛЕ. У поєдиним аустриским провинцилма иде од 100 деце за школу способне оволико у школу: у Моравской од 100 иде 99, у горњой и доњой Аустрии 98, у Ческой 96, у Штаєрской 80, у Угарской 60, у Венецияньской 32, у Далмации 18, у Галиции 16, у Буковини само 10.

Поправка.

У Шк. Листу бр. 2, стр. 26, врста 6 озго изостаљесу случайно ове речи, кое одсек онай завршую: „да Господ све чує“ кое валя онде додати.

Лист овай излази месечно тријед: сваког 10, 20 и последњег.
Цена є на целу год 4 фт. на по год 2 фт.

Изд. и уређуе Др Ђ. Натошевић. — Штампа краљев. угар. свеучил. печатня.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 4. У Будиму 10. Фебруара 1864. Год. VI.

Свештеници и школа.

Има људи кои вичу на свештенике, да се о школи слабо брину, да неће нит маре да є надгледаю и уобште да ову страну своє дужности највећма занемараваю.

Єли ово истина? — Од људи кои тако говоре има их много кои на нашу цркву и свештенство највећма мрзе, па само зато и говоре, а другчиє се неби никад школе ни сетили. Њима є три у оку, што є школа са црквом спојена, и од пакости би свашто учинили, да их почупаю. На те нећемо ни да се обазремо.

Ал има и други, кои школу и свештенство поштую, кои ни-пошто нису ради почупати их, и само из љубави према цркви и школи уздишући говоре: „Кад би се свештеници само мало више за школу заузимали и мало више учителє пазити хтели!

На ове гласе несмемо немарни бити, они нас приморавају ствар ову озбиљније разгледати и видити єл' истина, да свештеници своє дужности у погледу школе и учителя занемараваю, да несвршую оно, што се од њи праведно исчекивати има. Укор овай ако є истинит онда є и тежак, али и вредан, да га својски прегледамо.

Я ћу овде само о одношеню свештеника према школи говорити, почем є о одношеню учителя према свештенству и цркви у листу овом већ више реда реч била. У овом говору нећу ништа измишљати, но само оно навести, што є свуд за истину припознато и што из устројства цркве и државе само по себи исходи.

Одношенє свештеника према школи означено є већ у одношеню цркве према школи о чему є такође већ реч била. Црква као тело Христово има од њега као главе своє налог на дужност и право све своє чланове пазити, њи добром и правом раном питати, у свима побожност неговати и њи душевним оружем толико наоружати, да могу свако непријатељско насртаћ одбити и одр-

жати се. А почем сви они цркви припадаю кои су се у њој крстили, па и сва деца, кoя су се св. крштењем у Христа обукла, и почем баш деца највише требаю воспитања и науке особито християнске тако, да у томе ни најманѣ оскудице отрпити немогу, а да за кратко време сасвим непропадну, то има дакле црква највећма пазити на тай завод, у ком се деца воспитаваю. Одношенѣ цркве и школе недасе вальда ленше изразити него оном речи, коіом се црква зове мати, а школа кћи нѣзина. Да школа са црквом у найтешньой свези стояти и црква о школи највећма бригу водити има, то и државни закон налаже, не само у нашой но и у свима осталим християнским државама. Свуда є религиозно морално изображанѣ найглавнија задаћа ове школе, пак и свуда закон, да се за религиозно моралну науку и воспитанѣ у народной школи има дотична црква бринути. А ко би и мого то у име цркве на се примити и кога би другога могла ил смела црква на то опунômоћити ил другоме ком поверити но оном, кои є за пастира и учителя поставлѣн, коме сам Спаситель вели: Паси моє стадо. Свештеник є дакле већ позивом своє службе єдини орган у обштини, кои у име цркве школом руковати може и сме, и било би найнеправиє насртанѣ на нѣгово право, врло жалостан и самой наредби Спасителѣвой противан појав, кад би се морала ова дужност и право од свештеника одузети и другоме ком поверити. Ако дотични свештеник службу ову свршивати неможе, то се има на нѣгово место други, али опет само свештеник а нико други ставити, єр надзиранѣ школе исто тако у нѣгову дужност спада као и Богослуженѣ и извршиванѣ остали св. тайни, и изчинява главну и врло битну ствар нѣговог звања.

Отуда се види одношенѣ свештеника према школи, коіой є он у име цркве и по наредби самога Спасителя за управителя поставлѣни, за руководителя свега онога, што се християнске науке и изображења тиче. Велика є и света дужност управитель школе бити, у коіой се они уче, кои су св. крви Спасителя одкуплѣни, нѣговим св. Духом освећени, у нѣгову задругу примлѣни и уписани, управитель школе бити, у коіой се уче баш деца сиромашнија и простија, кoя су найвећим моралним злама изложена, и кoя код куће мало ил ни мало воспитања, запта ни реда ненауче. Али баш са тим є и у толико важнији позив све у овом погледу прописане и нуждне дужности найсавестније извршивати; а то су слѣдеће:

Има пазити на походенѣ школе, да ни єдно дете неизостає од школе и науке, а најманѣ оно најсиромашније; єр ко ће му

ту с недолажења у школу срцу и уму причињену штету накнадити. На уредно и прилежно походење школе има савестно пазити, а на децу најспромашнију и најзапуштенију највећма, ер та највише неге и науке потребују.

Има пазити на запт у школи. Ово је једна од најважнији ствари за успех. Под овим се разуме ред у школи, пажња закона школски и поступак са каштигама на преступање реда и закона. У овој су школи деца, а „отац кои своју децу милује, он их и каштигује.“ У школи нема господара ни слугу, нема тирана ни робља, но само оцеви и деца. На запт има пазити, — под овим разумем и цело остало владање са и над децом, чување од сваког пристрашћа, разумем похваљивање и награђивање и све што у овај споляшњи ред школски спада.

Има пазити на науку у школи. Само најодабраније има се овде предавати не „лажно еванђеље“ ништа се овде несме ни молити, ни говорити, ни читати, ни на изуст учити, ни писати ни певати, што би противно ономе било „нема у другом спасења“ и „милошћу блажени постаните кроз веру.“ Болђ ништа неучити него лажно и душепагубно,—болђ без молитве нег с' одпадничком, коя се христијанског духа одмеће, — болђ без песме него с' песмом православлю противном. Има пазити на науку, да је добар избор. Млеко науке за децу је. Исто тако има пазити и на начин предавања. Обоје: садржај и начин мора удешен бити по снази дечијега свађања и памтења. Има пазити на науку не само да се учи и памти него да се и разуме, шта више да и срце њом напуњено буде, не само глава.

Има пазити и на споляшњост школе. Школа је као и црква свето место, па има по томе и наређена и намештена бити. Велика је разлика, ако је школа једна и жалостна зграда, коя се сваки час порушити може, ако је школска соба прљава мала ниска, где деца као у обору једно уз друго стиснута седе, или кад је тврда и яка пространа здрава и пријатна кућа; кад по њој с' пруста дебео прав лежи, прозори непровидни од прљавине, соба пуна паучине, столови и скамије излупане, или кад је све уредно и чисто. И на ово има управитељ пазити и старати се за то. Све ове дужности изтичу из одношења његовог према школи, ако је као ћер цркве сматра.

Али школа неможесе сматрати само као цркви принадлежећи институт. Ако се и вете у почетку црква једина о науци и воспитаню бринула, школе дизала и учитеље издржавала, али сад

више ниє она єдина, коя ту бригу води. Кад би она єдина била, то се онда нико више неби у надзираньє школе ни мешати мого. Али се овога посла примила и води бригу и држава. Држава се овога и код нас іош пре сто година свойски прихватила, њеним настояваньем подигнуте су школе на све стране и подижусе непрестано, и од то доба држи она врховно надзираньє и управу, и дужна є за школу старати се, да поданицима прилику и средство даде, да могу своє душевне и умне даре изобразити и на обште благо употребити. Овоме се има црква само радовати, да се и држава за изображеньє свои поданика стара и има є савестно помагати.

Школа є дакле како црквени тако и државни завод. Али и држава пази у свима своим наредбама и чува права цркве и послужуєсе у том свом праву надзирања и управе органима црквеним, консисторияма и свештенством. По данашньим наредбама о школи ставила є сама држава свештенство у найтешню свезу са школом; наредила є за надзираньє школа свештена лица. На овима дакле стои дужност ову савестно извршавати, да се све државне наредбе точно испуне. Свештеник има дакле и по наредби и налогу државе и у име државе право и дужност школу надзирати, и спада му у дужност радити и бринути се, да из школе изађу побожни, разумни и за живот практични, цркви и обштини, отечеству и држави верни и врсни люди.

Одтуда слєдує, да свештеник на сваку државом прописану школску науку строго пазити има и своим любави надзираню тои одати се. Он є као надзиратель за сваку у том недоскудицу и неред одговоран. Он несме ни према коіой науци немаран бити, нити казати, да га за ову ил ону ниє ни бриге учила є деца ил неучила, ни казати, да се у њоой неразуме и да неуме у том ништа ни помагати ни световати. На њега пада кривица, ако деца вере закона и молитава неразумеу, но само пусто и у ветар брбляю; ако неуму прописане црковне песме правилно и сигурно поати; ако без смисла читаю и на изуст учено без смисла брбляю; ако неуму писати ни простиє из живота задате рачуне сигурно решити; он є одговоран, ако деца неуму у природу и њезине чудотворе погледати и код њи застати, и ту свемоћ, мудрост и благост небесног оца видити; ако ништа незнаю о величини и свойствама свога отачаства, његовим градовима и варошима, рекама и планинама и осталим одношаима; ако ништа незнаю о истории свога отачаства, ништа о онима славним мужевима и юнацима, коі су она красна дела и задужбине за напредак и срећу

народа свог и отачаства почињли. Свештеника є дужност стати за тим, да се све изврши, што є у упутству за српске учителѣ изложено и налогом државним наређено. Али туда има понешто, што се даде кад ко силом оће и лажно разумети и неправо извршити, па да то небуде имаю свештеници пазити. Никоя наредба ни упутсво невреди, ако нема ко ће настояти, да се изврши, у живот уведе. Из упутства ће сваки и простор учебни предмета и начин предавања видити. Онде су и дужности надзирателя ближе означене. Дал' є сваки надзиратель садржай онай проучио и с' њим се упознао? Ми држимо, да ни єдан неби требао према той дужности своіой равнодушан да буде.

Ал да деца сваки школски предмет добро науче и извештбаю, није само за љубав државе и отачаства нуждно, ма да би и онда, кад би наука само ту єдну цел имала сваком свештенику благо отачаства толико топло на срцу лежати имало, да никоега труда незажали, тим више се има заузимати, да оно буде, єр є то и за љубав цркве исто тако нуждно, и цркви є на благослов, кад су сви чланови нѣзини отресити, бистри са лепим и полезним знањем снабдевени и за практичан живот спремљени људи; зато се и несме на саму религиозну науку организити, а према осталима полезнима и за живот нуждима наукама немаран бити или узапћивати се. Но томе є дакле свештеник као служитель цркве тим више обвезан пазити на науку и ону, коя неспада строго у коло религиозно и пазити на прописан правац и методичан поступак у томе.

Исто є тако и држанѣ доброга занта у школи важна ствар и по државу. У школи има младеж научити и навикнути се на покорност и поштованѣ старин, на слогу и љубаз међу собом, на ред, точност и чистоту, на улудност, приснойност, сверност. По томе несме ни сполашњьост школе противна бити оном унутрашњѣм духу христианске школе. Незгодна здања и неудесне школске собе яко отешћавају зант. На све ово има свештеник савестно пазити и гледати, да све што црква и држава од школе ишту и очекую, што болѣ постигнуто буде.

Из овога двоструког одношења у коем свештеник према школи као црковном и државном заводу као црковни и државни повереник стои лако се даде и нѣгово отношенѣ према учителю извести и означити.

(Продужиће се).

Изясненіе Свете Литургіе.

Изъ Духовне Бесѣде извадио Н. Ђ. В.

(Продуженѣ.)

III.

Литургія одъ времена како є христіанска црква надъ юдействомъ и незнабожствомъ побѣду одржала.

Кадъ є црква Христова у четвртомъ вѣку господствующомъ у римскомъ царству постала и надъ невѣрствомъ незнабожачкимъ и суєвѣрствомъ юдейскимъ побѣду одржала, онда су по потреби уведени нови обреди у саставъ Литургіе. Христіански цареви, и други имућни христіани сматрали су за дужностъ и за славу подизати и украшавати великолѣпне цркве, обезбѣдили су и повисили приходе црквеног причта; узели на себе старанѣ за сиочадъ, за сиромахе и страдалнике; стали заводити училишта, у коима се христіянска дѣца изъ малена поучаваху истинама евангѣлскимъ. Окромъ тога у самимъ христіянскимъ породицама свакій се садъ вѣчъ слободно могао молити и учити томе, што се пре слушало само у црквама. Такимъ начиномъ великій део старања црквеногъ припао є на грађанску христіанску обштину, и садъ црква са грађанскомъ задругомъ у заєдници приводи људе къ царству небеснome.

Пре него што бы ступили къ описанію Литургіе како се она одржавала одъ четвртога вѣка, и како се држи у православной цркви све до данасъ, нуждно є у кратко пробесѣдити: 1. О храмовима христіянскимъ; 2. о времену, у коє се садъ држи Литургія! 3. о лицама коя служе олтару Господнѣмъ; 4. о свештенымъ одеждама, и 5. о сасудовима кои се употребляю при светой Литургіи.

1) *О светомъ храму.*

Храмомъ назива се освећено зданіе, у коє се скупляю христіани зарадъ поклоненія Богу, и зарадъ свршиваня светихъ тайна. Ове рѣчи храмъ и црква управо се разликую єдна одъ друге. Храмъ є зданіе, а црква є обштество христіанско, али се іоштъ одъ старине и храмъ Божій зове црквомъ.

Храмови Божіи нису се свуда єднако зидали. Гдѣкои су имали дугуластый видъ паликъ на лаћу. Таква є была Софійска

црква у Цариграду; гдѣкои су были округли, као н. пр. црква кою є царъ Константинъ надъ гробомъ Господньимъ подигао; гдѣкои су напоследку имали обликъ крста као што є была црква у Назіанзу, кою є сазидао отацъ Григоріє Богослов. Улазакъ у цркву био є понайвише са западне стране. Првый део одъ улазка звао се трапеза или притворъ, другій део звао се права црква, а трећій се део именовао олтаръ.

Притвора су была два. Споляшньій и унутрашньій. Споляшньій притворъ или мѣсто гдѣ се обично звони био є одређенъ за каюћесе грѣшнике, што су одъ цркве одлучени были : у њему су стаяли и сасудови с' водомъ гдѣ су умивали руке и лица они, кои су у храмъ улазили. У нутарньій притворъ уношена су тѣла мртвыхъ ради опоявания ; ту су стаяли оглашени т. є. они кои су се припремали за свето крштенѣ, и каюћи се грѣшници, коима є было дозволѣно слушати поученія и читаня изъ Св. Писма. Овамо су могли улазити и расколници, юден и сами незнабожци. Ту су се држале у стара времена вечере любави, а и садъ се чате Литіє.

Изъ притвора у праву или собственy цркву улазило се крозъ таконазвана к р а с н а в р а т а. *) Кодъ овыхъ врата су негдашньи грчки цареви скидали са себе крупу и оружіе, кадъ су у подпуномъ одѣлу у цркву долазили. Овай део цркве одређенъ є за све вѣрне, и поделѣнъ є было на две поле, за мушке и за женске. На средъ цркве налази се амвонъ т. є. огругла узвишенostъ. Ту читаю діакони Евангелія и прошенія, ту се и поученія народу даю. Амвонъ значи гору ону са коє є Христосъ проповѣдао, и одвалѣньый каменъ, са кога є анђео мироносицама благовѣстіо Христово воскресеніе. Мѣсто између олтара и цркве зове се с о л е а т. є, престоли. Ту су клироси или пѣвнице, гдѣ се чита и пое. Ту се налази Архиерейскій, а у гдѣкоимъ црквама и столъ за владаоца. С' леве пакъ стране наспрамъ архиерейскогъ стола у нѣкимъ црквама налази се тронъ Богоматере као заступнице свію христіяна, или тронъ онога светца, коме є црква посвѣћена. У новіе време амвонъ се поставля на солеи између певница, а у цркви с' леве стране узвишена є проповѣдаоница, са коє свештеникъ проповѣди говори и народ учи.

О л т а р ъ єстъ найважніи део храма, и с' тога се узвишава са нѣколико степенiи, са конхъ су у старо време говорена поученія, и гдѣ су люди причешћивани. Олтаръ є назначенъ за

*) Овакова врата налазе се и садъ у гдѣкоимъ црквама н. пр. у Св. Николаевской Сегединской цркви и т. д.

свештенослужителѣ, а мирскима людма особито женама забрањено є у њега улазити. Одъ свію мирскихъ людій само се миропомазани цареви у олтару причешћую. — Олтаръ є спочетка отделѣнъ было одъ остале цркве єдномъ завѣсомъ, а доцніе є начињена преграда коя се зове иконостасъ. На иконостасу налазе се троє двери, одъ конхъ среднѣ двокрилне двери Грци називаю светима, а мы царскима дверима, с' тога што оне откриваю улазакъ престолу небескогъ цара.

У олтару се налази: Частна трапеза, и проскомидія.

1. Частна трапеза, или престолъ небеснога цара єстъ осве-ћеный и простирачима покривеный столъ, на коме се освећую частни дари, и представля онай столъ на коме є Христосъ Спаситель држао тайну вечеру; у време великога входа представля частна трапеза Іосифову башту у коіой є сахрањено было тѣло Христово.

На частной трапези налазисе: антимисъ, евангеліе, крстъ, и ковчегъ. —

Антимисъ єстъ освећено платно на коме є изображено положеніе у гробъ тѣла Исусовогъ. Антимисъ се распростире само на Литургіи, и на њега се мећу частни дарови. По црквенымъ правилима, само Епископъ има право освећивати цркву, алъ кадъ онъ неможе доћи, онда освети само антимисъ, и пошлѣ у нову цркву съ дозволенѣмъ, да ю свештеници освете. Антимисъ мора быти подписанъ одъ самога епископа, и служи као сведочанство, да є у цркви той допуштено држати Литургію. У Антимисъ ушиваю се честице мученичкихъ моштію, у споменъ тога, што су се у стара времена цркве христіанске подизале надъ гробовима мученичкимъ. *) Освећенѣ антимиса у мѣсто престола самог произашло є одтуда, што христіяни у време гоненія нису могли имати сталныхъ црквій и у њима каменитыхъ престола, него су у мѣсто престола употребљивали освећеный комадъ платна кои се лако савити, носити и одъ насилія непріятельскогъ чувати могао. Речь сама антимисъ значи умѣсто престола, а у тайственомъ смислу значи плаштаницу, у кою є было повіено тѣло Спасителѣво.

Евангеліе на престолу се држи, да се тымъ представи присутство самога Іисуса Христа, као учителя истине.

Крстъ представля присутство Іисуса Христа као искупителя нашегъ.

---

*) VII. вселен. собора правило 7.

Ковчегъ, кивотъ или дарохранилница єстъ сасудъ у коме се чуваю на великій четвртакъ освећени частни дарови, с' конма се болесници причешћую. Држи се свагда на престолу као на мѣсту за такову светиню најприличнијемъ.

Надъ престоломъ подигнуто є у гдѣкојимъ великимъ црквама небо, коє означава славу Божію и благодатъ.

Проскомидія налази се с' дѣве стране одъ частне трапезе, понајвише пузъ зидъ, или у зиду самомъ. У њоj се приготовляваю частни дарови, кои ће се осветити. Она се назива и жертвеникомъ, што се на ню метаху жртве т. є прилози састоєћи се изъ леба и вина, коє є народъ приносіо ради Литургіе и ради заєдничкихъ вечера. У прва времена био є жертвеникъ одъ олтара сасвимъ отдѣљенъ, и отдѣленѣ то звало се предложеніе. У тайственомъ смислу жертвеникъ означава Вертепъ у коме се Христосъ родіо, и Голготу, на коіои є распетъ, єръ у време проскомидіе надъ частнимъ даровима држисе споменъ рођења и страданя Христовога.

Наспрамъ жертвеника с' десне стране олтара у древнимъ храмовима налазило се отдѣленѣ гдѣ су се чувале одежде, свештени сасудови, књиге, и друге за богослуженіе одређене ствари. Ово се отдѣленѣ звало сосудохранилиште или діаконикъ, због тога што су діакони црквене ствари чували. На томе мѣсту садъ се обично држи кадіоница, а оно се зове кандилоставна, а ствари црквене држе се у ормановима, што су у зиду олтарскомъ умештени.

Чело престола у источноме зиду олтара у саборнимъ црквама налази се узвишено сѣдалиште, коє се зове горнѣ мѣсто. На овомъ мѣсту сѣди епископъ кадъ се чита апостолъ, а стои кадъ се чита евангеліе. Покрай горнѣга мѣста с' єдне и с' друге стране постављана су била одпре сѣдалита за свештенике, али сада є обичай да ови само стоє чело трапезе кадъ се апостолъ чита.

Осимъ тога у храму Божіемъ налазе се иконе, а приликомъ богослуженія пале се свеће и кандила, и кади се изъ кадіонице тамјаномъ или измирномъ.

Іошть у трећемъ вѣку после Христа были су зидови Божіихъ храмова иконама насликани. Погледомъ на св. иконе управлямо мы и подражаваномо духъ нашъ на молитву и представлямо себи она света лица и она по свету цркву нашу важна дѣла, коя на икони

написана видимо. Кадъ се предъ икономъ кланямо и кадъ ю цѣливамо, онда изливюємо свою любавъ и благодарност Богу и светима, кои су на икони насликани. Преграда између цркве и олтара на коіой се налазе све саме иконе, зове се иконостасъ. Велике иконе на иконостасу између дверій зову се престолне иконе. Обично се поставля с' десне стране царскихъ дверій образъ Спасителѣвъ, а с' леве образъ пречисте Богородице; далѣ нузъ образъ Спасителѣвъ поставля се понайвише икона Іоана предтече съ надписомъ: „Покайтеся приближи бо ся царствіе Божіе; а нузъ образъ матере Божіе поставля се икона оногъ светителя коме є храмъ посвећенъ, или архангела Михаила и другог коегъ угодника Божіегъ. На самимъ царскимъ дверима изображена є икона благовѣштенія, а надъ нима тайна вечера. У другій редъ ставляю се обично иконе главныхъ праздника, а у трећій иконе апостола, међу коима є на среди изображена Света Троица са крунисанѣмъ Матере Божіе. У већимъ црквама долазе іоштъ изображенія пророка, а на врхъ иконостаса поставля се Икона распетія Христовогъ, коє є главно знаменѣ цѣле наше вѣре.

Свеће и кандила палѣна су спочетка у храмовима христіанскимъ зато, што су и у старозавѣтной скинији свидѣнія свакій данъ палѣне свеће у светилишту Божіемъ и зато што су се службе Божіе понайвише ноћу држале. Осимъ тога осветленѣмъ храма означуємо мы духовну радостъ, и славу св. цркве наше, и предсказаніе оне найвише духовне свѣтлости у коіой праведници кодъ Бога пребываю. Што є сайнія праздникъ тымъ се већма освѣтлює црква.

Освѣтленѣ храма Божіегъ быва воштанымъ свећама и дрвенымъ улѣмъ. Обадвоє значи свѣтлостъ духовне просвѣте за коіомъ ваља да непрестано чезнемо, свѣтлостъ добродѣтельи, коя треба да се показує у свима дѣлима, рѣчима и мыслима нашимъ, топлоту сердачну и плачену любавъ къ закону Божіемъ.

Каденѣ ушло є у употребленѣ изъ старозавѣтнога богослуженія и изъ обичая источныхъ народа. Како у старозавѣтной цркви, тако и кодъ язычника приношени су Божеству на жртву запалѣни мириси. Црква христіянска осветила є овай стародревни обичай давши му духовно значенѣ. Тако по изясненію светыхъ отаца каденѣ тамяномъ значи да су молитве наше Богу пріятне, ако ихъ одъ чистогъ сердца приносимо, а значи такође и благодатъ Светога Духа, коя на таинственый начинъ услађує душе наше. Каденѣ престола, жртвеника и икона значи поштованѣ Богу

и Светима, а каденѣ людій, кои су у цркви, и каденѣ ствари кое се благослова ради посе, као што су пшеница, вино, єлеј, врбица и то бива зарадъ њиховога освећења.

(Продужиће се).

Образи домаћег воспитања.

(Родитељима и старшима).

1. У Л. покраду два дечка своє родитељ. Власт дознавши нареди да у школи пред децом каштиговани буду каштигом телесном. Оба оца и сеоско поглаварство дођу са дечацима у школу и єдног од ови крадљиваца отац својом руком тако изпребија, да сав модар дома оде и никад му више краћа на ум недође, па єног данас поштен човек, кои благосиља свог оца, кад год га се сети. Други отац беше млитава и бабска срца, те нехте свога крадљивца избити, али опако му га єно данас где с' угурсузи у тамници лежи, и ако онде нелипше, он ће на вешалама.

---

2. У вароши В. бияше єдна удовица. Єдинац синак бияше љубимац мајкин. Она га даде на занат, али он сваки час мајки доваркиваше, а она му увек и колача и новаца крадом да отац невиди у џепове тураше. Млитава љубав ова роди рђав род. Синак изађе преисподня хуља, кои најпре мајку као што она бабабајка, а после и друге људе варати поће, па єно га данас вуче се као пањгалоз и бећар сав одеран, а мајка грижом и тугом убисва пуз бабајка у гробу труне.

---

3. У селу М. имаде єдан уйко леп и угледа вредан обичај. Он обећа своме нећаку малом ђачићу сваке неделѣ поклон учинити, ако сваке неделѣ по єдну од ови лепи народни песмица напамет научи и њему дође, пак є лепо изговори. Мали ђачић чињаше ово, колико за љубав поклона іош више за љубав уйка, кои дете похваљиваше и коѣ детету милиє беше нег поклони. Тако изађе дете за кратко време прави виртуоз не само у наизуст учењу, но и свима другим школским радњама. Хвала и одликованѣ подиже вештине и прилањнѣ, и ово вреди код деце іош више него код одрастли људи. Угледајте се сви уйци на овога, ако нисте душмани нећацима своима.

Казань непослушности.

Мали Илија имао є обичай вешати се за свака кола, коя улицом пролазаше. Отац и мати код куће и учитель у школи закраћиваше му, али Илија непослуша. Єдаред скочи и увати се за кола, а кочияш опазивши шибне га камџом, али нехотице и несрећом погоди баш по оку тако, да одма око изџури и несташни Илија после претрпљени грдни болова оста навеке ћорав. Више є реда он у свом позднием животу уздишући рекао: „ово є казань моє непослушности.“

Млади и матори рак.

Матори рак стане световати младог да пође унапред пливати, а не патрашке, казујући, како є то опасно патрашке ићи, „єр човек невиди нашто наиђе, и многи є тако свом душманину у челюсти упао; ал и окром тог, ни єдна животиња неходи патрашке, пак би време било, да се и ми тога луда обичая оставимо.“ „Тако є рече млади рак, и то є сасвим у реду, само буди добар те ми покажи, па ћу одма за тобом!

Коза и магаре.

Коза и магаре нађу єдну главу купуса и гракнувши коза да є сама пођде брзо се досети, те стане магаре хвалити, како би га она за најблагороднију животињу држала, само да види дал' он скакати и трчати уме. Да се магаре покаже како и то уме стане скакати и бегати и док патраг дође ал коза купус поела и утекла. Тек онда се осети магаре, да неваља свакой хвали веровати, єр поайвише од хуља излази.

Деоба.

Крава коза и овца пођу са лавом у лов. Уловивши лен лов поделе га на четворо и онда ће рећи лав: єдан део узимам, єрбо сам и я друг лова; други є део мой, єрбо сам цар ваш; трећи узимам єрбо сам ячи од вас; а ко у четврти дирне самном ће белая имати. Све троє сгледесе и захвале, те окрену и оду хвалећи Бога те читаву кожу изнеше.

Школске наредбе.

НАРЕДБЕ УГАР. НАМЕСТ. САВЕТА ЗА ПРАВОСЛАВНЕ ШКОЛЕ.

Привремено упутство за светске местне старателѣ источно православни народни школа од 10. Юн 1863. број 47,015.

Како є местном старателю дужност надгледати школу у ime обштине (или варош), зато му се поставляю ова правила:

1. Дужан є свойски настоявати, да деца уредно иду у школу; тога ради:

а) има он сваке године уз есенъи одмор школски с' учителѣм попысати децу, коя су за школу и коя су дужна нѣи у школу, и тай попис потврдити своим подписом;

б) дужан є више пута долазити у школу и у каталог о прилежности загледати, есули у школи сва деца, коя су дужна нѣи у школу; ако коє небн било у школи, дужан є разпитати зашто є изостало, па ако є дете од школе задржано, валя да родителѣ или туторе лепим речма светує, да га прилежно шалю у школу; аколи бы то било узалуд, валя да таке нежарне родителѣ или туторе са знанѣм местног управителя школског яви поглаварству обштинском (или варошком);

в) дужан є подписивати екстракте, у конма се сваког месеца или свака три месеца попысую деца, коя изостаю од школе, па у изтраживаню, коє потоме буде чинило поглаварство обштинско (варошко) валя, недржећи ник ме стране, само онда да светуе, да се опрости каштига, кад зацело зна, да є из довольног узрока дете изостало.

2. Дужан є старати се, да учитель прилежно учи децу и с' њоме поступа по закону; тога ради валя:

а) нагледаюћи школу да пази єл' учитель или помоћник у школи у време школско, непочиње ли ученѣ доцниѣ, и несвршуе ли раниѣ?

б) да пази, нешилѣ ли учитель у време школско децу из школе, да звоне, или да му раде домаће или друге какве послове; поступали с' децом благо; гледали да су деца мирна и да пазе; некаштигуєли забраненим каштигама оне, коп скриве; држили чисто школу и ствари школске; и долазили сам у школу чисто и уредно обучен?

Ако опази какву ману у томе, валя да одма яви местном управителю школском.

3. Дужан є пазити заедно са управителѣм школским и учителѣм да се деца добро владаю. Зато валя:

а) да се стара, да деца иду у цркву прилежно и уредно; па и у цркви да пази, да су деца пристойна и разумним начином да држи ред међу њима.

б) да неда по сокацима и явним местима да се деца ружно владаю.

4. Дужан є подпомагати и осигурати материяльно добро школи и учителю, чувати га од штете, и ако би штете било, гледати да се накнади; зато:

а) треба да се стара, да се огрев школски или новци за огрев на време издаю;

б) треба да ради, да се учителю уредно дае плаћа и друге користи, колико ц како валя. — Ако опази да се учителю што закида, онда нека

пријатељски напомене члановима општинским неправду и нека гледи да не дође до распре око такове ствари; ако ли би распра већ била, а он нека гледа, да измири;

в) треба да се стара, да буду у добром стању школа и друге школске зграде и делови, као: кров, врата, прозори, патос, авлија, ограда и т. д. тако и школске ствари, као: табле, мапе, иконе, рачунске машине стол, скамић, столице, школско звонце и т. д. и да яви жестном управитељу школском и општинском поглаварству, ако опази какве мане у том. Ако се што по наредби зида или оправља, валя да пази да се по вишој наредби што пре почне и сврши, и да жестном управителю яви, ако се у чем одступи од наредбе, или се немарљиво узради или се сасвим што пропусти.

г) где школа има непокретна добра или какву основну главницу, онде валя старатељ школски да пази, како се рукује и једно и друго; да се добро школско с' највећом корисћу ради ил' под наим даје, а главница да се под интерес издаје на подпуну сигурност. А да му у извршиваню те дужности нико неби сметао, он по овом упутству има власт и дужност подписивати рачуне о школским приходима и разходима са осталима, коима је то посао, и том приликом може он такођер и своје примедбе чинити.

5. Кад дистриктуални надзиратељ или управитељ школски обилази школе, он треба на сваки начин онде да буде, и шта је дотле опазио, добро ил рђаво, треба свойски да каже; али не пред децом, ако је опазио погрешке на учителю.

6. Што местни старатељ школски у ime општине (вароши) надгледа школу, с' тога му у школским стварма припада место и глас у општинском (варошком) представништву.

7. Како је жестног старателя школског посао од толиког замашаја, и до њега много стои да општина (варош) буде срећна, то се валя надати, да ће се за тако важна места јавити управо најврстнији у општини (варош) а у бираню старателя да ће се поступати съ таком љубавню према ствари, тако ревностно и помньиво, како ипште не само добро општинско (варошко) него и напредак целе отачбине. И имаући на уму дужности источно православни хрістіана и верни синова отачбине не треба заборављати, да школски старатељи, кои толики утицај имаю на телесно и душевно изображење младог нараштаја, — треба да поштованьем и љубавню према источно православној цркви, постојном верношћу, поданичком покорношћу и послушношћу према светлом престолу, буду свагда сваи углед своим сограђанима; да свештенству у његовим трудним дужностима око изображаваня народнога буду на руци, у колико им силе допуштаю, да више наредбе с' поштованьем примаю и уколико се њим тичу, да их точно и савестно извршују.

Школске вести.

ЗАДУЖБИНЕ. На све стране почињу људи увиђати, да је на данашњи дан највећа задужбина старати се, да се добију добри учителји уопште, а особито за народну школу. Ово је низ добро удешене препарандије само могуће са добрим платама и пристојним снабдеваньем учителя, па да се неморају бринути, како ће кору леба добити, да себе и своју децу заране,

него да цело своє време сву мисао и бригу само школи и учењу деце обрате. Тежећи за овом најлепшом намером чувсе код изображени народа са сви страна, да не само богати но и сиромаси за живота као и на смрти по свом могућству завештаваю, даю и остављаю прилоге на побољшање учитељске плате у своіой општини. Они низ оне многе друге добродетне намере на свою школу не само незаборављю, но на ову прво помишљаю и но за највећу задужбину сматраю, добро знаюћи, да є добра школа єдина, коя є кадра добро потомство дати, људе честите, кои ће све друге добродетне намере листом подпомагати, зато и држе школу за матицу свега добра и ню прво дижу.

Ми смо у овом листу различни рачуна давали о трошковима доваћима излишнима или онакима, кои могу и о лакшем проћи, и опет да се с њима исто оно постигне, а притом и велике задужбине учине (види школ. лист 1859. рачуни и неће с' горег бити неки од ти рачуна іош єдаред напоменути и то најманьи међу њима, свечарства, па нека сваки на рачун узме и нека најманѣ суме стави, да види шта се о Ђурђеву, Дмитрову, Аранђелову, Николаєву, Іованову и ост. у његовой општини потроши, и шта на то име оде за 40 пл 50 година, а то є за века єдног човека а понайвише на то, да се изопштаю осрамоте посваћаю и покрве они кои своє крстно име славе. А кад би се само трећина од тога на славу потрошила, трећина за незгодне случаєве у штедионицу положила, а трећина на школу и цркву дала, зацело би то и Богу и Светитељу угодније било, а црква би и школа за века єдног човека толика добра задобила, да би заєдно са свештеницима и учитељима за навек сбрнута била. Паметан човек ради увек оно, што увиђа да є добро, тако є радио од кад є света и радиће довека. Ко се дакле први заветує то учинити и показавши рачун буде и код своє остале сабраће учинио да се и они заветую на свой свети дан то свето дело учинити, он ће своє општине први и найвећи добротвор бити, то єдно дело задушнице ће му бити нег сва друга, остаће му успомена за навек, и кад му ни пепела небуде душа ће се његова благосиляти и светити.

Ми држимо да свештеници своіом благом речи и тврдом намероя найвише у овом учинити могу. Та човеку ни живот невреди, док се незазузме за лепшом намером коіом и ако све могућно неучини, да є у дело изведе. А ми незнамо да л' има лепше него цркву и школу свештеника и учитеља подићи и обезбедити, утврдити та светилишта и просветилишта народна, где ће се учити, изображавати, про-и посвећавати док траје века и света. Благо општини коя само єдногa тажвог свештеника узима, он ће є не само на веке опростити од тога не малог тетера издржаваня цркве и школе, свештеника и учитеља, него ће іой и храмове ове подићи, где ће іой цело потомство на вечита времена науку примати о лепшем свету и животу, да срети и овог и оног живота буду.

ШТАТИСТИЧНИ ПОДАТЦИ о стању правосл. народне школе у бачкой дисцези по извештаю правосл. Конзисторие на краю год 1863.

У бачкой дисцези има у 94 парохне свега 52 школе, од коих су две главне, (у Сомбору и Новом Саду) девет одлучени мушки и толико женски, а остало су све помешане и све српске. Места, без школе има осам, и то су сомборски салаши, свака рпа са 50 до 100 и на 150, ускупа 1000

деце за школу. — У то 94 парохије са 15472 правосл. домова има деце за школу окром горепоменуте салашке 6733 мушке и по навештаю само 5642 женске (ков є очевидно погрешно, као и код ови у бр. 2 овог листа наведени дисцеза) свега дакле на 14400 за школу, од ков само 4200 мушке и 1790 женске свега на 6000 школу походе, а преко 8500 никад є невиди. То є врло жалостно. — На ово 52 школе има 84 учителя; по томе долази на сваког учителя преко 70 деце коя школу походе, а на 170 коя непоходе, и на сваку школску собу на близу 250 деце.

Овде имамо приметити, да се податци ови као и обе у бр. 2 овог листа поменуте дисцезе само провинцияла тичу, а граница коя у све три дисцезе велики део српског народа има, та ние овамо урачунћена, єр дотични података немамо да их саобштимо.

ПОКЛОНИ. Єдан родољубиви свештеник из Баната имао є љубав два егземплара школског листа на по године платити, да их уредништво добрима а у сиротиньи находећима се учитељима пошље. Благодарећи на дару являмо, да єдан лист шаљемо у Беодру учителю Милошу Настасићу, а други у Савад учителю Игнияту Видаковићу.

Г. Лука Іовановић плаћа на по год. шк. лист за єднога сиромашног и валяног учителя у Лики ил у Срему. Благодарећи являмо да лист овай шаљемо Андрии Мирковићу учителю Лежимирском.

Бл. Г. Павођорђевић из Зомбе поклониваши пре четир год. 200 фр. ср. на фонд листа, заради обдржаня листа изволи у истой племенитой намери и сад за пет листа предплатити, да се єдан шаље на поклон српской школи у Медини, други срб. школи у Нани, трећи срб. школи у Батасеку.

Обява.

У писарници управительства срб. учительско приправничког завода у Сомбору могу се добити:

1, Школски листови од прошасти година, и то: од год. 1858 цело за 20 нвч. — Трећа четврт од год 1859 за 25 нвч. — Друга четврт од год 1861 за 35 нвч. — Друго полгодие од 1861 за 70 нвч. — Друго полгодие од 1862 за 80 нвч. — Цела година 1862 за 1 ф. 60 нвч.

2. Кратко упутство за срб. народне учителе друго поправљено изданє за 50 нв.

3. Бисер и драго камење, одабране проповеде за децу за 10 нв.

4. Народне песме за ученє напамет, друго изданє за 10 нвч.

Ко ове листове и књижице имати жели, нека се са напланеним писмом и готовим новцем обрати на горепоменуту писарницу, одкуда ће му се поискане ствари путем поште по на нѣгов трошак доставити.

Лист овай излази месечно тридред: сваког 10, 20 и последнѣг.
Цена є на целу год 4 фт. на по год 2 фт.

Изд. и уређује Др Ђ. Натошевић. — Штампа краљев. угар. свеучил. печатня.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 5. У Будиму 20. Фебруара 1864. Год. VI.

Свештеници и школа.

(Продуженѣ.)

Видили смо односенѣ свештеника према школи, да видимо и према учителю и деци.

Свештенику є цела паства поверена, он є први учитель у обштини, па зар да децу, кад су до школе и науке дорастла занемари? Има прилика, да и ово бива, єр обштине немарећи за науку деце іош нису школе отвориле, али то су бар овуда код нас изузетци. Корист науке—овога єдиногa спасеня—позната є данас већ свакоме толико, да гдегод само по єдан родољубив човек устане и срчанић се овога найзадушнијега дела—подизаня школе—са своіом обштином прихвати, он га пре ил после и изврши. У нас є хвала Богу врло мало іош тако уди и несретни обштина, ков своз школе немаю, а и где има, само є неатост старешина єдино крива.

Одуда се само по себи види односенѣ свештеника према учителю. И учитель чин у обштину стуни постав члан те исте паства и то єдан од найодабранији, кои є такође поверен свештенику као пастиру у Христу, као душепопечителю, и свештеник га има пазити, као и свакога другога члана те паства. А учитель прима на се да место тога пастира децу учи и воспитава, на кою є службу од саме цркве поставлѣн, и од самога Спасителя позван за служителя нѣговог св. закона, єр има од Спасителя позив: „паси моє ягањце“ По томе није дакле учитель слуга свештенички нити нѣгова подлога, но нѣгов местозаступник у томе важном и светом делу науке и воспитаня овога младога стада; и по том невидимо између њи као служителя цркве и Господа ни разлике баш ни одстоиня. Ни у цркви нема господара ни слугу, само є Бог Господ, а црковне старешине само су оци у Христу. Као

таквог оца у Христу има учитель свештеника пазити и поштовати, то му є єдини найизвестнии пут и правац, да своє одношенѣ према свештенику и своє дужности схвати, а исто тако има и свештеник своє одношенѣ према учителю сматрати, пак ће по томе најболѣ погодити, како ће се држати и владати према учителю. Ничему се већма Сатана нерадує, него кад може између две душе раздор начинити, коє є сам Бог у єдну свету везу свезао. Радує се кад може и између други људи свађу извести, ал највећма, кад му за руком пође између свештеника и учителя раздор начинити, єр онда є зацело сва обштина у нѣгове нечастиве мреже и покте пала, да є сатре.

Многи се туже на неспоразумлѣнѣ између свештеника и учителя, и има примера, где ово целой обштини на велику саблазан бива. Дал' су том само учительи криви? Учитель заступа место свештеника, он є у школи наместник свештеников; овай дакле мора пазити, да онай децу згодно држи, да им добру рану и у згодной форми дає, и учитель неможе у школи друга начела хтети ни друге основе, него кои су прописани, и на коима ће после свештеник далѣ зидати имати. Као служитель цркве несме учитель ништа децу учити, што би нашой православной цркви противно било, али и непрећутати о оной спасоносной наше цркве науци, коя нам є као најскупоценији аманет од наши дедова преостала. Свуда има учитель достойно свом позиву речю и делом, у школи и цркви, у домаћем и явном животу обштини у коіой є огледало и образац бити и тако као веран помоћник са свештеником у обштини царство Божиє оснивати.

Да се то изврши има свештеник бдити и бринути се. Ово ће му лако бити и сам ће се радовати, ако тако достойна човека за учителя уза се узима. Са таким учитељом заєдниџе радити мора му радост бити. Али, ако учитель другчиє учи, и запт држи противан закону Божиєм и правилу єванђелском, ако се он у свом и явном и домаћем животу са неудесним људма дружи, коєкакве пусте говоре води, истину изсмева, црковне наредбе гази, или продрзливо излета, учительскога се звања и имена стиди или за коєкаквим страстљивим слабостима пође, зар да онда свештеник само за любав мира или страшећи се од раздора, или боећи се учителю таквом наудити да немарно гледа и да ћути и напушта да све суноврат оде? То чинити несме, а ако узчини, онда ће на нѣга она пророчка реч и каштига доћи: „безаконик ће са свога безакоња пропасти, али нѣгову ћу крв

од тебе тражити". Колико є силно учителя пропало само зато, што свештеници нису своє дужности свршити хтели, него немарно гледали, како є онай на савет нечастивих пошо и на пут грешника пристао.

Лажљивой науци и безаконом животу свога помоћника мора свештеник са свом снагом на супрот стати; само мора добро извидити, излазили та лажна наука из незнања и неотпце, или хотпце из заблуде или од пакости, и долазили тай безакони живот из лакоумства или отуда, што се баш одметнуо вере и Бога; па мора чинити оно, што му дужност налаже, по оной апостолской речи: Драга браћо! ако на човека коєга грех навали кои сте свештеници благим духом помозите да се отресе „и по оной речи: свештеник нека кара, прети, опомиње са свим стрпљењем и науком" и нека пре свега и тога учителя у свою молитву узме и за њега се непрестано моли, то ће му одржати топло срце према овом, то ће дати његовим речма праву снагу и посвету, то ће сломите онай трн, што се у људском гњеву и његовим речма одма придружи, а даће ону оштрину, коя є плод св. Духа и ком се неможе нико противити. Благо оном свештенику, коме овим средством за руком пође учителя вратити с' пута заблуде!

Ал ако и то непомогне? Онда несме заборавити, да он још и у оном другом одношаю према учителю стои, где га є држава за надзирателя поставила и на душу метнула, да пази, да учитель дужности своє точно испуњава. Желити є, да све што свештеник и учитель међу собом имаю по еванђелском закону међу собом измире; али где учитель неће на ово да пристане, онда се мора распра путем мирског закона размирити. Државни закон незна за пријательства ни покривање зла било на учителю или свештенику, но говори само о дужности и власти; где дакле непомаже молба, ту валя искати; где непомаже благо представлање ту валя озбильни укори; где непомажу препоруке ту ће заповести; а где ни то непомогне, ту се има дальи званични пут узети. Ово є дужан свештеник чинити макар му то и небило мило, и кои свештеник свойски и свим озбилем за тим нестане, да учитель дужности своє точно чини, тай ниє за ово званє надзирања способан и валя му га одузети, па другом школу предати, кои ће на ове дужности савестније пазити.

Али при свом озбилю и строгости валя увек свештеник на уму да има, да учителя на еванђелије изведе; особито млађег

учителя, кои є тек у чин ступио, тога најблажиє да пресуђує, да младом праша и да га благим духом поучава. Млад учитель оће као и сваки новоизведени и новосковани чиновник, кад се први ред у своє званичне альине обуче помалко и да занесе и да мисли Бог зна коє. Ово ваља младой глави опростити. Он се опростио школе где є у оноликой стеги био, отресо се ученя, са чим се оноликo мучио, положио є испит и добио од власти исправу и признанѣ, да є за то званѣ способан; све то младу главу часом занесе, зато ніє замерити, спустиће се он са те висине; нѣга младога сваки радо гледа особито кои су га своіом ћери ил рођаком оженити ради, сви га хвале, и зим све већма заносе; али нетреба свештенику на то нестрпељиво бити, све ћесе то до кои час сталожити. Кои свештеник ту први на супрот изаће и одма притисне, да га насилу понизи, тай є сам найвећи кривац свему злу коє се отуда породи.

(Свршиће се).

Изясненіе Свете Литургіе.

Изъ Духовне Бесѣде извадио Н Ђ. В.

(Продужевѣ).

2) *О времену кадъ се Литургия служи.*

Литургия у Православной Цркви може се служити свакій данъ осимъ нѣконихъ постныхъ дана, као што су Великій Петакъ; Понеделякъ и вторникъ Прве Недељ Великога Поста; Среда и Петакъ сирне седмице, и Петакъ предъ Божићемъ и Богоявленіемъ ако празднци ови у Неделю ил у Понеделякъ падаю. На єдномъ олтару само се єданаутъ на данъ Литургия држати може, а исто тако свештеникъ само єданпутъ наданъ Литургію служити смѣ. У црквама гдѣ є мало свештеника, или гдѣ народъ због своихъ послова' неможе свакій данъ у цркву долазити, држи се Служба Божіа или Св. Литургіа само у Недельне и Празднične дане. Обичай таковый води се одъ старыхъ времена' с' томъ само разликомъ, што су први Христіяни свакій путъ кадъ су на Литургіи присутствовали и причешћивали се, а сада се мы само у време постова причешћуємо, а иначе на свакой Литургіи причешћую се само свештенодѣйствующа лица.

Обично време кадъ се држи Литургія єсть пре подне. Само у дане великога Поста осимъ Суботе и Недељ прописано є да

се Литургія свршує на Вечерню, ков бива кодъ насъ после єданайстога сата предъ подне. Такође на Великій Четвртакъ, на Велику Суботу, у вече Божића и Богојављенія (ако ови дани непадаю у Суботу ил у Неделю) служи се Св. Литургія на вечерню и то већъ после подне; єръ у те дане великога и строгога поста прописано є да се текъ после три сата после подне обѣдує. На свѣтлый праздникъ Воскресенія Христовогъ свршує се у многимъ предѣлима Православія (на истоку и у Руссіи) Литургія ноћу одма после Ютреня. А они Христіяни, кои подъ лютимъ ярмомъ невѣрныхъ Турака' стеную скупляю се и сада понайвише, по примѣру првыхъ Христіана ноћу у цркву и пре зоре свршую Св. Литургію, по свой прилици зато да ихъ небы угнѣтатели ньихови узнемиривали.

3) *О лицама коя свршую Литургію*

Свештена лица, коя служе олтару, єсу и у данашнѣ време она иста, коя су была у Апостолскомъ вѣку, а наиме: Архиєреи или Епископи, іереи или Пресвитери, и Діакони. Епископи и Пресвитери свршую Литургію, а Діконъ само учествує у Служеню ньиховомъ и помаже имъ. Поводомъ тымъ, што су се Цркве знаменито умножиле и распространиле, и дѣла духовних пастира' умножила су се, и зато су у та три главна чина или реда уведени нѣки степени. Тако међу Архиєреима разликую се по обширности власти: Патріарси, Митрополити, Архиепископи, и епископи. Међу іереима виши називаю се Протоіереи и Протопресвитери; а међу Діаконима први се именую Протодіакони и Архидіакони. Сви ови сачињаваю виши клиръ. Къ нижемъ пакъ клиру припадаю Иподіакони или Полуђакони, Пѣвци, Свѣштеносци и Чтеци.

(Продужиће се).

Облици делова света.

Єдна лекція из Географіе.

(За читанѣ са псалтирцима на маши).

(Свршетак.)

Учени люди коима су све снаге и закони далеко болѣ познати држе, да є морала некад велика нека силовита и необична поплава бити, коя є са югозапада североистоку навальивала и южне краєве планина разбила, велико комаће землѣ са ньи сва-

лила, и она на истоку лежећа острова начинила, своіомъ навалом на западна приморя њи угнула и сву землю северу отиснула.

Гледни сад приморя атлантског мора са обе стране, са американске као и афрканске и европске и видићеш како се за чудо слажу. Пупак южне Америке на Кап Року и угнутак гинейски на Африки тако изгледаю, као да су кадгод споєно стаяли, ал после єдно од другог одчупани, тако таман онай пупак у овай угнутак приличи. — Исто тако таман приличи пупак Африке на Кап Верду у прецеп обе Америке, коє све сад атлантски океан раставля. — Исто ћеш то видити на обе обале приморя на аранском персиском и бенгалском уливу и на обе обале црвеногa мора: исто є тако сиямско, тункинско, жуто и цело кинеско море; исто тако є пупак нове Гинеє са уливом Карпентарие у Аустралии и силна друга места: мого би све пупке у оне на другой страни мора стоєће угнутке таман сместити; а притом пази и свуда ћеш видити, да су сви уливи югу и истоку отворени, а западу и северу затворени, коє све ону озго поменуту поплаву од югозапада североистоку показує.

Обично се дели земля на пет делова, али да є покушамо на три сасвим наравна дела поделити, на Америку, Европу са Африком и Азию са Аустралиом, пак ћемо далеко природнии облик землѣ добити, и ту ће опет єдно врло чудно наличие у очи пасти; видићеш, да се сваки тай део састои из два велика разделења, кои су међу собом скопчани уским землѣузима (истмима) и имаю с' єдне стране Архипелаге, а с' друге полуострова. Найлепше и найсасвим є изражен тай лик на Америки. Оба дела Америке северна и южна Америка готово су єднаке величине. Оба дела скопчана су землѣузом Панама, кои є врло узан и доста дугачак. Њиов источно лежећи Архипелаг са острвима Антиле, Куба, Доминго, Јаманка доста є велики; а на западной страни полуострово Калифорния истина мално, ал ясно изражено.

Два друга дела землѣ нису баш тако ясно изражени, али є опет врло лако из остала четир дела два велика начинити са великим наличием на овай горепоменути. Ова су два дела истина на северу споєни, Европа и Азия, ал южни краєви са њиовим Архипелазима и Полуостровима оделѣнису и пружаюсе онай источно овай западно. Ево да покушамо та оба дела ясно представити. Повуци линию између Европе и Азие од севера на юг и извуције од источног края Кавказа на персиски улив, пак ћеш добити у єдан северни део целу Европу и нешто Азие, а у южни део целу

Африку. Овде є јужна пола много ја̀ча него северна; земљуз Суец много є краћи нег онај у Америки; у овом Архипелагу леже острова грчка и Кипр, али є полуострово Арапска много веће, те чинисе, као да би закон био, што су мања острова, то веће полуострово. Овде се може многом противно учинити, што Арапску амо привлачимо и од Азиє цепамо, ал ово є разделенѣ наравније зато што Арапска сва свойства африкански земаља има, а не азиятски: песчане пустинѣ, смртни ветрови, растинѣ, животинѣ, дух народа и сви остали производи у Арапской сасвим су афрички а не азиатски; іош упореди обе обале црвеногa мора пак ћеш видити, и ту изгледа Арапска као сасвим нараван део Африке, кои се само неким потресом од Африке оцепио.

Трећи део земљ видиш сад и сам коє є. Овај є део много лепше изражен и сила на Америку налик. Његову северну полу сачињава Азия, а јужну Аустралия. Земљуз између оба ова дела истина искомадан є, али врло ясно и подпуно изражен, то є Малака, Суматра, Іава, Сумбава, Сандобеж, Тимор и Нова Гинея. Овај поцепани земљуз найдужи є и пружа се найюжније. Овим поделенѣм долази и Аустралия у свезу са осталом сувом земљом. Овде є Архипелаг далеко већи, а тако и његова острова Борнео, Целебес и др. и његово на западу леже полуострово Индия. Овај део пружасе найдубљ на юг и на север, заузима найвећи део суве земљ, и код овог є поцепан јужни део, као код предпоменутог северни.

Из свега се дакле види, да су ова сва три дела света сила єдан на други налик. Коє є узрок томе, о том се наученици іош нису поравнали, а ниє ни моя намера то овде претресати, но само показати, да облици ови нису тако неправилни ни бев закона бачени, као што се на први поглед чини, већ има и ту стално правило, коє само далѣ испитивати валя. Дакле свуда у природи закона има и како нигде ништа на случай остављено ниє, тако ни овде.

Доситеј Обрадовић.

(Єдно животописанѣ. Старној деци за читанѣ).

(Продуженѣ.)

Калуђерство. У томе читаню Св. Књига добиє мали Димитрия волю томе светом животу одатисе и поћи у калуђере. Његов тетак дознавши за ову намеру стане га одговарати гово-

рећи: да є свуда светиња гдегод млађи старијег слуша и где се деца свог родитеља држе, а где се родитељи деце неодричу; где људи праведно у својим кућама о свом труду живе ничега туђега нежелећи, но стараћисе да од своє стране колико више ко може другоме на корист буде.

Али се мали Димитрија недаде од своє намере одвратити. Случајно тада дође єдан калуђер из манастира Дечана. Димитрија се одма овом прилюби, и овај видећи шта све мали Димитрија знаде наведе га, те крадом са њим оде. Али ни непспаде за руком. Тетак их у манастиру Св. Ђурђу увати и Димитрију кући врати, а после видећи да Димитрија непопушта, но своє тера и да му никои говори непомажу уватила и одведе у Темишвар на занат.

У Темишвару остане Димитрија годину и по дана, али му се занат недопадаше, него є непрестано тражио да књиге и єзике учи, и нѣгов мајстор видећи да он радиє чита и пише употребига на писанѣ тефтера.

У том дође том истом мајстору єдан момак из Срема, кои стане Димитрији о Фрушкој гори казивати, како є тамо пуно красни манастира, а највећма му хваљаше Опово, да є то прави рај на земљи. Одма се договори Димитрија са єдним другом своим и испитавши пут, коим се до Срема и Опова доћи може упутесе пешке Банатом у Срем и дођу у Опово. Димитрију бијаше тада 14 година. Игуман их прими за ђаке и видећи колико Димитрија читати и писати уме и како црковне књиге разуме врло га заволе. Тек овде се докопа Димитрија књига и стане их са највећом охотом читати особито велика житија светих. Игуман се чудно томе стрпљењу, он му є књиге куповао и свуда узасе водећи свима калуђерима и свештеницима га хвалио, да болѣ чита и разуме него ни єдан од њи, те га прозову малим светцем, и после неког времена покалуђере га где Димитрија име Досетеја узче. Старац Игуман гледећи Доситеја сасвим предана читању често є жалио, што нема довољно новаца, а одма би га послао у Кијев на високе школе, да се тамо насити науке.

У манстиру пробави Доситеј три године. Онда буде Игуман премештен у други манастир и полазивши поклони Доситеју 15 дуката овако га светујући: „Я знам да ћеш ти ма куд за науком отићи. Жао ми є што више немам, да ти више

дадем, али сиромашки моћи ћеш и с' овим до Кијева доћи. Иди синко и тражи науке што више можеш. Нема гора живота од умљива, ни несретнијег човека од незналице. Колико сам ја прост и неучен, али ми је милије видити учена човека него Бог зна шта. Веруј ми синко кадгод чујем младог Рашћа беседити плакао би за моіом младости. Учена човека сви поштују. Сав свет данас науке тражи. Сами царски синови, ако неуче мало су поштовани. Богат човек без науке подобан је волу са позлаћеним роговима. Данас и царски синови и ћери целу младост у наукама проводе и сав живот у читаню књига. Само ко нема памети тай гуња на науку и на мудрост као оно совуљага на сунце, али их ти синко неслушай него веруј, да оно што толики мудри люди хвале и с толиким трудом траже да мора и вредно бити."

Славонија, Рвацка и Далмација. Жеља и чежња за науком бијаше главан узрок, да Доситеј кад је све књиге у манастиру проучио помало сву волю изгуби у томе сремском раю више остати. Од тога доба ништа друго Доситеју на уму ни на срцу небијаше него велике библиотеке и школе, где се различне високе науке уче и ученици трудољубивим челама подобно мед мудрости сабираю.

У то време догоди се те један манастирски ђак намери поћи свом роду у Рвацку. Доситеј му рекне да би рад и сам даље куд ићи, где већи школа има. Овај му каже за Загреб и одма се сложе те купивши опанке зброду и преко раковачке планине од села до села пешце преко Осека пређу Славонију до Пакраца, свуд од гостољубива народа пашет на ручак и конак једва дочекивани и доју на дом тог ђака, где их Бог зна како радостно дочекаю. Ту будне Доситеј 12 дана, а после га допрати тай друг до Загреба и намести. Ту нађе Доситеј нека ђака из више школа Антуна, кои му своју латинску граматику поклони и латински учити стане. Рвацко изасненје у тој граматици сила му помогне да брже латински научи, а још већма се обрадова, кад нађе да је латински језик сила налик на влашки, кои је Доситеј у Чакови и у Темишвару научио као и српски. Латинском се језику Доситеј врло радовао зато вели: „Ту ми се сва зима неучини дужа нег један дан; Антун ме је врло волео и предавао латински језик с' великом радости непрестано задаваоћи окупације и толкујући ситније историце."

О пролећу састанесе Доситеј са неким свештеником из Петриње кои му се врло обрадовао, ер је одавна тражио ђака,

кои би му умео при служби помагати. Одма се с' њим погоди и оде те остане до ускрса у Петрињи.

О ускрсу састанесе ту са неким ђаком Гавром из Вуковара, кои є у Беч пошо, и знаюћи да ће епископ плашки у Беч ићи оду обоица нћму кои их лепо прими. „Овай блажени Божии човек вели Доситеј, као да га є Бог сам упутио, даде ми савет, да нендем у Беч кад немачки незнам, но да тражим гдегод школу држати и децу учити, па мало новаца заштедити и онда ићи. Он ме упути у Далмацию, одкуд га често свештеници моляше, да им пошлћ учителя.“ Одма одатле ноће Доситеј у Далмацию и прешав Велебит и Вучияк планине сиће у манастир Крупу и ту га упути игуман проти Новаковићу и свештенику Марку у книнском полю. „Ови добри свештеници вели Доситеј єдва ме дочекаю и ту станем њихову децу учити читати, писати и катихисис толковати, а од њи станем примати за живот найлепше лекције непритворности, чистосрдачности, любазности и благонравия. Какво ли є блаженство и рай на земльи са онаким светим и добрим людма живити; оно су прави светци, а нит знаю нит мисле да су, и што ћу іош о овима рећи знам да ће свакоме мило бити: не само фамилие ови красни свештеника него и сав парохиални народ све су то трудолюбиви, добри правдолюбиви и честити люди. Три године сам провео са овима Божиим людма, три миле године, коих се свагда са радосћу сећам; ту сам видио, како може човек и у нижем станю и с' малим задоволяи, добар, срећан и блажен бити.“

За три године дана у Далмации састави Доситеј до сто дуката. Онда чуе да у атонской гори има на гласу учитель Евгение, кои на єлинском єзику науке предае. Одма ноће на море да иде у атонску гору, али се разболе од грозние, па врати у Далмацию, будне у селу Голубићу неко време учитель, а кад се ту куга појави утекне пароху Симићу у Косово. Овде нађе беседе Златоустове на дћяния апостолска, стане их прилежно читати, бележити и нека места коя му се найвећма допадаше исписивати. Парохова ћи замоли га, да іой из те књиге шта на србски преведе. Доситеј преведе та сва места на србски и да се пријатние чита разреди их по Азбуки. Како се обрадова ова, као да є сву Соломонову мудрост у оно два три табака имала. Сви се стану за ту књижицу отимати и преписивати є и за кратко време разнесе се по целой Далмации под именом Доситеєве буквице. „Ово пробуди у мени, вели Доситеј, велику

радост и жељу, да ми Бог живота даде, да могу што красним ћерима мог народа написати.“

Ту проведе Доситеј дуже време, па онда оде у град Трогир и Сплѣт и ту уђе у лађу за Крф пут атонске горе учителю Евгенију.

(Продужиће се)

Свађа.

Петар и Паво два мала дечка ходећи по врту нађу єдан ора. Ора є мој, рекне Петар, я сам први опазио. Није твој но мој рекне Паво, я сам га дуго. Обоица се око тога завађе. Я ћу вас расправити рече єдан велики зинзов кои се у њихову свађу уплете, и узевши ора отвори и рекне: єдна є пола твоя што си први опазио, и пружи му єдну лоску; друга є пола твоя, што си дуго, и пружи другу лоску; а єзгру у своя уста стрпавши рече, ово за мой труд, и одсмејавши се пријода: тако се све парнице свршую. — Никад непрокопше, ко се у парницу упусти.

Лажљиво чобанче.

Єдно чобанче научи лагати, држећи да у шали то сме чинити, па често иза свег гласа као у највећем страу викаше: вуци, вуци! а кад остали чобани изтрчаше у помоћ, он им се смијаше, како их превара. Али єдаред дошта дођу вуци. Опет чобанче викне: вуци, вуци, а чобани помисле: познаємо ми варалицу и нехте ни єдан изаћи да види, те вуци гомилу јагњаца погњаве и оду. Узалуд се после ждаше чобанче и кореше оне, што му у помоћ недођоше. — Ко єдаред слаже, други ред му се неверује, ако и истину каже.

Тумачењ пословица

Више уме луд запитати него паметан одговорити

Лакше є запитати нег одговорити, као што є лакше заискати нег дати и лакше позвати нег доћи. Ал има прилике, где би умео паметан и одговорити али неће, єр є питањ неуместно. По

неупутном питаню познаћеш будалу, а паметнога ако ућути и неодговори. Кадкад є и ћутанѣ одговор; а кадкад ніе с горег на будаласто питанѣ устменом ћушком одговорити: єдног свештеника упита неки продрзљивац: а шта є радио Бог пре него што є свет створио за онолику дугу предугу вечност? а свештеник одговори: зар ни то незнаш, — седио у єдној лесковој шуми те градио батине за оне, кои тако будаласто питаю.

Искрице за воспитателѣ.

Дечие любопитство. Сва даровития деца любопитљива су и питаю за многе ствари коє их се баш никако нетичу. И опет яко греши сваки, ко их са каквим год одговором оправи. Деци валя оне ствари за коє питаю толико разяснити колкогод сватити уму. То их надражи те оштрије пазе, а тим се умно крепе. А опет ствари за коє немаре нетреба им силом гаметати ни разяснявати, као ни оне, коє по себи довољно разулеу, єр на ово непазе, па науче непазити ни на учителя.

Туђе добро. Децу валя научити, да туђе добро пазе и поштую. То ћеш учинити ако им одма с' малена не само найстрожије закраћиваю но и пазно будеш, да недирну ни да се дотакну ичега што ніе њихово. Ово є и у другоме погледу сила користно, и єдно од найлепших свойстава не само на деци него и на зрелим людма.

Ћутанѣ. Научи децу да у неким приликама н. п. за трпезом или врло тио говоре или нимало. Нипошто непуштай да она ни єдно другом некмол да старием у реч улећу. Тим ћеш учинити те ће болѣ пазити на оног ко говори, а онда ће и болѣ и више о свему размишляти. Неоценѣи добитак. Одма затим научи их мале тайне чувати. Ова є наука од велике користи за живот. Люди кои ово уму свакоме су мили и драги, а брбљяве сваки презире.

Школске вести.

ЕВАНГЕЛИЧКЕ СЕМИНАРИЈЕ У УГАРСКОЈ. Пре неколико месеци држали су евангелици (лутерани) из Угарске ради свои народни школа главни сабор свој у Пешти и позвали су управителя своје евангеличке семинарије из Шопрона, да ради овог предлог начини, кои овде у изводу ставлямо.

I. Колико учительско приправнички завода требую евангелици у Угарской? Овај култус има на 1300 учителя, но почем се непрестано нове школе отварају, то можемо узети, да их на 1600 треба. — Кад узмемо, да један учитель може 30 год. служити, то треба сваке године на 53 до 54 учителя из семинарије да изађу. А кад учительски курс три године траје, то их треба у семинарии на 160 да се изображава. Кад узмемо, да неки небуде учитель но на други се леб даде, то би требало, да их се до 200 изображава, а онда, почем се ни у најболѣ немачке семинарије више од 50 неузимлѣ, требало би бар четир семинарије да се устрое.

Ове би валяло подићи на они местн, где се то најлакше и с' најманѣ трошка учинити даде, где би и приправници најлакше до њи доћи и с' највећом их користи походити могли, дакле на оним местима, где већ фондова за ово има и више школа, где могу приправници и благодѣяние имати и набављѣне учебне опреме одма користити, а не чекати док се тек све ово набави, и где би могли узгред и други кои научни предмет слушати, а професори с' друге више школе и у семинарии кои предмет предавати, те неби толико башка професора на семинарии нуждно било, као на оним местима, где овог нис; најпосле и дружењ семинараца са ђацима виши школа било би им од велике користи . . . .

II. Како да се подигну ове препарандије. Здания валя дотичне варошке обштине да уступе, па ако не сасвим gratis оно најевтиније. Ако нема здания валяло би дотичне цркве ускупа да дигну, а што ове немогу сав народ да помогне, и на ту би се цел имало по народу добровољни прилози купити, па ако се неби ни с' овим измогло, оно би се морало на антиципацию или на заям новаца дићи.

III. Како би се имале те препарандије устроити. Питомци валяло би са своим учительима скупа да живе, као да једну породицу сачињаваю, ер није довольно њи само научити но и воспитати; а воспитањ онде неиде, где није питомац непрестано пред очима воспитателя. Али ни оно неваля, где сви семинарци у једној соби сабијени никад се опет испред очију учителя немакну. Ово није ни по мртвие нарави Немце пробитачно, нежли по нашу сила живлю и ватрению младеж. Нека има младић и слободе, ер само од слободно воспитани младића изађу валяни люди. Само валя пазити, да ова слобода непреступи границе. Зато валя у сваког семинарија толико соба да има, да по троица највише по четворица у једној соби буду, и морао би бар један учитель ил директор у истом здању становати, да надзираньѣ води. У истом здању имале би и школе бити и питомци ту и обеде имати. Низ семинарије ил близу код ти нуждне су

повеће баште, да питомци практично науче зелен особито воћа неговати, а ваља и о зеги чеде и свилене бубе практично поучењ ја добию.

У семинарию ваља примати само младиће здраве и примерног владања, кои су бар 4 гимнас. разреда добро свршили и сведочбе донели; ако кои више сврши тим болѣ. Само изузетно мого би и други примљен бити, ал ово само са одобренѣм школског савета. Гимнасисте, кои би овамо прећи хтели имали би се већ у гимнасии са познѣм приготовити.

Редовни курс траѣ три године. Ко овай сврши има на последку строг испит положити и по заслузи сведочбу о своіой способности добити; окром коѣ ваља при намештаню највећма пазити на нѣгово религиозно и морално владанѣ. Ови испити имаю се држати пред комисиом на ову цел одређеном и шико да несме сведочбу способности добити ни за учителя намештен бити, ко цео курс подпуно несврши.

Предмети ученя ово су: Педагогия и Методика са практичним вештбанѣм у предаваню (зато ѣ преко нуждно да има уза сваку препарандию добро устроена основна школа) Психология и Логика, Катехетика и Омилетика, География и История, Природословлѣ, све дидактички предавано, тумаченѣ Кктихисиса молитве вере и закона, црковна история, тумаченѣ Св. Писма са познаванѣм св. Землѣ и староврейски обичаи, Аритметика са особитим обзиранѣм на напустни рачун, практична Геометрия, Граматика и Штилистика, Економия са особитим обзиром на свилоделство и воћарство, Калиграфия и Рисанѣ, Музике, Поянѣ обично и хармонично и Гимнастика. За предаванѣ ови предмета нуждно су три професора. Далѣ би се могло наредити, да они кои курс сврше іош неко време у семинарии као помоћници служе.

Ако игде то ѣ при бираню семинарски професора нуждно яко пазити, пошто они, кои ће учителѣ изображавати мораю бити люди апробираног характера, примерног живота, изредни християни и прави народољюбци, ѣр су само такови кадри учителѣ изображавати. При избору управителя има се особито на то пазити, да ѣ вешт поверени му завод у добром реду држати и њим отачаском љубављу сдружено са благотворном строгоћу руковати. А да се ови људи добию нетреба при одлучиваню плате стискавати се. Врховно надзирательство завода пришада наближе дотичном дистрикту, а надалѣ целокупној цркви, кои се има сваке године о стању сви ови завода добро известити. Шта ће овако добро устроена препарандия коштовати зависиће од местни околности. Шопрољска кошта сваке год. на 4000 фт. ал моћиће се вальда и о манѣм проћи.

IV. На кои ће се начин трошкови подмирити. 1, Ваља таксе за дишпензације у ред довести, пак ће одуд моћи сваке године на 5000 фт. доћи. Ове би валило све у главни школски фонд предати, кое би за неку годину леп фонд изнело; са интересима од овог могли би се ови заводи лепо помагати, и школске књиге издавати, а после и учительске плате где би врло малене биле повишавати. — 2, Свако дете кое у школу иде да плаћа сваке године по 10 новч. школарине. Мали овай датак неби родитељи ни осетили, а цркви би донело велики приход. Засад има на 100,000 деце за школу. Да рекнемо, да ѣ 20000, сиротинѣ, коя ни ово платити неможе, опет остаѣ 80.000 и дошло би 8000 фт. отуда би могла свака семинария

(треба их четири) 2000 фр. имати. — 3. И семинарци би имали свакє године понешто плаћати. Ако би сваки 40 фт. давао, то би од њи 200 свакой семинарии донело 2000 фт. А то би сваки валяло драговољно да плати єр би за то имао стан и рану и огрев и правђ и неби више школе плаћао. — 4. За оне сиротане, кои неби кадри били ни оволико платити валяло би богатин сеннорати и обштине да плате, па би за то имали право толико питомаца у дотичну семинарию послати, за колико плате. — 5. И сви наши имућни люди валяло би, да мало дублє у џер заграбе, па делом да покажу, да уму за изображенє народа више жртвовати и радити нег говорити. — 6. најпосле и сви из семинария излазећи питомци валяло би из благодарности према заводу, кои их є изобразио, да се обвежу, да ће одма чим штацию добию бар кроз пет година сваке године макар само по 2 ил 3 фр. на издржаванє завода прилагати.

V. Како да се социялно станє учителя побољша

Црква іош ниє у стању учительима на сиротиним штацияма материялне помоћи давати, али их може морално помагати. 1. валя учитель онако изобразити, да своіом валяношћу и своим примерним владањем уваженє код народа уму задобити. Чим буде народ учителя за више шта држао, нег за проста надничара, онда ће се и другчиє према њему владати и већма га поштовати и уважавати и постараће се да га према томе и дотира. То најболє показују живи примери. Валя дакле онаке люде за учителє намештати, кои су и своим знањем и своим посведоченим моралним владањем тог звања вредни.— 2. валя извући учителє из тога досадашњега и робскога положая. Не само речма но и делом нека црква покаже, да она учительски чин уважава. Најотличније учителє валя у свой круг да уведе и њима у своим скупштинама и конзисторияма да места и гласа даде. Свештеници валя да се науче на то, да у учителю виде свога помоћника у винограду господњем и да се нестиде с' њим за истой трпези седити. Чим то народ опази одма ће друг чиє учителя уважавати. — 3. Ако би се коя обштина нашла, коя би била у стању али нехтела свога учителя болє дотирати, то іой неби требало никаквог учителя дати. А коє обштине неби са своє сиротиње у стању биле учителя болє дотирати, той би валяло с' друге стране помоћи.

VI. Како да се добию за школу нуждне књиге.

Зарад овог валяло би да генералконвент комисию нареди; управитељи семинарски морали би ех оffо чланови бити, али и други вешти народни учитељи. Та комисия дужна би била за те књиге старати се, те тако би их за неку годину добили довољно и неби у том школе оскудице трпили.

НАПЛАЊИВАНЄ УЧИТЕЉА. (Из писма єдног учителя.) „Примивши два броя школ. листа радуєм се, да ме из числа браће моє срећнии учителя изоставили нисте; я сам досада два писма ради пријаве за лист написао па опет подерао зато, што новаца неимадо да платим за лист; овоє десет месеци како єдне крајцаре од ове ядне платице примио нисам, него горко уздишући проклињем судбу свою, кад сам међу небрижне и немарне люде дошо, коима є школа и учитељ последня брига. Оплакуєм судбину свою, гледећи децу свою, како гладни, ледени, озебли и отголели на мене као највеће добро сзоє и виновника бића свога плачно и тужно погледаю.

Држаћете Г. да є ово невероватно, знам, но тешко оном, ком село капу крои, я вам се довољно наплакати немогу!“

Држимо да није на ове речи никовг коментара нуждно, но коме є само мрва човечног срца остала он ће гледати, колко год може да помогне.

Решенѣ

а. загонетака из броя 3,

1, Лед и снег. 2, у ватри омекне и растописе. 3, Кад се смрзне. 4, Пеh, подрум. 5, Снег. 6. Ветар. 7, Зими. 8. Чомови, борови, єле и др. 9, пеh у зиму. 10. Мрак.

b. задаћа из броя 3.

1, Лед. 2, Изврни и изаћиће 999. 3, 88⅞. 4, Троє идући єдно за другим.

Гласоноша.

Срб. школи у Ђурђеву. Предплату на по године послао є Г. Ђ. Јованович из Бае.

Г. Ф. Ђ. у Сенти. Молимо да примите лист као и досад.

Г. Т. П. у. Даровару. Заради ваше ланьске предплате изволите се на дотично место обратити.

Нови прилози

на фонд школског листа

Приложници: Стефан Рогић парох 1 фт. Воганьска црква 1 фт. Школска каса 1 фт. Јован Марић тутор 1 фт. Коста Обрадовић учитель 40 нв. Богић Павльић 48 нв. Јаков Николић 20 нв. Скупа 5 фт. а. вр.

Мойсей Бизумић учитель у опатовцу 2 фт. и Ђорђе Бороцки учитель у Шаренграду 40 Нвч.

Новци ови послаће се у своє време благайници фонда.

Лист овай излази месечно тприед: сваког 10, 20 и последњег.
Цена є на целу год 4 фт. на по год 2 фт.

Изд. и уређує Др Ђ. Натошевић. — Штампа краљѣв. угар. свеучил. печатня.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 6. У Будиму 29. Фебруара 1864. Год. VI.

Свештеници и школа.

(Свршетак.)

Из поменутог одношаја било да свештеник учителя сматра као помоћника или као државно наређена млађа чиновника свакоја̀ко следуѥ, да треба учителю у овом теретном и мучном делу ученя гомиле невоспитане деце колико више може на помоћ да иде. Ово ће учинити, ако буде чешће у школу долазио, ал не само као настојник ил каплар, да вика и гони; овако посећаванѣ школе има увек понечег неспокојнога за учителя, особито за болѣга, и што се чешће чини тим већма срце учителя од свештеника раздваја, особито, кад се тај немили посо немилим начином свршуѥ. Али ѥ сасвим друго оно посећаванѣ школе, где свештеник са љубави долази да учителю помогне. Овде ѥ и начин посете сасвим другчии, ту ни мрвице онога неповољног и несноснога нема, пак се овој посети радую и деца некмол' учитель. Колико пута на неделю да посети школу? Закона изрична нема, ал ѕаред валя сваке суботе пре вечерня ради недељног испита. Да треба оним учитељима чешће долазити кои више помоћи требую по себи се разуме, као и то, да неваля ни сувише често, као ни сувише редко. Колико ће пута долазити, то од различити околности зависи, ал свештенику ѓоше на срцу стои школа, учитель и деца срце ће само казати и научиће да праву меру погоди. При овим посетама неваля да се задовольи самим слушанѣм, него кад ѥ сватио начин учителѣв, онда валя да и сам децу о овом ил оном у то коло спадаюћем запита, особито у колко се са науком християнском додируѥ, а найвише тога ради, да децу и сам позна, па да прилежну и уредну похвалиѥ, средню подстиче, а леню и небрежльиву опоминѣ. Још лепше учини ко при посетама кад кратку и лепу приповедчицу деци приповеди, кад из жития светих лепши кои одломак прочита, или о наступаюћем празднику ил значаю истога

више шта него учитель рекне, ил єзгру идућег еванђелия извуче, или ма и из друге коє науке узгредно што ал поучно укратко децу научи. Само се има чувати од погрешака пред децом, да их нипошто пред децом неучини и нипошто учителя пред децом да непонижава, у питаня учителєва да недира, у говору да га непрекида, пред децом да га непоправля, нипошто да га пред децом некуди ни оног незнанђ, а своє знанђ деци на очи да изводи. Учителєв ауторитет валя пред децом као светиню да чува, више нег свој. Ко оца пред децом кара и грди већа каштигуе и убия децу нег оца. Іош горе чини онай, ко учителя пред ђацима и поправля, некмол' кои срамоти. Ово несме никоя власт чинити и никои паметан човек ни за главу учинити неће, но само незналица и невештак. Ниє мучно учителя сбунити, децу и учителя смести, застрашити, то є код ови у часу, чия виде, да им кои старешина долази. Нека посета застраши ленђ и немарне, а савестинма и ревностинма валя да буде радованђ. Никада дакле пред децом учителя нескуди ни изправляй, но похвали, ако є зато, подигни му ауторитет пред децом, особито кои ти свойски ради, па ће обоици слава бити и велика корист деци.

На помоћ учителю валя свештеник да и тим притече, да дечиє родителє кад их походи задобиє за школу и учителя; па ни том приликом да непропусти децу пред родительнма помало прокатихисирати, из овог ил оног предмета запитати, песму ил псалм кои на изуст изговорити дати или одноити, прописе показати, читанку овде ил онде отворити и др. то волу деца и родительи, па то чинити валя за любав школе, а нипошто неговорити преко учителя, нђгове мане неоткривати, некаляти га, ни као брблява баба оног кудити да себе уздигне, него валя свакако гледати па учителю ауторитет и част сачувати, іош где би шта неповољног чуо, ако су погрешке мале покривати, извинявати их и гледати, те помирити, то мнђнє изравнати и на добро извести.

На помоћ учителю валя свештеник да иде и тим, да га наводи, да у свом знаню и вештини у свакой поєдиной струци прописани наука све темелнии буде и тврђи, па ако то неби пошло другчиє, да сам са њим учи. Чешћи састанци, конференциє, основни разговори и свойски претреси єдне по єдне науке, читанђ валяни кнвига и часописа неби смео никои савестан свештеник као надзиратель школе пренебрегнути.

На помоћ учителю валя свештеник да буде и тим, да га свуда заступа и свако насртанђ на нђгово право одсудно да одбия.

Неприличи и многом неподноси да сам себе брани, зато валя један другога, особито старии млађега и свог млађег, па и свештеник учителя свога наместника и помагача, и да се за њга и њгове на браник стави. Још валя да буде саучестник како радости тако и сваке беде и неволѣ свог учителя, но лицу да види и осети шта оног тишти, па да и учитель види, да он у своме свештенику искреног пријателя има, пред ким сме без икоѣг таѣня своѣ срце открити и саобштити како радости тако и неволю своју, своѣ бриге као и болове. Особито би валяло, да се свештеник заузме и све могућно да учини, да учитель што болѣ материално снабдевен буде обштини и паству свом топло на срце мећући ону еванђелску реч Гал. 6,6: „Кои се учи нека даѣ део од свакога добра свог ономе, кои га учи„ пак да родитељи учителю своѣ деце у свакој овог нужди и невољи рука помоћи буду. И на власти валя да се обраћа свештеник за свог учителя чим дозна, да онај помоћи треба. Нек нечека док онај дође да плаче и да моли, ѐр само баби пристои плакати и плач гледати, свою неволю у понижењу казивати и туђу беду са гордошћу слушати; прави човек пре ће угинути нег плакати и прави избавитель пре у помоћ притећи нег дочекати, да га за ню моле и да му плачу.

Да се све ове из горепоменутог односаја свештеника према школи деци и учителю исходеће дужности свештеничке точно изврше нуждно ѐ свештенику знања и вештине исто онако, као и за све остале званичне дужности њгове, нуждно ѐ припреме и изображеня како за онај чин што га према цркви тако и за овај, што га према школи и учителю заузимлѣ. Ил држи ко, да ѐ одма сваки и за ово способан, чим ѐ свештеником постао? Нешто се истина чини, да он кад први ред у школу ступи небуде сасвим непознат и неучини шта пред учителѣм и децом као кои о школској задаћи и радняма ни понятия нема. Педагогия и методика учисе и у Богословии. Само на ово сећаюћи се мора сваки, коме ѐ ово из ближег познато самном руку на срце метнути и признати, да ѐ ово до скора тако жалостно ишло, ученѣ као и предаванѣ, да ѐ већ на подсмев и поругу било и онима кои уче, и онима кои предаю и настояваю. Сећам се, да сам од люди слушао, на коих се реч ослонити могу, да ѐ наш блаженопочивши патриярх чим ѐ оно школски саветник практичне курсове са учителји свршио, одма наредио, да се од сад та методика и у Богословиѐ уведе и предаванѣ онако практично удеси, као што ѐ у препарандии у Сом-

бору, али се то није одма извршило. Но пошто се сад увидила нужда, од како је надзиранѣ школа свештенству поверено, и нико, ко на свештеничке науке пође неможе рећи, да ове науке никад требати неће, но сваки и за надзирателя школе изабран бити и као такав дужност примити мора, не само на науку християнску но и на све остале овде прописане пазити; и почем је за ове науке сама држава прописала не само материял, и колко га се за које време, но и начин, коим се предавати има; почем дакле свештеник као надзиратель школе ясно понятиє имати мора о задаћи и устройству школе, о дужностима како учитељвим тако и своима, и мора у рукованю тога и практично вешт бити, те по томе се прека нужда увидила, да се наука ова у Богословиям свойскиє предавати мора, а не по онима до скора употребляваним манускриптима, и по оном до скора практицираном начину, коєм се морао сваки свестиш и практичнии човек чудити, како се могло то онако недотупавно радити и предавати без икоєг обазираня на оно, да ће сваки слушаоц чим у прву и најближу народну школу корачи сасвим друго видити да се ради, него што се онамо учи да се радити има; то је данас настояваньем дотичних свештени старешина променуто и наш млађи свештенички нараштай биће у овом погледу много вештии, а од старии неби требово ниједан труда да зажали, најближега од больи учителя да чешће посети и у школи практично да види, шта се и како ради, а притом да кратко упутство само єдаред свойскиє пређе, где је све шта се чинити има на ситниє разложено. Напосле имам приметити, да се дужност и ова као и свака најболѣ научи у чину самом, ко само озбильну волю има. Ако ће ко из школе најбољи учитель изаћи, тек с' праксом прави ће учитель постати. Исто је тако и са правим надзирателѣм школе и учителя. Ко је онолике науке свршио, томе неможе мучан посо бити и то мало доучити, ако само волю има. Ал ово нејде, ако ко мисли одма чим у школу ступи све превртнути, сасвим други ред уводити. Ово младим свештеницима говорим, за које би много више учинио него оно Хоповачки игуман за Доситея што је хтео и њи болѣ нег Раньe начинио, кад би ми можно било и кад би на оной пости стаяо с' коє се ово учинити даде. Али док ко све оно ненаучи што је нуждно, дотле се валя од свакога неизвестна корака чувати. Напре валя видити, научити, извештити се, па онда наилазити. Младима свештеницима препоручуєм годину две дана мотрити и слушати, добре школе посећавати, са вештим учитељма дружити се, болю коју педагогичку књигу на немачком ил другом приступном єзику кад смо

сиротиня те своє немамо темељно проучити, и практично полагано извештити се у ученю и слишаню деце, па онда наилазити, кад є и знања и искуства сабрано. Али ни онда недржати, да є тим све постигнуто; ни надзирателъ ненаучи све и за навек, него ваља непрестано отимати, непрестано радити а Богу се молити, да и он свой благослов даде. Никои предмет школски неваля презрети, зато є нуждно и школски лист читати, и камо среħа кад би их и више имали, —па онда мора она вика, да свештеник ниє кадар школом руковати, бар код нас Срба умукнути, и одношенъ између свештеника и учителя мора све лепше и благословеније изаħи.

Кад се овако узчини, онда неħе нико смети рећи да свештеници свою дужност нечине. Іа сам признаєм, да сам према моим учителъима много реда погрешио и молим: Господе! Опростими греха! Најпосле неħу да завршим баш с' оним речма, као што неки мисле: Коме є у шаки школа, томе и будуħност; али толико смем рећи, да без школе ниє ни будуħности.

Єдан свештеник.

Изјасненіє Свете Литургіє.

Изъ Духовне Бесѣде извадио Н Ђ. В.

(Продуженъ).

4. *О свештеныхъ одеждама.*

Свештене одежде, коє се употреблюю при служеню свете литургіє єсу ове:

Стихаръ єстъ одеħа дугачка кою носе сви свештено-служителъи и причетници; прави се одъ бѣлога платна и онда означує чистоту живота, коя треба да краси свако духовно лице, или се праве одъ шарене и пругасте матеріє, за спомењ рáна' Христовыхъ. Дугачкіи бѣо стихаръ давао се у древна времена свакоме новопросвѣħеномъ Христіанину, те се у нѣга осамъ дана после крштеня у цркви облачіо. Свештеници и архиереи носе стихаръ подъ горньомъ одеждомъ, и с' тога се ньиховъ стихаръ назива другчіє и Подризникъ. Одъ овога стихара разликує се дħчіи стихаръ или малый фелонъ коєга носе дѣца кадъ се облаче у цркви.

Паруквице употреблюю се за стезанѣ широкихъ рукава' свештеничке дољнѣ одежде. У духовномъ смислу значе оне ужета, конма су пречисте руке Христове свезане биле, кадъ су га Пилату водили; притомъ іоштъ значе оне и снагу кою свештенослужителъ одъ Бога проси, да може свету Тайну свршити.

Ораръ єстъ дугачко и узко облаченѣ, коє діакони на левомъ рамену у накрстъ носе. Изнайпре се ораремъ називало оно платно, коимъ су діакони причестницима уста отирали, и показивали народу редъ молитве, оглашенима давали знакъ, кадъ имаю изъ цркве изилазити. Св. Іоанъ Златоустъ вели, да ораръ означує анђелска крила с' тога што и самъ чинъ (редъ) діаконскій представля анђеле. Полуђакони се ораремъ око појаса опасую.

Епитрахиль. Єстъ свештена одежда кою архиєреи и свештеници носе на врату и коя се спушта сапредъ низъ прси до доле. Епитрахиль є постао одъ орара око врата савиєногъ и сапредъ пуштеногъ пакъ до доле скопчаногъ. Ово се особито видити може на стародревнымъ епитрахилима у грчкимъ црквама. Безъ епитрахиля несвршує свештеникъ никакво свештено дѣло. У духовномъ смислу епитрахиль служи за знаменѣ благодатныхъ дарова', коє прима свештеникъ одъ Бога, да може свршивати свете тайне.

Појасъ, коимъ се служећій свештеникъ опасує поврхъ стихара и епитрахиля да може лакше одправляти свето дѣло, а да му дољне одежде несметаю, значи ону готовость с' коіомъ треба да свештеникъ радо служи Богу, а значи и снагу Божію коя свештеника укрѣпльое да непорочно служи.

Набедреникъ є платно на четири ћошка украшено съ икономъ, коє носе свештеници о појасу на десной страни. Онъ означує мачъ духовный, коимъ треба да пастири одгоне непріятелѣ Христове цркве. Набедреникъ носе само архиєреи, а по благослову њиховомъ дає се онъ архимандритима, протосинђелима и другимъ отличнымъ и старіимъ свештеницима, у знакъ да они учествую у управляню св. цркве.

Фелонъ. Єстъ горня одежда свештеничка дугачка, округла, безъ рукава, и сапредъ мало изрезана. Овакову одежду носили су обично древни Евреи надъ осталымъ своимъ хальинама, и такову су и апостоли Христови имали (апостолъ Павле спомиње у єдномъ посланію своме да му се фелонъ пошлѣ). Фелонъ значи

ону хламиду или црвену кабаницу у коју су војници обукли Христа, кадъ су му се ругали пре него што ће га повести да га разапну. У старо време носили су и архиєреи ѳелонъ са многимъ крстовима украшенъ, са чега се називао и полиставріонъ, кое значи многокрстна одежда. Ѳелонъ напомиње свештеницима одежду правде и добродѣтели, коіомъ су дужни одѣвени быти служительи Христови.

Саккосъ єстъ одежда, коју сада сви архиєреи носе умѣсто ѳелона, с' коимъ има єдно и исто духовно значенѣ. Онъ є подобанъ одежди старозавѣтныхъ првосвештеника'. Грчки цареви носили су спочетка овакову одежду, пакъ су іошть у нашомъ вѣку изъ усрдія къ цркви предали врховнымъ архипастирима да ю такође носе. Спочетка су у сакосу служили само патріарси на три велика празника Ускрсъ, Божићъ и Петдесетницу, после тога одобрено є да га и остали знатніи архиєреи носе, и садъ већъ одъ врло давнашнѣгъ времена сви епископи у сакосъ се облаче.

Омофоръ или Парамникъ єстъ одежда коју само архиєрей смѣ носити, и тако є тѣсно скопчана са њиховымъ достоянствомъ, да они при сваком своме свештенодѣйству омофоръ на себе узимаю. Ова є одежда врло древна, іошть ю є св. Евангелистъ Марко у Александріи употреблявао. У старо време правлѣна є одъ чисте вунене матеріе. Архиєрей, кадъ метне на себе омофоръ, представля самога Іисуса Христа, кои є на раменима своима понео грѣхе цѣлога свѣта и кои є нашъ ходатай (заступникъ) предъ Богомъ Отцемъ. С' тога се иште да свакій архиєрей буде подражатель благогъ и великогъ пастира Іисуса Христа, кои є узео на себе немоћи стада свога. То му опоминѣ и ова архиєрейска отличителна одежда, коя значи заблуђену ону овцу у причи евангелской, коју є Господаръ тражіо и нашавши є метнуо на рамена, и донео у своє стадо.

Митра или крупа замѣнюе кидаръ, когъ су носили на глави старозавѣтни првосвештеници. Значи славу Господню и властъ коя се дає висшимъ служительима цркве, а такође и онай вѣнацъ одъ трня, когъ су метнули Христу Спасителю у време страданя нѣговогъ. На митри архиєрейской насликане су иконе: Іисуса Христа, Матере Божіе и Евангелиста', а на врху стои крстъ.

Панагія єстъ кутія у коіой се налази икона пресвете Богородице. Ню и крстъ носи архиєрей на прсима кадъ служи

св. Литургію. Обоє напомиње ону високу и унутрашњу побожностъ, и тврду коя има красити срдце архиєрея Божіегъ.

Жезалъ или Штака дає се архиєрею за знакъ власти коіомъ управли стадо Христово, и напоминѣ му дужностъ да отечески пази и надгледа свою паству, одтуда се и зове патарица, или отчинска, пастирска штака. На врху штаке архиєрейске представлѣне су кодъ насъ две зміе, и између њихъ или надъ њима блиста се крстъ за знакъ побѣде коју треба да Христіани надъ своимъ страстима и надъ противникомъ истине отдрже.

На среди штаке обавієнъ є мегкань убрусацъ, кои означава онай убрусъ с' коимъ є Іисусъ Христосъ апостолима при умовенію ноге отр'о.—

(Продужиће се.)

Доситей Обрадовић.

(Єдно животописанѣ. Старној деци за читанѣ).

(Продуженѣ.)

Крф. Света гора. Смирна. „У лађи сами Грци — вели Доситей, а я ни речце грчки незнаюћи ни с' ким єдне речце проговорити. Муке моє! Слушам не би л' шта разумео; нигде ништа, што є ситно ситно, иду им речи сушта просо; немого се начудити, како се разумеу. Али што Бог да, помислим у себи, док ово новчића имам отимаћу се што више могу да научим, а кад нестане, я ћу опет у Далмацию.

„У Крф приспевши нађем єдног вояка Далматинца, кои добро грчки говораше те погодим се, да ме учи грчки и станем с' наши писмени писати грчке речи и найнуждиње разговоре. Ту останем 45 дана написавши и напамет научивши много найнуждиних разговора. После нађем лађу и дођем у Мореу. Овде пођем пешце од места до места, да лагано прегледам све красоте овога славног острова. Пуну би књигу имао писати, кад би све красоте оне описивао. Два месеца задржим се ходећи по они неизказа не красоте мести; онда преко Триполице прећем у Науплию, ту уђем у лађу за атонску (свету) гору.

„Четврти дан стигнем овамо и єдан Бугарин калуђер одведе ме у Хилендар. Али како ми жао беше, кад чу, да є славни учи-

тель Евгеније пре четир месеца одавде отишо и да се његова школа разишла. Ту проведем ѳсен и зиму, а на пролеће чувши, да има исто тако славан учитель на острову Патмосу одем на море и пређем у Смирну. Чувши ѳдан Грк шта намеравам унутиме у велику грчку школу у Смирни учителю Ѳротею. Одма одем тамо и опазивши ту мноштво ученика, а међу њима и свештеника врло се обрадуѳм. Ови ме одговоре од Патмоса и задрже ту у школи, где за 30 ученика наређено беше препитаније и конак безплатно. Пун радости приступим, да учителя у руку полюбим, а он ми рече: Благодари Богу, кои те овамо доведе, овде ћеш получити све шта желиш.

Три године сам овде провео код овога божественога мужа удостоѳн свију малости и благодѣяния. Овде сам познао невидиму десницу благога промисла коя ме води и коя самном управля. Сви алумнисте живисмо у найвећој любави. Учитель наш као анђео небесни беше нам одат више него родитель, и ми се отимасмо, како ћемо му што већма угодити; а њему ништа милије небеше, него наше добро владанѣ и трудолюбије у ученю. Злом, лакоспом и лукавом небеше код Ѳротея станка ни пристанка. Сви виши ученици драговољно нижима помагаше лекције изясняваюћи и толкуюћи тако, да сваки од нас имасмо не ѳдног, но 10 и 20 учителя, кои се сви отимаше, да нас што болѣ науче.

При краю треће године заметнесе рат између Турске и Русије. Мене зваше у Смирни попа Србос, а то ѳ толико значило као и попа Московитос, те по том ми у Турской земльи неоста ништа друго него беж што пре, и с' ѳдним другом договоривши се најемо лађу за Мореу и излюбивши се са благодѣем и учителѣм нашим одемо.

За овога учителя свог вели Доситей у старости своioй: „Света блажена душо Ѳротеева! давно сам од Бога овай час желио, да могу рећи: Повѣмъ има твое братіи моей и посредѣ многихъ народовъ воспою та. Праведна душо! Ти си сад са блажени духови у слави небесног оца за кога си живила и ког си свету волю испуњивала. Прими овай знак вечне моѳ благодарности и успомене. Приповедаюћи и славлѣћи добра дела и име твоѳ славим самога Бога, кои ѳ извор свакога добра и благослова!

(Продужиће се)

Срби у Угарској.

(За читанѣ старној деци.)

I. СРБИ У УГАРСКОЈ ПРЕ КОСОВА. У Угарској било є Срба іош од найстарији времена. Кад су Мађари на краю IX века у ове землѣ дошли, они су на више места Србе као староседиоце ту затекли. Између осталих спомињу стари писци неке Србе около Весприма, кои су онде са своим кнезовима живили и єдан свој манастир имали. Тако се спомиње многа места по Угарској, коя од найстарији доба име србско имаше, као: Србиџе у Ньитранској, Србовци у Берешкој, Срби у Сатмарској, Србаља и Србата у Хуньадској, Србая у Зарандској, Србешѣ у Бихарској, Срб и Сирб у Арадској међи и више други места, где су Срби живили и іош онда више свои манастира имали. Ове насеобине србске вальда су іош из оног доба биле, кад су се Срби на почетку VII века из свога старог отачаства иза татрански гора овамо преселили. Али найвише Срба било є іош онда у Срему и Банату, где су при долазку Мађара они господари били.

Стари писци хвале ове наше прапрадедове да су били врсни юнаци, кои су угарској круни велике услуге чинили. Тако казую за неке конянике Србе, кои год. 1044 краля Абу Самуила код Ђура юначки одбранише. Године 1052 одбранише краля Андрию. Год. 1242 сдружени са своіом браћом Хрватима потукоше на гробничком полю Татаре и спасоше краля. Белу IV. ког опет год. 1260 юначки одбранише те зато многи спаилуке на поклон добише.

А како у ратовима исто се тако одликоваше и у другим службама и многи од њи долазише на найвиша достоянства. Било є више Срба Палатина. Између ових знаменит є Палатин Іован, кои є за време младолетности краля Стевана II. год. 1120 пуно девет година управляо. Іош знатнии є палатин Урош Бели, рођени брат славне оне угарске кральице Єлене Србкињ, кои є са своіом сестром за време болести мужа њеног краля Беле II. сленог и за време младолетности краля Гейзе II. много година угарском кралѣвином мудро управляо и од ова оба краля више спаилука у Бачкој Банату и Срему на поклон добио. —

II. СРБИ У УГАРСКОЈ ПОСЛЕ КОСОВА. После пропасти на Косову г. 1389 почелису Срби из Србиє гоњени пре-

великим насиљем турским великим броєм у Угарску прелазити, док се најпосле и деспоте амо непреселише.

Прво велико преселењ Срба у Угарску беше под угарским краљом Жигмундом одма после несретне косовске битке. Тада се населише Срби на острову Чепелю, где све повластице као слободни грађани добише, а после и на другой страни дунава ниже и више Будима више села дигоше и по варошима своє општине основаше. Две најзнатније општине из тог доба єсу српски Ковин и Сентандрија.

Деспот Ђурађ Бранковић рођак по жени са краљом Жигмундом, да би Србију што то од турског насиља заклонио преда г. 1433 Жигмунду Београд и добиє у замену многе спаилуке по Угарской не само по Срему Бачкой и Банату но и по осталим странама; Солнок, Дебрецин, Токај, Сатмар, Мункач, Липово, Вилагош и др. и туда се по нешто српског народа бежећи од турског варварства настани.

Још више пређе Срба после пропасти Ђурђеве столице Смедерева и населе се по целом Банату до Мориша и осную на оной страни Мориша Јанаполь у част Сибињанина Јанка тако назван, где од краља Владислава I. особите повластице добију.

Кад год. 1459 Турци српску државу коначно разорише и од нѣ турске пашалуке начинише, онда пређу и српске деспоте са мношством народа овамо, да овде наставе ратове са своим душманима. Сви ови Срби били су војници, кои су о свом лебу противу сви непријателя краљеви воєвали, ал највише противу Турака.

Први српски деспота у Угарской био є Стеван Бранковић, кои є г. 1459 многи народ из Србиє овамо превео и највише га по Срему настанио. Нѣга є и угарски краљ Матија за деспоту припознао. Ови Срби били су најзнања одбрана Угарской противу Турака. Под краљом Матиом изчињавали су Срби єзгру угарске војске, и били су не само оно 6000 одабрачи јунака највише ови сремски Срби, кои оно са свога црног одело име црне чете добише, но и сви остали врсни јунаци, кои су Турке кад су први ред на Угарску наишли тако разбили, да су их и из целе Србиє истерали, те деспота Стеван опет у Србији остане и владу настави. Али после две године грдной сили турској уступити приморан оде у Арбанаску и онде са Ангелином арбанаског кнеза ћери оженивши се остане, а на нѣгово место постане на овой

страни српски деспота Вук (Гргуровић) Бранковић г. 1471, син Гргура, а унук деспота Ђурђа. Овај је Вук био у заточеню код Султана Мемеда, и султан га пошаље год. 1465 краљу Матии да мир уговори: али Вук прелазивши овамо поведе собом више српски великаша, међу њима и своје рођаке Павла Бранковића и Дмитра Јакшића, уз које многи народ овамо пређе, који се по Срему и Банату настани, и одма ове за своје војводе узме, Дмитра Јакшића у горњем, Вука Бранковића са његовога великога јуначства прозвана Змајвуком у доњем Срему са столицом у Сланкамену и Павла Бранковића у Банату. Ове три славне српске војводе почињали су са својим јунацима у свима ратовима краља Матије противу Турака чуда од јуначства и натерали су свакога Матиниог непријателя, те је морао молити за мир. Зато је краљ Матија Србе као своју рођену децу љубно, с' њима се по табори бавио и српски говорио, славну ону црну чету сам собом предводио, а остале српске војводе највећма отликовао, њима највеће спанлуке поклонио и на највећа их достојанства подигао, Змајвука деспотом Павла кнезом и баном, а Дмитра хоругвоначелником своим начинио. Силно су ови Турке нагрђивали, а најзнатнија победа што су је ови над Турцима одржали била је она г. 1480 у Ердељу, где су 30000 Турака изсекли, и не само мађарску војску спасли, но Турке кроз Србију до Крушевца протерали и на 50000 српског народа испод турског ярма отргли и овамо превели.

(Продужиће се).

Искрице за воспитателѣ.

Страшљивост. Што које дете живлю снагу уображаня има, тим је страшљивије кад је насамо а особито у мраку. Ово свойство није нимало шкодљиво, и оно ће се временом само од себе изгубити. Ал когод је рад децу насилним начином од страшљивости лечити, начини зло још веће, неузимљући у есап да су сви такови покушаи још и врло опасни. Има много примера да су деца од тога велику болест (надавицу) добила. Исто тако ваља строго закраћивати сваку игру и шалу где деца једно друго плаше.

Школске вести.

ПРЕПАРАНДСКИ КУРС. Како данас сав свет увиђа, да благостанѣ народа од нѣговог изображења, а ово од нѣговог учителя зависи, тако се и сви стараю, да учителѣ не само материално болѣ снабдеу, но што є далеко важнине, да их и болѣ изобразе и што већма за то свето званѣ њиново припреме. У той намери не само да на све стране учительске школе подижу, у коима се учителѣи за своє званѣ изображаваю, но и школе те све већма разширую; а почем народна школа масу народа изображава, то се на ове учителѣ и на њк ле за ове учителѣ наменѣне найвећма обазиру. Отуда почињю препарандски курс, кои є досад 2 г. траю на три године разширивати и у препарандску науку окром други іош и природословлѣ и економију теоретичку и практичку као народу после оних найкористнију науку додавати.

Ово би и код нас преко нуждно било, нуждиѣ но многим другим земљама, а могло би се самалим трошком завести, валало би засад само катедру за ово отворити, за кою би седам до осам сто форинти годишнѣ требало, а остало би се после све лако удесити дало. Имал' кога, ко ову велику потребу увиђа и увиђа цео замашај, кои ће ова катедра на препарандни изображаюћи учителѣ целог народа имати! Ко ће нам овай велики народни добротвор бити и ову катедру основати!

Више є пута напоминяно, да она благодѣяния, коя се на штипендиѣ даю ни близу тако користна нису, као ова што се школи чине, нит икое фундације као ове на учителѣ и катедре, од коих сав народ науку изчекує и тражи. Одкуда би се и могла упоредити кор ст єдном детету дате штипендиѣ са користи катедре за све учителѣ народне! А ово новиѣ доба почели су наши народни добротвори давати штипендиѣ за децу од пет и шест сто фор. на годину. Колико би далеко веће благо народу учињено било, да су ованки велики дари на устроєнѣ ованки по народ користни катедра и на повишенѣ плата професора оставлѣне, онда би их довољно имали, да између найврстнии найврстниѣ беремо! Камо срећа да є само єдна овака сума на то оставлѣна', да се на Сомборской препарандни та горепоменута катедра отвори!

ПОКЛОН ПРЕПАРАНДИИ. Преосв. г. бискуп Ј. Ј. Штросмаєр познат са свои велики и небројени блаотворстава, што их непрекидно чини, гдегод се народнога напредка тиче, поклонио є Ђаковачкой препарандни збирку природословно — технологичку и єдну геогностичко минералогичку, у вредности од 45 и 35 фр. коє цели своіой савршено одговараю.

ПОКЛОН ПРЕПАРАНДИМА. Преосв. г. бискуп Иван Краль поклонио є 50 фр. да се поделн сиромашним препарандима на Загребачкой препарандни. Топла му хвала на овом милосрђу!

ОТЛИЧИЄ. Г. Марко Іанковиѣ учитель у Мункачу добио є у отличне за свою ревностну радњу у школи и ревностно обучаванѣ деце у воћарству златан крст за заслуге. Ова су отличия мали дари ал снажни фактори, да целу околину задану и заузму за оном ствари, за кою се даю.

УЧИТЕЉСКЕ БИБЛИОТЕКЕ. Бечки учитељи сложилису се пре две године да сваки дае на годину по 1 фр. па да отуда осную себи библиотеку зарадн далѣг изображаня свог. Склопило их се одма 56 чланова. Тражили су нуждни књига и на дар, те скупили на краю прве године на 300 одобрани књига, и држали су 8 различити школски листова, а на краю прошле године имали су већ на 500 књига и 13 школски листова. У помоћ новцем им притиче и варошка каса и поједини приватни люди.

РЕМУНЕРАЦИЈЕ УЧИТЕЉИМА. Бечко градско заступничтво дало є 3500 фр. на поклон своим 80 учителя, кои су у недељной школи ревностно радили. Гдегод се овако за школу заузимаѣ мора напредка бити!

ОСНИВАНЂ ЛЕПШЕ УЧИТЕЉСКЕ ПЛАТЕ. Гроф Глајспах у Штаерской поклонио є єдну државну задужницу у вредности 1200 фр. селу Крумеку као вечиту главницу, да се од интереса учителю плата повиси. Ово є болѣ него коя штипендия, єр се дае човеку кои сваке године не єдно но стотину деце изображава.

СЛАВЛЂНЂ ЦАРСКОГ ДАНА. Селяци у ярославской гувернии у Русии сложили су се 11 Сепг пр год, на имендан свог цара да у славу тога дана подигну семинарию за учителѣ свога окружия и скупилису одма међу собом на 64000 рубаля на ту цел.

НЕДЕЛЂНЕ ШКОЛЕ. Колика се важност на недељне школе полаже, одредио є баварски земальски сабор, да се имаю од навршене 12. па до навршене 18. године продужити.

ПРЕПАРАНДСКИ КУРС. Увиђаюћи велику и непремериму важност болѣг изображеня учителя наредио є баварски земальски сабор, да се препарандски курс на свима препарандияма са две на три године разшири, и обећао є сва на то нуждна средства дати.

ПЕНЗИОНИРАНЂ СТАРИ И СЛАБИ УЧИТЕЉА. У свом ревностном стараню за напредак школе и народно изображенѣ одредио є баварски земальски сабор да се сваке године 80000 фр. на то дае, да се стари и слаби учителы у пензию ставе, а школе млађима вештинама предаю.

ИЗОБРАЖАНЂ СВЕШТЕНИКА ЗА ШКОЛСКЕ НАДЗИРАТЕЛЂ. Школски одбор у Виртембержкой наредио є, ради болѣг педагогичког изображеня свештеника за надзирателѣ школа, да се имаю подврћи испиту из ови наука башка од теологичког испита и пред особитом комисном и препоручио, да на сваки начин бар три месеца дана препарандию походе и онде учительску радню практично виде и науче.

ДИШТРИКТУАЛНА НАДЗИРАТЕЛЬСТВА. У војводству Готи (160000 жителя) опазило се, да свештенички диштриктуално надзирательство народне школе неиде са оним успехом и плодом како би се желило, те су сад наређени 8 цивилни диштриктуални иншпектора, конхе дужност сваке године сваку свою школу дваред обићи, на краю сваког полгодня точно надгледати и обширне извештае и предлоге дати; окром тог мораю оне школе и по трећи ред нагледати, где слабни учитель или супленти и помоћници раде.

СЕМИНАРСКО ЗДАНИЋЕ. У Найвиду у Прайской подигнуто є прошле године ново учительско здание о државном трошку, коє 150000 фр. сребра кошта.

ПОМАГАЊЕ ШКОЛСКОГ ЛИСТА. Хрватско Наместничтво одредило є 100 фр. у помоћ давати на лакше издаванє и уређиванє свога школског листа „Напредка“ И ми му на овой милости топло благодаримо!

ШТАТИСТИЧНИ ПОДАТЦИ. Стање народне школе у будимской дијецези год. 1863, по извештаю правосл. конзисторије.

У будимской дијецези има 60 парохия са 56 школа, међу коима нема ни єдне главне, ни єдне одлучене мушке и женске, него су све обичне, где се сва три разреда и оба пола деце заєдно уче. Међу овим школама само є 1 романска и 2 грчке, а остало су српске. У ово 60 парохия има 3172 православ. дома, и у овима за школу способне деце мушке 1190, а женске 1003 (на коє место оно приметити имамо што є већ на стр 29 о овом броянио речено) од ово на 2400 деце иде у школу 949 мушке и 570 женске, свега 1159, дакле више од поле никад є невиди. На ово 56 школа има 58 учителя, по томе не дође на єдног учителя ни 20 деце, коя у школу долазе, а 21 коя недолази, кад бу дакле сва ишла неби на єдног учителя више дошло од 41.

По извештаю инспекционом, по ком су 51 од ови школа летос прегледане има само 5 школски здания, за коє се може рећи, да су добра, 18 є лоши, а остало су све тако хрђава тек што се над главом непоруше. Ни єдна єдина од ови школи нема ни оно мало найнуждније и законом прописане учебне опреме. Само у єдной єдиной предавало се понешто новим начином. Походењ школе тако є неуредно, да се од онога горенаведеног броя школу походеће деце нашло при визитацији само 567; и међу њима є било 50 псалтираца, 123 часовница а остало су били све почетници, кои іош ни молитвица знали нису; овде дакле има више учителя нег псалтираца, и потом кошта изображењ єдног псалирца скупље нег издржаванје єдне школе и учителя, узао час! Од то 51 школе било є 16 сасвим затворени и то од више месеци, єр ни єдно дете ніе долазило.

ПОПУЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА. У будимской дијецези: Пешта. Именован Светозар Бакић, изучио є 2 реална разреда, Богословию и немачку препарандију у Вршцу; положио изпит за српског учителя у Сомбору пред комисиом; проглашен да є способан за учителя основни и нижи разреда главне школе. Тражили се окром њега: Іован Марјановић, Нестор пл. Миковић, Стеван Карановић, Васа Поповић и Ђорђе Сабадош.

Одобрено од крал. Наместничтва бр. 79529 ex 1863 без приметбе.

У вршачкой дијецези:

В. Средиште. Именован Теодор Николин; изучио основну школу и препарандију у Араду; способан за сеоског учителя. Тражио се іош и Филип Милутиновић.

Од кр. Намест. бр. 25822 ex 1863 остављен само као учитељ за

нужду, ер нам српску препарандију изучио и нарећено, да се на свршетку год. поново конкурс распише.

У арадској дивизији:

Арад. Именован Дмитар Бакић вршачки ђакон. Изучио Богословију у Вршцу и препарандију у Сомбору. Способан за учитеља на основној школи. Тражили се још Илија Поповић, Паво пл. Михајловић Урош Вујић' Коста Ђорђевић, Филип Милутиновић, Бранко Влашкалић, Гргур Надашки, Милош Живић, Тодор Шевић и Дмитар Василјевић.

Одобрено од кр. Намест. бр 78737 год. 1863 без приметбе.

Батоња. Именован Гргур Надашки. Изучио 1 год. Филозофије и Препарандију. Способан за учитеља на основној школи. Тражио се још и Јосиф Агрима.

Одобрено од кр. Намест. бр 78759 ех 1863 без приметбе.

ПОКЛОНИ. Г. Младен Грегоровић Адвокат и Нотар у Турији изволео е за лист на целу годину предплатити, да се једном заслужном учителю ил предуготовнику поклони. Лист овај шаљ се Г. Дмитру Јосићу супленту IV класе срб. главне школе у Н Саду.

Обява.

КРАТКО УПУТСТВО за срб. народ. учитељ можесе добити окром код управитељства срб. учит. припр. завода у Сомбору још и код Чести Конзисторије у Пакрацу и Задру; код окружни школски дирекција у Митровици, Панчеву и у Качфали; код ГГ. учитеља: Г. Јовановића у Темишвару граду; Н. Максимовића у Земуну; Св. Белезлије у Оросланошу; Д. Стефановића у срб. Чанаду; А. Станћа у В. Бечкереку; Ј. Вунћа у Сенти; и Г. Видаковића у Ердевику.

НАРОДНЕ ПЕСМЕ за напуст ученђ могу се добити код ГГ. учитеља: С. Станковића у Баи; П. Сентомашког у Сивцу; Д. Дадића у Аџи; Св. Миладиновића у Семартону: Ђ. Јовановића млађег у Темишвару Фабрики; В. Радивојевића у Јосифову, и Ђ. Сабадоша у Ловри.

ИКОНИЦЕ за премије деци у већој количини могу се добити код Честн. Конзисторије у Пакрацу и Задру; код местни школски дирекција у Аџи и Кули; код ГГ. учитеља: Св. Бакића у Вршцу, и С. Станковића у Баи.

Лист овај излази месечно тиред: сваког 10, 20 и последњег.
Цена е на целу год 4 фт. на по год 2 фт.

Изд. и уређује Др Ђ. Натошевић. — Штампа краљев. угар. свеучил. печатња.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 7. У Будиму 10. Марта 1864. Год. VI.

Економска наука у народној школи.

У србс. Дневнику на почетку год. 1861, у ономе повећем чланку о великој важности недељне школе, као и у више други чланака истога листа била є реч и о овој по нас и нашу децу врло важној науци; но опет нешкоди, іош коју проговорити.

Са сви страна чују се тужбе, да се економија нетера онако, како благо народа и државе изискує.

Томе є узрок она несретна мисао, да земљедељцу нетреба много науке: а то мало што му треба да и код куће научити може. То є криво, те земљедељци нит знаю, ни маре да дознаю ни за напобољ и апробиране новине у струци економској, нит питаю за природу и њене законе, него остаю код свога старог обичаја.

Овоме злу трудесе економске школе да доскоче, ал до ти школа могу само они доћи, кои имаю много новаца да потроше, зато их толишно мало и иду у њи, од нас готово нико, єр су све далеко од нас.

У нашем царству пређе сваке године преко по милиона деце из народне школе своим родительима на земљеделску радню, а ни єдне речце у школи од те науке нечую, нит буду с' єдном речцом на размишљање о томе свом раду упућени, осветшени; него тераю овај свој занат без икои мисли, по оном старинском недотупавном начину, са грубим недотупавним алатима коекако радећи као и њихови стари, кои никоег новиег болъег и спретниег алата непознаю, нит маре за бољи начин, и да од своє економије већи и сталнии приход добию. Отуда остає силна урбарна земља необделана, а и она што се обделава радисе рђаво, на велику штету благостања народног и државног тако, да се ни трећи део оног прихода недобије, кои би се разумним и вештим радом добити мого.

Овоме би се могло лако помоћи, кад би се економска наука са народном школом спојила, чега ради један вешт економ слѣдећи предлог чини:

Да се уза сваку сеоску школу економска класа дода, па да є мораю сва деца, кад обичну школу сврше, бар две године дана походити.

Та деца морала би сваке недељ єдно пре подне на ову науку долазити, и то у онай дан, кад мала деца школе немаю.

Предмет ученя имале би бити оне струке економије, коє су у ком месту најпретежније. Ту би теория уз практику најлакше ишла; деца не само у раду том одрастла него га сад и сама радећи лакше би и науку разумела и радо би є учила, те би им то у толико користније за живот било.

За ову науку валяло би само єдну популарно написану књигу наредити, коя би морала у себи садржатм све најглавније основе те науке, и коя би овима недељошколцима за упутство служила да и науку науче и раднє после економске листове читаю.

Најбољ би било разделити ту науку на 52 лекције, за сваку недељу по єдну лекцию.

Народни учитељи имали би и ову науку предавати; зато би валяо на препарандни ову катедру теоретичне и практичне економије отворити. Окром учитеља могли би и други вешти економи и општински чиновници подпети, само би морали најпре испитом посведочити, да садржай те књиге добро знаю и показати вештину свою, да є уму и у школи и у полю практично употребити.

Зими би валяло бар по три сата, а чим дани подуже и више сати за ове лекције одредити, а уколико є нуждно, о том и у полю науку давати.

Садржай те устмене науке имали би ученици као домаћу задаћу себи после писмено прибележити одкуда, би є доцније повторавати могли.

Корист од те тако удешене школе била би та, да би сваки дечак све што є у той струци најважније научио, коє се другчије само са великим трошком на оним агрономским школама научити даде, коих у нас по несрећи іош ни єдне нема. Тай би дечак казуюћи код куће шта є у школи чуо и своє старије многом научио, што они никад чули нису. Сиротиња момчад коя неби из-

гледа имала, да своѣ газде буду научили би, да бар добри настойници и добри арендаши буду.

Децу ову неби требало пре од ове школе ослободити, док нису науку ову добро изучила, о чему би валяло на краю сваке године свечане изните устроити.

Пре свршетка друге године неби смео ни єдан одпуштен бити, а слабьи, тупьи морали би и три и више година на ову науку долазити.

Будући да би ова наука учинила, да би економия како породици тако и обштинама и целой држави далеко веће приходе доносила, то би валяло, да се сви пријатељи народа и државе найпре за ону катедру на препарандии, на одма и за ове школе заузму.

Прва би дакле потреба била, да се такова књига спише, за коју би валяло ил награду разписати или како другчиѣ постараше.

У Швайцерской є централни економски збор такову награду разписао и добио є књигу, коју є славно познати Чуди написао, под немачким именом: Земљеделска читанка за швайцерску младеж. Та є књига доиста права и исцењена благайница, простог а лепог єзика, пуна великог блага економске и природословне науке, у коїой є свуда битно од небитног мудро одлучено. Та є књига постала по далеким немачким крајма права народна књига, и валяло би є можда само у нечем за нашу потребу дотерати, за коѣ би валяло матица да награду распише.

Явни изпити.

Зашто є нуждно явне изпите држати? Томе има више узрока.

Родитељи кои свою децу у школу даю немаю прилике о успеху деце онако увериться, као на явном изпиту. Они би истина могли видити сваки дан по оним напизустним и писменим задаћама своѣ деце, шта се у школи ради и како се напредуѣ, кад би само хтели за овим стати и сваки дан питати; ал колко их има, кои ово чине? него их є небройно, кои нит шта знаю нит уму да питаю за ово; а будући да опет немогу баш сасвим равнодушни бити на ово, то ниѣ чудо, што желе, од времена

до времена о овом наближе шта дознати, а то бива најлакше на јавном испиту.

Учитељи раде у школи рад, о ком добро знаю, да онај може само онда успешан бити, кад га и кућа и породица подпомаже, — рад, коег важност многи неуме ни близу да оцени, коег терет многи неуме ни близу да одмери, коег успех многи сила неправедно пресуђује и кои погледом на онај на њега полагани труд заслужује, да се већма уважава, ор од овог благослов њгов сила зависи. Није дакле чудо, што и ови прилику желе, где ће успех свог труда на очи родитеља и власти, а и свои ученика изнети, а то бива најлакше на јавном испиту.

Деци самој велику радост прави, кад прилику добију на очи свои родитеља и старешина показати успехе своје, које су трудним радом своим и прилежањем учинили. Кад се њима непрестано говори, да од њиова труда и отимања у школи сва срећа живота зависи, и они се отимлю што више и боље могу да науче, није чудо, да и сами овај свечани дан једва чекаю, да се покажу, шта су научили и колико се надежде на њи полагати сме. Та сваком је и зрелијем човеку мило, кад може кадкад из тога ускога круга свакидашњег живота изићи мало на јавност и ту се показати, а код деце са њиовом живљом мисли радост та која још ничим смућена није још већа је и у живљим бојама им пред умом стоји, коју највећма издовољ на јавном испиту.

Ова жеља родитеља учитеља и деце могла би се и другчије издовољити, кад би родитељи чешће, у школу долазили, на онде поседили и своим се очима о радњи учитеља и деце уверити хтели. Онда би и учитељи већма око свог посла прионули и деца се већма отимала и надметала, а и родитељи се живље за школу и науку деце своје заузимали. Ал где су родитељи кои би ово од своје волје чинити хтели; а и кад би хтели, где су, кои би то тако учинити умели, да ни учитеља ни децу незабуне, несмету и оно скупоцено време овима не украду. Неостаје дакле никако другчије оне жеље издовољити, но јавним испитом.

Има их кои су противу јавни испита, наводећи, да се тим силом наводе учитељи, да власти и родитеље варају, и да се тим само неке излишне параде чине, које не само да ни од какве користи нису, но оним припремама, које учитељи испред испита са децом чине, гонећи у очи Божића прасе, да се сатим ауторитет учитеља пред децом квари. Можда и овога подегде има, као што и у другим радњама и код други званичника злоупотребленја има,

али су увек то изузетци; а я позивам свакога, да се сети свога детинства и сети дана изпита, па неверуєм, да ће се од десет єдан наћи, на кога су явни изпити то предпоменуто рђаво упечатленѣ учинили. Мени є дан явног изпита био свечан, био најсвечанији у целой школской години, а незнам да су га и учитељи мои другчиѣ сматрали, и да су им изпити немили били, те зато ми се чини, да су она потварања лажна, да припреме за явни изпит могу и најманѣ морално чувство добри учителя и деце повредити, нит видим, да може у томе вредљивога чега бити, кад учитель пред властма и родитељма децу свою изпитує. Свашто се даде окалити, потворити, извртути, па и изпити. Али отуда никако неслѣдуе, да их валя касирати, него то, да они, кои их држати имаю пазе, да и овай свой посо савестно и чистим срцем и душом руководе и свршe, знаюћи да га пред лицем Божиим чине. А то ће учинити, ако их уздрже истим оним начином, коим и друге послове свршую помишливши најпре на онога, кои благослов дели и помоливши се, да и овде благослов свой даде, и да даде снагу и крепост, да и овай најсвечанији рад, савестно свршимо, испред таке молитве изгубисе и стра и свака суетна жеља тражећи у раду овом празну хвалу людску, — да га свршимо са оном савестношћу, коя срце и ум човека у нѣга задуби и коя скупо цени сваки онай трепутак и сваки корак посла, и коя ништа друго несмера, но єдино корист и благо децє. Само оваки рад задовољи душу и савест, па неморамо изчекивати шта ће люди рећи.

Изясненіе Свете Литургіе.

Изъ Духовне Бесѣде извадио Н Ђ. В.

(Продуженѣ).

5. *О свештеномъ сасудовима.*

Свештени сасудови и ствари, што се на Св. Литургіи употреблюю єсу ове:

ДИСКОСЪ, или освећеный таньирићъ, на кои се полаже хлѣбъ, кои се у тѣло Христово претвара. У таинственомъ смислу дискосъ представля ясле Витлеемске у коє є положенъ новорођеный Спаситель и представля гробъ у коме є саранѣно Нѣгово Пречисто Тѣло.

ПОТИРЪ, или Чаша у кою се улива вино што се у крвъ Христову претвара. Потиръ представля ону чашу у коіой є

Іисусъ Христосъ своимъ Ученицима подъ видомъ вина крвъ свою предложіо.

Оба ова сасуда употреблюю се іошть одъ Апостолскихъ времена, и спочетка су ихъ правили одъ дрвета, а садъ се праве одъ скупоцѣногъ метала, понайвише одъ сребра и злата.

ЗВѢЗДИЦА, или два полукруга упакрсть саставлѣна. Она є по мнѣнію нѣкихъ уведена у употребленѣ чрезъ Св. Іоана Златоуста, с' тога, да бы се могла точніе опредѣлити средина Дискоса гдѣ треба да се налази Агнецъ, а къ томъ іошть и зато, да покрови недодирну честице коє су на дискосу по реду расположене. Звѣздица напоминѣ ону звѣзду, коя є довела Источне Мудраце до мѣста гдѣ се Спаситель родіо.

ПОКРОВИ називаю се три четвероуголна покривача одъ конхъ є єданъ за Потиръ, другій за Дискосъ, а трећій за обоє. Овай трећій покровъ єстъ найвећій, и назива се воздухъ, зато што се њиме покриваю частни дарови онако као што воздухъ свудъ унаоколо землю покрива, и зато што њиме Свештеници тресу надъ частнымъ дарима, кадъ се „Вѣрую“ чита. У тайномъ смислу означаваю покрови Христове пелене и погребне покрове.

КОПІЄ єстъ орудіе, коимъ се изрезую честице што се на Дискосъ полажу. Значи оно коплѣ, коіомъ су прободена была ребра Спасителѣва на крсту.

ЛОЖИЦА, коіомъ се причешћуємо представля она клѣшта, коима є Серафимъ узевши угљенъ са жртвеника Господнѣгъ додирнуо уста Пророка Исаіе, и очистіо га одъ грѣха, а то є было предсказаніе Светога Причешћа, коє вѣрни примаю на опроштенѣ грѣха.

ГУБА или сунђеръ коимъ се сабираю честице и спуштаю изъ дискоса у Потиръ, и коіомъ се отиру свештени сасудови напоминѣ намъ онай сунђеръ, у комъ є войникъ распетоме Спасителю поднео оцатъ (сирће) са жучію смешанъ.

РИПИДЕ (вѣяла) одпре су правлѣне одъ пауновыхъ пера' или одъ платна, и употребляване су за то да се њима Свети дарови чуваю одъ насѣкомихъ. Садъ се праве рипиде велике одъ дрвета или одъ метала са изображеніемъ Св. Анђела', и носе се о великимъ Празницима предъ Свештеницима, да бы се тымъ представило, како небесни Анђели невидимо присутствую у Храму Божіемъ, кадъ се Св. Литургія служи.

ДИКИРІИ или двосвѣшнякъ означава два єстества у Христу. Трикиріи или Тресвѣшнякъ представља Свету Троицу. Ови свѣшняци употребљују се при Архиєрейскомъ Богослуженію, и њима о служби Архиєрей народъ благосиля.

(Продужиће се.)

Доситей Обрадовић.

(Єдно животописанѣ. Старној деци за читанѣ).

(Продуженѣ.)

АРБАНАСКА. Из Смирне дође Доситей са своим другом велике неделѣ у Наупліју, одавде сувим преко Коринта у Патру и ту нађу после ускрса лађу за Крф. У Крфу састану се са неки Арбанаси и пођу с' њима по Арбанаской, за кою Доситей вели: „Овде сам видио, што у мом животу нисам видити мислио. Колко год сам света прошо, ал овако великолепни и Божиє красоте места нигде видио нисам. Блаженство се неко осећа само помислити на така дивна места, а да како би ту живити било; само да у той земльи правде и закона има и да просвећен разум царує.— Ту намеримсмо бар годину дана провести у ови райски предели и код ови красни и храбри ал неизображени люди, и они нам се од свег срца обрадую; ал њихов леб узалуд єсти ниє право, зато заштемо, да им децу учимо, єр за други посо нисмо. Ту научим арбанаски говорити, коє се врло лако научити дає. Єзик се тай с наши слови пише, као да су ова за њега смишлѣна. Арбанаси чудише се и радоваше томе, па како мени мило беше чути кад они рекоше: „Ко Србином завлада тога ћемо и ми за нашег владетеля узети, єр су српски кралѣви и наши били и мисмо у старо време са Срби єдан род и єдно племе били.

После пет месеци вратисе Доситей у Крф, єр се у Арбанаской буна подигла. У Крфу сад већ познат као да є ту рођен оде ондашњем учителю, кои є у єлинском єзику савршен био, да науке слуша и будне са найвећом любави примљен. Ту се позна и с' учителѣм латинског и талиянског єзика, и у овима како сам вели, милим наукама пробави преко године дана. „У томе ми и новци изађу, вели Доситей, но помисливши, да сам помоћу Божиом више научно него што сам мислио и надао се, чинило ми се, да сам тек сад богат постао."

Одавде дође Доситей у Венецију, после у Задар „но од природе страшљив и стидљив, кои никад ни нисам хтео наметати

се поитим опет у она моя блажена места, где сам већ познат био. Овде обилазећи своје старе познанике пробави Доситеј пуну годину дана, на различити мести проповеди држећи, а онда пређе у Трст, и одуд дође у славни царствујући град Беч.—

БЕЧ. МАЂАРСКА. У Бечу нигде никог непознаваући, немецки ни речце незнаући оде Доситеј грчком капелану, каже одкуд долази и шта жели. Овај га најљубавније прими и ту Доситеј за два три месеца дана нађе до 12 ученика од сваког по дукат на месец примаући. „Одма узмем и я за се—вели Доситеј, два учителя, једног за француски другог за немачки језик. У овима милим и сладким пословима проведем у Бечу 8 година. Треће године давао сам већ и сам лекције на француском језику и многи трговци волеше мене нег другог учителя зато, што сам я и грчки знао. Ту сам неке и талијански учио и ова су ми предавања од велике користи била, ер сам тим и сам све савршенији у тим језицима бивао. Мој последњи учитељ француског језика био је презрелан човек у познаваню француског књижества. Овај ме упозна са најодабранијим француским и на француски преведенима књигама. Шест полезни и радостни година прођу ме у Бечу као шест дана. Седме године усудим се и у немецком језику лекције давати".

Тада дође Архиепископ Викентије Јовановић Видак у Беч, прими Доситеа себи и обећа му, да ће га у Немецку са своим синовима послати куда је Доситеј Бог зна како тежио, али да најпре с' њима у Модру иде, да се за Немецку спреме. Доситеј оде с' њима у Модру, пак њи француски и талијански учећи заједно с њима на лекције филозофије ићаше.

По свршетку године дана дође с' њима у Карловце, и одавде оде у Банат, да своје сроднике после 20 година одсуства походи, и како сам вели „да се поклоним гробу моји добри родителя и да целивам ону свету земљу, у којој њихове свете кости почиваю. Отац! мати! мила сестрице! и данас ово пишући сузе ми теку и једва ми писати даю сећаући се ови мили имена."

Одавде се врати Доситеј у Карловце, да дочека митрополита из Беча, пак да у давно жељну Немачку пође. Али се међу тим изроде буне у Немачкој и Доситеј мора' две године у Карловци провести. После оде са младим Видацима у Пожун и проведе онде 10 месеци у школи; а на то умре митрополит Видак, те Доситеј осујећене жељ видити Немачку врати се у Трст, да се онде за учителя погоди. —

ТАЛИЈАНСКА. ХИОС. У Трсту погађући се за учитеља најесе са Архимандритом Варламом, кои намераваше поћи кроз Талијанску и овај прими Доситеја да учи од њега талијански. „Одма у Трсту — вели Доситеј, почне он мене частити, а ја њега учити. Овако проведемо цео божићни пост. После Божића пређемо у Млетке и онде проведемо карневале (месоеђе). На лађи беше сила божија музиканата и комедијаша, и на лепом дану пуна лађа музике и певања; а кад дође ноћ увати нас у каналу страшна бура, да већ нико немишља главе изнети, па да видиш сад музике и певања. Ко нив чуо нек нежели чути. Да нас срећом яка лађа неодржа, потописмо се сви као мишеви. Онда сам свима рекао: кад сад живи изађосмо заиста оћемо још кои дан поживљети.— У Болоњи у предивном месту задржимо се до Ускрса. Штогод вредно беше видити у граду и ван града све видисмо. Кад би све хтео описивати, какви се неисказани красота нагледасно у Болоњи и Флоренцији, у Пистои, Луки, Пизи и уобште у целом оном раю Италии, велика би се књига хтела. Преко високи апенински планина дођемо у Ливорно, где се Архимандрит дуже бавати имађаше и ту проведемо ускрс и останемо три недељ дана.

Овде плати он мени по погодби лађу за Хиоз нут Цариграда, у кои сам Бог зна како доћи желио. Лађа имаюћи посла свртала є у Корзику и у земљетрусом разорени град Мисину у Сицилии. Тада сам прошо и мимо ватрене горе Етне, и целу ноћ нисам хтео легати, само да се онога чуда нагледам. После 12 дана путовоња приспевши у острово и град Хиос узмем одма єдног момка, да ме проведе по том острову— пуно лимунова и поморанци пуно мирисног цвећа и плодова чисто би мислио човек да є у раю. Међутим стигне глас, да є у Цариграду куга. Како ћеш сад у Цариград? Али помислим: у добром сам месту; свуд Грци особито имућнии люди любе науке. Уништам се за школе, чуєм да има две єлинске и да учитељи лети науке у своим вртовима предаю; одем, састанемсе и кажем, да би рад талијанске и француске лекције давати, да могу само трошка залећи, и они ми нађу єдног трговца, кои ме себи у дом прими. Сљедећи дана добиєм до 12 ученика. Тако проведем у овом предивном острову до идућег пролећа у великом задовољству прегледавши целу библиотеку онога богатога и царскога манастира.

(Продужиће се)

Срби у Угарской.

(За читаћ старнои деци.)

(Продуженѣ.)

По смрти Змајдеспота, кои деце неостави постане српски деспота Ђорђе Бранковић син Стевана и мајке Анђелие, кои оно по смрти свог мужа Стевана из Арбанаске у Срем дође. Но Ђорђе се наскоро покалуђери и буде српски митрополит под именом Максима, а владу преда свом брату Іовану. Оба ово брата седили су у Срему у Купинову и ту су са своіом юначком војском дуго времена Угарску од Турака закланяли. Њи обоє заедно са Мајком Анђелином чинили су своме угнѣтеном народу неброєна добра и закланяли су га од турског насиля, зато их народ и данас као своє велике добротворе и светителѣ слави. И они су по обичаю свои стари подигли у Срему свете задужбине красне манастире Крушедол и Опово, у коима є многи бедник у оно доба помоћи, заклона и утехе имао. А кад после Турци све већма на Срем навальивати сташе премести деспот Іован свою столицу у Беркасово, где се и данас зидине од нѣговог градиња виде, као оно Змајвукове на Сланкамену.

По смрти деспот Іована г. 1503 позове нѣгова удовица нѣговог по Мајки Анђелии роћака захумског кнеза Стевана Штиљановића из Паштровића у Срем; кои дође и владу прими. Овај деспот био є єдан од најпобожнии мужева а најмудрии юнака, кои є не само умео мален свој народ од превелике турске силе закланяти, него є њему и неброина добра чинио. И он є подиго у фрушкой гори две красне задужбине манастир Кувеждин и Шишатовац где се и данас нѣгово целокупно тело као светиня чува. За владе овога деспоте стану Турци са великом силом на Срем навальивати и он немогавши томе одолети остави Моровић, одкуд є неколико година Срем закланяо и повуче се г. 1508 у Браньску међу (Бараню) у град Соколош (Шиклош). Преселѣном народу требало є ту іош више помоћи, и Стеван є чинио неброєна добра и милости, зато га и данас народ као свог светителя слави. Деспот овај умре 4. Окт. 1515 и с' њим се угаси српско деспотство и на овои страни, єр наскоро затим Турци на муачкой битки и ове землѣ заробише и своим пашалуцима учинише.

Срби су и после прелазили у ове стране, али нису више сачињавали никакво државно тело, нити є то под турским господарством можно било, него су у већим ил маньим четама под своим капетанима и војводама баш у она најстрашния турска доба

од год. 1526 па до 1690 највећа јуначства показивали, небројне пакости Турцима чинећи, а Угарску и Аістрію како од турског тако и од њихових присталица бесниla и пакости закланяюћи.

Довек ће угарска повестница спомињати имена славни српски војвода Стевана Јакшића, Божића и војводе Милоша, кои оно год. 1502 Турке побише и многи српски народ у одбрану Угарске амо преведоше.

Спомињаће се още пет славни српски јунака Бакића—пет браће рођене: Павле, Климента, Манојло, Дмитар и Михайло, кои год. 1522 овамо пређоше и небројна јуначства почињше, особито непобедими Павле, кои оно год. 1523 са своим друговима Божић Радићем и Тодором Бошњаком силне Турке по Срему исече и новата, и сам своїом руком Ферадпашу погуби; кои год. 1527 код Токая са нечувеном храбрости противу Запољиног војводе Бодова борећи се Бодова жива ухвати; кои год. 1529 на Бечу са свои 200 коњаника Срба противу оне велике турске силе дунавске мостове чуваше и са безпримерном одважности са своє мало друга у Турке улетивши многе исече и многе живе увати, те му ови натерани цео план њиновога удараня на Беч издаше и тим се Беч спасе; том приликом Павле и узмицаюће Турке силне исече и много христианско робље од Турака спасе, а заробљене Турке у Беч доведе, где га као избавителя са највећом славом дочекаше. Павле посече год. 1531 Османагу; а његово 8000 Турака, кои оно Аустрію плячкати и палити пођоше непрестано вияюћи тако исече, да ни єдан Турчин живе неизнесе главе. Тако є Павле на небројно маста Турке нагрђивао.

Исто є тако његов брат Климента запољину војску год. 1527 на Сегединy разбио и похватао тако, да су єдва војводе утекле.

Тако є чинио Петар Бакић са своє 2000 коњаника Срба по Саксонской год. 1546 и 1547 чуда од јунаштва.

Тако є Матия Бакић при обсади града Крупе год. 1565 славно име оставио, где є са своє 100 другова грдну силу турску 40000 под Мустафом Соколовићем 25 дана јуначки задржао, небиљ' међу тим царска војска пристигла, а после преовладавшим Турцима волео є као оно после њга Никола Субић Зрињски до последњег друга заєдно са женама и децом јуначки изгинути него града предати и славу имена српског помрачити.

Тако ћесе спомињати имена славни српски јунака: Николе Череповића, Стевана Сабова и Петра Божића, кои год. 1551 на

Липови,—Дмитра Очаревића коњичког и Райка пешачког војводе, кои год. 1565 на Ђули, — Іована Лугошанина Србина кои се год. 1577 на Мункачу — славнога јунака Радоша Србина, кои год. 1567 у Ерделю као највећи јунаци падоше, сваку своју главу са стотинама душманских заменувши.

Спомињаће се име славнога јунака Стевана, кои год. 1580 код Надудвара са своє 800 коњаника 2000 Турака изсече, 13 застава оте и 400 Турака међу њима и турског војводу Аливайду жива увати, за кое 11000 дуката одкупа доби.

Тако ће се спомињати Паво Србин, кои год. 1580 управитель града Новог на Њитри Турке на Парканю зло нагрди.

Тако беше славан јунак Радић, кои оно град Гестеш год. 1588 без єдног єдиног топа узе, кад Турци најжешћу ватру из свои топова на њега сипаше. Он се и при обсади Острогоня год. 1594 први са заставом у руци на зидове попе. Он беше први и при отиманю Тате на градским стенама показујући осталима, како ваља градове од Турака отимати и њи на предаю притеривати.

Тако ће се спомињати име славнога јунака Вука Старчића, кои оно год. 1594 ноћу из Коморана у Турке, кои почеше град подкопавати излети и ту их силне изсече и све справе и послове расквари те Коморан спасе.

Тако беше славан јунак Продан, кои год. 1599 са своє шаку друга Турке на Дунаву код Калоче разби, више од 1000 изсече, 34 мале шајке са 11 топова и 58 велики бродова пуно силне ране оте.

Тако беше славан јунак вук Станковић год. 1600 на великой Кањижи, Сава Темишварац год. 1605 на Ножуну; тако беше Милош Србин, кои исте године оте од Турака градове Папу и Шумек (Шимег), и Іован Србин, кои се оно год. 1660 на великом Вараду са своє 800 другова противу 70000 Турака преко шест неделя одржа и коем се сами Турци упропашћаваше, кад мораше мир уговорити, те видоше с' колишном шаком люди он сву њихову грдну силу задржа.

Тако има іош много други примера, где се Срби у малим незнатним четицама противу велики сила турски као највећи јунаци борише Турке нагрђујући и славно за свога цара гинући.

(Продужиће се.)

Школске наредбе

ПРИВРЕМЕНО УПУТСТВО ЗА МЕСТНЕ УПРАВИТЕЉЕ ИСТОЧНО ПРАВОСЛАВНИ ОСНОВНИ ШКОЛА.

Наредба краљ. угар. Наместничства од 10 (22) Јунија 1863, бр 47015.

§. 1. Непосредни є управитель источно православне основне народне школе местни парох, ког конзисторија на то одреди.

§. 2. Њгова є дужност:

а) школске законе и наредбе, кое су издате и кое ће се издати уколико се њга тичу извршивати и пазити, да се извршују уколико се простиру на персоналъ, кои са школом има посла; у овом последњем погледу дужан є:

б) на то мотрити, да учитељи кои су под њим, не само живе морално и религиозно, него и да точно испуњаваю све дужности у школи, нарочито да уредно држе школске часове, да се држе прописаног начина у предавню да поступаю с младежи сходно цели, да држе школски запт, кои нато иде, да се утврди побожност и морал; да спромашку децу снабдеваю с нуждним школским књигама, и да воде званична акта као што се изискуе; — дужност му є даље:

в) подпомагати посећаванје школе на сваки могући начин, и против небрежљивог посећавања школе употребити сва средства свога положаја и свое званичне власти.

г) дужан є у договору са обштинским поглаварством и мирским старатељем школским руковати местни школски фонд (ако га има) или основано иманје школско; на то гледати, да се основателни приходи употребляваю по вољи основателя; о том бригу водити, да учитељи добиваю свою плату, као што треба, у своје време, и да им се ништа незакида; да приносци к местном школском фонду бивају у одређено време и да се набавляю као што треба све потребе школске, што се тиче огрева, школског намештаја и учебних средстава; — да се школско зданіе заедно са школским стварима чува од сваког квара, кои се избећи може и да се чисто држи;

д) дужан є распре учителя међу собом и са обштином или са појединим родитељима изравнавати; напоследку дужан є:

е) учешће родителя и целе обштине побуђивати и подраживати у свему што се школе тиче.

§. 4. (recte 3) ad б) Приметили недостатаке на учителю или погрешке при предаваню, то ће он учителя поучити и упутити, али штедећи га и не пред ђацима. Неможе ли учитель предавати болести ради, то ће местни управитель стећи себи особиту заслугу ако сам собом заступи болесног учителя. Ако то неможе учинити због свои свештенички послова или што му недопушта здравлъ, то треба одма да извести о томъ дистриктуалног надзирателя школског, коме има такођер и явити кад кои учитель умре.

Дознали местни управитель, да кои учитель у своіой кући или са суседима у немиру живи или да има наклоност къ невалялству, да иде по крчмама, да се одаве пићству или картаню и т. д. то ће он гледати, да своим опоменама одма стане на пут даљим хрђавим последицама. Он опоминъ

учителя најпре између четири ока, па ако то непомогне, опоменѣ га пред школским старателѣм и прети му да ће га, ако се неисправи, зацело явити дистриктуалном надзирателю школском; кое, ако се учитель неисправи, одма без скаког закоснења учинити има.

§. 6. (recte 5) ad в) У погледу на уредно посећаванѣ школе има местни управитель годишњи попис ови, кои су за школу, сравняваюћи са протоколом крштених точно саставити и потврдити, родитељѣ на њихову дужност да децу своју уредно у школу шиљу, одрешито а улюдно опоменути и сваки повод, кои се у духовничком позиву нѣговом деси, на то употребити. Надгледаюћи посећаванѣ школско има онъ нарочито испитати повременa известія о оной деци, коя или никад неиду или небрежљиво иду у школу, па известія та потврдити, ако их пронађе да су точна, затим пак у договору са поглаварством општинским и светским старателѣм местне школе, нарочито ако су опомене безуспешне остале, начинити предлоге ради кажења и предати ій дотичној власти.

Тако исто треба и на то да пази, да се у нѣговой парохіи неувађаю коекакве недопуштене школе, па и приватне школе, кое немаю допуштенѣ од власти а спадаю у врсту народни школа, да испуняваю све дужности, кое су на себе примиле и да никако непрекораче границе своѣ концесіе.

§. 7. (recte 6) ad г) Местни управитель има годишнѣ школске рачуне испитати и заедно подписати, у управи школски основаня, као што му пристои учествовати, школска писма, фасіе о приходу и т. д. заедно подписати, нужно повишенѣ школске дотаціе код надлежне власти предлагати и у обште на то нѣи, да се и материалне потребе нѣговом непосредном надзору поверени школа обезбеде, а никако да се неоштете.

§. 8. (recte 7) ad д) Распре учителя међу собом или са општинама, или с поєдиним родитељима треба местни управитель да предупређава колико є већма могуће, па ако ій лепим начином утишати неможе, то му є дужност онда о том школског дистриктуалног надзирателя известити.

§ 9. (recte 8) ad е) Кад год школски управитель добіе прилику, увек треба важност обучаваня и добро уређени школа поєдиним родитељима као и школским општинама живо да представља, пријатељѣ и добротворе за своѣ школе да тражи, и заслужна дела њихова код надлежне власти да прияви. Он има осим већ уведени недељни и месечни испита такође свечане годишнѣ испите у школама са учитељима држати, и ту прилику особито на то употребити, да оно изврши, што у течаю године за благо школе израдити није могао. Он ће се даљ бринути, да се школска година, ако су му околности на руци, свечано почне и сврши.

§. 10 (recte 9) Све дужности, кое местни управитель у погледу на свакидашнѣ школе има, треба такођер да и код недељни школа испунява, коих уведенѣ и корисно држанѣ ваља исто тако да му на срцу лежи.

§. 11. (recte 10) При целом овом деланю мора местни управитель на уму имати, да у нѣговой школской служби нема никакви средства, коя сполашнѣ приморавати могу. Све дакле што може учинити, састои се у поучаваню, ободраваню, опоминяню и укораваню. Где ова средства нису довольна, има ствар явити надлежним властима. Гражењѣ за господарством

и сурово поступанѣ никако се неслажу са службом управителя школског. Местни управитель гледаће дакле да нарочито са старешинама школске општине одржи добро споразумљење, учитељима ће свагда оно поштованѣ одавати, које њиховом званю пристоји, у обхођењу съ њима предусретаће ій са пристојношћу и љубазношћу, па и при самим погрешкама њиховим уклоњаће их са достојанством и благошћу без явног понижаваня. Никада се неће он са учитељима упуштати у препирку и вређанѣ, него ће онде, где нађе на тврдоглавство и упорност неодложно поднети известіе вишем месту. Местни управитель ваља да буде целим животом и деланѣм своим морални узор учитељима и ученицима.

§. 12. (recte 11) У економским стварима школским има се местни управитель обично преко дистриктуалног надзирателя школског, и само онда, ако є опасност у одлагању непосредно на политичну власт обратити.

§. 13. (recte 12) Непосредно предпостављеном дистриктуалном надзирателю школском дужан є местни управитель достойно поштованѣ и послушност одавати, политичним властима искана известія савестно достављати и од срца око тога радити, да се напредак школе у сваком обзиру подпомаже.

§. 14. (recte 13) Школска акта, која к званію местног управителя припадлеже, има местни управитель у реду држати, и посебно у архиви чувати.

Осим тога нађиће местни управитель у привременом упутству за управителѣ православни главни школа іошт гдикоя упутства, која у свом делокругу с корисћу употребити може.

Школске вести.

РАЗШИРИВАНЂ ШКОЛА. 1. Препарарандия. Уза сваку препарандію нуждно є добро устроєна основна школа, да могу препаранди практично видити и сами покушаванѣм научити цео онай рад, кои ће кад на учитељства доћу радити. Тога ради било є досад са сваком препарандіом скопчана по єдна главна школа. Но почем много више онаки школа има, где се сва три разреда деце заєдно уче, а не као на главној школи одлучено, и почем се у мушкой школи опет понешто другчиє ради него у женской и другчиє у помешаной него одлученой мушкой и женской, то данас сви гледе, да уз препарандію окром главне іош по єдну и од ови школа у ком се сва три разреда деце заєдно уче додаю, да би приправници не само онай на 3 и 4 разреда разложени, но и овай способни посо и начин ученя практично видили и научили.

Ми имамо уз нашу препарандію у Сомбору добро устроєну мушку главну школу; но почем є у нас ови прости школа где се сва три разреда и оба пола деце заєдно уче, много више него у други, и већи део из препарандіе излазећи учителя на оваке школе долази, то би и код нас преко нуждно било, да се низ препарандію оваке школе отворе, које є у Сомбору іош и зато нуждно, єр за онай велики брой за школу дорастле

деце тако є мало школа, да нит имаю где стати нити их може оно мало учителя свладати, неузнајући у рачун, што су све школе у среди вароши намештене, те мала и нејака леца из даљи краина у вєсен зиму и пролеће, у оне кратке дане, по блату и зими до њи ни доћи немогу.

Друго, са чим се данас све препарандије разширују то су баште, где препаранди и прилику имаю видити и извештати се око неге и држања воћака, чеље, свилене бубе и домаће баште са обичним расадима. И овоє нами ако не пре чет другом зацело исто тако нуждно, зато се надамо, да наша врсна сомборска правосл. обштина коя є већ више велики жртви на овай свой завод учинила неће зажалити и ово учинити, знајући да то ради како за корист целог народа, тако и за свою рођену децу.

Г. Реалке. Разширивањ реални школа чине данас сви разумни и практични људи тим, да уз њи додаю како се где већа потреба види или земљеделску или трговачку или занатлиску катедру, или још специялније, где се найвише виноделство или воћарство или свиларство и др. ради, додаю те специялне катедре, пак се та наука теоретично и практично предає. Ово би нами нуждније било нег другима зато, єр нигде ни єдне још од горепомењути катедра ни школа немамо. Валало би дакле на сомборской и кикиндской, али и на панчевачкой и митровачкой реалной школи отворити катедре за практичну економију, на новосадской за трговину, на вршачкой за занате или за виноделство, а чим околности допусте, непропустити но одма на панчевачкой и новосадской све три катедре отворити. Да ове околности што пре наступе валя само разумни људи срчанє овога да се прихвате, па ће одма наћи и средства и начина довољно, почем су трошкови премалени према оной користи, коју катедре ове доносе. —

3. Обичне школе. Ове школе разширују данас сви разумни људи тим, што уза сваку подижу зграде и одаје за гимнастику и наређују игралиште за децу. Али код нас ће још сила воде дунавом проћи, док се коя обштина на ово склони, кад ни патронат єдне гимназије неће корист овог завода да увиди, него є и ону єдну гимнастичну школицу, коя є са целим апаратом добро снабдевена била и лепо децу учити почела немарно пропустио, да се уништи, на сад од године до године обећава, да ће є опет отворити.

ШТИПЕНДИЈЕ ЗА ПРЕПАРАНДЕ. Преосв. Владика Банбистрички основао є штипендије за 11 препаранда на банбистричкой препарандии, и то за двоицу по 50 фт. за єдног 20 фт. а за остале по 10 фт. на годину, и троши окром тога много на исту препарандию ма да є найсиромашнии од сви угарски римски владика и ма да та препарандия није епископска но кралѣвска. Слава му! —

Лист овай излази месечно тридесет: сваког 10, 20 и последњег.
Цена є на целу год 4 фт. на по год 2 фт.

Изд. и уређује Др Ђ. Натошевић. — Штампа кралѣв. угар. свеучил. печатня.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 8. У Будиму 20. Марта 1864. Год. VI.

Изясненіе Свете Литургіе.

Изъ Духовне Бесѣде извадио Н Ђ. В.

(Продуженѣ).

Света Литургіа разделює се на три отделеня: на Проскомидію, Литургію Оглашенихъ или Откриту, и Литургію Вѣрныхъ или Тайнствену.

А.

Проскомидія.

ПОНЯТІЄ О ПРОСКОМИДИИ И НѢНО ИМЕ. Проскомидія єстъ део Литургіе на коме се приуготовляваю дарови, што се Богу на жртву приносе. Име є то грчко и на нашемъ єзыку значи приносъ или даръ. У старо време обичай є био да Христіяни кадъ недельомъ и празникомъ у цркву дођу, донесу са собомъ хлѣбъ, вино, и друго што є за Божію Службу нуждно. Хлѣбъ и вино стављало се на жртвеникъ, и будући да є обично више доношено, него што є било зарадъ Службе Божіе нуждно, зато су свештенослужтељи избирали найбољій хлѣбъ зарадъ Евхаристиє, а изъ осталихъ вадили су честице или делове у споменъ оныхъ, кои ихъ принесоше и за кога принесоше; заостатакъ пакъ употребляванъ є за вечеру любави.

Доцніе є одређено за Проскомидію извѣстно число лебова, кои се Просфоре зову. Просфоре єсу лебови пшенични, квасни, округли, двосаставни, на њима є горе изображенъ крстъ са именомъ Інсухъ Христосъ, и рѣчію коя означує Побѣду Христову. (ІС. ХС. НІКА.) Такову слику крста показао є Богъ Цару Константину Великоме у знакъ да ће онъ побѣдити тирана Максентія (године 312 после Христа). Петъ Просфора употребльов се за споменъ што є Інсусъ Христосъ са петъ лебова нараніо 5000 людій. (Іоан. гл. 6 ст 9. 15.)

ПРИПРАВЛЊЊЕ СВЕШТЕНОСЛУЖИТЕЉА ЗА СЛУЖЕЊЕ ЛИТУРГІЄ. За достойно служење Св. Литургіе свештенослужители осимъ домаћега приправляня, кое се састои изъ уздржаваня одъ єла и пића, и у читаню Правила, т. є. канона и молитава предъ Св. Причешћемъ, приправляю се іошть у цркви овако: Они стану предъ царске двери, и моле небеснога Цара да ихъ очисти одъ сваке скверне, да погледа на њи своіомъ милошћу и да имъ опрости грѣхе; затимъ се кланаю предъ образомъ Христа Спасителя и Његове Пречисте Матере и смирено цѣливаю оба та образа, па онда приклонивши главу с' снова се моле, да ихъ Богъ своіомъ свемогућомъ рукомъ подкрѣпи у служби што имъ предстои. После тога окрену се народу и поклоне се у знакъ да ишту одъ свакога опроштење, и просе да се сви притомни за њи Богу моле. Кадъ у олтаръ уђу, поклоне се трипуть предъ Св. Престоломъ, цѣлую Еванђеліе као образъ Іисуса Христа, и самый Престолъ као сѣдалиште живога Бога и очистилиште грѣхова' цѣлога свѣта. По томъ се облаче у свештене одежде сведочећи тимъ, да кадъ красе тѣло тимъ светымъ одеждама уѣдно и затимъ теже, да имъ се украси душа вѣромъ и добрымъ дѣлима. Напослѣдку умиваю руке и приступаю къ жртвенику да започну Проскомидію.

ДѢЙСТВОВАЊЕ НАДЪ ПРОСФОРАМА. Проскомидія свршуе се овымъ начиномъ. Изъ прве просфоре извади свештеникъ у споменъ Господа Бога и Спаса нашега Іисуса Христа четвероугольный део, да принесе Богу у жртву благодарења или Евхаристіе за сва добра коя намъ онъ чини, а особито за искупленъ рода нашегъ чрезъ сына свога Єдинороднога, кои се зарадъ насъ воплотіо, и за наше грѣхе страдао и умро. С' тога се и назива овай део Агнецъ или Ягњацъ. Пре него што свештеникъ изъ прве просфоре извади агнеца, узме є онъ у леву руку, и копіемъ трипуть є прекрсти говорећи ове речи: „Въ воспоминаніе Господа и Бога и Спаса Іисуса Христа.“ При ваденю агнца говори Свештеникъ ове рѣчи Пророка Исаіе кое се односе на страданѣ Христово: „Ꙗкѡ овча на заколеніе ведесѧ и ꙗкѡ агнецъ прамо стригоущаго его безгласенъ, тако неотверзаетъ оустъ своихъ. Во смиреніи его сѹдъ его взѧтсѧ: родъ же его кто исповѣсть, ꙗкѡ вземлетсѧ ѿ земли живот его.“ Ове последње рѣчи изговоривши положи свештеникъ извађеный агнецъ на дискосъ тако да страна на коіой є крстъ дође доле, а мегкана страна да дође горе, и са ове стране разрезуе га унакрстъ (крестообразно) говорећи; Жрется агнецъ Божіи, вземлѧи грѣхи мі҃ра за мі҃рскій животъ и Спасеніе. Затимъ окрене агнецъ с' печатомъ горе и с'

десне стране прободе га говорећи; „єдинъ ѡ воинъ копіймъ ребра емѹ прокоде, и акіе изиде кровъ и вода. У то време улива Діаконъ у Потиръ вино и мало воде, за знакъ да є изъ прободеногъ ребра Христовогъ изишла крвъ и вода.

Ово што се надъ агнцемъ ради, представља не само страдања Христова него и рођенѣ Нѣгово одъ Преблагословене Дѣве Маріе. Овакова различна значења слажу се по томе, што се Іисусъ Христосъ зато и явіо на земльи да пострада за грѣхе людске, и вѣкъ само рођенѣ нѣгово было є почетакъ Нѣговога пониженя, и као предсказаніе Нѣгове смрти.

Изъ друге просфоре вади се триуголный део у часть и успомену Пресвете Богородице и полаже се на дискосъ с' десне стране до агнца. Изъ треће просфоре вади се деветъ честица и то 1) у частъ Крститеља Господнѣгъ Іоанна; 2) Пророка и Старозавѣтныхъ Праведника; 3) Апостола; 4) Светителя; 5) Мученика; 6) Преподобныхъ; 7) Безсребреника; 8) Іоакима и Анне; и 9) у частъ онога Светителя чія се Литургія свршує (т. є. Іоанна Златоустогъ или Василія Великогъ.) Ове честице полажу се с' леве стране до агнца у три реда, а у свакомъ по три. Изъ четврте просфоре ваде се честице за живе чланове цркве, коіомъ приликомъ моли се свештеникъ за здравлѣ и спасеніе православныхъ Христіяна споминюћи њке и по имену. Честице за здравлѣ полажу се ниже агнца у првомъ реду. Из пете просфоре ваде се честице за опроштенѣ грѣхова свію, кои су у вѣри преселили се са овога свѣта у вѣчностъ, и споминю се и имена упокоєныхъ Христіяна. Ове се честице полажу у другомъ реду ниже агнца. На овай начинъ Светый Агнецъ с знакомъ крста Господнѣгъ узвишує се надъ свима честицама и представља намъ Іисуса Христа, кой є са висине крста гледао на Пречисту Матеръ свою и на любимога ученика и кои є као царъ славе и таинственна глава цркве свагда окруженъ воинствомъ небеснымъ и земнымъ своихъ вѣрныхъ. Іошъ се осимъ тога честице за здравлѣ и за упокой ваде изъ другихъ просфора, коє приносе вѣрујући. И те се честице полажу на дискосу, а саме просфоре враћаю се онима, кои су их принели.

Пошто се све ово свршн свештеникъ благосиля кадіонщу с' запаленымъ тамяномъ, и моли се Богу да прими милостиво благовонный кадъ и пошлѣ намъ благодатъ Светога Духа. Покадивши затымъ звѣздицу поставля є на дискосъ, и покрива покровима најпре дскосъ, затимъ потиръ, и напоследку обоє, за знакъ да

є Іисусъ Христосъ прве године живота своѓ провео у тишини и непознатъ и да є тѣло у гробу плаштаницом покривено было.

Покривене частне даре кади свештеникъ тринутъ, оддаваюћи имъ пристойно почитанѣ и у споменъ оныхъ дарова, коє источни мудраци принесоше новорођеноме Спасителю, и оныхъ мириса', коима є было помазано мртво тѣло Нѣгово. При томъ свештеникъ благодари и слави Бога, кои є благоизволіо установити за насъ тайну Св. Евхаристіє. Нато Діаконъ позове на молитву за предложене частне дарове, а свештеникъ моли Бога Отца, да благослови предложене даре, да ихъ прими у свой наднебесный жртвеникъ, да се као благъ и човѣколюбацъ опомене и оныхъ кои даре ове принесоше, и оныхъ за коє принесоше, и да свештенодѣйствующе учини достойнима за савршенѣ Свете Литургіе.

О ЧАСОВИМА КОИ СЕ ЧИТАЮ ПОСЛЕ ПРОСКОМИДІЄ.

Докле свештеникъ у жртвенику свршує Проскомидію или и после тога читаю се у пѣвницама Часови. Часови єсу таково богослуженіе, коє є расположено по дневнымъ сатима, у споменъ найглавніихъ дела' Спасителѣвыхъ. Има свега четири часа: Првый, Трећій, Шестый и Деветый. Свакіи се починѣ с' псалмовима Давидовымъ а свршує съ молитвомъ к' Господу Іисуса. Првый часъ коимъ се започинѣ данъ одређенъ є да у нѣму испросимо благословъ Божіи за сва дѣла и намѣре наше, и чйта се у ютру одма после Ютреня. Трећій часъ быва у споменъ неправеднога суда надъ Христомъ, и у споменъ силазка Св. Духа на Апостоле у данъ Петдесетнице. Шестый часъ значи ходъ Христовъ на Голготу, и распетіе Нѣгово, а у деветомъ напомиѣ се предсмртно страданѣ и сама смртъ Христова. У старо време побожни Христіани особито пустиньици, држалису ове часове на обашка. Садъ се трећій и шестый чита предъ Литургіомъ, а деветый предъ Вечернѣмъ. У дане пакъ Частнога Поста кадъ Св. Литургія на Вечерню быва, држе се сва ова три часа заѣдно предъ Литургіомъ. Докле се ови часови читаю, треба да Христіяни побожно слушаю, да представляю себи страданія коя є Іисусъ Христосъ за насъ претрпіо, да приме къ срдцу своя тешка сагрѣшенія, и да се каю по примеру благоразумнога разбойника.

Докле се часови предъ Литургіомъ читаю, дотле діаконъ по свршетку Проскомидіе кади олтаръ и храмъ Божіи а тымъ се означава таинствено изливанѣ благодати Светога Духа на Христіяне кои су с' вѣромъ и любави у храмъ Божіи на Св. Литургію дошли.

(Продужиѣесе.)

Доситеј Обрадовић.

(Једно животописање. Старној деци за читање).

(Продужење.)

ЦАРИГРАД И ВЛАШКА. „У Марту уђем у лађу за Цариград. С' мои Хиотци добијем у Цариграду стан близу цркве Софије и близу цареви дворова. Они ме проведу свуда по Цариграду, по мору и суву, али ко ће ту величину града обићи. Одем и познам се и у Патријаршији, и ту ми обећаю одма после Ускрса наћи кућа, где ћу давајући лекције у француском и талијанском језику моћи много пијастра заслужити. Али се велике недеље појави опет куга. Стра и ужас узати све. Аратос ти Цариграда помислим ја, ако ме сачека куга; на част ти сви пијастри. Она нимало за шалу незна нит мари, што ја још нисам Париза ни Лондона видио. Одма скупим мој пртљаг па беж на море, било куд му драго. Прва лађа на коју нађо иде у Галац и у њој само један путник неки пољски прелат, кои у Цариграду турско роблје одкупљиваше. Кад овом реко, да знам латински, грчки и влашки: „о карисиме! рече ми, Бог и моје молитве су те овамо довеле!

Противан ветар задржи нас 20 дана у Дарданелама и једва 25 Априла у црно море уђосмо. Тај дан летисмо као на орлови крили; али се под вече помами ветар и море побесни; почеше нас таласи дизати у висину, реко би, одосмо живи у небо; а кад нас доле бацаше, тога опет летења и сиясета, —шта је бездна и пропаст према овој куд ми пропадасмо! на она страшна шкрипа и крика граље од лађе, чудо како се сва неразглави. Ко се неуме Богу молити, нека на море иде. Кадгод пођосмо у вис, а мој ти прелат чита брзо брзо, реко би с' морем се утркује; а кад доле летисмо, онда га стаяше вика: Карисиме! одосмо, пропадосмо! Већ ми је било досадно питаући: „шта они озго говоре?“ Колика страота беше, морао сам се вики и плашњи нђговой готово смеяти. Око поноћи попусти ветар; онда ти се станемо ми инатити. Викне прелат на мене: а ниш ти жао, да те рибе поједу! — Я. Шта га сам я риба нисо, ниш чидо, да и оне мене једаред изеду.— Он. Али су рибе за човека, а не човек за рибе.— Я. Ако се само овде утопимо, онда ћемо баш ми за њи бити. Душа моя знам да ниш за њи, а то ми је доста; а тело та црви изели та рибе, све једно ми.— Он. Дакле ти сву ову страву за шалу држиш? Я. Та боим се и я, ал да ми је могућно баш ни мало небоитисе, много би паметнији био, ер ми овде стра баш ни мрве непомаже.— Он. Зар ти за смрт баш ни мало немариш?— Я. Марим и те

како, а да зашто сам из Цариграда утеко; ал ми овде моя марња непомаже. Ко год се смрти бои живи у горем страу него зец, єр се сваки Божии дан умрети може."

Тай дан дође лађа из мора у Дунав и у Галац. У Галацу нађе Доситеи єдан од први молдавски боляра и упути брату свом за учителя француског єзика. Одатле оде Доситеи са своим ђаком у Јаш и буде од те благородне породице красно примљен и плаћен. Ту добиє іош и синовца молдавског митрополита на лекције и цело є време проводио са митрополитом, толикога є овай облюбио. На друго пролеће оде са свои ученици у Роман: „како сам овде пролеће и лето блажено провео, ниє ми могућно описати!"—

НЕМАЧКА И ФРАНЦУСКА. У єсен пођу каравлашки трговци у Липску „а я 300 дуката у џепу; ево дакле — помислим, оно давно желђно време у Немачку и далђ поћи. Молиће ме, да останем у Влашкой. Не нипошто. Осладиће ми се новац, па оста ту до гроба.

При полазку наложи романски епископ Доситею, да се у Саксонии прими надзирательства нђгова два младића, кои тамо на науци беше. Тако се крене Доситеи из Влашке, прође кроз Лвов, кроз Пољску и Шлеску. У Бреслави задржи се 7 дана и отуд дође кроз Липску у Халу на оно славно свеучилиште, где предпоменуте младиће прими.

У Хали оде Доситеи одма и упишесе у ђаке, те пође слушати високе науке, о чем овако вели: „Гледећи у овом стану Божествени наука, где се више од иляде млађи и старии люди уче, и сва красна и благородна душевна способства просвећую, и сравнююћи оба места и люде са красном ал под варварством стенюћом Арбанаском, Србном, Босном, Ерцеговином, често сам узе люћи уздисао: Кад ће у оним красним земляма овакы училишта бити; кад ли ће се и она младеж оваким наукама напаяти! Гледећи какве се красне књиге овде сваки дан пишу и на свет издаю жалост ме є нападала, како є код нас!

Ту се сети Доситеи іош у Далмации зачете желђ, да є крайна нужда, да се што и за нас Србе а на простом народном єзику напише и изда. У овой намери пређе на пролеће у Липску, где окром свеучилишта као и у Хали іош и славенску књигопечатню нађе. Овде посећуюћи школу напише Доситеи године 1785 живот и приключения, ону свою славну и пуну науке књигу. Идуће године напише Савете здравог разума, у кои-

ма накратко и напросто изложи основе наравоначучне филозофије. Тако, и у том проведе две године. Хтеде и трећу годину ту остати, али се поплаши, да ће остати без новаца, па како ће у Париз и Лондон; зато преда своје ђаке трговцима из Јаша, и нађе једнога друга Талијана, те оде с' њим у Немачку.

Путујући преће различне државе, многе градове и многа она лепа места немачка. У дивном граду Франкфурту задржи се 4 дана прегледајући град и његову околину. Исто тако прегледа и Манхајм и дође у Страсбург. Ту опет разгледа свеучилиште, па после преко Лунвила и Нанса дође у Париз: „Париз ме је задржао три недеље дана, и да сам се мого поуздати у кесу остао би и 3×3 месеца, па неби ни то доста било. Триста година кад би живио имао би туда шта гледати. Пет дуката сам дао само момку, што ме је по Паризу водио. Ту се ишло сваки Божии дан од ютра до мрака. Видио сам краља и краљицу у Верзалю и видио нови Ловр, дворове француски краљева, кои коштују милионе, право чудо на овоме свету, па половина је тога дивног здања одређена за библиотеку и за академију високи наука,— тако најизображении цареви сами своје дворове уступају и посвећују наукама.

„Како ми је жао било из Париза поћи, ал што ћу! Какви би красни књига ту мого накуповати! Ту сам на књиге гледећи први пут у животу зажалио, што немам новаца!“—

(Свршиће се).

Срби у Угарской.

(За читанѣ старној деци.)

(Продуженѣ.)

СРБИ У ХРВАЦКОЙ. Као што се после битке косовске Срби из Србије у Срем и Банат, исто се тако особито после падения Босне год. 1463 из Босне, Ерцеговине и Арбанаске изселяваше у Хрвацку под заштиту християнски краљева.

Године 1469 продрше Турци први ред у Хрвацку и оплѣне је. После упадаше више реда пустошећи најрадије оне пределе, што данашњи вараждински и карлштатски генералат сачињаваю, тако да од оно доба и име пустиня добише.

Да се те пустинѣ населе одпусти их угарски краљ Матия за прибежиште народу из они страна; а да би га што више амо

примамио даде им слободу вере и сва права, што их остали грађани имаше, и остави њиове собствене капетане; те тако будне овај предео за кратко време пун српски насеобина, ков неко време онде мирно од Турака и њиовог насиља осташе.

Али кад Турци после мучке битке и Угарску на све стране заплљшше, онда и ове српске насеобине пропадну. Турци поново и ова селишта попале, те предео овај остане поново пустиња. Но наскоро затим доселе се под цар Фердинандом I. нове српске насеобике и бияху цару од велике користи. Они добише од цара те земљ под тим условљм, да довек војници буду и да цара од сви непријателя бране, ков ови најсавестније и најверније свакад извршиваше, верније него икои други цареви бранитељи. Одма чим амо пређоше протераю Запољина бана Кеглевића и утврде царева бана Бањана, и зато одма год. 1564 од цар Фердинанда I. лепе повластице добио.

Под царем Максимилијаном дођу опет нове српске насеобине из Босне, бежећи од крвног насиља турског, да се из ове стране душманину своме згодније свете.

Под цар Рудодфом дође опет више илада породица српског народа са својим славним војводама Вуковићем и Бешшиновићем. Тада пређе и митрополит Гаврило са 70 калуђера и сви се настане около опустошеног манастира Марче, ков још оне прве насеобине дигоше, ал Турци разорише, те митрополит поново диже и обнови.

И ови Срби као и они у Деспотији вођваше славно за цара не само противу Турака, него и противу сви остали унутрашњи и споља шњи цареви непријателя. И ови чинише у свима бојевима небројна и велика јунаштва, већа вальда нег деспотовци, и задаваше непријатељима царевим још већи стра. Најславније име стекоше ови горњокрајишки Срби у тридесетогодишњем рату. Они год. 1626 разбише под ђенералом Валенштајном лутеранску војску код Десаве; и разбише под истим ђенералом год. 1631 код Подлвица оног силног шведског краља Густава и многе Шведе заробише. Они опет разбише Шведе год. 1632 и уватише њиове ђенерале Банера и Ерцега Бернарда живе. Исто се тако славно бориште год. 1633 код Олдендорфа и код Лигница. Они код Нордлинге први у Шведе јуришише те их разбише и њиовог ђенерала Хорна жива уватише. Исто се тако славно бориште код Рајнфелда год. 1638, код Рајхенбаха год. 1639, код Волфенбитла год. 1661,

код Тутлинга год. 1663, код Виртенберга и на више други места, и на сваком сукобу било у мањим ил већим насртаима или главним биткама непрестано Шведе и оне њихове најсилније и најславније војводе узбијане и тукоше, — и да њи небеше, ко зна како би рат онай по наше царство и римску цркву испао.

(Продужиће се.)

Искрице за воспитателѣ.

ШТЕДЉИВОСТ. Штедљивост є својство од неоцењене користи. Има л' ота ил матере, кои се непоплаше, кад своє дете у свет пуштаю, а незнаю, дал уме новац чувати. Шта га се случаєва сваки дан догађа, да лакоум поступак с' новцем упропасти не само єдине људе него читаве породице.

Срећом те имамо средство научити децу и младеж на штедљивост. Никад нећеш наћи, да и онай новце лакоумо расипљ, го их с' муком стиче. Ко є дакле рад да научи децу новце чувати и штедити, нека их с' малена учи своим трудом и радом новце заслужити. А дечији радови даю ти сваки час прилику, да их са коіом крајцаром наградиш. Тако ће се за кратко време почети са своіом штедионицом поносити, и онда ће сасвим другчије сваку н. п. књигу, икону, мапу, бритвицу, перо и другу ствар чувати, за кою су свой новац издали, кои су читаву годину прикупљюћи чували.

Многи ће помислити: ал тим ће изаћи деца тврдице. О том можеш мирно спавати. Никад није тврдованѣ свойство младости било.

Мале девойчице ваља што раније приучавати домоводству, чуваню и неги своіи млађи сестрица и браће. И за ово могу им се мале награде давати. Само ваља са овим поклонима новаца пажљив бити и увек тако ствар удесити, да поклон заслуже, а никад да га без заслуге не добию.

Чим є можно ваља удесити да деца све што им треба од тога свог новца себи набаве и да о свом иманю точач рачун воде. А нека се нико неплаши, да ће овим деца изаћи тврда и немилостива. Деца исто тако радо милостиње даю, кад знаю шта даю, као и штедљиве газде и газдарице, кои су баш у чињеню милостиња најподашнији.

РЕД. Чим деца ногом пођу вала их научити да све своѥ ствари, сиграчке, књижице и др. сама спреме и на своѥ одређено место ставе. Нипошто ти за њима неспремај, ни допусти да други ко спрема, чим деца само то учинити могу. Научи их на слуге. Али и нипошто неодпусти, да их какогод потуре ил смамуљаю ил да ставе где нетреба и где ни место ниѥ. Нетрпи нипошто на њима одчупану дугмад, одеране пантљике и др. Мале повчане каштиге найудесния су средства противу сваког нереда. Єдна собом стечена крайцара болѣ их од зла одучи него икоѥ друго средство.

О ДЕЧИЊОЙ ИГРИ. За малу ѥ децу игра у слободном воздуху єдна од найвећи потреба за живот. Игра ѥ дечиѥ право, и то ѥ сваком паметном родителю тако свето, да никоме у то дирнути неда. Игра ѥ прва школа малой деци; више науче у игри нег што ко замислити може. У игри им се развиѥ тело и ум већма него што у оним првим годинама детиѥг живота икои учитель то учинити уме.

Найболѣ су оне игре, у коима се деца непрестано мичу. Коѥ игре деца найрадиѥ имаю, ако само нису опасне, нека те и играю и нека им се нико у то непача. Само єдно изитиѥ има, а то су оне игре, коѥ иду на добитак. Те им нипошто допуштати нетреба. Са тим играма усели се с малена у њи склоност на хазартне игре, коѥ сваког доциниѥ упропасте, а децу одма с' малена укваре, ѥр се науче у њима варати и лагати, а после и свако друго зло.

Найболѣ су оне сиграчке, с' коима се даѥ найвише коштта радити. Са играчкама оштре деца свою памет и вештину. Сиграчка мора дакле за то удесна бити; ако ниѥ, оно ѥ деца до кои час побаце, па макар она другчиѥ найлепша и найскупоцения била. Отуда су лопте за трчаћу, а она повећа коцкаста дрвца за седећу игру оволико деци мила.

Има их многи невештака, кои малу женску децу мучи с' плетивом, само да их научи, да на миру седе; а баш мала деца нетреба на миру да седе, ван кад се трчећи уморе. Плетиво научи свака чим за то дорасте.

Чим дорасте нека одма и мушка и женска деца уче гимнастику и нека уче играти, али на такозване дечиѥ балове нека их само онай води, ко ѥ рад од њи будале да начини.

Тумаченѣ пословица.

НЕОДЛАЖИ НА СУТРА ШТО ДАНАС УЧИНИТИ ВАЉА. Увек яко греши, ко свој посо на сутра одложи, а данас га свршити ваља. Зашто? Єр ко зна, оћел' сутра имати каде свршити га, оћел' до сутра и живити. Сваки дан има и свој свакидашњи посо, па одложећи данашњи посо мораш одложити и сутрашњи и прексутрашњи и тако започетом одлагању никад краја неувати. Све (ваља) у своє време (да се сврши), тако пословица вели, зато сврши данас, што є за данас наређено, єр ћеш одлагајући сам себе у неволю сломити, баш као оно ђак, кои свакидашњу лекцију своју ненаучи, те после каран и срамоћен буде. Али највећма греши онај, кои неправду кою учини, па треба да є поправи, а он одлаже, или онај, кои сам на себи шта поправити има, па одлаже, држећи: има том времена. Ништа нема теже, него кад тога изненадна смрт увати, па мора на суд ићи са таким на души теретом, а могога є одавно с' душе своє свалити. Сети се дакле, па неодлажи на сутра што данас свршити ваља. Има сваки дан и свою задаћу, а одлаганѣ доброга дела увек є свакога тешко закаяло; чини дакле одма шта чинити имаш, време бежи, утеће ти и превараће те.

НЕПРАВО ТЕЋИВО НА ТРЕЋЕ КОЛЕНО НЕСЛАЗИ. Варанѣм, крађом ил другим коим непоштеним начином стечено благо зовесе неправо теђиво. Никад то благо недонесе благослова, него ћеш іош видити, да сваки, кои се таким начином брзо обогати іош брже осиромаши и пропадне, и може се слободно рећи, да є проклета свака она крајцара, коя с' преваре дође, и редак варалица, крадљивица ил цинцар кои новце и благо своє на своє унуке сведе, а ако и сведе дуго нетрає, него се іош и она пословица на нѣму врши, да неправо стечен грошић право стечену форинту упропасти, т. є. уз неправо теђиво пропадне и право. Пази дакле, што течеш, да поштено и право стечеш.

ПРАЗНО БУРЕ ЗВОНИ. Ко оће да позна, єл' буре пуно ил празно, он га куцне, па одма зна: што већма звони то є празније, пуна бурад незвоне. Исто є тако са људма пуне и празне главе. Што кои човек више знања има, то є смернији и манѣ вике прави, а незналице су обичло највеће хвалише,— праве више вике нег праз-

на бурад, а кад дође да покажу шта знаю, онда се посведочи пословица, да празна бурад звоне, и да є сваки хвалция празна ћупа. Исто то посведочава и она пословица: коя кокош много какоће, мало яи носи. Обе ове пословице даю се пренети и на вредне люде. Вредан човек живи у миру и тишини, без вике и хвалѣня, а найневреднии и найпразнии найвећма се размеће и тура и гура, и рад би од себе Бог зна шта начинити; он є кои непрестано ларма, шта є све починио, и превари с' почетка многог, док га непознаю и невиде, да є шупаль и празан као и оно буре, што звони.

Ярац и лисица.

Жедан ярац скочи у єдну подублю рупу, да се онде на извору воде напије. Кад после напољ изаћи хтеде тек онда опази, колико є рупа и стрма и дубока. Сва мука да напољ изаће беше узалуд. У томе нађе лисица, па чувши ярца како у рупи ядикує надвирисе и рекне: Будало! да си пола памети имао као браде, неби пре у рупу силазно, док не би премислио, како ћеш и изаћи.

Жаба и миш.

Миш имаде преко воде прећи, ал неусудивши се напливати замоли жабу, да му помогне прећи. Невалялица жаба рекне: привежи свою ногу за мою, па ћу те превести. Миш нађе подужи конац и учини; а кад напливаше стане жаба гнюрати, да миша у шалу намучи. Али док се овай браняше опази их рода, те налети и увативши за конац извуче обоє на поль, где се миш избави, а жабу рода прогута. Тако се неискреност готово увек наплати.

Жаба и рибе.

Млади жабац кои тек од неколико дана грло стекао беше стане се из петини жила дерати. Мимо њега пролазаху силне рибе ћутом ни гласка од себе недаюћи. Жабац се стане ругати рибама и њиовом ћутаню, на коє ће му єдна штука рећи: право би имао, кад би сваки глас и вредан био да се чуе, али тако није; смерно є ћутањ свакад болѣ нег празно блебетањ, и многи би, да зна како є празно брбљањ досадно и несносно волио ћутати нег брбљати.

Школске вести.

ОТЛИЧИЋ. Нег. Величество изволило є нашега заслужнога и обште уваженог професора на загребачкой гимназии Ј. Векославa Бабукића у признанѣ нѣгови у струци школской славно познати заслуга орденом Франц Јосифа отликовати.—

ШКОЛСКИ ИЗПИТИ. Полгодишњи изпит на главной школи у Ђакову држани су последњи недеља прошлог месеца. Први дан био є изпит у девојачкой школи из науке вере, библични приповѣдака, историје црквене и св. евангелија, а други дан из остали наука. На свима изпитима председавао є високоуважени бискуп сам собоя, и том є приликом на 69 најприлежније деце лепим школским књигама обдарио. Сва поглаварства духовна и мирска била су при той свечаности у пуном броју заступљена, а исто тако є било и за душевни напредак своє деце заузети родитеља много ту. У знак свога особитог задовољства са напредком школе изволио є преузвишени г. бискуп све учителѣ после свршени изпита к' себи на част позвати.—

МИЛОСРДНИ ДАРИ. Г. Г. официри, чиновници и грађани у Госпићу договорили се и скупили су пред Божић преко 100 фт. те их поклонили сиротой школской деци на своіой реалной и главной нормалной школи. Велика им хвала на томе лепом дару, а већа слава на томе заузиманю око напредка школе; камо та срећа, да се тако свуда чини!—

ЕКОНОМСКА НАУКА У ПРЕПАРАНДИИ. На шлезком земальском сабору закључено є, да сеу њпове препарандије у Тропавии Тешину заведе економска наука и да се даде награда 50 дуката, ко напише економску читанку за народну школу.—

ПРАКТИЧАН КУРС О НЕГИ ВОЋА. Земальски сабор у дољној Аустрии наредно є, да се на Клостернајбуршкой виноделској школи држи кратак практичан курс о неги воћака за учителѣ, и установио є на то име 10 штипендија по 40 фт. за одлакшанѣ трошкова учительима кои на курс дођу. По плану коег є директор виноделске школе начињно даваће се тай курс сваке године и траяће 14 дана. Сви кои су ради били штипендије добити изјавису се до 15 Марта пријавити. Курс тай држаће се ове год. од 5 до 19 Априла.—

НАГРАДА УЧИТЕЉИМА. Генерално економско друштво у Бечу издало є прошле године награде за негу воћака, где су и неки учитељи добили, и то двоица по 50 фт. четворица по 40 фт. петорица по 30 фт. и четворица по 20 фт. коѣ што су дивљаке засађивали и њи облагорођавали, коѣ што су науку ову са особитом ревношћу деци предавали.—

ГИМНАСТИКА У НАРОДНОЈ ШКОЛИ. У дољно аустриском земальском собору поведено є питанѣ о томе, да се заведе гимнастика као облигатан предмет за све народне школе, и предато є петорици чланова, да о томе свој извештај и предлоге поднесу, на надатисе є, да ће до скора налог министеријални изаћи, и ова по телесно изображенѣ деце врло важна наука у све школе завести.—

ШКОЛСКИ УСТАВ. Међу земљама коѣ се своим школским уставом поносити могу стоі велико војводство Олденбург на едном од први места,

Ту има свака обштина свој школски одбор, у коем и по један учитель ког остали изберу своју столицу има и глас. Исто тако има и у дистриктском и у земаљском школском одбору по један од учителя ког остали изберу своју столицу и глас. Ту има наређено за учитељ стално повишавање плате по годинама службе. Ту неможе учитель са службе сметнут бити без суда у ком и учитељи суде. Ту добију учитељи после 40 а по нужди и после 30 година службе целу плату за пензију, а њихове удовице и сироте имаю исте оне помоћи од државе као и остали државни чиновници.—

ЗЕМЉЂЕЛСКА НЕДЕЉНА ШКОЛА. У Сигмарингн изашла је прошле године краљевска заповест о прекој нужди земљђелске недељне школе као најважнијег средства, да се подигне благостање па тим и изображење народа, и одма су у свима обштинама установљене ове школе, кое данас на велику ползу народа раде; уједно су позвати сви чиновници, обштински начелници, свештеници и учитељи, да све можно употребе, па да и старије људе на ове лекције приволеваю.—

ЖЕНСКА ПРЕПАРАНДИЈА. У војводству Готи наредила је државна влада, да се отвори женска препарандија, где ће се женске за учитељство изображавати. Наређен је курс од две године; на свршетку течаја има се строг изпит одржати, где ће она, која га добро издржи сведочбу добити, да је способна за учитељку, па да се тим може на упражњено учитељско место за учитељку тражити.—

ЕКОНОМСКИ КУРС ЗА УЧИТЕЉ. На виртембержкој великој економској школи у Хохенхајму даје се од неколико година сваке године мали месечни практични курс за учитељ. Ове године било је 22 учителя на њему. Ту се сваки дан од 8 до 12 сати даје наука о познаваню земљ, о ђубрету и ђубреню, наређиваню поља, реду сејня, о земљђелским справама, о скотоводству, виноделству, воћарству, свилоделству, чеварству и др. а по подне обилазе поља, вртове и др. разгледаю справе, стоку и природословне збирке.—

ЧЕЛАРСКО ДРУШТВО. У великом војводству хесенском склопило се друштво челара и издаје сад чеварски лист, ког сваки члан (има их на 800) gratis добива. Сваки члан прилаже годишње само по 30 новчића. Почем је нега чеље врло леп извор прихода, то су готово сви свештеници и учитељи у то друштво ступили и пример осталом свету дају.—

ПЕНЗИОНАЛНИ ФОНДОВИ. У Хехингн и Сигмарингн завелису учитељи фонд за се и за своје удовице и сироте, у кои сваки чим учитељ постане 10 процената од своје једногодне плате једаред за свагда уложи, а после сваке године само по 2 фт. додаје. Тај фонд, кои је од скора постао има данас 24000 фт. капитала и даје удовицама по 70 фт. на годину помоћи.

Окром овог завелису фонд на помоћ болесни учителя и имаю на 12000 фт. скупљена капитала.

У Трнеру има фонд за учитељске удовице и сироте на 900,000 фт капитала.

Виртембержки пензионални учитељски фонд има 1,068,000 фт. а фонд за њихове удовице има 364.000 фт. капитала.—

ПРИЛОЗИ УЧИТЕЉИМА НА СКУПОЊУ. Финанциски одбор вароши Беча у договору са школским одбором наредио є, да се учитељима народне школе у Бечу и ове као и лањске године на данашњу скупоњу даде у помоћ прилог и одредио є у то име 37000 фт.—

ПОКЛОНИ УЧИТЕЉИМА. Општина Хамбор у Прајской наредила є свом старцу учителю на дан славе нѣгове 40 година службе, да одсад целу плату свою у покою без икое више службе вуче докгод є жив.

Општина Метинг у Прајской поклонила є свом учителю на дан славе нѣгове 25 година службе окром други ситнии поклона єдну државну задужницу у вредности од 600 талира.— Све ово, ако є и далеко од нас вредно є да се овака дела свуд хвале и разносе.—

ЄВРЕЙСКИ ШКОЛСКИ ОДБОР. Код кр. наместничтва у Будиму позвани су 10 повереника єврейског народа из Угарске, да се светују о преустроєню свои школа. Међу одборницима има 3 рабина 1 лекар и 6 трговаца. Они су ово дана свое седнице започели и светују се, да од камата оног 1½ милиона форинти, што є прошли година на цел кулгуса покупљено заведу єдну богословску школу у Пешти и окром ове у Пешти іош єдну препарандиу у Темишвару; далѣ ће се световати, како ће свое диштриктуалне школске дирекције наредити и школе преустроити.

Попуњена учитељска места.

У Будимской диєцези:

У БУДИМУ: наименован за привременог учителя Константин Николић. Изучио є богословию, препарандию ниє. Тражили се іош: Васа Урсић и Младен Ћирић.

Наређено од кр. Намест бр. 20264 о. г. да се месеца Юлия поново стечай разпише.—

У темишварской диєцези:

БОЧАР. Наименован Илия Алексић; изучио є основне школе и препарандию. Положио є практични учитељски испит. Тражио се іош и Јосиф Шевић.

Одобрено од кр. Наместничтва бр. 90659 ex 1863 без приметбе.—

ЂИР. Наименован Симеон Савић; изучио є препарандию; био є учитель у Гаю, Динашу и Гаду 15 год. Ниє се тражио више нико.

Одобрено од краљ Намест. бр. 80321 ex 1863 без приметбе.—

КУМАНИ. Наименован Петар Фогараш; изучио є две реалне класе и препарандию; проглашен, да є способан за учителя на основној школи. Тражили се: Сава Райковић, Миљко Поповић, Паво Дамяновић (кои є међутим за Сентомашког учителя наименован) Јован Бакић, Стеван Карановић, Милош Јовановић и Јосиф Шевић.

Одобрено од краљ. Намест. бр. 90656 ex 1863, али уједно примећено, да се требало између ови 9 просителя пре сви остали на Јована Бакића и Саву Райковића као најболѣ обазрети, ма да их општина ниє предложила.—

СИРИГ. Наименован Велько Поповић; изучио је 4 гимнас. класе и препарандију, проглашен да је способан за учитеља основне и нижи класа главне школе са препоруком. Није се више нико тражио.

Одобрено од краљ. Намест. бр. 86842 ех 1863 без приметбе.—

ФЕНЛАК помешана српско романска школа. Наименован Ефта Вул; изучио је главну нормал. школу и препарандију у Араду; способан за учитеља основне школе. Тражило их се још петорица, али ниједан и српски знао.

Одобрено од краљ. Намест. бр. 1699 ех 1864 без приметбе.—

ЧОКА. Наименован Сава Петровић; изучио је основну школу и препарандију год. 1843. положио је практични учительски испит год 1859. способан за учитеља основне школе. Није се тражио више нико.

Одобрено од краљ Намест, бр. 99125 ех 1863, али накнадно, пошто је сведочбу о учительском испиту накнадно поднео.—

СОКА. Наименован Јован Јоцковић. Изучио је основну школу и препарандију год. 1841. Није се тражио више нико.

Од краљ. Намест. бр. 82971 ех 1863 потврђен само за суплента и наређено, да с' концем школске године 1864 учительски испит у Сомбору положи, другчије да се конкурс поново разпише.

Накнадно је доказао, да је учительски испит положио, и тим овај услов престаје.—

ЧАКОВО. Наименован Светозар Миладиновић; изучио је 6 гимнас. класа и препарандију. Способан за учитеља на основној школи. Тражили се Дмитар Бакић и Ђорђе Богосав.

Одобрено од кралв. Намест. бр. 13338 ех 1864 без приметбе. —

НОВИ СЕНТИВАН. Наименован Сава Райковић; изучио је 4 гимнас. класе и препарандију. Способан за учитеља основне школе са препоруком. Ниje се тражио више нико.

Одобрено од краљ. Намест. бр. 11636 ех 1864 без приметбе.—

САРАВОЛА. Наименован Владимир Вунић; изучио је нормал. школу и препарандију у Араду. Тражили се Ђорђе Богосав и Никола Аћимовић.

Остављи од краљ. Намест, бр. 72083 ех 1864 само као суплент, ер није српску препарандију изучио, и наређен да на крају школске год. 1864 учительски испит у Сомбору положи, другчије да се конкурс поново испише.

Нови прилози на фонд школског листа.

Ј. Дмитар Косић учитель мушки 2 фт.
Правосл. обштина медиинска 2 фт.
Ј. Паво Максимовић учитель веменски 1 фт.

Лист овај излази месечно тријед: сваког 10, 20 и последњег.
Цена је на целу год 4 фт. на по год 2 фт.

Изд. и уређује Др Ђ. Натошевић. — Штампа краљев. угар. свеучил. печатња.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 9. У Будиму 31. Марта 1864. Год. VI.

Изясненіе Свете Литургіе.

Изъ Духовне Бесѣде извадио Н. Ђ. В.

(Продуженѣ).

Б.

Литургія оглашенихъ.

ПОНЯТІЄ О ЛИТУРГІИ ОГЛАШЕНЫХЪ. Литургія оглашенїй назива се онай део Литургіе, на коме є у првенствующой цркви дозволѣно было присутствовати оглашенима, каюћима се, шта више и самим єретицима и язычницима (4. картаг. сабора правило 84). Она се састоjала с почетка изъ пояња псалмова, читања свештенихъ књига, пастирскихъ поученія и молитава за оглашене, и звала се „Обште молитве“. А кадъ є у цркви нестало оглашенихъ, онда су у саставъ ове Литургіе ушле пѣсне и молитве, коє се и данасъ употребљою.

ДУХОВНО ЗНАЧЕНѢ. По отношаю къ земальскоме животу Спасителѣвомъ на Литургіи оглашенихъ споминю се догађаи одъ воплоћења Нѣговогъ до страдања.

ПОЧЕТАКЪ ЛИТУРГІЄ ОГЛАШЕНЫХЪ. Литургія ова почиње се овако: Одкрива се завѣса са царскихъ дверій, и свештеникъ с' діакономъ стоећи предъ частномъ трапезомъ призиваю Утѣшителя Духа истине да се спће на ньи, и да ихъ очисти одъ сваке нечистоте; затимъ потихо славе роћенѣ Христово ангелскомъ пѣсмомъ: „Слава въ вышнихъ Богѣ, и на земли миръ въ человѣцѣхъ благоволенїе.“ и рѣчма царя Давида моле Господа да имъ даде силу, да могу достойно проповѣдати славу нѣгову. Потомъ діаконъ добывши одъ свештеника благословъ изилази предъ царске двери и велегласно рекне: Благослови Владыко, позиваюћи тымъ служећега свештеника, као старѣшину, да службу Божію започне. Свештеникъ одговара на

овай позивъ прославлянѣмъ свете Троице: „Благословено Царство Отца и Сына и Светаго Дха, нынѣ и присно и во вѣки вѣковъ," кое значи благословлѣно, славлѣно нека буде царство Отца и Сына и Светога Духа, садъ и свагда и на вѣкове вѣкова. Ово говорећи подигне свештеникъ Евангеліе и њиме прекрсти частну трапезу, у знакъ тога, да є таинство Свете Троице роду човѣческомъ найболѣ откріо Исусъ Христосъ у своіой науци.

Народъ на ово одговара „Аминъ," кое значи „Тако є," истина, или нека буде.

ВЕЛИКА ЕКТЕНІЯ. За овимъ слѣдує велика ектенія или продужено моленѣ, кое се састои изъ 13 прошенія, одъ коихъ прво садржи у себи упутство како намъ се валя Богу молити; другихъ дванаєстъ опоминю насъ, шта треба да одъ Бога молимо а последнѣ побуђує насъ да себе и своє молитве с' пуномъ отданошћу препоручимо Богу.

Редъ и садржай овыхъ прошенія єсть слѣдующій:

1. Миромъ Господу помолимсѧ. То значи, да смо се у Храму Божіемъ дужни молити у миру и у тишини и са спокойствомъ духа; да се неповодимо за грѣшнымъ мислима и осећањима, да се оканемо све суєте, па да приберемо своє мисли и сви сложно и єдинодушно, с' узаимномъ любави и праштаюћи увреде, што єданъ другомъ нанесосмо, да се Богу помолимо.

2. Со свышнѣмъ мирѣ и спасеніи дшъ нашихъ. . . . Помолимо се за миръ што є одозго, то єсть за миръ с' Богомъ, кога мы своимъ грѣсима тако често вређамо, и с' коимъ се само тако примирити можемо, ако намъ онъ одозго даде примиреніе, ако насъ помилуе, ако намъ даде свою благодетну помоћъ и спасеніе, за кое намъ пре свега валя молитисе.

3. Со мирѣ всегw мїра, — да буде тишина и спокойство по цѣломе свету; о благостоаніи сватыхъ божіихъ церквей, — да цркве Божіе буду у доброме стању, да небуде међу христіянима раскола и невѣрства, да међу свима нама цвѣта вѣра и животъ богоугоданъ; и w соединеніи всѣхъ — молимо се да бы сви кои Христа признаю вѣровали и живили по нѣговой науци, и саставляли єдно обштество, кое се оживлява єднымъ Духомъ истине.

4. Со сватѣмъ Храмѣ семъ и съ вѣрою, благоговѣніемъ и страхомъ Божіимъ входящихъ въ онь. — За овай светый домъ Божіи да бы га Господъ сачувао одъ невалѣлыхъ людій, и одъ сваке бѣде, и за све оне люде, кои съ вѣромъ, побожношћу и страхомъ

Бошимъ долазе у овай храмъ, Господу помолимо се. Овымъ се уєдно и напоминѣ како намъ валя у цркви бавити се.

5. О свагѣйшемъ Патрїархѣ нашемъ, и ѡ҃ преосвящєнѣйшемъ Архиєреи нашемъ, — за висше пастире духовне, кои управляю црквомъ, насъ уче вѣри, и моле се Богу за своє стадо;— чествкмъ пресвутерствѣ, за частне и великогъ почитания достойне свештенике, кои свршую свете тайне и руководе насъ къ вѣри и богоугодномъ животу; — бо Христѣ дїаконствѣ: за дїаконе, свештеничке помоћнике при одправляню свете службе;—ѡ҃ всемъ причтѣ и людехъ, за пѣвце, чатце и служителѣ црквене, и за све люде, за савъ народъ Господу се помолимо.

6. О всепресвѣтлѣйшемъ и державнѣмъ Императорѣ; за найсвѣтліега и могућнога цара, землѣ поглавара и отца отачбине наше, кои се за све насъ стара и брине—ѡ҃ всей палатѣ, за дворъ или за министерсво и свѣтско правительство, за све свѣтске власти царске, коє помажу цару у управляню; и о кониствѣ єгѡ, и за войску цара нашегъ, коя брани св. цркву, и отачбину нашу одъ непріятеля' и бунтовника'.

7. ѠБ покорити и покорити подъ ноѕѣ єгѡ всякаго врага и ѽпостата . . . Да помогне Господъ нашомъ свѣтломъ цару, и да покори подъ поге нѣгове свакога непріятеля и противника, како бы мы у тишини и изванъ сваке опасности у постойбини нашой живити могли.

8. О градѣ семъ, и всякомъ градѣ и странѣ, и вѣрою живѹщихъ въ нихъ . . . За овай градъ, и за свакій градъ и предѣлъ гдѣкодъ живе люди и гдѣгодъ потребую Божіє помоћи, и за све кои с' вѣромъ у Бога живе ма гдѣ было.—

9. ѠБ благорастворенїи воздѹховъ. За чистъ и здрвъ воздухъ молимо се Богу, єръ одъ тога зависи животъ и здравлѣ наше;— ѡ҃ изобилїи плодовъ земныхъ, — за изобилность земальскихъ плодова с' коима се ранимо мы и животинѣ; — и ѡ҃ временехъ мирныхъ . . . да буду мирна времена, да никаква буна, никакви ратови, и никаква друга бѣда неузнемирує обште спокойство; єръ само у време мира може цвѣтати и напредовати света црква, и полезна знања и радиностъ и свако добро.

10. ѠБ плавающихъ, пѹтешествѹющихъ, недѹгѹющихъ, страждѹющихъ, плѣненныхъ и ѡ҃ спасенїи ихъ . . . Овдѣ света црква наша напоминѣ све оне случаєве, у коима люди найвѣма потребую помоћи Божіє. Путници, кои водомъ броде, повѣраваюћи

животъ свой непостояной стихіи, непрестано су у опасности и ни за єданъ тренутакъ нису сигурни ни за свой животъ ни за своє имањє; путници на суву такође су подчињени многимъ опасностима одъ злыхъ людій и одъ другихъ различныхъ бѣда'; болестници трпе ужасне муке, и нису у станю испуњавати дужности своєга званія; страдалци или патници, у изгнанію, у великомъ послу кодъ безчовечныхъ господара, и у големой нужди,— сносе велике терете и Божія имъ є помоћъ нуждна да непадну у очаянє, да трпељиво подносе своє патнє и страданя; напоследку заробљени одъ непріятеля цркве, отачбине, народности, или одъ злихъ людій такође врло много подносе далеко одъ своихъ сродника, одъ свога завичая, а може быти и одъ свете цркве. За све ове молимо се Богу да имъ буде у помоћи да имъ одлакша патню и нужду ныхову, и да имъ милостиво дарує избавленє и спасенє.

11. Сѡ изкавитися намъ ѿ вєкїа скорби, гнѣва и нѹжды Господѹ помолимсѧ. Помолимо се Господу да насъ избави одъ сваке туге, гнѣва и одъ сваке нужде; да удали одъ насъ сваке бѣде кое насъ изненада снаћи могу.

12. Заступи, спаси, помилѹй и сохрани насъ Боже твоєю благодатїю. У овомъ прошенію скупљена су уєдно сва прећашня, и мы молимо Бога, да бы насъ онъ услишао, не по важности наше молитве, ни по томе што смо мы грѣшни, него по своіой великой милости. Рѣчію — заступи или одклони, одбрани ишитемо милости за будуће време; рѣчію — спаси — за садашнє време; рѣчію помилѹй за опроштенє већъ учињныхъ нашихъ грѣхова; и напослѣдку рѣчію сохрани просимо да намъ продужи Господъ свою велику милость или благодатъ на свагда, како за живота, тако и после смрти наше.

На сва ова прошенія одговара народъ: Господи помилѹй потврђујући с' овомъ найкраћомъ ал врло важномъ молитвомъ да пази на молитвене рѣчи свештенослужителѣве, да се с' њима слаже, да то исто одъ Бога проси, да осѣћа важность овихъ молитава и да очекує испуненє ныхово єдино одъ Божіе милости.

Напоследку почемъ є найвећа милость Божія къ людма показала се у томъ што є єдинородный Сынъ Божіи зарадъ нашега спасенія сишао се с' неба на землю и човѣкомъ постао споминє діаконъ у молитви: Пресвѧтѹю пречистѹю преблагословенѹю, славнѹю владичицѹ нашѹ Богородицѹ и Приснодѣвѹ Марїю, коя се за насъ грѣшне непрестано заузима предъ правосудіемъ Божіимъ

као топла молитвеница и заступница наша, со всѣми свѧтими, са свима Божијим угодницима, кои се за нас Богу моле, и спомињући нын спомнѣ насъ да сами себе, и дрꙋгъ дрꙋга, т. є. наше нужде и потребе, како своє собствене, тако и ближњихъ нашихъ, и всѣхъ животъ нашъ, т. є. савъ животъ нашъ, кога смо одъ Бога добыли, и кога смо дужни Богу повратити, — да предамо Христу Богу Спасителю нашемъ, кои знаде све наше потребе, и кои ће помоћи нама, ако се мы нѣму и нѣговой светой вольи предамо, и ако настоявамо онако живити, као што насъ света нѣгова наука учи. На ово одговара савъ народъ: „Тебѣ Господи, изявлюючи с' тымъ готовостъ на то, да свакій себе и єданъ другога и савъ животъ нашъ Христу Богу нашемъ отдамо и посветимо препоручивши се найпре заступленю Божіе Матере, и молитвама свію светыхъ Божіихъ угодника'.

На то свештеникъ завърши ектенію славословіемъ пресвете тројце: Ꙗкω подобаетъ Тебѣ всякаꙗ слава честь и поклоненіе Отцꙋ и Сынꙋ и Свѧтомꙋ Дꙋхꙋ, . . . као сведочећи тымъ да ће Богъ доиста испунити сваку молитву нашу, ако є она нами одъ праве и спасоносне користи. — На подобный начинъ то єсть прославленјемъ Тријединога Божества завршую се сви возгласи и скоро све молитве црквене, с' тога, што се и найлѣпша молитва, кою намъ за образацъ свію молитава Господъ нашъ Іисусъ Христосъ даде завршује у славу Божію, што є главно опредѣленѣ свію тварій а особито разумныхъ людій, славити Бога, и напоследку што є свето причешће установљено зарадъ прославленја Божіегъ, и зарадъ наше къ нѣму благодарности.

О АНТИФОНИМА И ИЗОБРАЗИТЕЛНИМА. Антифони єсу одабрани стихови изъ псалмова, кои се спроводе с' молитвомъ къ Спасителю. Дѣле се на троє, по брою лица' свете Тронце. Рѣчима изъ псалтира предсказује се долазакъ Спасителѣвъ, а пѣсмама нове благодати означує се, да є Іисусъ Христосъ доиста воплотіо се и насъ спасао. Има Антифона' и посведневни, (али ови се кодъ насъ рѣдко употребляю), и празднични за осамъ великихъ Христовыхъ праздника, наиме за Рождество и Богоявленіе и Преображеніе Христово, за цвѣтну неделю, за Воскресеніе, и Вознесеніе Христово, за Сошествіе св. Духа и за Воздвиженіе ч. Креста Господнѣгъ. Ови се свуда употребляю по уставу св. цркве са придодаткомъ тропара, у комъ се укратко изражава суштность свакогъ тогъ великогъ праздника. Иначе недельомъ и на друге празднике, а и тежетникомъ кадъ се св. Литургія служи

у мѣсто Антифона' пою се Изобразителна, т. є. псалмови Благослови Душе, и Хвали Душе (102, и 145) или само поєдини стихови изъ њихъ и деветъ блаженства' еванђелскихъ. У тымъ псалмима описую се дивно милости Божіе роду човѣческомъ и побуђуємо се на достойно прославлянє нѣговогъ св. имена. У блаженствима евангелскимъ предлажу се добродѣтели, за кое Спаситель обећава людма наслѣдованє царства небеснога, а то су: ништета духовна или смиреніе: плачь о грѣсима или срдачно каянє; кротость или великодушно и трпељиво поднашанє увреда'; гладъ и жеђъ за правдомъ, или чезня за њоме; милосрдіе; чистота срдачна; миролюбивостъ; трпљенє за правду, и страданє за име Христово. Узъ Евангелска блаженства придодаю се іошть духовне пѣсме кое уставъ прописує, и поянє овыхъ завршує се са славомъ свете Троице.

Између првогъ и другогъ, и другогъ и трећегъ антифона чита се мала ектенія коя у себи садржи почетакъ и свршетакъ велике ектеніе. Она се и у другимъ случаєвима често повторава, да бы ми свагда на уму имали, да намъ є дужностъ Богу се молити и то све с' већимъ усрдіемъ, зато се и казуе: „Паки и паки миромъ Господ҃у помолимсѧ. Прва мала ектенія завршуе се с' возгласомъ: Ꙗкѡ твоѧ єсть держава и твоє єсть Царство и Сила и Слава Отца и Сына и ст҃аг҃о дх҃а . . . а друга с' возгласомъ: Ꙗкѡ благъ и человѣколюбецъ Богъ єси и тебѣ славꙋ возсылаемъ Отц҃ꙋ и Сын҃ꙋ и Ст҃ꙋмꙋ дх҃ꙋ . . .

После другога антифона, и предъ другомъ маломъ ектеніомъ пое се на свакой Литургіи у славу сына Божіегъ пѣсма: Единородный Сыне и слове Божій. Њоме се свечано исповѣда наука православне цркве о Божеству Іисуса Христа. Ова пѣсма уведена є у цркву у шестомъ вѣку за владе цара Јустинијана а зато да бы се коначно опровргла богохулна єресъ Несторієва коя є осуђена была іошть трећемъ вселенскомъ сабору (год. 431). На србски значи пѣсма та ово: „Единородный Сыне и слове Божій, кои си безсмртанъ, и кои си изволіо зарадъ нашега спасенія воплотити се тѣло на себе узети одъ Свете Богородице и свагданшње Дѣве Маріе, кои си безъ измене човѣкомъ постао (кои нисі престао Богомъ быти кадъ си човѣкъ постао), и кои си распетъ быо Христе Боже, и смрћу смрть сгазіо; Ты кои си єданъ одъ св. Троице Отцу и Духу раванъ по слави, спаси насъ.“ По отношаю къ земальскомъ животу Христа Спасителя, света ова пѣсма напомиње намъ оно време кадъ є гласъ

Бога Отца на Іордану свечано засвѣдочіо, да є Ісусъ Христосъ нѣговъ сынъ возлюблѣный.

(Продужићесе.)

Доситей Обрадовић.

(Єдно животописанѣ. Старной деци за читанѣ).

(Свршетак.)

ЕНГЛЕСКА. У Паризу познасе Доситей са два енглеска трговца и с' њима дође єфтино до мора и у главни град Довр. „По Француской идући чиниломи се све познато, єр сам єзика знао, али овде ни словца. Ођеш у Енглеску? Ето ти є; айде говори са Енглези и с Енглескињама. Краснесу ти то жене; за хиљаду година неби их се нагледао. Има и по другим земљама лепота, али су горде на свою лепоту и мисле о себи чуда, пак их човек одма омрази; а ове нит маре нит питаю за свою лепоту, него су простосрдне, отворене и умиљате. Кои би сликар хтео изобразити праву невиност, доброту, оно блажено спокойство срца и чисту душу, нигде неби таки образаца нашо, као у Енглеской. Како ми є било овде незнаюћи ни речце говорити! Истина є, толики люди живише и шиве без енглеског єзика, али, мени се неда живити, ако незнам шта и ови люди мисле, како живе, шта ли се у њиовим находи књигама."

Овде се нађе Доситей са єдним римским свештеником и пође с' њим дивећи се величини и непрегледности простора найкраснијега и найславнијег на свету града Лондона. „Чинило ми се, да сам се у неки нови свет родио; чисто нисам веровао, да сам я исти онай, што сам оно пешце низ Бегеј Банатом и у опанци Сремом и Славонијом у Рвацку ишо; и ко по тежини кесе и злата цену душе мери и достоянство ума, тай ми може замерити; а ко познає небесно и божествено благородство душе и несравнимо отличије вечног богатства разума, и уме науке и мудрост енглески списателя оценити, неће ми се чудити. Ко є био већи и богатии од царева персиски и римски? Ко се више у богатству и раскошю валио нег они? па где є то све сад? нигде, нестало, пропало, изчезло, нема ни трага; ал списания науком просвећени умова осталасу и полезния су свету и народу, нег све сласти, богатства и суєтне помпе они богаташа."

Уз тог свештеника позна се Доситей са єдним енглеским учителѣм, кои є нешто и француски знао, и погоди се да га узме

на стан и да га учи енглески. „Многи су ме плашили, да є изговарањ енглеског єзика врло тешко. Кад сам почео учити стане ми се чисто кожа єжити; али загазио сам па сад морам напред. Трудољубиє и постоянство свлада најтежи посо. Учителѣва мати, жена, сестра, брат, сна и сви кои у ту кућу долазаше, све то бияху мои предраги и мили учительи, сви ме љубазно и радо наставляше и чисто се отимаше, ко ће ми шта болѣ и лакше казати.“

Тако прођу три месеца и Доситеј научи енглески толико, да є мого без туђе помоћи енглеске књиге разумети. У томе му и новци изађу, и он поће да се с' тима добрим људма опрости па дома врати, ал кад они дознаше, да он само због новаца из Енглеске бежи салете га и задрже, и нареде за њга стан и рану и лекције и књиге и алине и све што год є требао безплатно, и Доситеј остане іош три месеца у Енглеской.—

БЕЧ, РУСИЯ И СРБИЯ.“ Али човек од колевке до гроба има по неку поглавиту желю, коя га вуче. Моя є жеља тада само єдна била, да іош кою књигу на мом матернѣм єзику издам. Сам по себи сам судио, како би мени у моіой младости полезно и мило било наметно шта на матернѣм єзику учити; како би я благодаран био, да се ко постарао, да оно што є сам с' великим трудом и кроз дуг век учио мом уму и души за кратко време преда! због тога дакле Лондону и Паризу! сам Бог зна, како ми є тешко било од ови мили люди растати се.“

Добри ови люди плате Доситеју сав трошак до Хамбурга и Липска, іош му и найлепши енглески књига накупую и тако се он врати у Липско. Овде затече писмо, где генерал Зорић из Шклова у Русии за њга разпитує; али неимаюћи новаца оде најпре у Беч, где лекције даваюћи нешто новаца заштеди. Године 1788 даде Доситеј штампати Басне ону највећу и најкраснию књигу свою, пуну најлепше моралне и родољубне науке.

Те исте године оде у Ливландию своме благодѣю Зорићу и будне тамо неко време, после се врати, и 1795 даде у Бечу штампати другу свою красну књигу под имером: збирка разни и паравоучителни вешчи.

Године 1802 дође Доситеј у Млетке, где му трговци Срби обећаю 2000 фт. сваке године давати да на миру за србски народ пише. Ту изда Доситеј са своим врсним учеником Соларићем оно велико землѣописание; а кад год. 1805 падну Млетке под

Француске дође Доситеј у Карловце и год. 1806 пређе у Београд, да све оно, штогод є досад за свој народ лепог и полезног видио учио и смишљо ту у дело изведе. У Београду постане врховни надзиратель школа, примисе воспитања кнез Карађорђеве деце и постане саветник у великом сенату. Ту є Доситеј до год. 1811 на велику корист младе Србиє живио, и те године умре. Надгробни напис сам себи є написао: овде леже нѣгове србске кости, он є свој род љубио.

И доиста га є љубио: Доситеј є био међу србским списательима први, кои є почео народним єзиком писати. Сам є говорио: „Док кои народ на своме матерњем єзику књига нема, мора у мраку ума и у варварству лежати и пропасти. Сви изображени народи у Европи успињаваю се, да свој матерни єзик у савршенство доведу, — дело найполезније! — єр кад учени люди своє мисли на народном єзику напишу, онда неостає наука и просвѣћенѣ разума само при онима, кои књижевна єзика разумеу, већ допире и до селяка, ако само читати уме; а ово є найлакше научити, па колика є тек онда корист!“

Тако є Доситеј радио, зато га є народ толико облюбио. Он є положио основу данашњем србском књижеству, он є пробудио у народу волю на читанѣ; он є отац србског новијег изображења; своим делима, коя су већ више пута прештампавана и данас є любимац народа, и нѣгове књиге заслужую да их свака кућа има, да се из њи учи и с' њима забаля и весели. Доситеєво име остаће народу нашем довека мило и драго, и спомињаће се и славити док и єдног єдиног Србина на свету буде.

Срби у Угарской.

(За читанѣ старној деци.)

(Свршетак)

Исто тако велика и безпримерна юначства чинилису они Срби на приморју, и они у Лики и Крбави, кои оно под именом Моровлаха и Ускока самим Турцима, а у доба њнове найвеће силе страшила бияху.

Кад оно Турци хрватско и далматинско приморѣ плѣнити стадоше, тада беше ови ядни Срби на найвећем измету, єр Турци баш ове пределе найвећма омилеше, ту се сасвим настанише, те овима бедницима найгрђе зулуме чинише; али их баш тим наве-

доше те највећи и Турком најстрашнији јунаци изађоше. Тада све мушке главе, које нехтеше турско зло подносити остављаше своје куће, пак се одметаше у гору са заклетвом, душманину свом осветити се. То су били ускоци. Ови су се скупљали највише крај мора, под крило сењски капетана и отуда су Турке тамањили. Отуда постаде тај крај и њима ал особито Турцима крвава кранна. Име Ускок постаде страшило свима странцима, а својима беше дика и понос. Ускоци су били одбрана бедног народа противу онога крвна душманина. Кад су приморци највише од Турака патили, онда су биле те планине пуне начичкане ускока, кроз које ни један Турчин живе главе изнео није. Ускоци под својим капетанима особито оним славним војводом Даіом Деспотовићем, ал и под управом царски ђенерала страотно су Турке нагрђивали. Они су чинили Турцима толике ђаде, да и онај најсилнији и најстрашнији турски цар Сулеман у зиме прилика, а особито при уговору мира год. 1545 противу ови ускока особита условља стављати морао.

Ускоци су и Млечићима на суву и води толико сметали, да им никад неизађе за руком Далмације подјармити.

Још и доцније су ускоци, кад их цар Матија год. 1616 због мира са Млеткама оданде разселити и дубље у земљу највише по карлштадском ђенералату разсеяти мора толико пакости Турцима чинили под онима славним војводама својим срдаром Стоја Јанковићем, Смиљанић Илијом, Дуіом Ковачевићем и Кнежевићима, да најпосле Турци листом из Лике и Крбаве тога свога најмилијег станишта поутицати мораше.

Али и данас је Лика и Крбава пуна красни јунака, којима се у овој страни само Бановци, а у оној само Црногорци упоредити могу. Они представљају као неко особито племе, као други род неки, кои се одликује не само телесном, но и душевном снагом. То је народ уобште висока раста, стаса крупна и здрава, они су од саме природе наменьни, да буду јунаци; њихове су жиле од челика, кроз њи снажна крв тече. Они су справни на сваки труд, небоје се никоје муке, незнаю ни за које војничке терете, опасности ил препоне. При томе су чудо добродушни и милостива срца окром на непријатеља. Сви су преко мере понешени за својом родбином, за својим матерним језиком и својом праотачком вером. Ни код кои аустриски Славена нечува се тако стари завичай и предање као у Лики и Крбави. Истина, сви су сиромасм, али опет не за туђим лакоми. Нерадо уче туђе језике и редко кои однада од провославља. Укратко рећи: Личани су прави синови

природе, яки и горостасни, тврди и непоколебиви, као и оне планине, што их окружаваю. Ко жели видити чисту србску крв, како се сачувала и од азиятека варварства и европске надпросвете нека проће кроз Лику и Крбаву, ту ће видити подлинника найчистиј како их само права србска майка рађати уме.—

СРБИ У ЕРДЕЛЮ. Како се горепоменути Срби настанише по Срему, Банату и Бачкой, по Бараньи и горньой Угарской, по Рвацкой и приморю, исто се тако неке србске властеле разсеяше по Ерделю чак до Каравлашке, па и код тамошньи господара са свога юначства на найвећа достоянства долазише. И тамо као и у Срему и Банату беше найглавнии Бранковићи Ђурђеви праунуци, кои у XVI. веку од влашког войводе Мирчета свога сродника добию предео око Алуте у наслѣдство, где се одма нешто србског народа настани, али найвише после падения Баната год. 1552 из Баната бежећи онде се населе. Од ти Бранковића прозовесе та земля Бранковићева, и народ онай и данас име Бранкована носи. Ови Бранковићи сродни са онима што у Срему деспоте и у Банату и Іанополю войводе биияху држалису се увек сложно. И од ових є било славни войвода, кои су Турке юначки одбияли. Овима се приписує она страшна пораза Турака у Ерделю год. 1596 где се особито одликовао войвода Ђорђе Бранковић и дебели Новак. Од ови Бранковића било є више славни владика; найславнии међу њима био є Архиепископ Сава найпре у Іанополю, а после у Ерделю, кои многе цркве онуда подиже и народ у православлю одржа. Ал ови Срби найнесретније проћоше, єр по туђем народу баш као и они по Угарской разсути мало по мало се уз єдноворне Власе повлашише и свой єзик заборавише, те данас єдва више и за своє народно име знаю.—

Тако су Срби после несретне косовске битке на све стране по Угарской разсеяни особито у XVI веку под свакојаким именима противу сви цареви непријателя воєвали: под крајинским грофовима као ускоци, под далматинским племићима као Илири и Босни, под хрвацким бановима као лички, крбавски, клиски и сењски граничари; они око велике Кањиже и Копрайнице споминю се у истории под именом предаваца, — они око Печуя Сигета Бабоче под именом харамија; они око Весприма, Папе, Тате, Столнобеограда, Ђура и Комарана под именом Трака и Раца; они око Токая и Мункача под именом хајдука; они по Ерделю, и око Арада и Липове и по Банату под именом северински, темишварски и лугошки Раца; зваше их и пандурима и Власима и Грцима и Хрватима и хрвацким власима, и под каквим их нећеш именима у ис-

торни наћи, а све су єдно и исто племе єдна рођена браћа били, кои су свуда силни неволя претрпили, али и сила ада свима царевим и своим непријательима задавали, и нигде се нису свог имена ни свога дела стидили.

Мудри судия.

(Єдна приповетка.)

Путујући изгуби єдан трговац кесу с' новцима. Како осети одма оде к власти те яви и замоли, да се свуда разгласи, а обећа оном ко донесе 100 талира поклонити. Мало затим дође тай добри и поштени човек, те с' веселим образом поштења и мирне савести рекне: ево я нађо твоє новце, прими их. И ономе се разведри лице кад опази кесу, ал каквог є поштења био, ево ћемо одма чути Он узме да преброи новце, а притом стане смишљати, како би преварио, да немора 100 талира дати, и пребројивши новце рече: у кеси є било свега 800 талира, а сад нема више нег 700, тиси дакле твои 100 талира већ извуко, то си добро учинио и я ти захвалюєм." Поштени онай човек ком више до свога доброг имена стало беше него до они 100 талира рекне, да он из кесе ништа дирнуо ниє, него є тако донео, као што є нашо. Реч по реч дођу те мораше с обоица на суд ићи. Обоица осташе и ту при своим речма, онай, да є 800 талира изгубио, овай да є кесу читаву донео. Право судити беше тежак посо. Најпосле изазове судия обоицу, да се на своє речи закуну. Ови учине. Онда судия овако пресуди: Кад си ти 800 талира изгубио, а ти 700 нашо, онда є очевидно, да то нису твои новци, већ нечии други, зато их узми ти што си нашо собом и сачувай, док се прави газда неприяви, а теби незнам другога суда, него почекай док се неприяви онай кои є твоє новце нашао." Тако судия рече и на томе остаде.

Крадљивци.

Два крадљивца украду магаре и прикрию у єдан чбун, па се онда стану договарати, где ће га продати и како ће новце поделити, али се у томе сваде, и док се они нпатиште и тукоше, дошуња се трећи кладљивац, уседне на магаре и оде да ови и неосетише; а кад после видише, да нема магарета, они крвавим главама єдан на другог погледе, и єдан ће рећи: истина є она реч: како дошло тако и прошло; на кое други дода, и она: где се двоє свађаю трећи добива

Школске вести.

НАРОДНА ШКОЛА У РИСИИ. У Русии обраћа данас влада највећу пажњу на народну школу. То се види из налога, што га є министарство за народну просвету издало, и кои овде у изводу стављамо.

1. ИЗОБРАЖАНЂ УЧИТЕЉА. Сваки коње унитель да буде морасе изобразити у приправничком заводу. Ове заводе издржава сама држава; ал могу и приватни људи, кои прописано за то способство имаю и од државе допуштенђ добкю. Пре извршене 16 године несмесе нико у таки завод примити. Да ко правилан буде мора приправљан доћи с науком кои се у главној школи и прогимнасии предає, и несме никое мане имати, кои би му у извршиваню учитељске службе сметала или доцние сметати могла. Више од 60 несмесе у исти завод примити. У заводу има сваки стан и рану. Ко о државном трошку курс сврши, стои држави за 6 година као учитељ на разполаганђ. Курс има три разреда. сваки од 1½ године, тоє дакле 4½ године дана. Тусе уче слђеће науке: Педагогия и Дидактика, наука вере са Катехетиком, Єзикословлђ, Аритметика, Геометрия, География и История, Природословлђ, Землђделство и особито Вртарство, Рисанђ, Пошђ, Гимнастика. Метод ученя є катехетичан. Найглавние се гледа на изученђ учитељског метода. За слушаоце II и III разреда има са сваким заводом скопчана школа дечия, где се приправници за учитељску праксу вештбаю. Рад науке землђделства и вртарства има уза сваки завод добро устроєно домоводство и землђ са свим што є за ове науке нуждно. Сваки млад учитель има по године дана пробу нарджати. Непосредну управу над заводом има инспектор, кои є уедно главан учитель и као таков има предавати Педагогию и Дидактику. Он мора практично вешт учитель бити. Да ко на таком заводу учитель постане иште се педагогична пракса од више година.

2. ПЛАТЕ УЧИТЕЉСКЕ. Плата варошки учителя найманя є 250, а сеоски 200 рубаля, коє є на ону єфтиноћу сви обични потреба за живот више него код нас 600 и 800 фт. а окром тога имаю учитељи и други узгредни прихода. После 12 година службе постає сваки учитель почасни грађанин. Учитељи су ослобођени од сви државни и обштински дација, и имаю право на пензию и отличия: За 10 год. ревностне службе медалю, за 20 год. ревностне службе орден Св. Станислава. После 10 год. службе повишуе се свакоме плата за ⅕, после 20 год. за ⅖ из државнога школског резервног фонда, а после 25 година службе добива сваки целу плату као пензию, а ако оће и далђ да служи, онда прима дуплу плату. (Из овога се види, да су и у Русии власти до тог уверења дошле, да добре школе само єдине од добро изображени и добро плаћени учителя зависе, и да без овог ниє добре школе ни замислити).

3. ШКОЛЕ. По селима мора свака парохия свою школу имати и учителя. По варошима има се на свако 1000 глава мушки по една школа завести и учитель плаћати. Мушка и женска деца имаю се где год є можно у башка школама, а где неиде у башка дане и часе учити. Где год се женска школа отвори има се и учителька за женске радње наредити. Школе се отвараю свима без разлике рода и стања и имаю се с науком тако устрои ти, да се подеднако развию и изобразе све снаге умне, моралне и телесне, да се у њима задобиє разуман и достоянству човека одговараюћи поглед о

животу и свету и да се задобије вештина животом се оном достајанству угодно послужити. Школске су науке: Наука вере, наука гледања са реалнаја, читанѣ, писанѣ, рачун, појанѣ, гимнастика, а у женским школама и женске радње. Науку вере предае редовно дотични парох, изванредно и учитель, а никако учитељка. Учитељка се узима само за науку женски радњи. Деца се поделюю на три разреда, те по том и посо школе и учитеља, где их є више. У школу иду сва деца после навршене 7 или 8 године. Школа се држи єдаред на дан и траје 4 сата са малим одморима; преко неделѣ 24 сата. Ферије у варошима траю 4 неделѣ у лето, а по селима само за време док су найвеће польске радње, другчије се држи школа сваки дан. Ко год школу сврши, добије о том сведочбу. Учитељи су дужни на свршетку сваке школске године по прописаном формулару извештай окружном областном школском директору поднети. Телесне каштиге избачене су из школе безусловно. Народна школа припређује прогимнасияма и гимнасияма као трећи члан и по томе се сви из народни школа са отличнем изашавши примаю без изпита у прогимназию.

4. ИЗДРЖАВАНѢ ШКОЛА И НАДЗИРАВАНѢ. Свака обштина издржава своје школе сама, а само у нужди помаже іой држава. Обштина води сву економичну бригу о школи, она се стара за школско здание, које има по државном прошису дигнуто и устроєно бити, стара се за све прописане намештае и за школску библиотеку, за учитељску плату и уредно точно издаванѣ. Свака обштина има школски одбор или патронат, и овай є местни надзиратель школе, он пази да учитель школу уредно држи, да деца уредно школу походе, и он бира учителя. Свака земаљска област има своја дистриктуалног областног школског директора. Овай є дужан са своим помоћником сваке године єдаред све школе своја окружия точно прегледати и министарству обширне извештае о успеху сваке школе поднети. Овай и потврђуе учитеље ков обштине изберу. Министерство за просвету има врховно надзирательство; под њим стое сви областни школски директори и тутори и сви обштински школски одбори.—

Од како є и простим народ у болѣ право ступио, появила се жива и снажна воля за науком. Пре две године било є колико се из познати штатистички података знало у све 72 области само 1955 сеоски школа, а за ове две године дана, од како є овай налог издан диглосе преко 5000 школа, то є дакле за ове две године дваред више него за све прошло време.

Школске наредбе.

ПРИВРЕМЕНО УПУТСТВО ЗА ДИСТРИКТУАЛНЕ НАДЗИРАТЕЛѢ ИСТОЧНО ПРАВОСЛАВНИ ОСНОВНИ ШКОЛА.

Наредба крал. угар. Наместничства од 10 (22) Юния 1863. бр. 47015.

§. 1. Делокруг дистриктуалног надзирателя школског простире се како на обучаванѣ и морално владанѣ, тако и на споляшнѣ околности народни школа; он има дакле пазити:

а) на местне школске управителѣ у погледу на управу и надгледанѣ народни школа, коѳ су им повереве;

б) на катихете, где такови постоѳ, у погледу на предаванѣ науке хрістіянске и на њиново поступанѣ према учительнима;

в) на учителѣ у погледу на њнов начин предаваня, прилѣжност, точно испуняванѣ прописа за предаванѣ и њиново религиозно-морално владанѣ;

г) на местне школске старателѣ у погледу на њнове дужности;

д) на обштину у погледу на шилянѣ деце у школу у определѣно време, и на издаванѣ учительске плате; на последку

е) на унутрашњи намештай школски соба, на станѣ школских зданія као и на стан учителя, кои ту живи, и побочни зграда, коѳ томе принадлеже.

§. 2. Дистриктуални надзиратель школски ваља да води точан попис школа свога дистрикта, у коме мора бити точно назначено: место школе;— села коя ту спадаю заедно с броѳм источно православних кућа и душа; — они кои имаю право представляня (презентације) за школску службу; — при ходи школске службе; — име и занимањѣ местног управителя школског, катихете (ако такови постои) и местног старателя школског; — затим име, способност и званично деланѣ учителя и учителъки женски радньи; — брой деце мушке и женске, коя су за школу; — брой деце коя иду у школу; — станѣ школског зданія; — унутрашнѣ уређенѣ; — брой школски соба; — и да ли се цео дан или по дана предаѳ? — да ли учителъи сами предаю, да л' и из ког узрока помоћнике имаю? Саставляюћи овай попис узеће он, за углед прописане таблице о школском станю.

§. 3. Дистриктуални надзиратель школски не сме допустити, да учитель своѳвольно себи узме помоћника, него ако ѳ помоћник нуждан тоће он предложити дотичној конзисторій. Без сайзволења конзисторіе несме се ни променути ни одпустити помоћник, а без преке нужде не сме то никад бити за време школског течая.

§. 4. Ако се породе неспоразумлѣня изнеђу учителя ѳдне школе, коя су дистриктуалном надзирателю школском или службено явлѣна, или коя су ну ма на кои други начин до знаня дошла, то има он найпре извидити, да ли ѳ већ местни упуравитель школски званично поступио, да тужбе на миран начин изравна. Ако то ніе учињено, он ће тужителя найпре на овог упутити. Ако ѳ пак учињено, то ће он онда местног управителя школског о том саслушати, па ако се неда на леп начин изравнати, ствар ће явити конзисторій.

§. 5. Добіе ли од школског старешине известіе, да се кои учитель разболео, или да неможе испуняватн своѳ школске дужности, то ће он одма конзисторій явити, и предложити іой каквог способног помоћника, ако му ѳ такав познат.

§. 6. Ако се какво учителско место ма на какав начин упразни, то има одма то конзисторій явити, коя ће на то конкурс расписати, да се упражњено учительско место попуни, и у том обзиру поступиће по наредби краљев. угар. наместничства од 2 августа 1862 брой 49,173 члан 14 до 23.

Чим кои учитель иступи из школе, постараће се за времена дистриктуални надзиратель школски, да се школски инвентар уредно преда његовом у званію послѣдователю.

Где се помоћник неможе лепо поравнати са учитељи или са удовицом због припадајуће плате, има дистриктуални надзиратель школски узевши у обзир школски доходак, учинити конзисторій нужне предлоге.

§. 7. Учитељи, кои желе да ступе у пензію, или удовице и сироте умрли учителя, кое желе да добію пензію или односно помоћ, тако исто и они учитељи и подучитеља, кои још служе, имаю се са свима својим молбеницама, кое се вишем решенію подносе, преко непосредног школског старешине обратити на дистриктуалног надзирателя школског, кои такове конзисторій на решенѣ поднети има.

§. 8. О школама свога дистрикта ваља дистриктуални надзиратель школски непрестано да има точно знанѣ; нарочито:

а) да ли деца у школу иду, као што є прописано?

б) да ли учитељи уредно држе часове, у кое се предае?

в) да ли предаю све прописане предмете?

г) да ли поступаю при сваком учевном предмету сходно цели, обзирући се на практичну потребу, и неразтежу ли єдан предмет одвећ яко, а непренебрегаваю ли други?

д) да ли се држи школски ћаит као што треба, да ли се поступа цели сходно при награђиваню и кажњењу, и да ли се школска младеж поњиньо приправля за религиозно и морално владанѣ у животу?

е) да ли се уредно воде записници о прилежности и о посећаваню школском, и да ли се точно држе прописи, кои постое за контролу школског посећавања?

ж) да ли учитељи религиозно – црквено и морално живе?

з) да ли се местни управитељи школски прилежно заузимаю за школу, да ли катихете, где такови има, уредно држе прописане часове за науку хрістіянску и да ли притом поступаю на начин сходан цели; да ли оба ова с довољним нужним упливом на родитељ, с мудрим поступањем са децом обучаванѣ и морал подпомажу; да ли се према учитељима пријатељски и ободраваюћи понашаю?

и) да ли се поглавари обштински и местни школски старатељи владаю као пријатељи школски и у том єрно саделую, да нарочито посећаванѣ школе на сваки могућ начин подпиру, и учитељ у њиовим правама бране?

на последку:

к) да ли се налазе какви недостатци на школским зданиама и њиовом намештаю?

Доће ли дистриктуалном надзирателю школском незваничио до знања ма какав недостатак, то ће се он постарати, у колико то у његов делокруг спада, да га у договору са местним управитељем на сходан начин уклони.

(Продужиће се.)

Лист овай излази месечно тридесет: сваког 10, 20 и последњег.
Цена є на целу год 4 фт. на по год 2 фт.

Изд. и уређує Др Ђ. Натошевић. — Штампа краљев. угар. свеучил. печатња.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 10. У Будиму 10. Априла 1864. Год. VI.

Изясненіе Свете Литургіе.

Изъ Духовне Бесѣде извадио Н. Ђ. В.

(Продуженѣ).

О маломъ Входу.

На Свршетку „Блаженства'" или трећега Антифона быва входъ са Евангеліємъ, кои се зове и малый вχодъ, за разлику одъ великога, т. є. онога, што быва кадъ се частни дарови са жртвеника на престолъ преносе.

У старо време евангеліе се држало у діаконику или у сосудохранилници, пакъ се на частну трапезу доносило пре него што ће се изъ њега читати; одтуда є произишао овай малый входъ, кои у тайственомъ смислу означава излазакъ Христовъ на явно проповѣданѣ после крштеня његовогъ.

Пре него што свештеникъ съ діакономъ входъ овай започне, моли се онъ Богу у светомъ олтару, да намъ испуни сваку молбу нашу онако, како онъ найболѣ зна, да ће по насъ пробитачно и полезно быти, а особито, да намъ дарує за овога свѣта познаванѣ истине, а на другомъ свѣту, да насъ удостои вѣчнога живота. Затымъ се отворе царске двери, и входъ се започне.

Кадъ діаконъ са евангеліємъ и за њимъ свештеникъ изишавши крозъ сѣверне двери дођу на средъ цркве и стану наспрамъ царскихъ дверій, онда свештеникъ спустивши главу моли се Господу Богу, да са овымъ входомъ улазе съ њима и Ангели Божіи и да заєдно с' њима служе и прославляю благость Божію. Затымъ благосиля свештеникъ входъ и цѣлує св. евангеліе, а ако є у цркви архиєрей онда онъ благосиля входъ и цѣлива евангеліе.

Кадъ се ово свршн онда діаконъ отиде предъ царске двери, и чека тамо докле се неиспоє трећій антифонъ, или славословіе Свете Троице, съ коимъ се „блаженства" завршую.

На маломе входу предъ діакономъ иду свѣштеносци са свѣћама, а гдѣ овыхъ нема тамо носи служитель црквеный єдну запалѣну свѣћу предъ евангеліємъ. у знакъ да є евангелска наука права свѣтлость за люде кои се налазе у тами незнања. Притомъ іошть намъ ове свѣће напоминю, да су пророци старозавѣтни приправляли люде за примань науке Христове, и да є Предтеча Іоанъ проповѣдао и учіо люде найпре, на онда є започео науку свою самъ Божественый Спаситель нашъ.

Кадъ се поянѣ трећега антифона свршп, онда діаконъ подигне евангеліе у висъ предъ царскимъ дверима и велегласно рекне: „Премѫдрость, прости“. У прва времена значиле су ове рѣчи опомену, да сви вѣрни устану са свога мѣста, єръ ће се садъ читати наука мудрости Божіе, коя намъ єу св. евангелію одкривена. И данашньимъ даномъ ваља да у то време стоимо прости, т. є. управо и ненаслапяюћи се него све мисли и сва осећаня управляюћи къ Господу, и са простымъ срдцемъ примаюћи нѣгову свету премудростъ. Само у таковомъ расположаю духа нашегъ може Господу пріятна быти пѣсма наша „Одите, поклонимо се и припаднима къ Христу; Спаси Сыне Божіи, кои си воскресао изъ мртвихъ, или кои си диванъ међу светима, насъ кои пѣвамо теби: Аллилуя. Ово поюћи кланяямо се мы предъ кньигомъ св. евангелія, представляюћи себи самога Христа Спасителя, ковга се наука у кньизи той садржи.“

За овымъ пою се тропари и кондаци у славу оныхъ дѣла Божіи, или оныхъ светаца, конхъ се споменъ тога дана држи.

Трисвета пѣсма.

Кадъ се Прїидите поклонимсѧ, или о великимъ праздницима другій прописаный входный Стихъ (вхѡдное) пое, онда найпре улази у олтаръ діаконъ, и положи евангеліе на частну трапезу, за ньимъ улази у олтар и свештеникъ, и ту предъ частномъ трапезомъ моли се Богу, да прими одъ насъ трисвету пѣсму, кою серафими непрестано пою на небу у славу Тривединога Божества, па да освети душе и тѣла наша и да насъ удостои нѣму праведно служити у све дане живота нашега. Ову тиху молитву, на свечанымъ службама, кадъ архиерей служи, напоминѣ діаконъ народу велегласно с' рѣчма: „Господи спаси благочестивыѧ, и услыши ны! Свештеникъ пакъ завршує свою тиху молитву с' возгласомъ „Ꙗкѡ свѧтъ єси Боже нашъ и Тебѣ славѫ возсылаемъ Отцѹ и Сынѹ и Свѧтомѹ Дѹхѹ, нынѣ и присно, — на коб

діаконъ ораромъ на народъ показующи завршн с' рѣчма: „и во вѣки вѣковъ.

Садъ свештеникъ с' діакономъ у себи чита, а народъ на гласъ пое трисвету пѣсму: „Свати Боже, сватый крѣпкій, сватый безсмертный помиловй насъ.“ Трисветомъ назива се ова пѣсма с' тога што се у њой трипутъ изговара рѣчь „светый„ у славу свакога лица Божіега.

У оне дане кадъ су се у старо време оглашени крштавали, а то су празднци: Рођенѣ и Богоявленіе Христово, Субота Лазарова и Велика, Ускрсъ и Духови, у мѣсто Трисвете Пѣсме употребљое се стихъ: Елици въ Христа крестистеся, въ Христа облекостеся. Поиѣмъ овога стиха напоминѣ намъ света црква наша оне обѣте (завѣте) коѣ смо на крштеню нашемъ дали, и упућује насъ да спасителну науку Христову къ срдцу примимо, и по њой животъ нашъ управлямо. На празднкъ Воздвижені частнога крста и у неделю крстопоклонѣну поѣ се: „Крестъ твоемъ поклоняемся Владыко, и сватое воскресеніе твое славимъ.

Кадъ свештеникъ и діаконъ сврши трисвету пѣсму, онда одлази онъ и стане чело частне трапезе на горнѣ мѣсто, коѣ представля тронъ или сѣдалиште Іисуса Христа, кои вознесавши се на небо сѣди с' десна Бога Отца и одтуда управля светомъ своіомъ црквомъ. — Приближујући се овомъ горнѣмъ мѣсту свештеникъ, или архиерей са служећимъ свештеницима напоминю намъ, да Христосъ Спаситель присутствуе међу вѣрнима, кои су се састали у име нѣгово у светомъ храму томъ и с' тога говоре они томъ приликомъ ове молитвене рѣчи: „Благословенъ нека буде онай кои долази у име Господне! Благословенъ си Ты на престолу славе твоега царства, кои сѣдишъ надъ Херувимима.“

ЧИТАНѢ АПОСТОЛА. Пошто се трисвета пѣсма сврши, діаконъ опоминѣ вѣрне, да пазе с' рѣчію: „вонмемъ“, а то значи: „Пазимо“! Свештеникъ даѣ народу благословъ Божій с' рѣчма: миръ всѣмъ, као што и Спаситель поздравіо после своега воскресенія апостоле с' рѣчма: „Миръ вамъ“! Чатацъ стоећи на средъ цркве, и као захвалујући у име свію Христіана' на светой овой жељи, одговара; „и духови твоемъ“ т. е. И мы молимо Бога, да онъ даде твоме духу миръ, коѣ ты свештениче Божіи нама даешъ. У тай махъ поѣ се прокименъ т. е. изреченіе изъ Давидовых псалмова, а кадкадъ и изъ другихъ библичныхъ

пѣсама, у коме се налази онаква наука, коя се или на тай данъ и праздникъ односи, или коя се изъ апостола што се тай данъ чита извести може. После прокимена опоминю се вѣрни опетъ да на мудру науку апостолску пазе с' рѣчма: Прємѫдрость, вонмемъ.

Одъ Ускра до Духова читаю се понайвише предмети изъ Дѣла' апостолскихъ, а друго време изъ посланія апостолскихъ. Ово читанѣ представля проповѣдъ апостола', кое є Христось Спасителъ шиљо да о нѣму людма казую. У старо време читали су апостолъ одъ архиерея постављени чтеци, а сада, по благослову служећега свештеника чита апостолъ учителъ или ученикъ, а кадъ два діакона служе, млађій діаконъ. Докъ се апостолъ чита дужни смо сви пазити и старати се да прочитану науку разумемо, запамтимо, и после по њой се владамо.

ПОЯНѢ ПѢСМЕ АЛЛИЛУЇА. Пошто се апостолъ свршн, врати се свештеникъ са горњега мѣста предъ частну трапезу, и крозъ отворене царске двери назове чатцу: „Миръ ти“ на кое овай одговори: „И дѫховн твоемѫ.“ Затимъ діаконъ на гласъ рекне: „Прємѫдрость“ а савъ народъ запое анђелску пѣсму: „Аллилѫїа,“ кое значи: Хвалите Бога! а садржи у себи ову опомену за насъ: ето долази Господъ да проповѣда благу науку у светомъ евангелію, с' тога хвалите Га! Докле се пое Аллилѫїа, или іоштъ на свршетку апостола, кади діаконъ олтаръ и иконе за знакъ поштованя, а народъ за знакъ благодати светога Духа, коя се обилно излива у срдца пажљивыхъ слушателя евангелске проповѣди. У то време свештеникъ предъ частномъ трапезомъ моли се Богу, да обася наша срдца чистомъ свѣтлошћу богопознанія, да намъ отвори очи, да можемо разумѣти проповѣданѣ евангелско, да усади у насъ страхъ светыхъ своихъ заповѣдій, како бы мы, тѣлесне желѣ наше побѣдивши, духовный животъ проводили мислећи и радећи оно што є Богу по вольи.

Читанѣ светогѫ Евангелія.

Діаконъ испросивши одъ свештеника благословъ да може проповѣдати евангеліе, изиђе съ књигомъ евангелія на узвишено мѣсто на средъ цркве, кое се „Амвонъ“ зове; свештеникъ опомѣнувши насъ да прости т. є. тѣломъ управостоећи а душомъ чисти одъ предразсуда', суевѣрства', сумњичења и невѣрства слушамо премудрость светога евангелія, благосиля насъ желећи свима миръ. На то діаконъ обяви изъ кога ће се евангелиста читанѣ предузети, а мы у радости отдаємо славу Господу, кои намъ допусти да чуємо Нѣгову науку, и у тай махъ прекрстимо се

крстнымъ знаменѣмъ, а свештеникъ испредъ частне трапезе народу окренутъ іошть єданпутъ с' рѣчію: „Вонмемъ“ опомене насъ да пазимо, и тада се евангеліе започне.

Кадъ се евангеліе прочита, онда свештеникъ цѣлива отворену књигу св. евангелія на оном мѣсту, гдѣ се читало, и ономе кои є читао назове миръ, а савъ народъ благодарећи што се удостоіо саслушати науку Спасителѣву у св. евангелію или повѣсть изъ Нѣгова живота, по другій путъ прекрстивсе узкликне: „Слава Тебѣ, Господи, Слава Тебѣ.

(Продужићесе.)

Ускрсна Ја.

Код сви православни Христіяна, обдржавасе свуда онай древни и благочестиви обичай, да се о воскресенію Христовом друг с другом цѣлива, по ономе: „Дрѹгъ дрѹга обимемъ“ и „простимъ вса воскресніемъ,“ подражаваюћи тим првим ученицима и ученицама Христовим, кой кад бы се по Воскресенію нѣговом састаіли, и о Воскреснувшем разговор водили, найпрве рѣчи при састанку ньіовом, іошть идући и приближаваюћисе єдно другом быле су: „Васта Господъ“ — „Воистинѹ васта,“ пак потом бы далѣ разговоръ продужили. — Цѣливаюћи се пак о поменутом празднику даривалису узаимно єдан другом ја ј ц е. Овай обичай даривања ја произишао є, као што говори преданіе, од равноапостолне Маріе Магдалине.— Дошавши она по Вознесенію Христовом у Рим због проповѣдања евангелія, и представши пред императора Тиверіа пружи му нашарано ја ј ц е као дар говорећи: „Христос воскресе,“ чим є и свою проповѣд почела.— Први Христіяни, знаюћи по преданію о овом простосрдачном дару равноапостолне Магдалине, почеше подражавати іой у том дариваюћи при славлѣню Воскресенія Христова єдан другоме ја ј ц е.

А што є побудило св. Магдалину да пружи Тиверію ја ј ц е? — и зашто га є нашарала? — и шта означава то принешено ја ј ц е?

Іошть у прастара времена убоги люди а особито Еврен приносилису своим добротворима старешинама и властницима у први дан нове године и на ньіов имендан на дар ја ј ц а у знак ньіовог почитања и уваженя. Тако и ова сирота жена св. Магдалина, коя нити є имала ни ти є носила злата и сребра, дошавши у знаменити

и горди град Рим да проповѣда Христа распетог, изађе пред императора са нашареним јајцем, овим малим и обичним даром убоги људи.

А зашто є нашарала јајце? По свој прилици зато: што као права Израилтянка, хтела є нашарати га по пасхалном обреду Евреа, кои су са крви пасхалног јагњица помазивали и шарали прагове своих кућни врата (Исх. 12. 22.) и тим є начином одкрила Императору велику благочестія тайну: што смо мы избављени од суѣтног живлѣња, не трулим сребром и златом, него честном крви Христовом, као непорочна и пречиста јагњица (I. Петр. 1. 18.)

Тако по примѣру св. Магдалине православни Христіяни узаймно дариваюћисе јајцем у пасхалне дане, представляю и исповѣдаю животворећу смрт и Вознесеніе Христово,— два збитія коя пасха у себи саѣдињава: єр каогод што се испод мртве јѣтове љуске рађа живот, кои є пре савршено сакривен было: тако исто из гроба, кои є стан—мѣсто смрти и трулежа, востао є живодавац Христос, и востаће негда сви умрши у живот вѣчни. — Пасхално дакле јајце служи нам за видими знак блаженог воскресенія мртвы, коѣг залог имамо у воскресенію Исуса Христа побѣдителя смрти и ада.

Одтуда є, што се о воскресенію дариваю јајца; одтуда є, што се о истомъ празднику шараю, а више ни єданпут преко године; одтуда є найпослѣ, што се тада радіє прими єдно јајце на дар, негли десет у друго доба године.

Я. у. С.

Генерал Милутиновић.

(Єдно животописанѣ за читанѣ старіой деци.)

Како су се Срби отликовали юначеством и непоколебивом верности према свом цару у пређашня времена, исто се тако отликоваше и у последньим немачким и турским, а особито у француским и талиянским ратовима; зато их ондолики на найвећа воинничка достоянства доћоше, бияху генерали, фелдцайгмайстери, командирендери и гувернери. Тако бияху: Алексић (Майна), Брановац, Будисављевић, Давидовић, Дука, Єремић, Живковић, Іовићи, Любибратић, Микашиновић, Милутиновићи, Михаљевићи, Несторовић, Папила, Поповић, Продановић, Путник, Радивоєвић, Радошевић, Ракичевић, Станисављевић, Таборовић, Тодоровић,

Шиљак, Шупљикац и више други, и има их и данас, о коима би читаве књиге писати могли, кад би хтели сва њихова јуначка дела пописивати, што их за свога цара и своє отачаство почињше. Ево ће мо само укратко написати, шта є єдан єдини међу њима почињо, ког є одушевлява верност према цару свом и понос на име и јуначство дедова свои.

Тодор Милутиновић родио се у Срему у Сурдуку г. 1766. Показавши одма с' мална лепу волю к науци буде примљен у војничку школу у Бечу. Отуда изађе г. 1786 и постане лајтнантом код понтонира, у коіой се служби врло отлично показа не само у последњем турском рату г. 1789 и 1790, него и у француском на Рајни, где є посред највеће непријатељске ватре склапао мостове за прелазак војске и само том своіом отважношћу и брзином склапања учињо, да є наша војска непријатеља побеђивала. Са тога похвальиван од сви старешина свои постане г 1793 обрлајтнантом и буде намештен код єдне јуначке чете доброволица све сами остранни Срба попуњени са наши овостранн крањинци. Ови, са свои црвени кабаница прозвани црвенокабаничари (ротментлери) своим безпримерним јунаштвом задаваше свуда по Француской стра гдегод се указаше, особито кад Милутиновић с' њима пође. Нигде ови много непуцкараше, ни чекаше, да их непријатель из пушака туче; већ са голи ножеви у највећу непријатељску ватру јуришаше и увек побеђиваше. Тако є осваіо Милутиновић многа места, истеривао непријатеља из његови позиција и обкопа, отимао заставе и топове и више пута их по тридред више живи ватао и заробљивао нег што є сам другова имао. Увек є он са своіом дружинцом или предњачио и пут осталой војсци крчио, или леђа војсци од непријателя закланяо и на најопасния места стављан био. Често є имао он најтеже задаће извршити, од чега є победа целе остале војске зависила и увек є он то најточније извршио. Тако є код Ванценаве 3 заставе и 6 топова отео и 600 Француза заробио, зато є г. 1794 постао капетаном; тако є код Вајзенаве пут Француизима затворио; код Херболцхајма њи 300 заробио; код Кемптена их избио и варош отео, из вароши Вајнгартна их истерао, на њнове обкопе с' голим у руци ножем први јуришао и ту их силне исекао и 300 заробио.

Кад се г. 1799 поново рат са Француизима започе, поново и капетан Милутиновић прилику добиє, да се са своіом четом отликує. Г. 1805 постане маіором и добиє читав баталион под свою

управу, с' коим се особито показа код градиња Обрхауза близу Пасаве, отуда юришом Французе избаци и град задобиє. Али се и овай рат на брзо сврши и Милутиновић дође натраг, па добиє да Саву на Босути чува, да неби Турци, кои тада са Србином крвава рата имаше, на ову страну упадали и штету чинили. После буде наређен за директора при премераваю шума по градишкой, бродской и варадинской регементи, кое он на толико задовольство сви свои старешина изврши, да многе старіе Маіоре претекавши Обрстлайтнантом у Градишки постане, где чуваюћи кордон и юначки одбияюћи силне оне турске пустаіе и побунћенике силно похвалћен буде и исте г. 1809 за многе своє ту учињене заслуге постане Обрштером.

Одма затим узме Тошица (тако су га нѣгови звали) регементу свою поправляти. Сваке зиме држао є он са официрима праву школу, где их є учио войне предводити, манѣ и веће битке и боєве управляти и победе юначством и вештином одржавати. Он є знао сваком официру у селу посла и забаве задати, да селяне и села оправи и у лепши ред доведе. Он є люто гонио сваки неред у кућама, на улицима и у полю и зло нагрђивао све пиянице и псоваче, све потричаре, крадљивце и неваляце, а праву є у найситнишим ситницама найстрожие и найсавестние изтеривао. Он є све послове и дужности домаће, польске, обштинске и остале строго и свако на своє време гонио; он є дао оправити путове и све их лепим дрвлѣм и воћкама засадно; дао є свуда мостове назидати, баре на водопусте изсушити и землѣ изравнити; оправио є свуда цркве и школе; начинио є низ Саву од бродске међе па до Кабаша и отуд до Орловца планине 6 хвати широк и 3 хвата висок насап и тиј силну орању землю народу од воде спасао; он є у Градишки сила лепа реда завео тако, да му є онде као некад барона Єфте Любибратића, кои є 60 година пре нѣга ту био славно име остало, кое сав онай народ и данас спомиње и слави.

Он є више реда у цивилном оделу обично сам у лов ишо, и том приликом сретаюћи граничаре кои га у том преобуку непознаваше испитивао и тако дознао за све официре, свештенике, учителѣ, трговце и све остале люде, какав кои биваше, па кад є после званично по селима ишао, он є сваком особито грешећем погрешке пребациваю и световао, да се остави, и сваки се упропашћавао од чуда, од куда он све зна. Да мнѣня свои официра позна и да види колико є тврда характера кои чинио се више реда,

да є противног мнѣня, пак є ту одма уватио мекане, нестално и тврде, веште са старешинама и невеште, и когод му є ту попуштао, у очи му є реко, да є лажа или мекушац, а онима другима, кои су истину и правду на пристоян начин тврдо бранили, да су стални люди и да поштено мисле. Оне люде, кои му зрело и паметно ал учтиво противусловиште отликовао є увек говорећи: оваке могу и я чему научити и сам од њи научити се, а од они лажа, што ме само хвале, никад ништа.

(Продужиће се.)

Свађа Зиме и пролећа.

(Прича за децу.)

Кад є Бог свет створио, одма нареди и времена и рекне: идите на землю и владайте єдно за другим, најпре пролеће, за њим лето, онда ти єсени, наипосле ти зимо. Тако будне. Одма ово четворо поделе годину братски и добиє сваки по три месеца, и бияше свима право, само злобној зими не, ни што є пролеће прво, ни што є она последня, па одма гунђаюћи рекне: кад сам последня, а яћу и найдуже да очупам.

Одма наступи пролеће са своим ярким сунцем и своим мирисним а небројним шареним цвећем; за њим дође лето са своим златним богатим житама; после дође єсен са своим сладким плодовима, и свако подржа своє време, као што уговорише. Наипосле дође зима са своим снеговима и ледовима, и подржа три люта месеца, и кад то прође, іош нехте да иде. Њојзи дође пролеће и рекне: сад є на мене ред, айде одлази. Зима му рекне: дођи после месец дана. То се пролећу разжали, па оде сунцу и замоли, да зиму потера, и одма огране сунце. Али се на то пакосна расрди зима, па суне снега и леда пролећу у очи и окупи га ињчом и вејавицом и мразовима и свакојаким сиљетом, да ядно пролеће єдва живо утече.

Кад после месец дана опет пролеће дође, опет му зима рече: дођи после месец дана. На то се и пролеће расрди, па є стане своим ветровима салетати и гонити, али се пакосна зима поново напне, те опет окупи пролеће вејавицом и ледовима. То се даде кукавном пролећу на жао, па с' пуним очима суза оде самом Богу на тужбу. Одма зовне Бог зиму и рекне: шта радиш ти на земљи, кад ти є време изашло. Зима незнаде, како да се изговори,

па поче гунђати: људи ме не пуштаю, оће још да се санькаю, и деца да се по снегу играю и по леду тоциљаю. То є лаж, рече Бог, сити су они твога већ одавно, него се одма торњи.

Кад виде зима да неможе више остати, а она зграби велику сикиру, па полупа све ледове, и узе велику метлу, па почисти све снегове, и спртля све своє у єдну велику торбу, па упрти на леђа и пође. Али ни неколико корака неодмаче, а ту опази нуно бели цветића. Одма спопадне велику ашовину, па хтеде све покопати и собом понети. Брже долети пролеће, па још отргне ашов вичући: шта ћеш то? Зима рече: Купим мој прљаг. Пролеће рече: Купи и иди, али ми цвећа недирај, цвеће є моє, а ниє твоє; ето ме єдва чека, да га моим топлим сунцем огрієм. Зима нехте одпуштати вичући: твоє є цвеће шарено, а ово бело є моє, па замане великом мотиком. Опет прилети пролеће, па још изтргне и мотику, и стану се живо свађати и гдрити и дође већ до кика, али их опази Бог, па обоє накара и зиму отера.

Још гуница зима незаборавља онога још ни дан данас, него сваке године кад више кад мање свој још гунлук и пркос протера, и вавек мора олуй пролећу у помоћ да дође, да ту невалалицу потера; па ни онда неће да оде с' миром, него час по запне, и свою торбу отвори па пролеће и олуя час ледом час снегом по сред очию плюсне, те кадкад као ове године баш жива посла имаю, да се курталишу пакоснице те, коя є гдекоє као ове године тако люта да од почетка до края непрестано зуби угриза. Гдекад и она блажиє пролази, али још људи ни онда неверую, єр є од памтивека знаю, да уме баш онда, кад се наймирниє извуче найлуће репом да ошине, отуда є она реч: ако зуби неугризе, репом ошине; ал ове године є и зубом и репом, и ове године имаде реп баш дугачак предугачак.

Три лептирка.

Била три лептирка: бели жути и црвени. Они се играше по полю и летиште од цвета до цвета. На єдаред плюсне киша, а они беж кући. Кад тамо, ал врата затворена, а киша све яча. Они опазе єдну жуту и црвену лалу, па оду и рекну: Лало лалицо, отвори нам твой цветак, да се склонимо од киште. Лала рекне: жутог ћу и црвеног примити, ал белог нећу, єр ниє као я. Жути и црвени одговоре: кад ти брата нашег непримаш, нећемо ни ми теби, волимо брат с' братом погинути, него брат брата оставити.

Киша плюшташе све већма. Сва троица одлете белом крину и рекну: Крину кринаћу, отвори нам твој цветак, да се склонимо од кише. Крин рекне: белог ћу примити, а другу двоицу нећу, єр нису као я. Ал бели одговори; кад ти браћу моју неприма, нећу ни я, волимо брат с' братом изгинути, него брат брата изневерити. То опази сунце, како се браћа љубе и тврдо држе, па изаће иза облака, и растера кишу, и њи огрија и њима крилца окрепи, па играюћи весела браћица одоше опет од цвета до цвета у бели свет. Тако ваља да се сва браћа љубе.

Срдита тврдица.

Єдан учитель пође да скупља милостињу за сиротињу, па дође єдном тврдици, али му овај нехтеде баш ништа дати. Учитель га стане салетати и непопусти, док онај расрђен учителя шаком неудари. То є само за мене, рече смерни учитель, али шта ће те ми дати за оне сироте, што од глади умиру? Ово понашање толико дирне тврдицу, да одма доброга тог човека за опроштенє замоли и знатну му суму новаца даде, да є сиротињи подели.

Миролюбност.

„Я ћу те научити тайну; да у љубави поживиш и с' найвећим кавгаџиом“ рекне єдан старац некоме, кои са неке сваће замишлєн дома иђаше, и онда ово придода: „паметан кад будалу сукоби, неће ни сламке с' њим почупати, єр кад будала повуче паметан попусти, а повуче ако мора само онда, кад онај попусти; ал кад се две будале сукобе гвоздене ланце покидаю.

Локман.

Мудри персиянац Локман био є са свога особитога обхођења свима людма кои га познаваше толико мио и драг, да нико није кроз ону варош прошо, а да нїга непоходи. Єдаред га упитаю: где є он то мило обхођенє научио; а он одговори: све код груби и немили люди; гледао сам, да увек противно чиним од онога, шта чине они. Што год ти се на другом недопада нетрпи ни на себи, и што на другом осуђуєм, неопраштай ни себи.

Игра обруча.

Лепа и за децу врло здрава є игра у полю на равници игра обруча. Најпре се нареди подужа мета, и онда се одреди ко ће за ким ићи. Кои є на реду први узме обруч и тера га са кратким штапићом до мете и натраг, ал мора пазити, да обруч непадне. Ако падне мора га у руци донети и предати оном ко за њим на ред долази. Ако є обруч већи онда се кадкад двоица погоде док єдан тера, да му други кроз обруч протрчи ил скочи, а да несвали; ако учини тако, онда истера мету он место оног; ако свали, онда тера онај за њега, кад на њега ред дође. Ако више обруча има, онда се више њи уєдаред утркую, ко ће пре обруч до одређене мете дотерати, да несвали; само за ово мора полє широко бити.

Игра школе.

Најпре се запара штапом на равном месту 16 стопа дугачко а 4 стопе широко четвероугално полє, и то се подели на 8 мањи поља параюћи штапом све на 2 стопе попреко. То су 8 школа. Онда се одреди ко ће за ким ићи и ким ће се конадом цреп играти. Ко є на реду, стане на дно поля и баца из руке цреп у прву школу, тако, да цреп никоє запаротине недирне, другчије баца други; па онда на єдној нози ускочи и истом ногом цреп преко улазне линије напољ избаци, и сам за њим на полє искочи, а несме пре дигнуте ноге спустити нит скачућом ногом игде никоє запаротине дирнути, другчије долази други на кога є ред. Наполю изван школе сме на обе ноге стати. Кад є из прве школе изашао, онда баца цреп руком у другу школу и скакутаюћи на єдној нози истеруєга исто тако из друге школе, па после баца у трећу и истерує, и тако даље, до осме школе. Сваки кад на њега ред дође настави онде где є пре запао. Истеруюћи цреп наполє можега и кроз више школа уєдаред протерати, али скачући несме више пролазити него све по єдну, било да унутра или наполє иде. Ко први све школе прође, то є најбољи ђак. — Ова є игра за оснажењ ногу врло здрава, само неваља све на єдној истој скакати, него у єдну школу њи с десном а у другу левом.

Школске наредбе.

ПРИВРЕМЕНО УПУТСТВО ЗА ДИСТРИКТУАЛНЕ НАДЗИРАТЕЉЕ ИСТОЧНО ПРАВОСЛАВНИ ОСНОВНИ ШКОЛА.

Наредба крал. угар. Наместничства од 10 (22) Юния 1863. бр. 47015.

(Продуженѣ.)

§. 9. Дође ли пак дистриктуалном надзирателю школском службеним путем до знања какав недостатак подручне му школе, то има овако поступати:

а) ако є тужба управљена против учителя, то има најпре местног школског управителя саслушати, да ли є тужба основана, и саслушавши у чему се ствар налази, упутити местног управителя у мањим тужбама, да є на добар начин изравна, али се уѣдно уверити, да ли є то учињено; у важним стварима има одма конзисторій явити и од нѣ чекати упутства.

Ако су такове тужбе подигнуте против претерани изискиваня учителя, или ако се тичу школског звања или учителѣвог моралног владаня, то има дистриктуални надзиратель школски конзисторій явити, коя у првом случаю политичну власт о том извешћује, у последњем пак сама суди.

Догоди ли се какав преступак, кои спада под редовне казнителне власти, то дистриктуални надзиратель школски конзисторій подноси известне, коя то без сваке далѣ изтраге предає казнителној власти и ню само моли, да іой саобшти пресуду званичног знања ради, да м же на том основу против казњеног учителя поступити дисциплинарним путем.

б) Ако є тужба против местног управителя школског или против катихете, то ће он њи са знањем конзисторіе саслушати, и дошавши до истине добрим начином изравнати, или ако то не помогне, као и у свима важним случаевима конзисторій на решенѣ поднети.

в) Тужили се напротив учитель на обштину у смотреню оног, што њему припада, то ће дистриктуални надзиратель школски: 1. Из школски писама, уговора, фассия и т. д. извидити да ли є тужба праведна, па онда 2. преко местног управителя на сходан начин наговарати обштину, или и сам на ню дѣйствовати, да се тегоба уклони 3. где ово не помогне, явити ствар политичној власти.

г) Односи ли се тегоба на трошно станѣ зданія или недостатке у школским стварима, то ће се дистриктуални надзиратель школски уверити, да ли є тужба основана, па ако види да є тако, то ће се по околностима или на обштинско поглаварство обратити за помоћ, или ће о томе одма политичној власти известне поднети, ако би веће зиданѣ нуждно било.

§. 10. Дистриктуални надзиратель школски има сваке године єданпут сваку школу обићи. Ако є он у єдно и протопресвитер, то ће с тим надгледаньем школа єдним путем предузети и црквене визитације парохія, да и себи и обштинама одлакша. При овој годишњој визитацій, с коіом свагда и испит има бити скопчан, валя да испита најточније станѣ сваке школе; да укаже препоне, уколико то у његовом делокругу стои; да подпомаже предлоге сходне цели; да подстрекава деланѣ учителя и ученика, и да на сваки

начин подупире напредованѣ у обучаваню као и утврђенѣ побожности и морала. У том обзиру има на ово пазити:

а) Школске визитације чиниће у време, кое є поспешно за посећаванѣ школско, кад не пада школски одмор и кад родитељи лако могу доћи на школски испит.

б) Пре сваке визитације треба да извести како политичну власт тако и местног школског управитеља, да овай то яви обштинском поглаварству, местном школском старателю и учительима, да позове патрона школског и познате пријателѣ школске или да их преко учителя позвати даде и да приволе и родителѣ дечине, да их што више дође на испит.

в) О школской визитацій треба водити записник.

г) Дистриктуални надзиратель школски отвара визитацію с малом беседом деци, и са школском молитвом или песмом, гледи после, да ли є у приправности и у прописаном реду:

попис деце коя су за школу;
каталог за испит;
записници за прилежност од последнѣ визитације;
прописи и писмени задатци, рисованя, женски рукотвори и. т. д.;
попис учевни предмета и докле се у њима успело;
попис сиромашне деце;
књига за школске наредбе и окружнице;
пописи за постоећа школска основања;
књиге и учебна средства;

Он пази да ли є школско зданіе по пропису уређено и чисто, да ли се налазе нужне школске ствари, и єсу ли у добром стању и т. д.

д) После дає испит преко катихете и учителя предузети, и сам одређує предмете, из кои ће се питати или њима двојци допусти да избираю предмете, али сам дає међупитаня или ій продужує, да би се известіо, да ли су сви прописани предмети сходно цели и с успехом предавани. Зато сам више пута децу прозива, коя на стављена питаня одговараю. Код испита треба се и на пѣніе обзирати, кое дистриктуални надзиратель школски у народним школама с особитом позорности пратити има.

е) Док трає испит пази добро и пато, како учитељи поступаю с децом и какво є владанѣ дечие. Особито на то мотри, да ли су точно испуняване наредбе, кое у школским стварма постое и кое су у новіе време изашле.

(Свршиће се.)

Попунѣна учитељска места.

У Бачкой Дієцези:

У Сомбору: Именован од кр. намест. у споразумлѣню са преч. консисторіом за катихету на српской главной а уєдно и за катихету и учи-

теля српског језика на сомборској реалној школи свештеник Симеон Костић, који је уједно и од оправљања парохијални дужности решен.

У БРЕСТОВЦУ: наименован Ђорђе Сентомашки; изучио два реална разреда и препарандију; проглашен да је способан за учитеља на основној школи. Тражилисе још: Давид Николић, Јован Айдуковић, Лазар Перић и Симеон Перић.

Одобрен кр. Намест. бр. 54798 ex 1863 без приметбе.

У СТАПАРУ: наименован Јован Андуковић; изучио два реална разреда и препарандију. Способан за учитеља на основној школи. Тражилисе још: Ђорђе Сентомашки (који је међутим за брестовачког учитеља наименован) Александер Јанковић, Филип Бркић и Марко Бибић.

Одобрен кр. Намест горњим броем без приметбе.

У СЕНТИ: наименован Теодор Брановачки; изучио 4 гимнас. разреда и препарандију. Способан за учитеља на основној школи. Тражили се још: Александер Станић, Ђорђе Марковић, Никола Кирјак и Ђорђе Крагујевић.

Одобрен од кр. Намест горњим броем без приметбе.

У СОМБОРУ: За учитеља Шразреда на срб. главној школи наименован од кр. Намесништва бр. 24108 ex 1863 дооднашњи суплент истог разреда Јован Белянски. Изучио је три реална разреда и препарандију; проглашен да је способан за учитеља са препоруком. Тражио се још Ђорђе Теодоровић.—

У СТАРОМ КЕРУ: наименован Никола Бугарски изучио метод у главној митровачкој школи и препарандију. Способан за учитеља на основној школи. Тражилисе: Паво Дамјановић који је међутим за сентомашког учитеља наименован, Лазар Перић, Марко Бибић, Јован Јосифовић.

Одобрен од крал. Намест. ср. 89853 ex 1863 али уједно примећено, да је требало Марка Бибића наименовати, који је осим препарандије свршио и филозофију и Богословију, ма да ниje од дотичне обштине предложен био.—

У ПЕТРОВО СЕЛУ: Наименован Тумотија Слепчевић; изучио 4 гимнас класе и препарандију; способан за учитеља основне школе с' препоруком. Тражилисе још: Лазар Михајловић и Владимир Радивојевић.

Одобрен од кр. Нам. бр. 33395 ex 1863 без приметбе.—

У ФУТОГУ: Наименован Дамјан Суботић; изучио препарандију и положио учитељски испит. Нијесе тражио више нико.

Одобрено кр. Намест. бр. 47472 ex 1863 пошто је накнадно доказао, да је учитељски испит положио.—

У ФЕЛДВАРЦУ: Наименован Живан Николић изучио препарандију.

Потврђен од кр. Нам. бр. 30921 ex 1863 накнадно.—

У СУБОТИЦИ: наименован за девојачког учитеља Ђорђе Гојковић. Изучио 4 гимн. разреда и препарандију; проглашен да је способан за учитеља на основној и нижим разредима главне школе с' препоруком. Тражилисе још: Јаков Арадски, Стеван Карановић и Ђорђе Павловић.

Одобрен од кр. Намест. бр. 74446 ex 1863 без приметбе.

У СЕНТОМАШУ: наименован за девојачког учителя Паво Даниновић. Изучио 4 гимнас. разреда и препарандиум. Проглашен да є способан за учителя на основной и нижим разредима главне школе с препоруком. Тражилисе іош: Аврам Стояновић, Іосиф Шевић, Ђорђе Марковић, Ђорђе Миладиновић, Лазар Михаиловић, Лазар Перић, Младен Лугумерски, Марко Гавриловић, Петар Борић, Стеван Жекић и Милош Спинћ.

Одобрен од кр. Намест. бр. 82795 ех 1863 без приметбе.

У СОМБОРУ: За учителя IV-о разр. срб. главне школе наименован од кр. Намест. бр. 82796 ех 1863 Ђорђе Теодоровић, бивши суплент на истой школи. Изучио два реална и 4 гимнас разреда и препарандиум. Способан за учителя са особитом препоруком Тражили се іош: Симеон Станковић и Іован Недељковић.

У МОХОЛУ: наименован Паво Берић. Изучио 6 гимнас разреда и препарандиум. Способан за учителя главне школе с' препоруком: Тражили се іош: Іосиф Шевић, Марко Гавриловић и Ђорђе Марковић.

Одобрено од кр. Намест. бр. 82797 ех 1863 без приметбе.—

У ДЕСПОТ СЕНТИВАНУ: наименован Милош Теодоровић; изучио Филозофию и Богословию и положио практични учителски изпит.

Одобрен од кр. Намест. бр. 86203 ех 1863 пошто є накнадно доказао, да є учителски изпит положио.—

У НОВОМ САДУ: За суплента IV. разр. срб. главне школе наименовало є кр. Намест. бр. 81967 и 99693 ех 1863 Дмитра Іосића. Изучио є три реална разреда и препарандиум. Проглашен да є способан за учителя главне школе са особитом препоруком.—

У КИСАЧУ: наименован Лазар Перић. Изучио два реална разреда и препарандиум. Способан за учителя на основной школи. Тражио се іош Паво Борић.

Одобрен од кр. Намест. ер. 89855 ех 1863 без приметбе.—

У вршачкой дијецези:

У ВРШЦУ: За учителя IV разр. на срб. главной школи наименован од кр. Наместн. бројем 6919 о. г. на другом месту кандидирани Панта Крстић. Изучио IV. реални. разреда, Богословию и препарандиум. Способан за учителя главне школе с' препоруком. Тражио се іош ондашњи суплент Ђакон Никола Никашиновић.

За учителя I. разр. на истой главной школи наименован од кр. Намест. истим горним бројем на трећем месту кандидирани Іован Бакић. Изучио є три реална разреда и препарандиум. Способан за учителя на основной и нижим разредима главне школе с препоруком. Тражили се іош: ондашњи суплент Лазар Мильковић, Петар Мештеровић, Милош Велић и Максим Пантелић.

Лист овай излази месечно тиред: сваког 10, 20 и последњег.
Цена є на целу год 4 фт. на по год 2 фт.

Изд. и уређује Др Ђ. Натошевић. — Штампа кралѣв. угар. свеучил. печатня.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 11. У Будиму 20. Априла 1864. Год. VI.

Єдан образац устройства народне школе.

У војводству Готи у Немачкој издата є прошле године следећа наредба за народну школу, из ков ће сваки увидити, шта изображен свет са овом својом школом смера и куда мора са оваком наредбом цео тај народ до кратког времена доспети.

I. ДУЖНОСТИ И ПРАВА ПОДАНИКА У СМОТРЕНЮ УЧЕЊА ДЕЦЕ.

Школска дужност. Родитељи ил њихови заступници несму ни єдно дете оставити без оне науке, коя є за народну школу прописана.

Науке у нар. школи прописане су ове: наука вере, матерњи єзик са читањем и писањем, рачун, земљопис, повестница, природопис и природословље, певање, рисање и гимнастика. — Наука вере учисе у нар. школи на основу библичке повестнике и то оне новога завета.

Задаћа нар. школе и средства. Нар. школа има децу воспитати за свестно морално деланје и има све умне снаге њихове подједнако развити. Што деца несватаю то им се неказуе, нити шта на изуст уче, што им ниє пре толико истумачено, да разумеу. У школи су само она дисциплинарна средства допуштена, коя разуман отац употребљуе.

Трајање школе. Свако дете дужно є осам година у ову школу непрекидно и уредно ходити.

Ослобођење од ове дужности. Само они родитељи, кои могу приватног учителя држати ил кои уму сами децу учити, могу их у школу неслати, али их мораю све прописане науке научити и на изпит ставити.

II. ДУЖНОСТИ И ПРАВА ОБШТИНА У СМОТРЕЊУ ИЗДРЖАВАЊА ОВЕ ШКОЛЕ.

Школска обштина. Свака политична обштина чини и школску обштину. Више мали обштина могу само онда єдну школску обштину чинити, ако нису више од по сата раздалеко и ако су путови до школе тако добри, да увек могу деца доћи. Под овим условима и кад се све обвежу суразмерно и трошити на школу сме се свака обштина са манѣ од тридесет деце тражити, да школе ради с' другом у свезу ступи; и сваку оваку обштину може држава са оближњом у погледу школе спонти, па ако ни ове неби могле нуждна за школу трошка измагати, то ће их држава суразмерно помагати; а свака обштина сме одма из ове свезе изступити, чим довољно снаге има, да може сама школу издржавати.

Обштинска школа. Свака школска обштина мора по єдну, а по потреби и више школа имати.

Законити број деце є осамдесет; а чим их више има, мора се одма и више школа и учителя наредити.

Школско здание. Свака школа мора имати собствено и сасвим за ню удешено здание; исто тако мораю и сви намештаи и зграде удешене бити по цели школе и здравлю деце.

Учевна опрема. Свака школа мора сву прописану учевну опрему имати и валя се постарати, да свака школа што болю школску библиотеку набави.

Трошкови на школу. Трошкове за подизанѣ, издржаванѣ и разшириванѣ школа, за плату али и за пензию учителя, и за помаганѣ ових удовица и сирота, има обштина из свога собственог прихода ил порезе давати, ако већ нема на то одређеног фонда ни други школски прихода, ил у колко ови, где их има неби могли измагати. Фундациє оставлѣне изрично на ову ил ону цел школе несме обштина по своіой вольи на дрдгу цел школе узимати. Само у оном случаю, ако приход ков школске фундациє превазилази прописане расходе сме обштина код власти потражити, да тай сувишак на другу кою школску цел за време употреби. Где више сдружени обштина єдну школу издржаваю, ту мора она у коіой є школа, ако остале тако ишту са трећином више прилога на школу давати.

Особити школски приходи. Окром редовни прихода спада овамо іош и школарина и све повчане школске каштиге.

Школарина. (Плата, што є свако школу походеће дете за науку дає.) Оћел се школарина давати ил не зависи од заключења обштине. При одређиваню колика да буде школарина има се тако порезати, да одбшоћи приходе фундација где их има и приходе школски земаля највише половина осталог трошка на школарину дође, а половина на обштинску касу. Школарина никако несме по варошима виша бити од 4 талира за 1 дете, 6 за 2 детета истог оца, а 8 за 3; а по маньим местима само половина од тога.

Државни прилози. Оне обштине, коє посведочено немогу сав за школу прописан трошак измагати помаже суразмерно држава из свои прихода.

III. ДАЉЕ ДУЖНОСТИ И ПРАВА РОДИТЕЉА ИЛ ТУТОРА ДЕЧИИ.

Полазак у школу. Чим коє дете навршн шесту годину имаю га родитељи одма у школу дати. Само ако би дете болешљиво ил врло слабачко било, онда се после навршене седме има у школу довести. Може се и пре навршене шесте, ако само неки месец треба дете у школу дати, ако школски одбор допусти.

Уписиваће у школу. Сва за школу деца имаю се одма на почетку школске године у школу довести и уписати, другчиє се непримаю, ван да є због болести закоснило, или да су се родитељи из друге обштине амо преселили, и у овом случаю има дете донети атестат, да є и како є онде у школу ишло, како є у њој напредовало и како се владало. Овај атестат има само дотични учитель власт издати, и то мора безплатно учинити.

Исписиваће из школе. Ни єдно дете неможе пре навршене 14, и односно 15 године из школе исписано бити; а ако коє неби іош ни онда знало читати, писати и обичне рачуне радити, то су дужни родитељи и даље га у школи оставити и дотле слати, док год то ненаучи, ван да би коє очевидно тако тупоглаво било, да нис надежде, да може то научити. Ако би ко желио своє дете, коє є школу добро свршило іош и даље у њој оставити, то се има о том са школским одбором споразумети.

Школа, коју имаю деца походити. Редовно мораю деца ону школу походити у кою обштину спадаю; ал родитељи имаю право своју децу и у другу обштину у школу дати, и тим се ослобађаю од плаћаня школарине у своіој обштини, а никако и од остали прилога на школу.

Уредно походеньѣ школе. Само добро извиньено изостаянъѣ од школе прима се, а свако друго спада под каштигу.

Каштиге за изостаянъѣ од школе. Родитељи ил њихови заступници одговорни су држави за науку деце пак и за походеньѣ школе. За сваки дечији недолазак у школу каштигују се родитељи са 5 талира или сурaзмерним апсом. У крайности има школска власт право децу од немарни родитеља одузети и на њихов их трошак на болю негу дати.

Тужбе противу учителя. Ако кои од родитеља има шта на учителя зато, што овай његово дете злоставља, то му є слободно учителя школском одбору па онда и школской власти тужити, ако неби задоволян био са пресудом одбора; а никако несме сам собом у школу доћи и онде учителя нападати, нити га сам собом на одговор изазивати; а ако би то учинио, има са 10 талира или сурaзмерним апсом каштигован бити, коју ће каштигу у нужди полицайна власт истерати.

Искљученьѣ детета од школе. Ако би коє дете из дисциплинарни, полицайни ил други казнички узрока из школе изкључено бити морало, то се има старати за његову науку на рачун родитетя или ових заступника, а ако ови неби могли плаћати, онда на рачун обштине или државе.

Дужности родителя у смотреню приватног ученя деце. Нешиляньѣ за школу деце у школу ослобаћа родитељѣ само од школарине, а никако и од остали школски дација. Уче л' децу свою приватно, то су одговорни држави за сву ону науку, што є за народну школу прописана. Изаће л' где сумня о овом, то є дужност дистриктуалног инспектора на пристоян начин достаточно о том уверитисе, и родитељи се имаю повиновати жељи и наредби инспектора; а ако би се противили, то имаю 5 талира ил и више каштиге платити или на сурaзмеран апс осуђени бити.

Одузеће права приватног ученя деце. У случаю, да би се кои од родителя тврдо противио наредби инспектора, има школска власт право одузети право, да свою децу приватно уче, и онда наступаю наредбе горе поменути каштига за непоходеньѣ школе. Исто то бива, кад се инспектор увери, де приватно ученѣ деце неиде са оним успехом, као што є прописано, и ако родитељи неће она средства да употребе, коя инспектор за бољи успех деце предлаже.

IV. ИЗОБРАЖАЊЕ УЧИТЕЉА.

Учитељске семинарије. За изображење учитеља стара се држава средством учитељски семинарија.

Примање у семинарију. Пре навршене 16. године неможе се нико у овај завод примити. Да ко примљен буде мора пре тог најмање нижу гимнасију добро свршити или јаван испит са добрим успехом положити од сви они наука, што су за гимнасију прописане.

Семинарске науке. Окром повторавања гимнасијални наука учи се овде Педагогија и Дидактика и ових историја, Антропологија и Психологија, Историја Литературе и Појање с' Музиком. На гимнасији свршиване науке имаю се овде допунити као: Математика и све природословне струке са особитим обзиром на потребу народне школе; исто тако и рисање и гимнастика. А што се науке вере тиче, та се има овде најглавније у историчком виду изражавати, и има се учити исторички развитак Христијанства на основу библичне повестнице и старог ал особито новог завета, заједно са историчким развитком христијанске цркве.

Број ученика у семинарији није ограничен.

Плата за науку у семинарији недаје се никоја.

Способност за учитељство. Ко у семинарији добије атестат, да је науке добро свршио и прописане вештине извикао има се као кандидат за учитељство у матрикулу уписати и тим постаје способан за избор.

Предходна служба. Сваки кандидат има прве две године после семинарске науке као помоћник или као наместник учитељски служити.

Брисање из матрикуле. Ако би који кандидат хтео у страну државу на време пређи мора се министарству явити, другчије се брише из матрикуле.

V. НАМЕШТАЊЕ УЧИТЕЉА.

Право избора обштинско. Које год обштине школу своју без државне помоћи издржаваю те имаю и право саме учитеља себи бирати. Учитеља бира обштински одбор под председничством начелника обштине; а у сдруженим обштинама бира га она у којој школа стои. Све изборе потврђује земаљска власт.

Право избора патронатско. Где има потроната, тамо є право избора нѣгово. Коя обштина нема за себе право патроната, той мора патронат учителя представити, и ако обштина ништа противно нема, може га власт потврдити.

Државно намештанѣ учытеля. Коє обштинске школе држава подпомаже, тима она и учителѣ намешта. Исто ово чини држава и у сваком оном случаю, ако обштина или патронат упразнѣно учительско место за 4 месеца непопуни. Али у овом случаю има држава одређеног учителя дотичної обштини представити и на пробу дати, и само ако обштина ничега важног противу нѣга неузима може га власт потврдити.

Привремено намештанѣ. Сваки учитель ставля се найпре као провизоран, али несме провизория ова дуже од две године траяти.

Женске као учителы. На три наймлађа разреда могу и женске место учителя стављене бити, но само с' допуштенѣм министерства и ако дотична обштина то жели. Али ова мора найпре явни изпит о своіой вештини положити пред комисиом коя уобште за изпит учителя постои.

(Продужиће се)

Изясненіє Свете Литургіє.

Изъ Духовне Бесѣде извадио Н Ђ. В.

(Продуженѣ).

Прилѣжне Молитве или Сугуба Ектенія.

После Св. евнгелія, діаконъ ставши на амвонъ почне прилѣжне молитве съ рѣчма: Рцемъ вси ѡ̀ всеа дꙋши, ѡ̀ всегѡ помышленіа нашегѡ, рцемъ: Господи, Вседржителю, Боже Отє̑цъ нашихъ, молимъ ти сѧ оу̀слыши и помилꙋй т. є. Рецимо сви, одъ све душе и одъ свегъ срдца (одъ све мисли) нашегъ, рецимо: Господи! Свемогућій Боже Отаца' нашихъ молимо се Теби, саслушай, и смилуй се. Обе ове кратке молитве єсу као предговоръ, за коимъ слѣдує єданъ обштый призивъ, и седамъ посебныхъ молитава, на коє свагда по трипутъ са „Господи помилꙋй“ одговарамо, за изразити с' тымъ да се свойски и изъ свегъ срдца Богу молимо.

Обштый призивъ овако гласи: Помилуй насъ Боже по великѣй милости твоей молимтисѧ оуслыши и помилуй. т. є. смилуй се на насъ Боже по великой милости твоіой, молимо се теби саслушай насъ и смилуй се на насъ. Милосрдіе Божіе, коимъ онъ наше молитве прима, нуждно намъ є найвећма и пре свега, єръ безъ овога, ма' се мы колико молили, неможемо се успѣху надати одъ нашихъ молитава.

Затимъ долазе посебне молитве овымъ редомъ:

Єщє молимсѧ ѡ̑ всепресвѣтлѣйшемъ и дєржавномъ Имп҃ратор҃ѣ нашемъ Франц҃ѣ Іосифѣ Первомъ. т. є. Іошъ се молимо за найпресвѣтліега и могућнога цара нашега; ѡ̑ дръжавѣ за владательску снагу и могућность цареву; покѣдѣ, за побѣду; прєкыванїи, за обстанакъ и за дуго пребыванѣ нѣгово на царскомъ престолу; ѡ̑ мирѣ, здравїи и спасєнїи єгѡ, за мирно и спокойно царованѣ, за здравлѣ и за душевно спасеніе нѣгово; и Господу Богу нашемъ напитаче поспѣшити и покоритиємѹ во всѣхъ, и покорити подъ ноз҃ѣ єгѡ всякаго врага и сѹпостата. — да Господъ Богъ нашъ нѣму (т. є. цару) особито на руци буде и помогне у свачему, и да покори подъ ноге нѣгове свакогъ непріятеля и противника.

Єщє молимсѧ ѡ̑ свѧтѣйшемъ Патрїарсѣ нашемъ, ѡ̑ Преосвѧщєнѣйшемъ Архїєрєи нашемъ, и ѡ̑ всєи вѣ Хр҃истѣ кратїи нашей, — молимо се за Пастире Духовне.

. . . ѡ̑ всємъ ихъ Хр҃истолюбивомъ воинствѣ, молимо се за воиску цара нашега, коя є Христу вѣрна, и коя за љубавъ спасителя свога живота свой полаже у рату браненїи насъ, отачбину и св. Цркву одъ непріятеля.

. . . ѡ̑ братїахъ нашихъ сѧщєнницѣхъ, сѧщєномонасѣхъ, и ѡ̑ всємъ во Хр҃истѣ братствѣ нашемъ. — Молитва за свештенике, калуђере, кои су уедно и свештеници и за сва духовна лица.—

. . . ѡ̑ милости, жизни, мирѣ, здравїи спасєнїи, посѣщєнїи и ѡ̑ставлєнїи грѣховъ рабѡвъ Божїихъ кратїи сватаго храма сегѡ. Молимо за милость, живот, миръ здравље, спасеніе, и опроштење грѣхова' свію Христіяна', кои сачињаваю братство оне цркве, у коіой се налазимо, кои припадаю той цркви и той обштини црквеной. Узъ ову молитву додаю се по гдѣкадъ на особено захтѣванѣ и имена оныхъ живыхъ лица' за кое се на той служби Божіой особито молити желимо, т. є. чита се читуля живыхъ, или молбанъ за благу намѣру, за изцѣленіе одъ болести, за благословъ срећнога пута, или благодареніе на Божіой милости.

. . . ѡ блаженыхъ приснопаматныхъ, свтѣйшихъ патрїарсѣхъ православныхъ, ѡ благочестивыхъ царѣхъ и благовѣрныхъ царицахъ, и создателехъ свтагѡ храма сегѡ, молимо се за покойне и свагдашнѣгъ спомена достойне патрїархе, за побожне цареве и благовѣрне царице, и за основателѣ светога овогъ храма Божїегъ; и ѡ всѣхъ прежделочившихъ отцѣхъ, и крайїахъ нашихъ здѣ лежащихъ и по всюдѫ православныхъ, молимо се и за све пре почивше православне отце и браћу нашу, кои су саранѣни овдѣ или ма' на коемъ другомъ мѣсту. —Овдѣ се могу додати поименце покойници, за кое се Богу молимо. За мртве чита се гдѣкадъ и обашка ектенїя за упокой одма после прилѣжныхъ молитава, и онда се на њой спомиње читулѣ или имена покойника'. —

Последня прилѣжна молитва є: ѡ плодоносащихъ и добродѣющихъ въ свтѣмъ и всечестнѣмъ храмѣ семъ. т. є. за оне кои у овомъ светомъ и частномъ храму Божїемъ приносе добре плодове христїянскога живота прилажући одъ имања свога на издржаванѣ цркве и црквеныхъ служителя, на украшеніе храма Божїегъ, и кои добро чине у томъ храму Божїемъ те угледаю и помажу, одъ свога поштеногъ имања и одъ свое привреде, клясте, слѣпе, хроме, сирочадъ, удовице и уобште све сиромахе, кои томъ храму Божїемъ припадаю, или се у болницама и сиротинскимъ кућама тогъ храма издржаваю; ѡ трѫждающихъ сѧ, т. є. за црквене служителѣ и трућенике, као што су црквењаци, звонари послужители у болницама и у домовима за сиротињу, и за гробляре; ѡ покоищихъ и предстоящихъ людехъ ѡжидающихъ ѿ Тебе великїа и богатыа милости, за оне кои пою и за све люде кои у цркви стое, и очекую одъ Бога велику и обилну милость, помилованѣ, опроштенѣ грѣхова и спасеніе.

Докле се прилѣжне молитве на гласъ читаю дотле се и свештеникъ предъ светымъ престоломъ у себи Богу моли, да бы онъ милостивно примїо ова моленя наша, и послао нанъ свою обилату милость, и напоследку завршує на гласъ сугубу ектенїю славећи милостивога и човѣколюбивогъ Бога, Отца и Сына и Светога Духа.

Молитве за оглашене.

Оглашени, учећи се или катихумени звали су се у старо време они люди, кои су се учили вѣри и богоугодномъ животу, али кои

іошть нису были крштени. Они су заєдно с' грѣшницима, кои се явно каяху и са одлученима морали изилазити изъ скупштине вѣрныхъ, пре него што бы се они изъ цркве одпустили позива діаконъ найпре њи да се Богу помоле, затимъ позива вѣрне да се по братской любави моле Богу за оглашене да Господъ помилуєтъ ихъ, т. є. да имъ опрости све грѣхе њихове, што учинише изванъ заєднице съ црквомъ: оглситъ ихъ словомъ истинѣ, т. є. да ихъ научи наукомъ истине, да ихъ просвѣти свѣтлошћу Христове науке; ѿкрїетъ имъ ѥваггелїѣ правды, т. є. да имъ открїе евангеліе правде, да усели у њи живо увѣренѣ да ће се они оправдати и опростити одъ дрѣхова средствомъ заслуга Спасителєвыхъ; соединитъ ихъ сватѣй своей соборнѣй и апостолстѣй цркви, т. є. да ихъ Богъ посредствомъ светога крштеня и молитава' црквеныхъ у своє време присаєдини светой православной цркви, да ихъ удостои да постану прави Христіяни и да се придруже вѣрныма. Напоследку заповѣди се оглашенима да главе приклоне за знакъ отданости къ Богу и за полученѣ пастирскогъ благослова. У то време моли се свештеникъ Богу за оглашене, да ихъ удостои светога крштеня, да имъ опрости грѣхе, да имъ дарує добро и поштено владанѣ (одежду нетлѣнія), и завршн молитву за оглашене велегласно съ жельомъ: да и тіи (оглашени) съ нама славе име пресветогъ и тріеднногa Бога. После тога діаконъ съ рѣчма: „Єлици ѡглашенїи изыдите, ѡглашенїи изыдите, да никто ѡ ѡглашеныхъ.“ звповѣди, да сви кои су оглашени изъ цркве изиђу, и да нитко одъ њихъ у цркви неостане. С' тымъ се завршує Литургія оглашеныхъ.

У данашнѣ време непостои међу Христіянима разредъ оглашеныхъ, почемъ се дѣца Христіянскихъ родителя' іошть као врло мьена уводе у цркву посредствомъ Светога Крштеня, а исто тако покайници и одлучени одъ светога причешћа и одъ црквене заєднице єдва се могу сада у цркви примѣтити; но ипакъ молитве за оглашене задржане су на светой Литургіи и употреблюю се поглавито изъ ова два узрока: прво зато, што се и данасъ налази людіи, кои као одрасли найпре се уче вѣри и закону Христіанскомъ да се могу удостоити св. крштеня као н. пр. кадъ Єврепнъ, Мухамедовцъ или Погапикъ жели постати Христіяниномъ; друго пакъ, сц мы носимо име Христіяна', али неживимо сви и свагда по христіянски, нити свимъ срдцемъ тежимо за спсеніємъ, на кое смо позвани. С' тога свакій одъ насъ пре него што ступа къ вечери Господньой, — къ слушаню свете Литургіе, валя да бри-

жљиво испитує своју савѣстъ: да л' є онъ достоянъ присутствовати при савршаваню свете Евхаристіе, па почемъ нема између насъ ни єднога кои бы сасвимъ достоянъ био, то намъ ваља понизно, по примѣру негдашњихъ оглашеныхъ и каюћихъ се, главу приклонити, и са скрушенымъ срдцемъ Бога молити да се смилує на насъ, пакъ се свойски старати да унапредакъ у свему онако живимо као што се крштеномъ човѣку и послѣдователю Христове науке пристои. Иначе слушаюћи само обичая ради свету Литургію, а нестараюћи се за своє поправленѣ и за напредакъ у добродѣтельномъ и богоугодномъ животу, подпадамо мы подъ онаково осуђенѣ, какво є заслужіо у познатой евангелской причи човѣкъ онай, кои є дошао на царску гостбу у непристойной одећи, и коме є за то царъ казао: Дрѹже, како вшелъ єси сѣмѡ не имыи ѡдѣжніа брачна; — пакъ по томъ придодао пресуду: „возмите єго, и вовръзите во тмѹ кромѣшнюю.“ (Мат. 12, 12. 13.)

(Продужиће се.)

Генерал Милутиновићъ.

(Єдно животописанѣ за читанѣ старной деци.)

(Свршетак.)

Године 1812 дигне се поново рат на Француза. Милутиновић добиє поново прилику своє юнаштво и войничку вештину показати. Обилазећи нѣгова остала юначка дела навешћемо овде само шта є код Вайхселбурга урадио. Наши добию заповест, да теряю Француже из Рванке. Генерал Раливовић нареди на тай посо Милутиновића, и овай одма одвия єдно одељенѣ к Љубљи. Нешто Француза поће на Вайхселбург. Милутиновић их сусрѣти, надбие и натраг отера, іош ноћу из ненада на њи нападне, те многе изсече, разбие и зароби. Али се наскоро ту сва француска и талиянски сила склони састоећи се из много иляда войске, и Милутиновић дође и велику опасност. Али то юнака незбуиое, ту се тек види, коє какав. Одма он разреди своє страже по најудеснимъ местима, и одкуда ће непријателю найвећма дсаѣивати, а с осталом четом повучесе у єдну шуму, и стане прек єдне чистине, где га непријатель видити мога своє ломке пштати, да прелазе преко у другу шуму, а заповеди, да густиноу шуме, где их немога непријатель спазити заилазе и опет овако ћу, да опет чистину прелазе. То гледећи непријатель помисли да є у силна вой-

ска скупљена, те неусудисе наићи, но повучесе натраг. Међу тим стигне и Милутиновићу помоћ, и ту се заметне крвав бој, кои читав дан потраја, где силан Француз изгибе. Кад ту Француза разби, онда добиє заповест, да Вајхзлбург отме. Одма га он обседне, па онда у простачко одело преобучен оде сам као невешт чинећи се, те мимо Француски стража све путове и цео Француски положај развиди, па онда вративши се своє разреди, кои ће доле остати, а кои увис ићи, и онда на први јуриш одбиєи јуриши и други ред и после 6 сати крвавога и жестока боя отме град и више стотина Француза зароби. После є још неколико дана траяо непрестано бој, где се непрестано Милутиновић славно юначки отликовао, док није Француза кроз Горицу преко Изонца претерао. У награду и отличје за то велико юнаштво добиє крст Марије Терезије и постане Генералмаіором претекавши 80 старии обрштера.

Одавде буде послат Милутиновић у Далмацию, коя још сва у Француским шакама бияше. Чим наши у Далмации чуше, да є Милутиновић дошо, да их ослободи, одма сви сложно устану и јуришом наполе из Задра Милутиновићу дођу, посекући све Француза, кои им се противише; те тако се мора одма други дан Задар предати. После отме Милутиновић и Кастелнове и Дубравник и Пераст и Котаре и Будву и тако целу Далмацию цару поврати. У томе се и мир учини и Милутиновић добиє за више свои храбри другова Леополдове крстове и многе колајне, а сам буде наређен за воєног гувернатора целе дубравачке и арбанаске земље. Онда хтеше Дубровчани своє старо самовластије поновити, али их Милутиновић своим благим и вештим начином умири и задовољи, и онда постане бароном г 1815. Фелдмаршаллајтнантом и господаром пешачког полка бр. 54. Г. 1836 заиште се због старости и слабости у мир и те године после кратког болованя 7. Нов. умре у 70. г. врсна живота, а 50 верне службе цару.

Милутиновић є био осредње величине, плав, имо є велике обрве, био є силно — и мудроречит, великодушан, брз а сталан у сваком решеню особито пред непријателем; у служби є био строг, праведан а неуморан; његове заповести биле су кратке и ясне, и ко их точно извршио није, тай є зло пролазио. Он є своє војнике и другове яко любио и сваки терет с' њима сносио, за њи се старао као рођени отац, он их є храбрио и поносом српског имена и юнаштва задисао, он є чешће с' њима и шалу проводио, и сви су имали толику веру на њега, да су држали, док є он међу њима, да их нико надбити неможе, зато є Милутиновић

много реда са 500 свои другова више израдио, него други са толико ниђа; притоме є био велики родољубац, кои є свој єзик и веру любио и у њима до смрти тврд и непоколебив остао.

Нележи на младо сено.

Єдан сирома човек и његова жена дођу под ноћ у неко село и уђу у прву кућу па замоле, да их приме на конак. Газда их прими и они оду па онай дан с' ливаде довежено још и неосушено сено мало разврзу и легну па заспе. Кад ютро освану и сунце високо одскочи, ал оних двоє неустаю. Газда оде и стане их звати, ал они се неодзиваю, он их узме єдно па друго дрмати, али се они небуде, газда стане слушати да види єсул' живи, и у великом чуду увери се, да су обоє мртви. Одма отрчи лекару и овай после узалудног покушаваня да их у живот пробуди најпосле виде да су обоє од онога якога задаи од уладог сена капљом ударени умрли.

Тичар.

Шећући по пољу наиђе учитель с' децом на єдног човека кои є тице ватао. Деца застану да виде како онай тице из мреже вади и у кавезе меће, све тице младице, коє по кавезу скакаше као поплашене тражећи да се ослободе. — То су све саме младице рекне учитель, а где су ти маторке? Маторке су мудре, одговори тичар, па се недаю преварати, оне се чуваю и неће ни близу мреже ни кавеза да дођу, а и младице коє се маторки држе сретно прођу, само се ове луде ухвате, коє неће да пазе на маторке. — Деца погледе єдно на друго, а учитель дода: Чусте ли, шта рече? Исто є тако и са људима; памтите дакле и сећайтесе, шта каза тичар.

Золѣво гньиздо.

Два детета нађу у єдној процепу у стени золѣво гньиздо. Одма єдан од њи узме прут и стане по гньизду чагољити, да их истера. Узнемирени золѣви излете, па окупе и кривога и некривога, и макар да се обоица бранише и бегаше золѣви обоицу тако люто изводу, да онай єдан од тешки болова после неколико дана душу предати мораде, а други люто изсакаћен дуго времена знаке свога несташлука на себи ношаше.

ПРИВРЕМЕНО УПУТСТВО ЗА ДИСТРИКТУАЛНЕ НАДЗИРАТЕЉЕ ИСТОЧНО ПРАВОСЛАВНИ ОСНОВНИ ШКОЛА.

Наредба кр. угар. Наместништва од 10 (22) Јуния 1863. бр. 47015.

(Продуженѣ.)

ж) При свршетку даде явно прочитати имена ученика и ученица сваког школског разреда, који су најприлѣжнији били и најболѣ се владали и обдари их поклонима, ако има какви. Похваливши најприлежније ученике дистриктуални надзиратель школски, ако за добро нађе, даће прочитати имена оних ученика, који су озбилни укор заслужили са осведочене немарности у посећаваню школе или са рђавог владања свога.

Приметн ли да је све у добром реду, то похвали и ободри децу, учителѣ, свештенике, светског школског старателя, обштинске поглаваре и родителѣ. Приметн ли какав недостатак у напредованю или владаню, и ако се из записника за прилежност уверіо, да је томе узрок слабо посећаванѣ школе, то по томе своѣ опомене управля.

и) После тога по свршеној молитви разпусти децу и договара се са представницима обштинским, којима особито ако примети неуредно посећаванѣ школе важност школе топло препоручује.

к) Затим пита местног управителя школског, патрона или нѣговог заступника, местног старателя школског и поглаваре обштинске, дали имаю шта приметити о школи или о учитељима или да ли се могу што потужити на учителѣ. Исто тако саслушава он и учителѣ, њи по заслузи похваљује, или ако је нужно опомиње и поучава или им по извиђеном стању школе и по каквоћи тужбе, које су против њи подигнуте, изпуњаванѣ њихови дужности на срце меће. У обште старасе дистриктуални надзиратель школски да добро школе својим присуством подпомаже и да све опажене недостатке најкрађим путем уклони. На последку прегледа школско здање у свим састављим деловима и предлаже нужне поправке.

л) Све оно, што је или исправљано или за које се већ постарало или што је за даљи извештај сходно уводи дистриктуални надзиратель школски у свој записник о визитацій, који он присуствујући лицама, у колико се то сваког члана тиче, прочита и од њи га подписати даће.

м) Будући да добар обстанак школе поглавито зависи од заједничке радње местног управителя и учителя, то ће он употребити прилику визитације ѝ на то, да се с овима повлашће договара о свему оном, што је сходно цели за подизанѣ и подпомаганѣ школе.

н) Своѣ записнике за визитацію употребиће дистриктуални надзиратель школски за састављанѣ потребни таблица о школском стању, које има сваке године заједно са својим извештіем конзисторій послати, којом приликом неће пропустити, изврстну радњу надзирательског и учительског персонала и за више уваженѣ и признанѣ явити.

о) Известіе о опаженим већим недостатцима, нетреба да одлаже до годишњег известія, него треба одма надлежном месту до знања да стави.

За визитацію сваке школе добіја дистриктуални надзиратель из благајнице црквене обштине награду од 2 фор. а. вр. и слободан подвоз, коју

ће му награду конзисторија кад прими његово извештје о школской визитацији, асигнирати код дотичне црквено општинске касе.

§. 11. Ако каква општина замоли, да за себе школу подигне, или ако се тиче разширења или уређења једне већ постоеће школе, определења плате или уписивања ил' исписивања једног места од школе, то ће дистрiктуални надзиратель школски заједно са политичном власти у овом случаю нужну местну комисію предузети, и своје предлоге на основу постоећи школски прописа и точно уважени местни околности конзисторій поднети.

§. 12. Дистриктуални надзиратель школски неће пропустити свою позорност обратити на неговање воћа и друге врсте пољодѣлства у школама; на умножаване школски књижница и обдржаване учтельски састанака, где ће он обично лично председавати; и он ће сва сходна средства употребити да учтельски ред свог дистрикта до изредног степена подигне.

§. 13. У погледу на приватне школе свога дистрикта стараће се, да ове границу свога права не прелазе и да постоећим школским законима одговараю.

§. 14. Он ће ревнителѣ, добротворе за своје школе тражити и њнове заслуге надлежном месту до знања ставляти.

§. 15. Његовом особитом стараню препоручую се такође недельне и шегрске школе, које он, дге год непостоје, увести има, и коих редовно обдржаване наглелати има. За обучаване глуве неме и слепе деце свога дистрикта има нужна расположења учинити или надлежном месту предложити, и оне свештенике и учителѣ, кои су се с успехом на воспитанѣ ове деце одали, поименце явити.

§. 16. Налоге конзисторіа као и политични власти и краљев. намеснишства, које за школске ствари излазе, има дистриктуални надзиратель школски у посебну књигу ставляти (књига за нормаліе) и оне налоге кои му ради даљег обављења дођу, точно објавити и на њихово испуняване мотрити.

§. 17. У обште треба да има на уму да се у свима споляшним и економским стварима народни школа има обраћати на политичне власти, напротив у унутрашњим, поучнопедагожким делма на своју конзисторію, кои властима треба такође да и сва прописана повремена известія на време шаље. Да би његова известія и писма пошта безплатно одправляла, има на свакой адреси ставити ове речи: „у школским стварима“.

§. 18. За све своје званичне послове и школске ствари има дистриктуални надзиратель школски водити пословни записник са текућим бројевима експибита, кои сваке године завршити и за долазећу школску годину опет са бројем 1. започети треба. Школска акта треба да скупи, и у добром реду да чува.

Школске вести.

ШТАТИСТИЧНИ ПОДАТЦИ, о српској народној школи у далматинској дијецези: По званичном извештаю има у Д. Д. на 12985 правосл. домова са 84409 душа у 29 парохија 29 народни школа, између њи є само. 1 одлучена женска, све остале помешане; главне нема ниједне. У ово 29 школа има 740 дече, и над њима 9 дистриктуални и 17 мирски местни надзирателя, 28 катехета, 31 учитель и 1 учителька. У 18 школа учисе само српски, а у 11 српски и талијански. Највише є школа у которском и задарском дистрикту. Свештенство се око ови школа својски заузимлѣ, и оне су ово 12 последњи година од како су нове бечке школске књиге уведене врло лепо напред поступиле. Ваљало би само плате учитељима побољшати, и учителѣ болѣ за овай чин спремити.—

ПОКЛОНЂЕНЕ ШКОЛСКЕ КЊИГЕ. По званичном извештаю поклонила є бечка цк. дирекција школски књига на спромашну децу прошле године: немачки књига 100,554 комада, српски 10,633, хрватски 20,634, словенски 16,250, руписки 6775, пољски 12,846, чески 43440. румунски 4074, мађарски 1183, талијански 26,529, и јеврејски 58; окром тог поклонила є други књижица: немачки 320, српски 287, хрватски 181, словенски 399, руписки 179, пољски 391, чески 285, румунски 272, мађарски 388, талијански 356 и јеврејски 68; а продала є: немачки 639,413, српски 36,605, хрватски 64,438, словенски 53,827, руписки 33,263, пољски 110,970, чески 105,699, румуиски 14,637, мађарски 14,591, талијански 232,265, и јеврејски 4661.

Приметити имамо, да су ове све књиге продате и поклоњене ван Угарске, почем се у Угарской само књиге у краљ. угар. свеучилиштној пештани штампане продавати смеду а друге не, а поклоне ова дирекција још ниє наредила.—

ЗАНАТЛИСКА ШКОЛА У БРНУ. Год. 1852 завела се у Брну вечерња школа за шегрте, где се у 2 недељни часа учуло: Читанѣ, Писанѣ, Рисанѣ, Рачун, Геометрија, Физика и Хемија. У ту є школу мало по мало све више шегрта прилило, док се ниє у праву занатлиску школу развила. Данас се састои та школа из два курса: приправног и правог. Приправни траје две а прави три зиме. У приправном учисе окром науке христ. читања и писања: Геометрија и Аритметика, почетни Физике, линеарно и слободне руке Рисанѣ, свако по 2 часа на неделю. Прави курс поделѣн є на 4 струке: архитектску, машиниску, тикачку и хемичку. У архитектской учисе: Алгебра и Геометрија, популарна Физика, скиданѣ планова, Архитектура и Рисанѣ архитектоничко, свако по 2 а Рисанѣ 7 часа на неделю. У струци машинской учисе: наука о машинама, Геометрија, Алгебра и Рисанѣ свако по 3 часа. У струци тикачкой учисе: Рисанѣ, наука о манипулацији, о правѣню мустри свако по 2 часа. У струци хемичкой учисе: Хемија и Фарбарлук свако по 3 часа. Окром ових струка учисе ту: просто и двоструко књиговодство, наука о меницама, штилистика, наука о погодбама и национална економија. Прошле год. било є 1250 слушателя. Сви кои ову школу прођу отликују се знатно у своим занатима од оних, кои є неучє, и напре-

дую далеко болѣ. Сви се фабрикантн грабе, за ове шегрте и калфе. Сваки добију одма лепо ухлебљенѣ код парохоза и у трговачким писарницама. –

ШКОЛСКЕ БИБЛИОТЕКЕ. Школски одбор варошког представништва у Прагу наредно є, да се одсад из варошки прихода сваке год. нека сума новаца школама у помоћ даје на набављињ школски библиотека; а окром тога наредно є да се одма установи комунска библиотека за учитељ.—

ПЛАТЕ УЧИТЕЉСКЕ. Варош Брн у Моравској преустроила є плате свои учителя овако: Учитељи на главној школи добивају 700 фт. а на тривиалним 600. фт. Свима учитељима повишује се плата после 6 година ревносне службе са 50 фт. и то дваред тако, да оних плата после 12 год. изађе на 800 фт. а овнх на 700 фт. За подучитељ наређена є плата од 300 фт. и повишаванѣ свако 6 год. са 50 фт. док недође до 500 фт.—

БЕЛЕШКЕ О ВЕКУ СВЕШТЕНИКА И УЧИТЕЉА. На 100 у год. 1861, 1862 и 1863 умрли свештеника и учитеља у Саксонској изашли су по есапу ови броєви: Век од 100 свештеника ускупа узет изнео є 6302 год, а од 100 учитеља само 5391, дакле са пуно 1000 год. манѣ. Средњи број година код свештеника био є 63 близу 64, а код учитеља 53 близу 54, дакле са 10 манѣ: Од 100 свештеника умрло є 2 од 30 да 40 г., 12 од 40 до 50 г.; 52 од 50 до 60 г.; 24 од 60 до 70 г.; 26 од 70 до 80 г.; 4 од 80 до 90 г. а од 100 учитеља умрло є 8 од 20 до 30 г.; 15 од 30 до 40 г.; 14 од 40 до 50 г.; 25 од 50 до 60 г.; 25 од 60 до 70 г.; 11 од 70 до 80 г. и 2 преко 80 г.; умрло є дакле учитеља пре 40-е године 23% а свештеника само 2%.—

ГЛАВНА ШКОЛА У ГРАШЛИЦУ У ЧЕСКОЈ. Ова школа, коя є тек пре четир године основана разширила се до данас на 8 класа, 4 мушке и 4 женске. — На ној є заведена недељна школа, где су недељошколци на више разреда подељени и кое 5 учитеља уче, троица мушку, а двоица женску децу. Највише ученика ягме се на науку рисања. — За душевно изображенѣ и оне редовне и ове недељне деце заведена є прошле год. школска библиотека, коя є на 220 комада одобрани књига за забаву и наку деце порастла. При сбираню библиотеке ние ни на изображанѣ учителя заборављено, тако да у њоњ и за ову струку најодабранији педагогички и методички књига има. Библиотеку ову набављаю учитељи сами дававши на ту цел повремено певачке и музикалне забаве. — Зарад телесног изображанѣ деце заведена є прошле год. гимнастика, на коју є цел варош драговољно потребите справе набавила и єдно лепо место одредила, где се деца на лепом времену отворено, а на рђавом под кровом играю. — На истој тои школи заведена є прошле год. и певачка школа а ове год и музикална око чега се учитељи са особитом ревношћу заузимлю. Овоме є последњем највише повода дао єдан ревностни грађанин, коя є на ову цел фундацию од 50 фт. на год. за учителя музике и певања основао.—

Лист овай излази месечно триред: сваког 10, 20 и последњег.
Цена є на целу год 4 фт. на по год 2 фт.

Изд. и уређује Др Ђ. Натошевић. — Штампа краљев. угар. свеучил. печатња.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 12. У Будиму 30. Априла 1864. Год. VI.

Єдан образац устройства народне школе.

(Свршетак.)

VI. ПРАВА И ДУЖНОСТИ УЧИТЕЉА.

Плата. Сваком учителю има се одма, чим є на службу ступио издати писмено о припадаюћој му плати.

Плата мора најманѣ износити на годину:

1, за привремено намештене учитељске помоћнике или наместнике 150 талира и слободан стан или сурaзмерна накнада; а за привремено намештене учитељ 175 тал. и стан.

2, за стално намештене а) на сели са манѣ од 50 деце 200 тал. и стан, и повишаванѣ плате после свако 5 година службе са 30 тал. у тривед тако, да од 16-е год. службе 290 тал. сваке год. добива; б) а на сели са више од 50 деце први 5 год. као и озго, а после свако 5 год. повишаванѣ са 40 тал. у тривед тако, да од 16-е год. 320 тал. на годину добива. в) На варошким школама мора плата најманѣ изнети 250 тал. и стан ил накнада за стан, а после свако 5 год. у тривед повишаванѣ са 50 тал. тако, да од 16-е год. службе 400 тал. сваке год. добива. Варошким учитељима има се све у готовом новцу издавати. Где за црквену службу за учитељ башка плата постои, та им башка и иде, као и она, ако оправляю дужност црквеног рачуновође или обштинског писара. Сваком се урачунаваю и оне две године провизорнє у праву службу, чим ко за сталног учителя изведен буде. Стално намештеном учителю несме се плата смањити, ако би број деце и опао.

Издаванѣ плате. Сеоским учитељима има се окром стана неки део плате у натуралияма давати, и где год є можно има му се дати баште толико, да може зелени и остали расада толико добити,

колко є за єдну породицу довољно, и ливаде бар толико, да може єдну кравицу одранити.

Сва плата у готовом новцу има се издавати из школске касе на точно одржаване термине, а то є у месечним ратама напред, а натуралија у терминима, како економска земаљска власт нареди. Исто се овако имаю издавати и пензије и све остале редовне помоћи.

Узгредне радње учитеља. Учитељи су дужни црквени певци бити, па где за ово башка плата постои, они є и примаю башка. Учителю є допуштено привате давати, и црквени рачуноваћа ил општински писар бити, али ово не на уштрб школске службе. За сваку другу радню мора тражити допуштенѣ од више државне власти.

Особита права дефинитивно намештени учитеља. Само дефинитивно намештен учитель има право на пензију и да примљен буде у друштво за удовичке пензије, као и право на сва остала благодѣяния. Што се тиче самртног квартала у томе се приређую учитељске удовице и наследници удовицама и наследницима остали државни чиновника.

Школски часови. Сваки є учитель обвезан држати до 30 школски часова на неделю. Часови за гимнастику нерачунаю се амо. Он несме ни єдног школског часа пропустити окром изванредне неволѣ, ков има одма школском одбору пријавити.

Женитба. Ни єдан учитељски кандидат несме се без допуштеня министерства оженити; а ово му се само онда може закратити, ако би се са извиканом коіом особом женио, и у очевидной немогућности издржаваня жене.

Учитељска преступленя. Сваког учитеља, кои би свою дужност занемарио или погазно, било да с' децом противу закона поступа, да се предпоставлѣнима непокорава, да се рђаво влада или да лакоумо дугове прави има школски начелник а после дистриктуални инспектор опоменути, и укорети, и ако ово неби ни подруги пут помогло, то се има с' њиме коректура предузети. А ова се састои у устменом укору од школске власти, као првой каштиги, после у устменом укору од министерства са изричном претњом, ако іош до тужбе дође, да ће бити сметнут са учитељства, ово є друга и последня каштига. Ове каштиге имаю се онда употребити, кад се званичном точном истрагом тужба осведочи. Школска власт има о сваком оваком поступку одма

министерству поднети извештај. А ако за три године после опомене ил укора никоја тужба недође, то се и онај укор брише из рачуна.

Премештање учителя дисциплинарно. Само министерство има власт, ако дисциплинарни узроци изискују учителя на другу штацију преместити.

Себа учителя, помоћника ил наместника. Преселити ове дужне су општине, коима долазе.

Давање помоћника. Ако би кои учитель због слабости немогао све учительске дужности точно извршивати, а опет слабост та није такова, да се за савршено неспособна изрече, то има министерство власт придодати му помоћника.

Плата помоћника. За издржаваље помоћника мора дотични учитель ¼ од своје плате давати; ал ако би тим учителю мање остало, него што би имао, ако би сасвим у пензију дошо, онда има помоћнику само полу од оног давати, што му претиче од редовне пензије.

Своєвољно одказиваље службе. Сваки учитель дужан је још четврт године служити после кад је општини службу своєвољно одказао.

Пензионираље учителя. Ово бива на његову молбу, ако је 40 год. изслужио и 60 год. века прошо; а може га власт и пре, и без његове молбе у пензију ставити, ако би због које не собственом кривицом навучене телесне ил умне слабости некадар посто дужности школске по пропису извршивати.

Пензионална плата. Пензија се одмера по плати, коју је у последње доба вуко, а ова се састои испод 10 год. службе у 40 процената целе плате, а преко 10-е за сваку годину по 1½ проц. више до целе бивше плате. Ако би кои пензионирац учитель још другу коју явну и стално плаћену службу оправљо, па ова плата заједно са оном пензије преко 300 тал. износила, то му се половина од сувишка одузимље на друге њему и његовима наменење цели. Од пензије му се ништа неукида, ако би и у другу државу прешо, да је тамо трошн.

Намештаље пензионираца. Ако би кои пре 40 год. службе а 60 год. века пензионирани учитель поново за оправљаље учительске службе способан постао, то се може поново за учителя наместити са пуном платом, а где је нуждно и с' неким делом пен-

зиє, али у овом случаю небројсе оне године, у службу док є у пензији био.

Обуставлянѣ пензије. Ако би кои пензионирани учитель тако што скривио, са чега би да є у служби ову изгубити моро, то губи и пензију.

Суспензија, стављанѣ у диспонибилитет, одпуштанѣ и сметанѣ учителя. У овом погледу вреде и за учителя све оне наредбе као и за остале државне чиновнике. Окром тог пада учитель под ове каштиге, ако би окривљен био због коєг непоштеног дела, ма ово и небило по цивилном закону за каштигу, чим тако што на явни скандал изађе.

VII. НАДЗИРАНѢ ШКОЛА.

Школу имаю надзирати следеће обштинске и државне власти:

1. *Местни школски одбор.* Овай се састои у самосталним школским обштинама из обштинског начелника, и єднога ил ако их є више оно најстарієг свештеника, и учителя, ако л' є више учителя из њи двоице по слободном међусобном избору на три године, и из толико школски тутора колико є учителя, коє опет обштина из своє средине а на три године бира. А у сдруженим обштинама састоисє овай одбор из сви сеоски начелника, и сви остали горепоменути, ал из оног места у ком школа стои. У варошима сачињаваю школски одбор: школски сенатор, два варошка репрезентанта као тутори, коє варош на три године бира, најстарии парох, школски директор и єдан учитель. Учителя изберу остали учительи на 3 год. Ако би више директора било, оно варошко представничство избере єднога на 3 год. Ако школа има патрона, то є и он члан одбора, и ако неби у месту пребивао, то се може дати кроз способна из места човека заступати.

Школски тутори. Ових є званѣ почастно; и ако се ко неби овога примити хтео, то пада под оне наредбе, коє су одређене за оне, кои неће за члана обштинског представничства да се приме.

Председник одбора. Чланови одбора изберу међу собом єднога са већином гласова за председника на три године. Али школски директори ни учительи немогу бити овде председници.

Дужности одбора. Он настои да обштина све оно чини што се обвезала за школу; настои, да су школска здања у добром

стаю и да се све потребе школске: намештаи, учевна средства као и за децу књиге благовремено набаве.

Он има на ¼ год. напред начинити предрачун о школским приходима и расходима за идућу годину, и њега са сви документи на явном месту 8 дана изложити, да сваки видити и своје примедбе учинити може, а после све скупа општинском одбору на ревизију предати, кои га има школской власти ил министерству на потврђење послати. Ове власти пресућую ако би какве препирке било између општинско школског и обичног општинског одбора.

Он чува школску касу, он прописує, шта ће се издавати, и дужан є бар сваког месеца єдаред касу и њзине књиге изненада прегледати.

Он пази да ни єдно дете неостає без науке за ову школу прописане, да сва деца уредно школу походе; он пресућує оћел се и коме школарина опростити, ил олакшати, оћел се коє дете дисциплинарно из школе истерати, и шта ће далѣ с' њим бити, оћел се туђе ил у школу неспадаюће дете у школу примити и задржати и остало горепоменуто. Он мора на свима испитима присутан бити и на свима школским свечаностима.

Он размирує свађе између учителя и дечии родителя и пази да се нишшто пред децом у ауторитет учителя и родителя недира ни овай вреѣа.

Он настоява да учитель све држности своє точно извршує, наредећи єдног ил више свои чланова, кои ће непрестано на учителя и школу мотрити и одма сваку опажену ману ил прегаженѣ дужности пријавити; и од њега има учитель допуштенѣ искати ако ће на 1 дан да оде.

Одборска власт. Њему є дата власт новцем до 5 тал. или суразмерним апсом каштиговати преступнике, и у овоме има му полицайна власт ако є треба у помоћ доћи.

Особите дужности председника. Ако би одбор заклучио шта, што би по председниковом увиђењу противно интересу школе било, то има таково више власти явити.

Седнице одбора. Чланови се скупляю на позив председника. Сваки члан има право председнику предложити, да седницу закаже, и овай є мора онда найдалѣ за 3 дана држати. На предлог дистрикт. инспектора има є одма сазвати.

Заключеня. Да заключенѣ вреди, мора тай позив предходити и бар три члана заключити. Заключава се простом већином гласова. Ако є єднако гласова одсуђує председников. Само ако се о коєг члана персоналном интересу у сесии пресуђує, онда и за тай мах тай несме ту бити.

О свакой седници води се протокола, и ову има одбор дистр. инспектору кадгод заиште показати.

Где ниє већ у предходећем наређено, ту є школска власт апелация противу заключеня одборски.

2, *Државне школске власти.* Овамо спадаю дистрикт. инспектори, школске власти и министерство.

а) *Школски дистрик. инспектори.* Држава надгледа школе преко свои школски инспектора. Ове наименує она сама, а бира их између учителя, кои су найвештии. Да се инспекция ова лакше сврши поделює се земля на више инспектората.

Дужности инспектора. Ови обилазе школе и настоє, да се деца у явним као и приватним школама по пропису уче. Ови настоє, да се учительи добро владаю и имаю власт опомене или укора, ако дужности газе. Учительи и настойници школски имаю се наредбама инспектора покоравати, а притом, ако им се у наредбама овима шта неправо чини министерству тужити се. Све мане и недостатке на школама и опремама, на учительима, родительима и одборима, имаю инспектори заєдно са згодним предлозима вишой власти приявити и поднети, исто тако и предлоге стављати за пензиє, премештає, одпуштанѣ од службе или сбацанѣ учителя, даванѣ помоћника и др.

Учителске конференциє. Инспектори наређую, сазиваю и обдржаваю учителске састанке, бар сваког месеца єдаред, и светую се сви скупа о школском напредку. Ако су дистрикти велики, то их подели на више маньи, и колко год є можно гледи инспектор да у свима сам собом председава.

Инспекторске конференциє. Министерство има све инспекторе бар єдаред у години скупити, где се ови под председничством єдног од министерства наређенога школскосаветног члана за народне школе светую: о укланяню препона школског напредка, о промени школског плана, о уводеню нови школски књига и о осталим стварма за напредак школе, и сва заключеня своя у виду предлога министерству поднесу. На ове конференциє позива мини-

стерство ако за нуждно и пробитачно налази и неке директоре главни школа као и друге найваляние учителѣ.

б) *Школске власти.* Држава надгледа школе окром инспектора іош и преко особити школски и црквени власти. Сваки диштрикт има по єдну оваку власт. Ова се састои из грађанског и црквеног поглавице и дотичног инспектора, и имаю, у колико ова наредба другчие ненаређуе све оне дужности и права што су имале и досад.

в) *Министерство.* Врховну власт надзирања школа има министерство. Генерално инспекторство на свима народним школама поверава се єдном практично вештом човеку, кои има у погледу воспитаня и науке на народној школи као технички саветни сучлан министерства бити.

Делокруг министерства. Ово има надзор на учительским семинарима; испитуе учительске кандидате; потврђуе намештае, премештае, ставля у диспонибилитет, пензионира, одпушта и сбаца учителѣ и дае помоћника; има генералну инспекцию народне школе у погледу науке и воспитаня; надзор о материалном стању школа, манипулации фондова и плати учителя; власт подизати нове школе, спаяти ил распаяти обштине у погледу школе, одобрава планове за зиданѣ и разшириванѣ школа, отвара нове класе; наређива учевни план и школске књиге, и пресуђе тужбе противу нижи школски власти.

Изясненіе Свете Литургіе.

Изъ Духовне Бесѣде извадио Н Ђ. В.

(Продуженѣ).

В.

Литургія вѣрныхъ.

Трећій и найважніи део Литургіе зове се Литургія Вѣрныхъ, зато што е у првенствуюћој цркви, на овомъ найважніемъ делу Литургіе само онима дозволѣно было присутствовати, кои су Свето Крштенѣ примили, и тымъ у обштину истино вѣруюћихъ припадали, и кои нису ни подъ каквомъ црквеномъ казни нала зили се. На овом делу Литургіе частни дари, што су на Проскомидіи приправлѣни, освећую се, т. е. претвараю се чрезъ призиваніе

Светога Духа у право Тѣло и праву Крвъ Исуса Христа, и даю се вѣрнима за Причешће.

Литургія вѣрныхъ представља Страданія Спасителѣва, Нѣгову смртъ, погребеніе, воскресеніе, вознесеніе на небо, седенѣ с' десне стране Бога Отца, и другіи долазакъ Спасителѣвъ на землю.

Почетакъ Литургіе Вѣрныхъ.

Литургія Вѣрныхъ почиње се с' рѣчма: „Блицы вѣрніи паки и паки миромъ Господу помолимся," то єстъ: Сви кои смо годъ вѣрни опетъ се у миру помолимо Господу. С' две кратке ектеніе побуђую се вѣрни на усрдну молитву, почемъ наступа найважнія свештена радня, о чему и напоминѣ на свршетку обадве ектеніе рѣчъ: Премудрости. У прва времена Литургія вѣрныхъ починяла се тайнимъ молитвама, коє є свакій Християнинъ приносіо Богу за себе и за своє потребе. То є наређено было, да бы могао у храму Божіемъ свакій Христіянинъ открити предъ Богомъ све, што му є на души. Но будући да непоступаю сви люди благоразумно при избору блага, што се одъ Бога просе; зато є света црква саставила обште молитве, коє се зову велика и сугуба ектенія. Ове су се молитве читале нѣгда на почетку литургіе вѣрныхъ, а после су пренешене у Литургію оглашеныхъ, дочимъ є овдѣ спомена ради оставлѣнъ само краткій изводъ изъ ныхъ.

На почетку Литургіе вѣрныхъ свештеникъ разкрива антиминсъ, и молећи се предъ ньимъ, као предъ престоломъ Божіимъ, хвали Господа Бога што га є удостоіо предстати своєму жртвенику, те проси, да му се очисти душа одъ грѣхова, па да с' чистомъ и незазорномъ савешћу свршує свету службу, и принесе безкрвну жртву за све люде Божіе. Затимъ свештеникъ на другой ектеніи проси одъ Бога свима, кои се с' ньимъ ту моле, напредованіе у животу, у вѣри и у духовной мудрости, да сви они могу свагда са страхомъ и любави служити Богу, и да ихъ Богъ удостои невино и безъ прекора причестити се светыхъ таина и задобыти царство небесно. Ова молитва, а у єдно и друга ектенія завршує се съ возгласомъ Ѩкw да подъ державою твоєю всегда храними, тебѣ славу возсылаемъ Отцу и Сыну и святому Духу: нынѣ, и присно и во вѣки вѣковъ, аминъ, а то значи: удостои насъ Господе, да подъ твоіомъ властію (подъ твоіомъ могућномъ владомъ) свгда хранѣни и чувани, прославлямо тебе Отца и Сына и светога Духа, сада и свага и до вѣка.

Овдѣ насъ може тко запытати; зашто се Антиминсъ разкрива тако касно, и зашто текъ садъ благодари свештеникъ Бога, што се удостоіо приступити къ престолу, а овамо већъ одавна предъ престоломъ стои? На ово валя примѣтити, да се Литургія оглашеныхъ изнайпре одправляла изванъ олтара у цркви, и текъ после нѣкога свршетка приступао є свештеникъ къ престолу. С' тога се и Антиминсъ, кои се свагда на престолу находи, ніе могао раніе разкрити, а сада се разкрива сбогъ тога, што ће се мало часъ частни дари съ жртвеника на престолъ пренети.

Херувимска пѣсма.

Херувимска пѣсма, коя се после друге ектеніе на почетку Литургіе вѣрныхъ, нов. гласи овако: Иже хєрⷭвїмы тайнѡ ѻбразⷭющіе, и животворащей Троицѣ трїсвⷭтⷭую пѣснь припѣвающіе, всякое нынѣ житейское ѿложимъ попеченіе. ѩкѡ да царя всѣхъ подимемъ ангелскими невидимѡ дорⷭносима чинми. Аллилⷭїа. а то на србски значи: Мы Херувеме тайно (на таинственый начинъ) представлямо, и животворећой (свеоживляваћой) Троици Трисвету пѣсму пѣвамо, па зато оставимо на страну свако старанѣ о стварима житейскима (свѣтскима): Да прихватимо —примимо— царя свію тварій, коега ангелски редови невидимо на копљима носе. Аллилуіа.

Ова пѣсма уведена є у употребленѣ за време царя Юстина (518—526), съ томъ намѣромъ, да заузима на себе пажльивость вѣрныхъ, за оно време докъ свештенослужителіи каде цркву, и одлазе у жртвеникъ зарадъ пренашања частныхъ дарова' на трапезу. Херувимскомъ пѣсмомъ названа є зато, што се починѣ с' рѣчію: Хєрⷭвимы, и што насъ побуђуе, да с' чистымъ срдцемъ прославлямо Бога, као што га славе на небу Херувими. Главна є рѣчь у цѣлой пѣсни: Аллилⷭїа, коіомъ небесни жителіи прославляю Бога (Апокалипсисъ, гл. 19. ст 1—7.) Оне друге рѣчи садрже у себи упутство съ каквимъ расположенѣмъ духа валя да предусретнемо и примимо Христа царя свію тварій. Рѣчь дорⷭносима или копіеносима узета є изъ обичая римскихъ войника, кои су новоизбраногъ цара подизали у висъ на штиту утврђеномъ на копљима, и тако у висини изнадъ своихъ глава проносилису га крозъ войску и народъ. На подобный начинъ Іисусъ Христосъ царъ славе у смиреномъ виду Агнца носи се на дискосу, као на царскомъ штиту.

На великій Четвртакъ, посвећеный спомену тајне вечере, кою є држао Исусъ Христосъ са својимъ ученицима, у мѣсто Херувимске пѣсне поє се: „Вечеры твоеа тайныа, днесь Сыне Божій причастника ма пріими, не ко врагомъ твоимъ тайнꙋ повѣмъ, ни лобзанїа ти дамъ ако Ꙋда, но акѡ разбойникъ исповѣдаю та: помани ма Господи бъ царствїи твоемъ. Аллилꙋїа.

На велику суботу, у спомен страдања и смрти спасителѣве, намѣсто обичне херувимске пѣсме, поє се друга много старія коя овако гласи: „Да молчитъ всякаа плоть человѣча, и да стоитъ со страхомъ и трепетомъ, и ничтоже земное въ себѣ да помишлаетъ: Царь бо царствꙋющихъ, и Господь господствꙋющихъ приходитъ закалатися, и датися въ снѣдь вѣрнымъ. Предходятъ же семꙋ лицы аггелстїи со всякимъ началомъ и властїю, многоочитїи херꙋвїми, и шестокрилатїи серафїми, лица закрывающе и поюще пѣснь: Аллилꙋїа.

Докле се херувимска пѣсма поє, дотле свештеникъ признаваюћи своє недостојинство моли се Христу цару славе, кои є єдиный Господъ и Богъ нашъ, и Господаръ неба и землѣ, да очисти душу и срдце нѣгово одъ сваке зле савѣсти, и да га удостои свету Тайну свршити. Затимъ свештеникъ и діаконъ тришутъ изговоре Херувимску пѣсму кланяюћи се предъ частномъ трапезомъ. Пошто се царске двери отворе діаконъ узме кадіоницу съ горућимъ тамьномъ и примивъ благословъ одъ свештеника окади частну трапезу, олтаръ, св. иконе и народъ у себи читаюћи: „Помилуй мя Боже, по велицѣй милости.“ (Псаломъ 50).—

(Продужиће се.)

Шаран.

(Єдно описанѣ из природописа за старију децу.)

Шаран є єдна од најобичније, броєм врсти као и броєм глава єдна од најобилатије, па зато и врло главна врста рибе; има га данас преко 80 различити врсти познато.

Шаран живи у свима рекама по целой Европи, и у свима већима са рекама скопчаним барама; а окром тога он є најглавнија риба питоми рибњака.

Шаран є лења риба, немари ни много ни брзо пливати, зато се и нерад бави на брзой води; најволије места мирно текућа или

стања, а мало подубља и блатава, особито кад су и травом обрастла, где кадкад у сам крај и готово на суво изађе, па се ту у топлом блату ваља и сунча.

Шаран є мирна и безазлена риба, а тако припитомљива, да у рибњацима држан научи позиван на рану звонцем ил на звиждањ доћи, и дође на сам глас као и друга питома живина, па из руке леб єде.

Шаран се биє готово најпозније, тек у Маю и Юну и тада тражи плића места. Он се множи врло яко, има на 700000 зрна икре у єдном; нарасте до 2, 3 кадкад и до 4 стопе у дуж, и буде по 20, 30 до 40 и више Фунти тежак; највећи досад познати био є $2\frac{1}{2}$ рифа дугачак и имао є 70 $\mathfrak{U}$; само су оваки врло ретки. Шаран може врло дуго да живи, по 150 до 200 година.

Зими се завуку гомилом у дубљ блато, те се њим ране, а лети єду и црвиће, бубице, икру од друге рибе, по гдешто и стрвину; радо има овчиє ђубре, и дає се овим у питомим рибњацима врло нагонити, особито кад се то с' мало кудељна семена кромпира и пиварска квасца замеси.

За мамак најволиє глисту, брашненог црвића, зелену гусеницу или мрву сира, зрно икре ил зрно куваног сочива, грашка ил пасуља ил и мрву угњецканог леба, особито кад се мало омедля; исто тако воле мрву меденог колача, особито кад се камфорском ракином угњецка, али и на мрву тикве ил бундеве на удицу натакнуто дође.

Ко ће шаране да пеца мора удесити удицу, да таман до дна воде допре. Удица и конопац мораю поячи бити, єр уваћен шаран жестоко се праћка на удицу прекрха и канап одкине. Канап є најболљ зеленкаст, тай се у води невиди као други, те риба пре нанђе, незазире. Шаран се пеца само на дубљм одсеку а на мирној мртвој води. При пецаню шарана ваља врло на опрезу бити, єр он уме мамак као миш ситно пипкаюћи сав повести ил с' удице свући, да га човек и неосети.

Ко ће шаране на коє место да домами, нека помеша у блато куваног жита, сочива, грашка ил пасуля, крављег ил овчиег ђубрета, крви ил црева, и у єдној повећој корпи на оно место, где оће да дођу, на дно воде нека спусти и остави; то их из далека намами, и онда нека их ту на глисте ил црве пеца.

Шаран є доста лукава риба. Чим осети пређу, особито кад є невешти ловци наглиє повуку одма прескаче ил подилази, или

се у блато зарнє, те пређа заєдно с' оловом преко нѣга пређе. Ко є рад фокове да загради, да шаран при опадаюћој води на полѣ неизаће, мора високу заграду ударати, єр шаран по 4 и 5 стопа изнад воде високу заграду прескочи, тако живо уме да се праћне.

Шаран є врло тврдог живота, можеш га на два дана хода у коли жива однети, ако му само залогай леба у пиво, вино ил ракию умочено у уста турнш, и то по кои ред преко дана променеш, а ако га при том свега у мокру сламу ил мокру маовыну, траву ил крпе умоташ. Ко є рад многе живе шаране да однесе, ваља да их у згодно буре ил сандуку пуно воде на коли носи. Зими претрпаю га у коли снегом, у коєм се укочи, али чим после у ладну воду дође одма оживи; само тада неваля га шпошто у топло место уносити, єр одма умре. У мокру маовину или у траву умотан може се у подруму обешен у крпи по 3, 4 и више дана жив обдржати и трпаюћи му у уста из млека земичку за кои дан приметно угоити.

Здрав шаран свуда є чврст, по леђи є црнѣ, по трбуу жуће а остало мрке боє. Болешљив є прляве боє, мек и млитав. Он є подложан болестима бешике и шуги, коя га као нека маовина по леђи увати и од нѣ угине.

Месо є шаранѣ врло укусно али потеже, те за болесника као и за слаб желудац неваля, особито ако є іош и врло мастно. Шаренѣ є месо најслаће ол велике Госпоине па све до ђурђева, а посло неваля, особито кад се биє, онда є и најлошиє и најнездравиє, ма да є тада шаран најлуђи, те најлакше га уватити. Кувана шараня глава најслаћи є шараньи део и шараньи єзик држе многи за најделикатнии залогай. Од шаранѣ икре прави се айвар, кои ако и ниє онако деликатан као моруньи, али є опет добар и укусан.

Од речног шарана месо и слаће є и белѣ и чвршће, као што є и цела риба беля и чврћа, него барска. Барски шаран има увек и барског задая, кои се даде различитим начинима понешто уталожити. Веште куварице баце у чорбу при куваню по кои комадић црне изгореле лебнѣ коре, ил баце по кои жив угљен, кои као што є познато сваки задай приталожи ил' сасвим извуче; а ако є шаран іош жив, и ниси га іош рад клати, оно га подржи у барки или на поворки кои дан у текућој речној води, и тим барски задай изгуби.

Школске вести.

ШКОЛСКЕ ХРОНИКЕ. Цк. наместничка комисија у Кракову наредила је преко цивилни и црквени власти, да се у свакој сеоској и варошкој школи заведе хроника те школе, која се има са свом можном точности списати. Ова мора следећи 5 одељења имати:

1. Основа школе. У ово одељење има се увести: ко је школу основао и кад; која су лица и које пригоде уплива имале на дотацију исте школе, и ког су се све промене у дотацији од основања па до данас збиле. У дотацију спада не само цела учитељска плата, него и цело имање школско: Здања, зграде, земље, баште и др. па онда огрев и сви мањи паушали за школске потребе. Овде ваља навести и све наредбе, односећи се на оснивање или дотацију те школе, са даном, годином и бројем кад је и од кога је издата.

2. Даровна писмена. У ово одељење имаће се увести сва дарова писмена тичућа се основања и даривања школе, и то по хронологичкој реду и у целом садржаю од речи до речи преписано.

3. Учевни предмети. У ово одељење има се увести: који су учевни предмети у почетку на тој школи предавани и на који језику, и који су нови предмети доцније до данас придодати. И овде ваља навести све наредбе, који су промене у учевним предметима повремено наређиване.

4 Школске књиге. У ово одељење имаће се увести све бивше и све садашње прописане школске књиге са целим насловом својим.

5. Надзирательство школе. Овде се има увести сви бивши и садашњи а) врховни мирски и свештени инспектори; б) дистриктуални директори; в) местни свештени ил мирски надзирателји; г) катехете; д) учитељи; ђ) и школски тутори. У смотреню учителя има се означити дан и год. кад је овако на службу дошо, и ако је можно и кад остали местни настоятеля школе

Надпис те књиге има овај бити: хроника школе заведена год . . . У њој се има за свако одељење толико листова оставити, да буде довољно места да се упише, све шта се за прошло време дозна, а да има и за будуће. Ове књиге имаће срезке власти школама набавити, и имаће на руку њи дистриктуалним и местним надзирательима и учительима ради потребити дата, која би се можда из акта срезки и окружни или местни и порохиялни архива извадити дала. Исто тако имаће и консисторије са својим архивама на руку њи.

На краю наредбе придодаје наместничство, да ће ово истина доста мучан посо бити, али кад се погледа на корист, на коју ће ове књиге за будућност бити, то се нада и жели и налаже, да се све мирске и црковне власти својски око овог заузму и настоје, да се ови пописи одма и што је можно точније начине.

ЈОШ ЄДАРЕД ШКОЛСКЕ ХРОНИКЕ. У єдном налогу прајског министерства просвете на краю прошле године стоји ово:

„даље има се приметити, да су у окружју Гумбина 336 учителя школске и општинске хронике завели и са особитом их ревношћу воде. Ово є за учителѣ не само полезна но и пријатна забава, и я сам се сам (вели министер) приликом ревизије осведочио, са каквом се љубави многи учитель овоме одаје, и колико є интересанти исти из прошли времена попеки скупио, н. п. о основаню села, школе и цркве, о бившим и ту умрлим учитељима и свештеницима, о населењу места из далеки предела, о опустошењу места од различити непријателя, о пожарима и потопима кое є место претрпило као и о редњима и болештинама, кое су кад туда наплазиле, о старинама, древностима кое су се у той околини појавиле или и сад налазе и много друго сила знатно. Са тим се пробуђује и подрањое воља и љубав на домаћу и отечествену повестницу не само код учителя, но и код деце и целога народа, и то се има за не мали благослов сматрати, кои отуда проистиче. Ово дакле заслужује сваку похвалу и подстицанѣ, и я желим да све власти учителѣ на ово што више могу подстичу и да им на руку иду.

КРАТКОВИДНОСТ ПО ШКОЛСКОЈ ДЕЦИ. Врховна медицинална власт у Виртембергу явља школској, да по званичним извештаима нижи медицинални власти кратковидност по школској деци яко мах преузима; а ово да отуд долази: єр су многе школске собе неудесно намештене, понајвише немаю довољно светлости, а где где є опет сувише; на многи мести скамиє су неправилно окрепуте, на силни места нема на прозорима застора, да се може школа од упадаюћи сунчани зрака бар толико заклонити, да деци на књиге и прошисе неупире; да силни учитељи непазе нит маре како деца при писаню седе и да многи ни сами незнаю, како се при писаню држати ваља; а да су на многи мести и скамиє за писанѣ тако неудесне, да деца при најбољој вољи мораю очи прошису ближе приближити, нег што би нуждно било. — Ово зло, кое од неког доба яко мах обузима може се само одклонити следећим средствама: да єдна вешта комисија све школске собе обиђе и сва за први мах у овом погледу нуждна разположења учини; да се одсад сви планови о зиданю нови школа највишој власти рад прегледа и одобренја поднесу, кои их има у овом погледу особито строго цензурирати; да се нареде у овом погледу веште и чешће инспекције школа; да се сви учитељи позову и да им се у овом погледу нуждно упутство даде, коег се точно држати имаю и да се строго пази дал то држе; да се препарандијалним директорима налог изда, да у овом погледу младе учитељ не само науче, шта ваља, но и најстрожије да пазе, да сами тако чине; најпосле да се неда онима столарима да праве скамије, кои незнаю, како их за кою децу одмерити ваља, но да им се покаже образац како их правити ваља, и да се само ономе допусти правити, кои оваке образце на углед изложи.

ГИМНАСТИКА У НАРОДНОЈ ШКОЛИ. „Здрава душа у здравом телу“ то є било обште педагогичко начело они стари мудри и умни Грка,

али є после пропасти њиове дуго векова запемарено остало док га нису данас опет почели сви разумни педагоги на глас дизати. Оће л' школа своју задаћу хармоничког изображења душе и тела да изврши, то мора и ова гимнастична вештбаня увести, коима се не само тело развија и оснажава него и душа. Ова вештбаня почињу се данас на све стране по нашем великом царству у народну школу уводити. Тако є с' єдном наредбом земаљске власти и у краковској школи заведено и од новог лета држи се редовно сваке неделѣ дваред. Учитель є гимнаста Туцински, ком свако дете, кое на та вештбаня долази месечно 1 фт. плаћа. И маџистрат є краковски увидивши велику корист тога завода одредио є 60 фт. да се најпотребитије гимнастичне справе набаве. Уз ово имамо још с' признателношћу навести, да при овим вештбањима увек и єдан варошки лекар присуствује, и єдан од учителя, кои пазе да ни у хигиєничном ни у педагогичком погледу никое мане небуде. Са овим надзором упокоени су и дечни родитељи, да се ту и на индивидуалну телесну конституцию деце пази. — Оћел се и код нас ко око овог заузети!

УЧИТЕЉСКЕ ЗАДАЋЕ. Загребачки надбискупски стол наредио є следеће задаће учительима за овогодишњ решаванѣ:

1, Какву вредност има комаће читанака моралног садржая за децу и како има учитель с' тим поступати?

2, Шта све подстиче младеж на невалялства и како се може томе на пут стати?

3, Кое зле последице раћа пиянство и зашто се ваља учителю тога зла чувати?

4, Шта су побожна чувства и како их има учитель у деци будити?—

РУЧНИ ПОСЛОВИ У ЖЕНСКОЈ ШКОЛИ. Министерство за просвету у прайској увидећи преку потребу да се у свима нижим женским школама без разлике места уче ручне женске радње издало є наредбу, да се ради овог, има свуда наредити плата за учительку макар и преко волѣ дотични обштина, па да се одма ова наука свуда започне. — Овако би валялода се и код нас свуда учини.—

ХИГИЈЕНСКО НАДЗИРАВАНЂ ШКОЛА. Министарство просвете у француској наредило є комисию, коя ће на стањ здравља и на телесно изображанѣ деце у свима школама пазити, настаявати, овога ради редовно школе походити и надгледати и нуждне предлоге чинити.—Ово ваља свуда завести и силно ће зло по здравлѣ свагу и живот од школа уклоњено бити.—

ПОВИШЕНЂ УЧИТЕЉСКИ ПЛАТА. У Базлу и Швайцерској наређено є повишенѣ учительске плате тако, да сваки 2100 до 2400 франака (од прилике толико фор. шайна) на годину добива. На ово уздише єдан бечки школски лист овако: колико ли су од ови египатски лонаца наши учителѣ још удаљени!—

ШТАТИСТИЧНИ ПОДАТЦИ о школи у Ческој. Год 1863 било є у Ческој 3865 народни школа, међу тима є 3761 римокатол. 67 евангел. и

37 еврейски. Од ти є 2018 чески, 1705 немачки и 145 помешани. Учителя є било 6130, и међу њима 2596 полутителя и 45 учитељки. Деце є ишло 314873 мушке и 297564 женске свега 612437 Препарандa било є 690.

Обява.

Код ц. кр. дирекције школски књига у Бечу изишла є књига, састављена од г. Николе Ђ. Вукићевића, учителя у српском учитељишту сомборском, и благословљена од патріаршеско-митрополитског надлежателства карловачког под насловом:

ОГЛЕДАЛО ХРИСТІЯНСКЕ ДОБРОДѢТЕЛЬИ
ИЗ ЖИТІЯ СВЕТЫХЪ

кои се у православной источной цркви и у српском народу особито почитую, као: Житіе Дѣве Маріе. св. 4. евангелиста: Іоанна, Луке, Матеа и Марка, св. Стефана Штиљановића, св. Параскеве, Димитріа, Арсенія срб. архіепископа, Іоанна милостивог, Іоанна златоустог, Андріе првозваног, Іоанна Дамаскина, св. Николая, Игнятиа, Василия вел., св. Савве просветителя, Григорна богослова, 40. мученика, Георгиа побѣдоносца, цара Константина и царице Јелене, Кнеза Лазара, апостола Петра и Павла, и препод. Ангелине деспотице српске.

Добити се може код гореименуте дирекције у Бечу (Schulbücher-Verlags Direktion in Wien) и код г. Полачека књигопродавца у Темишвару комад по 50. а. вр.

Стециште.

У месту Меленци упразднѣно є звание учителя I. разреда. Єзик є предаваня српски. Учитель има у име плате 500 фор. а вр., слободан стан, и 2 фата слане за огрев. Просителъи имаю своє молбенице, подкрепљене са крштеним писмом, школским свидѣтелствима, са свидѣтелством о досадашнѣм свом службованю, и о моралном и политичном свом поведенью до 20. мая т. л. конзисторіуму темишварском поднети.—

У ВУКОВАРУ упразнѣна су оба учитељска места. Конкуренти позиваю се да до конца месеца Јуния прописане документе са молбеницама дистриктуалной дирекціи у Вуковару поднесу. Плата системизирата є 315 фт. А. В. и стан.

Лист овай излази месечно тријед: сваког 10, 20 и последњег.
Цена є на целу год 4 фт. на по год 2 фт.

Изд. и уређује Др Ђ. Натошевић. — Штампа краљев. угар. свеучил. печатня.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 13. У Будиму 10. Мая 1864. Год. VI.

Изясненіе Свете Литургіе.

Изъ Духовне Бесѣде извадио Н. Ђ. В.

(Продуженѣ).

Великій входъ.

У средъ пояня Херувимске пѣсме быва великій входъ, о коме се частни дари са жртвеника свечано преносе на частну трапезу, да се тамо освете. Свештеникъ и діаконъ после усрдныхъ молитава предъ престоломъ цѣлую частный крстъ, поклоне се народу, и отишавши къ жртвенику узимаю частне даре, пакъ крозъ сѣверне двери напредъ діаконъ съ дискосомъ, а за њимъ свештеникъ съ потиромъ излазе. У тай ма престане пояне херувимске пѣсме кодъ рѣчій: „всякое нынѣ житейское ѡложимъ попеченіе,“ и діаконъ побожно ходећи и носећи на рукама изнадъ главе дискосъ а на раменима воздухомъ заогрнутъ спомине побожный и Христа любећи народъ христіянскій, основателѣ (ктиторе) и приложнике овогъ светогъ храма Божіегъ, и моли се да ихъ помене Господъ Богъ у своєму царству. Ово изговоривши улази діаконъ крозъ царске двери у олтаръ. Свештеникъ съ потиромъ у руци ставши на средъ солее ниже амвона спомине цара и духовне старѣшине, а ако има више свештеника онда споминю свештеничкій и монашкій редъ, све служителѣ црквене (причетъ); правительство, градоначелнике, вонначелнике и сву Христа любећу войску. Напоследку найстарији свештеникъ окренувши се народу и потиромъ крстный знакъ начинивши велегласно рекне: „И всѣхъ васъ православныхъ Христіанъ да поманетъ Господъ Богъ во царствіи своемъ, всегда, нынѣ и присно и въ вѣки вѣковъ.“ Ков значи: И свію васъ православныхъ Христіяна нека се опомене Господъ Богъ у Царству своемъ, свагда, сада, и увѣкъ, и на вѣкове вѣкова. — На то народъ продужи Херувимску пѣсму, а свештеникъ съ потиромъ у руци улази крозъ царске двери у олтаръ. Ако

више свештеника служи, и они улазе носећи частный крстъ и остале знаке страданя Христовогъ. У прва времена о великомъ входу чинѣнъ є споменъ поименце о свима кои су частне дарове принели и за кога су принели; но то є доцніе пренешено на проскомидію, и садъ се на великомъ входу споминю поименце само владатель и духовне старешине (патріархъ, св. синодъ, митрополитъ или епископъ), а сви остали само се споминю обштымъ именомъ православныхъ Христіяна'.

Великій входъ преставля намъ ходъ Христовъ на страданія и на смртъ, и преношенѣ пречистогъ тѣла нѣговогъ съ Голготе у гробъ. Слично томе значеню, по науци црквенихъ учителя, о великомъ входу жртвеникъ значи Голготу, Солея вртъ Іосифовъ, трапеза гробъ, у кои є Іисусъ положенъ; свештеникъ и діаконъ представляю о великомъ входу Іосифа Ариматейскогъ и Никодима, кои су Христа саранили; воздухъ на раменима діакона значи плаштаницу; покрови на потиру и на дискосу значе завой коимъ є была покривена глава Іисусова, и остале гробне пелене; а кадіоница, кою діаконъ држи, замѣнює мирисе с' коима є было показано тѣло спасителѣво. На тако високомъ значеню основанъ є побожный обичай, да о великомъ входу сви Христіяни, што су на Литургіи, сагибаю малко главе и повтораваюћи речи покаявшега се разбойника: „Помани ма Господи во царствіи твоемъ," у мислима изливаю своє срдце и душу предъ Богомъ, и моле се за благо оныхъ, кои су имъ наймилїи, а кадъ свештеникъ прекрстивъ насъ потиромъ рекне: И всѣхъ насъ православныхъ Христїанъ да поманетъ Господъ Богъ . . . онда се побожни Христіани прекрсте и моле се Богу за служећега свештеника потихо говорећи: „Овашенство твое да поманетъ Господъ Богъ въ царствіи своемъ.

Кадъ свештеникъ после великогъ входа на частну трапезу потиръ и дискосъ са частнымъ даровима постави, онда се тымъ означава положенѣ Христово у гробъ, с' тога свештеникъ чита три кратка тропара, што є сачиніо св. Іоанъ Дамаскинъ, одъ коихъ првій: „Благообразный Іосифъ съ древа снемъ пречистое тѣло твое" садржи у себи повѣсть о погребенію Христовомъ; другій: „во гробѣ плотски, во адѣ же съ дѹшею яко Богъ, въ раи же съ разбойникомъ и на престолѣ былъ еси Христе съ Отцемъ и дѹхомъ, вся содержай неописаный," — представля Христово свагдѣ присутство; а трећій тропаръ: „Яко живоносецъ, яко рая краснѣйшій, воистинѹ и чертога всякагѡ царскагѡ свѣтлѣйшій показася Христе гробъ твой: Источникъ нашегѡ воскресенїа"

—казує намъ славу гроба Спасителѣвогъ, кои є воскресенїемъ Христовымъ постао за насъ носилацъ живота, лѣпшій одъ рая и одъ сваке царске палате, и изворъ нашега воскресенїа.

У тай махъ престолъ означава вртъ Іосифовъ; Антиминсъ, гробъ Христовъ; звѣздица надъ дискосомъ значи печатъ, коимъ су Юден гробъ запечатили, а воздухъ, коимъ се частни дари покрію, знаменує каменъ кои є на гробна врата навалѣнъ био.—

Напоследку свештеникъ покадивъ частне даре довршує Псаломъ 50тый съ рѣчма: „Уклажи Господи благоволенїемъ твоимъ Сїона.“ — После чега се царске двери затворе и завѣса спусти.

Ектенїа после преношења частныхъ дарова.

Кадъ се другій део Херувимске пѣсме довърши, онда діаконъ изпросивъ благословъ одъ свештеника и полюбивъ га у руку, изиђе крозъ сѣверне двери на солею и ставши предъ царске двери на гласъ говори ектенію:

Исплнимъ молитвѹ нашѹ Господїеви. О предложенныхъ честныхъ дарѣхъ Господѹ помолимсѧ. т. є. Продужимо и довршимо молитве наше к' Господу Богу. За предложене частне дарове Господу помолимо се. Къ овима придодаю се іоштъ три прошенія изъ велике ектеніе, а наиме за храмъ Божій у комъ се служи, и за све оне кои с' вѣромъ, побожношћу и са страхомъ Божимъ улазе у нѣга; за избавленѣ одъ сваке скрби, туге и нужде; и за помоћъ и заступленѣ Божіе, — а народъ' на свако прошеніе одговара: „Господи помилѹй.“ Затимъ слѣдую шестъ прошенія за чисто духовне потребе христіянскога народа, т. є. за такове потребе, кое се тичу светогъ и богоугодногъ живота.

Ово су та прошенія:

Дне всегѡ совершенна, свѧта, мирна и безгрѣшна оу҃ Господа просимъ. Молимо се Господу да бы намъ помогао да савъ данъ тай побожно свето и мирно проводемо, усавршаваюћи се и напредуюћи у добродѣтельномъ и богоугодномъ животу.

Ѧнгела мирна, вѣрна наставника, хранителя дѹшъ и тѣлесъ нашихъ оу҃ Господа просимъ. Молимо се Господу, да намъ онъ даде Ангела мира, вѣрногъ воћу, и чувара нашимъ душама и тѣлима. Света насъ црква учи, да свакій Христіанинъ о светомъ крштеню добыя Анђела хранителя, кои га чува и на добро упућує. Али ко се своєвольно и хотимице отда на неваљаство, одъ

тога се Анђео хранитель удаљава и напоследку оставља га сасвимъ. С' тога намъ у овој молитви напоминѣ света наша црква, да се тако владамо, како ће ангели хранитељи, съ нама быти задовољни, да ихъ неразсрдимо нашимъ неупутнымъ дѣлима. — а у єдно насъ савѣтує, да чувамо и душу и тѣло одъ свакога грѣха. —

Прощенїа и ѡ҃ставленїа грѣховъ и прегрѣшенїй нашихъ оу҃ Господа просимъ. Желећи ступити у таинствену заєдницу с' Богомъ чрезъ свето Причешће, молимо се да намъ опрости и одпусти грѣхе и сагрешења наша, како бы мы неосуђено и безъ прикора могли освећеню св. Евхристіе присутствовати, и свето Причешће достойно примити.

Добрыхъ и полезныхъ дꙋшамъ нашимъ, и мира мїрови оу҃ Господа просимъ. Све што є добро и користно нашимъ душама, и миръ цѣломе свѣту молимо одъ Господа Бога. Мы много пута и сами незнамо шта є по душу нашу добро и пробитачно, али Богъ свеблагій и свезнаюћій то свагда найболѣ зна, за то Га и молимо да намъ по своіой великой милости дарує права, постояна и вечита блага. Миръ, или спокойство, єсть єдно одъ найвећихъ блага, како за свакогъ поєдиногa човѣка и за породице и задруге людске, тако и за зве люде и за савъ свѣтъ; с' тога просећи у Бога блага нашой души, молимо, да буде свуда међу людима миръ и спокойство.

Прочее врема живота нашегѡ въ҃ мирѣ и покаянїи скончати оу҃ Господа просимъ. Просећи духовна блага за сада, молимо се Богу, да намъ помогне и остало време живота нашегъ у миру, тишини спокойству, у каяню за грѣхе, и у усавршаваню своме проводити и окончати.

Хрїстїанскїа кончины живота нашегѡ безболѣзнены, непостыдны, мирны, и добраго ѿвѣта на страшнѣмъ сѣдищи Хрїстовѣ просимъ. Овдѣ молимо, да намъ Господъ дарує онакавъ свршетакъ земальскога живота, какавъ човѣку Христіянину приличи; да се оконча нашъ временитый животъ безъ мука', безъ срамоте и постиђеня, и мирно, безъ трзаня савести и ужаса због учинѣныхъ грѣхова', єдномъ рѣчи молимо да насъ Господъ избави смрти безъ покаянїа, и да смрть наша небуде за насъ страшило, него прелазакъ изъ временога живота у вѣчный и блаженый. Напоследку молимо, да бы могли на страшномъ суду Христовомъ, —кадъ сви мы изиђемо предъ праведнога судію,— добаръ одговоръ, добаръ рачунъ о нашимъ дѣлима предати.

На свако ово прошеніе присуствующи Христіани єдинодушно изражаваю своє сугласіе съ рѣчію: „Подай Господи!“ А напоследку іошъ споминѣ діаконъ пресвету Богородицу и све свете и упућує насъ да сами себе и єданъ другога и савъ животъ нашъ Христу Богу предамо. На коє мы одговорамо „Тебѣ Господи.“

Докле діаконъ ову ектенію говори, дотле се свештеникъ тихо моли Богу да га удостои принети частне даре и духовну жртву; да жртва та буде приятна Богу, и да служи на спасеніе цѣлога народа. Молитву ову а уєдно и горню ектенію завршує свештеникъ съ возгласомъ:

Щєдротами єдинороднаго Сына твоєго съ нимже благословенъ єси съ пресватымъ и благимъ, и животворящимъ твоимъ Дѣхомъ . . . подкрепљујући насъ у увѣрењу да ће Отацъ небесній молитве наше по милосрђу своєга єдинороднога Сына испунити, и души нашой спасеніе даровати.

(Продужиће се.)

Іош єдан образац устройства народне школе.

У великой кнежини Баденской свако дѣте од 6—14. године у школу ићи мора. Само се слабачкой дѣци до навршене седме, а женской дѣци после 13. године ходенѣ у школу опрашта. Пре него што дѣте школу остави мора се мѣстном школском одбору приявити, а докле год од овог дозволенѣ недобије, неможе школу оставити.

Одмор трає 8 неделя поделѣно на божићне и ускрсне свеце, на време косидбе, жетве или други главни єсенњи послова; што свагда мѣстни школски одбор определює. Повторно обучаванѣ држи се недељом и свецем.

Обштине дужне су учителѣ плаћати, школу зидати, у добром стаю држати и с нуждным потребама снабдевати. Држава иде у том обштинама на руку и помаже.

Осим сталне плате и безплатног обиталишта прима учитель школарину од деце. Сиромашна дѣца плаћаю на мѣсец по 48 новчића; имућния по класама плаћаю више: деца, коє родитељи по имању у прву класу спадаю плаћаю по 2 фр. месечно, а у четири највеће вароши по 4 фр. Школарину ову купи обштина преко свои органа, а учитель є тримесечно унапред прима.

На сваки 70 ученика мора бити єдан учитель. Мѣстни надзиратель школе є парох, или ако є више, онай између њих, ког врховна власт школска за таковог на шест година постави.

Мѣстни надзиратель настои да се ред школски и план учења по пропису држи, и да се деца добро воспитаваю, а притом мотри да учитель своє дужности точно извршує, и да се добро влада. Уз надзирателя овог придодан є мѣстни школски одбор, кои се састои из надзирателя као предсѣдника, и изъ свию чланова местне црквене обштине коіой школа припада. Градоначелник свагда учествує као члан овога одбора, све ако и ніе од те вероисповеди. Ако у обштини има више свештеника, то почем су они сви чланови црквене обштине, већ због тога имаю се и за чланове местног шкокског одбора сматрати.

Одбор школски пази, да се закони и налози од правительства за школу издани точно извршую; води бригу о умноженю и целисходном употребляваню школскога имања; стара се за набављанѣ школског намештая и школски опрема; за добро станѣ и чисто држанѣ школскога здания; за уредно дѣчиє у школу долазенѣ; за поравнанѣ распри, коє би се између учителя и грађана догодити могле. У обште одбор тай повлашћен є чинити сваковрстне предлоге смераюће на унапређенѣ школе. Учителы присутствую свагда у одборским седницама осим кад се води ствар о њиовой личности или о испуняваню њиови дужности али гласа немаю.

Сваки срез има срезког надзирателя. Ако се у коме срезу мало школа од єдне или друге вероисповеди налази, такове се онда придружую другом найближем срезу, и под надзор тамошнѣг школског срезког надзирателя ставляю се.

Срезки надзирателы држе испите у школама свога среза; задаю млађим учителыма зарад вештбаня писмене задатке, и ове прегледаю и оцѣнюю; зборове учителске (конференціе) под своіом управом држе; препоручую учителыма за читанѣ књиге, што су за њиово усавршенѣ у учителской способности и у полезним наукама нуждне; молбенице за учителска мѣста врховной школской власти спроводе; предлоге за попуняванѣ упражднени учителски мѣста чине, и уобште над учителыма свог среза надзор брижльиво воде.

Свака вероисповед има свой врховни црквени савѣт, кои є уєдно и врховна власт школска над народним учителы-

ма те вѣроисповѣди. Ова врховна школски власт пази на извршиванѣ дужности срезки и мѣстни школски надзирателя и одбора, и преко свои органа извѣстія добия о том како учительи дужности своѥ одправляю. Ова врховна власт школска потврђуѥ учителске испите, прима изучене приправнике у звания, наименуѥ учителѣ, казни их, одпушта и у пензію ставля. Ова власт школска подпада непосредно под министарство унутрашњи послова, а у овоме постои опет ѥдан врховни школски одбор кои се састои из два члана врховни школски власти (ѥдног римског и ѥдног протестантског) и из двоице практични школски люди. Овай одбор саветуѥ се с министром о издаваню наредби за школе и води найвишій надзор над учителским семинаріма у погледу на обучаванѣ младежи, коя се за учителско звание приправля.

Школе су овако поделѣне:

Найпростија ѥ школа она, у коіой се налази само ѥдан учитель. У таквой школи несме бити никада више од 100 ученика. Мушка и женска дѣца уче се заѥдно. Школа овакова има три одделења. У прво оделенѣ припадаю деца од 7 и 8 година; у друго од 9 и 10 година; а у треће од 10—14 година. При премештаню нижег у виши разред мотри се не само на способност него и на године дечије. Врло млада деца непуштаю се у виши разред ма да су способна, док барем по две године у сваком разреду непроведу. Глупа и тупоглава деца незадржаваю се у нижим разредима отвеч дуго, него се пропуштаю у виши разред да и тамо што чую. Прелазак из нижег одделења у више опредѣлюѥ мѣстни школски одбор, и обично се на то иде да свако дете барем две године у трећем или найстаріем одделеню проведе. Школа се држи зими 3 сата пре а толико после подне, а лети 4 сата пре а 2 после подне. Време се подели тако, да се са найстаріом децом дваред више него са средньом, а са овом дваред више него са наймлађом потроши. Средом и субатом после подне недржи се школа. Ако у другом и трећем одделеню (одделѣня се броѥ као код нас) скупа, нема више од 40 ђака, онда се ова два одделења заѥдно, а прво одделенѣ обашка наставляю. Ако има више одъ 130 деце у школи (разумева се у сва три одделења заѥдно), онда мораю бити два учителя, и у том случаю ученици найстаріег одделења поделѣни су по полу, тако да се мушка деца обашка, а женска обашка уче. Само на оним школама где има 6 учителя' уче се и у нижим разредима женска деца обашка. На 210 деце

мора бити 3 учителя, а тако далѣ на сваки 70 деце по єдан учитель више.

У распространѣним школама по вѣћим варошима, где свакій разред има свог учителя, обвезана су деца 5 сатій на дан у школу нћи. Ово бива не само ради већег усавршеня у прописаним за обичну школу предметима, него поглавито ради ученя реалних наука'. У таквим школама несме бити у єдном разреду више од 70 деце.

Предмети у народној школи єсу: наука вере, матерњи єзик, особито вештбанѣ у писаню и читаню, рачун с елементарном геометріом, цртанѣ и поянѣ. Узгред учи се природопис, природословлѣ, земљопис, повѣстница, наука о чуваню здравля и о земљодѣлству. План ученя и разположенѣ часова мора се при почетку године точно и подробно писмено изложити, и од срезког надзирателя потврдити. У обичној школи прва пол сата проведе се с ученѣм науке вѣре, затим долазе остали предмети. У варошким распространѣним школама први сат учи се наука вѣре, библична повѣстница с' науком о библіи; читанѣ библіе, библична изреченія, коя за правило живота служе, разумеванѣ и употребляванѣ молитвене књиге и духовне пѣсмарице. Религіозно читанѣ и тумаченѣ, изводъ из Библіе; други сат є одређен за ученѣ матернѣг єзика, а нарне за вештбанѣ у читаню и у казиваню своим речма онога што се прочита; за граматику, писанѣ, диктанда, краснопис и вештбанѣ у писменим саставцима; трећи сат учи се рачун а у место нѣга двапут преко неделѣ поянѣ. После подне држи се у распространѣним школама преко неделѣ 8 сатій, у кое се предає обширніе и подпуніе узгредни предмети, а мушкой деци и геометрія.

Толкованѣ катихисиса спада у дужность парохову, а ученѣ молитава, библични приповѣдака, црквени пѣсама, Библични изреченія, спада у дужност учителѣву. У римским школама мора се цели катихизис на изуст учити, и око тога се има сам учитель с децом трудити. Ученици првога разреда обвезани су преко године 6; другогъ разреда 12; а трећегъ разреда 24; свега дакле 42, — црквенихъ пѣсама на паметъ научити и подпуно равумевати, пакъ пѣсме те и у цркви при богослуженію пояти. Из светог писма читаю се у школи исторични предмети, псалми; пророчанства о Мессіи (оно што се кодъ насъ у очи Божића, Богоявленя, и три последня дана велике неделѣ, као париміе чита); и на последку найпоучнія мѣста из апостолских посланица. Молитве, што дѣца

на почетку и свршетку школе читаю, напечатане су на краю сваког катихизиса, а гдекои путъ моли се Богу сам учитель читајући молитву из свога зборника, или своим речма говорећи. За ученѣ єзика употреблюю се єзикословне читанке.

Сваки мѣстни школски надзиратель води дневник у кои бележи кадъ годъ школу посѣти, у каквомъ ю є станѣ нашао. Сваке године мораю бити два испита: мали на краю првог семестра, и велики на свршетку школске године; на мали испитъ позиваю се само чланови мѣстног школског одбора, а на велики с њим и чланови мѣстне политичне обштине, а и сваком є на испит овай приступ дозволѣн. На обадва испита предсѣдава мѣстни школски надзиратель. После главног испита држи се одма сѣдница школског одбора, и потом се протокол сврх дѣланя ове сѣднице, заєдно са извѣштаєм управителѣвим о успѣху главнога испита съ протоколом сврху званичног послованя надзирлтелѣвог и с одборским извѣштаєм о станю школе подноси срезком надзирателю.

Срезки надзиратель има сваку школу барем єданпут у две године надгледати. Том приликом држи онъ найпре договор съ мѣстним надзирателѣм, и градоначелником о станю школе, па онда испит с' децом. При таковом испиту катихет испитує децу из науке вѣре, а учитель из остали предмета. На свршетку испита задає деци питаня и писмене задатке сам визитатор дасе увѣри, да л є у школи той доиста рађено све оно, што є власт прописала. Срезки надзиратель обвезан є на свршетку сваке школске године поднети врховној школској власти извѣштай о станю школе, ков є те године прегледао, и учинити предлоге о том шта би поправити валяло, и кои учитель похвалу, а кои каштигу заслужує.

У четири године єданпут посѣћує сваку школу єдан повѣреник врховне школске власти, и то без предварителне обяве. Найпре прегледа он регистратуру срезког надзирателя, и чує од нѣга за сву управу и радню нѣгову. Затим се са срезком политичном влашћу договара о умноженю, унапредованю школа, после тога полази школе испитуюћи у њима децу само у толико, у колико є нуждно, да се упозна са учителѣвом ревности и способности, и са станѣм школе. Найвећу пажню обраћа он на црквено-религіозно, нравствено, и политично владанѣ учителѣво; на дѣланѣ мѣстног школског надзирателя и вѣроучителя; на економично станѣ школе и школски зданія. О овим предметима разговара се

он насамо са свима особама, коима у дужност спада на школу пазити. Повѣреник води о своме дѣланю дневник, и подноси га, пошто се визитација сврши, врховной школской власти.

За предупредити изостаянѣ од школе уређено є да учитель, сваке неделѣ попис деце, коя су без довольног извиненя од школа изостала, мѣстном надзирателю достави, а овай га преда градоначелнику, кои небрижльиве родителѣ дечіє найпре новцем а у случаю честог изостаяня затвором од 24 сата каштигує. Новчану каштигу прикупляю обштински служительи, и за новац што се одтуда добие, набавляю се ствари за школу потребне. Ако се мѣстни градоначелник не би потрудіо око утеривања новчане каштиге, то онда школски старатель има право, тога ради на срезку власть обратити се.

Дисциплина школска простире се само на владанѣ дечіє у школи и на путу до школе и од школе до куће. За остала преступленя само се онда деца у школи казне, ако се зна ямачно да су им родительи немарни, и да се за добро воспитанѣ њиово нестараю. Правила, по коима се ученици владати имаю, читаю се на почетку школскога течая, а преко целе године стоє изложена на школском дувару. Казни школске єсу ове: опомена, стаянѣ на одређеном мѣсту, задржанѣ у школи после часова школски под надзором и свагда с послом; али употребльує се за каштигу и затвор и бієнѣ прутом.

(Свршиће се).

Долазак ласте.

Долазку ласте свак се радує. Мила и паметна тичица ова найсигурнии є вестник пролећа, коє нам заєдно с њоме од они топли и златни предела Африке долази. Оно се да богме каже, да єдна ласта нечини пролећа, и да дође пролеће, ако ласта и неће, али опет се држи ласта за вестницу тога милога године доба, тако, да чим она пролети, одма свак рекне ето и пролећа. Іош се тай први пролет ласте на многи мести са особитим поздравом прати. По Немачкой била є дужност свакога стражара, чим є прву ласту опазио одма у рог дувати и одма ту радостну вест местной власти явити, а ова є после далѣ являла. По Грчкой и данас деца чим прву ласту опазе, са древеном о концу витлећом ластом иду од куће до куће, па певаю песме, што их зову ластинске, и

ишту дар за ту милу вест и за тай мили поздрав, баш као оно наше вертепиће о Божићу. И по Пољской певаю деца, чим прву ласту опазе ону ластиноку песму: кад смо полазили, кад смо полазили, било ће пластова свуда, а сада нигде, нигде ниједног. И по Немачкой певаю деца: Кад смо полазили, било све пуно, житнице сандуци, а сада празно празно свуда. И по Енглеской поздрављаю деца ласте као небесне тичице, и уобште се свуда држи, да оне срећу и благослов носе. У многим пределима по Немачкой и по Талиянской држи народ, ласту за тицу мајке Божиће, а по Нидерландии за тицу свету, коя долазком своим села обогаћава, одлазком осиромашава, да у оной кући где се она нагњизди, неможе бити зла, да неће ту ни вода ни ватра ни олуй наудити ни гром тући; ако ће момака у њой да ће се поженити, ако девоика поудати у обште да ће сваки благослов на ту кућу доћи. Напротив, ко ластино гњиздо свали ил ласту убиће, да ће тога тешко зло снаћи, или ће му марва помрети, ил кућа сгорети; ко у ластино њиздо дирне само, да ће томе најбољи комад марве угинути, а ко ласту из пушке убиће, да ће томе отац и мати умрети. Са тога ће ласта, макар да с гњиздама своим кућу зобрља не само сигурна од сваког прогонства, но свуда ће дочекана. По Тиролской држе люди даню и ноћу све прозоре отворене да благословена тичица та где оће уће и где оће нагњизди се. Исто ће тако на Іонским островима и по целой Грчкой и Арбанской, и тамо цело лето кроз све собе на вазда отворене прозоре лете ласте и гњизде се где коя оће.

Ћдна турска прича казуће, зашто су люди дужни поштовати ласту: у старо време кажу био ће ћдан цар, пола човек, а пола риба, па ће хтео да дозна коће животно најслађу крв има, и пошље по свету муве и бубе, да то пронађу. Комарац му први донесе вест, да никоя крв ниће тако сладка као людска. Одма цар тай, кои ниће ни онако люде волео хтеде заповедити, да му читаво море од людске крви спреме, па ће у њой одсад да плива и да живи, и у кои мах зину да то рекне, налети ласта коя намеру његову дознаде и тако га у ћзик клюне, да одма занеми и до смрти ниће више проговорити ни оне злокобне заповести издати мого. Цар се расрди на ласту и хтеде ће утући претећи іой, ал она брзо одлетивши викну из воздуха: идем людма, коће избави од нечовечства твог, тамо ми нећеш наудити.

По Русии казуће се, да су ласте понеле и биле би однеле оне гвоздене клинце, што су их Жиди донели, да Христи на крст прекую, ал их врабци вичући „шив жив“ разплаше, па народ држи

да є зато гриота убияти ласту, а врабца не, кои за каштигу свога неверства и издаиства и данас пута носе ако се и невиде, па зато и немогу ходити но само скакуђу, и држе, да врабац као проклета тица никад добро оной кући непредказује, где год у собу улети.

И у Француской є найвећа гриота ласту убити ил нѣзино гньиздо разбити, єр то навуче проклетиню с неба тако, да увек ма ко из те куће умре. И кад ласте преко лета само собом из єдне куће у другу пређу, то се каже, да ће се у той кући ма кая несрећа догодити.

Да ласте лепо време предказују кад високо, а кишу кад ниско лете, то є свуда познато; ал у Литви и по другим словенским крaима држи се, да оне и друге милости предказују. Само по єдной Влашкой причи каже се, да є ласта била девойка, коя є све друге потварала и оцрњивала и непрестано се са своим старцима свађала, па зато є осуђена, да у димняцима живи, да се онде нагута црнила, коє є оволико на друге бацала. А у Ческом држи се, да она око прозора момака и девоика облеће, да найрадиє изнад невеста лети, и да ће се у оной кући, око коих прозора ласте много лете ил девойка удати ил момак оженити.

Тако се пази та мила тичица свуда, и народна вера приписує іой свойства коих и нема, само да є сачува за љубав оних, коя има и коя су доиста од неоцениме користи людма.

Игра дана и ноћи.

Играчи се поделе на два кола, єдно є коло дана, а друго коло ноћи. Онда одмере са обе стране єднако дугачке мете, бар 50 корачая, а на среди оставе за 5 корачая места између те обе у дуж пружене мете. Затим се ставе сви у ред, сваки на свою линию. Онда бацаю у вис цреп, тай є с єдне стране бео, с друге црн; бела є страна даиовог а црна ноћног кола. Чия страна горе падне, та вия, а они други беже до своє мете. Ко кога пре мете стигне и само руком по рамену дирне, тай є оног слуга или конь, и мора га на леђи натраг до линиє донети. Кои нису уваћени ни уватили враћаюсе заедно натраг, и ставе опет сваки на свою линию, па поново цреп бацаю. Место црепа може и новац поднети.

Школске вести.

ШКОЛЕ У ВОЙВОДСТВУ ДЕСАВСКОМ. И за ове школе постоѣ красне наредбе из кои само следеће укратко за образац изводимо:

„Све явне школе државни су заводи. У малим школама неплаћа се никаква школарина (познато є, да изван Угарске готово у свима земљама средњ и западне Европе родитељи дечји морају плаћати извѣстну сумму новаца учителю за свако дете ков у школу иде). Од шесте па до петнаисте године сва мушка, а до четрнаисте сва женска деца морају у школу ићи.

Народне школе постоятн имаю у свакой вароши и у сваком селу. Чим има у коіой школи 150 ученика', одна се морају два учителя наместити. Свака сеоска школа састои се барем из два разреда. Предмети, што се у њой уче, єсу: библична повѣстница, наука вѣре, читанѣ, писанѣ вештбанѣ у мишлењу и у памтењу, рачун, правопис, матерњи єзык, исторія и земљопис, познаванѣ природе и поянѣ. Варошке школе поделѣне су на мушке и женске школе. Предмети су у овима такође сви они, кои су за ниже школе прописани, само што се овдѣ много обширніе предаю. Притом іош мушка деца уче геометрію цртанѣ слободном руком, а дѣвойчице се вештбаю у шенским пословима, плетењу, шву, и т, д.

За учитељско званіе приправляю се младићи безплатно у семинаріяма. На сваког семинарца трошисе годишнѣ 36 талира. За приманѣ у завод овай ште се толико знања колико за примљенѣ у найвише оделенѣ гимназіе, макар имали из стари и страни єзыка и слабу класу. Кои манѣ школа сврши тай мора строги испит за приманѣ положити. Семинарски течай траѣ три године. Прва и друга година бави се с' теоретичним, а трећа с' практичним изображаванѣм младежи. Педагогія, немачки єзык, музика и гимнастика уче се у све три године. Остале науке поделене су тако да се єдне у првой а друге у другой години предаю. Зарад практичког изображаваня млади приправника постои уз семинарію єдна основна школа, коя стои под управом директора семинаріе. Оне науке, ков су приправници у гимназіалним разредима слушали, овде се повтораваю и допуняю. При предаваню иде се на то да се приправници у саморадньи вештбаю; с тога им се сваки дан задаѣ єдна лекція, да се из нѣ за сутра сами помоћу књига приправе, пак се одтуда у школи сутра дан испитуе, наука им се разясни, и упуте се како ће деци предавати. Друга опет лекція даѣ се за повторованѣ, после чега имаю приправници ту лекцію дѣци предавати. — У обште у семинаріи поглавито се на то иде да се у младићима любав и воля к одправляню званія учительског и далѣм изображаваню и усавршеню побуди.

Кои жели учитель постати мора найпре по свршетку педагогични наука строги испит положити. Ако после испита овог за пет година небави се с учительским послом, мора на ново испит полагати. Учителя препоручую године службе, знанѣ и вештина у своіой струци и поштено владанѣ. У случаю болести, добия учитель помоћника, ког држава плаћа.

Плата сталног учителя износи найманѣ 200 талира, а по заслузи и годинама ревностне службе расте до 400 талира. Учитељи одправляю

дужност певца. За ту дужност плаћа им се обашка. У варошким школама плата учитељска расте до 500 талира.

Надзор над школама, и над цѣлом просвѣтном струком води државно министарство, у коме се налази єдан школски савѣтник. Овай нагледа све више школе, води управу над свима школама, потврђує планове учења, дає предлоге за увођенѣ школски књига, пази на испите они кои школу свршую, предсѣдава на испитима кандидата учитељски и води надзор над владанѣм учитељским. — Непосредни надзирателы народни основни школа єсу школски инспектори, кои мораю бити теоретично и практично изображени школски мужеви. Ови сваке годиие барем двапут прегледаю све школе, подносе извѣстія о стаю школа државноме министарству; преслушаваю тужбе учителя и обштина и измирую их ил являю ствар министарству; и приликомъ сваке инспекције савѣтую се с учительима о школским потребама.

У свакой школи постои школска управа, коя се из три правителством поставлѣна лица састои. Ова управа пази на школу, одрећує строжіе казни, дає деци на молбу родителя одпуст на више дана; и о свима потребама школским бригу води. Духовна власт води стараньє о предаваню науке вере.

Штипендиє за православне ђаке.

(По званичном извештаю).

1. МОЙСИЄ ПУТНИК православни архиепископ и митрополит карловачки. Основателно писмо од 6. декем. 1789. Главно 12,625 ф. аустр. вред. Рукує архиепископ краловачки са своим асистентима. Издає штипендиє исти. Годишњи приход 430 ф. 14 расход 278 фор. 94 н. а вр. Четир места штипендиска: свака са 63 ф. а. в. Условља: сиромаштво и добар успех 6-тог гимназиялног разреда.—

2. ПЕТАР БОЖИЋ. Арађанин. Основателно писмо од 7. августа 1799. Главно: 9100 ф. а вр. Рукує архиепископ са асистентима. Издає штипендиє: арадски епископ са своим конзисторијумом. Годишњи приход 259 ф. расход 210 ф. Два места свако са 105 ф. Условљ: мораю бити из арадске епархије.—

3. ГЕРАСИМ ЗЕЛИЋ, архимандрит манастира Крупе у Далмацији. Основателно писмо 8. фебр. 1825. Главно: 15165 ф. Рукує и штипендиє издає архиепископ карловачки. Приход 821 ф. 25 н. расход 586 ф. 21 и по н. Пет места по 105 ф. Условљ: мораю бити Срби из Далмације.

4. СТЕФАН СТРАТИМИРОВИЋ Кулписки, архиепископ и митрополит карловачки. Основателно писмо год. 1836. (дан?) Главно: 54,069 ф. 52 н. Рукує архиепископ карловачки са асистентима. Места раздає архиепископ карловачки, кои уедно лебац и дрво бадава дає. Приход 2800 ф. расход 1914 ф. 45 и по н. Места има у благодѣйнию 50 до 60; ове године 80. Условља: превосходан успѣх у карловачким училиштама. Приметба: Има и било є свагда и подикои римокатоличке вере алумниста.—

5. АНДРИЯ пл. ГВОЗДЕНЧЕВИЋ ц. кр. маіор. Основателно писмо 21 декем. 1835. Главно: 31,521 ф. 75 н. а вр. Рукує цес. кр. ратно министарство. Штипендиє издає: архиепископ карловачки са дотичним грани-

царским регимената. Приход: 1493 ф. 68 н. расход 1323 ф. а вр. Девет штипендија и то до 6-тог гимназиалног разреда са 120 ф. сребра а од 7-мог разреда са 140 ф. сребра. Условља: мора гимназиум учити у Карловци или у Новом Саду, философију у Кезмарку, а права гди кои оће. Један штипендиум припада увек фамилији Гвозденчевића, — а остали осам добијаю свештеничка, официрска и граничарска православна деца из осам хрватско-славонски граничарски регимента. Приметба; Ступилаг у живот с почетком школске године 1863—4.—

6. НЕСТОР ДИМИТРИЈЕВИЋ, Вел. Бечкеречанин. Основателно писмо од 10. јануара 1856. Главно: 42,552 ф. 77 н по н. Рукује архиепископ карловачки са асистентима. Штипендије издаје архиепископ карловачки на предлог Матице српске, која и стеciште отвара. Приход 2265 ф. 68. Десет штипендија и то: 4 са 150 ф., 3 са 200 ф., 3 са 250 ф. сребра. Условља: Мора бити српче од оца и матере православне вере, и може учити гимназију, философију, права, технику или више воене науке. Приметба: Основатель је за живота свога почео давати двоици бечкеречки младића штипендије по 315 ф., и досад се само та сума издавала, ер је то основаније од магистрата вел. бечкеречког тек 16. (28.) новембра 1862. управи српски народни фондова предато. Спочетком школске године 1863—4 издане су све штипендије.—

7. САВА ТЕКЕЛИЈА КЕВЕРМЕШКИ, краљевски саветник и златне надпетице кавалеридиго је

I. војничко основаније.

Основателно писмо од 1. августа 1842. Главно: 184,910 ф. 50 н. а. вр. Рукује: архиепископ карловачки са асистентима. Штипендије издаје: архиепископ карловачки са вајстаријем у чину дјејствителнијем официром српскијем (генералом). Четир места, за кое се годишње 2572 ф. 50 н. а. вр. у војничку касу полаже. Приход 12484 ф. 75 н., расход 2572 ф. 50. н. а. вр. Условља: мораю бити српски граничарски официра синови православне вере, и воспитавати се у војничким академијама, нарочито пак у инжинирској академији. Приметба: Заоставши сувишак од интереса има се главном додавати све донде, док главно суму од једног милиона и стотине хиљада фор. а вр. недостигне; онда се имаю іошт 40 штипендиска места завести.

II. грађанско заведеније у Пешти.

Основателно писмо од 12 августа 1838. Главно у готовом новцу 164,965 ф. 71 и по н. у реалитетима 98,796 ф. свега 263,761 ф. Приметба: Овде није урачунана вредност пештанске куће у којој се текелино заведеније налази и које около 70000 фл. вреди. Рукује и штипендије издаје Матица српска у Пешти. Приход 12,199 ф. 25 н. расход 7322 ф. 40 и по н. а. вр. Осамнаист штипендијски места, свако са 147 ф. 50 н. а. вр. слободно обиталиште, огрев, послуга и две фунте свећа на месец. Условља: мораю бити православни Срби по оцу и по матари и учити у Пешти философију (или 7. или 8. гимназиални разред) или ма какве науке у пештанском свеучилишту. Примедба: Осим војничког и грађанског основаја има іошт и свештеничко заведеније Текелино у Араду, које има кућу са приходом од 3000 ф. а. вр. — Ово основаније неспада међу штипендије,

и стоп са грађанским основањем пештанским у паринци, коя се код варошког суда у Араду на пресуди налази.—

8. ПАВО ИОВАНОВИЋ арадски сенатор. Основательно писмо одъ 18 Септем. 1851. Главно 27763 ф. 69 кр. а. вр. Рукује и штипендије издаје Матица српска у Пешти. Приход досада 389 ф. 78½ кр. Три штипендије по 315 ф. а. вр. Условля: мора бити православни Србин, учити политехнику у Бечу или у Прагу. Приметбе: а) Матица рукује овим основањем од 4. Юния 1854 године, кое є онда износило 23862 ф. 43½ кр. сребра. б) Школске године 1861/62 нису се издавале штипендије, єр є фамилия основателѣва против основања паринцу водила, коя є тек месеца августа 1862 године код кралѣске курие у корист основања пресуѣена. в) Приход є године 1862 зато тако мали био, єр су троєгодишньи интереси са 4295 ф. 25 кр. а вр. у слѣд судейске пресуде тек 2. Априла 1862 изплаћени.—

9. ЛУКА МИЛАНКОВИЋ адвокат у новом Саду. Основательно писмо од 21. Януара 1857. Реалитети: Салаш у Новом саду од 199 1830/2500. новосадски или 310 катастрални ютара, у вредности од 50.000 ф. а. в. Рукује српска православна обштина у Новом саду. Штипендије издаје иста обштина под контролом целог српског становничтва у Новом саду. Приход: 2404 ф. 86½ нов. а. в. расход 2054 ф. 8 нов. а. в. Штипендије има за сад три: єдна са 500 ф. а две са 600 ф. а. вр. Условля: мораю бити Срби Новосаѣани, єдна є штипендия за реалне школе, друга за технику, трећа за пиринирску академию.—

10. МАРИЯ ПЕТРОВИЋ роѣена МИЛАНКОВИЋ удовица адвоката у Новом саду. Основательно писмо од 10. Марта 1857. Реалитети: Салаш у Новом саду од 100 новосадски или 156$^{5}/_{16}$ катастрални ютара у вредности од 25000 ф. а. в. Рукује и штипендије даје православна српска обштина у Новом саду. Годишньи приход 1202 ф. 93½ н.; расход (?) За ово основаніе вреди у осталом оно, што є горе под броєм 10, речено о основаню Луке Миланковића, брата покойне Марие Петровићке. Осим тога оставила є кућу на Новосадску Гимназию.

11. ИОВАН ТРАНДАФИЛ грађанин новосадски и супруга МАРИЯ роѣена НИКОЛИЋ. Основательно писмо 24. Юния 1860. Реалитети: Салаш у Новом Саду од 479 новосадски или 748$^{7}/_{16}$ катастрални ютара, у вредности од 120.000 ф. а. вр. Штипендия ће свака износити 500 ф. а. в. и биће толико штипендија по 500 ф. колико према приходу земље бити може. Руковање и издаваће Архиепископ карловачки. Условля: мораю бити православне вере, сиромашког стања, и валя да малу Гимназию с одличием сврше. Штипендию ће вући іошт годину дана по свршеним наукама. Єдна трећина штипендија одређена є за православне Ерделяне. Приметба: За живота удовице Госпоѣ Марие Трандафил ово основаніе неступа у живот. Остала знаменита завештаня неспадаю међу штипендије за ђаке.—

(Продужиће се)

Лист овай излази месечно тријед: сваког 10, 20 и последњег.
Цена є на целу год 4 фт. на по год 2 фт.

Изд. и уређује Др Ђ. Натошевић. — Штампа кралѣв. угар. свеучил. печатня.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 14. У Будиму 20. Мая 1864. Год. VI.

Изясненіе Свете Литургіе.

Изъ Духовне Бесѣде извадио Н Ђ. В.

(Продуженѣ).

Припреманѣ кѡ тайни свете евхаристіе.

После молитве за частне дарове и за душевне потребе Христіанскога народа, починѣ се припреманѣ къ самой тайни свете евхаристіе. Оно се састой: 1) у узаймномъ примиренію вѣрующихъ; 2) у духовномъ братскомъ цѣливанію; 3) у свечаномъ исповѣданію или признаванію вѣре, и 4) у побожномъ узношенію ума и срдца къ Богу.

1) О узаймномъ примиренію напоминѣ свештеникъ вѣрнима више пута с благословомъ: „Миръ всѣмъ.“ Но ако икада, то особито у овай паръ валя намъ овай благословъ къ срдцу примити, па помирити се са свима ближньима; заборавити на све увреде, што намъ є когодъ нанео; приправити свое срдце да га принесемо на даръ Господу и тако ступити съ њиме у таинствену заедницу.— Кадъ дакле чуємо благословъ свештениковъ: „Миръ всѣмъ“ и одзовемо се нѣму с рѣчма: „И дѹхови твоемѹ“ онда треба да се сетимо на ову спасителѣву науку: „Аще принесеши даръ твой къ олтарю, и тѹ помянеши, яко братъ твой имать нѣчто на тя: ѡстави тѹ даръ твой предъ олтаремъ, и шедъ прежде смирися съ братомъ твоимъ, и тогда пришедъ принеси даръ твой. (Матѳ. 5, 23—24).

2) Духовно цѣливанѣ єсть засвѣдоченѣ о томъ, да смо се съ ближньима нашима одъ свегъ срдца помирили; да єданъ другоме найживлѣ и найискреніе свака добра желимо; и да свп єднако вѣрујемо єдиносуштну свету троцу, као што ћемо ту вѣру нашу мало часъ явно исповѣдити. После діаконовогъ позива: „Вослюбимъ дрѹгъ дрѹга да єдиномыслїемъ исповѣмы“ — до-

пунюємо мы започетy ову реченицy съ рѣчма: Отца и Сына и Светога Дѹха Троицѹ єдиносyщнѹю и нераздѣлнѹю. Цѣло значи ово: Любимо—пазимо—єданъ другога, да єдномислено, сложно заєдно, као изъ єдне душе и изъ єдногъ срдца исповѣдамо и признаємо Отца и Сына и Светога Духа Троицy єиносуштну и нераздѣлну. Докле се ово пое, свештеникъ у олтару трипутъ се поклони и трипутъ потихо рекне: „Возлюблю тя, Господи, крѣпосте моя, Господь оутвержденіе мое и прибѣжище мое.“ Затимъ цѣлива частне даре, кои су покривени, любећи найпре дискосъ, потиръ и край трапезе. Ако служи више свештеника заєдно, онда цѣлyю іошть и єдан другога у рамена говорећи єданъ другоме: „Хрїстосъ посредѣ насъ, и єсть и бyдетъ.“ Діаконъ у то време цѣлyе крстъ на орару, а ако има више діакона, онда се и они єданъ с другимъ любе у рамена, и говоре єданъ другоме: „Христосъ є у среди међу нама; — и єсть и остаће“. У прва времена цѣливали су се сви Христіани єданъ с другимъ — мушки са мушкима, а женске са женскима— у руке, у рамена а кадкаг и у уста, за знакъ душевне заєдниде и изгоненя свакога злопамтења (св. Кирил. Іерус. Тайновид. слово 5). У данашнѣ време обичай овай остао є само у служећихъ свештеника, ал народъ треба и сада да испунява ову дужность духовно, осећаюћи у души живу и искрену любавъ къ ближньима.

3) Исповѣданѣ или признаванѣ вѣре састои се у читаню или пояню символа саставлѣногъ на првомъ, и допунѣногъ на другомъ вселенскомъ сабору. Символъ тай т. є. вѣрyю во єдинаго Бога, Отца . . . єсть драгоцѣна светиня єдине, свете, саборне и апостолске цркве, коя є нѣга неповређено у цѣлости сачувала, и строго забранила къ нѣму што придодати или одузети што одъ нѣга. Читанѣмъ символа Вѣре Христіани свечано показyю, да се они не само међу собомъ пазе и любе; него да и сви єднако мысле о науци Вѣре; yєдно пакъ засвѣдочаваю предъ Богомъ, да свете истине исповѣдyю и признаю онако, као што ихъ є предао самъ Господъ Іисусъ, и као што су Христови Апостоли, и ньихови послѣдници свети отци сачували, и учили.

Предъ читанѣмъ символа Вѣре скида се завѣса са царскихъ дверій, и свештеникъ подиже воздухъ са частныхъ дарова пакъ га тресе надъ ньима у знакъ, да се исповѣданѣ Вѣре говори предъ престоломъ самога Бога, пакъ валя да буде непритворно и искрено. Діаконъ пакъ предъ читанѣмъ символа Вѣре на гласъ произноси ове рѣчи: „„Двери, двери, премyдростїю вонмемъ.“ У

прва времена рѣчи: „Двери, двери!“ говорене су као опомена полуђаконима и вратарима, кои су кодъ врата црквены стаяли и пазили, да не бы ко одъ невѣрныхъ и недостойныхъ унутра ушао и при освећеню свете тайне присутствовао, — и да вѣрни не бы изъ цркве у овако важномъ тренутку излазили, те с тымъ остале Христіяне узнемиривали. Но као што су у древности врата црквена брижльиво чувана, да не бы ко одъ недостойныхъ при одправляню найважнієгъ дела службе Божіе сметао; тако валя да и мы свагда, а особито у овай светый часъ, затварамо врата мислій и осећаня нашихъ па да нхъ чувамо одъ свакогъ споляшнѣгъ утиска, и свію свѣтскихъ брига, и да с найвећомъ мудромъ пажньомъ читамо символъ Вѣре стараюћи се, да проникнемо у дубокій смисао нѣговъ, и да съ побожношћу внимамо на послѣдующе свештене радње. То означаваю и оне две рѣчи: „Премѫдростію вонмемъ“ кое су управлѣне на све вѣрне, што су у храму Божіем сакуплѣни.

4) Кадъ се символъ вѣре одчита, онда Діаконъ означуюћи да ће се скоро частни дари Богу на жртву принети, рекне: Станемъ добрѣ, станемъ со страхомъ, вонмемъ, свѧтое возношеніе въ мирѣ приносити. т. е. стоймо лѣпо и пристойно, као што приличи стаяти предъ самимъ Богомъ; стоймо съ побожношћу и са страхопоштованѣмъ; пазимо, да светый приносъ (свету жртву) у миру принесемо. Присутствующій народъ довршуюћи речи діаконове поє; Милость мира, жертвѫ хваленїа, а то значи, да ће се светый приносъ састояти изъ дарова мира, кое милосрђе Христіяна прйносе са рану браћи у знакъ међусобне любави мира и заједнице, и изъ жртве хвале у славу Божію. (Христіянское Чтеніе год. 1830. ч. 38, стр. 313). Затимъ свештеникъ, окрене се народу и съ апостолскимъ поздравомъ проси спасителне дарове одъ сва три лица свете троице, благосиляюћи га и говорећи: Благодать Господа нашегw Їисѹса Хрїста, и любы Бога и Отца и причастіе свѧтагw дѹха вѫди съ всѣми вами. т. е. Благодатъ (милостъ) Господа нашега Исуса Христа и любавъ Бога и Отца, и заједница (обћенѣ) светога Духа нека буде са свима вама. (II. Коринт. 13, 13.). А народъ, желећи да и са свештеникомъ буде благогатъ и милость тріедногa Бога, одговара: „И съ дѹхомъ твоимъ“. (II. Тимот. 4, 22). Потомъ свештеникъ напоминюћи да наступа найважніи део Литургіе, побуђуе себе и вѣрне да узнесу своє мисли и своя осећаня на небо говорећи: „Горѣ имѣмъ сердца. Кое значи: Имаймо горе управлѣна срдца, или у-

правимо срдца. На коѣ народъ одговара: „Имамы ко Господ8, то єсть мы имамо срдца наша къ Господу управлѣна; мы смо узнели мисли и осећања своја къ Богу!“ Свакіи Христіанинъ треба да вѣрно и савѣстно одговара овомъ слободномъ и дрзновеномъ припознаваню своме. Ни єданъ нетреба да буде између оныхъ што су у храму Божіемъ, кои бы устма рекао: „Имамъ срдце управлѣно ко Господу,“ а овамо о овакоякимъ свѣтскимъ дѣлима у тай царъ бригу води, а на Бога и непомышля.

Почетакъ божествене евхаристіе.

Пошто су срдца вѣрныхъ доволно приуготовлѣна и обраћена къ Господу свештеникъ съ рѣчма: Благодаримъ Господа побуђуе насъ, да Благодаримо Господа, да захвалимо Господу, и тымъ се рѣчма започинѣ сама Тайна евхаристіе или Благодареніа. На то сви, кои смо у цркви поемо: „Достоинъ и праведнъ єсть покланатиса Отц8 и Сн8 и свтомъ Д8ху, Троицѣ єдиносущнѣй и неразд8лнѣй. Тымъ признаемо свечано да є безконачном величаству Тријединога Бога покланяти се, (молити се) достойно; и да є Њему као источнику и подателю свію блага благодарити праведно. У то време свештеникъ у пространой молитви благодари и прославля Бога споминюћи безконачна свойства свакога лица свете Троице, и сва добра коя є Господъ нашъ роду човеческомъ учиніо, и коя и садъ непрестано чини стараюћи се за спасеніе наше. Напоследку благодари свештеникъ Богу особито зато, што онъ прима одъ людій ову свету службу, премда Њему непрестано служе Архангели и Ангели, Херувими и Серафими.

Серафимска пѣсма.

Завршуюћи благодарность Богу за сва благодѣянія, коя онъ по своіой неизмѣрной милости роду човѣческомъ чини, говори свештеникъ о томъ како Серафими, кои престолъ Божій непрестано окружаваю, прославляю Бога Побѣдну т. є. свечану пѣсму поюћи, вичући, узклицаваюћи и говореће. Ове последнѣ рѣчіи: „Побѣдную пѣснь поюще, вопіюще, вземлюще, и глаголюще,“ изговара Свештеникъ велегласно, давајући намъ упутство, да и мы прославлямо Бога оном пѣсмомъ, коју Серафими тринпостасноме Божеству приносе, а та Серафимска пѣсма єсть:

„Свтъ, свтъ, свтъ Господъ Савао8, исполнъ нбо и земла славы твоа,“ т. є. светъ, светъ, светъ є Господъ Саваотъ

(Господъ надъ силама, или Господаръ небесне војске), пуно є небо и земља славе твоє.

Овој пѣсми, кою, по виђењу Пророка Псаіє, и св. Іоана Богослова, Серафими предъ престоломъ Божіимъ пою, придодає се непосредно земаљска пѣсма, коіом дѣца єврејска предусретоше Христа Спасителя, кадъ є онъ свечано у Іерусалимъ, пре него што ће страдати, улазіо, коя овако гласи:

Осанна въ вышнихъ Благословенъ, грядый во имя Господне. Осанна въ вышнихъ. а то значи: Помози, спаси свевышњій! Хвалѣнъ нека є онај, кои долази у име Господње! Помози спаси свевышњій!

Овомъ пѣсмомъ, као изразомъ благихъ жеља и подпуне преданости, поздрављали су Євреи цареве, и друге знамените мужеве коє имъ є Богъ шиљао, да ихъ одъ обштинскихъ бѣда избаве. Света Христова црква, признаваюћи Искупителя нашегъ Іисуса Христа за виновника свію, како временитыхъ, тако и вечитыхъ блага, тымъ истымъ поздравомъ иде на сусретъ Њему, кои невидимо силази у Храмъ, да на частномъ престолу принесе себе на жртву Богу Отцу.—

Саединенѣ ангелскогъ и човѣческогъ појања у єдну пѣсму, означава, да у овомъ свештеномъ часу свете евхаристіе, учествую съ људма и сами Анђели Божіи у благодарности и у прослављању Тріединога Божества.

Рѣчи: поюще, вопіюще, взывающе и глаголюще, по изясненю учителя црквеныхъ представљаю гласе она четири таинствена животна, што по откровенію Іоанна Богослова облеђу око престола славе Господње усклицаваюћи: „Свать, свать, свать Господь Вседержитель, — Прво одъ овыхъ животныхъ има лице човѣка; друго, лице лава; треће, лице јунца а четврто лице орла И тако рѣчъ поюще означава славу, кою произноси орао; рѣчь вопіюще, изобрашава гласъ јунца; взывающе замѣнює узклик лава, а глаголюще представља говоръ човѣка у славу Божію. (Нов. скрижаль. Изд. 1857 год. част 2). Сви ови символични знаци, по толкованю светога Василія Великогъ представљаю многоразличиту и многоврстну славу, коіом безплотни Серафими хвале Бога. — (Види црквесловіе преосв. Митрополита Михаила. Београдъ 1860).

(Продужиће се.)

Іошєдан образац устройства народне школе.

(Свршетак.)

Учитељ деле на главне учитељ и на подучитељ. Учитељи болешљиви и слаби мораю држати помоћника. Где є само єдан учитель у школи, ту є он уєдно и главни. Где су два, ту є єдан између њи главни учитель, а други су подучитељи. Ако има на єдној школи више од три учителя, онда су међу њима двоица главни учитељи.

Дечаци, кои су ради по времену учитељи бити, пошто с добрим успехом изуче народну школу, мораю се са своим сведочбама пријавити срезком надзирателю и пред њиме испит из предмета, што се у народној школи предаю, положити, а уєдно доказати да имаю добар глас, чист и ясан изговор, да су подпуно душом и телом здрави, и да никакве телесне мане на себи немаю. Овако испитани младић постає приправник или аспирант учитељски, и мора две или три године дана провести код єдног од валяних учителя, кои има допуштенъ да може приправнике држати. Приправник учитељски обвезан є сваки дан у школу свог учителя долазити, и пазити како он предає, те тим упознати се са поступанъем при обучаваню дечієм. Притом мора он обширну библичну повестницу учити; библичне приповедке приповедати; прибавити себи подпуно познаванъе свію ини предмета, кои се у народној школи уче; у писменим систавцима извештити се; рачун са целим броєвима и разбитцима точно научити, и вештбати се у музици, певаню. За цело то време стои приправник под строгим надзором срезког надзирателя, кои га више пута испитуе, да се увери о нъговом успеху у прописаним наукама. Кад се приправнику шестнайста година наврши, може се молити, да у учитељску семинарію примљен буде.

Пре ступаня у семинарію полаже сваки аспирант строги испит пред управителъм и учитељима семинарієм. Ко испит с добрим успъхом положи, тай буде у семинарію примљен, где добия науку и стан бесплатно, а за рану мора плаћати. Около половине семинарски питомаца добияю стипендіе по 100 или по 50 фор. Ове стипендіе дає понайвише држава, а нешто и завъштаня. У семинаріи баве се младићи две године. Са сваком семинаріом у свези стои народна школа, коя є такође под управом

директора семинарије. У овој школи слушаю семинарци најмлађе учителѣва предаваня и под нѣговим надзором покушаваю и сами школску дечицу учити. Пошто семинирци двогодишњи течай свршс, полажу први или теоретични учительски испит пред повереницима врховног просветног одбора, и пред семинарским директорима, а оне кои испит тай с добрим успехом положе врховна власт школска проглашує за чекаоце или кандидате званія учительског. Као такови добияю они упразднѣна подучительска и спомоћничка места, и тек после трогодишнѣ безукорне службе имаю право молити, да им се дозволи да могу други или практични учительски испит положити. Уз молбу за ово има се придодати сведочба о нравном, религіозном и политичном владаню њиновом као и о способности точности и ревности у одправляню званія. Практичан испит полаже се пред повереником врховног просветног одбора, пред директорима и учительима семинарія, и на нѣму иде се на то, да се строго извиди єли и у колико є кандидат вешт у одправляню учительског званія у обште, и у предаваню сваког поєдиног школског предмета напосе. Тек после овог практичног испита може се кандидат искати за главног учителя. Од они кандидата, кои желе у варошким распространѣним школама званіе добити, ште се при овом испиту подпуно знанѣ єзикословля, геометріе и свію узгредних предмета. Главне учителѣ наименуе такође врховна школска власт. За први пет година службе може главни учитель и за маню кривицу званія лишен бити, а после тог времена само се они из званія без пензіе одпуштаю, кои по судейском закону због кривице какве на робію одсуђени буду, ил за коє є доказано, да младеж развраћую, и после повторене опомене неуредан и саблазнителан живот проводе.

Плате учительске поделѣне су по брою жительства дотични места на четири класе: у местима, где є само 500 душа плаћа се учителю 175 фр.; где є до 1500 душа 200 фр.; где є преко 1500 душа, 250 фр., и напоследку варошке обштине, у коима є више од 3000 душа плаћаю сваком учителю 300 фр. На коіой школи има 3 или више учителя, на той добияю главни учитель додатак од 40—60 фр. Главни учитель имаю и безплатни стан, или наплату у то име. Осим тога примаю сви учитель школарину, кою обштина покупити и из своє кассе свака три месеца унапред њима издавати мора. Ако има у єдной школи више учителя, то се школарина међу њи подєднако поделя, али само главни учитель добияю подпуно своє делове, а делови што подучительима

припадаю, употребљою се, по уредби врховне школске власти, за награду главни, или одъ дужег времена у той истой школи служећи подучителя.

Учителъи као и други државни званичници уживаю подпуно сва грађанска права у свой земьи. Деца њихова єсу природни грађани места где им є отац служіо. Кои учитель постане течаем службованя свог за одправлянє дужности неспособан, томе се дає пензія, по соразмерности година службе и уживане плате. Ко 40 година служи, томе припада подпуна годишня плата у име пензіе.

За пензію учительску постои фонд. Овай издржава се из добара укинути манастира и завода, из прихода интеркаларни одъ упразднени учительски места, и из годишньи државны додатака. Из овог фонда плаћаю се и помоћници болестни учителя.

Осим тога постои єдан фонд за подпомаганє учительски сирочади и удовица. Овай є фонд такође постао из добара укинути стари завода. У њега мора сваки главни учитель годишнє улагати по 1 крайцару од сваке форинте своє плате, а осим тога при првом именованю, и при свакой промоціи по 6 крайцара од сваке форинте своє новодобивене плате. Држава дає овоме фонду сваке године 10,000 фр. у помоћ. Удовице и сирочад добияю после смрти учителєве плату његову іошт за єдну четврт, осим тога припада удовици годишня пензія од 50 фор., а осим тога сваком детету на издржаванє и воспитаніе 20% од удовичине пензіе. Ако су сама сирочад остала, онда се свакоме по 30% од удовичке пензіе на рану дає. — Овако малена пензія и помоћ учительской сирочади само ће дотле бити, док фонд непорасте, а онда ће се моћи толика помоћ давати, да се удовице и сирочад учительска одтуд лепо издржавати могу.

Осим народни школа постоє у баденской великой кнажевини научне школе или гимназіе, у коима се деца од 10—18 године уче и за слушанє наука у свеучилишту приправляю; затим реалне школе, више дѣвоячке школе. Ове последнє или су явне или приватне. У њима осим предмета, кои се у распространѣной народной школи предаю, учи се іошт француски и енглезки єзик, обшта повестница, земьопис, стилистика, исторія књижевности, митологія, женски послови; за музику и играньє обашка се плаћа, а немораю сви учити. У овим заводима предаю єзике и женске послове учителке а остале предмете учителн.

У сваком селу налази се старатељство за сирочад, коега је дужност тутора сирочету наћи, и за држанѣ, негу и воспитаніе сирочади старати се. Многе обштине имаю кассу сиротиньску, из кои се сваком сирочету, кое свога имања нема годишня помоћ зарад издржаваня даје. У бившем манастиру Лихтенталу код Бадна постои завод за сирочад, коег је основао Ђорђе Штулц оставивши на ту цѣл године 1832, у тестаменту свом капитал од 200,000 франака (одприлике толико форинтій шайна). У овай завод примаю се сирочад без отца и без матере. Има их свагда до 40. У сваком већой вароши постоје такође заводи за сирочад, у коима ова рану, стан, одело и добро воспитанѣ добиваю, а зарад наука иду у обичне местне школе.

Додатак.

Найновије промене у овом устройству следеће су. У войводству овом поставлѣн је прошле године врховни школски савет, кои има одсад са школама руковати.

У тай савет узето је шест люди све од школске струке и кои су се досад особитом любави са школом занимали: један професор са универзитета, један из консисторије, три управителя главни школа и један свештеник.

Овай савет саставно је нови школски закон и одабрао је найболѣ учителѣ народни школа као помоћни савет.

Найглавније из тог закона ставлямо овде у изводу:

I. Народне је школе задаћа, децу учити наукама нуждним за живот и радити, да разумни и религиозно морални люди и валяни чланови обштине и државе изађу.

Народне школе или су просте ил разширене, али се науке и у простима предаю све оне као и у разширенима, само не онака обширно.

Науке су следеће: наука вере, матерньи језик, рачун, земльомерство, природословлѣ, повестница, земльопис, краснопис, појанѣ, рисанѣ, гимнастика и женске радње.

План предаваня има тако удешен бити, да се из природословля оно найвећма изяснява, што је за живот особито за домоводство найнуждније; у повестници и земльопису има се най-

већа важност полагати на своє отачаство; у рачуну и земљомерству најпрактичнија ствар највећма да се истерує, и гимнастика да се свуда у ред доведе.

Исте ове науке предаю се и у разширеној школи, свмо са већом обширности, особито уз матерњи єзик читанѣ народне поезиє, а на краю повестнице основе уређеня државе, и ако є икако можно француски єзик.

За науку вере има се у свакой класи недељно два сата узети. Цркве є дужност о овой науци старатисе и мимо државни школски власти над овим настоявати. А учитель є обвезан, ако местна црквена власт за нуждно нађе іош толико времена на ову науку употребити.

У школу иѣи дужно є свако дете мушко и женско од навршене шесте па до четрнајсте године непрекидно.

Учитель є дужан и недељну обичну и шегртску школу држати, ако му се за овай труд каква таква награда даде. У недељной школи сеоской предає се наука земљоделска и домоводска, а у варошкой занатлиска и трговачка свуд одмерена по местним околностима и потребама.—

II. Свака школа има єдног ил више учителя, и сваки є дужан 32 сата на неделю школу давати. Деца се поделюю по брою учителя на две ил више класа. Где є єдан учитель мора тако време разположити, да на старию класу дупло више времена падне нег на млађу.

Местной школской власти дає се слобода све оно за школу радити, шта на корист школе иде и местним околностима и жељама одговара, ако само обштой цели народне школе на уштрб ниє. По томе се дакле укида онай закон, да мора, где су три учителя а четир класе, єдан обе ниже класе и заєдно мушку и женску децу држати, а остала двоица обе више класе, ал єдан само мушку, а дуги само женску. Разређенѣ часова има учитель сам начинити, и местной школской власти на одобренѣ, а ова вишой на потврђенѣ поднети. Парох има право изабрати коє оће часе за науку вере, и неможе у течаю те године више од тог одступнати, окром изванредни препрека.

Колико ће часова свака поєдина горепоменута наука на неделю добити о томе ће врховна власт башка наредбу и закон издати, како за просте тако и за разширене школе.

Школски запт несме се на то ограничити, да се само држи ред у школи, како би учитель успешније радио, него се имаю у деци будити и снажити све задаћи ове школе поспешне склоности, дари и навике, како добрим примером учителя, тако и похвалама, наградама и опоменима, како би деца собственим побуђењем све оно чинила што се ште, а уздржавала се од свега закраћеног. Децу тући ил грдити сасвим се забрање.

III. Местно школско надзирательство води местни школски одбор, школски сенат.

Где има школа различите вероисповести оставля се на волю ћели се ови сенати уједно спонти, или сваки за себе постояти. Али ако би се и уједно споили, са фондовима имаю само чланови дотичне вероисповести руковати.

Тай школски сенат састои се из чланова позвани и изабрани. Позвани су већ по своме званю: дотични парох, обштински начелник или нћгов местозаступник, учитель, сви управитељи главни и виши местни школа и местни лекар. Где є више пароха ил учителя онда є члан наистарији међу њима. Изборни чланова мора више бити него позвани, и бираю се на шест година.

Сви ови чланови сената изберу међу собом єднога за председника, ковг виша власт потврђуе, и изберу неколико чланова за надзирателћ школа, кои мораю извештає о овом давати у седницама школског сената, кои се мораю сваког месеца бар єдаред држати. Званіе председника може се са званіем надзирателя спонти.

Дћйствителни учитель неможе бити ни председник ни надзиратель школе, нити може у оной седници присутан бити, где се о нћговой личности што светуе. Али се има о заключцима известити и имаму се одбрана допустити, ако би се о томе хтело шта у акта завести или извештай и предлози вишой власти послати.

Специялне наредбе и упутства о дужностима и правама местнога школског сената имаће то начело пред очима, да се овиме што више права и слободе даде, да свою школу што већма у цвет доведе.

Наместо досадашњи дистриктуални надзирателья кoима є

ово само узгредан посо био наређује држава друге конма, ће ово єдина држност бити.—

IV. Учитељи се за своє званѣ уче у семинаријама. Да ко у семинарију примљен буде мора са прописаним наукама спремљен доћи, ков свршити може где оће, али мора при приманю у семинарију строг изпит положити. Пре 16 год. нико се неприма у семинарију.

Семинарски курс траје три године дана, и после нѣга има се сваки бар још по године дана за учитељство вечбати.

У семинарији уче се све оне науке ков су учителю за то званѣ нѣгово нуждне подразумеваюћи ту и све оно, што му є за учителя недељне обичне и шегртске школе нуждно.

Сваке године држе се са семинарцима кои трећу годину свршую, као и са свима онима кои се ван семинарије за учитељство приjаве, башка од явни семинарски егзамена строги изпити пред на то одређеном комисиом, коя се неограничава само на семинарске учителѣ. Они, кои тай изпит добро положе примаю се од врховне школске власти у брой кандидата за учитељство.

Кад су се ови кандидати бар две год. дана у школи явной и под надзором врховног школског савета за учитељство вештбали, мораю ако ће за правог ил главног учителя изабрани да буду поново се другом строгом изпиту подврћи. На овом изпиту имаю найглавније свою практичну вештину показати, а из теорије само толико, да се види, да нису натраг ударили.

Све досад постоявше наредбе ради далѣг изображаня учителя и подучителя важе и за будуће време.

V. Учитељске штације поделюю се на три класе по обштинама са 1000, са 2500 и преко 2500 душа. Учитељске плате имаю се свуда суразмерно подићи и то найвећа оне ков су досад найманѣ биле. Окром системизиране плате вуку учитељи школарину као и досад.

Учитељима повишава се плата по годинама службе до 600 фр. И плата учитељски удовица као и помоћ за сироте повишава се. Учитель се решава од досадашнѣ дужности издржаваня помоћника о свом трошку. Помоћник добива третину учитељске плате и приходе.

Штипендије за православне ђаке.

(По званичном извештаю).

(Свршетак).

12. ТАНАСИЈЕ БАЛЛА царски руско надворнїй савѣтник. Међу писмама покойног Балле нашло се поред тестамента онай записник под насловом: Zur Nachricht meiner Vormünder, Freunde und Gönner, кои є записник Емерик Печи од Печуйфалу септембир и главни куратор реформатског диштрикта с оне стране Тисе као извршитель тестамента своме известию од 1. Юния 1834. приключио, и кои се у немачком оригиналу код суперинтендецние реформатске у Дебрецину налази. Записник тай по мађарском преводу овако гласи: exmissis exmittendis. Я сам се родио 1744 у Маћедонїи у вароши Воскополю (Voskopolis). Пошто сам на немачким и холандским свеучилиштама науке свршио, обишао сам Енглезку, Талианску и Францускy. Затим сам стао у царско руску службу, и кроз 22 године служио сам код више посланства. За време турског рата служио сам као секретар пуз експедицию у средиземном мору и архипелагу. Кад се свршио рат одправлао сам дужности секретара код конгреса у Каравлашкой и Карабогданской, кои се због заключена мира држао. — Будући да ми здравлѣ моє ниє поднело ладну климу петроградску, то сам принуждєн био за одпуст молити, кои сам с титулом саветника и задржавши целу мою плаћу получио.“ Вративши се из Русиє живио є Балла у Угарии, ди є (у Мишковцу) године 1820 умръо.

Баллино є двояко основанѣ:

I. под управом депутацие православни школски фондова у Пешти. Основателно писмо: 1. Децембра 1814. Главно: 28580 фр. а. вр. Рукує депутация православни школски фондова у Пешти. Штипендије раздає краљевско угарски наместнички савет на предлог гореспомснуте депутацие, коя и стечаї расписує. Приход: 1465 фр. а. вр. Десет штипендия; 2 по 105 фр. 4 по 84 фр. 4 по 63 фр. а. вр. Условля: Исключени су они кои у евангелском лицеуму пожунском, у реформатском колегиуму Шарошпатачком или Дебрецинском уче, єр за такове постоє, као што ће се под II. видити, особене штипендије Баллине. — Питомци дакле мораю изван овде споменути протестански школа учитисе у другим Гимназияма, у Пештанской или Бечком Универзитету или у Карловачкой Богословїи. — Рођаци Баллини имаю првенство.

II. Основанѣ код евангелског лицеума (велике Гимназие) у Пожуну и код реформатски колегия у Шарошпатаку и Дебрецину. И ово основанѣ као и оно горе под I. основасе на истом тестаменту од 1. Декем. 1814. године. Будући да се о смислу овог другог основања породила сумня, то ставлямо овде дотично мѣсто из тестамента у немачком оригиналном тексту: — — Diese jährliche Interessen davon werden so benützt, dass sie in vier gleiche Theile getheilt, wovon einen Theil das Debrecziner reformirte Collegium, einen Theil das reformirte Collegium zu Sáros Patak, den dritten Theil das evangelische Gymnasium zu Pressburg bekommt; der vierte Theil aber wird zu den Zinsen — — — geschlossen. Beide reformirte Collegia und das evangelische Gymnasium werden meine Verwandten oder meine Glaubens-

genossen, die dahin zu studieren kommen, aus freundschaft gegen mich nicht nur gütig aufnehmen und unterstützen, wenn sie es nöhig haben, sondern selbige auch so dirigiren und halten, damit sie ihre Absicht erreichen. In denen Collegiis sowohl als im Gymnasio bekommt der Professor der die griechische Sprache unterrichtet, von denen Procenten Hundert Gulden Zulage." Дебрецинска Колегиа држи, да є Балла у речи стоєће завештанѣ коє 13084 фр. 23½ кр. шайна износи у корист и на процветанѣ исте колегиє изрикоп одредно, и да є само свою желю и надежду изрекао, — да би нѣгови роѣаци и єдиноверци, ако у те школе уздолазе и потребили буду, из пријатељства према особи завештателя добро примлѣни, и са особитом бригом позорносћу предусретани били. Годишнѣ интересе од тог завештања одредила є суперинтенденција на подмириванѣ потреба школски и на плаћу учителя грчки єзика с тим додатком, да у случаю акоби суперинтенденција одредила, да се коме од православни ђака помоћ даде, такови ђак из призренија према особи завештателя и по нѣговой жељи и надежди не само да добро примлѣн него и новчаном помоћу снабдѣвен да буде. Овако исто смисао Баллиног тестамента свађа и Шарошпатачка Колеегија. Напротив тога Пожунски лицеум (велика Гимназија) Баллино основанѣ као штипендиум за православне ђаке сматра. Главно тог основања у Пожуну износи 3841 ф. а. вр. годишњи приход и расход 192 ф. а. вр. Број штипендията ниє опредѣлен; штипендисте деле се на два разреда; млађи разред до 6 класе заключително; старији разред 7. и 8. класа. Величина штипендиє равнасе по броју штипендиста. — Из овог основања вуче іош и учитель грчког єзика 100 фр. а. вр. на годину.

13. ВАТА МИХАЙЛОВИЋА УДОВИЦА ГРАЂАНИНА НОВОСАДСКОГ.

Основателно писмо од 4. Маја 1848. Реалитет: кућа у Новом Саду у вредности од 20,000 фр. а. вр. Рукує и штипендиє дає православна српска обштина у Новом Саду. Две штипендиє свака са 125 фр. а. вр. Приметба: Остали приход оставила є завештателька православной црквеной обштини Новосадской. — Основанѣ има се по имену отца нѣног звати „Стефана Николића."

14. БАРОНИЦА ЄФИМИЈА ІОВИЋ ГЕНЕРАЛИЦА У СТАРОМ БЕЧЕЮ.

Основателно писмо од 23. Априла 1861. Главно: за сад се іош незна (зашто ?) Реалитети: кућа и салаш у старом Бечею од 165 диштрикти или 193 2|16 катастрални ютара, у вредности од 42,000 фор. а. вр. Рукує: г. Сава Ђорђевић адвокат у Старом Бечею. Штипендиє дає: Српска обштина у Ст. Бечею. Приход: 2740 фр., расход 2761 фр. 20 нов. а. в. Штипендија има 5. разреда 1., занатлиє са 80 фр. 2., ђаци у малой гимнасни и малой реалной школи са 200 фр. 3., ђаци у великой гимназни и великой реалной школи са 350 ф. 4., ђаци на университету или у странозем ним вишим училиштама 400 фр. — 5., војнички питомци по постоећим таксама за војничка заведења. — Број штипендија управља се према приходу; године 1862 било є 8 штипендија са 200 ф., а єдна са 350 ф. а. вр. Условља: Мора бити Србин, Старобечеац, сирома, добар ученик. Ако нема Ста-

робеченаца може бити и из другог места Србије. Масса се налази у расправљању код суда Бачке жупаније.

15. МАРКО И ЂОРЂЕ СЕРВИЦКИ ТУРСКО-КАЊИЖКИ ВЛАСТЕЛИ, И ЖИТЕЉИ НОВОСАДСКИ.

Основателно писмо од 8. октобра 1792. Главно: 60,000 фр. среб. види приметбу. Рукују: наслѣдници Ђорђа Сервицког. Штипендије дао Г. Катарина Лукач рођена Миланковић. Приход и расход није показан (али износи према штипендијама 2950 ф.) Двадесет штипендија у три разреда I. разред 200 фр. II. разред 150 фр. III. разред 100 фр. сребра. Условљѣ: морају бити православни Срби. Приметба: прво основање Марка Сервицког износило је 30,000 фр. ср., овом је додао син му Ђорђе још 30,000 фр. сребра за живота свога. Будући да из тестамента Ђорђа Сервицког излази као да он сам 60,000 фр. ср. к очивом основању додаје, те се по том суми породила да ли цело Сервицково основањѣ 60 или 90 илида фр. сребра износи, — то је од стране ц. кр. темишварске финансне прокуратуре двојака парница подигнута; једна код бивше ц. кр. срезске власти као грунтовнице у великом Сент Миклошу због хипотекарног осигурања основателног капитала, а друга код бившег ц. кр. окружног суда у Вел. Бечкереку у главној ствари. Прва се парница налази на прегледу код највишег суда, а друга на пресуди код диштриктуалне табле у Дебрецину и дошла је до сентенције.

16. ЈОВАН СЕРВИЈАНАЦ, ТРГОВАЦ ВРАЊЕВАЧКИ, И ГРАЂАНИН ТЕМИШВАРСКИ, И СУПРУГА ТОДА.

Основателно писмо од 4. Јунија 1829. Главно: 2400 фр. сребра. Рукује и штипендије издаје Лука Трифунац Батфански, житељ Меленачки; а после његове смрти Магистрат Велико Кикиндског диштрикта. Приход 151 фр. 20 н. Расход (није показан). Три штипендије свака по 50 фр. 40 н. а. вр. Условије: морају бити православне вере, од сиромашки родитеља и науке учити до философски штудија (заключиво? или изключиво?) Примедба: по тестаменту точки 36. нужно је да је главно на сигурном месту интабулирано. *)

17. ЄФТА ЈАНКОВ МИХАЈЛОВИЋ, ЖИТЕЉ СОМБОРСКИ.

Основателно писмо од 13. фебр. 1854. Реалитет: салаш у Сомбору од 43,1012|2000. Сомборски ланаца или 45 катастрални јутара, у вредности од 5220 фр. а. вр. (?) **) Рукује засад Исак Бикар грађанин Сомборски; а кад се сврши расправа массе, руковаће Магистрат Сомборске

*) О овој задужбини и њеном руковању било је већ говора по новинама. Г. Трифунац учиниће врло добро да својим путем и начином јавно каже станѣ њено.

**) И г. Бикар учиниће роду глас, да каже ели већ та масса расправљена. То је већ десета година. Ако није, добро би а и у реду би било казати садашњѣ станѣ: докле је расправа дошла, зашто је та земља тако прецењена, начин руковања, што бива са приходом, и кад ће завѣт тај у живот ступити? Задужбине су, истина, само на терету онима, коме се повѣре, али оне су опште, и болѣ је о њима дати јавни рачун него повода коскаким често и неоснованим сумњама.

вароши. Штипендије даваће сваки стални одбор, коме је председник сомборски прота, и у ком ће бити пароси православне цркве код светога Ђорђа и шест Сомборски трговаца као чланови одбора. Приход 467 фр. 63 нов., расход (на пореза) 120 ф. 82 н. Биће две штипендије; колико ће свака износити, то ће зависити од тога, колики буде приход. Условия: штипендисте морају старији од 14 година — подреклом Сомборци и Србљи бити. Приметба: Ово основаће још није ступило у живот, ер још није маса расправљена.

18. ЂОРЂЕ И МАРТА РАЛЯ, ЖИТЕЉИ ПЕШТАНСКИ.

Основно писмо од 27. Фебр. 1815. Главно 840 фр. Управља: депутация фондова народних школа у Пешти. Штипендију издаје краљ. уг. Намеснишшво на предлог преспомснуте Депутације. Штипендију од 50 фр. 10 кр. ср. добије сваке године један српски препаранд.

19. ИОВАН сада ЮЛИЯН ЧОКОР, патр. свињел.

Основао год. 1848. Главно 42 фр. Штипендия од 2 фр. 52 н. Неиздаје се од год. 1856.

Школске вести.

УЧИТЕЉСКИ СБОРОВИ. Како се на све стране земаљски сабори држе, и у њима готово свуда о побољшаню школа и просвете ради, тако се и учитељи где год могу сабирају, међу собом друштва и састанке утврђују, где се о побољшаню и напредку школа светују и своје предлоге земаљским саборима подносе. Ово је врло важан појав свести и одушевљења за напредком народним. Овако би ваљало да се и код нас учитељи где год могу у договор ставе и друштва утврде. Ово не само да је дозволено но и моралпа дужност, код нас тим више, што код нас учитељи нигде ни у обштинским некмоли вишим сепатима седе, да онде као вештаци своје мисли и гласа дају.

Са овим бројем престаје излазити овај лист дотле, док се уредник његов по визитации школа бави, и умољаваю се сва П. Т. Г. Предбројници, да листа нереклампую, ни писама икакви на уредништво шаљу дотле, док следећи бројеви листа опет уредно излазити непођу.

Лист овај излази месечно тријед: сваког 10, 20 и последњег.
Цена је на целу год 4 фт. на по год 2 фт.

Изд. и уређује Др Ђ. Натошевић. — Штампа краљев. угар. свеучил. печатня.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 15. У Будиму 31. Мая 1864. Год. VI.

Изясненіе Свете Литургіе.

Изъ Духовне Бесѣде извадио Н. Ђ. В.

(Продуженѣ).

Успомѣна Тајне Вечере.

Докле Народъ Христіанскій слави Бога по примѣру Серафима и еврејске дѣце, дотле служећій Свештеникъ отдавши славу Богу, у топлој молитви спомиње премногa добра, коя є Отацъ небесный роду човѣчаском указивао, а особито што є послао своґъ єдинородноґъ Сына на овај свѣтъ, да насъ спасе, и споменувши спасителња дѣла Іисуса Христа за време земальскоґъ живота Нѣговоґъ, застаје кодъ повѣсти о тайной вечери, кою є Іисусъ Христосъ држао оне ноћи, кадъ ће предан быти за спасеніе свѣта, пакъ употребљујући рѣчи изъ самоґъ Светоґъ Евангелія, Свештеникъ казуе, како Іисусъ на Тайной Вечери узевши хлѣбъ у своје свете пречисте и непорочне руке и благодаривъ, освештвъ, преломивъ, даде светымъ своимъ Ученицима и Апостолима рекавши: (Садъ Свештеникъ указуе десномъ рукомъ на светый хлѣбъ и Христове речи на гласъ изговори).

„Пріимите, ѣдите, сіи єсть тѣло мое, єже за вы ломимое во ѡставленіе грѣховъ, т. є. Узмите, єдите, ово є тѣло мое, коє се за васъ ломи, за одпуштенѣ грѣхова.“ На ове рѣчи савъ народъ одговори: Аминъ. Свештеникъ продужи тихимъ гласомъ повѣсть о Тайной Вечери. Како є Господъ Іисусъ после вечере узео чашу вина, водомъ га разтворіо, благодаріо, благословіо, осветіо, и дао своимъ Светымъ Ученицима, па показујући рукомъ Свету Чашу, на гласъ изговори ове Спасителѣве рѣчи:

„Пійте ѿ нея вси, сія єсть кровь моя новаго завѣта, єже за вы, и за многія изливаємая во ѡставленіе грѣховъ, т. є. Пите изъ нѣ (изъ ове чаше) сви, ово є моя крвь новога завѣта, коя се за васъ и за многе пролива за одпуштенѣ грѣхова.“

И на ове рѣчи сав предстоѣћій народъ, изражаваюћи свою єдиномисленость према овој повѣсти о Тайној Вечери, одговара: Аминъ.

Приношенѣ и освећене часнихъ дарова.

Свештеникъ извршујући заповѣдь Спасителѣву изречену на Тайној Вечери: Сіе творите въ мое воспоминаніе спомињe у молитви страданѣ, смрть и васкресеніе Спасителѣво; Његов узлазак на небо, седенѣ од десне стране и другій славный долазакъ, па онда приноси частне даре, т. є. хлѣбъ и вино, на жртву Богу Отцу говорећи: „Твоя ѿ твоихъ Тебѣ приносящe ѿ всѣхъ и за вся.“ т. є. Твои су ово дарови Господе, мы ихъ од твоихъ творій уземо, и по заповѣсти твогъ Сына приносимо ихъ Теби за све люде, и за сва доброчинства, коя си Ты човѣчаскомъ роду чинiо, и коя и сада безъ престанка чинишъ. (види: Изложеніе литургіе, Дмитріевскаго Часть III. §. 104. и 105). Кадъ Свештеникъ ове рѣчи говори, онда діаконъ сложивши руке унакрстъ тако, да му є десна рука одозго, а лева одоздо, узме десномъ рукомъ дискосъ, а левомъ потиръ и подиже ихъ малко, а кадъ не служи Діаконъ онда то чини самъ Свештеник. Подизанѣ ово бива зато, єрбо є, по рѣчма св. Василія Великога, Господъ нашъ Исусъ Христосъ на Тайној Вечери узевши лебацъ у свое свете руке, показао га найпре Богу и Отцу Своме. (види: Чиноположеніе Литургіе св. Василія Великога).

Одма, чимъ се частни дари принесу запоє савъ Народъ: „Тебе поемъ, тебе благословимъ, тебѣ благодаримъ Господи, и молимтиса Боже нашъ,“ а то значи: Тебе пѣсмомъ хвалимо, Тебе добрымъ, лѣпымъ и одабранымъ рѣчима славимо, Теби захвалюємо, и молимо се Теби Боже нашъ.

Докле се ова пѣсма побожно и полагано поє, дотле се у Олтару свршуе найважнiи чинъ Службе Божіе. Найпре се Свештеникъ моли Богу, да прими ову словесну (умну) и безкрвну жртву, и да пошлѣ Духа своги Светогъ на насъ и на предлежеће даре. Затимъ съ подигнутымъ къ небу рукама и очима призива светога Духа, молећи се овако: „Господи, иже пресватага твоего Дѹха въ третій часъ апостоломъ твоимъ ниспославый того благій неѿими ѿ насъ но ѡбнови насъ молящихъ тися.“ Ова молитва чита се у тришутъ, и узъ ню додає iошъ Діакон ове стихове изъ Псалма покајателногъ: „Сердце чисто созижди во мнѣ Боже, и дѹхъ правъ ѡбнови въ оутробѣ моей. Неѿвержи мене ѿ лица твоегѡ и Дѹха твоегѡ сватагѡ не ѿими ѿ мене.“

Кад се и трећи путъ помоли Свештеникъ Богу, да бы послао Светога Духа, како на пѣга и на све вѣрне, за обновити њихова срдца и учинити ихъ жртвомъ пріятномъ Богу, тако и на предлежеће Частне Даре, да се свеосвећујоћомъ силомъ претвори хлѣбъ у право тѣло, а вино у праву крвъ Іисуса Христа; онда Діаконъ окренувши се Свештенику рекне: „Благослови Владико святый хлѣбъ," а Свештеникъ начини рукомъ знакъ крста надъ светымъ хлѣбомъ говорећи: „И сотвори ѻ҃ук҃о хлѣбъ сей, честное тѣло Хр҃ста твоегѡ." Діаконъ показујући ораромъ свету чашу рекне Свештенику: „Благослови Владыко святꙋ҆ю҆ чашꙋ," — а Свештеникъ начини рукомъ знакъ крста надъ Потиромъ говорећи: „И сѫ҆ бѫ҆ чаши сей, честнꙋ҆ю҆ кровъ Хр҃ста твоегѡ." Напоследку рекне діаконъ Свештенику: Благослови Владико окоа," — а Свештеникъ прекрсти уеданпутъ и Дискосъ и Потиръ говорећи: „Преложивъ дх҃омъ твоимъ Святымъ. *) У тай махъ невидимымъ дѣйствомъ Светога Духа свршује се велико Тайнство Евхаристіе; частни дари освећују се и хлѣбъ претвара се у право тѣло, а вино у праву крвъ Христову. С' тога Свештеникъ съ побожношћу ничице пада предъ Престолъ на коме се налази подъ видомъ хлѣба тѣло, а подъ видомъ вина крвь Христова, и моли се, да бы ови Свети Дари свима онима, кои се причешћују, были на трезвеность и бодрость душе, на опроштенѣ грѣхова, на приобштенѣ Духа Светога, на наслѣдованѣ Царства Небеснога, и на непостидно ухванѣ на милость Божію.

Кадъ се частни Дари освећују, тада се сви вѣрни, кои су у Храму томъ сакупљени съ преклоњеномъ главомъ Богу моле. Кодъ насъ є оддавна уведенъ обичай, да се у онай махъ, кадъ Свештеникъ рукомъ благосиля Свете Даре, звонцетомъ Народу обзнаніе овай Светый Чинъ, на кое се сви присутствујући прикрсте, учине великій поклонъ и говоре: „и молимтися Боже нашъ." У другимъ предѣлима Православне Цркве (на истоку и у Руссіи) не звони звонце у олтару, него у време освећења частныхъ дарова народъ врло тихимъ гласомъ пое, тако, да се ясно чути могу у свой цркви оне рѣчи свештеникове, кое се о освећеню частныхъ Дарова говоре.

Да бы и остали Христіани, кои нису на Св. Литургіи могли знати онай часъ, кадъ се велико тайнство Св. Евхаристіе свршује, и у тай махъ прославляти Бога, уведенъ є лѣпъ христіян-

*) Види: Црквесловіе Преосвештеногa Михаила Митрополита Београдскогъ. Стр. 108.

скій обичай, да у време освећења частныхъ Дарова звони звоно са застајањемъ у тришутъ, а затимъ кадъ се освећенѣ частныхъ Дарова сврши, звоне подуже сва звона на „Достойно“ у знакъ благодарности Богу и почитања Матере Божіе. Побожни Христіани, ма се гдѣ налазили, чимъ чую, да звони на „Достойно“ оставляю на часъ свой посао, и припадаю Богу на Молитву, да прими ову Свету Жртву, и да намъ пошлѣ свой небесный благословъ.

Свети Дари после освећења постаю пріятна жртва Богу за све вѣрне чланове цркве, како за оне, кои су се са овогъ свѣта у вечность преселили, тако и за оне, кои іоштъ на земльи у овомъ животу пребываю. Жртва та у погледу на чланове цркве, по разлики њиховога стања, єсть благодарствена, умилостивителна, и очистителна.

Спомињанѣ Свешыхъ.

Свети Дари єсу благодарствена жртва за Свете, кои се већъ у блаженомъ саєдиненю съ Богомъ находе, и кое є Богъ удостоіо, да се Њму за насъ грѣшне моле, и да насъ заступаю предъ Божіимъ Престоломъ. С' тога службу служећій свештеникъ одма после Освећења Дарова, докле іоштъ народъ последный путъ поє: „И молимтисѧ Боже нашъ“ спомињѣ у тихой молитви прослављене Свете, за кое є словесна и благодарствена жртва Богу принешена, и напоследку кадећи частну трапезу на гласъ рекне: „Изрядно ѡ Пресватѣй, Пречистѣй, Предблагословенѣй, Славнѣй владычицѣ нашей Богородицѣ и Приснодѣвѣ Маріи. т. є. Найвећма и особито чинимо спомень за Пресвету и Преблагословену Дѣву Марію, и препоручуємо се њеномъ молитвама и њеномъ заступаню.“

На овай узгласъ, савъ народъ у знакъ особитога поштованя према Матери Божіой поє пѣсму у славу Њену, коя овако гласи:

„Достойно єсть ꙗ̑ко во истинѹ̀ блажити тѧ Бц̑ѹ̀, присноблаженѹ̀ю и пренепорочнѹ̀ю, и Матерь Бога нашегѡ. Чест҃нѣйшѹ̀ю Херѹ̀вимъ и славнѣйшѹ̀ю безъ сравненїѧ Серафимъ, безсѣмѧнныа Бога Слова рождшѹ̀ю, сѹ̀щѹ̀ю Бц̑ѹ̀ тѧ величаємъ.“

Смисао ове прекрасне пѣсме єсть слѣдующій:

„Достойно є доиста величати тебе (блаженомъ те називати и као блажену славити) Богородицу, свагда блажену, и найнепорочнію (найпречистію), и Матеръ Бога нашега. Частнію одъ Хе-

рувима, и несравнѣно славнію одъ Серафима, коя си безъ пропадливости родила Бога Слова, праву Богородицу, Тебе величамо."

На Литургіи св. Василія Великогъ, мѣсто ове пѣсме пое се: „Ѻ тебѣ радуѥтсѧ благодатнаѧ всѣкаѧ тварь." На велике Празднике Христове и Богородичине, и на њихова попразнства пою се други Ирмоси у славу Матере Божіе, а само на Цвѣтну Недељу и на великій Четвртакъ непосредно се у Ирмосима отдае хвала и величаніе Самоме Господу Іисусу.

Споминянѣ мртвыхъ.

Свети Дари єсу умилостивителна жртва за све, кои у вѣри и у надежди на Божіе милосрдіе течай овога временогъ живота скончаше, и отидоше на истину. С' тога Свештеникъ завршивши спомињанѣ Светыхъ, моли се Богу, да опрости грѣхе преминувше браће наше и да њихъ упокои на мѣсту свѣтломъ, гдѣ нема туге, бѣде ни страдања. Діаконъ покадивши најпре свудъ около частне трапезе и цѣлый Олтаръ тамяномъ, спомиње имена покойника, за кое се особито на той Литургіи молитве приносе. — „Нису бадава — вели св. Іоаннъ Златоустъ — установили Апостоли, да се кодъ Свете Тајне споминю усопши, єръ одъ тога быва њима великій добитакъ и велика полза." (Бесѣда III. на посланіе къ Филипісіемъ, и бесѣда XXI. на Дѣянія Апостолска).

Споминянѣ живыхъ.

Напоследку Свети Дари єсу очистителна жртва за живе чланове Цркве. С' тога се Свештеникъ моли Богу за земальскогъ владаоца, да бы му Господъ даровао мирно царство, да и мы можемо тихо и безъ буне и метежа поживети у свакой побожности и поштењу. Іоштъ се моли Свештеникъ Богу на свакой Литургіи за све кои се поштено владаю, за све кои су у нужди, и кои сиротињи добра чине.

На Литургіи св. Василія Великогъ — у коіой су и многе друге молитве пространіе, него на обичной Литургіи св. Іоанна Златоустогъ, — моли се свештеник у пространой тихой молитви, да Господъ дарує породицама миръ и єдиномисленость, љубавъ и слогу, да младежъ воспита у побожности, да старе и немоћне подкрѣпи, да малодушне утѣши, да разсеяне сакупи, да помогне онима кои немаю помоћника, да заробљене избави изъ сужанства, да тужне избави одъ туге, да угледа удовице и сирочадъ; да

на све људе изліе своє богате милости, и да имъ испуни све молитве, кое се на право благо и на спасеніе њихово клоне; да сачува овай градъ и свакій другій предѣлъ одъ глада, помора, земљотреса, потопа, огня, мача, туђинскога нападая и међусобнога рата. Докле се ова молитва чита, дотле діаконъ спомиње читулю живихъ.

Тако се свега наша Црква при Светой Тайніи с' материнскомъ љубави сећа свію людій, и свима жели одъ Бога спасеніе и велику милость.

Кадъ се поднѣ Достойна или Ирмоса сврши, тада свештеникъ на гласъ спомене областнога Архіерея овымъ рѣчма: „Въ первыхъ помяни Господи преосвященнѣйшаго Архіерея нашего . . . . , егоже даруй святымъ твоимъ церквамъ въ миръ цѣла, честна здрава, долгоденствующа, и правоправяща слово твоея истины. т. е. Пре свега опомени се Господе нашегъ Преосвећеногъ владике, и даруй га светимъ твоимъ црквама, да се оддржи у миру, безбѣдности, поштенію и здравлю, да дуго живи и да слово истине Евангелске право управља, да управља како ваља проповѣданѣ науке христіанске у повѣреной му области. Присутствующій народъ завршује ову молитву съ рѣчма: „И всѣхъ и васъ" т. е. Молимо се Господу да се онъ опомене и свію людій и свега што одъ Њега просимо, па да испуни све благе желѣ наше.

(Продужиће се.)

Изясненѣ Псалома 83.

Орека оныхъ, кои радо оу Храмѣ Божіи идоу.

Коль возлюбленна селенїа твоя Гди силъ. Како су мила селишта твоя Господе Боже надъ силама, Господе Савоте.

Желаетъ и скончавается душа моя во дворы Гдни. Жели и чезне душа моя доћи у дворишта Господња.

Сердце мое и плоть моя возрадовастася о Бозѣ живѣ. Срдце мое и путь моя (тѣло мое) обрадоваше се живоме Богу. Срдцемъ и душомъ чезнемъ за Богомъ живымъ.

Ико птица окрѣте себѣ храминъ и горлица гнѣздо себѣ, идѣже положитъ птенцы своя: олтари твоя Гди силъ царю мой

и Боже мой. Та и птица нађе себи станак (обиталиште), и грлица нађе себи гнѣздо, гдѣ ће метнути своє птичиће; тай станак и то гнѣздо за мене єсу Олтари твои Господе надъ силама, Царе мой и Боже мой!

Блажени живѹщіи въ домѹ твоємъ: въ вѣки вѣковъ восхвалятъ тѧ. Срећни су они, кои живе у дому Твоме Господе; они могу на вѣкъ и довѣка славити Тебе.

Блаженъ мѹжъ ємѹже єсть заступленіе єгѡ ѻу тебє. Благо оному човѣку, коме є одбрана и заклонъ кодъ тебе; благо ономе кога Ты чувашъ, коме си Ты у помоћи.

Восхожденіѧ въ сердцѣ своємъ положи. Благо ономе човѣку, кои є узлазке у срдцу свомъ положіо; благо ономе, кои є своє срдце управіо на добро, кои се Богу окренуо, кои тежи да се онако влада, као што Богъ заповѣда.

Въ юдоль плачевнѹю, въ мѣсто єже положи: ико благословеніе дастъ законополагаи. Благо оному човѣку, кои у долини плача, то єсть овдѣ на земльи узлазке у срдцу свомъ полаже, кои се овдѣ влада по Божіємъ закону. Та благословъ датће нѣму Онай, кои є Законъ дао, то есть самъ Господъ Богъ ће таквогъ човѣка благословити.

Пойдѹтъ ѿ силы въ силѹ: явитсѧ Богъ когѡвъ въ Сіѡнѣ. Такви добри люди полазиће изъ снаге у снагу, све већ ма и већма ће напредовати у свакоякимъ добродѣтельима. И явиће се Богъ надъ Боговима у Сіону. Ко се єданпутъ окрене на правый путъ, па почне се старати, да онако живи као што Богъ заповѣда, тай с' Божіомъ помоћу одъ дана на данъ, све болый быва. — А како є с' онымъ, кои се проневаляли? (Тай све горій быва). Има ли у Читанци вашой примѣръ да є кои добар дѣчко све болый, а неваляо све горій бывао (Два Просячета, бр. 40. у I. Читанци). Па како є прошао до последка Живко, а како Сергія?

Гдѝ Боже силъ ѹслыши молитвѹ мою: внѹши Боже Іаковль. Господе, Боже Савоте чуй мою молитву; Боже Яковљевъ саслушай и прими молитву мою.

Защитниче нашъ виждь Боже, и призри на лице хрїста твоегѡ. Одбранителю нашъ Боже види, и погледай на лице твога помазаника. (т. є. Цара Давида кои є было помазаникъ Божій, а овдѣ се и свакій христіанинъ разумѣва, єръ смо мы сви помазаници Божіи).

Ꙗкѡ лѹчше день єдинъ въ дворѣхъ твоихъ паче тысѧщъ. Єръ болѣ є данъ єданъ у твоимъ дворовима провести, него хиљаду дана изванъ њихъ.

Изволихъ приметатися въ домѹ Бога моегѡ паче, нежи жити ми въ селенїихъ грѣшничихъ. Радіе ћу я последньій быти, (на прагу, кодъ врата стаяти), у дому Бога мога, него да живимъ у селиштама невалалаца.

Якѡ милость и истинѹ любитъ Гдь Богъ, благодать и славѹ дастъ. Єръ Господъ Богъ люби милость и истину; опъ ће благодетъ и Славу дати.

Гдь нелишитъ благихъ ходящихъ незлобїемъ. Господъ неће ускратити добра оним, кои ходе без злобе; кои се поштено владаю тыма Богъ неће одрећи срећу.

Гди Боже сйлъ блаженъ человѣкъ оуповай на тя. Господи Боже надъ силама, благо ономъ човѣку, кои се на Тебе ухва.

Кнез Лазар.

(Єдна лекция из историе)

1. ПРЕДКОСОВСКО ДОБА. Од Неманѣ до Душана поживеше Срби пуно 200 година сретно и задовольно. Ако и имаше непријателя, али их свакад јуначки и сретно одбише и власт свою сачуваше, єр сложни и уєдињени бияху. Под царом Душаном дође српска држава до найвеће снаге и славе. Али после нѣгове смрти стане одма а нагло падати. Цар Душан прогласећи себе за српског, грчког и бугарског цара и подигавши велику војску, да узме Цариград наведе Грке, те почеше Турке у помоћ позивати. Тим се турцима пут у Европу отвори, кои после и Грцима и Србима главе дођоше. Овамо опет Душан угледавши се на Грке, пак своє землѣ разделивши и војводама их раздавши нехотице тим посеја семе пропасти своїой држави. Разделењем разстрои се оно од Неманѣ єдва склопљено єдинство државе, разби сва снага. Војводе бияху Душану покорне; али после нѣгове смрти отеше се и сваки своим краєм тако самовольно завлада, да се на обште благо и необазираше, него се іошт међу собом у рат задеваше, єдан од другог землѣ отимљући и свой народ тламанећи. Млади цар Урош бяше врло слаб, да владу одржи, коя ѕ по смрти Душановой врло крепког управителя требала. Звер Вукашин коєга іошт цар Душан кралѣм наименова и младом Урошу за тутора нареди, незадоволян тим достоянством стане све већма

власт преотимати, па све за тим грамзећи, да на своју главу круну метне, најпосле младог цара Уроша, коју је као заточеника код себе држао, 3-ег Дек. 1367. г. у лов измамљећи убије. Урошевом смрћу, на коју се племе славни српски краљева Немања угаси распадесе држава сасвим. Војводе се начињише сасвим самовластни господари; још на оно беззаконје Вукашиново неста и међу њима правде и поштења, и ничега више светога немаше.

Међутим се Турци грабежљив и врло ратоборан народ са својим преко мере славољубивим господарима све већма у Европи одомаћивати стану, и отевши од Грка Једрене (Адријанопоље) са свим столицу свог царства овамо пренесу; пак кад после и Бугаре упропастише, онда им Срби једини на путу стајаше, да цео исток Европе освоје и да цјелом христијанству страх задаю.

Турци видећи Србе у томе разтројству одма с војском на српске земље ударе и до Косова допру г. 1371. Ал ту их краљ Вукашин са својим братом војводом Углјшом дочека, надбије и многе посече тако, да се натраг повући мораше, и Срби их преко реке Марице одвију; али ту, нимало на себе непазећи ноћу на спаваћу од Турака нападнути тако страшно посечени буду, да им се ни трага незнађаше. Ту падоше оба Вукашинова брата војвода Углјша и војвода Гојко: а Вукашин, кои једва од Турака утече, буде у бегству од свога слуге убијен.

После смрти Вукашинове још већма се држава српска разтроји. Војводе међу собом гложећи се и о земље отимљући пљише један другом села, тлачише поља, опустошаваше пределе широм. У то доба нађу још и друге невоље и Божје каштиге. Велики помор беснио је тада по целом истоку европском пуне две године дана. Иза тог наступи глад са свима својим страшним последицама. Најпосле се и дивљи зверови тако намноже, да на дану сред села на људе нападаше; а Турци међутим једнако јужне и источне крајеве српске плячкаше, народ секоше и у робље односише. Нигде више небјаше реда, закони осташе погажени, насиља на све стране овладаше и народ дође до крајног очаяња.

2. КНЕЗ ЛАЗАР. Кнез Лазар је био од старе властеоске породице, која је своје порекло још пре Немања од краља Примислава вукла. Лазаров отац Прибa Гребљановић био је, кои са тога свога високог поколења, кои се са свои редки способности један од врховни краљевски придворни велможа, пак тако је и сина свог Лазара с малена у краљевском двору воспитаюћи и учећи за највиша дворска достојанства спремио. Тако Лазар одма с младости

у дворску службу код цара Душана дође, где се верношћу и вредношћом, особито кротошћу и благим нравма тилко отликовао, да га є цар Душан за достойна нашао, Милицу кћер Юга Богдана а прапраунуку Неманьину, коя такођер у царском двору воспитана бяше за супругу дати, и том приликом га на достоянство кнеза подигне. Доцніе буде Лазар са своє високе учености особито у државним дѣлима на найвиша достоянства подигнут, Душан га своим дворским начелником начини, а после му намјестништво над Сремом и Мачвом преда.

Кад по смрти Душановой несити Вукашин последню надежду српску младог цара Уроша уби, а прсле и сам главом беззаконѣ плати, и кад Србія грабежом војвода поста, и сва она грдна зла по земльи тако овладаше, да их већ више нико подносити немога, онда стане сав народ викати, да се избере глава, коя ће умети ред и закон повратити, и извиче г. 1374. Лазара за господара и за цара.

Примивши владу прва Лазарева брига бияше, да немире уталожи, и да ред и закон поврати. Одма оде непокорне исвоєвольне војводе ког силом, ког благим наччном на покорност и єдинство враћати. За две године дана поврати готово све землѣ, од Тисе и Дравп пак до ядранског мора и доле до Бугарске и Албаніе царской крупи, и поврати по земльи, колико у оним врло незгодним околностима могућно бяше мир, ред и закон.

Одма затим пошлѣ одабрану свиту духовни главара и мирски велможа са светогорским старцем Исаном у Цариград, да израде опроштенѣ од Анатеме, под коіом Србія іош од цара Душана стаяше. Цариградски патріярх их свечано дочека, црковни сабор сазове, анатему скине, српског патріярха за независна и осталим вселенским патріярсима власћу равна прогласи. Док се ово у Цариграду свршивало умре српски патріярх Савва II. недочекавши благослова. Чим посланици ови из Цариграда дођу, одма сазове Лазар св. синод, и ту буде светогорски монах Єврем муж светог живота за патріярха изабран, и кад є овай изабраник прву литургію служіо, даде се и Лазар на навалу народа за српског цара крунисати г. 1376, али име цара он само са смирености нипошто нехте носити већ само кнеза.

После крунисаня стане Лазар са већим уваженѣм любећег га народа ред и закон уводити; он настаде за тим, да се сваком правда учини, да нико на нѣга незажали. По леном примеру свои предака стане на све стране цркве и манастире оправляти ил с

нова дизати, и тада подиже ону красну задужбину цркву Раваницу на води Равани и манастир Горњак, он и светогорским црквама многе поклоне учини, после и сам тамо на покленењ оде и хиландарску цркву разшири. Колико се о народу старао, да га у оно сретно стањ Немања поврати, исто се тако старао, да и децу свою за достойне наслѣднике свои славни предака воспита, а кћери своє тако разуда, да земльи и народу свом снатне и ваљане пріятелѣ добиє. Тако се Лазар на све стране обазирао, да државу српску обезбѣди и колко є можно утврди.

Али сви ови напои бяше слаби, да за то кратко време оно велико зло угуше што кроз оволико годпна овладало бяше. Највеће є зло било, што многи од српски властела видећи, како се Турци осиљаваю пак плашећи се за се и да би се у своіой власти одржали, почеше са Турцима у тайне договоре и погодбе упуштати се, или управо Турцима кои ил умеше обећаньима намамити прелазити, пак их на своє подстрекавати, те сами отечество своє издавати.

Тако започеше Турци своє кретанѣ противу Срба и Бугара, и буду с почетка од Лазара на више места у маньим боєвима одбиєни и повиєни. Онда наєдаред падне Мурат са великом војском под Ниш, обседне га и овай се после 25 дана жестоког нападая преда. Паденіе овога найтврѣега града заплаши Лазара, кои небяше іош спреман већег боя започети, те учини г. 1386. с Муратом под условиями, да плаћа Турцима годишньи данак и да дає у помоћ 1000 коњаника.

Наскоро затим покає се Лазар, што є морао на таки мир с Турцима пристати, пак стане на све стране пријателѣ и помоћи тражити, да Турке сломиє и од Европе одбиє. Ту помоћ му сви суседи обећаше, єр сви опасност предвиђаше, коя им предстои од Турака. Овим охрабрен Лазар сазове сабор, да се посветує, шта и како да се ради, єр Турци при свему уговорену миру непрестано српске краєве плучкаше и народ у робљѣ одвлачише. У сабору се єднодушно заключи рат, само єдан Вук Бранковић беше противан, єр он већ тада стаяше у тайном договору с Муратом, а да му изда Лазара, ако га Мурат за господара Србиє призна.

(Продуживе се.)

Сунце и ноћ.

(Єдна прича).

„Зашто толику светлост просипљеш на земљу“ рекне сунцу ноћ, кад се єдаред испред њега уклонити мораде, „зар ти неби могло и поманѣ сияти, мало и таме оставити, па да и я и обдан поштогод владе имам.“ „Онда неби био вредан ове светлости, што є благи творац мени даде, одговори му сунце.“ Ко год нечини добра колко год га чинити може, ние онога добра вредан, коѳ му Бог даде.

Незадовољни просиак.

(Єдна приповедка).

Єдаред пође цар Сулеман у цркву, а пред њега изађе неки одрпанац, па поклони се и рекне: велики царе! верујеш ли и ти на све оно, шта пророк говори? цар одговори: верујем, а да шта? — Онда онай настави: па онда знаш, како у Алкорану пише: „Сви су Муслими браћа, буди дакле Господине брате добар, па подели са мном наше наследство. — Сулеман се насмије и извди єдан дукат. Турчин прими дукат и окренувши га и тамо и амо дрмне главом и рекне: Господине брате! та ти имаш злата, да га ни на сто мазга понети неможеш, а моя деца ено од глади умиру, и мени ће кон час уста од невла зарасти, а ти ми само єдан дукат даде, зар є то братска деоба! — Цар дигне прст и претећи рекне: Господару брате! буди задоволян на томе и неусуђуй се никоме казати, колико сам ти дао, єр є у нас дружине неброєно, па ако сва браћа наша дођу и свой део зашшту, мора ћеш іош и од тога нешто вратити. — Ова реч освести господара брата, те ти он без обзирке сбоде право пекарници и узе онде леба за децу свою, а цар оде у цркву и сврши онде молитву свою.

Мржня.

(Єдно осматранѣ).

Никои човек неволи оно, што му се недопада; али то нетреба никад толико мах да отме да човека навлада, другчие преће у ту найружнию слабост и страст, што се зове мржня. Има многи кои држи да има пуно право мрзити на кога, а амо неће

ни мирно да премисли, да л' ниѣ сам повода ономе дао; има их, кои управо ни узрока немаю нит незнаю, зашто мрзе, него без икоѣг основа говоре: незнам зашто, али немогу нипошто да га подносим. — Бедни човече! Неможеш да подносиш брата свога, зато, што ти се недопада, ил зато, што є где можда неотиће, увредио; а колико си реда ти увредио Бога, кои ти є толика добра учинио, и непрестано чини, и од коѣг се іош већина надаш. С каквом мером мериш, онако ће ти се вратити; оћеш ли, да ти Бог твоє небројене дугове опрости, опрости и ти брату свом, другчіє ћеш бити вржен у тамницу, и нећеш одуд изаћи, док цео дуг свој неодужиш.

Школске вести.

УЧИТЕЉСКА СЕМИНАРІЯ У ПОТСДАМУ КОД БЕРЛИНА. Ова є прва на гласу, и служи ка углед свим учительским заводима у Нѣмачкой. Овде се поглавито на то иде, да се приправици звања учительског теоретично и практично за велико званіе своє изобразе, и да се науче умне даре своє а особито кишленѣ и разсуђенѣ слободно и самостално употребљавати. Течаї школски у овой семинарію трає три године. У првой є години умно или формално изображаванѣ. Ту се учи: 1. Наука вере (седмично 4 сата); и то: увод у Библію, Библичне Повѣсти старога и новог Завѣта, читанѣ и разјасњаванѣ Библіе и преглед црквене исторіе. — 2. Нѣмачки єзик (6 сати), граматика и писмени саставци и наука о правопису; читанѣ, вештбанѣ у правилном механичном, у разумљивом и лѣпом читаню. — 3. Рачун (7 сата), с' цѣлим броєвима, и с' разбитцима, и геометрично облико словлѣ. 4. Писанѣ и красноніс. 5. Цртанѣ (2 сата). 6. Поянѣ основно и хорално (4 сата). 7. Генералбас и свиранѣ.

У другой є години поглавито стварно изображаванѣ. Ту се учи: 1. Наука вѣре (4 сата), о вѣри и о дужностима христіанским. 2. Нѣмачки єзикъ (6 сата), и то словосачиненѣ, наука о интерпункціяма, писмени саставци и правленѣ періода; читанѣ (2 сата), вештбанѣ у разумљивом и лѣпом читаню, и у казиваню прочитанога. 3. Математика (7 сата), практични рачунски послови, што су у обичном сеоском и граћанском животу нуждни; више рачуни и математика. 4. Вештбанѣ у краснописy (2 сата). 4. Цртанѣ природни предмета слободном руком (2 сата). 5. Вишегласно и соло поянѣ (4 сата). 6. Свиранѣ (3 сата). 7. Земљописъ (4 сата), математични и физични с' найнуждніом науком из природословља; описаніе повдини земаля. 8. Општи природопис с' особитим погледом на ботанику.

У трећой є години поглавито практично изображаванѣ приправника. Ту су ови послови: 1. Писмени саставци педагогичнога садржаја (1 сат).

2. Вештбанѣ у писаню (1 сат); вештбанѣ у цртаню глава и предѣла (2 сата). 3. Фигурално појанѣ с' упутством, како ваља управляти хор: хорално појанѣ (3 сата), свиранѣ и упутство за компонираньѣ песама (5 сатій). 4. Душесловіе, дидактика, методика, упутство како ваља учительске дужности одправляти и школу држати; катихетика с вештбанѣм катихетичным (3 сата). Наука о животинама, и о рудама (2 сата) 4. Наука о животинама и о рудама (2 сата). 5. Хронологичан преглед обште повѣстнице; стара повѣстница; средня и нова повестница с' особитим обзиром на повѣстницу пруску (3 сата). 6. Природословлѣ, и то преко зиме наука о обштим свойствима телеса, а преко лета наука о природним појавима (2 сата). Осим тога приправници преко све три године уче се инструменталной музици и свиранію (3 сата седмично), а кад време допусти, свако вече од 5—7 раде у врту или гимнастизираю и пливаю.

ПОМОЋ УЧИТЕЉИМА. Горньо аустриски земальски сабор у Линцу одредно є, да се одсад сваке год. 5000 фр. из земальски прихода издаѣ учительима и њиновим удовицама у помоћ.

ПРЕПАРАНДСКЕ ШТИПЕНДИЕ. Земальски сабор у Моравской наредно є, да се одсад сваке године 600 фр. издаѣ на препарандске штипендие и то да се 24 такова места установе са 25 фр. свако.

ЗЕМЛЕДЕЛСКЕ ШКОЛЕ У ЧЕСКОЙ. Чески земальски сабор свеутуюћисе о благостаню земальском увидећи нужду, да се у простом народу пробуди лепша свест земледелска и распростру разумна знања о томе, па тим и продуктивност землѣ подигне, а и благостанѣ народа, кои є већом страном земледелац у цвет доведе заключио є, да се подигну земледелске школе мале, средње и велике, негде на чеком, а негде на немачком єзику, и наредно, да се у Прагу отвори велика, а у Рабину и Либверди средње школе, ков ће се као земальски заводи сматрати; окром тога наредно є, да се и мале земледелске школе из земальски прихода суразмерно помажу. Уједно є заключено, да се и у народной школи науке тако удесе, да већ ту деца прве основе земледелске науке науче и са тим приуготовлѣна у ове школе дођу. Сав народ се радуе и благодари сабору на овим заключенияма.

ШЕГРТИ. На тужбу са више страна подигнуту да занати са тога сила назадую, што шегрти нису довољно са преуготовном науком спремљени наредно є занатлиски одбор у Милхаузну умолити власт, да се следеће наредбе у школски закон узму: да се ни єдно дете пре навршене 10 год. несме примити за шегрта. Да шегрти до 13-е године ни-пошто више од по дана нераде, а друго по дана сваки дан у школу да иду и да се башка учитель држи, кои има ову децу у дотичним наукама учити.

ЄВРЕЙСКИ ШКОЛСКИ ОДБОР заключно є у своим седницама, кое є код кр. угар. местозаступничства имао, да се од камата они на цел кулуса покупљени новаца 20,000 фт. дае, да се оснуе Рабинска семинария, о кое необходной и неодложной потреби сви су се чланови єдногласно изразили, а од осталог новца, да се повиси плата найбољим учительма, у колко претече од трошкова за пишпекцию школа.

ШТАТИСТИЧНИ ПОДАТЦИ о народной школи у Краиьской. По званичном извештаю било є прошле год. у 288. парохия 14 главни школа 162 тривиялне и 54 од нужде. Од ово 230 школа било є 18 немачки, 128 словенски и 84 помешани немачко-словенски. Недељни школа било є 198 а индустриялни девоячки 7. Деце за школу способно било є 51379, у школу є. ишло 28667, недељошколаца било є 17164 а ишло є 16080, учителя є било 195, подучителя 29, учителки 20, подучителки 16, индустриялни учителки 14. Учительи и свештеници ревностно раде о напредку школе. У Љубляни излази и учительски дист.

Школске књиге *).

Следеће за србске народне школе и учителѣ прописане књиге могу се код ц. кр, бечке дирекције школски књига (Schulbücher-Verlags-Direction) добити:

Црко́вное пѣ́ніе въ неде́льныя и пра́здничныя дни на вѣ́сь го́дъ за оупотребле́ніе се́рбскихъ наро́дныхъ о́учи́лищъ. (Gesangbuch.) 4½ табака, невезан 11, повезан 13 нов.

Изъ Ѱалти́ра первонача́лное о́упражне́ніе въ чте́нiи свяще́нныхъ кни́гъ къ о́употребле́нiю въ славе́но-се́рбскихъ наро́дныхъ о́учи́лищахъ. (Psalter.) 10⅝ табака, 20 ил' 27 нов.

Изъ Часосло́ва первонача́лное о́упражне́ніе въ чте́нiи свяще́нныхъ кни́гъ къ о́употребле́нiю въ славе́но-се́рбскихъ наро́дныхъ о́учи́лищахъ. Kirchenslavisches Lesebuch.) 3½ табака 7 ил 11 нов.

Катихи́сисъ ма́лый ѡ̀ нѣ́митскагѡ̀ Сѵ́но́да въ Ка́рловцѣ 1774. (Kleiner Synodal Katechismus) 4¼ табака 7 ил 13.

Малый Катихисил . (Kleiner Katechismus) 1¼ табака 2 ил 4.

Срѣдный Катихисіс. (Mittlerer Katechismus) 3½ табака 6 ил 13.

Восточнога вѣроисповѣданія Катихисіс за вышше ученичке разреде, у Богоспасаемой Епархіи Бачкой. Grosser Katechismus.) 8½ табака, 16 ил 23 нов.

Кратка свештена исторія за србска народна училишта. (Kleine biblische Geschichte.) 2¼ табака 4 ил 6 н.

---

*) Ко ови књига више куши и то катехетички бор за 5 фт а остали за 10 фт, добия ако є из Славоније ил Рвацке 20, ако л' из Далмације ил воене крајине 30 на 100 провизиуна од невезани и іош 10 од повезе.

Училиштна и домашна Библіа. Старый завѣт. (Biclische Geschichte des alten Testamentes.) 20⅝ табака са илустрацнама 91 пов. ил 1 фт 5

— — — Новый завѣт. (Biblische Geschichte des neuen Testamentes.) 21⅛ табака са илустрацнама 91 нов. ил 1 фрт 5 н.

Буквар за србска училишта. (Fibel.) 5¼ табака 10 ил 16 н.

Прва єзикословна Читанка за србска народна училишта. (Erstes Sprach- und Lesebuch.) 11 табака 20 ил 27 н.

Друга књига о єзикословію и читаню за србска народна училишта. (Zweites Sprach- und Lesebuch.) 20⅝ табака 37 ил 50 н.

Читанка за четвртый разред србски главни училишта. (Lesebuch für die vierte Klasse.) 19⅜ табака 34 ил 47 н.

Дужности подданика према свом монарху. (Pflichten der Unterthanen.) 2 табака 4 ил 5 н.

Нѣмачкый Буквар. (Deutsche Fiebel für serbische Volksschulen.) 4 табака 7 ил 9 н.

Практично Єзикословіе нѣмачко и нѣмачка Читанка за трећій разред градски и главни училишта. (Serbisch-deutsche Sprachlehre für die dritte Klasse.) 15½ табака 27 ил 36 н.

Практично Єзикословіе нѣмачко за четвртый разред градски и главни училишта. (Serbisch-deutsche Sprachlehre für die vierte Klasse.) 20⅝ табака 37 ил 50 н.

Читанка нѣмачка за четвртый разред главни училишта. (Deutsche Lesestücke mit einem Wörterverzeichnisse.) 15 табака 27 ил 36 н.

Нѣмачко-србскій и србско-нѣмачкій Рѣчник к' нѣмачкой Читанки и практичноj Єзикословію нѣмачком за III. и IV. разред градски главни училишта. (Wörterverzeichniss allein.) 7¼ табака 14 и 21 н.

Књига упражнєнія у рачуну за сеоске школе. (Rechnungsübungen für Landschulen.) 8½ табака 15 ил 22 н.

Руководство к' краснописанію. (Anleitung zum Schönschreiben.) 73 ил 79 н.

Стварно наставленіе у газдованю (економіи) у виду приповѣдке за младежь Од Ф. В. Хофманна. (Landwirtschaftlicher Anschauungsunterricht) 9¼ табака 46, mit vielen Abbildungen 52 н.

Огледало христіянске добродѣтељи, састављено из Житія Свети, кои се у православной источной цркви и у србском народу особито почитую, трудом Николе Ђ. Вукићевића. (Legende.) 10¾ табака 34 ил 50 н.

Штице 10 комада 89 повч.

Упутство за предаваńе букварски наука. (Methodik zur Fibel.) 24½ табака 65 ил 76 н.

Методіка рачуна на памет за I. разред народни училишта. (Methodik des Kopfrechnens.) 10½ табака 27 38 н.

Методіка рачунања с' цифрама. (Methodik des Zifferrechnens;) 15½ табака 28 ил 37 н.

Лист овай излази месечно тријед: сваког 10, 20 и последњег.
Цена є на целу год 4 фт. на по год 2 фт.

Изд. и уређуе Др Ђ. Натошевић. — Штампа краљев. угар. свеучил. печатня.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 16. У Будиму 20. Новембра 1864. Год. VI.

Изясненіе Свете Литургіе.

Изъ Духовне Бесѣде извадио Н. Ђ. В.

(Продуженѣ.)

Свршетакъ Евхаристіе.

Свршујући свештенодѣйство Евхаристіе, моли се свештеник Богу, да намъ даде слогу и єдиномисленіе, да можемо достойно прославляти пресвето име Божіе: „И даждь намъ єдинѣми оусты, и єдинѣмъ сердцемъ славити и воспѣвати пречестное и великолѣпное имя твое Отца и Сына и Светога Дха нынѣ и присно и въ вѣки вѣковъ.“ На кое народ увѣраваући свештеника, да доиста савъ єдногласно и као изъ єдногъ срдца прославља Бога, одговара: Аминъ. — Тада свештеникъ благосиљаући савъ народъ у име самога Спасителя говори: „И да бдѣтъ милости великаго Бога и Спаса нашего Іисуса Христа со всѣми вами.“ А народъ желећи Свештенику то исто одговара: „И со дховомъ твоимъ.“

Ектенія после освећења Частныхъ Дарова.

После освећења частныхъ дарова започинѣ се ектенія овымъ рѣчма:

„Вся святыя помандше, паки и паки миромъ Господу помолимся. Пошто смо све свете споменули и молитвама ныховымъ препоручили се, опетъ и опетъ миромъ Господу помолимо се.

„О принесенныхъ и освященныхъ честныхъ дарѣхъ Господу помолимся. — Яко да человѣколюбецъ Богъ нашъ, пріемъ на въ святый Свой и пренебесный и мысленный свой жертвеникъ, въ

воню благоуханїя дховнаго, возниспослетъ намъ божественную благодать, и даръ Светаго Духа, помолимсѧ." т. є. За принесене и освећѐне частне даре помолимо се Господу, да бы човѣколюбивый Богъ нашъ примїо их, у свой светый, наднебесный, или надприродный, и духовный (умный) олтаръ, као пріятный духовный мирисъ, и да бы послао нама зато божаствену благодатъ и даръ Светога Духа. — Помолимо се Богу да свети дари буду нама на освећѐнѣ.

Къ овыма се додаю два прошенїа са свршетка велике ектеніе, єдно за избављенѣ одъ сваке скрби, туге и нужде, а друго за заступленѣ помиловане и сахраненѣ свїю насъ Божїомъ благодатїю. Потомъ се повторе духовна прошенїа да нам Богъ допусти дан тай побожно провести, — за вѣрна наставника душама и тѣлима нашимъ, за Ангела Хранителя; да намъ Богъ опрости грѣхе; да намъ дозволи остале дане живота нашегъ у миру и у каянїю провести, и да насъ удостои Христїанскогъ скончања и доброга одговора на страшноме суду. — Напоследку се придодає іошть и ова опомена за насъ:

„Соединенїе вѣры и причастїе сватаго Духа испросивше, сами себе, и другъ друга, и весь животъ нашъ Христу Богу предадимъ." т. є. Пошто смо се молили за саединенѣ вѣре и заједницу Светога Духа, сами себе, и єданъ другога и сав жизотъ нашъ Христу нашемъ Богу предаймо, препоручимо.

Докле діаконъ ову ектенію говори, дотле се свештеникъ у олтару моли Богу, да удостои и нѣга и вѣрујуће причестити се св. Тайна съ чистомъ савешћу, на опроштенѣ грѣхова, на заједницу Духа Светога, на наслѣдованѣ царства небеснога, на поузданѣ къ Богу, а не на прекоръ и на осуђенѣ.

Пошто се ектенія сврши, свештеникъ на гласъ рекне:

„И сподоби насъ владико съ дерзновенїемъ неосуждено смѣти призывати тебе небеснаго Бога Отца и глаголати-" т. є. Молимо ти се Господе удостои насъ да съ поузданѣмъ и безъ прекора смѣмо призивати Тебе небеснога Бога Отца, и говорити: „Отче нашъ иже єси на небесѣхъ." Молитву ову чита свештеникъ и савъ народъ у себи, само єданъ одъ старешина чита є нагласъ: у гдѣкоимъ црквама хоръ, или савъ народъ поє молитву Господню на гласъ. Пошто се молитва Господня изговори или одпое, служећій свештеникъ заврши є прославляюћи єднога Бога у Светой Троици с' рѣчма: „Яко твое єсть царство и сила и слава Отца и Сына и Светаго Духа нынѣ и присно и въ вѣки вѣковъ."

Приложенѣ глава.

Свештеникъ окончивши молитву Господню прославлянѣмъ тринпостасногъ Божества, и примивши одъ свега народа потврђенѣ и сугласіе на то, даѐ свима обичный благословъ, на коѐ діаконъ опомене вѣрне да приклоне главе. Ово приклањанѣ глава значи преданость сыновню, кою су дужни указивати Господу сви они, кои Га у молитви Господньой Отцемъ називаю. Приклонивши главу Господу, свакій Христіанинъ треба да се у мислима моли у тай махъ за душевне и тѣлесне потребе своѐ, своихъ присныхъ, и свію людій, а свештеникъ предъ Светымъ Дарима моли се тада за све, кои своѐ главе приклонише, да ихъ Господъ Богъ сачува одъ невалялства, упути на добро и удостои съ чистомъ свѣсћу причестити се Светыхъ Тайна, и да имъ то Свето Причешће буде на спасеніе, при томъ да све благе желѣ и молитве њихове Господъ испуни, да помогне онима, кои путую по суву и на води, и да болестне изцѣли по милости, милосрђу и љубави къ човѣчеству єдинороднога своєга Сына. Ове последнѣ рѣчій заедно съ прославлянѣмъ сва три лица Свете Троице изговара свештеникъ у возгласу овомъ: „Благодатїю и щедротами и человѣколюбїемъ єдинороднаго Сына твоегѡ съ нимже благословенъ єси съ пречистымъ и благимъ и животворящимъ твоимъ Дх҃омъ, нынѣ и присно и въ вѣки вѣковъ.“

Примѣтба. Кадъ свештеникъ ову молитву чита, діаконъ се у накрсту ораромъ опаше, єдно съ тога, да може слободніе дѣйствовати за време причешћиванја, а друго, да тымъ покаже своѐ страхопоштованѣ према Светымъ Дарима, као што чине Серафими, кои гледећи славу Господню закриваю крилима лица своя.

Подизанѣ светога Агнца.

Испросивши помоћи одъ Бога свештеникъ, — на діаконову опомену: „Вонимѣмъ.“ — подиже Тѣло Христово надъ дискосомъ говорећи: „Свѧтая свѧтымъ.“ т. є. Свето є за свете, или само они смѣю съ поузданѣмъ причестити се светымъ Тайнама, кои су свети, кои су савѣстъ свою искренымъ каянѣмъ одъ грѣхова очистили. На ово предстоећій народъ одговара: „Єдинъ свѧтъ, єдинъ Господь Іс҃ъ Хр҃ъ въ славѹ Бога Отца. Аминь.“ т. є. Само є єданъ Светъ, єданъ Господъ Іисусъ Христосъ у славу Бога Отца, а мы люди сви смо грѣшни, и неможемо сами одъ себе свети быти, него добыямо освећенѣ одъ Іисуса Христа єдиногъ виновника и источника наше светости.

Раздробленѣ свѣшога Агнца.

Кадъ се поѥ: „Ѥдинъ сватъ, ѥдинъ Господъ.“ тада свештеникъ раздроблява светый Агнецъ на четири дела онако, као што га ѥ разрезао бїо на проскомидіи, и полаже га на дискосу у виду крста овако:

ІС
НІ + КА
ХС

Рѣчима, коѥ свештеникъ при раздробляваню св. Агнца говори, означава се, да Агнецъ Божіи, премда се на делове раздроблява, ипакъ остаѥ нераздѣляемъ, т. ѥ. у свакой найманьой честици Нѣговой ѥсть Тѣло Христово, и премда вѣрни ѥду Тѣло Христово, ипакъ оно никадъ неће нестати, него ће до свршетка свѣта освећивати оне, кои Га у светомъ Причешћу примаю. — У духовномъ смислу раздробляванѣ Агнца представля страданя Христова на Крсту.

Саѥдиненѣ Тайнства.

Свештеникъ узме онай део Агнца, на коме ѥ изображено име Іисусъ, и спусти у потиръ представляюћи тымъ живоносно воскресеніѥ Христово, по томе што тѣло човѣчіѥ съ крвлю саѥдинѣно означуѥ живот. Рѣчи: „Исполненіѥ сватаго Дха.“ коѥ свештеник тада изговара, показую, да ѥ живоносно воскресеніѥ Христово, и свако друго Тайнство Господнѣ пуно Духа светога. Спуштанѣ тѣла Христовогъ у потиръ зове се: Саѥдиненѣ Тайнства.

Уливанѣ топлоте.

Затимъ доноси се топлота, то ѥсть угреяна вода, кою свештеникъ благосиля говорећи: „благословена теплота сватыхъ твоихъ,“ т. ѥ. благословена ѥ жива и топла вѣра Христіана, коі приступаю къ светоме Причешћу. Діаконъ, или ако овога нема свештеникъ улива малко топле воде у св. потиръ и сведочећи, да се топла вѣра у нами побуђуѥ чрезъ светога Духа говори: „Теплота вѣры исполнихъ Дха сватаго.“ т. ѥ. Топлота вѣре пуна ѥ светога Духа.

(Продужиће се.)

Изясненіе Псалма 84.

Благодарность на избављенію, и молба за помилованѣ.

Благоволилъ еси Гдⷭи землю твою, возвратилъ еси плѣнъ Иакωвъ. Ты си Господе помиловао земљу твоју; повратіо си робље Јаковљево; повратіо си синове Израиљеве изъ робства.

Ѡставилъ еси беззаконїа людей твоихъ, покрилъ еси вся грѣхи ихъ. Опростіо си неваљала дѣла твоихъ људій (твогъ народа), покріо си све грѣхе њихове.

Ѹкротилъ еси весь гнѣвъ твой, возвратился еси ѿ гнѣва ѹ ярости твоея. Утишао си сви твоју срдњу, попустіо си одъ ярости твоје. — На што се срди Господъ Богъ? Па шта намъ прети Богъ ако у неваљалству заостанемо? А кадъ ће намъ опростити Богъ грѣхе наше? Шта намъ дакле ваља чинити, да се Богъ на насъ смилује?

Возврати насъ Боже спасенїи нашихъ, и ѿврати ярость Твою ѿ насъ. Врати насъ Боже спасенія нашегъ (Боже, одъ когъ намъ єдино помоћ доћи може), и одкрени твоју ярость одъ насъ.

Ѣда въ вѣки прогнѣваешися на ны, или простреши гнѣвъ твой ѿ рода въ родъ. Заръ ћешъ се увѣкъ срдити на насъ, или заръ ћешъ разпростирати срдњу твоју одъ колѣна на колѣно.

Боже ты ѡбращься ѡживиши ны, и людїе твои возвеселятся ѿ тебѣ. Боже, кадъ се ты окренешъ нама, кадъ насъ помилуешъ, тада ћешъ насъ тимъ оживити, и люди твои развеселиће се кроза те. — Кадъ се смилуешъ Боже на насъ, мы ћемо као на ново оживити, и развеселићемо се.

Ѩви намъ Гдⷭи милость твою, и спасенїе твое даждь намъ. Покажи намъ Господе милость твою, и твою помоћъ дай намъ.

Ѹслышѹ что речетъ ѿ мнѣ Гдⷭь Богъ: Чућу шта ће за мене рећи Господъ Богъ.

Ѩкω речетъ миръ на люди своя, и на преподобныя своя, и на ѡбращающыя сердца къ немѹ. Єръ онъ ће рећи миръ на свое люде, и на праведнике свое, и на оне, кои обраћаю срдца къ њему. Богъ ће благоссовити и усрећити свой народъ, и свое праведнике, и све оне кои се каю и поправляю у владаню своме, кои се са неваљалогъ пута на добаръ повраћаю.

Окаче близъ комшихсѧ его спасенїе его, вселити славу въ землю нашу. Доиста є близо оныхъ, кои се Бога боє, помоћъ Његова, да усели славу и благостанѣ у землю нашу. Гдѣ се люди Бога боє и одъ зла клоне а добро чиње, ту є близо помоћъ Божія, па ако се мы тако узвладамо, онда ће у нашой домовини срећа и напредакъ быти, и мы ћемо быти славни и честити.

Милость и истина срѣтнесте сѧ, правда и миръ цѣлокы-застасѧ. Милость (любавъ) и истина (вѣрность) сретоше се, правица и миръ полюбише се. — Кадъ се люди Бога боє, и поштено се владаю, онда у земьи њиховой милость и истина, любавъ братинска и вѣрность, правда и миръ влада.

Истина ѿ земли возсїа и правда съ небесе приниче. — У таквой земьи међу честитымъ и богобоязльивымъ людма є истинитость (вѣрность) изъ землѣ изникла, и правда се с неба сагнула на землю.

Яко Господь дасть благость, и земла наша дасть плодъ свой. — Та и Господъ датће благословъ, а земля наша датће свой родъ (плодъ).

Правда предъ нимъ предидетъ, и положитъ въ пѫть стопы своя. Правда ће предъ Њиме (предъ Господомъ Богомъ) ићи напредъ, и метнуће на путъ своє стопе. — Гдѣ се люди Бога боє, ту є и Богъ съ њима, ту правда влада и с людима иде, те чини да люди ваљани буду.

Психологичке искрице.

О ВАЖНОСТИ ПСИХОЛОГИЄ. Човек одарен снагом мишленя истина забавля се найпре са сполашним стварма. Тай сполашни видиви, непремерно велики, дивно нарећени и до найситнще ситнице найчудније удешени свет изнуни свакога умног сматрача као са неким чудом и преузме му сву пажню тако, да га силом у дубље изтраживанѣ и испитиванѣ увуче. Али се после човек са том проничивом мисли своїом окрене опет самоме себи; његова умна мисао врати се из те величаствене околине и из тй тайне и чуда пуни простора на себе саму. У нѣму се породи мисао, да човеку напоследку опет ништа преће нше, него он сам, и ништа важније него познанѣ себе самога и свога определеня. И

доиста, ако ћеш сав свет прегледати и до неба се дигнути нећеш за човека важније ствари наћи, него што је човек; а на њему самом заиста ниш оно важно, што соља има, већ што је, не спољашни, но унутрашњи живот његов. Човеку је био човек како телом тако и душом кроз све векове један од најважнији предмета посматривања и размишљања. Та човек је сам собом већ читав пун живота свет, само га познати вала. Најумнији мужеви сви народа волили су баш у најсвечанијим часима свога живота са тим штатьм забављати се, и то ће довек волити; нити шта зрелом и умном човеку већма приличи од тога. Природа и историја вичу нам ону делфичку реч: „Човече! гледај да себе самога познаш. И што изображенъ с' дана на дан све већма општим благом постаје, то се и већма обраћа мисао на себе саму, приводи и упознава мислећега са собом самим. Да богме да су резултати ти мисли и мнења о познавању самога себе врло различна, код различити врсти наученика и противна, ер сваки своје собствене погледе има. Али ниш ни то баш зло. Човек греши док год живи. Овлашно сматранъ неможе никад онолико успети, као озбиљно задубљенъ у ствар. А ниш ни наука свезнала; ал то је известно, што се разлике те већма сближују, то ће пре права истина на видело доћи. Истина је једна, погрешака је многостручна.

Психологичко је знанъ врло важно и сила занимиво за сваког човека, кои се што то од простоте отргао и из гомиле извукао; а за учителя је и полезно и потребно. За учителя, кои неће само механичан држач школе да буде, психологичко је знанъ преко нуждно. Учитель, кои ниш психолог, ниш ни педагог. Примањ и даванъ науке, то су психологичке радњ, радњ тичући се душе, нјзиног развиања и изображања. А ово има своје тврде, природом определене законе; па зар може бити учитель ил воспитатель, а да непознаш свойства душе, ни нјзине појаве, склоности, даре и снаге. Без познавања ти психологички појава ниш можно бити свестан воспитатель, нит можно учительског посла свестно свршивати. Без рационалне психологије нема ни научне педагогије, ни праве дидактике, ни успешне учителске праксе. Без знања психологије подобан је учитель оном простом надничару, кои само заради оне коре леба у крвавом зноју посо свой као и у поврћини тера. Ако ће педагогија да остане животна наука, и да се као свака права наука изнутра развија, а не као механична гомила само с' поља да расте, ил прост механичан занат да постане, то мора непрестано са психологиом упоред ићи, мора добро и непрестано пазити, шта она ради, куда тежи, како напредује; а пси-

хологија се мора опет са педагогиом снажити, пажљиво сва искуства и све тежњ педагогије пратити, да неби другчије у непрактичне странпутице зашла, па у сувопарним системима окорела.

Психологија је дакле једна од најбитнији наука за учитељ, и колико су психологичке лекције потребне слушаоцима филозофије и богословије, још и више су нуждне учительским приправницима, да познаю суштаство и живот човечије душе; а само тупе главе могу још и данас држати, да може ко и без психологичког знања изредан учитель и воспитатель бити. Сматрањ и познаванје психологички појава то је управо почетак педагогичке и дидактичке мудрости.

Кнез Лазар.

Једна лекција из историје.

(Продуженје и свршетак.)

3. Бој на Косову. Кад Мурат дознаде, да ће Срби рата, и да ће Турке из Европе да истисну, брже болје окупи сву свою силу, на преко 300,000 најодабранije војске и паде на полје Косово. Лазар се прибаде кад чу за тај изненадни и нагли долазак Турака, те брже пошље посланике на све стране, да хите с помоћи: али узалуд, ер недођоше ни његови сви: недођоше Зећани, ни Захумци, ни Приморци, а и босанска помоћ задоцни. Бугари бијаху већ пре тога сасвим разбијени, те Лазар мора сам пред турску велику силу изаћи неимаюћи ни пуно 80,000 војске.

К овој великој невољи дође још и несретна кнежева вечера. Вук Бранковић опоби чезњом за госпедарством и мрзећи највећма на војводу Милоша рођеног шуру свог, кои се од простог порекла подиже своіом честитошћу до највишег достојанства, али о коем Вук држаше, да му највише на путу стои, те зато стане Милоша опадати код кнеза и дотера дотле, да Лазар у оној забуни Милоша на вечери пред свима војводама прекори, да ће га он сутра изневерити. То се даде Милошу на жао, те плане и са оба своја друга војводом Топлицом Миланом и Косанчић Иваном изађе, заверисе да ће турског цара сред табора турског убити, да тим и свою верност осведочи и да Србима смрћу султановом помогне, да пре победу над Турцима одрже. Како рекоше, тако учинише. Пре зоре уђу у турски табор оборењим копљима као знак предаје, и пропуштени дођу до Мурата: ту Милош сагнувши се да султана по обичаю у ногу полюби

тргне нож и распори га, пак онда уседну конѣ, да из табора изађу, али од велике силе обколѣни борећи се јуначки сва тројца падну.

Међу тим пукне глас по српској војсци, шта се на вечери догодило. Сва се војска сбуни, особито кад се и тај глас за Милоша, кои бијаше наређен војски за војводу разнесе, да су га видили уђи у турски табор оборених копљем. На то стану војводе двоумити, не бил болѣ било непуштати се за сад с Турцима у бој, или баш предати се. Али Лазар својом снажном речи а у оном очајању недопусти предавати се. У томе и крвави бој на левом крилу започне. Турци чувши, да є каур султана сред табора распорио, навале као бесни са највећом жестином. Још жешће их Срби одбијаше и изађе страотна сеча, коя пуно пет сати потрая. Турци стану узмицати и Срби за њима продру до близу султановог шатора. У томе дође Турцима нова помоћ, а Србе баш у том најодсуднијем часу изневери Вук Бранковић окренувши некуда у страну своє 12000 оклопника најяче српске војске. Најбољи српски јунаци бијаху тада већ изгинули, па кад се сад по војсци и овај глас разчу, да є Вук изневерио, клоне војска духом, а Турци дочекавши Вука издашцу стану на остале Србе с новом одморном војском наваљивати. Лазар на коњу трчећи на све стране уморне Србе храбриште, и ови се с новом снагом боришше и Турке секоше; где год се Лазар показа падаше Турци, као да их бура обара. Али све то непоможе. Лазар од оба турска крила обколѣн сустане. Турци продру у њгову околину. У тој несрећи ово још већу забуну начини: ранѣн под Лазаром коњ сустане, и Лазар изађе из реда и сиђе, да другог коња промене; у том га изгуби и оно мало војске из очију и помисливши, да є погинуо клоне сасвим и стане узмицати и најпосле се распе. Узалуд се усили Лазар да их врати. Срби изгубе мегдан. Лазар видећи ту страшну згибију окрене и сам бегати. У том бегству падне с коња у єдну рупу, и ту га виђаући Турци увате па пред Мурата кои још небијаше изданую изведу, и на заповест Мурата то исто вече заедно са увађеним у ранама Милошем погубе 15. Јуна год. 1389.

Тако се сврши тужна Косовска битка. Видов дан постаде судњи дан за Србе. Страшна их судбина од тога дана сустиже. Ту погибе цвет српскога племства, погибе хилядама најкраснији јунака, ту се сломи српско царство и слобода и српски народ паде у турско сужанство, у ком још и данас велики део тужно свој несретан проводи живот.

Кнежево тело будне најпре сахрањено на Косову, после га пренесу синови Стеван и Вук у цркву Раваницу, а отуда га пренесе српски патријар Арсеније год. 1691 у фрушкогорски манастир Врдник, о ком се држи, да га є кнез Лазар још за свога господарства над Сремом основао, и кои се од то доба Раваницом зове. Ту лежи и данас целокупно тело светителя с десне стране пред иконостасом, а с леве стране у притвору чувају се и данас хаљине, у коима є овај угодник Божи мученичку примио смрт.

За успомену на ту Косовску битку има српски народ и данас своє најтужније и најкрасније песме, у коима и данас с тужним срцем спомиње оне своє красне косовске јунаке, кое никад заборавити неће. Неизгибоше они нит изгубише негдана са свога нејунаштва, већ са зависти неслоге и издајства три грдна зла на овом свету, од кои српски народ највећма страда.

4. Последице Косовске битке. После крваве косовске битке, коя Србе упропасти, али и Турке готово сатре, учини турски цар Баязит са Србима мир, а да му плаћаю данак и да даю војске у помоћ, кад є узтреба, пак узе Лазареву ћер Милеву себи за жену и остави царици Милици половину српски земаля, да господари над њима, а половину даде Вуку Бранковићу, да самовластно влада. Од то доба мораше се Срби свуда за Турке тући, противу Бугара год. 1390, противу Влаха год. 1394, противу Мађара год. 1396, противу Татара год. 1402, где их свуда силни гинуше.

Вук Бранковић незадовољан са оно земаля што доби, тежећи за српском круном стане све чешће у Миличине земље упадати, док га најпосле на многе Миличине тужбе цар Баязит себи недозва й год. 1398 удавити даде. Тако сконча и ова изданца а неметну српске круне на свою главу.

Како отац исто тако стане радити й син му Ђураћ, непрестано са Турци шуруюћи, а све за Миличинима земљама грамзећи непрестано Турцима прилику даваше народ српски пљачкати, у робље одводити и тамо турчити.

По смрти Миличиној год. 1405 дође на владу Лазарев син високи Стеван као српски деспота. Стеван єдан од најкрасних људи што га српска роди мајка старао се да српском народу колко му у оним најнесретнијим околностима можно бијаше ране залечи, ходећи непрестано по народу пак тешећи, храбрећи и помоћи дававши. Он є бедну браћу свою заклањао од турског насиља своіом мудросћу више нег најчија оружја. Он подиже

порушене цркве и сагради по примеру свои славни предака господара српски красну задужбину манастир Манасију једно од најкрасних здања из оног доба. Али ни Стевановићи сви труди немогоше сасвим заклонити Србе од Турака. Ђураћ Бранковић чињаше непрестано зла: он с' турском војском упадаше у Стевапове земље и отимаше, и Стеван се мора својом војском бранити, где с обе стране Срби гинуше. Међутим се дешаше и међу синовима турски царева свађе и отимања о престо, и Срби незнајући које ће, једни једном други другом страну држећи силно страдаше, највећма год. 1412, којом приликом Турци са многом војском у Србију уђу, грдну штету почине, многе градове поруше, села попале, народ поробе, силне исеку, још више у роблје одвуку и изтурче, и од тп изтурчени млади Срба изађе доцније она најстрашнија турска чета јаничара.

На та силна Ђурђева досађивања најпосле Стеван цепмаюћи своје деце, и да би Србе колко је можно сачувао прогласи Ђурђа за свога наследника, кои по смрти Стевановој год. 1427 српски деспота постаде. Али ни Ђураћ, колико год је са Турцима шуровао, није мого своје земље од турског насиља заклонити. Ови упадаше и плячкаше кад год им на ум паде, особито кад осетише, да се и Ђураћ како деспотом поста од њи одтуђује и свою власт утврђује; док га најпосле турски цар Мурат непозва, да српске земље преда; ер иза Стевана неоста сина. Тада Ђураћ видећи да нема вере у Турчину пређе угарском краљу Жигмунду и предаму год. 1430 Београд у замену за многе спајлуке по Угарској, те овај посади Београд својом војском, да неда Турцима далје продирати; а Ђураћ назида и утврди Смедерево столицу себи, одкуда му и оста име Смедеревац. После је настојавао Ђураћ да наведе Мађаре на Турке, и учини, те угарски краљ Владислав помоћу Сибињанина Јанка турскога страшила, кои их свуда разбијаше подигне војску на Турке год. 1443 и Турке разбије, па мир присили и сву Србију од Турака очисти, коју по уговору са краљом Владиславом Ђураћ добије. Али тай уговорени мир поквари сам Владислав одма идуће год. дигнувши поново војску на Турке, ма да га и Ђураћ и Јанко одговораше, те сукоби се с' Турцима на Варни, и буде од њи страшно побијен, сва хришћанска војска исечена, и сам краљ Владислав убијен и опет Србија изгубљена.

После ове битке стану се Турци спремати да узму и Цариград, око кога се давно облизиваше и као гладни орлови око трушше скупљаше. Хришћански владари, кое су имали досадаш-

њи турски поступци и насиља застрашити, па да сви сложно устану и да Турке од Европе одбију, гледаше још све немарно. Онда Турци год. 1453 обседну с великом војском Цариград и 29. Маја на јурши узму, ту све Хришћане поколю, све што хришћанско беше поруше, и тим и грчко царство коначно упропасте, а Цариград својом престолницом начине. Оноћи турски цар том победом стане се хвалити, да ће одсад целом свету законе давати.

После пропасти Цариграда нападаше и плячкаше Турци све околне земље још безбрижније где увек Срби понајвише патише.

По смрти Ђурђа 1456 постане српски деспота његов син Лазар. И овај се довињаше Турцима свакојако, да што то народ свој заклони. Али после две год. умре и он без деце, и народ посве од Турака угњетен и застрашен узме Михаила Аговића брата турског великог везира Мамута потурченика за свог деспоту. Лазарева удовица Јелена разрђена на то домами Михаила себи и отрује. На то разгњевљи Мамут уђе с војском у Србију год. 1458, да се освети, те силну штету почини. Онда позове Јелена свог зета Стевана босанског краља сина, да пређе у Србију и да владу прими, на кое Турци са великом силом у Србију уђу, сву широм заузму, оплячкаю, попале, поруше, силно робље одведу, српску власт коначно разоре, и српске земље турским пашалуцима учине год. 1459, која судбина одма затим постиже и Босну, и Ерцеговину, и Арбанску и цео исток европски.

Благодарност.

(Једно осматрање).

Благодарност је тежња показатисе захвалан на добрима и милостима, која су нам учињена. Благодарни пази и тражи сваку прилику, да своме добротвору послужи од свег срца где год може; он гледи све оно да чини, што је ономе мило, а чувасе од свега, што би ономе немило било; он пази и на жељ онога, и гледи да их претече и изпуни; он се радује срећи добротвора свог и ништ га већма несмути, него кад се ономе несрећа која додеси. А неблагодарни заборавља на учињена добра, или им побија цену и вредност, да би тим своју наблагодарност извинио. Узроци неблагодарности обично су лакоумство, лењост, гордост или баш крајњ неваљалство душе. Људи, који сами никоме никоег добра нечине, неће ни туђа добра да признаваю.

Школске вести.

ОПИС ШКОЛСКОГА СТАЊА. Зарадн овог описа наредило је државно министарство неке промене у досад постојавшим таблицама, што су их дистриктски школски надзирателји на краю сваке године давати имали. Те су промене следеће: у рубрику: врста школе додаюсе подрубрике разширене т. в. вишеласне школе; у руб: присаюжене школе додаюсе: препарандија, школски воћњаци, челињаци и свилињаци; у руб.: брой деце коя школу походе додаје се брой и оних, кои походе недељну, занатлиску, индустриялну школу као и препарандију мушку и и где има женску; а изостављаю се све оне рубрике о квалификацији учителя и осталих школски особа.

ЖЕНСКЕ ИНДУСТРИЯЛНЕ ШКОЛЕ ОКО БЕЧА. Прошле год. било је около Беча 129. школа за женске радић, и у њима се учило свега 6099. девоака. Наука се давала безплатно у обе бечке школе, што су их основале бечке госпође, и још у неким другима; а сиротиће девойке имале су науку свуд безплатно. Окроп ови редовни и явни школа било је туда још много други приватни школица за женске радић, кое у горепоменути брой нису узете, у коима су госпође училе одрастлие девойке безплатно, а особито су се у овоя одликовале ове године учитељске супруге, кое су се готово свуда по селима и варошима ове науке ревностно прихватиле.

ЗАВОДИ ЗА НЕМУ И СЛЕПУ ДЕЦУ. За нему децу има у Аустрии (наузев Угарску и бивше њоћ присаюжене провинције) 16 завода, у коима ова деца не само науку него и сву потребну негу имаю. Предпрошле год. било је у тим заводима свега 804. деце на науци, и то: у Бечу 169, у Сешелтну 23, у Линцу 71, у Грацу 68, у Герцу 48, у Брину 20, у Халу 35, у Лайтмерицу 58, у Лембергу 44, у Верони 33, у Удини 7, у Виценци 16 и у Мантуи 15.

За слепу децу има 6 завода, у коима такође имаю деца и науку и сву негу. У овима било је предпрошле год. свега 196 деце, и то: у Бечу 67, у Линцу 50, у Прагу 32, у Лайтмерицу 5, у Брину 23 и у Падуи 19.

НЕГА ЧЕЛЕ И ВОЋАКА У ГАЛИЦИИ. Будући да су обе ове економичке струке на галичким школама занемарене с тога, што низ многе школе још ни данас одређени баштн нема, то је ц. к. Наместништво поновило наредбу од 9. Апр. 1857. бр. 7330. и наложило дотичним властма да се постараю, па за сваку школу згодан комад земље одсеку и одма засаде, и да за сваку школу поједну кошницу за општинске новце купе, у школски инвентар уведу и учитељима ради дотичне науке предаю. Уједно су упућене све дотичне консисторије, да средством подручног свештенства ово свуда и одма у дело приведу.

ПРИВАТНЕ ШКОЛИЦЕ. Да ко сме тражити допуштењ, да приватну школицу отвори, наредило је министарство у Прајској, гледећи на вероисповест деце, која те школице походе, да римљани може допуштењ добити само под тим условом, ако се обвеже, да ће примати само римску децу, а евангелик само евангеличку. Што се пак тиче деце из помешани бракова, да мора сваки тај учитељ или учитељка писмено изјавити од дотичи родитеља имати, да су ради своју децу баш ту учити. То писмено изјављење мора дотични узитељ увек при руци имати, да га може увек показати, кадгод би о томе питање дошло.

УЧИТЕЉСКИ ИЗПИТИ У ШВАЙЦЕРСКОЙ. При ригорозним изпитима иште се од данашњи швайцерски учителя следеће: окром точног знања верозаконске науке и француског језика, из педагогије: познаваньа телесног и душевног развитка дечјег особито у школским годинама и познаваньа сви средства и начина на помоћ тог, и точно знање историје о развитку народне школе; из матер. језика: окром осталог још и познаваньа свойствености стила и сви форми прозе и поезије, и точно знање историје о литератури; из математике: окром осталог још и алгебру, извлаченје квадратног и кубичког корена, и еквације првог степена, и из то основе планиметрије и стереометрије заедно са практичним знањем мереня простора и телеса колико је за обичне потребе живота нуждно. Из природословља: найнуждньия знаня за живот из природописа, Физике и Хемије; из Историје: точно знање историје швайцерске и сви главнии догођая из опште историје: из Географије: окром обичног точно знање физикалне географије и особито швайцарске; из Музике: знање ритмике, мелодике и динамике, познаваньа акорда и сви главнии њихови спаяня. — На практичном изпиту мора држати једну опитну лекцую у основној школи и по једно опитно предаваньа из сваке струке ове науке; мора по један задат предмет по природи написати и један краснописни опит на табли кредом начинити.

ИЗПИТ ВОЈЕНИ НОВАКА. У Швайцерской држисе изпит са сваким, који се у војнике узима, пак се и по овим изпитима види, шта школи оскудева, и над чим настояти вала, да наука што тврђе остане. — У окружию Аргавском морало је предпрошле год. од њи 754 у војнике узетих 132 у касарнску школу утерано бити, ер нису могли прописаног изпита добро положити. Неки су се од ти изговарали, да су научено заборавили, ер нису прилику имали повторавати, а неки се изговарали с' неуредним походењем школе. Изпите ове предузимље по један на то одређен школски управитель. Сваки новак прочита задат комад из историје швайцерске и после каже то читано своим речма; затим пише мало диктандо ил преписује задатак из читанке и напише сам мало писамце; а за рачун добива лакшу коју задаћу из практичког живота на решењ.

Школске књиге. *)

Следеће за хрватске народне школе и учитељ прописане књиге могу се код ц. кр. бечке дирекције школски књига (Schulbücherverlags-direction) добити:

Katekizam mali za pučke katoličke učionice u Dalmaciji nevez. 4, vez. 6 n.
Izvad iz velhoga katekizma za katoličke pučke učionice. 17 il 21. n.
Katolički katekizam za I. razred pučkih učionah. 4 il 6. n.
Katolički katekizam za III. razred pučkih učionicah. 14 il 21. n.
Katolički katekizam za IV. razred pučkih učionicah. 20 il 37. n.
Peslanice i Evangjelja za sve nedelje i blagdane cerkvenog gogišta. 23 il 32. n.
Biblička povèstnica staroga i novoga zakona. Sa 112 slikah i sa zemljovidom. 31 il 42. n.
Abecedna tablica. 1 il 2. n.
Početnica. 10 il 16. n.
Perva slovnička čitanka. 22 il 31. n.
Druga slovnička čitanka. 37 il 49. n.
Čitanka za četverti razred katoličkihglavnih i varoških učionicah. 48 il 64.n
Dužoosti podanikah prama samovladaocu. 4 il 6. n.
Slovnica za IV. razred katoličkih glavnih učionah. 16 il 23. n.
Pismovnik ili naputak o sastavljanju razních pisamah. 17 il 24. n.
Němačka početnica za višji odsèk pèrvoga razreda gradskih i glavnih učionah. 5 il 7. n.
Praktična slovnica němačkoga jezika i němačka čitanka za tretji raz. n. red gradskih i glávnih učionah. 26 il 35. n.
Praktična slovnica němačkoga jezika i němačka čitanka za četverti razred gradskih i glavčih učionah. 35 il 48. n.
Němačko-ilirski i ilirsko-němački rěčnik k němačkoj čitanki i praktičnoj slovnici za III. i IV. razred gradskih i glavnih učionah. 11 il 17. n.
Računska vèžbenica za seoske učionice. 16 il 23. n.
Računična vèžbenica za učenike III.r azreda pučkih učionicah. 12 il 18.n.
Računična vèžbenica za učenike IV. razreda pučkih učionicah. 13 il 20.n.
Stènne tablice. 1 fr. 15 nov. n.
Naputak za katoličanske duhovne pastire u odnošaju njihovom k pučkim učionicam. 5. n.
Naputak za městne nadzornike od školah. 2. n.
Privremeni naputak za katoličke nadzornike školskih kotarah. 6. n.
Rukovodstvo za početnicu. 28 il 39. n.
Uporavnik za početnicu i čitanku u pervom razredu. 26 il 37. n.
Metodika napametnoga računstva. 24 il 35. n.
Metodika brojčanoga računstva u savezu s napametnim računanjem. 31 il 42. n.
Poučnik u vertlarstvu i pčelarstvu za porabu početnih seoskih ucionah. 24 il 35. n.

*) Ко ови књига више купи и то катехетички бар за 5 фт а остали за 10 фт, добија ако с из Славоније или Рватске 20, ако л' из Далмације или војне крајине 30 на 100 провизиуна од невезани и још 10 од повезе.

НОВА РАЧУНАЉКА.

(Neue combinirte Rechenmaschine.) Удешена за сва три начина учења рачуна: руски, Јарошов и Херманов. с дрвеним оквиром, а 22" висине и 28" ширине, са 100 танади и са свима нуждним цевима. кошта 9 фр. АВ., а с гвозденим оквиром 10 фр. 80 нов.

Уз ню упутство, како се има с' њом поступати од школск. саветника Праузека, 20 нв., може се добити од књижара Хелцла из Оломица путом сваке књижаре.

Ова нова рачуналка примљена є са особитом похвалом на Лондонской изложби предпрошле године. и уведена є у све школе не само у Моравской него и по осталима горњим кранма Аустрие и по Немачкой.

Препоручуємо ову рачуналку као єдно од најизврстнии учевни опрема за науку рачуна у школи и код куће.

Исто тако препоручуємо:

НОВЕ КАМЕНИТЕ ТАБЛИЦЕ

са утирачима и новим писалкама од А. В. Фабера из Стајна код Нирнберга у Баварской, коє се могу отуда добити путом сваке књижаре или трговине, коя са писарским потребама тргує.

Ове су таблице узете у све школе по Баварской и по осталой Некой, као најизредније у том погледу, и осведочено најбољє, најчистије. најглађе и сила дуже траю, од оне дрвени. плехани или папирни. па окамењисани. Ове писаље недеру таблице као обичне. а утирачи очисте таблицу без квашења. Таблица има чисти и има свакојако излинирани, и линије се недаю утрти.

Одсутством уредника најпре по визитации школа (од пол. Маја до пол. Аугуста) а за тим у радњи код Св. Синода (од пол. Ауг. до пол. Октобра) западе издаванє овога листа толико, да сад више ни мислити ниє, да се могу попунити сви за ову годину наменєни броєви, зато ће само још два следећа изаћи, да се тим по године подмири. а г. предбројници, коп су за целу ову год. платили, добиваће лист за идуће пол. године.

Лист овай излази месечно тприед: сваког 10, 20 и последњег.
Цена є на целу год 4 фт. на по год 2 фт.

Изд. и уређуе Др Ђ. Натошевић. — Штампа краљев. угар. свеучил. печатня.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 17. У Будиму 30. Новембра 1864. Год. VI.

Изясненіе Свете Литургіе.

Изъ Духовне Бесѣде извадио Н. Ђ. В.

(Продуженѣ.)

Причешћиванѣ служећихъ свештеника.

Кадъ є све приправљено за причешћиванѣ, онда свештеници, кои службу служе, у руку узимаю свакій по єдну честицу одъ другога дела Агнца, на коме є изображено име Христосъ, и исповѣдивши найпре свою вѣру у Христа, да є онъ Синъ Бога живога, кои є дошао у свѣтъ, да спасе грѣшнике, и да су предлежећи св. Дари само Тѣло, и сама Крвъ Христова, пакъ се моле, да имъ Онъ опрости хотимичне и нехотичне грѣхе, и удостои причестити се Своє Тайне Вечере, не на прекоръ или на осуђенѣ него на исцѣленѣ душе и тѣла. После тога причесте се сви свештеници, кои службу служе, найпре пречистогъ Тѣла Христовогъ, па онда изъ свете чаше пречисте крви Нѣгове. После причешћа свакій свештеникъ полюби свету чашу, коя представля прободено ребро Спасителѣво, изъ когъ є истекла крвъ и вода, и ове рѣчи говори: „Се прикоснѣсѧ оустомъ моимъ, и ѿимитъ безаконїа моа, и грѣхи моа ѡчиститъ.“ Рѣчи ове узете су изъ откривеня пророка Исаіє, кои є предъ своимъ посвећенѣмъ у званіе пророчко, видіо Господа, гдѣ седи на узвишеномъ престолу окруженъ одъ серафима. Близо престола Господнѣгъ бѣше жртвеникъ съ горећимъ угљевлѣмъ, и приступивши єданъ одъ серафима, узме клѣштима єданъ угљенъ, додирне њиме уста Исаина и рекне: „Ето ово додирну твоя уста, и Господъ ће одузети твоє преступке и грѣхе ће твоє очистити.“ Учитељи црквени овимъ таинственымъ клѣштима уподобљаю ложицу (кашичицу) коіомъ свештеникъ свѣтске люде причешћуе.

На истый начинъ причести се и діаконъ. Затимъ свештеникъ заоставша два дела св. Агнца съ надписомъ НІ КА раздроби на онолико честица, колико причестника има, спусти ихъ у свету чашу, и чита онъ самъ или діаконъ три воскресне пѣсме; одъ коихъ прва: „Воскресенїѣ Христово видѣвше . . . призива вѣрне, да се поклоне Господу Исусу, и да славе Његово воскресенїе, друга: „Овѣтися, овѣтися новый Іерусалиме . . . изображава радость цркве Христове надъ коіомъ є засіяла свѣтлость славе Господње; трећа: „Сѳ пасха вилїа и спасенїѣшася Христе . . . показуе желю причестника, да се са Христомъ саедине у слави небеснога царства Његовог.

Ако се нитко одъ свѣтскихъ людій нїе приуготовіо за причешће на той св. Литургіи, онда се после овога све остале честице, (што су принешене за свете, за живе и за усопше,) спуштаю у потиръ, с' молитвомъ да Господъ грѣхе свіо, кои су споминяни на той светой Литургіи оміе своіомъ пречистомъ крвію, и молитвама светыхъ своихъ. Ако пакъ има причестника, онда се честице светыхъ, живыхъ, и усопшихъ спуштаю у потиръ текъ онда, пошто се сви причесте, єръ честице те нису Тѣло Христово, и потоме немогу се причестницима давати.

Напоследку се покріе потиръ, а на дискосъ меће се звѣздица и остади покрови, и свештенослужители благодаре Богу, што су се удостоіли причестити се Тѣла и Крви Христове.

Поянѣ причестнога стиха.

За цѣло време докле се свештенослужителы у Олтару причешћую пое се у Цркви Киноникъ или Причестанъ стихъ (Причастно). Стихови ови одабрани су понайвише изъ Псалтира, и одређени су на то да нашу пажню на себе заузимаю, и да насъ на побожна размышлявања побуђую, дотле, докле се у затворенома и завѣсомъ закривеномъ Олтару свештеникъ причешћуе. Садржай причестнога стиха приспособлѣнъ є понайвише свечаности онога дана кадъ се пое. Тако у дане недельне поесе стихъ: Хвалите Господа съ небесъ, хвалите его въ вышнихъ;" єръ є неделя освећена у славу Божію и на побу и на земли, с тога што є Исусъ Христосъ у тай данъ изъ мртвыхъ воскреснуо. На светковине Богородичне пое се причестанъ стихъ: „Чашу спасенїа пріимъ, и има Господне призовъ." (псал. 115, 4), съ тога што црква придае Божіои Матери име Чаше напуњене благодатію и милостима, кое она обилато излива на вѣрне христіяне (види Изясненіе Лит. Дмитре ч. III. §. 133. — Акатистъ Богородицы,

и кос II.) На празднике анђелске пое се: Творај аггелы своа дѫхи и слѫги своа пламень огненыи (Псасм. 103, 4) чиме се изображава плануће љубавь, коіомъ Анђели заповѣсти Божіе испуняваю. Аллилуіа, кое се придодае свакомъ причестномъ стиху, показуе, да свети наша црква при свакой своіой светковини има поглавито у виду прославлянѣ Бога, одъ кога єдино сву славу свою примаю и ангели и свети люди. Гдѣкадъ умѣсто протегнутога појања причестногъ стиха пою се цѣли псалми, или друге црковне пѣсме, а гдѣкадъ се у то време говоре проповѣди.

Причешћиванѣ свѣшовныхъ людіи.

Пошто се служенїй свештеникъ и діаконъ причесте, отвараю се царске двери, и діаконъ показуе Свете Даре вѣрнима, за знакъ да є Іисусъ Христосъ доиста воскресноу изъ мртвыхъ и показао се живъ апостолима (Дѣли. 1, 3.) Діакон съ рѣчима: „Со страхомъ Божіимъ и вѣрою приступите," позива вѣрне, да са страхомъ Божіимъ и вѣромъ приступе и причесте се; а вѣрни кланяюсе съ побожношћу светоме причешћу, као самомъ Спасителю, и прославляю явленіе Господне, кое негда пророци предсказаше, а кое се сада у самой стварн испунило, поюћи: „Благословенъ градый въ има Господне: Богъ Господь, и явися намъ," т. є. Благословлѣнъ нека є Онай, кои долази у име Господнѣ; Господъ є Богъ, и онъ се нама явіо.

Затимъ они, кои су се приуготовили постомъ, молитвомъ и каянѣмъ за св. причешће приступаю са скрштенымъ рукама предъ царске двери, и за свештеникомъ признаю свою вѣру, и моле се да ихъ Господъ сподоби неосуђено причеститисе св. Тайни.

Ово исповѣданіе вѣре и молитва предъ св. причешћенъ овако гласи:

„Вѣрую Гди и исповѣдую іако ты єси воистинѫ Христосъ Сынъ Бога живаго, пришедый въ міръ грѣшныя спасти ѿ нихже первыи есмь азъ. Іыце вѣрую іако сіе есть самое пречисто тѣло твое, и сіа есть самая и честная кровъ твоа. Молю са буко тебѣ помилуй ма и прости ми пригрѣшенїа моа вольная и невольная: іаже словомъ, іаже дѣломъ, іаже вѣдѣнїемъ и невѣдѣнїемъ и сподоби ма неосѫжденно причаститися пречистыхъ твоихъ Таинъ во ѡставленїе грѣховъ и въ жизнь вѣчную. Вечеры твоея тайныя днесь Сыне Божїй причастника ма прїими: не ко врагомъ твоимъ тайнѫ повѣмъ, ни лобзанїа ти дамъ іако Іуда: но іако разбоиникъ исповѣдаюса: Помани ма Господи въ царствїи твоемъ. Да не въ сѫдъ или во ѡсѫжденїе бѫдетъ

мнѣ причастїе ѕватыхъ твоихъ Таинъ Господи, но бо исцѣленїе дѹши и тѣла."

Молитва ова, кою треба да свакій христіанинъ, ако є могуће, научи, значи на србски ово:

„Вѣруємъ Господе и признаємъ да си Ты заиста Христосъ Сынъ Бога живога, кои си дошао на свѣтъ да спасешъ грѣшне, одъ коихъ самъ првый я. Іошъ вѣруємъ, да є ово само пречисто Тѣло твоє, и да є ово сама драгоцѣна Крвъ твоя. С' тога молимъ ти се, смїлуй се на мене, и опрости ми све преступке моє хотимичне и нехотичне, коє самъ рѣчима, дѣломъ, знанѣмъ или изъ незнания учиніо; и удостои ме, да се неосуђено (безъ прекора) причестимъ пречистихъ твоихъ Тайна Господе, на опроштенѣ грѣхова и на животъ вѣчный.

„Сыне Божій, прими данасъ мене за причестника твоє Тайне Вечере; єръ я нећу непріятельима твоима тайну казати, нити ћу теби полюбацъ дати као Іуда, него признаємъ те као разбойникъ: „Помени ме Господе у твоме царству.

„Некъ причешће Светыхъ твоихъ Тайна, Господе, небуде мени на судъ или на осуђенѣ него на изцѣленѣ душе и тѣла."

После овогъ явногъ и свечаногъ признавања вѣре у Христа Сына Божієгъ, и молитве за достойно приманѣ светога причешћа, приступа єданъ по єданъ причестникъ — учинивши найпре великій поклонъ, а потомъ опетъ скрстивши руке, — са страхомъ и трепетомъ предъ царске двери. Свештеникъ држећи левомъ рукомъ светый потиръ, извади изъ њега у ложицу (кашичицу) тѣло и крвъ Христову и причешћуе свакогъ поединце говорећи: „Причащаетсѧ рабъ Божій честнагѡ тѣла и кровє Господа и Бога и Спаса нашегѡ Іисѹса Христа въ ѿставленїе грѣховъ и въ жизнь вѣчнѹю." Затимъ кадъ діаконъ убрусцемъ отре уста причестникова, а овай цѣлує св. потиръ, свештеникъ му говори ове речи: „Се прикоснѹсѧ сїе ѹстомъ твоимъ, и ѿиметъ беззаконїа твоа, и грѣхи твоа ѿчиститъ." *) После тога причестникъ уклонивсе мало на страну прима антидоръ, повде га и смѣрно се поклони предъ ікономъ Божіе Матере.

Доклегодъ траје причешћиванѣ, дотле се у цркви пое стихъ: „Тѣло Христово пріимите источника безсмертнаго вкѹсите". *

*) Види: Euchologion der orthodox-katholischen Kirche. Wien 1861. Част. I. стр. 260.

тымъ се причестницима напоминѣ, да є свето причешће изворъ безсмртія свима онима, кои га съ вѣромъ, чистымъ каянѣмъ и побожношћу примаю.

Благословъ после причешћиваня.

Пошто се сви причестници светымъ Тайнами приобште, или ако причестника нема пошто се одпов „Благословєнъ градьи", свештеникъ поставивши св. Потиръ на частну трапезу, окрене се людма и благосиля ихъ молећи Бога, да имъ даде спасеніе, и да ихъ као изабрану имовину (баштину, наслѣдіе) свою благослови. Рѣчи молитвене, конима се у тай махъ благословъ дае, єсу ове: „Спаси Боже люди твоа и благослови достоянїе твое."

На то предстоећи вѣрни, осећаюћи велику радость, што се они називаю Божіима людма, и Његовымъ одабранымъ наслѣдіемъ прославляю Бога споминюћи велика блага, коя одъ Њега примише, у пѣсми:

„Видѣхомъ свѣтъ истинный, пріяхомъ Дѹха небеснаго: обрѣтохомъ вѣрѹ истинѹю: нераздѣлимѣй Троицѣ поклонаемся та бо насъ спасла єсть." т. є. Мы смо видили праву свѣтлость, примилисмо небеснога Духа; нашли смо праву вѣру: нераздѣлимой Тринци кланямосе, (молимо се светой Тройци); єръ она насъ є спасла.

Ова пѣсма узета є изъ стїхира Духовскихъ. На тай великій праздникъ было є поглавито обичай оглашене крштавати. С тога и пѣсма ова управо показуе, какве дарове примише одъ Бога они, кои се св. крштеня и миропомазаня удостоише. Одъ воскресенія до Спасова дна пое се у мѣсто ове пѣсме свуда: „Хрїстосъ воскресе." Одъ Спасова дна, до отданія Спасовскогъ, у многимъ црквама уобичаено є пояти: „Вознесся єси." На задушну пакъ суботу, што у очи Духова пада, пое се такође на многи мѣсти у мѣсто: Видѣхомъ свѣтъ истинный" Тропаръ: „Глѹбиною мѹдрости."

Међутимъ свештеникъ окренувши се частной трапези, окади є у тринутъ тамяномъ споминюћи славно вознесеніе Христово, и славу евангелске благовѣсти, коя є испунила васцѣлый свѣтъ. Предавши затимъ дискосъ съ звѣздицомъ и покровима діакону, и узевши у руке потиръ с светимъ причешћемъ, потихо рекне: „Благословєнъ Богъ нашъ." пакъ окренувшисе народу, показуе последный путъ потиръ са светымъ Дарима, свршуюћій започетый узгласъ съ рѣчма: „Всегда нынѣ и присно и въ вѣки вѣковъ." Овай чинъ представля последнѣ явленѣ Спасителѣво апостолима.

и Нѣгово вазнесеніе на небо, а свештеникоѵ узгласъ съ єдно стране напоминѣ намъ обећанѣ, да Господь Іисусъ Христосъ пребыва съ црквомъ своіомъ неразлучно у заєдници докле є свѣта и вѣка (Мат. 28, 20), съ друге пакъ стране побуђуе насъ да свагда прославлямо Господа нашегъ Іисуса. На то сви присуствуюћи с рѣчію: „Аминъ“ изявлюю, да су готови свагда прославляти Господа Іисуса, захвалююму, што ихъ є удостоіо примити св. Тайну и моло се, да ихъ сачува у оной милости, коју чрезъ свето причешће задобыше. Пѣсма та хвалебна и молбена гласи овако:

„Да исполнятсѧ ѹста наша хвалѣніѧ твоегѡ, Господи, ꙗко да поемъ славѹ твою ꙗко сподобилъ еси насъ причаститисѧ сватымъ твоимъ божественнымъ безсмертнымъ и животворѧщимъ тайнамъ: соблюди насъ во твоеи сватыни весь день поучатися правдѣ твоеи Аллилуіа.“ т. є. Нека се испуне уста наша хвале Твоє Господе, да славу твою прославлямо, што си насъ удостоіо причеститисе светымъ твоимъ божаственымъ, безсмртнымъ и животворећимъ Тайнама; сачувай насъ у твоіой светости да васданъ поучаваюо се правди твоіой Аллилуіа.“

(Продужиће се.)

Изясненіе Псалма 85.

Молитва за помоћь.

Приклони ГДи ѹхо твое, и ѹслыши ма: ꙗкѡ нищъ и ѹбогъ єсмь азъ. Нагни Господе уво твое, и саслушай ме, єръ я самъ спромахъ и убогъ.

Сохрани дѹшѹ мою, ꙗкѡ преподобенъ єсмь. спаси рака твоегѡ Боже мой ѹповаюћаго на тѧ. Сачувай животъ мой, єръ я самъ побожанъ и смѣранъ. Помози слуги твоме Боже, кои се на Тебе ухва.

Помилѹи ма ГДи, ꙗкѡ къ тебѣ воззовѹ день. Смилуй се на мене Господе, єръ Теби вичемъ (ваніемъ) васданъ, тебе призивамъ цео данъ.

Возвесели дѹшѹ рака твоегѡ. ꙗко къ тебѣ взахъ дѹшѹ мою. Развесели душу слуге твога єръ к теби подижемъ душу мою; тебе молимъ и на тебе се ухвамъ.

Ꙗкѡ ты Гд҃и блгъ и кротокъ и многомилостивъ всѣмъ призывающимъ та. Ѥръ си ты Господе добаръ, и благъ, и најмилостивји свима онима, кои тебе призиваю.

Вни҃ши Господи молитвꙋ мою, и вонми гласꙋ молиѡа моегѡ. Саслушај Господе молитву моју, и пази на гласъ мога моленја.

Въ день скорьби моеа воззвахъ къ тебѣ јакѡ ꙋслышалъ ма еси. У дану туге моје вичемъ къ теби; ѥръ ћешъ ме ты чути. Кадъ самъ у нужди, тебе призивамъ Господе, ѥръ знамъ, да ћешъ ме ты чути, и да ми ты помоћи можешъ.

Вси ꙗзыци ѥлики сотвориль еси прїидꙋтъ, и поклонатсѧ предъ тобою Господи, и прославатъ има твоє. Свји народи, кое си ты створіо, Господе, доћи ће и поклониће се предъ тобомъ и прославиће име Твоје. — У време цара Давида само є Јудејски народъ познавао и славіо правога Бога, а ово є овдѣ пророчанство, да ће време доћи, кадъ ће сви народи правога Бога славити. — Одъ когъ времена може ма кои народъ правога Бога славити?

Ꙗкѡ велїи еси ты и творај чꙋдеса, ты еси Богъ єдинъ. Ѥръ великъ си ты Господе, и чинишъ чудеса; самъ си ты єданъ Богъ.

Коя заповѣдъ Божја казује да є само єданъ Богъ? У коме члану символа вѣре учимо да є єданъ Богъ? Каква є чуда Богъ чиніо? — Знашъ ли казати коя су то велика и чудна дѣла Божја што ихъ свакій данъ виђамо? Бы л' могао кои богатъ човѣкъ направити сунце, или пуштати кишу да пада, или дати снѣгъ?

Настави ма Гд҃и на пꙋтъ твоі҃, и пойдꙋ во истинѣ твоеі҃. Упути ме, Господе, на путъ твој, на ћу я поћи у истини твојој. Научи ме Господе, да познамъ твоју свету волю, па да се могу владати, као што ты заповедашъ.

Да возвеселитсѧ сердце моє боатисѧ имене твоегѡ. Нека се весели срдце моје, боятисе твоега имена. Дай Боже, да срдцу моѣ буде мило тебе се бояти.

Исповѣмсѧ тебѣ Господи Боже мои҃ всѣмъ сердцмъ моимъ и прославлю има твое въ вѣкъ. Я ћу славити тебе Господа Боже мој одъ свегъ срдца мога, и прослављаћу (поштиваћу) име твоје навѣкъ.

Ꙗкѡ милость твоа веліа на мнѣ, и изъкавилъ еси дꙋшꙋ мою ѡ ада преисподнѣйшагѡ. Ѥръ велика є милость твоя спрамъ мене, и Ты си душу мою избавіо изъ найдубљ подземне про-

пасти. — Ты си мы дао надежду у безсмртіе, и учиніо си да се и смрти небоимъ.

Шта ће быти до послѣдка са свакимъ човѣкомъ? Како намъ ваља живити, да намъ смрть лака буде? Зашто се зликовацъ боји смрти? Зашто се праведникъ смрти не боји?

Боже законопреступници восташа на ма, и сонмъ державныхъ взыскаша дшу мою, и непредложиша Бога предъ собою. Боже преступници закона, неваљали люди устадоше противу мене, и чета якихъ и снажныхъ противника тражи животъ мой, иде ми о глави; — и тіи неваљали люди немаю Бога предъ собомъ. — Неваљали и погани люди, сувише уздаюћи се у свою снагу иду ми о глави, а немысле на Бога, и немаю Бога предъ собомъ.

И ты Господи Боже мой щедрый и милостивый; долготрпѣливый и многомилостивый, и истинный. Призри на ма и помилуй ма. Ал' Ты Господе Боже мой, подашљивый и милостивый, дуготрпељивый и наймилостивіи, и истинитый (истину љубећій вѣрный одбранителю: погледай на мене, и смилуй се на ме.

Даждь державу твою отроку твоему, и спаси сына рабы твоея. Дай снагу твою слуги твоме, и спаси сына службенице твое. — Сви мы люди всмо слуге Божіе, и одъ нѣгове милости зависимо; с' тога треба да одъ нѣга помоћи ишемо кадъ смо у нужди, и да непадамо у очаянѣ.

Сотвори со мною знаменіе въ благо, и да видятъ ненавидаціи ма и постыдятся, якоже ты Гди помогль ми и утѣшилъ ма еси. Учини падамномъ знакъ на добро, дай ми знакъ твое милости, нека виде они, кои на мене мрзе, (па нека се застиде), да си ты Господе мене помогао, и утѣшіо.

Земля.

Єдна лекција из природословља.

(За читанѣ са старіом децом на земљовиду или на глобусу.)

I. ОКРУГЛОСТ И ПРИВЛАЧНА СНАГА ЗЕМЉЕ. Више иљада година били су люди у той вери, да землю нашу свуда у наоколо обувата море; да се то море пружа у ширину и дубљину без края; а сува земља да на той води стои, као неко велико острово. Дал' ко у станю био то ясно себи представити?

Іош су држали: да земља стои у сред среде светова, тврдо, непомично; па сви небесни светови: сунце, месец и звезде да около њ теку; да се сваки дан на заоду у оно вечно море спуштаю, а после неколико часа да опет из тог мора као окупани излазе, свако своим колом изнад нас небом прелазе, и да то тако иде, од кад є света и века.

Доцније є она вера са свим побачена, да то море землю од сви страна обувата, и да є земља пьосната, и свуд примљена вера, да є земља као тане округла; а она вера да земља у сред среде светова стои тек се у другом столећу после Христа науком онога грчког учителя у Александрии Птоломеса утврдила, док није и ню а чак у XVI, веку п. Хр, онай славни Словен Никола Коперник (1472—1544) оборио, доказавши, да сунце у средоточию тврдо стои, а земља с' месецом да око њега тече, обрћући се од запада на исток свако 24 сата єдаред, а звезде да стоє све тврдо непомично у непремерной даљини на небу. Та наука под именом Коперникове системе будне опште примљена, кою после славни Немац Іован Кеплер (1571—1631) іош већма утврди, доказавши и законе тока земљ и іош неки звезди около сунца.

Ако има іош и данас люди кои држе, да є земља пьосната, а не као тане округла, то є отуда, што суде по оном, како им се чини. Кад се човек на коє брдо попне и свуда унаоколо погледа, оно му се допста и учини, да є земља пьосната; али тай мали комадић земљ, што га є човек своим оком кадар прегледати није ни єдан стоплядити део од целога простора земљ. Исто є тако и са мищанћем небесни светова: зато, што се чини, да сунце сваки дан на истоку излази, да небом преко нас прелази и на западу залази, то многи верую, да сунце иде, а не земля. Али то се само чини, баш као и оно, кад се брзо возимо на коли ил на лађи, пароброду ил паровозу, што нам се чини, да сва околна земля мимо нас на противну страну бежи, коє за цело нико потврђивати неће, тврдо верујући, да оно тврдо стои, а ми да се мичемо.

Да є земља као тане округла, ма да є на њой и високи планина и дубоки долова, има много доказа, и ево ћемо их само неколико навести.

Зацело є море озго направиће. Кад би дакле земља пьосната била, то би стојећи на обали мора, сваку лађу коя из далека с' мора нами долази морали одма целу видити, особито кад є на дурбин уватимо. Ал ми є никад одма целу несагледамо, него се

најпре укажу само врхови од катарака, а од трупа лађе ни трга, и што коя ближе долази, то се њене катарке све више и више из мора измаљаю, док се напоследку и труп од лађе неукаже. Исто є тако кад лађа одлази: најпре се изгуби за море труп, а катарке се іош дуго виде, док мало по мало и њи све мањ ви мора остане пак најпосле сасвим нестане. Тако се види, било да лађа на исток ил запад, на ју ил север иде ил отуд долази. То є најочитиј доказ, да море на површности није право него є обло, свијено, као што є површност сваког таneта, и та є облост што смета, те неможемо одма и труп лађе из далека видети, но само врхове, исто као и морем пловећи и острова ил обалама приближуюћи се што прво угледамо врхове брда, торњева и кровова од здания, а после мало по мало и трупине планина, цркви и здания. То є необориш доказ, да є земља округла.

Други є доказ, да є земља округла њезин сен. Но облику сена, ког ствар коя баца, може се дознати облик саме ствари, или бар познати, да л' є ствар угласта ил округла. Нико неће на пр. држати сен од куће за сен од дрвета; и ако ко држи шаку низ свећу, то ће сваки познати по сену на дуварү, да л' є онаи прсте пружио ил скупио. разширио ил стего. Тако се види при помраченю месеца, да є сен, што преко месеца прелази и што њега засенава округао; а оно є сен од земље, ер помрачење месеца само се онда сбуде, кад земља између сунца и месеца сасвим на правац дође. Кад є дакле сен од земље увек округао, то мора и земља округла бити. А да є као таne округла знаде се и отуд, што су и сви остали небесни светови округли: сунце, месец и звезде.

Кад би земља била равна, не обла, то би човек, кои би њоме све єдним правцем ишо морао єдаред и на крај доћи. Ово су допста многи и покушавали, па куд су дошли? После две и три године дана путованя дошли су опет на оно место, од куд су пошли, ма да нису правца мењали ни натраг се враћали. Па и то є очити доказ, да є земља као таne округла. Први кои є тако земљу обишао био є Португалац Магелан. Он є год. 1519 са пет лађи и 226 људи из вароши Севиле у Шпањолскоі на запад пошо, и пловећи све на запад год. 1522 стигне само єдна лађа са 22 монка од истока опет на исто место, а Магалан є год. 1521 у єдном бою противу дивљака погинуо, где су му и све остале лађе пропале и људи. Тај є пут траио 1124 дана. После Магелана пошлису многи други на тај пут около земље и прелазили су га за много краће време, и тим су се іош боље

уверили, да є земља округла. Путујући тако пронађене су силне непознате земље и острова пуно непознати растиња и животиња и различити највише дивљи народа.

Противу ови доказа о округлости земље могло би се ово рећи: кад є земља као таке округла, онда мораю ови људи, што оздо на њој живе ногама у вис а главом доле у ваздух висити, и морали би људи и куће при обртаню земље свакшвати се и одпадати од ње, као оно блато с точкова од трчећи кола.

Али ко тако говори, ваља да помисли, да сваки човек држи, да є оно доле, што му под ногома стои, а оно горе, што му є изнад главе. Тако є код сви ма где на земьи стануюћи људи, на дакле и код ови, што є' друге стране на земьи станую. Сви, пак и они оздо иду и стоє исто овако; и неосећаю, да висе главом доле, као што се ни нами то нечини, конемо њима исто тако доле, као они нами. Још лакше ћемо ово свагити, кад помислимо, колико є грдно голема земља према нами и према свима на њој стоећим стварма. Најголемиа планина ниє према таиету земље ни толико велика, као ситно зрнце песка на највећој будеви; а колицан є човек према планини! Замисли себи таке с милє велико, и на њему мрава; томе ће мраву свуда таке под ногама, а леђа горе стояти, нпо он озго но таиету иа оздо. Исто є тако и с људма и са свима осталима стварма на земьи; а што се тиче величине, то є још мрав према том од милє великом таиету далеко већи него човек према овом големом таиету земље.

На оно питање: како є можно, да люди и куће при обртаню земље тврдо на њој стоє, а да се несвалюю ни одпадаю од ње, имам приметити, да є узрок том привлачна снага земље, коіом их она себи привлачи и на себи држи. То видимо и на кишним каљицама, коє су сила лакше те би и лакше одлетити могле, и коє се високо изнад земље у облацима начине, па опет доле земьи падну. Дигни камен од земље и пусти га, он ће одма земьи пасти; баци га у вис, највећом снагом, опет доле падне, ер га земља себи вуче. Та снага земље зове се привлачна, и има то свойство, да управо к среди земље тежи, отуда пада свака тежа ствар с висине право стрмо, а не косо.

Ту привлачну снагу има не само земља него и сва остала светска телеса, и што є коє тело веће и теже, то има и те привлачне снаге више, отуда се она другчиє зове и снага тежине. Том снагом привлачи сунце коє є милион пута веће од земље земљу, а земьа, коя є шлядама пута већа од месеца месец; то є снага, коіом сунце земљу, а земља месец за собом вуче. Ту при-

влачну снагу имаю и сва земна телеса, отуда тежа вуку к себи лакша. Ово истина није лако приметити, али се даде на згодном месту показати и доказати. То је згодно место право стрма велика и висока стена. Кад се привеже мало тане о дугачак конопац, и озго с врха стене спусти, да низ њу виси, али да се не наслања на њу, онда се може оздо видети, да конопац не виси сасвим стрмо, већ мало косо к стени, која га себи привлачи.

(Продужиће се.)

Неколико загонетака за децу.

1. Шта је у кући, а није ни наполю, ни у нутри? 2. Који кључ неотвара браве? 3. Ко уме све језике говорити? 4. Који сат нема точкова? 5. Ко с' једном ногом читаво коло света обиђе, а с другом с' места немакне? 6. Ко боље молује нег молер, а нема ни руке ни очију? 7. Ко казује гомилу приповедака, а нема ни грла ни језика? 8. Има силне зубе, а никог неуједе, и непрестано ходи, а с места неодмакне? 9. Ко иде без ногу? 10. Ко лети без крила? 11. Ко једе гвожђе? 12. Који се ликови познаю и у мраку?

Рачунске игре и задаће за децу.

1. Који бројви негубе вредност, ако их и изврнеш? 2. Како може од 11 половина бити 7? 3. Како ћеш написати 11 пљада, 11 стотина и 11? 4. Имам три броја: први је половина од другог, а сва три су за 100 више од оба прва, које су? 5. Милан има 12 год. а његов отац 40. Колико ће год. требати још Милан, да управо полу стар буде као отац? 6. Подели 45 на 4 гомиле тако, да иста сума изађе, ако к' првој гомили 2 додаш, од друге гомиле 2 одузмеш, трећу гомилу са 2 умножиш, и четврту са 2 поделиш?

Школске вести.

СТАЊЕ ШКОЛА У ТУРСКОЈ. Поред свега што се у новије доба почела влада много више старати за школе, опет је стање турски школа врло жалосно. Турске школе наодесе обично у џамијама у врло малени собицама. Учитељ, који сваки и помоћника држи, има по 20 до 50 деце. Учитељ је обично друг свештенички и у друштвима је обично лепо одликован. Плате вуку учитељи из фондова, којих Турци неброено имају. Они примаю и поклоне од деце, али они су врло незнатни. За мушку децу има закон, да мораю сва у школу ићи, али закон тај нико не-пази. Турском простаку пеипе у главу, да он мора своје дете у школу слати, а сила се никоја неупотребљава. За женску децу пушта закон родитељима на вољу, ако оће, да их у школу шаљу. Занатлије и трговци даю своју мушку децу у школу, а женску тек погдекоји. Наученици и свештеници мудрији су и полажу на школу и науку далеко већу важност, те шаљу сву своју децу редовно у школу, а многи држе у кућама сопствене учитеље. У школама нема разлике између деце богаташа и сиротиње, у истом скамији седи низ сина пашиног син слугин. Школе стоје под надзирањем свештеника, само што они неће никако да увиде корист просвете за цео народ, ал онако и пропадаю. У школама уче деца окром читања и писања као найглавнију ствар верозаконске и друштвене церемоније: како имаю свакога поздравити и „теману“ правити, и шта имаю сваки дан по васдан чинити. У науци писања и читања тако се слабо успева, да без помоћи општински писара већи нико једног писамца прочитао ни написао. Сви су данашњи учитељи красописци, ер Турци дависе на то найвећу важност полажу, да се лепо пише, а шта, до тога им мање стоји. О изображењу учителя нема много говора, ер они држе, што је кои изображени, да је тим за дечији учителя невештији. Колико су учитељи изображени види се по том, што држе басне за природопис, и што су готово сви врачари, астролози и маги, дакле варалице. Бадава се мучи правительство, да учитељ болје изобрази, кад то неће свештеници. За учитеље и за децу има неколико књига, које сваки кои зашто бадава од правительства добива. Статистични пописи о школи још се редовно неводе, само се зна за предео цариградски, у њему има 280 турски школа са на 10,000 мушке и 7000 женске деце; грчки школа има туда 77 са на 6600 деце; јерменски школа 37 са на 6500 деце; римски школа 8 са на 500 деце, чивутски школа 44, са на 25000 деце и протестантски школа 5. — Веће школе или су приватне ил државне. Државни има свега у целом царству 48, и од њи је 12 у Цариграду. У цариградским има на 3300 ученика, а од прилике толико у сви они остали 36 већи школа. У овима се учи наука верозакона, читање, писање, рачун, књиговодство и кореспонденција, по томе су даклем неки вид реалки. Виши девојачки школа има само у цариграду, и има их данас 10 са на 1100 ученица. — Из целога се види, да готово цео народ одрашту без икое школе и науке, дивље и просто, као на почетку света, ал онако им и иде напредак, и онако мора сваки народ пропасти, ма он најпаметнији био, чим и на данашњи дан за школу у науку немари, особито ако се притом са изображеним народима помеша.

СЛЕПА И НЕМА ДЕЦА. Правителство војводства Насаве издало је заради слепе и неме деце наредбу на све школске власти, да имају ту децу чим у школске године ступе у основну школу примити. Ова школа, ако и неможе ову децу онако научити, као осталу, сасвим здраву, али их опет може сачувати, да се неби сасвим побатаљила и укварила, као обично код куће остављена што постану своєвољна и тврдоглава, тупа, неуредна, нерадина и на свако зло склоњена. У школи научесе на ред, точност, мир, пажњу, пристојност и болѣ мишленѣ, а особито слепа, о којој се знаде, да радо уче, науче и све оне науке у школи, за које није вида преко нуждно, као науку хришћанску, приповеданѣ, певанѣ и умна рачуна. Правителство пазиће од учитеља, да ће и ову децу са хришћанском љубави приватити, и не само у школским часима, но и изван тих радо се ученю ове деце одати, њиовим родитељима делом и саветом на руку ићи и осталу децу опоминати и позивати, да овој слепој и немој браћици својој свакад на помоћи буду, да их на измене у школу доводе и одводе, и да ће деци упутства дати, како ће ове у науци поучавати.

НЕДЕЉНЕ ШКОЛЕ ЗА ЗАНАТЛИЈСКЕ И ТРГОВАЧКЕ ШЕГРТЕ. У Моравској постоје низ све главне основне школе од много година већ и ове школе за шегрте, и деца ова уче и њима све оне науке, које су им за њнове занате и послове нуждне. У свакој варошици има ова школа, и шегрти у њима подељени су на више разреда. Прошле године заузимало се око ове науке у 14 варошица 79 учителя и било је 2444 шегрта у школу.

ФОНД ЗА УЧИТЕЉСКЕ УДОВИЦЕ И СИРОТЕ. У краљевој завелису учитељи фонд за своје удовице и сироте, који је за неколико година из мали прилога на близу 2000 фт нарастао. Кад 2000 фт буде онда ће почети помоћи издавати. Сад су пристале и општине, пак и ове прилажу мале дарке у тај фонд за своје учителѣ.

ПОБОЉШАНЂ УЧИТЕЉСКИ ПЛАТА У ДОЊОЈ АУСТРИИ. Земаљски одбор у Д. А. наредио је и за идућу год. 24000 фт из земаљски прихода на побољшанѣ учитељски плата, и то прави учителя на 300 фт филијални на 180 фт а помоћника на 160 фт., који ни толико немају, а 3000 фт одређено је на помоћ учитељски удовица и сирота из те провинције.

ДРУШТВО УЧИТЕЉА РАДИ ПОДПОРЕ У БОЛЕСТИ. Саксонски учитељи начинилису пре 12 год. друштво да сваке год. по нешто прилажу, и да се с' тим начини фонд, од куда ће сваки, који у друштво ступи помоћ добивати, у случаю своје болести. Одма прве год. уписало се 1340 учителя и уложили су на 766 фт. После је сваки године расло број другова помало, а фонд јако тако, да данас има 1490 уписаних, а фонд има 33360 фт. Одма прве год. било је њи 47 који су једно на

друго по 15 фт помоћи добили, а ове године добило ће њих 170, и то ускупа суму од 3055 фт у помоћ, од чега ће 2315 фт за лечење издато, и остало за накнаде помоћницима болестни учитеља. Међу овогодишњим болесницима било их ће, који су по 120 фт у помоћ добили, то је доиста доста лепа помоћ за породицу болесног учитеља. Међу уписаним има их неки, који улажу окром за се још за повдигнога од сиромашке браће своје, који нису у стању ни најмање улога дати, те тако има и овде као стипендија неки.

Школске књиге. *)

Следеће за гимназије и реалне школе прописане српске и хрватске књиге могу се код ц. кр. бечке дирекције школски књига (k. k. Schulbücher Verlagsdirection) добити.

I. Српске књиге за нижу гимназију:

Српска Читанка од Др. Јована Суботића (Serbisches Lesebuch für Gymnasien) I. део. 20⅝ таб. 65 новч. II. део 32½ таб. 98 новч.

За вишу гимназију:

Цвећник српске словесности. Читанка за вишу гимназију (Anthologie aus der serb. Literatur. Lehrbuch für Ober-Gymnasien). I. део 35⅞ т. 1 фр 9 новч. II. део 36½ таб. 1 фр 9 новч.

II. Хрватске књиге за нижу гимназију и реалку:

Latinska slovnica nižju gimnaziju (Lateinische Sprachlehre für die erste und zweite Klasse des Untergymnasiums 23⅜ Tabaka 72 n.

Latinski hèrvatski primèri za prevodjenje iz klassičnih pisamah. (Lateinisches Übungsbuch für die I. Gymnasialklasse von J. A. Dünnebier.) 13⅜ T. 42 n.

Latinska čitanka za drugi gimnazijalni razred, kano priprava za čitanje Kornelija Nepota; po Mavri Schinnaglu (Lateinisches Lesebuch für die zweite Gymnasialklasse, nach M. Schinnagl) 15⅜ T. 53 n.

Slovnica jezika gerčkoga (Kühners griechische Sprachlehre) I. 23⅜ B. 65 n. — — II, 12½ T. 39.

Čitanka za I. i II. razred doljne gimnazije (Kroatisches Lesebuch für die erste und zweite Klasse des Unter-Gymnasiums) 19⅜ T. 63. n.

Čitanka za III. i IV. razred doljne gimnazije. (Kroatisches Lesebuch für die dritte und vierte Klasse des Unter-Gymnasiums). 24⅞ T. 77 n.

Skladnja ilirskoga jezika za niže gimnazije. (Lehrbuch der Syntax der kroatischen Sprache). 12¾ T. 37 n.

Kratka slovnica jezika němačkoga, složena za porabu mladèži gimnazijalne. (Illirisch-deutsches Sprachlehrbuch für Unter-Gymnasien.) 10 T. 37 n.

*) Ко ови књига више куни и то катехетички бар за 5 фт а остали за 10 фт, добија ако ће из Славоније или Рвацке 20, ако л' из Далмације или војне крајине 30 на 100 провизиона од повезаних и још 10 од повеза.

Zadace za vežbanja u jeziku němačkom (Leseübungen, illirisch-deutsch). 13⅞ T. 48 n.

Obris zemljopisa i pověstnice za nižje gimnazije. (Lehrbuch der Geschichte und Geografie). Stari věk. Prvi dio. 10½ T. 34.

— — Srědnji věk. Drugi Dio. 11½ T. 37 n.

— — Novi věk. Tretji dio. 10½ T. 37 n.

Zemljopisna početnica za prvi razred nižje gimnazije i nižje realne učione. (Einleitung zum geografischen Unterrichte). 5¼ T. 20 n.

Zemljopis austrijanske carevine. (Österreichische Vaterlandskunde). 5¾ T. 27. n.

Dr. Franje Močnika pouka u računici za nižju gimnaziju. Prvi razdělak za I. i II. razred. (Arithmetik für die I. und II. Klasse der Unter-Gymnasien, von Dr. F. Močnik). 15½ T. 53 n.

Dr. Franje Močnika pouka u računici za doljnu gimnazijá. Drugi razdělak za III. i IV. razred. (Arithmetik für die III. und IV. Klasse der Unter-Gymnasien. von Dr. F. Močnik.) 9½ T. 37 n.

Počela silosloyja ili fizike za nižje gimnazije. (Anfangsgründe der Naturlehre). 20¾ T. 65 n.

Naravopis živinskog carstva. (Zoologie von Pokorny). 14¾ B. 84 n.

Bilinstvo. (Botanik von Dr. Alois Pokorny). 11⅛ T. 52 n.

Rudoslovje za gimnazije i realne škole. (Mineralogie für Unter-Gymnasien und Unter-Realschulen). 9½ Bogen mit 6 Tabellen. 48 n.

Latinsko-němačko-hèrvatski rěčnik za dolnje gimnazije. (Lateinisch-dautsch-illirisches Schul-Wörterbuch für Unter-Gymnasien). 23⅜ T. 80 n.

Katolički katekizam s kratkom pověstnicom věrozakona od stvorènja světa do danas. (Katechismus für Unterrealschulen und Praeparanden). 19 T. 63 n.

Biblička pověstnica ili dogadjaji iz svetoga pisma staroga i novoga zakona za pučke učione. (Biblische Geschichte). 23¾ T. 54 n.

Kratak opis cesarevine austrijanske u obce i pojedinih njezinih pokrajinah napose. (Kurze Reich- und Länderkunde des Kaiserthums Österretch). 24⅞ T. 85 n.

Uputba u računanju za prvi razred nižjih stvarnih učilištah od dva godišnja tečaja. (Anleitung znm Rechnen für die I. Klasse der Unter-Realschulen). 11 T. 41 n.

Prirodopis za nižje realne škole. (Naturgeschichte von Zippe). 24⅞ T. 79 n.

Slovnica němačkoga jezika za prvi razred nižjih realkah s ilirskim nastavnim jezikom: (Deutsch-kroatische Sprachlehre für Unter-Realschulen). 7⅝ T. 32 n.

Лист овај излази месечно тријех: сваког 10, 20 и последњег.
Цена є на целу год 4 фт. на по год 2 фт.

Изд. и уређује Др Ђ. Натошевић. — Штампа краљев. угар. свеучил. печатња.

ИЗЯВА

УРЕДНИЧСТВА ШКОЛСКОГА ЛИСТА.

Лист овай ніе мого ни ове године уредно излазити, коє што є уредник од Јануара до Априла у Карловцима на сабору задржан био, коє због званични послова, што су се међу тим накупили, после коих є одма опет на визитацию неких школа отићи морао. При томе морало се по постоєћой наредби, по коіой се сваки лист за угашен сматра, чимъ дуже време изостане, изнова допуштенѣ тражити, да се сме издавати. Неколико броєва изашло є из печатнѣ на своє време, али коє због онога дужега него што се надало одсутства, коє због ове наредбе ніе било можно, а ни допуштено издати их досада. Одсада ће излазити лист уредно; али понуњавати броєве, што су за ово прошло по године изостали, ніе више можно; него ће ићи за текуће по године, по чему ћега она Г. Г. Предбройници, кои су за прво по године платили одсад за оно добивати; а кои су за целу годину платили, добиваће га до Јунија дондуће године, ако се узможе донде лист одржати, ако ли не, оно ће добити своє новце натраг. Досада нема за ову годину по само сто шеснаист предбройника пријављено, зато се умоляваю пријатељи листа да настоє, како би бар толико предбройника било, да се може лист без велике штете уредничства одржати.

У Будиму 30. Јулия 1865.

У Будиму, у печатньи кр. свеучилишта пештанског 1865.

ПЕСМА

УРЕДНИШТВА ПИВОВОЗОВА „ЛИСТА“.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 18. У Будиму 10. Децембра 1864. Год. VI.

Изясненіе Свете Литургіе.

Изъ Духовне Бесѣде пзвадио Н. Ђ. В.

(Свршетак.)

Благодарствена Ектенія.

Свештеникъ однесавши потиръ са св. Дарима у жртвеникъ, враћа се къ престолу, а діаконъ на глави однесавши дискосъ са звѣздицомъ и покровима у жртвеникъ, разпасује ораръ и мене га на себе онако, као што се обично носи, пакъ изиђе на амвонъ и позива вѣрне да захвале Богу, што су се удостоили примити св. Тайне, овымъ рѣчма:

„Прости пріимше божественныхъ, пречистыхъ, безмертныхъ, небесныхъ и животворящихъ страшныхъ Христовыхъ таинъ, достойно благодаримъ Господа. т. е. Прости, или с' чистомъ душомъ примивши пречисте и божествене Христове Тайне, достойно захвалимо Господу. Тако многа и узвишена наименованія даю се овдѣ светоме причешћу, за показати причестницима, како ихъ є Господъ великогъ благодѣянія удостоіо. Свети Дари називаю се божественни и пречисти, по томе, што су они право Тѣло и права Крвъ Богочовѣка Іисуса Христа; безмертни и животворни зову се они с' тога, што ће по рѣчима самога Господа свакій, кои еде плоть Нѣгову и кои піе крвъ Нѣгову имати животъ вѣчный (Іоан. 17, 54); небесни називаю се св. Дари зато, што Іисусъ Христосъ самъ себе назива хлѣбомъ живымъ, кои є дошао с' неба (Іоан. 6, 51); напоследку се они зову страшни, с' тога, што они кои ихъ примаю недостойно, подпадаю подъ велико осуђенѣ, по онымъ рѣчма апостола Павла: „Ядый и піай недостойнѣ сѫдъ себѣ ясть и піетъ.“ (I. Кор. 11, 29)

Помоливши се затымъ діаконъ Богу да насъ онъ заклони, спасе, помилуе и сахрани своіомъ милошћу, позива вѣрне да

садъ. пошто испросише. да цѣлый тай данъ проведу свето, мирно и безъ грѣха, препоруче себе и сдашъ другога Христу Богу. Народъ пристаѥ на то с' рѣчма: „Тебѣ Господи.“ а свештеникъ савіе антимисъ и надъ њимъ прекрсти евангеліемъ говорећи: Ꙗкѡ ты єси ѡ҃свѧщенїе наше и тебѣ славѹ возсилаемъ Отцѹ и Сынѹ и Ст҃омѹ Дх҃ѹ: нынѣ и присно и въ вѣки вѣкѡвъ Ꙗмінъ.

Заамвона молитва.

Свештеникъ, даваюћи на знанѣ да се св. Литургія свршила, и да вѣрни могу изъ цркве излазити, полазећи изъ олтара на средъ цркве говори: „Съ миромъ изидемъ. Вѣрни примаюћи то дозволенѣ одговараю да они желе изићи „О имени Господни“ т. е. с' Божіимъ благословомъ: не само у миру него и у име Господа Бога носећи у срдцу своме благодать и милость Божію, и стараюћи се, да одсадъ свагда по вољи Божіой живе и да одъ дана на данъ све већма напредую у побожности и у свакой добродѣтељи Христіянской.

Пошто предъ Спасителѣвомъ икономъ стоећій діаконъ позове вѣрне на молитву, свештеникъ изиђе на средъ цркве, и ставши за амвонъ, чита велегласно ову молитву:

„Благословлаѝ благословлщыѧ тѧ Господи, и ѡ҃свѧщаѝ на тѧ ѹ҃повлающыѧ, спаси люди твоѧ и благослови достоѧнїе твое, исполненїе церкве твоѥѧ сохрани. ѡ҃свѧти любящыѧ благолѣпїе дома твоегѡ: ты тѣхъ возпрослави божественною твоею силою, и неоставни насъ ѹ҃повлающихъ на тѧ, мирѣ мїрови твоемѹ даровѝ, церквамъ твоимъ, ст҃ѡщеникомъ, всепресвѣтлѣйшемѹ и державномѹ їмператорѹ нашемѹ Франц҃ѹ Їѡсифѹ Первомѹ, воинствѣ, и всѣмъ людемъ твоимъ. Ꙗкѡ всякое даяніе благо и всякъ даръ совершенъ свыше есть сходаѝ ѿ тебе Отца свѣтовъ, и тебѣ славѹ и благодареніе и поклоненіе возсылаемъ, Отцѹ, и Сынѹ, и Ст҃омѹ Дх҃ѹ: нынѣ и присно, и въ вѣки вѣкѡвъ.“

Молитва ова есть као нѣко скраћење свію молитава, кое се на Литургіи Богу приносе. у њой се найпре пште благослов Божіи на све, кои Бога славе, затимъ на оне, кои любе лѣпоту дома Божіегъ, т. е. кои доприносе къ украшаваню светыхъ Божіихъ храмова; напоследку на све цркве (обштине) на цара, воинике и све люде. Молитва се свршуе съ признаванѣмъ да свикій добаръ даръ долази одозго одъ Бога Отца свѣтлостій. Цѣла та молитва одъ рѣчи до рѣчи на Србски значи ово:

„Господе, — кои благосиљашъ оне, кои те славе, и освећујешъ оне, кои се на тебе ухваю, — спаси люде твое и благослови наслѣдіе твое (имовину, баштину твою, вѣрне христіяне), испуненѣ цркве твое сахрани, и освети оне, кои милую красоту дома твога. Ты те люде прослави божаственомъ силомъ твоіомъ и неостави насъ, кои се у тебе ухвамо; миръ свѣту твоме даруй, црквама твоима, свештенщима, найпресвѣтліемъ цару нашемъ Францу Іосифу Првомъ, войсци, и свима людма твоима (свему народу твоме). Єръ є свако добро даванѣ и свакій савршенъ даръ одозго, и силази одъ Тебе Отца свѣтлостій, и Тебн славу и благодарность и прославлянѣ (поклоненіе, молитву) шилѣмо Отцу и Сыну и Светоме Духу, сада и свагда и довека Аминъ."

Раздаванѣ антидора, Благословъ и Отпусто.

На свршетку заамвонне молитве савъ народъ рекне Аминъ, и у трипутъ поє: „Бѫди имя Господне благословено ѿ нынѣ и до вѣка, т. є. Нека буде име Господње хвалѣно (слављено) одъ сада па до вѣка. Затимъ се у вреѣашня времена читао Псаломъ: „Благословлю Господа на всакое врема," и свештеникъ раздавао є Антидоръ, кое садъ кодъ насъ после одпуста быва. Антидоръ значи „умѣсто дара," и састои се изъ остатка оне просфоре, изъ кое є на проскомидіи извађенъ Агнецъ.

У прво време Христове цркве сви су се Христіани причешћивали о свакой Литургіи, и кои се због маловажныхъ каквыхъ узрока ніе причешћивао тога су сматрали као преступника; коіъ валя одъ цркве одлучити. Доцніе св. црква спнсходећи немоћи и свѣтскимъ бригама людскимъ, одредила є извѣстне постове годишнѣ, у кое су свѣтски люди обвезани св. причешће примати, и дозволила є да могу христіани на Литургіи присутствовати а да се непричесте, но за спомень стародревнога побожнога обичая установила є, да се раздае Антидоръ, кои намъ напомиње такође и братолюбне трапезе прыхъ христіяна.

После „Бѫди имя Господне благословено" свештеникъ стоећи на царскимъ дверима, лицемъ къ народу окренутъ, благосиля народъ и препоручује га милости и човѣколюбивости Божіои съ рѣчма: „Благословнй Господи на васъ тогѡ благодатію и человѣколюбіемъ всегда нынѣ и присно и въ вѣки вѣковъ. На кои благословъ одговара народъ съ рѣчію: „Аминъ."

Затимъ свештеникъ окрене се къ частной трапези, и прославля Господа Інсуса, кои намъ заповѣди да служимо св. Ли-

тургію и кои нам̑ даде надежду, да ће нам̑ све оно подарити, што є къ спасенію нашемъ потребно. Прославлянѣ то изражава се рѣчма: „Слава тебѣ Христе Боже уповањє наше, слава тебѣ.“ Народ єдинодушно потврђує возгласъ свештениковъ, одъ своє стране изричући славу Отцу и Сыну и Светоме Духу; пакъ у тришутъ пште помиловањє одъ Бога, съ краткомъ молитвомъ „Господи помилуй,“ и моли свештеника за благословъ предъ излазкомъ изъ цркве рекавши: „благослови!“

Свештеникъ окренувсе народу, чини отпустъ, т. є. дає народу благословъ, да може кући одлазити, увѣраваући га, да ће Христосъ истинитый Богъ нашъ по молитвама своє пречисте Матере и свихъ светихъ угодника спасти и помиловати насъ, єрбо є онъ благъ и човѣколюбивъ.

После одпуста народъ пое молитву Христу Богу за спасенів и помиловањє, свѣтога царя, духовникъ старешина, Христолюбиве войске, основателя и приложника светогъ храма у коме се служи, и свима овима жели одъ Господа многая лѣта.

Земля.

Єдна лекција из природословља.

(За читанѣ са старном децом на земљовиду или на глобусу.)

(Продуженѣ.)

2. МАТЕМАТИЧКО ПОДЕЛЕНѢ ЗЕМЉѢ. Виделисмо, да є земля као тане и лопта округла, и то є у главном истина, али опет ниє сасвим и савршено таква. Предузиманим различним мереньма и рачунима нашло се, да є на оба своя краи мало утиснѣна, и то є на обртима (половима). Єдан є од ти обрта на крайном северу нѣзином, више ког стои сасвим правце у вис и изнад темена она обртна звезда (поларна) што є наши станицом зову, ваљда зато, шмо су увечбали, да се та єдина никуд непомиче, но вазда на истом месту стои, а све остале чине се, да око нѣ иду. Тай край землѣ зове се северни, и у свима земљовидним картама стављи є озго. Противно од тога, а на другом краю на крайном югу землѣ стои други обрт, то є южни обрт или пол.

Узмимо сад, да є провучена од єдног на до другог обрта кроз сред землѣ права линия, као оно продевена игла кроз клупче

конаца, или као на глобусу ова гвоздена осовина, то онда имамо ону линију, што се зове осовина земљ. Те осовине у природи нема, ал ми морамо узети, као да є донста има, да би могли јасније сватити, како се земља обрће.

Узмимо сад, да има на земљи и то на среди од оба обрта а свуд унаоколо єдан појас, као оно на буретy обруч, то онда имамо ону линију, управо коло, што се зове равнитељ или полутник (екватор) зато, єр кад би се туда земља пресекла, разишла би се на две равне поле, на полу северну и южну. Нема ни тога кола у природи, као ни осовине, али морамо узети, као да га има, да се лакше наћи можемо, кад кои предео на земљи тражимо. И почем рекосмо, да є лопта наше земље на обртима мало утиснена, то є онда та осовина мало краћа, него што би била, кад би на равнителю кроз сред земље продевена била.

Да би могли лакше наћи, где кое место на земљи лежи, повучене су на земљовидним картама, као и на глобусу многе линије, од коих неке теку упоред са осовином, а друге упоред са равнителем. Свака є та линија на глобусу подпуно коло као појас или обруч. Још морамо упамтити, да се по узетом обичаю у рачуну свако коло поделює на 360 єднаки делова, и да се сваки таки део зове степен (град) тако се дели и равнитель на 360 степени, и почем є тай појас око земље 5400 миља дугачак, као што ћемо после видити, то има сваки степен на равнителю 15 миља.

Повуцимо сад од єдног обрта до другог ал све на єднако раздалеко 360 линија, то ће те линије изпресецати равнителя на 360 єднаки делова и с тим ћемо имати обележен сваки степен. На глобусу као и на маљим земљовидним картама повучене су те линије све од 10 до 10 степени и простор од єдне до друге линије представља онда дужину од 150 миља, или по 5 миља хода на дан дужину од 30 дана хода. Те линије или управо кола зову се полуданици (меридијани) зато, єр кад сунце над њи дође, онда имаю сва места, коя на тој линији с єдне стране стоє право подне, а с друге стране праву поноћ.

Од ти линија број се ова, што просеца ово мало на западнем приморју Африке лежеће острово Феро за први полуданик; тако се од старине узело, па тако стои и данас, ма да би данас многи ради, да то пренесу на главну француску варош Париз. Од тога првог полуданика број се на исток источна, а на запад западна дужина. Кад се зна, на ком полуданику кое место лежи, онда се и знаде колико є степени па колико миља далеко на исток

или на запад од онога првог полуданика. Та даљина зове се у земљописима источна или западна дужина тог места.

Али тим се још незна точно, где које место управо лежи, него је још нуждно знати, колико је и на север или на југ од равнителя удаљено. Зато су повучене ове попреко линије, управо кола, поясеви, упоред са равнителем. Има их 89 к северу и толико југу, где су од степена до степена обележене, а где су повучене само од 10 до 10 степени, ту их је само 8 к северу, а 8 к југу. Од ових кола, што је које ближе обртима, то је све мање. Свако ово коло изпресеца опет она полудневна кола на 360 степени. Тако се види на свакој земљовидној карти као и на глобусу нека испрекрштана мрежа, по којој је лако свако местанце на земљи наћи. Ове попреке линије пак кола зову се упоредне (паралеле), ер иду упоред са равнителем.

Кад се сад зна, на којој упоредној линији које место лежи, онда се одма и зна, колико је то место на степене пак и на миље далеко на северу или на југу од равнителя. Та даљина зове се опет у земљописима ширина тог места. Тако је н. п. Новисад на 45 степ. северне ширине, и на 37 ст. источне дужине. Кад оће дакле ко точно да означи предео, где које место лежи, или на мору оће да каже, где се управо находи, то мора знати, које се упоредне и полудневне линије ту пресецаю. Тако лежи Загреб на 45 ст. север ширине и 34 источ. дужине, Београд на 44 шир. и 38 дужине. И будући, да се сваки степен поделює баш као сат на 60 минута, и сваки минут на 60 секунда, то се онда каже, да Новисад лежи на 45 степ. и 14 минута сев. шир. а на 37 степ. и 30 мин. ист. дужине; Будим лежи на 47 ст. и 22 мин. шир. а 36 ст. и 40 мин. дужине; и почем се степени бележе са знаком °, а минути са овим ', то се онда и овако пише: Беч лежи на 34 ° 2 ' дужине и 48 ° 12 ' ширине, Цариград на 45 ° дуж. 41 ° шир. Париз на 19 ° шир. и 20 ° дуж., Петроград лежи на 48 ° дуж. и 60 ° шир.

Међу упоредним колима има четири знаменитија, то су она на 23½ и на 66½ степ. с обе стране равнителя и зову се оно врела (тропска), а ово ледена кола. Ово су исто онолико далеко од обрта као она од равнителя. Северно врело коло зовесе и коло рака, а оно јужно зовесе коло козорога. И цео простор земљ. кои између та оба кола лежи зове се врели појас (тропски). Простори земљ. што леже између врели и ледени кола са обе стране равнителя зовусе умерени поясеви, а они простори више ледени кола до обртова зову се ледени поясеви. У тима различитим поя-

сима на земљи различна је и топлота, као што се већ по именима појасева види. Људи што живе око екватора имаю увек сунце поднем готово управо над темепом и двапред у години сиа начас сунце у најдубљ бунаре управо у дно, а торњеви као и друге усправо стоће ствари небацаю на тај час сена баш нимало, тога случаја у другим пределима никад нема. А опет у пределима преко ледени кола бива сваке године, да сунце лети дуго незађе, а зима незађе, и таков дан или ноћ траје за више наши дана, и што ближе обртима све дуже тако, да на обртма траје дан пуно 6 месеци, а толико ноћ, и потоме је тамо у години само један дан и једна ноћ; а у пределима између врели и ледени кола излази и залази сунце свако 24 сата.

3. ВЕЛИЧИНА ЗЕМЉЕ. Да видимо сад колика је земља и како се може дознати њезина величина. Многи мисли, да није можно мерити то, што је толико големо, особито кад је још и неприступно, али звездари (астрономи) измерилиси далеко теже ствари и проваљису, колико је велико сунце и колико је далеко од земље, и за које време обиће земља око сунца и месец око земље, и они су измерили то тако на длаку, да умеу напред на стотине година казати, кад ће бити помрачењ месеца и сунца, на погоде на минут.

За мереље величине земље морало се најпре дознати, колико има миља на појасу. Целу земљу премерити на појасу хватом или ланцем није било можно, зато су само неки део тога појаса мерили, и онда су помоћу сунца и звезда изнашли, колики мора бити појас земље. Тако је нађено, да земља на појасу (екватор) има 5400 миља. Преко обрта мерена износи мало мање, ер је на обртма мало утиљена. Кад би дакле на појасу свуд сува и равна била, да би је мого човек сувим обићи, то би морао по 5 миља на дан идући близу 3 год. дана ићи, док би је обишао; јашећи на коњу и прелазећи сваки дан 10 миља морао би 1½ год. дана ићи; паробродом прелазећи на дан по 20 миља морао би 9 месеци дана путовати, а паровоз, који на дан близу 100 миља пређе имао би 54 дана дан и ноћ непрестано ићи, док би је сву унаоколо обишао.

Кад се зна лопти или тањету колики је појас, онда се лако може знати, колика је и дебљина процеп те лопте; треба само појас са 3½ поделити. Кад се дакле подели 5400 са 3½ то изађе да процеп земље на појасу има 1719 миља. На обртма је са 6 миља краћи, и потоме је средња дужина процепа 1716 миља. Кад би се дакле дао копати бунар кроз земљу, то би се морало 858

миља у дубљину уђи, док би се само до пола дубљине до срца дошло; па кад би се ко у њега на едеку спуштао, и то спуштање тако ишло, да се за свака два сата једну милю доле оде, то би се имао онај преко 70 дана и ноћи непрестано силазити, док би до дна дошо; а кад би се дао прокопати бунар кроз целу землю, до на другу страну, онда би се морао онај још 70 дана дан и ноћ непрекидно пужати, док би на другој страни из земље изашао.

Оћемо л да знамо колика је ширина земље, простор, то нам ваља пре знати, како се уопште мери ширина ил простор. За мерење то употребљава се мера четвороуголна (квадратна) а таква стопа, хват и миља има исто толико ширине као и дужине.

Кад се зна, колики је пояс танета ил лопте коа, онда се може лако дознати и ширина целе површности те лопте; ваља само умножити пояс са процепом. Кад се дакле умножи 5400 са 1719, то изађе, да ширина земље има 9,282,600 четвороуголни миља. Наша војводина: Срем, Бачка и Банат имала је 529, а Хрватска са Славонијом 300 такови миља, по томе би на простор земље стало на 17000 војводина или на 30,000 Хрватски. Отуда можемо представити, колишан је овај простор земље, што га ми својим очима прегледати можемо, колишно л' заузимље ово место, у ком ми живимо.

Још имамо видети, колика је маса земље или телесни садржај њезин. Ово се опет мери на меру телесну (кубску). У тој мери има стопа, хват, миља исто толико и дебљине још, колико дужине и ширине, као н. пр. хват камена.

Маса танета ил лопте дозна се, кад се простор са ⅙ процепа умножи. По томе има земља 2659 милиона кубски миља. Кад 1 такав хват има 216 кубски стопа, и кад се ископа руда земље од једног кубског хвата, па треба по 12 кола, да само тај 1 хват земље однесу, а да ита би требало кола, док би само једну једну кубску милю земље пренели, коя 256 Билиона такови хвати има; па то је онда тек јединица од оно 2659 милиона миља.

Да су ови рачуни известни, о том нема сумње, али је доказиване дуго, и неда се часом свршити; зарад тога има друга велика наука, коя се зове математика, у којој се то учи и доказује.

Решеня.

Загонетке: 1. Прозори. — 2. Од сата. — 3. Одвк. — 4. Суплаваик. — 5. Шестар (цркл). — 6. Огледало. — 7. Књига. — 8. Сат. 9. Потоци, реке. — 10. Ветар. — 11. Рђа. — 12. Они, што их ко ја сиу видн.

Игре: 1. I, II, III, X, — 2. XII кад поноле пресечеш. — 3. 1211.

Задање: 4. 123. — 5. 16. — 6. $8+2=10$, $12-2=10$: $5\times2=10$, $20:2=10$, то су те четир гомиле, а износе ускупа, $8+12+5+20=45$.

Школске књиге *)

Следеће за вишу гимнасију прописане хрватске књиге могу се добити код ц. кр. бечке дирекције школски књига (k. k. Schulbücher-Verlags-Direction).

Spomenici stare jugoslavenske književnosti, složeni po Dru. J. Subboticu. (Denkmäler der alten südslavischen Literatur.) 3⅜ tab. 18 nov.

Ilirska čitanka za gornje gimnazije. (Illirische Chrestomathie für Ober-Gymnasien.) 1 Theil. 34½ tab. 1 fl. 91 n. 2 Theil 29¼ tab. 1 fl. 65 n.

Pověstniha austrijanske deržave. (Lehrbuch der österreichischen Geschichte von Tomek. 12¼ tab. 42 nov.

Biljarstvo za višje gimnazije, spisao Bogoslav Šulek. (Pflanzenlehre von B. Sulek). 20½ tab. 62 nov.

Pouka u algebri za viš.u gimnaziju. I. svezak. (Lehrbuch der Algebra von Dr. Fr. Močnik. 14 tab. 41 nov. II. svezak. 9⅜ tab. 34 nov.

Počela Siloslovja od Dr. Andrije Baumgartnera, za višje gimnazije. (Dr. A. Baumgartners Anfangsgründe der Naturlehre.) Mit 133 dem Texte beigedruckten Holzschnitten. 26½ tab. 79 nov.

Црквене књиге.

Код исте дирекције у Бечу могу се још и следеће црквене књиге добити, али само часловци и псалтири са провизионом.

	Лепше издање: невезано		Лепше издање: везано		Лошије издање: невезано		Лошије издање: везано	
Требник.	9 фр. 60 нч.		20 фр. 10 нч.		6 фр. 80 нч.		9 фр. 95 нч.	
Апостолић.	9 „ 30 „		19 „ 80 „		5 „ 60 „		8 „ 40 „	
Октоих I. д.	7 „ 70 „		18 „ 20 „		5 „ — „		7 „ 80 „	
„ II. д.	7 „ 10 „		17 „ 60 „		4 „ 60 „		7 „ 40 „	
Шестокрилац.	6 „ 30 „		16 „ 80 „		3 „ 70 „		6 „ 50 „	
Сазвежника.	2 „ 80 „		8 „ 5 „		2 „ — „		3 „ 57½ „	
Требника.	1 „ 90 „		7 „ 15 „		1 „ 40 „		2 „ 97½ „	
Часловац.	1 „ 38 „		1 „ 46 „		1 „ 92 „		1 „ — „	
Псалтир.	1 „ 50 „		1 „ 58 „		1 „ — „		1 „ 8 „	
Евангеље					8 „ 40 „		11 „ 20 „	

*) Ко ови књига више куши и то катехетички бар за 5 фт а остали за 10 фт, добија ако є из Славоније или Рвацке 20, ако л' из Далмације или Босне крајне 30 на 100 провизиона и од невезани још 10 од повезе.

Оглас књига.

У трговини од Библија у Пешти (Bibel-Verlag, Pest, Waitznergasse Nr. 9, 1. Stock im Hofe rückwärts) може се добити:

Псалтир, превео ђ. Даничић (serb. Psalmen, Cyrill Schrift) мање издање у платну вез. за 15 нов., веће изд. 25 нов.

Нови завет, прев. В. Караџић (N. Testam. Cyrill Schrift) у платну 40 нов. у кожи 50 нов.; везано заедно с псалтиром (mit Psalm.) у плат. 55 нов. у кожи 65 нов.

Препоручујемо обе књиге учитељима, да их како су нечувено евтине и за награду деци употребе.

У истој продавници могу се добити: те исте и од истих преведене књиге по исту цену штампане са латинским писменима (Latein Schrift).

Даље се може добити

Нови Завет на следећим страним језицима и то: на бугарском за 50 нов., на влашком 50 нов., на руском 40 нов., а заедно с псалтиром 50 нов., на дољнолужичком 30 нов. на чешком 15 нов. а с псалтиром 20 нов. на пољском заедно с псалтиром 25 нов. на мађарском заедно с псалтиром 20 нов. без псалтира 15 нов. на немачком 10 нов. а заедно с псалтиром 15 нов. на енглеском 20 нов., на немачком заедно са енглеским језиком 75 нов., на француском 15 н., на немачком заедно с француским 75 нов., на старогрчком 50 нов., на новогрчком 75 нов., на талијанском 30 нов., на литванском 25 нов., на турском језику 2 фр 50 нов.

а цела Библија може се добити:

на лужичком за 75 нов., на чешком 76 нов., на пољском 75 нов., на мађарском 1 фр 30 нов., на немачком са ситни пасмени 35 нов., са крупни 50 нов., са још крупним 1 фр 50 нов., на енглеском 65 нов., на француском 1 фр., на талијанском 75 нов., на литванском 75 нов., на српском 6 фр., а на турском језику за 4 фр 50 нов.

Садржај.

I. Наредбе.

1. Ради поправљања школски здања, набављања огрева за школу и издавања учитељске плате стр. 45.—2. Ради системе учења стр. 45.—3. Ради учевне опреме за школе стр. 46. — 4. О школским одморима стр. 46. — 5. Ради пописа деце за школу способне стр. 47.

Упутства. 1. Привремено упутство за местне надзиратељ школа стр. 61. — 2. За местне управитељ школа стр. 109. — 3. За дисциплинске надзиратељ стр. 142, 157 и 173.

II. Школа, учитељи и надзиратељи.

Знаци добре школе и учитеља стр. 4. и 17. — О визитацији школа стр. 33. — Свештеници и школа стр. 49, 65 и 81. — Економска наука у школи стр. 97. — Јавни испити стр. 99. — Један образац устројства народне школе стр. 161 и 177. — Још један образац устројства школе стр. 197 и 214; и додатак стр. 217.

III. Из Педагогије.

Васпитање, занат и наука стр. 21. — Образи домаћег васпитања: Крадљива деца стр. 59. — Мазна деца стр. 59. — Добри уйко стр. 59. — Искрице за васпитатеље: Дечије љубопитство стр. 76. — Туђе добро стр. 76. — Ћутање стр. 76. — Страшљивост стр. 92. — Штедљивост стр. 121. — Ред стр. 122. — Дечија игра стр. 128. — Психологичне искрице; о важности психологије за учитеље стр. 246.

IV. Из науке вере.

Литургија. Изнесење св. Литургије стр. 7. I. Литургија у времена апостолска стр. 8. — II. Литургија после апостолски времена стр. 23 и 34. — III. Литургија од како је христ. црква овладала стр. 51. —

О св. храму стр. 54. — Вземе кад се литургија служи стр. 68. — Лица која служе стр. 69.— Свештене одежде стр. 85. — Свештени сасудови стр. 101. — А. Проскомидија стр. 113. — Б. Литургија оглашених стр. 129, 145 и 166.— В.Литургија верних стр. 183, 192, 209, 225, 241, 257, и 276.

Псалми. Изасненѣ псалма 47-о стр. 10.— Псал. 64-о стр. 37.— Псал. 83-ег стр. 230. — Псал. 84-ог стр. 245. — Псал. 85-ог стр. 262.

V. Басне, приче, тумаченѣ пословица, осматрања.

Басне. Коза и јаре стр. 28. — Вук, ован и срна стр. 43. — Млади и матори рак стр. 60.— Коза и магаре стр. 60.— Дсоба стр. 60. Јрац и лисица стр. 124. — Жаба и миш стр. 124. — Жаба и рибе стр. 124. — Сунце и ноћ стр. 236.

Приче. Домаћи благослов стр. 12. — Два слепца стр. 27. — Каштига непослушности стр. 60. — Свађа стр. 75. — Лажљиво чобанче стр. 75. — Мудри судија стр. 140. — Крадљивци стр. 140. — Ускрсња ја стр. 149.— Свађа зиме и пролећа стр. 153. — Три лептирка стр. 154· — Срдита тврдица стр. 155. — Миролюбност стр. 155. — Локман стр. 155.— Не лежи на зелено сено стр. 172.— Тичар стр. 172. — Золѣво гњездо стр. 172.— Незадовољни просјак стр. 236.

Тумаченѣ пословица. Више уме луд запитати нег паметан одговорити стр. 75. — Ое одлажи на сутра, што данас свршити ваља стр. 124.— Не право тецино на треће колено неслази стр. 123.— Празно буре звечи стр. 123.

Осматрања. Св. Неделя стр. 26. — Басна стр. 27. — О ученю стр. 28. — Земљоделство стр. 44. — Мржња стр. 236. — Благодарност стр. 252.

VI. Из земљописа, повестнице и животописа.

Земљопис. Облици делова света стр. 4 и 69.

Повестница. Срби у Угарској: пре Косова стр. 90. — После Косова стр. 90 и 106. — Срби у Ерлеју стр. 139.— Кнез Лазар стр. 232, и 248.

Животописи. Доситеј Обрадовић стр. 41, 71, 88, 103, 117 и 135.— Генерал Милутиновић стр. 150 и 170.

VII. Из природописа.

Шаран стр. 186.— Долазак јасте стр. 202.— Земља: округлост и привлачна снага земљ стр. 264. Математично подложењ земљ 278, и величина земљ 281.

VIII. Загонетке, задаће, игре.

Загонетке стр. 44. и 268. — Задаће стр. 44. и 268. — Игра обруча стр. 156. — Игра школе стр. 156. — Игра дана и ноћи стр. 204.
Решења загонетака и задаћа стр. 80. и 283.

Школске вести.

О школи. Народна школа у Русији стр. 141. — Школе у војводству десавском стр. 205. — Стање школа у турској стр. 269. — Еврејски школски одбор стр. 127. и 239. — Школски устав стр. 125.
Разширивање школа стр. 111. — Сенгомаш и реалне школе стр. 47. Слављење царског дана стр. 94.
Школске хронике стр. 189. и опет хронике стр. 190. — Школске библиотеке стр. 176.
Гимнастика као редовна наука стр. 13. — Гимнастика у народној школи стр. 125. и 190.
Каштиге за непоходне школе стр. 29. — Школски испити стр. 125. — Испити веспи новака стр. 254.
Оспа у школи стр. 14. — Кратковидност на школској деци стр. 190.
Нега чеље и воћака стр. 253.
Ручне радње у девојачкој школи стр. 191. — Женске индустријалне школе стр. 253.
Недељна школа стр. 34. — Недељна школа за шегрте стр. 13. и 270. — Занатлијска школа стр. 175. — Земљоделска недељна школа стр. 126. — Земљоделске школе у Ческој стр. 238.
Главна школа стр. 176.
Заводи за слепу и нему децу стр. 253. — Наредба за слепу и нему децу стр. 270.
Приватне школице стр. 254.
Поклоњење школске књиге стр. 175. — Милосрдни дари стр. 125. — Задужбине стр. 62. — Штипендије за православне ђаке стр. 206. и 221.
Дистриктуално надзирательство стр. 94. — Изображење свештенсава за надзирареље школа стр. 94. — Хигиенично надзирање школа стр. 191. — Опис школског стања стр. 253.
Препарандски курс стр. 93. и 94. — Учительски испити у Швајцарској стр. 254. — Економска наука у препарандији стр. 125. — Поклон препарандији стр. 93. — Штипендије за препаранде стр. 112. и 238.
Евангеличке семинарије у Угарској стр. 77. — Учительска семинарија у Потсдаму стр. 237. — Једно семинарско здање стр. 95.
Женска препарандија стр. 126.
О учительима. Напредовање учитеља стр. 15. и 79. — Учительске плате стр. 176. — Повишавање учительске плате стр. 191. — Осигурање учительске плате стр. 94 и 270. — Награде учитељима стр. 94, 125 и 127. — Прилози учитељима на скупоћу стр. 127. — Помоћ учитељима стр. 238. — Учительске стипендије стр. 13. — Материјално осигурање учитеља стр. 31. — Пензионовање старих и слабих учитеља стр. 94. — Пензионални

фондови стр. 126. — Фонд за учитељске удовице и сироте стр. 270. — Учитељска отличја стр. 93. и 125. — Аранжованѣ учитељски станова стр. 31

Учитељска друштва стр. 30. — Учитељски зборови стр. 224. — Учитељске библиотеке стр. 94. — Економски курс за учитељ стр. 126. — Учитељске задаће стр. 191. — Учитељи и свилена буба стр. 14. — Курс за учитељ рад неге воћа стр. 125. — Чела и учитељи стр. 14. — Чеварско друштво стр. 126. — Поклони учитељима стр. 32, 64 и 96. — Друштво учитеља рад подпоре у болести стр. 270.

Статистични подаци: о срб. школи у Будимской диецези стр. 95. — У Бачкой диецези стр. 63. — У Темишварской диецези стр. 29. — У Вршачкой диецези стр. 29. — У Далматинской диецези стр. 175. — О школима у Ческой стр. 191. — У школи у Краљской стр. 239. — О походењу школе стр. 48. — О веку учитеља и свештеника стр. 176.

Упразњена учитељска места стр. 15. — Полупња учит. места стр. 95, 127 и 158.

Огласи: Књиге за срб. народне школе ков се могу добити у Будиму код дирекције кр. угар. свеучилишт. печатњ стр. 16. — Ков се могу добити код дирекције срб. препарандије у Сомбору стр. 64, и код њени комисионара стр: 96. — Ков се могу добити у Бечу код ц. кр. дирекције школски књига стр. 239.

Књиге за хрватске народне школе стр. 255.

Српске и хрватске књиге за нижу и вишиму гимназију и реалку стр. 271 и 283.

Црквене књиге стр. 283.

Псалтири, Нови завет и цела Библија на различнима езицима у трговини од Библија у Пешти стр. 284.

Нова рачунаљка стр. 256. — Нове камените таблице стр. 256.

Нови прилози на фонд школског листа стр. 32, 86. и 128.

ОБЯВА

за

ШКОЛСКИ ЛИСТ

за 1866 годину.

Школски Лист є прошле године због учестаног путованя Господина Уредника по званичним пословима, тако заостао да се само пет броєва главнога Листа и два Додатка распослати могло.

Господин Школски Савѣтник Др. Ђорђе Натошевић немогући због званичних послова далѣ Лист овай уређивати, позвао є мене, да се одсад издаваня и уређиваня примим, а уєдно опуномоћио ме є, да у име нѣгово свима ланьским предплатницима подпуну накнаду дати могу с' броєвима Школскога Листа и Додатка од ове године.

Уздаюћи се у подпору нашега народа примам се я овог трудног посла и являм, да ће ШКОЛСКИ ЛИСТ наступаюће 1866 године овде у Сомбору точно и уредно у ованковом формату и на целом табаку излазити месечно двапут, петнаестог и последнѣг дана свакога месеца. Уз' то ће іошт на свршетку свакога месеца излазити додатак Школскога Листа, под насловом: „ПРИЯТЕЛЬ СРБСКЕ МЛАДЕЖИ.“

Школски Лист ће доносити чланке о школи, учительима, и о воспитаваню и ученю деце из Педагогіе Дидактике, Ме-

тодике и Историје ових наука; израђене лекције учевних предмета' за углед, предлоге за поболшање материялног стања учительског, школске наредбе, и школске вести.

Додатак ће доносити поученя и предмете за читање наменьене за избраженье ума и воспитанье срца и душе предраге младежи Србске обоега пола. У њему ће се находити у лепом избору жития светих, животописи, приповедке, притче, басне и песме моралног садржая; предмети из Историје, Земльописа, Физике, Диететике, Домоводства и польске Економије; рачунске и гимнастичне игре и друге задаће.

Я сам у Школском Листу од постанка његовог много радио, по томе надам се да ћу с' Божиомъ помоћу моћи и дужности уредника одправляти у толико болѣ, што је наш многозаслужени и обштелюбљени Господин Школски Саветник Др. Ђ. Натошевић обећао да ће и у напредак своим врстним педагогичним чланцима оба ова Листа подпомагати. Притом учтиво позивам и молим све наше учене мужеве како овде тако и у Кнежевини Србској, а особито наше пречастне Свештенике, Школске Управителье, Професоре виших и средњих училишта и Народне Учителье, да ми своје умне прилоге и дописе, кои се са горньим програмом слажу, шиляти изволе; я пак од своје стране обећавам, да ћу свакоме, кои ме у овом погледу подпомагао буде, из почасти оба Листа безплатно шиляти.

Цена је за оба Листа заједно на годину 4 фор.; а на по године 2 фор. а. вр. — Школски Лист без' Додатка неће се никоме слати. Но на Додатак сам отвара се обашка годишња предплата са 1 фор. 20 нов. и полгодишня са 60 нов. а. вр.

Све Родолюбце а особито народне учителье пријательски умолявам, да у месту свом што више предплатника на Школски Лист скупе, а притом да младеж обоега пола на држанье „Пријателя Србске Младежи" позову.

Господи скупительима за велики труд њихов даје се седми примерак єдног и другог Листа на дар, а имена скупителя и предплатника' штампаће се у Листу.

Они Предплатници, кои су за целу прошлу годину предплатили, добиће ове године Школски Лист до краја Септембра, с' тога нека изволе іошт 1 форинту послати, па ће им се Лист целе ове године шиляти. — Они пак кои су предплатили за по године, примити ће у накнаду іошт шест броєва Листа и 4 Додатка, а за целу ову годину, ако Лист држати желе, имаю наплатити само три форинта. Свима лань-

ским предплатницима уз први овогодишњи број разаслаће се и шести број Школског Листа од 1865. године, и тако неће они никакву штету трпити.

Они предбројници Школског Листа кои од године 1864 дугую, могу дуг свой код мене положити заедно са новом предплатом да не би морали за оно мало новаца у двапут пошту плаћати.

Напоследку она Господа и Обштине, конма е 1865. године Лист шилян, а іошт нису за њега платили (има преко 700) нека се найдаље до 20 Јануара о. г. мени приме да су ради Лист држати, пак ће им се редовно шиљати, а они ће имати за прошлу годину само 1 фор. доплатити.

Предплатни новци молим да ми се заедно са атресом предплатника у плаћеном писму найдаље до светога Саве пошлю.

У Сомбору на Ново Лето 1866.

НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ
главни приправнички Учитель.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 1. У Будиму 15. Јануара 1865. Год. VII.

Синодски предлог

о српским основним школама.

1. ШКОЛСКА ДУЖНОСТ. Свако є дете дужно у школу ићи. Та дужност почиње са 7-ом а свршує са 12-ом годином детињом. Изузимлю се само брдовити предѣли у Хрватској и Славонији, где та дужност са годином дана доцније почиње и доцније свршує. За то време имаю сва срб. правосл. деца свою основу школу походити и несме ни єдно остати, да ону науку неприми, коя є за ову школу законом прописана.

2. ПОДИЗАЊЕ ШКОЛА. Свака є обштина дужна єдну школу и учителя држати, чим 50 за школу способне деце има. На 100 до 200 такве деце мора имати два учителя, на 200 до 300 деце три учителя, и т. д. на свако сто деце по єдног учителя више и толико школски соба и учительски станова.

Места са мање од 50 такве деце, ако немогу сама за себе, могу у друштву школу држати; ако нису преко по сата удаљена, и ако су путови тако добри, да увек деца лако до школе доћи могу.

Ако су таква места преко по сата раздалеко, онда мора свако за себе свою школску собу имати, и мора учитель деци долазити, а не ова њему; ал несме више од три таква места на єдног учителя доћи, да деца бар пуна два дана недељно школу имаю. По себи се разуме, да се таквом учителю сталан подвоз дати има.

У местима са мање од 50 деце, ако немогу ни сама за се, ни у друштву с другим оближњим школу држати, има парох за неку сразмерну награду дотле децу учити, док број деце непорасте, или се фонд ненађе, за издржаване правог учителя.

3. ТРОШКОВИ ЗА ШКОЛУ. Све трошкове за подизање и управљање школски здания, за издржаване и разшириване школа,

за плату као и одређени прилог на пензије учителя и помоћ учительски удовица и сирота има општина из свои собствени прихода подмиривати, ако већ на то одређени фондова нема, ил у колико ови неби измагали.

4. ШКОЛСКА ЗДАНИЯ И ОГРЕВ. Општине мораю за своје школе собствена згодна здания имати, зарад кои ће митрополитско црквени савет згодне планове заедно са припадаюћом инструкциом издати, и ниje слободно без допуштеня истог савета та здания дизати.

За сваку школу има се одредити доволян огрев, и тай се има до края Септембра сваке године у школску шупу донети.

Сва на школским зданиями нуждна оправляня (репарације) имаю се у време школског разпуста предузети и свакако пре почетка школе свршити. Школска здания имаю се против ватре осигурати.

5. ШКОЛСКИ НАМЕШТАИ И ОПРЕМЕ. Школе имаю се са нуждним намештаима добро снабдети, као: за учителя стол столица, орман за чуванѣ учевне опреме, и доволян брой згодни скамия.

Свака школа мора имати све прописане учевне опреме, као: штице, краснописне прегледалще, земльовиде, иконе за науку гледаня, иконе за библичне приповедке, по єдну таблу за рачун и рачуналку; а главне школе мораю іош имати и прегледалище за рисанѣ, неке физикалне апарате и удесну библиотеку.

6. УЧИТЕЉСКА ПЛАТА. У погледу на учительске плате поделюю се општине на четир класе: села са манѣ и са више од 2000 душа, варошице и вароши, у коима се имаю учительске плате тако утврдити, да најманѣ износу 300 и 350, 400 и 500 фр. а. в. урачунавши у то и депутате и землѣ, где их има, окром удесна стана и за тай одређеног огрева ил у име овог накнаде.

Узгредни приходи, као: за црквено појанѣ и т. д. ако где има нерачунаю се овамо.

Учительима се сме плата повисити, а понизити никако.

7. ИЗДАВАНЂ ПЛАТЕ. Плата иде учителю од оног дана, кад службу прими, а не од оног, кад є наименован.

Плата у готовом новцу издає се месечно напред, а од депутата, где их има, има се половина низ две третине огрева на почетку првог, а остало на почетку другог течая издати, и то на добру меру и у доброй врсти.

На место землѣ, где є има, има се учителю издати сураз-

мерна новчана накнада. Исто се ово може учинити и са депутатом, али само са саизволењем учителя.

Ако би се учителю плата неуредно издавала, то има политична власт на тужбу нѣгову не само заостатак плате, него и због закашњења издавања изашавшу штету утерати.

8. ПРИЛОЗИ НА ПЛАТУ. Да неби учительи места мењали, има се сваком после сваки десет година службе прилог од 10 процената целокупне плате додати, ако ова непрелази 600 ф. а. в.

Законити є брой деце на єдног учителя 80. Ако є више деце, то се има за свако преко 80 награда од 3 ф. а. в. годишнѣ учителю наредити, ал ово иде само до 120 деце, а онда се има іош єдан учитель са целом платом, или бар помоћник са по плате наредити, и іош єдна школа и учительски стан.

Окром тог ће митрополитско-црквени савет постарати се, да се сваке године неколико премия онима учительима раздаю, кои се особито узотликую учећи децу неги воћа, челе ил свилене бубе.

9. КВАЛИФИКАЦИЯ УЧИТЕЛЯ. На србской основной школи може само онай правосл. Србин бити учитель; кои є србску препарандию у Сомбору редовно свршио, онде пред одређеном комисном учительски изпит са добрим успехом положио и о том сведочбу добио.

Ако би кои предпоменуту квалификацию имао, али за пет год. дана после поменутог учительског изпита без учительске праксе остао, то є дужан поново и то само практичан учительски изпит пред истом комисном положити и сведочбу о том показати.

И женске могу учителке али само на женской основной школи бити, ако са допуштењем митрополитско- црквеног савета яван учительски изпит за поменуту школу пред горепоменутом изпитном комисном са добрим успехом положе, а притом и достоверне сведочбе покажу, да су веште исту децу и у женским ручним радњама обучавати.

Само у случаю, да неби тако способни лица било, могу и друга мањ способна али само за привремене и од нужде учителѣ поставлѣни бити, а сва таква места сматраю се дотле за упразнѣна, и имаю се на краю сваке школске године уредни учительи прописаним путем тражити, док се ненађу.

10. НАМЕШТАНЬ УЧИТЕЛЯ. Чим се кое учительско

место упразни, има местно школско управительство одма своіой консисторіи званично то явити.

Консисторія има одма наредбу учинити за привремено супли-ранѣ, па онда има расписати стеціште путем српски новина, са роком од 4 недељ дана, и то само на краю школске године; и онда изключивши не довољно квалификоване све остале молбе-ніце заедно са свима сведочбама и прилозима дотичной обштин-ской скупштини кандидације ради послати.

Кандидацію односно избор, има та скупштина неизоставно за 14 дана на исти онай начин учинити, као што є за кандида-цію односно избор ђакона, капелана и пароха (§ 57 и д. пред-лога за устроєнѣ црквене обштине) наређено.

Учињену кандидацію има црквени одбор одма своіой кон-систорији вратити, другчіе ова без кандидације наименує.

Кога обштина єдногласно изабере, тога консисторія без при-говора за учителя наименує; а од кандидата онога, кои є нај-способніи, и то на исцрпљено писмено изасненѣ дотичнога школ-ског референта, и шалѣ наименованѣ то заедно са дотичнима актама митрополитско-црквеном савету до знања, па ако ни овай ништа противу тог нема, или за месец дана неяви, оно консисторія декрет издає, и уєдно дотичной политичной власти прве инстанције то наименованѣ до знања доставља.

У случаю пак, да би при том дотични школски референт другчіег мнења био него консисторія, то има ова сва на то од-носећа се акта, заедно са своим и школског референта исцрпље-ним изасненѣм у оригиналу митрополитско-црквеном савету на решенѣ поднети.

При кандидацији као и при наименованю има се савестно па-зити на најспособніе, ал уєдно и на то, да сродници ни под коим условом као подчињени код исте школе намештени небуду.

Између компетената ваља на оне особито призренѣ имати, кои законите сведочбе покажу, да су се учећи децу неги воћа-челе или свилене бубе особито одликовали.

У случаю, да наименовани неби хтео искано место прими-ти, то има за 14 дана консисторији явити, другчіе губи право за две године дана друго место тражити смети.

Наименованог учителя има дотична обштина доселити, или суразмерну накнаду дати.

11. ПРИВРЕМЕНИ И СТАЛНИ УЧИТЕЉ. Сваки є учи-тель најпре привремено немештен, и то: ново наименовани за две,

а други за годшну дана, и тек по изтеченю тог времена, кад се своїом службом и своим владанѣм као добар учитель засведочио, добива декрет за сталног учителя у томе месту.

12. ПРАВА И ДУЖНОСТИ УЧИТЕЉА. Сви учителни како му драго намештени били, имаю се строго држати прописа, што се тиче њихови дужности према цркви и школи, деци и родитељима, обштини и властма.

О тима ће дужностима поособ инструкција изаћи. У главноме су следеће: он є дужан у цркви єдну певницу држати, а у школи прописани учени план, метод и часе, и има у случаю одсуства то местном школ. управителю напред явити, и на три дана од њега, а преко три дана од конзисториє допуштењ добити; он има науку вероисповедну сам предавати; има на појављюћа се неваљалства дечия особито пазити и зант само са допуштенним средствима држати; има све власти са пристојнима поштованѣм предусретати, уобште целим своим споляшњим и унутрашњим животом образац бити деци и народу; а зато су и они сви дужни њега поштовати и подпомагати.

Учителю є допуштено привате давати, али без уштрба прописани школски часова; а никоя му се друга радня ма под коим именом била, недопуштта.

(Продужиће се.)

О изображаваню учителя.

(Єдно питанѣ за ове.)

Ко руку на плуг метне, пак се обзире, тай није приправан за царство Божиє. Као што не може онай свог посла свршити, кои кад оре стане, пак се обзире; тако неће ни онай, кои се ода, да служи вишой идеи, а не уме да се отресе од света, па да се са свом одважношћу и одсудношћу прихвати те више задаће; него као слуга и најмлѣнйк само боећи се од каштиге или у страу за оном кором леба свою службу надничарски свршує. Двома господарима неможе нико служити. Ко год се више ков задаће хвати, тай нека не смеће више очиу са нѣ, и нека ни за чим не гледа, ако ће да постигне намеру.

Сваки, ко є учитель постао, метнуо є свою руку на плуг; он се дао у службу велике идее: изображаня народа. Он се ухватио у коло оне науке и вештине, где се од грубн стена извияю ликови богова и од уроћене способности к обличю Божиєм

ово изводи. Учитељство є велика наука и већа вештина. Учитељство є наука, што ште од учителя, да познає човека, ако ће да га изображава; а само онай познає човека, ко познає природу у човеку и човека у природи. Учитељство є вештина, што ште од учителя, да набрзо опази и позна индивидуалност и свойственност свакога ученика свога, па да по томе употреби она обшта правила из науке воспитања онако, како за сваког поєдинце треба.

За ову велику науку и вештину ніє ни близу довольно година две дана приправлянія. Найбольи приправнички заводи покажу пут само, коим се има до цели доћи. А како никои човек не може казати о себи: я сам своим изображенїм готов, тако ни учитељ, и учитељ найманѣ, све ако ће найученији и найвештији бити; єр є учительство наука и вештина, коїой се не довиди краја; а зна се, што є ко изображении собом, тим є и способнији и вештији за изображаванѣ других. Ако ико то се мора учитель прво извући из помрчине незнања и слепоће и што є више можно свой поглед разширити; єр што више сам види и зна, то може више не само децу научити и показати им, него и у обштини пробудити дух напредка, и пробудити и оживити снагу, коє є основа и услов не само умнога и душевнога, него и телеснога и спољашнѣг благостања и напредованя. А нема ништа жалостније, него бити крпа на место вештака, па крпа, коп не поквари чизму или кожух, него душу и живот люди и то читави села, градова и народа. Нема ништа уђе од човека своме послу не вешта, коп нит зна шта ни како да изврши оно, што свет и што Бог од нѣга ишту, те отуда постане не задоволян своим званѣм, єр нѣгова душа не живи у ономе. Ал од сви найжалоснији є и заслужує найвеће презренѣ онай учитель, коп не гледећи за своим званѣм, у коєм му сва радост бити има, све тежи за другим, па не задоволян своим лебом ништа већма не жели, но други леб, коп би му више прихода донео. Тай є метнуо руку на плуг пак се обзире; такови доиста ніє спреман за царство Божиє.

Ко є таков нека се брзо окреће лицем к сунцу од ког живот долази, па нека види и позна важност свога званя у целом простору нѣговом и познавши нека се дигне, па не оврши свог посла онако ладно као оно кадичар; а надничар є сваки, ко науку или вештину не тера, што нѣгова душа у томе задоволства налази, него само леба ради; чега ради одма се и побатали, чим леб добиє. Нека сваки своє званѣ поштује и нека гледи све дублѣ у нѣга да уђе; а учитель найвећма; єр учитель чим

застане већ є ударио натраг. Не прекидно изображаванѣ себе самога, то є низ ону найглавнија задаћа учителю.

А ову ће постићи читанѣм и не прекидним сабиранѣм искуства. Књиге и ускуство су учитељима учитељи и изобразачи.

Читанѣ. Учитель, ко ће читанѣм да се изображава, валя да зна шта ће читати. Није свака књига нѣму од науке. За нѣга су прво оне, коє се на нѣгово званѣ односе, а ту найглавније антропологија (наука о човеку) и педагогија (наука о воспитаню). Она є основа, не само педагогији него и многима другима све найважнијим наукама; а ова є да га помоћу свои обшти и посебни правила о воспитаню сачува од надничарског и крпарског обављаня свог звања. Овамо спада и историја педагогије, да погледом на течај, како се воспитанѣ и како се наука развијала, болѣ позна и правила тога и законе живота, па да тим задобије снагу, коя му є нуждна, да у своме теретноме званю не клоне. Затим долази она наука, коя учи, како се има са сваким пропписанним научним предметом поступати, а уз ню долазе и све оне књиге, коє нам даю материял за те поѣдине предмете. Овамо спадаю окром прописани за учитељ књига и окром іош неки други, о коима є у овом листу спомена бивало, іош и оба наша школска листа: српски и хрвацки, а коме є можно држати и страни, кои се сви само тим занимлю, да учитељима саобште све новије и лепше појаве на полю школе и учитељске науке и вештине.

Али те валя читати, а не само у соби у ормановима или по столовима држати. Са пером у руци валя их читати и сва важнија места у свою књигу бележака убележити, па ове чешће прегледати и повторавати, да неби са оставлѣном књигом и садржај нѣзин заборавлѣн био. Све што є важније валя утубити више реда оно читаюћи, и болѣ є єдну добру књигу и ствар прочитати и проучити двареду него две добре єдаред; а познато є, да у свакој найбољој као и найлошиној књизи има места, коя се могу и овлаш проћи, а друга се мораю својски читати, нека кроз учити и о њима са свом снагом мислити.

Само онай учитель кои то чини, сме слободно око себе гледати; а сваки други мора се непрестано као незналица стидити, у коєм се стиду найпосле побатали па и пропадне. Не прекидно напредованѣ са своіом науком и вештином одржи младост душе, коя є преко нуждна ономе, кои ће да одгаја младеж и у младежи идући век народа. Чим учитель престане учити, онога є часа побуђавио и уплеснивио се, побатало се и пропао.

(Свршићесе.

Дошаптиванѣ по школама.

(Єдно питанѣ за учителѣ.)

Дошаптиванѣ по школама велико є зло: оно є на велику штету науци; има по децу врло рђаве последице, и знак є врло рђавога школскога запта. Има га по многима особито девоячким школама тако одомаћено и укоренѣно, да би учитель највеће муке имао, док би то искоренио. Наће се и код гдекоєг другчије не лошег учителя, али зато, єр немислећи и не увиђаюћи колико рђави последица по децу то зло има не пази на нѣга, него га као мало важну и не знатну ствар напушта. А има учителя, кои добро увиђаю шта є, али не знаю како — па код најболѣ волѣ не могу, да се тога зла курталишу.

По школама има и други много мањи зала, али су врискавия, и већма у очи упадаю, пак их и невештак одма спази и у много веће зло учителю уписує; а дошаптиванѣ є тише, лукавије, подмукліе, те се лакше у школу увуче и ту са своим рђавим и убитачним последицама као нека тайна шуга и отров овлада, и тек онда се опази, кад се тако укоренило, да га више није можно истребити.

Іош имам придодати, да дошаптиванѣ није мана и зло на овом ил оном поедином детету, него обично мана и зло на целой школи науци и запту и єдно од најсигурнији знакова и мерила тога тако, да гдегод дошаптиванѣ затечеш, буди уверен, да ту нема ни науке ни запта, нити ту ваља школа ни учитель, нити ће валяти деца.

Зато држим ово за єдно од важнији питаня за учителѣ и вредно, да га разгледамо. Я нећу ништа да измишлям, нећу ни ново ништа говорити, но само ћу оно да уєдно скупим, што є свакоме познато, когодъ є пазно на ово.

Овде имамо два питаня: єдно є, да прегледамо, коє су зле и зле последице од дошаптиваня; а друго: да прегледамо начине, конма се то зло избећи даде или изгонити, ако се укоренило.

Зала и зли последица од дошаптиваня има двояки: има их по ум, а има по срце детиє.

Најгора є последица од дошаптиваня по детин ум та, што убиа развиянѣ ума, најпре ономе детету, коєм се дошаптива, али и ономе, кои то чини.

Ум се развиа пажьом и гледанѣм, па представлянѣм, схватанѣм, мишленѣм, расуђиванѣм о стварима, о конма є кад реч.

Што є манѣ пажнѣ, тим є неясније представлѣнѣ, па лошије схваћенѣ, мишленѣ и суд. Од пажнѣ зависи ясност и правилност мишленя и расуђеня. А човек нема само у школи мислити и разуђивати, него целога живота; овому є у животу іош далеко нуждније, и ако чини, далеко користније, ако нечини, далеко пагубније. Зато є дужност школе, даре ове колко год може будити, развияти, снажити; а то чини вештбанѣм. Школа не може ни за кога мислити; то мора сваки сам за се чинити; а ко год пусти и на то се ослони, да други за нѣга мисли, тай є пао и пропао, и никад не доспе у животу онамо, куд размишляюћи и оштроумни доспева. Непажня є дакле у школи од врло велике штете по умни развитак детин. Не пажљиви, расути и леђи на мишленю остає довека празне главе, блесаст и глуп. А то учини дошаптиванѣ, коє онамо своіом невалалом услугом у онай мах умну нередню злеудно прикрије, а овамо на очигледце иде супрот учителю, кои има разумљивом науком умне даре детиє особито разум будити и што више може развияти.

К умним дарима, коє школа у деци развияти има, спада и памтенѣ, памет, — ова благаињица знања, из коє разум вади, кадгод му што од сродни знања, представленя затреба; зато є нега памтења тако важна задаћа школи, да є неки стављаю готово барабар с разумом, и старија є школа више на то шила, да оснажи памтенѣ него разум, то іой є готово єдини посо био. И памтенѣ има школа вештбати и изоштрити: а то бива колико даванѣм нове, толико повтораванѣм већ примљене науке. Ако ли се повтораванѣ запемари, то се и тай дар забатали; али се он уквари и сваким не ясним схваћенѣм науке; а може ли се онде шта ясно схватити, где се непази, него на дошаптиванѣ ослони. И ово є дакле ствар и важна и вредна, да се сваки учитель савестно на ово обазре па да пази, и да строго пште, да свако дете задате умне радње само собом израђује. Па ако дете зна, да се у овоме не може ни на кога ослонити, но само на своју памет, оно ће се стиецути и пазити, па и потеже ствари запамтити, и потеже задаће свршити умети; а ако зна, да има за леђи ту невалалу помоћ дошаптача, оно се ослони на то, па неће ни оволико, колико може, да пази и да само размишља; а тим се сав посо и труд школе осуђи, те отуд излазеће штета није само та, што дете не запамти ствар, него є далеко већа она штета, што се у нѣму тай дар забатали; отуда буду та деца леня на мишленю, и остану незнала или сакатога знања.

Тако би могли іош више зала набрајати, коя изтичу из до-

ШКОЛСКИ ЛИСТ

ЗА ГОДИНУ

1865

VII. ГОДИНА.

Садржај.

I. Синодски предлог о срб. основ. школама, стр. 1, 17, 33 и 49. Саборска заключења о срб. основ. школама стр. 65 и 81.

II. О изображаваню учителя 5 и 23; Учитель треба сву децу на оку да има 70. О дошаптиваню по школама 8 и 26. Изясненѣ псалма 86. стр. 11.

III. Како се поступа са рачуналком 39 и 51, и додатак о поступку са рачуналком 86.

IV. Основне школе у Баварской 58 и 73.

Школске вести.

О ШКОЛИ. Основна школа: у Новом Саду 48; у Сомбору 64; Усамлѣне школе и конфесия 95; Основна школа у Швајцерской 30, у Неаполю 48. Девоjачка школа: Шивалька у њой 95. Недѣльна школа: Земљоделска 30; нега челе 61. Главна школа: Месечни испити на њой 14. Земљоделска школа 68; Нова школа 31; Шегрлска школа 46; Занатлиска школа 95; популарне лекције у њой 68; национална економия у њой 62; Трговачка школа 62; Гимнасия и Реалка: срб. гимнасия у Н. Саду 68; популарност наука на гимнасиjама и реалкама 62. Православни школски фонд 15 и 69.

СТАТИСТИЧНИ ПОДАТЦИ: о срб. школи у будимской диецези 28, у бачкой 29, у темишварской 47, у вршачкой 47, о срб. основной школи у Аустрии 68. Срби на науци у Угарской 80. Стипендие за правосл. ђаке 95.

О УЧИТЕЉИМА: Учитељске скупштине 46, питаня на скупштинама 62. Петиције учителя 30, Отличия 14, Учитељска слава 14, Најстарии учитель 30.

Учитељске удовице и сироте 13, и 31 Фонд на помоћ учитељских удовица и сирота 31, удовички дом 31.

ОГЛАСИ: Распис награда 31. Наградоносна дела 48. Оглас књига 32.

шаптивања, али држим, да є ово довољно, да свакога свестног и савестног учитеља наведе, да сам далѣ размишља; а сад да видимо, какве плоде има дошаптиванѣ за дошаптача.

Шта смера дошаптивало? да на не допуштени начин своме другу помогне, а да га учитель не ухвати, дакле да учитеља превари. Али, док се о томе бави, дотле и сам себи штету чини, єр ни сам не пази и не мисли о оној ствари, о коіой є реч оноликo, колико би чинио, кад неби на ону превару ишао, него кад би се сам о себи некао. Дошаптиванѣм шкоди дакле понешто дошаптивало и сам себи, и то већма, што чешће и више оно чини. А кад тай обичай сва деца узму, као што є то обично, онда изађе велика гомила штете по умни развитак све деце у той школи. Чим деца виде, да тай неваљли обичай само єдном за руком пође, одма га неотице прихвате и друга; дошаптиванѣ є прилепчиво, и како є згодно средство, да заклони непажню и незнанѣ другова, то увуче сву па и найстрашльивию и найпоштению децу у то неваљло коло; па нека є онда учитель колко му драго прилежан, опет ће му деца умно заостаяти и опадати. Пази само и видићеш, да у оной школи, где є дошаптиванѣ обшти обичай нит има знања, ни извештбаног мишленя, расуђиваня, оштроумля, него тупост памети и глупост разума.

Найпосле: дошапшиванѣ има рђаве последице и по учитеља. Ако учитель не мари и не пази, да му деца, кад одговараю и раде сама мисле, него околина: онда он и не познає умно станѣ своє деце; онда он не уме употребити ни средства код сваког детета она, коя су за ков нуждна, да их умно развия; онда се люто превари и у оцени деце, и осрамоти се при продукцни са децом, где се оне помоћи не деси. Я сам видио дечни изпита, где су деца на пуно задовољство присутствуюћих на свако шитанѣ трептила рукама, а оно є сваки одговор био полуясно шушканѣ и дошаптиванѣ. Свако одговараюће дете било є само ясно грло єднога или двоице полуясно мислећи дошаптача.

И на ово се дає и више зала по учителя наводити, али нека то сваки за се потражи. А сад да iош у кратко прегледамо морална зла од дошаптиваня.

Хотично є дошаптиванѣ увек превара; и то превара, што iош варавия средства тражи, да пође за руком. Ту ти є и сакриванѣ и притворство, кадкад и ульски несташлук, да дошаптиванѣм онога превара, да га изнесе на смеh, или да му навуче псовку и бой. А кад се то непоштенѣ укорени у школи, у детинству, оно остане и после, па тай и из школе изашавши буде

и остане и у животу варалица, сакривалица, притворница, подмуклиаш и ула.

Има дошаптивања и неотичнога, за кое се не могу сва ова зла рећи, єр не иснче из намере преваре, него из животности детиње; али, почем є свакако преступљиванѣ школскога закона и завета, то є увек зло; и ако ко мисли, да су ово мали преступци, и да се могу прегледати и кроз прсте, вара се; єр ко ту добар стои, да из ови мали преступака школскога реда и завета неће изаћи пре ил после она слабост морална, коя ће навести доцниє на веће преступке и пропаст.

Уз дошаптиванѣ има іош други исто тако неваљали и недопуштени услуга: тако є подметанѣ књиге, да онай чита, или допуштанѣ, да преписує, и свачега другога, єр су деца чудо досетљива, где оће на недопуштени начин єдно другоме да помогне, а у исти мах да тога немарног млитавог и тупога учителя преваре.

Има случаєва, где є ова превара договорена и уговорена на међусобну помоћ и замену, а има, где є баш куплѣна колачима, лебом, воћем и другим стварима, пак ту є іош горе. Али и где бива из чисте љубави, из сажаленя и желѣ помоћи немоћноме, дакле из лепшег побуђеня, опет є преступанѣ закона, на тим веће зло, него онамо добро.

Могло би се о овоме іош много више говорити и наброяти тма зли последица, али є и ово сувише, да побуди свакога онога учителя, коя на уму има свою задаћу као учитель и воспитатель, да сам даље о овом размишля, па да то размишланѣ на уму и моралну корист своє деце употреби.

(Свршиће се.)

Изясненіе Псалма 86.

Утѣха праведника у животу и на смрти.

Живый въ помощи вышняго, въ кровѣ Бога небеснаго водворится. Кои живи у помоћи Вишњега, тай ће настанѣн бити у крову (у дому) Небеснога Бога. Ко се у Бога ухва; томе ће Бог бити у помоћи.

Речетъ Господеви: Заступникъ мой еси и прибѣжище мое, Богъ мой, и оуповаю на него. Такав човѣк рећи ће Господу:

Ти си мой одбранитель, и моє прибѣжиште (заклон, уточиште); Ты си мой Бог и на тебе се ухвањ.

Ꙗкѡ той изкабитъ та ѿ сѣти ловчи, и ѿ словесе матежна. Єръ Тай Господ Бог избавиће те из замке ловачке, и из метежа (буне). Бог ће праведника избавити од непріятеля.

Плещма своима ѡсѣнитъ та, и подъ крилѣ єгѡ надѣешися. Плећима своима закриліће те, и под нѣговым крилма имаћеш поуздану обрану. Бог ће ти быти брапитель, онъ ће тебе заштитити и сачувати.

Орꙋжїемъ ѡкыдетъ та истина єгѡ. Истина нѣгова обколиће тебе као штитомъ; Истина Божія тебе ће заштитити и сачувати. Бог те оставити неће ни у каквой нужди, ни у каквой бѣди.

Не ꙋбоишися ѿ страха нощнаго, ѿ стрѣлы летящїа во дни. Нећеш се плашити од страве ноћне, од стреле што лети даню. — Немаш се шта бояти ни у дану ни у ноћи, ако те Бог чува.

Ѡ вещи въ тмѣ преходящїа, ѿ сраща, и кѣса полꙋденнаго. Немаш се бояти од ствари, коя по тами ходи, од нападаня (насртаня) и одъ бѣса полудневнога. Ко се Бога боп, тай ни у ноћи, ни у подне нетреба да се боп никакве аветинѣ, ни сусрета са нечастивима; нетреба да се боп помора, ни смрти, нити икакве бѣде.

Падетъ ѿ страны твоєя тысяща, и тма ѡдесноꙋю тебе; къ тебѣ же неприближитъся. — Све ако падне пуза те хиляда, и десет хиляда с' десне стране до тебе, али ипак се теби неће приближити, неће ударъ смрти снаћи онога, коп се Бога буде бояо. Праведник се не боп смрти; него смрт спокойно очекује, и сматра є као прелазак са овога свѣта у другій далеко лѣпшій и савршенін.

Окаче очима твоима смотрити, и воздаяніе грѣшниковъ ꙋзрити. Да, доиста ћешъ очима твоима смотрити твою срећу и видиђеш каштигу грѣшника.

Ꙗкѡ ты Гди ꙋпованіе моє. Єръ Ты си Господе моє ухванѣ: у тебе и у твою милост я се поуздано надам.

Вышняго положилъ єси прибѣжище твоє. — Ты си вышњега Бога узео за прибѣжиште; ты човѣче праведный, на Бога си се ослонїо, па се не бой.

Не прїидетъ къ тебѣ зло, и рана неприближитъся тѣлеси твоємꙋ. Не ће ти приступити никакво зло; и патня (мука, ударацъ) неће се приближити твоме тѣлу. Никаква несрећа неће ти се догодити; ни теби ни обиталишту духа твога.

Ѩкѡ ѧггеломъ своимъ заповѣстъ ѡ тебѣ сохранити тѧ на всѣхъ пѹтехъ твоихъ. Ер Анђелима своима Богъ заповеда за тебе, да те сахране на свима путовима твоима. Бог є заповедио Анђелима хранителыима, да чуваю на стази овога живота оне люде, кои се Бога боє, и кои се стараю да своим добрым владањем Њму угоде.

На рѹкахъ возмѹтъ тѧ, да не когда преткнеши ѡ камиѣ ногѹ твою. Анђели ће тебе на рукама носити да какогодъ не подтакнеш о камен ногу твою. — Анђели чуваће побожнога човѣка, да несгрѣши.

На аспїда и васїлїска наступиши, и попереши льва и зміа. Ти ћеш на гує и на василиска (животиню) наступити, и сгазиће лава и аждаю. Ты ћеш свако искушенѣ, сваку напаст, свако наводенѣ на зло славно побѣдити, и остаћеш добар и честитъ, ма те како на зло наводили, само ако се Бога бояо, и Њга свагда пред очима имао будеш.

Ѩкѡ на мѧ ѹпова и изкажю и: покрыю и, ѩкѡ позна има моє. Бог говори: „Зато што се праведник на Мене ухва, я ћу га избавити, заклонићу га, ер он моє име познає.

„Воззоветь ко мнѣ и ѹслышѹ его.“ Кад ме год он призове, кад ми се год узмоли, я ћу га саслушати“

„Ѡ нимъ ємь въ скорби, измѹ его, и прославю его, долготою дней исполню его, и ѩвлю ємѹ спасеніе моє. — С њиме сам кад є у невољи, я ћу га избавити, и славным учинити; я ћу га дугим животом усрећити, и показаћу му моє спасеніе; даћу му да види мою помоћ.“ — То све говори Бог праведнику преко пророка и цара Давида.

Школске вести.

УЧИТЕЉСКЕ УДОВИЦЕ. Државно министарство издало є зарад учитељски удовица у Краљевой (9. Аут. 1864, бр. 5680) следећу наредбу:

По §. 297. школскога устава (Politische Schulverfassung) и томе придодатим доцнимъ наредбама припада учитељским удовицама ако су сироте, и ако су њихови мужеви само три године као стални учитељи намештени били, овде означена годишња помоћ од 50 фр. а. в. и то има давати она општина, у коіой є исти учитељ на последку служио, и има се ово као и сваки други општински терет и општинска дужност сматрати, пак из општинске касе издавати, ван ако школу не издржава општина. Може ли иста удовица сама себи шта заслужити или не, непи-

тасе; а за сироту има се свака она сматрати, ако или никаква имања нема, од ког би сигурнога прихода вукла, или ако є имањ тако мало, да ни толико не доноси, као та гореномената законом прописана помоћ. Ако би иста удовица добивала какову помоћ из пензионалнога фонда, ни то се нема само рачунати, него ioй се има и поред те гореномената издавати. Исто се тако има пресуђивати и сиротиня учитељски сирота. Све општине, кое су дужне школу издржавати имаю у погледу на врло жалостно стањ учитељски удовица и сирота наредбу ову строго пазити и испунити.

МЕСЕЧНИ ИЗПИТИ НА ГЛАВНОЙ ШКОЛИ. Наместничство у Кракову издало є прошле год. следећу наредбу:

Да би наука и воспитањ деце на главним школама іош лепшим успехом пошла, врло є нуждно, да се на тим школама држе изпити на краю сваког месеца. Ови изпити имаю се држати у присутству управитеља бар по пол дана у свакой класи, и има управитељ точно извидити радню учителя и успех деце у свакой поједној прописаной науци као и у заиту и воспитаню, чега ради има сваки учитељ спремити све попише своє и све писмене радњ дечје тога месеца.

По свршеном изпиту има се држати конференција, и на ню имаю доћи сви дотични учитељи, да се разговоре и посветую: о плану и о начину ученя, о свршеним предметима, употребљеним књигама и средствима, о успеху сваког поједнце детета и осталима науке и школе тичућима се предметима, да би се тим увела и утврдила єднакост у обучаваню и држаню деце, и сложном сагласном радьом учителя унапредно цвет школе.

На сваки начин потребно и користно є, да при конференцияма присуствую и други учитељи и пароси, и ако є у месту и дистриктуални школа надзиратељ, али да се што више можно избегаваю све церемоније и да седнице те узму лик искренога пријатељскога и братскога саопштаваня, примечаваня и светованя; те зато се немораю ни записници насилно водити, но само бележке, кое има управитељ израђено на свршетку сваке полгодине дотичней конзисторији поднети, а конзисторија ће колко у њен круг спада на оне предлоге згодне наредбе учинити и одма о томе наместничство известити.

ОТЛИЧИЋ. Њег. ц. к. Величество изволело є решењем од 6-ог Нов. п. г. Г. Атанасију Мењи правосл. пароха Грубишевпољског и члана конзисторије пакрачке за његове труде око српски школа у пакрачкой дијецези отликовати златним крстом за заслуге с круном.

УЧИТЕЉСКА СЛАВА. У селу Крщендорфу близу Беча одржана є пре кратког времена на побуђењ ондашњега пароха и управителя школе лепа свечаност у славу ондашњем учителю Ант. Милеру, кои у ономе месту пуно 46 година учителюе и кои є све ондашње млађе и старие људе као своє ђаке учио. Црква и школа била є свечано украшена и позвани сви учитељи из околине; на кад су напре у цркви

молитву свршили, онда су сви скупа старац учитељ под руку са парохом и целим скупљеним народом дошли у школу, где је парох изговорио срдачно слово у хвалу и благодарност старцу учителю: а општина је спремила част, на коју је и клостернајбуржки прелат једно буренце вина поклонио, и проведен је тај дан у радости како учителя тако и присутствујућих. Слава им и вредноме пароху и вредној општини той.

ПРЕПАРАНДИЈА У СОМБОРУ. Прошле год. изашло је из Сомборске препарандије 25 за учитељ спремљени приправника, и од њи 2 способни за учитељ на главној школи, 5 способни за учитељ на основној и нижим разредима главне школе, 12 способни за учитељ на основној школи и 5 за помоћнике, а 1 је због болести морао у течаю год. школу оставити. Од ових било је 5 родом из Будимске, 12 из Бачке, 4 из Темишварске, 3 из Вршачке дијецезе и 2 из Архидијецезе. Од њи је 1 пре тога свршио Богословију, 11 по 4 гимнасијалне, 3 по 3, и 9 по 2 реалне класе; а учили су у 2-ој год. препарандије следеће науке: Катехетику, науку хришћанску, библичну повјестницу, црквену повјестницу, животописе светих, тумачење св. еванђелија и апостола, литургику, типик, појање црквено, појање хармонично; педагогију, дидактику и методику са познавањем садржаја школски књига уз практичну радњу у основној школи, повјестницу педагогије и науку о устројству школа, рачун напамет и на табли са облицима земљомерства, српску граматику са писменим саставцима и повјестницом српске књижевности, славенску граматику, немачку и мађарску граматику, земљопис, отачаственицу, економију, красопис, рисање и гимнастику. Г. професори трудљиву се озбиљно око изображавања приправника, да валини учитељи изађу, и зато су од високослав. крал. угар. Намјестничтва похвалне декрете добили. Из тога се види, да се данашњи приправници за учитељско звање далеко боље спреме него од пре. Темељно изображење учитеља прва је и најглавнија потреба, ако ћемо да школе и с њима народ у боље стање доведемо. Незналице и не изображени учитељи и свештеници упропасте на данашњи дан сваки народ, а особито онај, кои је са другим изображеним помешан. Ово и у одговор Србобрану за нападаня на препарандију.

ПРАВОСЛАВНИ ШКОЛСКИ ФОНД. Познато је, да су Вис. Интиматом од 20. Јула 1813. год. бр. 15274, позване све правосл. општине, да дају на учитељске плате додатак (aucta) по 10 на 100 у правосл. школски фонд, кои се у Пешти рукује, и све су се општине одма обећале и обвезале. Али је ово давање тако не уредно пшло, да се морала ликвидација предузети, и тако је начињило државно књиговодство по налогу Намјестништва списак реституција, засад од три банацке жупаније, а за остале прави се.

По томе списку из коега само извод стављамо обећалесу општине, дале су и остале су дужне следеће суме:

из **Крашоваче** жупаније обећалесу њих 184 црквене општине ускупа сваке године давати 601 ф. 80 нов. то чини од 1813 год. за 51 годину дава 30691 ф. 80 нов. а дугую до краја Децем. 1864 год.

24818 ф. 25 ов. далесу дакле ускупа 5873 ф 55 нов. Од год. 1842. ниє дошло ни крайцаре отуда.

из темишварске жупаније осим вароши Темишвара обећалесу њих 138 црквени општина ускупа давати сваке године 515 ф. 34 нов. то чини до краја Дец. 1864 год. 26282 ф. 34 нов. а дугую 18753 ф. 30½ нов. далесу дакле ускупа 11529 ф. 3½ нов. Од год 1847 ниє дошло отуда ништа више:

из торонталске жупаније осим кикиндскога дистрикта обећалесу њих 66 црквени општина давати годишњ ускупа 321 х. 31 нов. то чини за 51 годину 16386 ф. 81 нов. а дугую до краја год. 1864. свега 5043 ф. 29 нов. издалесу дакле 11343 ф. 52 нов. Плаћалесу неке и за лањьску годину.

из кикиндског дистрикта обећалесу њих 10 општина давати годишњ ускупа 91 ф. 10 нов. чини свега за 51 год. дава 4646 ф. 10 нов. а дугую само 95 ф. 29 нов. издале су дакле 4550 ф. 81 н.

Ове списке послало є В. Наместништво дотичним жупанияма са тим налогом, да се рестанције покупе, и то: суме мањ од 100 ф. у готовом новцу, а за оне преко 100 ф. да могу општине издати и облигације са 6 на сто, ако немогу платити.

Овом приликом приметило є В. Наместништво, да є єдини кикиндски протопресвитерат у реду, кои нема рестанција окром за текућу годину, и зато є изявило проти кикиндском Г. Павлу Влаховићу за ову његову ревност и точност путем темишварске консисторије свою признателност.

Приметбе. У крашовачкой жупанији обећао є найвише Лугош. и то 42 ф на годину, ал неплаћа од 1826 и дуг износи 1638 ф. за Лугошом найвише є обећала општина Бошњак 10 ф. 50 нов. Монтан Саска 8 ф. 40 нов. Крияча и Фачет свака по 5 ф. 4 нов. а остале све мањ, найвише њих по 2½ ф.

У темишварской жупанији найвише є уписало Липово, 63 ф. ал неплаћа од г. 1818 и дуг износи 2961 ф. за њим долази Вршац са 22 ф. 68 нов. ад дугує од 1846 свега 412 ф. 2 нов. Чаково са 9 ф. 66 нов. дугує од 1829 свега 344 ф. 82 нов. после има 3 општине са 6½ ф. 12 општ. са 5 ф. и 4 нов. а остале су све мањ, и овде их є найвише са 2½ ф.

У торонталской жупанији найвише є подписао В. Семиклуш 25 ф. 20 нов. а дугує од 1846 свега 455 ф. 70 нов. за њим В. Бечкерек са 18 ф. 90 нов. дугує од 1855 свега 185 ф. 85 нов. онда Бечеј са 12 ф. 60 нов. дугує само за прошлу годину; Молош са 8 ф. 40 н. дугує 89 ф. 88 нов. после има 3 општине свака са 7 ф. 14 нов. 3 са 6 ф. 30 нов. 13 са 5 ф. 4 нов. а остале су мањ.

У кикиндском дистрикту дао найвише Кикинда и то 23 ф. 10 нов. Карлово 14 ф. 70 нов. Меленци 12 ф. 60 нов. Мокрин 10 ф. 50 н. Франџево 8 ф. 40 н. Кумани 6 ф. 30 н. Башанд 5 ф. 4 н. Остале су мањ; дугує само Франџево и Іозефово за прошлу годину, а друге су све платиле.

Лист овай излази месечно двапред: сваког 15 и последњег.
Кошта заедно са додатком 4 фр. а додатак сам 1 фр. на год.

Изд. и уређує Др Ђ. Натошевић. — Штампа краљев. угар. свеучил. печатња

ОГЛАС
И ПОЗИВ НА ПРЕДПЛАТУ.

У школском листу излазило є досад окром чланака за учитељ и старије по нешто паменѣно и деци. Али како є у онима чланцима и бивало и мора да буде по нечега, што није за децу, то ће се одсада обоје ово давати одлучено тако, да ће оно, што є за децу излазити на особ у додатку уз школски лист и то на краю свакога месеца на табаку и може се на њега самог предбројити са 1 фр. на годину.

Сваки од Г. Предбројника на лист добиваће и додатак, зато остаје цена како є била, само ће од месечно одређена три табака два бити искључиво за старије и излазиће одсада свакога 15-ог и последњега.

Овом се приликом поново явля, да ће она Г. Предбројници, кои су лане за целу годину платили добивати лист још и до пола ове године, зато, што лане није више по само 18 броєва изашло.

Поново се умолява, ако би коме лист дошао, ко га није рад држати, да га одма врати, али са истом повезом.

уредничство.
Школскога Листа

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 2. У Будиму 31. Јануара 1865. Год. VII.

Синодски предлог

о српским основним школама.

(Продуженѣ.)

13. ОДПУШТАНѢ И ПРЕМЕШТАНѢ УЧИТЕЉА. Никоја обштина ни обштинска власт неможе ни привременом некмол сталном учителю од волѣ службу одказати, него мора своју тужбу конзисторији поднети, а ова ће на основу учињене изтраге привременог учителя сама, а сталнога само са знањем митропол. црквен. савета из тог места одпустити; изузевши оне само случајеве, кои никоег одлагања нетрпе; али у том є случаю дужна конзисторија сва дотична акта одма митроп. црквен. савету на коначно решенѣ поднети.

Премештаня учителя с' места на место ex offo, било то на болѣ и лоше напланѣна места недопуштаю се другчиє, но само путем стечишта.

Ако би кои учитель сам од своє волѣ хтео место оставити, сме то само на краю школске године учинити и мора три месеца напред мест. школ. управительству явити.

Исто тако има конзисторија учителю бар три месеца пре края школ. године службу одказати, да се може овай за времена за себе постарати.

14. ПЕНЗИЄ УЧИТЕЉА. Кои є учитель 35 година служио, може се у пензию молити; а кои є 40 година служио, урачунавши и оне две од привремене службе, добива целу плату као пензию.

Митри. црквени савет може сваког учителя и пре у пензию ставити, чим є због коє телесне или душевне слабости неспособан постао учительске дужности уредно одправляти.

(У таком случаю добива учитель за службу испод 10 година само свой улог са припадаюћом каматом; за службу од 10 година

40 процената од целе плате; преко 10 година за сваку год. єдан и по процент више. Удовица добива само третину, свако сироче осмину, а несбринуто дете десетину).

Сбачен учитель има право само на свој улог, а више ни на кою помоћ ни он, ни удовица, ни сироте.

Ал и пензионир. учитељима има се пензија одма обуставити, чим тако шта скриве, са чега би службу изгубили, да су у њој.

15. ПЕНЗИОНАЛНИ ФОНД. За пензије учитеља и за помоћ њихови удовица, деце и сирота има се начинити єдан општи фонд, за кои ће се израдити специјалан план.

(У тај фонд имаю прилагати:

Сваки учитель за прве две године привремене службе свое по третину целе плате, трећу третину за идуће три године, а после сваке године по 1 ил 2 новч. од сваке форинте целокупне плате, и при сваком прелазку на болю стацију онай сувишак прве године;

свака општина за свакога свог учитеља сваке године по пол новчића од сваке форинте на учитељску плату;

овамо има припасти и постоећи учитељски фонд из Пеште; и ако би сва ова средства недовољна била, мораю се и други извори потражити.)

16. СМРТ УЧИТЕЉА. Чим кои учитель умре, има местни школ. управитель одма конзисторији то явити, да ова способног суплента пошље.

Такви супленти добиваю само половину постоеће плате, а друга пола иде у местни школ. фонд, одкуд удовица посмртни квартал прима, и мора стан суплеиту уступити.

Док суплент недоће, има се мест. школ. управитель старати, да се наука непрекида.

Ако є іош кои учитель у месту, може он овай терет примити, али на кратко време и само на третину постоеће плате.

Удовица има одма по смрти мужа свою прошиу са прописаним прилозима конзисторији предати ради припадаюће помоћи за себе и свою децу, а за сирочад има то мест. школе управитељство учинити.

17. УЧИТЕЉСКИ ПОМОЋНИЦИ. Ако би кои учитель у извршиваю свои дужности знатно попустио, може му конзисторија по учињеној изтраги на пет месеци помоћника придати одузевши полу плате од учитеља за помоћника; па где и то непомогне, има се небрежљив учитель с тог места одпустити.

Исто се тако има болестном учителю помоћник придодати.

Тешко оболенѣ учителя има местн. школе управительство одма консисторији пријавити и међутим суплетуру придржати.

При дуготраюћай болести добива учитель помоћника само на годину дана, а онда се ставља у пензију, и може се, кад сасвим оздрави, опет за учителя тражити.

Помоћника неможе учитель сам себи тражити, него му се допушта, да способно лице предложи, на кое ваља при избору ceteris paribus највеће призренѣ имати.

За помоћнике способна и од конзисторије ex offo наређена лица имаю одма тамо ићи, другчије губе право за две год. дана на друго место тражити се.

И помоћника дужна є дотична општина доселити.

18. ПРИМАНЂ ДЕЦЕ У ШКОЛУ. Пре навршене 6-те односно 7-ме год. несме никое дете у ову школу примлѣно бити, ван да му само два ил три месеца недостаю.

Чим кое дете наврши прописане године, имаю га родитељи ил ових заступници без изговора у школу предати, другчије ће приморани бити.

Само болешљива деца и то само на основу лекарске сведочбе могу и дуже без ове школе остати.

Сва за школу способна деца имаю у почетку школске године у школу поћи.

Почетак школе има се 8 дана напред у цркви објавити, и послужитель школски има свакой кући, у коіой деце за школу има то казати.

Само оно дете може и доцније у школу примлѣно бити, кое се због болести закаснило, или се родитељи из другог места доселили; али су дужни у првом случаю лекарску сведочбу показати; а учителю се оставља, за суразмерну награду, приватним ученѣм да то дете, ако є можно доведе, да осталу децу сустигне; у другом пак случаю има дете од дотичног учителя сведочбу донети, да є и с каквим успехом школу походило.

19. ПРИВАТНО УЧЕНЂ ДЕЦЕ. Само они родитељи, кои могу сами децу учити, или сами учителя плаћати, могу их у ову школу неслати, али су обвезани явном их испиту подврћи, и могу, ако би се овом противили, нагонѣни бити.

20. МЕНЯНЂ ШКОЛЕ И ПРЕМЕШТАНЂ ДЕЦЕ. У местима, где више єднаки школа има, ниє допуштено деци, ван само при преселењу родитеља, у течаю школске године школу

менати, него мораю ону походити, у кою су у почетку школ. године уписана.

Исто є тако премештанѣ деце из млађег разреда у старији допуштено само на почетку школске године.

21. ШКОЛСКЕ КЊИГЕ И ОСТАЛЕ ПОТРЕБЕ. У срб. народној школи ниє слободно друге књиге употребљавати него само законом одобрене. Верозаконске књиге добиваю одобренѣ од св. синода низ саизволенѣ срб. дворске комисије; а остале књиге добиваю одобренѣ од поменуте дворске комисије по саслушаню митрополитско црквеног савета.

Забранѣно є школске књиге по скуплю цену продавати него што є на њима изложена, и свако преступлѣнѣ има се каштиговати двоструком наплатом за сваки тако продат егземплар, коє у школски фонд иде, и повратком онога, што є више примлѣно дотичним лицама.

Где нема концесионирани књижара има се местно школе управительство старати, да се школски књига и остали потреба довољно набави и деца са овим добро снабдеу.

По томе є дужан учитель ову оскудицу одма први дан школе мест. школе управительству назначити, и ово има из мест. школ. фонда а на рачун дотични родитеља нуждна набавити.

Особито се има мест. школ. управительство за ову потребу сиротињске деце постарати, и све што є и колико є нуждно из месн. школ. фонда сваке године без потраживаня накнаде издати.

Књиге и остале школ. потребе за сиротињску децу наменѣне непокланяю се, него се само даю на послугу, и учитель има пазити, да се ове ствари хотице накваре, другчиє их имаю дотични родитељи накнадити.

За осн. школу прописане су следеће књиге: катихисис синодални и мали бачки, буквар, часловац, псалтир, прва єзикословна читанка, друга књига о єзикословию и читаню, читанка за четврти разред, црквена песмарица, књига упражнения у рачуну за сеоске школе.

22. НАУКЕ У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ. У срб. основној школи прописане су следеће науке:

Наука вере са изясняванѣмъ прописани текстова,

библичне приповедке старог особито новог завета,

читанѣ и изясняванѣ часловца и псалтира, свети єванѣелия и апостола, и нека жития светих;

црквено појанѣ са изјашњавањем дотични текстова; српски єзик са дотичном науком читаня и писаня, рачун, краснописанѣ и негде рисанѣ, коима се има и гимнастика причислити, и као редован предмет свуд увести.

23. УЧЕВНИ ЄЗИК. У срб. народној школи српски є єзик учевни єзик.

У помешаним српско романским школама, где є брой за школу способне деце близу на єднако, а обштине нису у стању два учителя држати, има се полудневна школа наредити, да обоя деца само на свом матернѣм єзику науку слушаю, и по томе дакле до подне само на єдном, а од подне на другом єзику да се предає. При намештаню ови учителя имаю дотичне конзисторије савестно пазити, да су учительи у оба єзика савршени.

24. УЧЕВНИ ЧАСИ. Изузевши ферияле дане, има се сваки дан до подне 3 а по подне 2 сата школа држати. Оно време има се на обичним школама (где сва три разреда деце заєдно седе) тако поделити, да дваред више времена на найстарии, полу тога на средньи, а полу овог на наймлађи разред оде. У осталом се оставля учителю, да ово по потреби раздели.

25. РАЗДЕЛЕНѢ ДЕЦЕ И ШКОЛА. У обичној основној школи разделюю се деца на три разреда, а на главној школи на четири.

Траянѣ курсова за поєдине разреде на обичној основној школи следеће є: за наймлађи разред ил букварце година дана; за средньи разред ил часловце две године дана, а за найстарии разред ил псалтирце три године дана.

На двокласним школама има єдан учитель букварце учити и часловце, а други псалтирце.

На трикласним школама има сваки учитель по єдан разред, и ту трає курс све по годину дана, као и па главној основној школи.

26. ПОХОДЕНѢ ШКОЛЕ. Местно управительство школе има настояти, да сва за школу способна деца уредно школу походе.

За неуредно походенѣ школе имаю се каштиговати родительи ил ових заступници новцем ил затвором.

Новци од ови каштига иду у местни школ. фонд.

За дознанѣ небрежльивих дужан є учитель точан попис све небрежльиве деце сваке неделѣ мест. школ. управительству под-

носити, а ово ће се старати, да се са њиовим родитељима по закону поступа.

За неуредно поднашањ ови извештаја плаћа учитель каштиге 5 ф. а. вр. у местни школски фонд.

За неуредно походењ школе имаю се први ред родитељи опоменути, да ће и како ће каштиговани бити; други ред са 50 нч. а после све двоструко више каштиговати до 4 ф. а. вр. или 24 сата затвора.

И у случаю, да деца без знања родитеља од школе остану криви су родитељи.

Изостаянѣ од школе пре и по подне, брои се као два одсудства.

И деца се имаю за остаянѣ од школе тим каштиговати, да мораю после навршене 12 год. іош толико дана и месеци у школу иѣи, колико су за ово 6 прописани година од школе изостали.

Извињаю се само одсудства у случаю болести детиѣ, или болести и смрти родителя.

Свако одсудство има се учителю за два дана пријавити, другчиѣ се неприма.

Сваки онаѣ, кои явну службу има, а децу своју неуредно у школу шаљѣ, има се за ову небрежљивост двоструко каштиговати; а сви они, кои из обштинске ил коѣ друге касе милостињу кою вуку, имаю се од те милости одбити; уобште ваља све небрежљиве у евиденции држати, да се, ако би и доцниѣ милости коѣ потраживали, изключе.

27. ПОГРЕБИ. Ниѣ допуштено децу наимлађег и средњег разреда на спроводе мртвачке употребити, но само децу найстаријег разреда и то само у часе ван школе и на лепом времену, па и онда има се учителю 1 ф. а. в. а за свако дете по 10 нч. у местни школ. фонд напред положити.

28. ИЗПИТИ. За извидити какве су успехе учитељи са децом учинили, прописани су следећи изпити:

недељни изпит, сваке суботе изпред вечерња;

месечни изпит, на краю сваког месеца;

полгодишњи изпит на краю првог течаја;

и годишњи изпит на краю школске године.

(Недељни и месечни изпити држесе само у присутству мест. школ. управитеља, а полгодишњи и годишњи у присутству целога црквеног одбора и сви учителя тог места.

Дан за ове изпите одређен има се 8 дана напред у цркви објавити.

На испитима има учитель предложити пошс свега шта є из сваке поєдине науке свршено, и све писмене радњ дечиє, као и рисаня, где су прописана.

При испитима имаю се сви предмети точно прећи и са најважнима дуже времена пробавити.

При испитима испитує децу учитель; а гостима се допушта, да предмет испита и децу учителю означе.

На краю годишњег испита има се деци прочитати разредница (класификација) и прилежна деца могу се по имениє похвалити, а небрежљива без имена укорети.

По свршеном испиту има комесар испита у протоколу школску уписати оцену, са чим є задоволян, а са чим ниє).

(Продужиће се.)

О изображаваню учителя.

(Єдно питањ за ове.)

(Свршетак.

Друго много главниє средство за изображењ учителя то є искуство, — искуство скупљно у своіой породици и у школи, код дечи родителя и у обштини, а особито код свои другова.

Учитель има прво код оца у школу искуства пћи. Породица не одгаја само децу, него изображава и оца и матер. У своіой породици, на своіой рођеной деци има учитель најболу прилику и треба ту прво да научи познати дечию нарав и начине, како са том нарави поступати валя. Ту є и најболя прилика, да и на себи сва она свойства изобрази, што су учителю као оцу нуждна, а међу тима є прво љубав, уз коју најболћ одраштує и развия се дете. Ко своє деце има, може на той најболћ научити познати децу и њиову нарав, њиове даре и склоности, тежњ и желћ, єр их и даню и ноћу пред собом и око себе има, и гледи не скривене већ отворене, коє му се іош силом намећу, да их види и позна. Па онда само онай, ко своє деце има може подпуно и осећати оно, што воспитательи према деци осећати имаю и требаю. Ни єдан учитель дакле, ко своє рођене деце има нека не пропусти у томе кругу свои наймилиј правити своє приметбе и студиє, па у той најбољой образованя школи искуства сбираюћи себе изображавати.

К овима у своіой породици на своіой собственой деци скупљним искуствима долазе она, што их само у школи наћи може.

У школи ваља добро мотрити на свако дете поєдинце, и гледати те дознати сваког поєдинце парав и даре умне и душевне; єр само ће онда моћи у свакой науци и код свакога детета употребити прави начин ученя и за сваки поєдини случай найзгоднія средства запта. Ту є полѣ, где се никад не изучи, него што човек више пази и учи, то све ясніє види, колико є іош удалѣн од крайне мете. Што се тиче науке, ту є пре свега нуждно, да сваки учитель себи на почетку сваке године начини план, по коєи ће у своме раду ступати напред; а дневник, у кои сваки дан бележи, шта є онога дана свршио показаће му, да л' є свою намеру, и да л' онако постигао, као што є на почетку смислио.

То тако скуплѣно искуство знатно се разшири и умножи биванѣм са дечиим родительима и пажньом на њихов и дечи живот на дому, у породици. Тек онда позна учитель дете, кад познає кућу у коіой дете расте; онда є кадар подпуно и оценити дете. На дому су деца отворена; а ту се виде и средства и начини воспитаня и невоспитаня, што их родитељи употреблюю, па по томе ће знати, коя средства има употребити он, да свою намеру постигне. Ту є єдино место, да увати основу и правац, по ком ће и у школи ту децу држати. Іош ако не пожали труда и родительима казати, како ће кое дете држати, моћиће больи успех и у школи учинити; другчиє се може десити, да ће му кућа не престано оно кварити, што он у школи оправляо буде. Єдна єдина реч о воспитаню у своє доба речена родительима, ако є учитель учинио, да га ови поштую и уважаваю, може учинити више, него пуни дани придикованя по школи. Учитељи имаю побудити народ к науци, а то мораю започети у породицама, никако се дакле несму од ових извлачити, ни одуд клонити се ни бегати.

Како у породици исто тако има учитель скупити себи ускуства и у обштини грађанской и црквеной. Ко ће да спрема децу за живот у обштини, не сме се отуда извлачити, него учи, па видити, шта живот тай ште и требує. На сва зла и добра тога живота мора он пазити, мора их знати, зато мора у нутри у врелу обштинского живота стоати и мотрити, да може децу, коя ће доцниє ту обштину изчињавати усветовати од сви зала, коя се ту дешаю и упутити на добро. Али стоећи на врелу има он више за се учити како ће децу спремати, неже л' сам онде радити; он има сматрач бити онога живота и размишляч на корист деце, а никако се не упуштати у решаваня обштински ствари, и найвећма се чувати од партая, коє се ту рађаю; єр у таком случаю одма

оп прво навуче себи непоштованѣ од оне єдне, а после и од друге странке.

Али највише учитељскога искуства има тражити учитель код свои другова учителя. Ни єдан учитель неби требао да пропусти, а да по єдаред у години непосети школе бар они свои најближи другова. Кад човек у туђу радионицу уђе добиє нове мисли за свою, било да што на болѣ предузме, или да се од коє мане и недостатка усветує. Зато би моє мненѣ било, да се свакоме учителю допусти, да єдаред ил два у години свою школу распусти, да туђе обиђе, и о оними писмено своє приметбе начини. Најудесния прилика за ово било би онда, кад окружни надзирательи школу прегледаю.

Іош згодније су прилике за сабиранѣ учительски искуства учитељске скупштине, како их данас већ сви имаю, и како ћемо их ове године и ми ако да Бог покушати. Ту, где се сви учитељи из єднога ил из више окружия покупе, по по єдан дан заєдно пробаве у разговору и претресу оних науке и воспитаня дечиєга тичући се питаня, коя су или већ напред задана била, да их, ко є о томе рад говорити писмено изради и онде прочита, па сви онда у претрес узму, или где коп од њи подузме практичну кою школску лекцию давати, — ту є најзгодния прилика, да и онай, ко о томе никад ниє мислио у часу без муке оно научи.

Ово су најзгодния и места и средства да се учитель за своє званѣ што болѣ изобрази и што више практичне науке научи, кою данас свет више него икада од учителя ште.

Знам да ће се наћи, коп ће на ово што се ште рећи: то є сувише, куртала и учительства, ни манѣ плате, ни већега посла и већи претензия; али томе велим, да учитель нит може нит сме застати ни призивати; єр како год што є учительски рад, кад се ради како валя најспасоносниј, тако є опет и нерад тай најубитачнин. Нико ниє кадар народа онако набрзо подићи и опако набрзо сатрти, као нѣгови учитељи. Зато є сваки онай учитель, коп ту свою свету задаћу с ума смеће, пак се о другом ковчем пече никакав и нико и ништа. Учитель, коп само за побољшанѣм свога материялнога стања грамзи, а себе неће да побољша, и коп само вичe и ште, да му плата другчия буде, а он ће да остане коп є, то є наймлѣнпк у школи и надничар, коп не живи у своіой науци, па ни она у нѣму, то є кукавица и ядник, коп никоме ни од коє користи ниє. Ал ниє сила утекао од тога ни онай, коп држи, да є он највиши степен изображеня достигао и држи да нема шта више ни за себе учити, ни у своіой школи по-

правлати. Данас се ште много снаге и свойскога рада, ко ће сав за школу прописани посо да сврши; тако є време, коє све гони, и ко неће напред тога ће скрхати и погазити, зато нека сваки граби, и нека нико не каже: то є неможно, што се данас од школе и од учителя ште. Коме є неможно, нека излази из кола и уступи место, коє без користи запрема, па нека иде, где ће сретнии бити, єр тай ће школу и децу забаталити, па више овима шкодити, него што ће поред њи патити. Батал школе на данашњи дан и батал деце са њиновима даровима, тим најскупоценим благом народа, то є данас напречац пропаст и убиянє народа; а мисмо заостали и пали више него други и нами треба дизаня и напредованя више него другима, зато ко неће коме є неможно оно радити, нека оставля што пре, єр то є онай, коп є руку на плуг метнуо, па стао те се обзире и зазива, тай нека уступа онима, коима є можно, и коп ће све оно, што се ште радостно свршивати.

Дошаптиванє по школама.

(Єдно питанє за учителє.)

(Свршетак.)

Какве зле последице има дошаптиванє по децу и по учителє, по школу и по науку видилисмо; остає нам, да видимо и начине, коима се томе злу на пут стати може, и како курталисати се.

По ономе, што є о томе злу речено, нис мучно наћи начине и средства противу тога зла, чим се мало само на нарав и узроке нєгове обазрели будемо.

Противу дошаптиваня нема никаквога универзалнога лека, и морамо се пре свега на невалио запт те школе обазрети, и овде на огњиште ватру потражити и угасити. Немир и шушканє по школи, то є прво, што се има утишати, ко ће да дошаптиванє из своє школе истреби. Што є лупежу ноћ, то є дошаптивалу онай по школи метеж. Овде не мислим ону вику и вреву, што се кад и кад у школи дигне, него оно шушканє, кад деца ягмећи се, да на питанє одговоре руке дижу и са свои се места крећу, оно гуранє и туранє при томе, оно полуясно мрмлянє и шушканє, кад се има коя задаћа у тишини решити: оно комешанє

при ваљеню књига артија и остали ствари, и сва остала шушкања, на коя кад се не пази, на последку и найревньивиє учителѣво око и уво мало по мало научи се и огугла, баш као оно на лупу воденице, пак их и не примети. У томе шушканю, коє є у многой школи обичай, чим се на нѣга строго не пази или ако и іош држи, да без тога не може школа бити изгуби се и оно шушканѣ од дошаптиваня тако, да га оно не марно и огуглало уво и не примети. Учитель има дакле прво и найвећма пазити, да є у школи мир тишина, и на то тако строг бити, да кад є єдаред рекао „мир“ онда да се нико више не усуди шушнути, већ само онай да говори, кои є прозван. Чим є мир, одма и дошаптиваоци замукну и повуку се, као лупежи на дану. Где є у школи мир и тишина, ту є угушено и дошаптиванѣ сасвим.

Али ако се и поред тога опет по неки дошаптивало нађе, као што и тога има, шта онда? Онда є криво учителѣво око и уво, єр не чини дужност свою. Учителево око и уво имаю са свом строгости држати целу школу у запту. Попусти ли он, одма га несташна деца увребаю, и одма є немир готов. Пажљиво учителѣво око и уво не даю се варати. Сваки из свога детиньства знаде, какав стра обузме у онай мах варалицу, кад га учителѣво око пресече; кроз срце му нож прође. А штяй све, кои су у школу шли и ту поменуту школску запреку преступали, шта их є навело на то, пак ћеш се уверити, нису марили за учителѣво око ни уво, єр ниє ово марило за њи, и како их ниє ово у запту држало, тако се нису ни они нѣга плашили.

Ово є дакле єдно од найглавниј и готово рећи универсално средство противу дошаптиваня, а и другчиє найглавнйя ствар за школски запт; и као што се из дошаптиваня одма види неваљао запт, па неваљала школа и учитель, тако се из недошаптивања може слободно заключити на веляну школу и учителя.

Што се посебни специяльни средства тиче, да се дошаптиванѣ истреби, ту є прво: да онай одговор, кои є по дошаптиваню дошо нипошто учитель не прими и ни онда одговараюћему детету не убележи, ако би ово и без дошаптивала само собом оно одговорити погодило и умело. Тим увиде дошаптиваоци, да шкоде ономе а не помажу, а с тога и ови, коима се дошаптива погазе ту помоћ и неће да се ослоне на њу, те тим ова изгуби цену. Сваки зна из искуства, да се не дошаптива другоме, но ономе, ко то рад прима.

Има далѣ случаєва, где є учитель сам крив, ако се стане дете обзирати и код своє околине и другова помоћи тражити,

било неразумљивим или тежим питањем, него што га дете и с највећим напрезањем решити уме. То валя учитель одма да опази, па сам детету у помоћ да притече, ако є или на часак што заборавило, или се забунило. Чим деца знаю, да их учитель сам из забуне изплете, онда и немаре у околини и код другова помоћи тражити.

Іош єдно средство научити децу на ред мир запт искреност покорност и точно извршиванѣ свои дужности, коє свуд помаже, гдегод се згодно употреби, то є опомена, кратко поученѣ и разумљиво, дете у живац диращи, о шкодљивости дошаптиваня и прислушкиваня,—то є у многои прилици исто онако згодно средство одучити децу од тога зла, као и каштига за хотично и уз пркус гаженѣ опомене и запреке школскога закона.

Могло би се и овде іош много говорити, кад би хтели за све различите случаєве дошаптиваня правила и средства казивати, али држим, да є и ово, особито што є о нарави тога зла речено довољно, де сваки размишляюћи учитель по тима општим правилима наће средства и за поєдине различне случаєве тога зла, и да с њима себе и школу и децу од тога зла сачува и опрости.

Школске вести.

СРБСКА ПРѢПАРАНДИЯ. За слушаоце првог течая приявило се ове године њи 25, од коих є 23 од управительства примљено и од Наместништва потврђено, а 2 одбиєни, єр нису могли примни испит добро положити. Од ови 23 има их рођени 12 из Бачке и то 10 Сомбораца, 7 из Баната, 1 из Срема и 3 из Баранѣ. Од њи има 2 по 24 године, 1 од 22, 2 по 21, 3 по 20, 4 по 19, 8 по 18, 2 по 17 и 1 од 16 година. — Од њи свршио є 1 VII, 3 по VI, 1 V, и 1 IV гимнасиялна, а њи 15 по III реална разреда, и 2 су по допуштеню кр. угар. Наместништва примљени из основне школе под условом, да само у Будимской диецези где є велика оскудица могу бити учитељи. Гимнасиу су свршили 2 у Карловци, 1 у Сегедину, 1 у Бан, 1 у Папи у 1 у Пожуну, а Реалку 13 у Сомбору и 2 у Кикинди. — И ово у одговор Србобрану на опаданя Препарандие. —

СРБСКЕ ШКОЛЕ У БУДИМСКОЙ ДИЄЦЕЗИ године 1864-е, по званичном извештаю конзисторие.

Прошле године било є у Б. Д. у 54 места, на 3051 правосл. домова, а 60 парохия, 56 правосл. основни школа, и од њих 53 српске, 2 грчке и 1 романска. Међу овима школама нема ни єдне главне, ни єдне одлучене женске, него су све помешане. Недељни школа било є 52, за женске радњѣ ни єдна, и ни єдна за шегрте. Деце за школу било є 1097 мушке и 846 женске, а недељошколаца мушки 563, женскиња

751. Места без школе има 6, са скупа 28 домова и 7 мушке а 11 женске деце. У школу є пшло 924 мушке и 600 женске деце, без школе и науке остало є дакле 437. Дистрикт. надзирателя има 2, местни 50, учителя 53, старателя 52. Школски здания собствени има 53, и 1 најмљено, а 1 безплатно уступљено. Колико є од ових у добром а колико у хрђавом стању не можемо навести, єр є у таблицама Будимскога дистрикта заборављено, да се упише. Неме и слепе деце школскога доба нема у целој дивцези ни єдно.

Упоређујући ове броєве са броєвима предпрошле године (школски лист стр. 95) видимо да се умалио број домова са 121, број мушке деце за школу са 93, а женске са 157, и број мушке деце, коя су школу походила са 25, а само є порастао број женске деце са 30. На свима дакле броєвима окром последњега види се умаљенъ и то на оваке мале суме врло велико и го нас страшно; єр ако би овако пошло, то не би за 30 година ни єднога дома, за 12 година ни єднога мушкога, а за 7 година ни єднога женског детета више у овой дивцези било. Па волимо сумняти, да су извештаи и броєви, што их консистория шаље са свим точни, него ово веровати, а то тим више, што є број недељошколаца, кои се по наредби уводе само од навршене 12-е па до навршене 15-е год. живота врло велики 1314, према броју деце за свакидашню школу коя се уводе од навршене 6-е па до навршене 12-е год. живота, 1943, єр ова оба броя нестоє никако у размеру природном, по коєм неби могло оних ни пола бити не само зато, што се оних 3 а ових 6 година уписує, него што их до онога доба и помре нешто, а одрастлих не падне готових ни од куда. Па онда ни број мушки 563 и женски 751 недељошколаца нема ни мало природно законе суразмерности, єр ако и има женске деце обично по некоє више нег мушке, то є найвише 5 на сто, а никада тай број неизађе на 6 и 7 пута већи, као што се овде наводи.

СРБСКЕ ШКОЛЕ У БАЧКОЙ ДИЄЦЕЗИ, год. 1864-е по званичном извештаю консисторие.

Прошле год. било є у Бач. Д. у 49 места са 15604 православ. домова и 92 парохие главни мушки школа 2, женска 1, одличени мушки 8, женски 9, помешани 37 и 2 од нужде свега 59. За женске радиће било є 3, за шегрте 4, и недељне само 2. Деце за школу било є мушке 6546 а женске 5666. Места без школе било є 11, (10 хрпа Салаша околе Сомбора) са 715 правосл. домова и 406 мушке и 349 женске деце. У школу є пшло 4146 мушке и 1854 женске свега 6000, а 6967 остало є без сваке науке. Дистр. надзирателя било є 3, местни 45, учителя 86, учительки за женске радиће 5, старателя 44. Школски здания собствени било є 47, најмљени 5, безплатно уступљени 4, и од тих є 32 у добром, 14 у ср дњем и 10 у хрђавом стању. Неме деце било є 2 и слепе 4.

Упоређујући ово броєве са броєвима предпрошле године (види школ. лист стр. 63) налазимо да су неки порастли, а неки пали, и то: парохие су се умањиле са 2. Деце за школе мушке є за 187 манће, и у школи са 54 манће, а порастао є број школа са 7, број домова са 132, број женске за школу способне деце са 24, а и у школи их

є више са 64, учитеља има са 2 више. Овде имамо приметити, да се број порасли школа 7 са бројем учитеља 2, никако не слаже, ваи да би сваком од ови учитаља по 3 и 4 школе дали. Које су то 7 нови школа, што су прошле године отворене, неможемо по имење навести. єр у извештаима ни протопрезвитератскима ни конзисторијалноме нема их нигде по имење написано. И у Бачкой ако буде број мушке деце овако падао као прошле године неће после 20 год. ни єдноra више бити. Зато волиємо и овде сумняти о точности извештаи, него на оно веровати. Код ових школа највеће є зло то, што видимо, да ни пола деце у њих не иде, него се поред школа скита по улицама. Знак крайне немарности и глупства родителя.

ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У ШВАЙЦЕРСКОЙ. У Швайцерской има на 2½ милиона душа преко 7000 основни школа са преко 420,000 деце, коя их походе! Ту дакле има на свако 355 душа єдна школа! Учитељски семинара има 24! Школе те коштаю годишнє шест милиона франака! а сва Француска, коя 15 пута више становника има не троши на школе више од 7½ милиона франака. Али онако и єсу швайцерске школе на гласу и швайцерски народ поред све брдовите и неплодне земље опет и богат и у свачему напредан и сретан, и кад би на далеко богатиой земьи живио, пак сви народи навалили, да се онде стане, опет се не би могли одржати пуз тай народ, кои такве славне школе има.

НАЙСТАРИИ УЧИТЕЬ У АУСТРИИ є данас Михл Капфер у Кастну селу, близо Беча. Он има 86 год. служи у школи 70 година; био є први 6 год. помоћник, па онда 44 год. самостален учитеь, а од то доба мора и сам помоћника да држи, єр у школи има увек од како є у ню дошо, на 200 деце. Колико є тай деце изучио! Био є увек пример поштеня, приятель реда и рада, а своіом побожношћу огледало ономе месту, где га сви као свога оца сматраю и поштую, а он њи као свою породицу, у коіой се од ови амо последьи 50 год. незна ни за кое непоштење, перед и перад.

ПЕТИЦИЄ УЧИТЕЛЯ. Учитељи у Олденбургу поднелису земаьском сабору следеће петиције: да се ставе школе под надзор само вешти и стручни люди; да се код сваке нареди комисия од више лица коя ће само за тим бити, да се школа уредно походи; да се учитељски помоћници тако ставе, да могу пристойно живити; и да најмања плата стално намештеног учителя износи 300 талира.

ЗЕМЬОДЕЛСКЕ НЕДЕЬНЕ ШКОЛЕ. Више земьоделски друштава у Прайской сложило се и ставилису различне суме новаца на расположење, да се на више места заведу земьоделске недельне школе, које се имаю само зими вечером дварад преко недель држати. Одма є више такови школа у живот ступило, и расте број слушателя од дана до дана све већи, а тако се живо и весело ради, да се отуда сви найлепшем плоду надаю.

ФОНД НА ПОМОЋ УЧИТЕЉСКИ УДОВИЦА И СИРОТА. Учитељи у војводству Бадну измолили су од правитељства допуштење и устроили су лутрију, да тако обнове фонд за своје удовице и сироте, и кад су све срећке (лозове) распродали и све добитке раздали преостало је на фонд чистога добитка 21,000 фр. те тако је сад у стању тај фонд свакој удовици давати годишње 225 фр. помоћи. Лепа помоћ сиротама и лепши знак, шта се све и с малим средствима учинити може, кад се само сложно хоће. Unitis viribus дакле.

НОВА ВРСТА ШКОЛЕ. Кад је ово год. 1848. онај страшни помор Шлеску десетковао, даде правитељство 600,000 талира на помоћ преоставши сирота. Од тога је остало 30000 тал. непотрошено, и са тим оснива сад нову земљоделску школу за одрастиће просте девојке, да ту уче све оне домаће и пољске радње, што су за жену на селу као газдарицу преко нуждне.

УЧИТЕЉСКЕ УДОВИЦЕ И СИРОУЕ. На предлог и молбу педагогичкога друштва у Дрезди одредило је варошко представништво 200 талира сваке године давати из варошке касе на помоћ учитељски удовица и сирота, и имаю учитељске удовице у тој вароши сад следеће помоћи: 1) од вароши по 50 талира, и за свако дете по 10 више; 2) од педагогичкога друштва по 16, и 3) из фонда, кога су учитељи сами на то име установили по 5 до 25, свега дакле 70 до 100 и преко 100 талира свака.

УДОВИЧКИ ДОМ. Виртембершки учитељи одредилису, за своје старе и не моћне удовице, које без деце остану, да дигну дом, где ће све што год им је за живот потребно gratis имати докгод су живе. Засад је наређено 30 таковних места.

Распис награда.

НАГРАДОНОСНА ДЕЛА. Друштво за воспитанѣ (Société d'éducation) у Лиону издало је награду од 400 фр. на решење питања: која зла истичу отуда, кад деца и младеж непоштују своје родитеље и старе, које су узроци тога непоштиваня, и ков су најудеснија средства, да се томе злу на супрот стане.

„Матица Српска“ расписује на ново из фонда Іована плем. Наке ВСМиклушког награду од 40 дуката за систематично написано економско дело, ков ће моћи народу нашем за правило бити у свакој струци газдованя. Рок шиљня траје до Петрова дне 1865.

А за разправе у „Српски Лѣтопис“ ове награде:

1. Зашто народ наш од покрета морално, економично и нумерично у Аустрии пропада? кои су то узроци са коих пропада, и кои су прека и сигурна средства, кои ће га од тог пропаданя сачувати? Награда 10 дуката, рок Ђурђев дан 1865.

2. Каква є повестница нашег народа у тако названой Хрватской краіини или генералату Карловачко-вараждинском. Награда 15 дуката рок Петров дан 1865.

3. Шта є трагично у обште и трагични моменат напосе? Има ли, и кои су предмети у нашой повѣстници у том погледу за историйску трагедию удесни? Награда 10 дуката рок Ђурђев дан 1865.

4. Новела из србског друштвеног живота. Награда 8 дуката рок Ђурђев дан 1865.

Свако дело, кое за кою год од ових награда надтицало буде, треба да се пошлѣ „Матици Србской“ у Н. Сад до означених рокова, да є чисто и разговетно туђом руком преписано, добро сашивено, стране броєвима обележене и да є с поля на сваком делу какав год надпис или други какав знак. Име, презиме, карактер и место, где станує списатель, ваља у особитом писму написати, запечатити и онай исти надпис или знак, кои є с поля на делу, и на писму написати. Само ће се ово писмо отворити, на коима є исти надпис или знак, кои се налази на делима, кома се награда досуди; остала ће се писма спалити.

Рукописи се не враћаю, а писцу дела, коєм се награда досуди, издаће се та награда тек онда, кад писац дело „Матици“ печатано поднесе.

Награда се губи, ако писац дело своє за годину дана неизда, или ако за то време што друго у том погледу с „Матицом“ неуговори.

Расправе за Лѣтопис, кома се награда досуди, печатаће се прво у Лѣтопису, а после се и списателю и Матици оставля право, да их могу и посебце печатати.

Награда се неће издавати, ако се нађе да є за награду припослано дело под туђим именом списано, или ако се примѣти да є списатель исто сам своіом руком писао или што на нѣму своєручно поправляо.

Из вавредне главне скупштине „Матице Србске“ држане у Новом Саду 10. Децембра 1863.

Оглас књига.

У кр. свеучилишн. књигопечатьи у Будиму могу се добити следеће књиге: Апостол велики за цркве 3 фр. 15 нов. Требникъ 1 фр. 58 нов. Часословъ велики 1 фр. 5 нов. Псалтиръ велики 1 фр. 26 нов. Сборникъ са 7 икона 63 нов. Исторія славенскихъ народовъ од Раића, 4 тома 2 фр. 10 нов. Календаръ вѣчный Орфелинов 1 фр. 58 нов. Искусни подрумаръ од Орфелина 1 фр. 58 нов. Сатира од Рељковића 53 нов.

Лист овай излази месечно двареду: сваког 15 и последњег.

Коштa заедно са додатком 4 фр. а додатак сам 1 фр. на год.

Изд. и уређує Др Ђ. Натошевић. — Штампа краљев. угар. свеучил. печатня.

Са Додатком.

Брой 1. **ДОДАТАК** Год. I.
К
ШКОЛСКОМ ЛИСТУ

I. ИГРЕ И ЗАБАВЕ

ЗА РАЗВИЈАЊЕ ТЕЛЕСНИ И ДУШЕВНИ СНАГА.

Ватањ и одбијањ лопте.

(Гимнастичка игра за једно дете.)

I. Бацај лопту на дувар или у вис и ватај је овим начином и редом бар по пет пута свако :

1. А) Стојећи на обе ноге и пуштајући лопту с рамена : а) бацај десном руком, ватај обема; б) бацај и ватај само десном; в) бацај десном, ватај левом; г) бацај левом, ватај десном; д) бацај и ватај левом. — Б) Пуштајући је оздо, с колена, бацај је и ваљ по истом реду и начину, као под а) б) в) г) и д).

2. Стојећи на једној нози : А) дигни десну, стој на левој, па бацај и ватај као под 1. А) и Б). — Б) дигни леву, стој на десној, па бацај и ватај као по 1. А) и Б).

3. Пуштајући је испод ноге напред : А) десном руком испод десне дигнуте ноге : бацај и ватај је као под 1. А) а) б) и в). — Б) левом руком испод леве ноге : бацај као под 1. А) а) г) д).

4. Разкорачи и сагни се, па бацајући је између ногу натраг и брзо исправљи ватај је као под 1. А) а) б) в) г) и д).

5. Окрени леђа дувару и наслони главу на дувар, а ноге нека су подаље, па бацај преко лица и ватај, као под 1. А) а) б) в) г) и д)

6. Клечећи : а) на обе ноге, бацај и ватај као под 1. А) и Б). — б) клечећи на левој нози, бацај и ватај је исто тако; в) клечећи на десној нози бацај и ватај је исто тако. г) клечећи на левој бацај је испод десне као под 3. А). д) клечећи на десној нози бацај и ватај као под 3. Б).

7. Лежећи бацај и ватај је као под 1. А) и Б).

II. Одбијај је длаком на дувар или у вис колко више реда можеш, да не падне на земљу 1. А) стојећи на обе и одбијајући : а) само десном руком б) само левом; в) на измењце десном па левом. — Б) Стојећи на једној : а) само на левој нози, и одбијајући је исто тако; б) само на десној и одбијајући је исто тако. — В) клечећи : а) на обе ноге, и одбијајући исто тако; б) клечећи само на левој; в) клечећи само на десној. — Г) У положају као озго под 5. — Д) лежећи.

III. Узми две лопте, па бацај десном руком єдну за другом а ватай левом тако, да док єдна у вис иде, друга да є већ доле уваћена и додата.

IV. Одбијај а) єдну єдним, другу другим длаком; б) десним длаком да пада на леви, левим да пада на десни; в) десним обе; г) левим обе.

Тако се могу узети три лопте: а) две на десну, єдна на леву руку; б) две на леву, єдна на десну; па онда четир лопте, на сваку руку по две уєдаред.

Петлови.

(Гимнастичка игра за друштво деце у полю).

На кога коцка падне тай є петао, а остали су петлићи. Најпре се одреди дугачка мета. На сред мете стане петао. Сви петлићи стоє на єдном краю мете, и мораю на други крај претрчати, а да се ни єдан неда ухватити петлу. Петао гледа да єдног ухвати и ако га є пре нег што є онај на мету дотрчао само толико стигнуо, да га шаком по рамену дохвати, то є онај дужан петла на раме узети и до сред мете донети, па онда буде и он петао. Онда трче петлићи опет натраг, а петлови их ватаю, док не постане половина петлови; а онда они кой остану неухваћени узяше петлове, и ови су их дужни на свои леђи пренети од єднога краја мете до другога. Што є мета већа, то є игра лепша.

Слепа мува.

(Погађачка игра за друштво деце.)

Сви стану у коло и увате се рукама. На кога коцка падне, тай є слепа мува. Томе се марамом очи вежу, да ништа не види, па стане на сред кола. Онда се коло окреће, док мува длан о длан не удари. Одма коло стане, а мува приступи єдном, ухвати и погађа ко є, па ако погоди, онда є онај мува; ако не погоди, враћа се у среду кола, па иде по ново. Погађаня има различни врсти, и мора се на почетку игре уговорити, коим ће начином мува погађати: пипаюћи уваћеного само по глави, или само по лицу, или само по руци, или само по аљинама, или познаваюћи га по гласу, и онда мора уваћени изврнутим гласом маукнути, или кукурекнути и т. д. Могу сви у колу и седити; онда се мува везани очию мора неколико реда у сред кола окренути, па онда приступати, ватати и погађати.

Боє.

(Погађачка игра за друштво деце.)

Сво друштво седне у коло. Єдан започне игру овако: баци мараму на кога у колу хоће и рекне бою коју хоће, н. п. бело. Одма мора онай на кога є марама пала казати ствар єдну од те боє, н. п. снег, и онда баца мараму далѣ, на кога хоће, и каже име боє, коє хоће, да онай погоди єдну ствар те боє, па да баца далѣ. Ко не пази, или не уме да погоди, или ако рекне ствар, што є већ речена, мора дати залогу.

Кад су се довољно наиграли, онда се одкуплую залоге овако: нека онай чия є залога приповеди єдну приповедку, или рецитує песму, ил зада ил реши загонетку, ил каже єдну или одређен брой пословица или изречења, или одпева коју песму, или одигра коју гимнастичку игру ѝ. т. д.

Ова игра може се начинити за старију децу мало тежа ал и забавнија том погодбом, да се сме казивати само име ствари из те собе, или из поља, или из шуме, или само животиње, ил само цвеће, ил каменѣ и т. д. а одкуп залога том погодбом, да се мора свака код свакога од друштва башка одкупљивати оним предпоменутим одкупима, и то како ко од другова хоће.

Прикривена имена.

(Погађачке игре у писменима.)

У овой задаћи ѝма прикривено име єднога нашег великог и славног српског юнака. Ко є то?

Ја сам лепо дрво. Стави преда ме *г*', онда сам брдина. Стави *к*', онда сам покривало. Са *з*', сам леп час дана. С *м*' би сав свет поморила. С *ћ*' би око ископала. Одкини ми главу и надостави *к*', онда сам животиња чудног створа и оклопа. Одкини њойзи главу па замени с *м*, овда є красан цвет, а нѣгово ситно семе од кашља лек.

---

12. Гостию.

(Єдна рачунска задаћа.)

Било у єдној гостионици 12 гостию. Ови се погоде с крчмаром, да ће сваки дан у другом реду седити, па да не иште плате, док они све редове не изређаю, а кад изређаю, онда ће му на єдаред платити сваки по 1000 ф. Пита се колико су реди умели променути се? Зна се да могу своја места променути 3 госта 6 пута, 4 госта $6 \times 4 = 24$, 5 гостию $24 \times 5 = 120$, и тако иде даље: износ 5-орице умножи са 6-орицом, износ ових са 7-орицом, износ ових са 8-орицом и тако даљ до износа 11-орице са 12-орицом. Ако су гости сваки дан триред єли, колико су се реда могли изменяти, ако су сви од 20 год. били, кад су започели и сви до 100 год. живили; єд доцекао крчмар плате?

Проливанѣ течности.

(Єдна физикална игра.)

„Превући воду или вино из пуне чаше у празну.“ Метни две празне чаше єдну уз другу. Узми узицу пролиѣаће артиє и пресави є тако, да єдним краєм допре до дна єдне чаше, а другим краєм, да само преко руба друге чаше вири у ню. Онда напуни ону чашу водом ил вином, у коіой узица допире до дна, и остави на миру. За неколико часа прећиће кап по кап сва вода из пуне чаше у празну, проливанѣм узице. Место артиє може се узети и узица памучна и т. д. Место две чаше, може се наређати и више чаша єдна уз другу; ал онда треба за сваку чашу по єдна узица тако стављена, да єдним краєм довата чашу из коє ће вући до дна, а у другу чашу у кою ће преливати да само краєм вири.

Загонетке и загонетна питања.

Даштомити дашто: 1) Ти мене виіаш, а ја тебе; ни ти мене стиже, ни ја тебе.

2) Ја сам дрво с 12 грана, свака грана 4 гњизда, свако гњиздо 7 тица.

3) Дођоше тице без перја, седоше на дрва без лишћа, дотрча момче без уста, поіеде тице без перја.

4) Шта прође кроз све трње и брекове, и нигде се не огребе.

5) Ко преде, а никад му конца не видиш.
6) Које је најјаче писмо у Азбуци.
7) Ко иде по води, а не укваси се.
8) Како би написао „жива мишоловка“, са пет писмена.
9) Које двапут умре, а једанпут се роди.
10) Које двоје деце није имало матере на свету.

II. НАУКЕ.

Пословице.

Ако ће прасе стикар обући, оно ће опет у брљу ући.
Боља је памет нег оклоп.
Боље и празна кеса нег празна глава.
Боље комад леба у торби, нег појево перо за капом.
Боље ништа не знати него којекако.
Боље слеп очима, него слеп памећу.
Бољи је један штедиша, нег десет радиша.
Више вреди што жена заштеди, нег што муж завреди.
Више учине господарове очи, нег обе руке.
Ко неће да учи писати пером, он ће мотиком.
Ко много пита много научи.
Ко немари за рад, нек се не тужи на глад.
Ко не поштује крајцаре не стече форинте.
Ко ништа нема, ништа и не вреди.
Ко памети има, а да шта нема?
Ко памети нема, а да шта има?
Ко се не стиди лагати, не стиди се ни красти.
Ко се стиди питати, стиди се знати.
Ко рано устаје вас дан му добар настаје.
Ко у младости ништа не вреди неће ни у старости.
Лењом срећа не процвета.
Луда је глава часком крвава.
Срамота је не знати, ал још већа учити пехтети.
Што немаш и незнаш, нит си вредан да имаш, ни да знаш.
Нека муж још толико завреди, ако жена не штеди, ни једно луле дувана не вреди.

Вук и човек.

(Једна прича).

Стаде лисица казивати вуку о снази човечијој, како му ни који звер не може ништа, и како морају сви Бог зна како лукави бити, да се само могу живи одржати. На то ће рећи вук: да ми га је видети, одма би га расчупао. Ако си то рад, рече лисица, а ти дођи у јутру мени, па ћу ти га показати. У јутру дође вук пре зоре, и лисица га изведе на пут, куд ловац сваки дан пролазаше. Прво нађе неки старац. Је ли оно човек упита вук. Није, рече лисица, оно је бијо. Затим нађе једно ђаче с' књигама под руком. Је ли оно човек? Није, оно ће тек да буде. Најпосле нађе ловац с' двоцевком о рамену и с' ножем о појасу. Онда рече лисица: ено оно је човек, ако смеш на њега ићи, а ја утеко у рупу. Вук пође на ловца. Кад га опази ловац трже се, јер не имаде у пушки танета; али опет натеже и сасу сва зрна вуку у очи. Стиште вук очи, па нађе ближе. Ловац му сасу и другу цев. Цикне вук од бола, па дође ближе, већ ловца да ухвати; али овај трже нож, па удари вука и с' лева и десна тако, да онај сав у крв огрезну и вриштући лисици у рупу утече. Шта је ујо, викне лисица, како прође с' човеком? Зло синовче зло и наопако, писам ни помишљао, да је оно пашче онако снажно. Најпре скиде неку цев с' леђа и дуну у њу, а мене посуше зрна, свеми очи изпржише; после дуне још једаред, а мени севнуше муње око носа; а кад му још ближе дођо, ал он извуче некакво сјајно ребро, пак ме удари два три ред, умал' мртав непадо. Видиш, рече лисица, какав си фалџија, али тако прође, когод се размеће.

Војвода Евген Савојски.

(Историчка приповедка.)

Ни єдан човек није учинио аустриском двору ни толико многи, ни толико велики услуга, као војвода Евген Савојски. Ово є био єдан од највећи духова, како на бојном пољу, тако и у царевом савету. Троици царева Леополду, Јосифу I, и Карли VI био є он у сред они највећи бура у спољашњим ратовима и унутрашњим немирима најснажнији штит и обрана.

Евген рођен у Паризу год. 1663 био є најмлађи син Евген-Морица војводе Савојско Карињанскога, кои є био капетан у краљевој гарди. У детињству био є Евген врло слабачак и болешљив, и зато га одреде родитељи на свештенички чин. Али се ово младом Евгену не допадне. Војнички живот, то му бијаше од детињства срце и душа. Приповедке о биткама и ратовима волио є нег Бог зна шта, и слушао би их дан и ноћ. Кад є чуо бубњеве

и трубе, одма се сав успламњавао. За њега не беше већег радованя, него гледати лепо наоружане чете војске.

Кад му умре отац, и мати се одсели из Француске, оста Евген сам, и мога слободније собом располагати. Тада се одлучи на војнички чин, па оде краљу и заиште, да му даде управњено на некој драгонској регементи полковништво. Краљ му се маленом и кржавоме насмеје и одбије га. „Ја идем далеко туђега цара да служим, рече срдито Евген своим пријатељима, и нећу се другчије у Француску вратити, но с мачем у руци.“ То рекав остави Француску, па дође у Беч и понуди се цару Леополду у службу. Цару се допадне Евген јако и прими га, а турски рат г. 1683 даде Евгену прилику показати се вредна цареве наклоности.

При одбијању Турака од Беча показа Евген толико одважности и срчаности, и тако се допадне војводи Карли Лотриншком, да му овај једну драгонску регементу даде. И у Угарској отликовао се Евген у свакој прилици, ал особито на Муачу, где баш он са свом коњицом учини, те се бој с Турци онако сретно по цара оконча. Одма после битке посла га војвода Лотриншки у Беч, да сам цару глас о победи над Туцима однесе и препоручи га цару овим речма: „Од овога младог јунака биће у своје доба велики војвода.“ Године 1692 у једном бою са Французима изврши се Евгенова претња, да ће се само с мачем у руци у Француску вратити. Те исте год. добије од цара орден златног руна, највеће отличје и цар га начини маршалом.

Евген не беше само на гласу јунак, него и један од најизображенији мужева, а при томе чудо мио и драг, и један од најправдољубивији људи. Глас од ови Евгенови врлина допре и у Француску и тек онда се осети краљ Лудвик XIV, какво је благо изгубио у Евгену, ономе малом игуману, као што га он у шали називаше. Онда га хтеде радо натраг довући и обећаваше му маршалство и гувернаторство и још преко свега по 2000 дуката на годину, само да пређе њему, али му Евген одговори: „Доцно је, и сам царски маршал, дужност и благодарност обвезује ме моме господару бити веран.“ То беше онај славни јунак, кои оно год. 1697 противу султана Мустафе и његове грдне силе започе мегдан.

---

2. ПРОПАСТ ТУРАКА НА СЕНТИ. После поразе Турака на Сланкамену долазилису они опет у већим и мањим четама у Срем и Банат, али се нису могли осветити за Сланкамен. Дола-

зили су у Варадин и у Тител, али свуда одбияни само су сиротињу по селима плячкали и жене и децу у робље односили.

Год. 1695 дође и сам султан Мустафа са великом војском, на оставивши яку посаду у Београду пређе на Панчеву Дунав, остави помоћи темишварском паши, и оде на Липово, кое после крваве битке отме, па онда узевши и Карансебеш и Логош врати се натраг. Друге године дође іош с већом војском преко Баната под Тител, где наше побиє, али са великим своим губитком, и одатле падне под Варадин и обседне. У томе пристигне озго с царевом војском Евген. Султан не уздаюћи се, да ће код Варадина велико шта учинити крене се отуда, да на Сенти Тису пређе, па да иде узети горњу Угарску и Ердељ, где не беше царске војске, а пуно бунтовника, кои га онамо позиваху.

Узастопце за Турцима удари и Евген. Нѣгови коняници потуку и увате єдног турског пашу, и од тог чую, да є султан на Сенти ударио преко Тисе мост и с коняници преко прешо, па сад превлячи топове и осталу цебану, а војска са нешто топова и коняника іош є на овой страни Тисе обкопана у двоструки обкопи.

Евген заповеди, да се одма трчи за Турцима и пошти сам напред, па кад са свом војском наблизо Турака дође, даде знак и сви јурише у Турке. Турци оборе кишу топовски зрна на наше; али у Евгеновой војсци беше толико одушевленѣ, да нико и не помишля на смрт; те тако не марећи за турски одпор и њиово убоито оружѣ ударише наши напред док први обкоп не узеше. Онда улете са сви страна у Турке тако отимлюћи се ко ће пре, да кананици конѣ остављаше и с голим мачевима у Турке падаше.

Док се тако єдан део војске у обкопу с Турци клао, дотле други део под војводом Штаренбергом, где највише Срба беше провалл са стране у Турке и одцепи их од моста. Сад више Турци не имаше куд. Велики везир видећи да не може више на ону страну пређи стане викати на Турке да се у обкопи бию; али Турци изгубивши веру посеку нѣга и више други војвода, па се повуку у други обкоп. Евген јуришн за њима, и Турци стешњени да помогоше ни сабляма измањивати изгубе дух и окрену у највећем страху бегати на Тису па са стрми бедема доле скакати.

Кад се битка започела стаяло є сунце близу захода, а док сунце 11. Септ. 1686 заће и ова се страшна погибия Турака оконча. Преко 20,000 паде мрзво у обкопима, а више од 10,000 подави се у Тиси.

Сву ту страшну пропаст гледао є султан из оне стране Тисе, али ниє мого помоћи; псово є и плакао є, и као бесомучан по земљи валио се и браду чупао, али узалуд; најпосле у просте аљине преобучен утекне ноћу мраком у Београд, да га нико не знаде; а његова застрашена војска, држећи да є и он погинуо или да є уваћен остави сав табор и све што беше у њему па побегне куд коє.

Други дан пређе Евген преко, и заузме султанов табор, у коєм уватн 8000 натоварени кола, 6000 натоварени камила, 7000 коња, 15000 волова, 160 топова, 260000 топовски танади и небројно застава, коњски репова, бубњева и сребрни свирала. У султановом шатору, коєг на 50,000 фр. вредности ценише наће єдну саблю од неоцењене вредности и узме целу војну касу са 5,000,000 фр. Још нађе и много кола пуно веруга, што Турци допеше, да роблѣ вежу и воде.

То беше прва победа, што є одржа Евген као главни заповедник цареве војске, и то беше најстрашнија пораза, што є Турци у последња доба претрпише. Ту започе Евген своє сяјне победе на коима себи вечиту славу остави.

Одма после те поразе узме Евген нешто Штаренбергови Срба и оде у Брод, па удари у Босну и свуда Турке сломивши узме Сарајево. Сломљени Турци мораше пристати на мир, кои се 26. Јан. 1699. у Карловци утврди, где цару Леополду уступише целу Угарску са Ердељом и Славонном а само Срем и Банат остаде још неки час у њиовим сломљеним шакама, док и ово не пустише.

(Продужиће се.)

Мати.

(Из науке о дужностима).

Мати є човеку после Бога прва светиня на земљи.

Ко нас є на свет изнео и онако слабе и неяке на свои недри одоно и одгеговао? Мила майка. Ко є небројне ноћи над нашом малом постељицом без санка проводно, кад смо мали и слабачки час од оне болести пиштали, час у оном болу превияли се? Мила майка. Ко нас є на свом наручју по топлом сунцу и чистом зраку нашао, да нас ту животом и спагом напои? Мила майка. Ко нас є, кад смо на слабачки ногу єдва се држати могли

прихватаюħи за руке ходити учио? Мила майка. Ко нас є са милиħм погледма и гласима учио прве речи сладкога србског єзика проговарати? Мила майка.

И ко би умео изрeħати све оне небройне милости, што нам є свакоме своя майка чинила одма од настанка нашега на свет, пре него што смо сами за себе шта знали и пре нег што смо умели чиим іой благодарни бити. На любав и милост майчина трає и даљ и непрестає док год нѣзино срце бие. Она се брине и ради и Богу моли и за свою одрастлю децу, она их чува од сваког зла, светує од сваке опасности, теши и гледа да одлакша болове и у одрастлом веку. Майчин благослов и майчина любав прати децу кроз цео век и кроз цео свет. Своіой деци за любав жртвує она свой сан и свой мир, жртвує своє здравлħ и готова є за њи свой живот дати. Любав и милост нѣзина тако є велика, и стална, да ако дете и погреши, и ако іой найвећи бол начини, не само да праша и заборавля, него чим се оно покаe, она га са новом іош већом милости прихвата, чим руке њойзи пружи.

Зато є прва и найсветия дужност свакога детета, свою матер любити, поштовати є и благодаран іой бити; а та любав, то поштованьħ и благодарност код манħг детета у томе є, да є слуша речи и делом и да є умилято око нħ; а одрастлия деца треба да се отимлю, да іой не само посо одлакшаю, и не само да се чуваю, да іой нигде ни у чем жао не учине, него іош да смишляю и да све оно чине и траже, чим ће њойзи радост начинити. А како є лако своіой майци радост начинити! Шта га небройно прилика сваки час има, где дете може са малим трудом, са малом жртвом майчино срце Бог зна како обрадовати, и ню за онай час найсрећнином начинити: кадкад є само мно поздрав и загрляй, наймалецнии дарак или по пека срдачна реч и жеља, као о имендану, новом лету ил крстном имену, што нѣзину задовольну душу у найвећу радост и до суза доведе.

Добра кћи гледи чим мало порасте и ояча, да майци своіой на помоћи буде и да іой посо колко год може одлакша; а добри син слуша и кад сасвим одрасте свою светуюħу майку исто онако вольно и радо, као што є слушао, кад га є неяцка за руке водећи ногом полазити учила.

Али, та добра майка мало по мало остари и ослаби; седе власи обузму ону милу главу; дугог живота рад и патня измучи оне руке, што су свег века за нас радиле; ведро око нѣзино потамни и погрблħна од старости єдва се на изнемогли ногу држи. Тада треба да се любав и благодарност дечия найлепше

покаже. Тада прихвата добри син посрћују мајку, као што є некада прихватала она нѣга, а добра кћи бдиє над њом болном у постељи тешећи и негујући є, као што є она њу неговала и чувала; тада траже добра деца њојзи неге што болѣ умеу, нит знаю за кою светиу дужност и бригу, него старој мајци своіој дане продужити и колко є можно радостиє учинити. На кад и последњи час нѣзин куцне, они су око нѣ, молећи се Богу за њу и чуваюћи є тако, да ѝ последњи поглед нѣзин на њиовим лицима види любав и благодарност, па благослов умируће мајке њима є најскупоценије благо. А кад се најпосле и оно мило око угаси, коє є сав век свој онако брижљиво око нас ишло, онда приступа благодарна рука деце и склапа ладне вежe, а вреле сузе љубави потоком се лиу на ладан гроб миле и добре мајке.

Да би само код све деце тако било! Ал ниє свуд тако! Има неваљале деце, коя неће да помисле, шта є све мати за њи чинила, колико се бринула, радила, мучила. Бивало є тако неваљале деце, што су свою у старости мајку изсмевали, и са грдним речима на њу насртали. Бивало их є и тако бездушни, коп су немарно оставляли свою стару и немоћну мајку, да се са сваком невољом бори и у њоѝ пропадне. Тешко такоѝ деци! њи ће Бог најтеже покарати!

Мајчин благослов и Божиѝ све єдноє, а мајчина є клетва страшниа од Божиє.

О чистоћи.

(Изъ науке о чуваню здравља.)

„Болѣ бити и сирома, а здрав и яки, нег богат, а болестан и немоћан. Здравлѣ є више него икоє богатство, нит има блага над здравлѣм.“ Св. Писмо.

Нема сумнѣ, да є чистоћа основа здравља, а нечистоћа легло сваке болести. На кад є тако, и кад сваки чистоћу имати може, когод оће, єр му на вољи стоі, онда є нечистоћа свакоме на срамоту и на поругу. Нечист човек сваки є и лењ и срамотан и безстидан човек, и доиста треба дебеле безстидности, да ко своє собствено Богом тако дивно устроєно и на найвишу послугу живота даровано тело занемари и напусти, да у нечистоћи и у гаду пропадне. Сме ли ко рећи, да му ниє можно држати се чистоће? Ниє ли воде, найболѣга лека противу нечистоће свуда

у изобилію? Зато треба плювати на свако оно леньо дете, кое неће ни свои руку и образа да опере. Сваки дан треба да є то први посо: умити се и опрати, и то чистом и свежом водом. Ко се чешће не опере и не измие, не само да му кожа неможе уредно испаравати и крв чистити, него ни овай свеожившлюћи и крепљћи воздух неможе кроз ню улазити ни тела снажити. Силно є люди допало различити болести и пропало ядно и чемерно само зато, што су напустили, да их нечистоћа и гад живе поеде.

Ко се неби згадио на оне људе и децу, кои никад косе на глави несчешљаю, него є чупаву и пуну праха и блата напусте, те се и вашя и свакояки гад у ню залеже, иза кои одма свакояке гадне болести напћу: смрдљиве красте и ране по глави и по врату, по лицу, посу и по очима. Има дегде пуни кућа и пуни села свакояки гадни оспа, шуга, чирева и крастетина, а од куда? Само од нечистоће и од неопера.

Шта га их силно люди и деце има, што од люти болова зубоболћ готово до лудила и очаяня долазе, а узрок є само нечисто држанћ и неопер зуба. И њи валя свако ютро чистом водом, и ако ние четкице при руци, прстом или чистом крпом добро изтрти и пропрати.

Нека дакле сваки упамти и нека се чисто држи, умиваюћи сваки дан руке, лице, врат и прса, а сваке неделћ єдаред бар и ноге и цело тело чистом водом, ако сапуна ние, и счешляваюћи косу сваки дан, а сарезуюћи ню и нокте, кадгод треба.

Али чистоћом тела ние іош учињено све. Нуждно є рад здравлћ, да є и одело чисто, и постеля, и цео стан. Ако се непромену чешће, бар двареда на неделю кошулћ чисте, и добро опране, оно се напуне зноя и блата, пак и кожу упрляю, и не пропуштанћем испараваня с коже часом болест наведу.

Има небройно случаєва, где су люди у нечисте постелћ лежући грдне болести на себе навукли; а како є са чистоћом постеля по многим кућама, нетреба нам спомињати. Па да би какав велики и теретан посо био, постелћ сваке неделћ чисто пресвући и сваке неделћ по єдаред на сунце изнети, разастрти и оставити, да их чист зрак добро промане. Много се реда већ догодило, да су люди туће постелћ особито перћ купуюћи, а не гледећи на чистоћу найопасние и найгадние болести на себе навукли и свакояки гад у свою кућу унели. Кадгод ко на туђу постелю лећи мора, нека увек загледа, є ли чиста и чисто навучена, па ако ние, онда є болћ, да у своим альинама легне.

Нечистоћа по становима іош є далеко школьивија. Она уквари и отрує сав ваздух по собама и одаяма, те тим іош већма здравлю науди. Чист и свеж ваздух є прва потреба за живот здравлѣ и снагу. Зато валя прозоре сваки дан отварати и што дуже отворено држати, да нечист ваздух изаће а чист уће. Док ниє по нашим кућама запшивени прозора било, и док су сви више на полю седили и лежали него се по тима малима, загушльивима и смрдльивима собицама завлачили, дотле су се сви здравии и снажнии рађали, здравии, снажнии и договечнии били. У тесним и смрдльивим собицама само страшльиви и нечисти люди седити и живити могу. А да шта да се рекне о оним рупама од соба, где су патоси и дуварови и сви намештаи пуни блата и гада! Нека се стиди свака домаћица, коя ниє кадра ни то чисто држати; то ниє домаћица, него неопер, код коє се сваки гад и свака поган залеже. А іош горе су оне, коє ни посуђа не перу, што рад єла држе; код такових не само да свакояке болести него изађу и отрови кои читаве породице утамане.

Догађаи о животиньама.

ДОСЕТЉИВОСТ ПАСИЯ. Ранару Марану у Паризу дође єдан приятель и доведе керића пребијене ноге, те замоли, да се прихвати и да ногу превие. За любав приятелю прими се Маран и излечи керића. После неколико неделя стане нешто гребсти на Маранови врати. Кад онай врата отвори, уће излечени керић са іош єдним исто онако пребијене ноге, кои се за своим вођом єдва вући могаше. Маран се зачуди досетљивости керића, кои се почне око нѣга свакояко умилявати, молећи готово да проговори, да се и друга нѣговога прихвати. Маран учини па излечи и овога.

КРВОЛОЧСТВО МАЧКЕ. Реформатски свештеник Марият у Енглеской имађаше єдногa великог мачка, коег є врло волио и више од 10 год. тако држао, да га є на трпезу уза се стављо и од свакога єла увек на чистом таньиру и нѣму давао. Єдаред позове Марият госте на обед, и не стави мачка на трпезу. Мачак гледаше из прикрайка, оћел' и нѣму таньир пружити. Марият не учини, него баци єдан комад меса мачку под стол. Овим увређен мачак нехте єсти, него се одма повуче из собе и нестане га. Кад се после обеда разиђу гости прилегне Марият малко да оддрема, и заспи, а нѣгов брат изаће мало у баштy у шетню. Єдан часак затим донесе писмоноша писмо на Марията. Брат прими писмо и пође у собу да преда. Кад у собу уће како се грдно зачуди кад опази брата свога свега крвлю обливена и мртва. Најпре помисли, да є онога кап ударила, али разгледавши учинему се по врату као гре-

ботине од мачји ноката. Мачак лежаше у истој соби и чињаше се као да спава. Брат, кои природозналац беше, да се увери, да л' є доиста мачак убица привеже убићному конопац за ногу да мачак неспази, па заповеди, да сви из собе изађу и онда из прикрајка тргне за конопац. Чим се нога мртвацу задрма скочи мачак и поново стане врат мртвацу чупати. Тим се брат увери па зграби мач и стане мачка вијати, али лукави звер утече и никад га више невидоше.

ЛУКАВСТВО ЛИСИЦЕ. Неки лекар имађаше лисицу, кою є тако упитомно био, да є преко дана пуштао слободно по кући ходити; $\frac{1}{2}$ ер никога она ни од људи ни живади и живине ненапастоваше. Кадкад є лисица обдан и у шуму одлазила, али под вече се опет кући враћала, и само є ноћу везана на ланцу бивала. Єдаред осети, да є огрљак од ланца довољно простран, да се може извући, пак се пролукави и оде сваку ноћ извлачитисе, па по суседству кокоши ватати, али пре зоре є увек опет код куће у ланцу била. Видећи є свако јутро на ланцу нико с' почетка и не помишљаше на њу, али доцније узму вребати и доиста є ухвате.

Тице.

Понајвише є несмисленост и непажња на природу, кад ко на место да тице као чуваре у пријатељ пази и брани њи као душмане гони и тамани; или є само луд и пуст несташлук, или оно урођено штеточинство, што се обично на занемареној деци вића, кад зађу па тичија гњизда скидаю ил свалюю Школа и кућа, и родитељи и учитељи валяло би да заєдно науком и саветом настоє, да се та распуштена деца од онога лудог и пустог рушења тичија гнизда оставе, и место тога да се науче мотрити и пазити на живот тица, па да их још у своє куће и баште маме, да се ту настане и одомаће. А мало само пажнє довољно би било, да сваки увиди њиову вредност и позна велику по нас корист, па да их чува и да то чуванє сваком приликом најтоплије препоручує. Ево ћу само неколико примера да о томе наведем. У єдном стакленяку видио сам на лишћу на три дрвцета руже валяда на 2000 вашица. Ту донесу и пусте єдну сеницу, па за неколико часака похвата ова све вашице и сва три дрвцета на чисто отреби. Гледао сам єдног црвендаћа, кои є у соби за єдан сат на 900 мува похватао. Єдан пар ноћни кобаца потамани вечером у єдном часу читав рој мушица. Єдан пар царића донесе своим тичићима

у єдном сату по 30 до 40 пута по єдног црвка ил мушицу. Тако є сеница за воћняке а особито за шуме од неоцењене користи, нарочито противу оне најшкодљивије лептирице паликоже. Истина, сеница се неусуђує на ову жежљиву гусеницу, али іой сва јаица потамани. Єдна єдина од ових лептирица нанесе за єдно лето кадкад и по двареД по 6 до 8 стотина ја, а єдна сеница поєде их са сваи тичићи за єдан дан по читаву пљаду. Чим се где ова шкодљива лептирица накоти, одма су ту и сенице и царићи, ако их само будаласти људи неразпланше, па лети и зими пѣзина ја по дрвлю траже и тамане. Уз сенице присаюзе се и пузавци, кои та лептирска гиѣизда и под кором дебала наћу и сва поєду. Саме врабце ваља већма пазити, него што се обично чини. Єдан пар врабаца донесе своим тичићима на дан по 250 до 300 гусеница ил црвића. Кад се дакле проесани корист, што є тим требљѣњем гусеница ови почине, то се неможе она котарица трешања, грашка ил жита, што ови по воћняцина, баштама ил њивама покраду, ни у обзир узети. Исто су тако користне и савуляге. Оне потамане ютром и вечером грдне гомиле шкодљиви ноћни лептирица и њиови гусеница. Где се она погана буба кокица накоти, ту є неколико совуляга од неоцењене користи. Ал исто су тако и чворци, чавке, вране, крешталице, стракани и друге. Булюна донесе свако 5 минута по єднога миша у гниздо. Гледо сам єдан пар совица коп су єдно вече 11 мишева своим тичићима довукли. Готово све ситниє тичиде ранесе преко целе године, а особито за време легла и одранюю своє тичиће самим гусеницама, црвма, лептировима, мувама, пауцима и другим гадом; тако су: све пиньице, патицврци, ципе, стракани, муварке, дроздови, говедарке, царићи, ковачићи, сенице, шеве, зебе, штрнадци, ласте, пузавци, славуи и ко би их све изређао. Те тичице потамане милионима лептирски ја и гусеница, мува и мушица, бубица, мрава, вашица, црва и осталога гада, и то чудноватим поделењем тога посла, кои им є у овом великом домостройству природе одређен: єдне траже највише єдну, друге другу врсту тог гада; єдне их вребаю и ватаю на лишћу и цвећу, друге на деблу, неке испод коре, єдне их ватаю на летеню, а друге траже и чепркаю по земльи.

По томе су нам дакле све ове туце најверниi саюзници, коє нам треба привлачити и чувати, наместо што их гонимо или што напуштамо, да их луда и пуста деца гоне, плаше и растерую. Без помоћи тице ниє можно земльоделцу обстати, ако овай то и незна. Тице нам чуваю усеве и расаде и воћа и шуме од

пустоши небројне гусенице, бубе и свакоjака гада. Зато ваља сваки, ко и најманьи комадић землѣ има, све можно да употреби, па да тичице ове намами и ту одомаћи. А за то се пре свега ваља, да њихова гњизда на миру оставља; єр тичице те колико су малене, опет су толико паметне, да одма осете, где се најсигурније настанити могу, и без стра од пушака, замки, клопа, батина и камења живити; а когод има ока и ува да види и чуе живот у природи, тай ће по воћкама и расадама познати, и по цркви и времи тица чути, где су домаће и сеоске старешине паметне и д ца добра; єр, где се тице пазе и чуваю, ту их гомила цркуће и своје песме пева, а треблѣнѣм онога шкодљивога гада найвећма свою благодарност показую. Па та разлика не опажа се само од села до села, него ћеш и од селишта до селишта познати по богатиєм листу и цвету, кои домаћин уме већма ове чуваре и пријатељ пазити и чувати. А може се за ово још и више шта чинити, не само распуштену и неваљалу децу одбијати, да те полезне тичице нерастерую и гњизда њихова недираю. Кад многи спрема стан за роду мећући точак на димњак, а само из наклоности пл суєвере, то може исто тако и овим малим тичицама, ако не из особите наклоности, али бар рад своје собствене користи чинити да се ту стане и нагњизде и ово им одлакшати очистећи све рупе по старим гранама и деблима где се тиче радо гњизде, од плесня и маовине, или поправлѣћи од стари дасчица мале сандучиће са више одаица и малим улазним рупама, па привежући их за гране по дрвима, рупама на исток окренуто, да су од киша сигурне. Ко тим мале ове тичице у своја воћа и баште намами, а уз то и њихове непријатељ луду и пусту децу, што гњизда руше и ја узалуд ваде одбиє, код нѣга ће се брзо одомаћити, и окром користи многу му забаву и весељ чинити; а корист ће набрзо сваки опазити на воћу и на цвећу, на расадима и на усевима, па труд онай и трошак, коєг буде имао око правлѣња оних сандучића и чишћења рупа доиста ћему се плодоструко накнадити и наплатити.

Лист овай излази сваког месеца єдаред; кошта 1 фр. на год.

Изд. и уређуе Др Ђ. Натошевић. — Штампа кралѣв. угар. свеучил. печатња.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 3. У Будиму 15. Фебруара 1865. Год. VII.

Синодски предлог

о србскимъ основнимъ школама.

(Продуженѣ.)

29. ПРЕМИЋ. Приликом испита могу се прилежной деци неке премиє дати, коє председатель испитни по назначеню учителѣвом раздає.

За набављенѣ премия може мест. школ. управитель из местног школ. фонда колко є нуждно новаца сваке године извадити.

За премиє ниє слободно друго шта давати, но само књижице ил иконице, коє митропол. црквени савет одобри.

30. ШКОЛСКИ ОДМОРИ. За одморе одређенису окром недельни и празнични дана зими среда по подне, а лети цео четвртак, али ако преко неделѣ праздник падне, то се има школа у одморни дан накнадити.

Одмори о великим празницима су: о Божићу 5 дана, почевши са туцинним даном; о Ускрсу 6 дана, почевши са великим четвртком; о Духовима 3 дана.

Велики одмор трає на главним школама од 18. Августа до почетка Октобра; а на осталим школама по местним потребама, а то є или као предпомењуто, или од Петрова до Преображења; само у бреговитим пределима у Хрватской и Славонии од Аранђелова до Богоявленя.

О виноберу где га има имаю се деца на 5 дана разпустити, а дане те има мест. школ. управитель одредити.

И о великом разпусту имаю деца недельом и о празницима пре службе божиє у школу доћи и у цркву ићи, другчиє се каштигую родитељи исто као и за одсудства од редовне школе.

31. ИЗПИСИВАНѢ ОД ШКОЛЕ. Пре навршене 12 односно 13 год. неможе ни єдно дете од ове школе одпуштено бити, окром неки под 25 наведени случаєва.

Деци, коіой само два ил три месеца до пуне 12 односно 13 год. треба, може дисцезански школ. инспектор одпуст дати, ако су добар успех учинили.

На краю 12 односно 13 год. има свако дете из сви за ову школу прописани учевни предмета, ако є можно у присудству дисцезанског школ. инспектора изпитано бити, и ако іош ниє довольно научило науке вероизповедне, и читати, писати и рачунати, то мора и далѣ у школу ићи, окром да є тако тупоглаво, да ни надежде нема, да ће то моћи научити.

Коє дете добро изпит положи, добива одпуст од ове школе и о том сведочбу.

У ту сведочбу има се уписати прилежност у походню школе и успех у поєдиним наукама.

За ту сведочбу има свако дете 50 нв. у местни школ. фонд платити.

32. ДЕВЯЧКА ШКОЛА. У коіой год обштини два учителя основне школе има, има єдан само мушку, а други само женску децу учити, и по томе се имаю одма мушка и женска деца одлучити, другчиє женской деци одлучена места, скамиє одредити.

Исто тако ако є више учителя у месту, има их половина мушку, а половина женску децу учити.

У свакой девоячкой школи има се уредити учителька за женске радиѣ, и ова има децу не само у плетиву и везу него и у другим нуждним домаћим радняма обучавати.

За девоячке школе имаю се умолити разумне госпоће, да као вештакиње повремено своє предлоге ради болѣг напредка ове школе и деце обштини подносе.

33. ГЛАВНА ШКОЛА. Дисцезанска школ. власт има се постарати, да се у већим варошима и местима главне школе дигну.

Главна школа има 4 разреда са 4 учителя, и свога собственог управителя.

Учителѣ и управителѣ главни школа именує митрополит. црквс. савет на предлог дотичне консисторије.

За учителѣ главни школа могу само они предложени бити, кои су од (под 9) поменуте изпитне комисије проглашени, да су способни за учителѣ на главной школи.

За управителѣ глав. школе могу само онаки люди предложени бити, од коих се известно надати, да ће позиву овом подпуно одговорити.

За управителѣ глав. школе ваља суразмерну награду одредити.

Учительима на глав. школи повишує се дечеталии прилог макар плата 600 ф. а. в. и прешла.

На глав. школи учисе окром они под 22 наведени наука и окром рисаня іош єдан єзик, и то онай, на ком ће деца гимнасиялне ил реалне науке слушати.

Код сваке глав. школе има се завести библиотека.

34. НЕДЕЉНА ШКОЛА. Уза сваку основну школу има се одма завести и недельна ил повтораваюћа школа.

Свако дете дужно є по одпусту из основне школе до края 16 а по потреби и до 18 год. недельну школу походити.

Ослобођени су од ове школе само они, кои другу кою школу походе.

За ову науку има се учителю суразмерна награда дати, најманѣ 1 ф. а. в. од детета.

Зарад уредног походеня ове школе воде се исте оне књиге и стоє исте опе каштиге, као и за обичну школу.

И недельошколци мушки и женски имаю се одлучено учитл, и ако нема два учителя и две школске собе, то се имаю момчад пре, а девойке после подне на науку скупляти.

Цркве ниє допуштено на ову науку употребити.

У недельној школи има се окром повтораваня оног у основној школи свршеног читати наука о земљоделству и домоводству, и наука о чуваню здравля и неге у болести, зарад чега се имаю удесне читанке списати.

На науци недельошколаца има увек ил парох ил други кои члан црке. одбора присудствовати.

И ови ђаци имаю на краю течая явне изните положити, и неможе нико од ове школе ослобођен бити, док на краю 16 или 18 год изпит са добрим успехом неположи.

И ови добиваю по изпиту сведечбу, да су ову школу свршили, и без ове сведочбе неможе се нико венчати, другчиє плаћа дотични парох 50 ф. а. в. у мест. школ. фонд.

При ослобађаню од ове школе има сваки 1 ф. а. в. у школ. фонд положити.

35. ШЕГРТСКА ШКОЛА. За занатлиске и трговачке шегрте има се по варошима недельна школа увести.

У овим школама има се учити: рисанѣ, краснописанѣ, трговачки рачуни, штилистика и просто књиговодство, и има се читати история заната и трговине, за коє се такође имаю удесне књиге списати.

Шегрте, кои іощ незнаю читати писати и рачунати, имаю учитељи за суразмерну награду у вечерњим приватним часима найпре у овом извештбати, да могу у поменуту праву шегртску школу ући.

Кои господари децу ову задржаваю од школе, плаћаю 2 до 4 ф. а. в. за свако одсудство у мест. школ. фонд. Исто тако плаћаю и за свако одсудство ове деце од недељног Богослуженя.

Пре ослобођења од ове школе има сваки положити изпит и о овом сведочбу добити.

При ослобођеню од школе има сваки 2 ф а. в. у местни школ. фонд положити.

И за ову науку има се учителю суразмерна награда дати, найманѣ 2 ф. а. в. од детета.

36. ПОХОДЕНЪ ТУЂЕ ШКОЛЕ. Ни єдно дете неможе туђу основну школу походити пре нег што є три нижа разреда своє народне школе прешло, изузевши она места, где своє нема.

Српску правосл. децу у туђим основним ил главним школама има дотични парох у науци вере учити, на краю год. явни изпит с њима одржати, и о томе извештай дѣецезан. школской власти поднети.

37. ПРИВАТНИ УЧИТЕЉИ И ШКОЛЕ. Ниє ником допуштено привате давати у основним наукама, ако нема на то допуштеня од дѣецезан. школ. власти, другчиє плаћа каштигу од 2 до 20 ф. а. в. у местни школ. фонд.

Ниє ником допуштено приватне школе отварати ако нема допуштеня, коє се само на основу прописани сведочба о вештини той добити може.

И на овим школама има се на краю сваке школске године одржати изпит пред мести. школ. управителѣм, и има се извештай дѣецез. школ. власти поднети.

38. МЕСТНИ ШКОЛСКИ ФОНД. Свака обштина има свой школски фонд.

Тай фонд и нѣгова каса има се одлучено од црквени фондова руковати.

Рачуни се предаю на исти начин као и о црквеним фондовима и касама.

39. УПРАВА НАД ШКОЛАМА.

а. Местна управа. Местну управу над школама води мест. црквени одбор. Он заступа и обштину и вишу школску власт и посредує између њих.

Права и дужности местног одбора према школи и учитељима као и према вишим школским и осталим властма биће у посебној инструкцији прописане. У главном су следеће: он се стара за напредак школе и деце правоверни, педагогичко дидактички, где стручни школа има и за стручни, па онда и за здравствени и материални; стара се, да су школска здања, намештаи и опреме у добром стаю, да учитељма плата уредно иде, да деца школу уредно походе, да су са школским потребама добро снабдевена, да се сви школски налози точно пазе, да учитель све дужности своје точно извршује, да се школско имање савестно рукује и употребљава.

Ове различите струке свога стараня поверава одбор на посебне инструкције појединим способним лицама. То су лица следећа:

а. Местни школе управитель настои над педагогичко дидактичком

б. местни парох, ако није он управитель настои над верозакопском

в. местни школе старатель настои над материялном струком;

г. за девоячке школе где их има, и

д. за шегртске школе имаю се поставити особита овим струкама вешта лица за настоятеље.

Сва ова лица бира одбор од вешти люди и пријателя школе, уобште које он најспособније за то познаје, на 6 година, и подноси конзисторији на одобреньє.

Окром предпоменути лица имаю још и следећа у тай одбор за надзор школа уђи: управителъи главни и средньи школа (гимназије, реалке, препарандије) где их има, и по један учитель основне, главне и сваке среднје школе, ког они сами међу собом на две год. изберу.

Сва ова лица дужна су сваког месеца у пленарној седници местн. црквн. одбора устмен ил по потреби писмен извештай о стаю школа дати.

б. Дијецазанска управа. Досадашня протопресвитерат-ска школска управа има престати и има се на сваком дијецези поставити по један мирски школски инспектор.

Овай мора бити теоретичко и практичко изображен муж, који задаћу школе и средства за њен напредак добро познаје, који је можда и сам учитель био.

За попуњење тог места расписује конзисторија стециште, и предлаже три кандидата митрополит. црквеном савету, а овај једног изабере и правительству на потврђење подноси.

Плата овог инспектера је 1200 фор. а. в. са деценалним прилозима од 150 фор. а. в. по потреби одмереним паушалом за путне трошкове и пуном пензном после 30 год. службе.

Дијецезан. школ. инспектор је референт код конзисторије за све школске ствари. При одправљању школски у делокруг конзисторије спадајући послова његов је глас тако меродаван, да неможе она заключити, ако он непристане, него мора у таковом случаю сва дотична акта заједно са оба изцрпљена сепаратна мнења митропол. црквеном савету на решење поднети.

Остала права и дужности овога дијецезан. школ. инспектора биће у посебној инструкцији прописане. У главном су следеће: он има све школе свог дистрикта сваке године једаред, слабије школе и двапут обићи, споляшње и унутрашње стање сваке школе добро провидити, све препоне, колко у његовом делокругу стоје одклонити, неодложна зла одма с места вишој власти явити; он оцењује способност учителя, чини предлоге за похвалу ил одпуштање, за пензију ил придавање помоћника, он предводи учительске конференције и пази на руковање местни и дијецез. школ. фондова.

Најдуже месец дана по свршеној визитацији школа има обширан извештај о стању школа и удесне предлоге за побољшање конзисторији поднети, који извештај конзисторија митропол. црквен. савету шаље заједно са наредбама, које је тим поводом издала.

Сви дијецес. школ. инспектори састају сваке год. једаред и са главним инспектором светују се о напредку школа.

в. Главна управа. Главну управу над свима срб. народ. школама има срб. патријарх са митроп. црквеним саветом. У томе је савету мирски главни школски инспектор референт школске струке.

Овог бира митроп. црквени савет, односно овог други одсек и то предлажући троицу патријарху, који једног изабере и правительству на потврђење подноси.

Права и дужности овог главног инспектора прописаће се у посебној инструкцији; у главном су оне, што и школски саветника и главни инспектора: он води надзор над радњом дијецез. школски инспектора, зато мора бар сваке 3 ил 4 год. све школе обићи; он има управу над препарандном и при испитима и оце-

нама приправника; он има реферадy у митропол. црквн. савету о свима школск. пословима.

г. Врховни надзор. Врховни надзор над свима срб. школама има правительство, и узима на ово како код сви остали конфесия и нация тако и овде само люде ове нације и вере.

40. АСИСТЕНЦИЯ ПОЛИТИЧНИ ВЛАСТИ. У случаю да би местне ил дијецез. школске власти потребовале асистенцию политични власти, то се имаю на ове обратити, кое ће им нуждну помоћ колико у ових делокругу стоп дати, или писмено узроке зашто є немогу дати навести.

Како се поступа с рачуналком.

(Єдно питанѣ за учителѣ).

Рачуналка є школска справица тога ради у школу узета, да се одлакша деци наука рачуна. Она има пошире постолѣ, да се неби лако превалювала, и на постолю (ногама) стоє два пояка узправлѣна добро углавлѣна ступца, кои су озго и оздо исто тако поячим пречагама везани, те тим изгледа, као оквир од каквога великог прозорског окна, начињено све од тврдог дрвета, а има и од гвожђа. Кроз та оба усправлѣна ступца продевено є 10 поячи гвоздени жица, и прикопчанесу, да немогу испасти; а на сваку жицу нанизано є по 10 повећи дрвени зрна, кои се могу лако овамо и онамо смицати.

Ступци треба да су најманѣ по длана яки (широки и дебели) најманѣ 2½ рифа високи, и најманѣ 1 риф єдан од другог одстоећи. Зрна мораю на ово растоянѣ ступаца бар као крупини ораси велика бити, и болѣ ако су мало ал мало пљосната него сасвим округла. Гвоздене жице треба да су најманѣ за ширину од 2 така зрна єдна од друге размакнуте, да зрна и из далѣга болѣ у очи падаю. Зато є нуждно, да є величина зрна према дужини жица одмерена тако, да све 10 зрна єдно уз друго стоећи тек половину жице заузму, да друга пола жице празна остане, на коioй ће се радити.

Цела справица треба да є толико велика, да є могу сва деца са свои места не само видити, него и свако поединце зрно добро разликовати, макар справица накрай собе стаяла.

Іош є нуждно, да има преко нѣ покривач, било од тврде

артиє, или од платна, или од танке даске, да се могу она зрна покрити, што за кои мах нетребаю.

Цел є, деци наочигледно представити броєве, коє овом справицом најболѣ иде, и не само да деца добию ясне поймове о броєвима, него и о сва 4 вида обичног рачуна, а све без цифри и на врло лак начин.

Али за ово мора учитель I. *) имати књигу ону под насловом: Методика ручуна на памет, с многобройним задаћама за вештбанѣ, (у Бечу, код дирекције школски књига, за 38 нов.) мора є добро проучити, разумети и мора умети све оне у њой наведене рачунске задаће деци на рачуналки показати.

Овай є услов и важан и нуждан тако, да без тога неће моћи ни разумети следећа упутства за поступак с рачуналком. У предпоменутой књизи наћиће све, штогод є нуждно за постепено ступанѣ са децом у науци наизустног рачуна. Штогод се у књизи представля деци наочигледно помоћу цртица, то се овде чини помоћу ови дрвени зрна. У књизи има толико много и различити примера за задаће, да није нуждно овде никои нови измишљати, већ само оне вешто употребити. За први разред деце одређено є коло броєва од 1 до 100.

II. Пре сваког рада на рачуналки ваља сва зрна на єдан крај жице сабити, и од њих толико на други крај жице смаћи, колико є за онай мах нуждно, а остала зрна треба покрити.

Ради се овако: н. п. уз §. 8. єдан (види Методику).

Кад є учитель показао деци єдиницу цртом на табли, онда извуче на рачуналки испод покривача єдно зрно, па говори и показує: оно є єдна црта, а ово є єдно зрно; и онда шита даљ по књизи: од коих іош ствари у школи има само по єдна? и остало (види у књизи). **)

III. Сва на видик извучена зрна остаю откривена и непоре-

*) Римске цифре означаю правила.

**) Изпривши први одсек од §. 8, наведе вешт учитель по кои пример с' поля, н. п. шта сияє обдан с' неба? сунце. Колико има сунаца? Єдно. Тако употреби и више примера, н. п. єдан месец, єдно небо, єдна црква, єдно гробљѣ, єдан сеоски дом, єдан отац, єдна мати, єдан Бог.

Показуюћи даљ по трећем одсеку §. 8. како се пише єдиница научи их добар учитель и црквено славенски па и римски знак од єдинице.

њена дотле, докгод се цео рад с њима неизради, и тек онда се смичу уз остала, што су покривена. *)

Н. П. уз §. 9. Два. Учитель извуче испод покривача једно зрно и говори: овде видите 1 зрно; и извуче друго говорећи: и још 1, 1 зрно и још 1 то су 2. Колико је дакле зрна ово? показујући прстом на оба. Напишите и на вашим таблицама сваки по 2 црте. Колико руку имаш ти? Колико ногу? очију? и остало по књизи. **)

IV. С почетка се ради све само на највишој жици, да могу преко глава напред седеће деце видити све и она што натраг седе.

Где су у књизи стављене између црта точке, то се представља на рачунальки размакнутим зрнима. Ово је врло нуждно особито док се деца баве у првом колу бројева, т. је. од 1 до 10 (види књигу од §. 8. до §. 18).

Н. П. §. 10. Три, стоје црте овако: |. |. |. или овако ||. |. пак исто тако има учитель и на рачунальки зрна ставити ил свако за се одлучено, или два једно уз друго, а треће размакнуто.

V. Кадгод се шта ново казује, било да учитель деци говори или да дете одговара нуждно је у исти мах и зрна по оном стављати.

Н. П. §. 11. Четири. Учитель. Ово су 3 зрна (извлачи 3 зрна) и ево још 1. 3 зрна и још 1 јесу 4. Колико сам зрна извукао? (показујући на ова 4). Или: по књизи |. |. |. |. Колико је 1 (извлачи једно зрно) и још 1 (извлачи друго и ставља одлу-

---

*) Где нема покривача, ту се стави учитель уз рачуналку тако, да собом заклони она зрна, која нетребаю. Исто тако научи и децу.

**) Изпрнвши први одсек од §. 9. даде неки учитель и друге примере од два, сат има 2 сказаљке, књита 2 корице и др. и обавести децу, шта је пар; на дае примере и из други наука, н. п. први пар људи Адам и Ева, прво двоје деце Каин и Авел, две таблице закона, које је пророк Мојсеј од Бога примио на гори синајској.

Овом приликом није излишно, да учитель кредом на табли напрта, што се са две црте представити даде н. п. усправљен крт +, положен крст ×, шатрица или угао издигнут, устма доле обореним Λ, положен и окренут лево ≺, окренут десно ≻, стрмоглављен, устма у вис дигнутим V, краковима већма разглављен или већма стиснут и др., које ће све и деца радо на својим таблицама правити.

Тако поступа гдекои вештии учитель са примерима и са цртама и код остали бројева особито код јединични.

чено) и још 1 (извлачи треће и ставља одлучено) и још 1? (извлачи и четврто). То су ускупа 4 (смиче их сва 4 уједно).

У књизи стоји и овако ||. ||. Колико є 2 и 2? (ставља 2 зрна заєдно и башка опет 2 заєдно) то су 2 пара. Оди начини ми и ти од ова 4 зрна (смиче их уєдно) 2 пара. Дете мора их размаћи тако, да сваки за се пар разговетно стоји.

VI. За смицанѣ и размицанѣ зрна найболѣ є прутић или ленџир узети, другчиє деца рукавом намештена зрна поремете, или изшињући се, да их руком дохвате свале целу справицу.

Било да учитель или дете шта на рачуналки показує вала увек да тако уз ню стане, да сва деца виде, шта ради, а не да сву справицу заклони.

Учитель. Изаћи и покажи ми на рачуналки све броєве, што си их досад научно. Покажи найпре 1. (Дете смиче на првой жици 1 зрно и говори: ево 1). Покажи 2. (Дете смиче на другой жици 2 зрна и говори: ево 2). Покажи 3, 4, 5. (Дете смиче на трећой жици 3, на четвртой 4, на петой 5 зрна и говори: ево 3, 4, 5). У. Кажи и покажимй те све броєве по реду озго? (Дете броји и показує: 1, 2, 3, 4, 5). У. А кажи и покажи их по реду али натрашке, оздо? (Дете говори и показує: 5, 4, 3, 2, 1).

Исто се овако поступа и у другом колу броєва, т. є. од 10 до 100. Само нетреба никад показуюћи броєве веће од 10 десетице на жицама без узрока разбијати. Н. П. показуюћи број 25, вала повући цео први и други низ, и с трећега 5 зрна одличати, а не стављати н. п. на свакой жици по 3 и по 2 зрна, или по 4 и 3 и том подобно; єрбо оним начином деца лакше и јасније виде, схвате и упамте и десетични строй броєва и десетично њихово растварањє, кое се неда ни цртама ни прутићима или другим средствима ни тако брзо ни тако јасно ставити ни схватити.

VII. Сваку задаћу, кою смо ради деци учинити наочигледно вала тако представити, да брзо виде и схвате, како постаю десетице. Исто тако вала да ради и дете кад одговара, єр тако се пре и болѣ упозна са десетичним строєм броєва.

П. П. Учитель каже: човек има 20 зуба кутњака (и смакне целу прву и другу жицу на десно) и 8 предњака (па смакне на трећой жици 8 зрна десно) и 4 очњака и то 2 очњака горња (па покаже на трећой жици 2 зрна на левом краю жице) и 2 подочњака (па смакне на четвртой жици 8 зрна десно и покрие, а остану на четвртой жици само та 2 зрна лево испод она 2 озго на видику) и пита: колико има дакле одрастао човек зуба ускупа?

Оваким смицањем увиди дете одма, да су ту 3 десетице и 2 єдинице.

Овај и овом подобан пример ваља дакле тако као што є речено представити, а не н. п. овако: на прве две жице по 10, на трећој 8, а на четвртој 4, єрбо се тим трећа десетица недопуни, а има у задаћи доста броєва и може се попунити.

Али сабиранѣ броєва кои се састоє из десетица и єдиница може се учинити на два начина, па и на два начина наочигледно представити, као:

1. додаваюћи к првом брою узетом у цело најпре само десетице од другога броя, па онда овог и єдинице (види у књизи §. 34, в) или:

2. узевши најпре само десетице од првог и к десетице од другога броя ускупа, па онда додавши єдинице од првог и к њима єдинице од другога броя. Н. П. 26 јабука и 18 јабука колико є ускупа?

По првом правилу има се овако на рачунальки представити: 26 (смакни на прве две жице по 10, и на жици четвртој а не на трећој 6 зрна на десно) и 10 (смакни то 10 на трећој жици на десно) и 8 (смакни на четвртој жици 4 зрна на лево и на петој жици 4 зрна на лево, а све остале покри) то є 40 (показуюћи на жицу 1, 2, 3 и 4) и 4 (показуюћи она 4 зрна на жици 5-ој).

Поново примечавам да є преко нуждно, да учитель све што овде рекне у исти мах деци и наочигледно представи, другчиє нема цело казиванѣ ни пола вредности, зато, што су деца далеко више око него уво.

После овако свршена рада ваља ту тако изашавшу икону од зрна на рачунальки оставити непоремећено, па онда друге згодне примере на ню употребити. Н. П. Уч. Милош има 26 орая, а Милан има 18, колико имаю ускупа? Покажи ми Миливоє број орая што их има Милош? (Дете одговараюћи: Милош има 26, показує 10 на првој, и 10 на другој и 6 на четвртој жици на десно смакнути зрна). Уч. А покажи Миланов број? (Дете одговараюћи: Милан има 18 показує 10 на трећој жици десно и 8 разлучено 4 на четвртој и 4 на петој жици на лево смакнути зрна). Учитель потврђує, да є тако и повтораваюћи показує опет на 26 и 18 и пита: На колико би било ускупа, кад би обоица све своє орає у єдну чинио сасули? Дете: било би 44. Уч. Зашто? Дете: єр 26 и 10 єсу 36 и 8 то є 44. Док дете ово говори мора и показивати, најпре 26, па 10, па 8. Уч. Одкуда є то, да 36 и 8 чини 44? Дете: 8 и 6 єдиница (показуюћи их) чине 1 десе-

тицу и 4 єдинице; та десетица и још ове 3 десетице (показујући их) то су 4 десетице, и ове 4 єдинице (показујући их) чине ускупа 44.

По другом правилу има се задаћа она о јабукама овако на рачуналки представити; 26 јабука (смакни 10 зрна на првој и 10 на другој жици и онда на трећој жици најпре 2 зрна за се и опет 4 за се, а остала 4 зрна на трећој жици покри) и 18 јабука (смакни 8 зрна на четвртој жици а 2 покри, и смакни 10 зрна на петој жици) то су 44. Зато: єр єдна десетица (показує прву жицу) и друга десетица (показує другу жицу) и трећа десетица (показує 2 зрна с треће и 8 са четврте жице) и четврта десетица (показує пету жицу) чине 40; и још 4 (показує 4 на трећој жици) чине ускупа 44.

Ако би се догодило, да дете погреши у рачуну, негледећи на рачуналку, то га ваља опоменути, да добро гледа и броп. Доцније запита и учитель дете, да одговори на памет без гледања на рачуналку. Н. П. колико є 38 и 25? а дете одговори погрешно и. п.: 38 и 25 єсу 53, онда Уч. изађи и смакни 38 зрна тако, да дођу 3 десетице на 3 горњє жице, а 8 єдиница чак на шестој жици. Дете учини. Уч. Ко уме казати, зашто смо прескочили четврту и пету жицу? Дете: Єрбо є 25 има 2 десетице и 5 єдиница, па зарад те 2 десетице оставилисмо те две жице празне. Уч. Тако є; смакни дакле те 2 десетице на те две жице. Дете учини. Уч. А остали 5 єдиница стави доле, како ћеш то учинити? Дете смиче на шестој жици она 2 зрна лево, а испод њих на седмој жици заоставша 3 зрна. Учитель покриваући остала зрна пита: колико дакле имаш десетица? Дете: 6. Уч. и колико још єдиница? Дете: још 3. Уч. колико є то ускупа? Дете: то є 63. Уч. У колико си дакле мало пре погрешио, кад си реко, да є 38 и 25 = 53? Д. У читаву десетицу.

Оћемо ли да представимо како се одузима 18 од 26 управо 18 од 44 (напред стављєн пример с јабукама) то се смичу зрна сасвм противно од онога напред поменутога начина. Н. П. Милош є имао 44 јабуке али є дао Милану 18, колико му є остало? То се овако ради: Милош є имао 44 јабуке; 44 є састављєн број, састои се из 4 десетице и 4 єдинице, (и говорећи ово смиче 4 десетице и 4 єдинице на горепоменути начин, а остала зрна покриє). Ал Милош є дао Милану 18 јабука, то є 8 єдиница (и показує 4 на петој жици и смиче на лево и одлучує 4 на четвртој па смиче и те на лево под покривач) и 1 десетицу (смиче сва зрна на трећој жици лево под покривач). Остало є дакле Милошу

још 10 (показує прву жицу) и 10 (показує другу жицу) и 6 (показує четврту жицу) то є 26. Или:

Милош є имао 44 ябуке (показујући 4 десетице на 4 горњ жице, и 4 єдинице на петой жици) ал є дао Милану 18 (сниче 10 на четвртой жици и 4 на петой и још 4 са треће жице лево под покривач) остало му є дакле 26 (показує 2 десетице на жици првой и другой и 6 єдиница на жици трећой).

Ћеш ли да представиш брой 100 растворен на броєве парне или на непарне то растури зрна десно и лево овако; жицу 1 и 2, 5 и 6, 9 и 10 лево, а жицу 3 и 4, 7 и 8 десно, то є 100 парно растворено; а за непарно смакни жицу 1, 2 и 3, 7, 8 и 9 на лево, а жицу 4, 5, 6 и 10 на десно.

Пример за ово: Уч.: Колико има двадесетица у стотини? Дете: има 5 двадесетица. Уч.: За 5 књига или тестета артиє платиш 1 ф. а. в. шта кошта 1 књига? Д.: Кошта 20 новч. Зашто? и т. д. (Све се у исти мах на зрнима рачуналке показує).

Уч. Колико тридесетица има у стотини? Д. има 3 тридесетице и 1 проста десетица. Уч. Кад књига артиє кошта 30 новч. шта ће коштати 3 књиге? Д. Коштаће 90 новч. Уч. Зашто? Д. Єр су 3пут 3 десетице 9 десетица или 90. Уч. А кад би за 3 књиге дао у дућану 1 ф, а. в. колико би новаца имао натраг примити? Д. Имао би примити 10 новч. Уч. Зашто? Д. Зато што є и т. д. И ово се све у исти мах на рачуналки показує).

На овай начин имаю се и све остале задаће наочигледно представити. Н. П. Колико петица, колико четрдесетица, педесетица, шездесетица и др. има у стотини? Покажи на рачуналки.

(Продужиће се.)

Школске вести.

ОЦЕНЕ У ПРЕПАРАНДИИ. Кр. уг. Наместитиштво издало є за римске препарандије следећу наредбу: да се код сви римс. препарандија има одсад сваке по године држати редовни изпит у присуству управителя и сви професора и успех увести у дотичне записнике, где се по себи разуме, да изпит второлетних приправника на краю године има служити за оцену њнове способности за учительство, по чему им се имаю и сведочбе издати. А оцеке су наређене ове: отличан, изврстан, прве, друге и треће класе. Отличан є, ко има из сви ил из највише предмета „отлично“ а изостали „изврстно.“ Изврстан є, ко има из највише предмета „изврсно“ из мањ „отлично“ или само из єднога „добро“ а из остали „изврсно ил отлично.“ Прве єксасе, ако нема ни єдно „недовољно.“ Друге є

класе, ако има само једно „недовољно.“ Треће је класе, ако има само једно „слабо.“ Из владања су парађене ове оцене: одлично, похвално, уредно, једва уредно, неуредно. У походењу школе ово су оцене: врло прилежан, ко није ни једаред изостао; прилежан, ако је сва одсуства извињио; мање прилежан, ако ниje сва одсуства извињио; неприлежан, ако је више реда изостао, а нешто не. — Из прилежавања пажње и издурања у томе ово су оцене: похвално, добро, довољно и недовољно. Из поступка са децом ово: пријатан, озбиљан, блат, суров. Из изговора ово су: разборит, неразумљив. а из појединих предмета ово су: 1) одлично, 2) наврсно, обоје значи еминенцију; 3) добро 4) довољно, обоје значи прву класу; 5) недовољно значи другу 6) храбро значи трећу класу.

НЕДЕЉНА ШКОЛА ЗА ШЕГРТЕ. Како се на овој данас са свих страна отимљењој конкуренцији само живо изображен и изоштрен занатлија одржати и предњачити може, то је у погледу на ово изображење намјестничтво дојноаустриско предлоге трговачке коморе одобрило, да се сваке среде и суботе на вече по пуна два сата школа ова држи, да се у њој најбољма вештбаю деца у писању потребни писмени састављак, земљопису, повестници, рачуну, геометрији и особито у рисању; да се учитељи за овај труд из варошки каса плаћаю и од трговачки комора; да је сваки учитељ дужан свако то дете прилежно учити и точан поше дете водити, имена небрежљивих магистрату увек подношти, кои има одма прописане приличио велике новчане каштиге истераги; изостаање од школе извињује само болест и то осведочена. Намјестничтво је додало још строг налог магистратима, да пазе, да господари ове и остале дужности своје према шегртима строго пазе и испуњаваю.

УЧИТЕЉСКЕ СКУПШТИНЕ У ЧЕСКОЈ. Прошле године било је у четири ческе дијецезе 339 учитељски скупштина, на коима је присуствовало 1515 свештеника и 7507 учитеља. Од небројени питања о учитељским радњама, која су за те скупштине задавана и израђивана била особито су се отликовали учитељи у израђиваню практични покушаја, како се има израдити у школи овај ил онај комад из буквара или читанке и показалиси, да су се за ово својски спремали и прилежно књиге читали, и ту су одма и сви остали имали прилику без муке и труда научити се разумном и вештном методичком поступку.

Окром ових радова држане су на скупштинама практичне лекције о појединим предметима из популарне хемије, физике, наравне историје, о нези деце, свилене бубе, воћака, о чуваю здравља, о користи дистрикт. школски библиотека и т. д. Особиту су пажню обраћали на недељну школу, где се догонарало, како да се уклоне, да прилежније у ню долазе, шта да се ту учи, и кое књиге да се ту употребе.

При свима скупштинама гледали су председници, да састанци буду пуни искрености и братске љубави, и опазило се велики успех особито у оним крајевима, где су скупштине ове најчешће држане.

ПРАВОСЛ. ШКОЛЕ У ТЕМИШВАРСКОЙ ДИЋЕЦЕЗИ за год. 1864 по званичном извештаю конзисторије.

У Темишв. дићецези било је прошле год. у 283 места са 65471 правосл. домова и 464 парохије школа 13 мушки, 13 женски, и 282 помешане мушке и женске; међу овима 74 србске, 217 романски, и 17 помешани србско-романски, полудневна само 1. Недељни школа било је 270, за женске радиће само 2 и 2 за шегрте. Места без школе има 19 са 564 дома и 211 мушке а само 165 женске деце. Свега деце за школу биловће: мушке 24104, и женске 20722. Колико је од ове деце србске а колико романске неможемо казати, ер у извештаю о овом код многи места ни приметбе нема. Од ове деце ишло је у школу 13433 мушке а само 3987 женске, а није ишло 27782. Дистрикски надзирателя било је 11, местни 284, учутеля 323, учителски 2 старателя 284. Школски здания собствени било је 283, наймањи 15, безплатно уступљени 4; и од ових је у добром стању 134, средњем 110, рђавом 58. Глуво-неме деце било је 13, слепе 5, све 18 без школе.

Изпоређујући ове бројве са ланьскима видимо да се број умалио: 5 парохия, 1063 дома, 2 школе помешане мушко-женске, 3 школе србске, 322 мушке деце за школу, и 3 учителя; а порастао: 1 школа помешана србско-романска, 481 женске за школу деце, 346 мушке деце, коя походе школу и 787 женске. И овде има много незгодни и готово невероватни позиция и врло би добро било, кад би што то за узроке знати могли н. п. куд су се денуле парохије и домови, србске школе и учительи и остало, а одкуда је порастао број помешани србско-романски школа.

ПРАВОСЛ. ШКОЛЕ У ВРШАЧКОЙ ДИЋЕЦЕЗИ год. 1864 по званичном извештаю конзисторије. *)

Прошле год. било је у вршач. дићецези у 146 места са 30438 домова и 246 парохия, школа: 1 главна мушка, 4 одлучене мушке, 5 женски и 141 помешана мушко-женска; чисто србски само 9, романски 135 и 6 помешани србско-романски, а полудневна још ни једна. За женске радиће била је 1, за шегрте 3, недељни само 5. Деце за школу способне било је 9140 мушке и 7460 женске (попис невалао као и лане). Колко је од ове деце србске а колко романске незнасе, нигде у извештаю нема ни приметбе о овом. Места без школе има 2 са 124 дома и 43 мушке а 37 женске деце. У школу је ишло 5999 мушке и 1910 женске деце, а 8771 није ишло. Глуво-слепе деце било је 15 и слепе 5, све 20 без школе. На овим школама било је дистриктски надзирателя 5, месним 144, учителя 156, учителька 1 и старателя 144. Школски здания биловће 138 собствени и 12 наймањи, и од њи у добром стању 57, у средњем 61, а хрђави 29.

Изпоређујући ове бројве са ланьскима умалило се на броју: 1000 домова, 8 парохия, 2 смешане и 14 романски школа, и деце за школу

---

*) Овом приликом умољавамо найпокорније преч. конзисторіе: карловачку, пакрачку, горньокарловачку и далматинеску, а исто тако и дирекције србски школа у краини, да нам ове податке о својим школама саобште.

мушке 176; а умножило се: 1 мушка школа, 2 женске, 3 српске, женска деца се 532, и порастао број деце која школу походе 249 мушке, 350 женске. И овде се има исто оно приметити о недостаточности пописа што и код темишварског извештаја.

СРПСКЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У НОВОМ САДУ: Код саборне цркве стоји главна школа, има 4 мушке и 3 женске класе; код алмашке цркве има 1 мушка и 1 женска основна школа; код св. Јовановске цркве 1 мушка, и на салашима 1 помешана. — На њима има 11 учитеља и 2 учитељке за женске радње. Сваки учитељ има по 500 ф. а. в. редовне плате, и 3 учитеља главне школе још по 51½ сваки, што уче шегрте. Старија учитељка има 250 фт. плате, 50 фт. у име стана и 3 хвата дрва, а млађа учитељка 200 фт. плате и 2 хвата дрва. Управитељ има 210 фт. а. в. хонорара за труд. Окром тога имаю сви учитељи за поћи у цркви неки 120 фт. неки 80 фт. а неки по 60 фт. — Мушки учитељи имаю по 25, женски по 20, а учитељке зими по 10 а лети по 15 сати недељно рада у школи. — Прошле год. било је у I. глав. класи 36, у II. 34, у III. 61, у IV. 30, свега 161 мушке, а женске у I. 60, у II. 61, у III. 35, свега 156 деце; у алмашку мушку школу пошло је 105, у женску 40, у јованску 48, а салашку 38 и ту 18 женске деце, свега дакле пошло је у школу 548 и то 214 женске и 334 мушке деце. — Православни домова има 1600, са около 800 за школу способне деце, по томе долази на 2 дома тек по 1 дете. Од ове је деце около 250 без школе остало и ово су највише салашка, па како су салаши на врло великом простору разсејани, није можно у једну школу све их сабрати. — Прошле год. основао је преосвештени владика Платон још једну нову основну школу на кисачком гробљу низ капелу о свом трошку, и учитељ овај има до 300 фт. а. в. плате из фундације окром стана и огрева.

ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У НЕАПОЛУ биле су још 1860. год. тако запуштене, да је на 450,000 становника само 18 школа било; а по извештају од прошле год. има данас 97 мушки и 98 женски основни школа, са 4634 мушке и 5360 женске деце. Окром тога отворене су 3 недељне школе са 2452 деце. За ове школе плаћа варош 177000 фр. годишње учитељима, и преко 130,000 има други трошкова на ове школе. Око подизања и овога необичнога унапређења ових школа највећма су се трудили сенатор Имбријани и инспектор Фара. Слава им!

НАГРАДОНОСНА ДЕЛА. Земаљско правителство у Штаерској издало је награду од 500 ф. ко напише најбољу читанку за децу из основне школе о земљоделству и шумарству са обзиром на климатичне околности и нарав земље у Штаерској.

Лист овај излази месечно двапут: сваког 15 и последњег.
Коштa заједно са додатком 4 фр. а додатак сам 1 фр. на год.

Изд. и уређује Др. Ђ. Натошевић. — Штампа кр. уг. свеучил. печатња.

Молитва

ѡ ѹпокоєнїи клаженнагѡ младенца Гєѡргїа.

Господи Їисѹсе Хрїсте Боже нашъ, породившымсѧ ѿ води и дх҃а, и въ непорочномъ житїи къ тебѣ преставлающымсѧ, царство небесное дати ѡ҆бѣщавый, и рекїй: „ѡ҆ставите дѣти приходити ко мнѣ, такових҃ъ бо є҆сть царство небесное.“ смиренно молимсѧ, нынѣ ѿ насъ преставленномъ рабѹ твоемъ непорочномъ младенцѹ Гєѡргїю, по твоемъ неложномъ ѡ҆бѣщанїю, царствїа твоегѡ наслѣдїє дарѹй: насъ же безпорочное стопоки прейти, и хрїстїанское скончати житїе: со всѣми святыми твоими, въ небесныхъ чертозѣхъ водворитисѧ.

Ꙗкѡ ты є҆си воскресенїе, животъ и ѹпокоєнїе всѣхъ рабѡвъ твоихъ, и нынѣ преставленномъ рабѹ твоемъ непорочномъ младенцѹ Гєѡ҆ргїю, Хрїсте Боже нашъ, и тебѣ славѹ возсылаемъ со безначалнымъ твоимъ Отцемъ, и съ пресвятымъ и благимъ, и животворящимъ твоимъ дх҃омъ, нынѣ и присно, и во вѣки вѣковъ. Ами҃нь.

Вѣчная твоя память достоблаженне, и приснопамятне младенче Гєѡргїе.

Вѣчная память.

За споменъ
ЂУРЕ ЗЛАТОЯ БРАНИСЛАВА
ВУКИЋЕВИЋА
рођеногъ 13. Новембра 1862,
преселившегъ се у вѣчность
у Сомбору у очи 13. Февруара 1865.

На Лазареву Суботу 1865.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 4. У Будиму 31. Јулия 1865. Год. VII.

Синодски предлог

о српским основним школама.

(Свршетак.)

Додатак за остале школе.

1. ПРЕПАРАНДИЈА. За изображенѣ довољног броя учителя довољна є єдна препарандија, и међу овима є сомборска найзгодния, єр є найболѣ устровна.

На њој се има само іош катедра теоретичког и практичког земљоделства и домоводства отворити, и плата за овог учителя равна осталим постовћим платама 800 ф. а. вр. наредити.

И овим учитељима имаю се додати десетогодишњи прилози на плату по 100 ф. а. в. и пуна пензија после 30 год. службе.

Препарандски курс има се на три године разширити, па окром наука ков се сад предаю и окром предпоменути наука о земљоделству и домоводству има се іош и психологија са антропологиом и науком о чуваню здравља као редован предмет увести.

Одговорно управитељство овог завода има се све на три године єдном од професора предати.

Сваке године има се (субвенција) помоћ од 300 фр. а. вр. издати, да єдан од професора о великом одмору по кою главнию препарандију у и ѕван царевине обићи може.

Професоре препарандије наименує митрополитско-црквени савет.

На препарандији има се завести конвикт за све питомце, колико их сва четир горња дистрикта: горња Угарска, Славонија, Хрватска и Далмација потребую, и за половину питомаца за три доња дистрикта: Срем, Бачку и Банат.

На издржаванѣ овог конвикта имаю дотични дистрикти заедно са свима местним и општим школским фондовима и свима питомцима прилагати, за ков ће се специјалан план израдити.

Преко є нуждно, да се заведе женска препарандија, с почетка само са курсом од єдне године дана, и то на єдној вишој девоячкој школи, или, ако би то неможно било, да се сваке године 3 ил 4 стипендије издаю на изображенѣ учителькн за женске основне школе.

2. ГИМНАСИЈЕ. Обе народне гимнасије Карловачка и Новосадска имаю се не само у погледу на учевни план него и у погледу на учителски положай и плату по пропису за државне гимпазије устроити.

По томе се имаю наредити плате професора на нижим класама са 700 фр. на вишим класама са 800 фр. са десетогодишньим прилозима по 100 фр. и пуна пензија после 30 година службе.

Професоре ови гимнасија наименую дотични патронати, али под условом да имаю квалификацию, како є држава прописує. А док ово немаю, сматраю се само као привремени супленти са 200 форинти маньом платом, и то само за две године дана, а онда и ту службу губе.

Оба ова института имаю право на явност и издаванѣ матуритетски сведочба чим испуне услове, коє држава прописує.

Будући да готово сви ученици Карловачке гимнасије у Богословију прелазе, то се има учевни план на овој гимнасији тако устроити, да се неке за Богословију нуждне преднауке као редовне науке овде уведу, у колико є то можно, да се прави гимнасијални план неуквари.

На Карловачкој гимнасији постоєћи конвикт има се толико разширити, да Богословија одуд довољно питомаца добива.

Зарад изображења професора за ове обе гимнасије има се єдна стипендија наредити.

На свима явним ил приватним гимнасијама у држави, коє већи број србске деце походи имаю се ставити професори за науку вероисповедну и за србски єзик и литературу (облигатно само за ову децу) са платом од најманѣ 300 фр. а. вр. коє се има полом од те деце и из дидактра, а пола из други фондова подмирити. И ови су учителн обвезани годишнѣ извештає о успеху деце митрополитско-црквеном савету подносити.

3. БОГОСЛОВИЈА. За изображенѣ довољног броја свештеника довољна є єдна Богословија, а то є Карловачка.

За ову Богословију имаю се установити стални професори.

Ови се имаю на универзитетима изобразити и отуда докторате Богословије ил бар они наука донети, коє ће овде предавати.

Заради тога имаю се одредити 4 ил 6 стипендија свака са 600 до 800 фр. а. вр. и имаю се изабрати младићи, кои ће ићи.

Ови се имаю обвезати, да готове манускрипте донесу и да их найдалѣ после 5 година професуре у штампу даю.

Плата ови професора є 1500 ф. а. вр. са деценалним прилозима по 250 ф. а. вр. и цела пензија после 30 год. службе.

Низ ову плату имаю им се одредити пристойна отличия.

У Богословию неприма се више питомаца него колко є нуждно, да се свештеничке службе попуне.

Сваки диецезан бира их из своє диецезе, и то: темишварски 8, горньо и дольно карловачки по 4, бачки, вршачки и пакрачки по 3, будимски 2 сваке године, све децу бистру и смерну, и коя показую волю на чин, и шалѣ у Карловце, да овде гимназию свршую и матуритет положе.

Уз Богословию има се удесити конвикт за све питомце из горня 4 и за половину из дойна 3 дистрикта, исто као што є код препарандиє споменуто.

Учевни план за Богословию има св. Синод начинити.

Све науке имаю се предавати на србском єзику.

Уз Богословию има се одма завести потребна библиотека.

За изображаванѣ професора Богословиє има се установити єдна стипендија.

Како се поступа с рачуналком.

(Єдно питанѣ за учителѣ).

(Свршетак.)

О сабираню, одузиманю, множеню и деленю броєва из особ.

IX. Растваранѣ броя 100 на саме двойке, тройке, четворке; на саме петице, шестице, седмице, осмице и деветице може се на рачуналки представити на два начина.

Први начин. Оћемо ли да деци наочигледно покажемо само како се броєви сабираю ил одузимлю, то се онда сва зрна пре-

турую по жици на другу страну, с лева на десно, и то тако, да сва зрна єдно уз друго дођу без разделяка; іош их валя пояче отиснути, да се увек чує, како звекне єдно о друго. И. П.:

4 (отисни с прве жице с десног краја 4 зрна десно на други крај жице *) и 4 (отисни іош 4 зрна на првој жици на десно) єсу 8, и 4 (отисни и она 2 преоставша зрна на првој жици десно и 2 зрна са друге жице опет с десногa краја на десно к ступцу) єсу 12, и іош 4 (отисни следећа 4 зрна са друге жице) єсу 16 и іош 4 (отисни и преоставша 4 зрна на другој жици) єсу 20, и іош 4 (отисни на трећој жици опет с десног краја 4 зрна десно к ступцу) єсу 24, и іош 4 (отисни іош 4 зрна десно) єсу 28 и тако далѣ; коликогод се пута рекне „и іош 4“ толико пута се отисну по 4 следећа зрна, с лева на десно тако, да зрно о зрно куцне; и по томе ће стоятн зрна кад се дође сабираюћи и. п. до 28 овако: 10 зрна на првој жици стояће све єдно низ друго, само не на левом него на десном краю жице уз ступац; исто тако ће стоятн сви 10 зрна на другој жици, и 8 зрна на трећој. Тако иде сабиранѣ на рачунальки.

Одузиманѣ иде противно од тога, т. є. сва при сабираню на жицама с лева на десно потиснута зрна потискую се при одузиманю натраг, с десна на лево, а незапочињєсе као при сабираню на првој жици, већ на оној последној, где є са сабиранѣм прекинуто; у предпоменутом случаю на жици трећој, и при том се говори „од“ и „остае“ или „манѣ“ и „єст“ и. п. Учитель изазове два детета, и заповеди єдном да она непотребна зрна покрије (показуюћи на они оздо 72) и да држи покривач спреман, па чим друго изазвано дете од откривени зрна коє одузме, то одма да их онай под покривач прими и да покрије, и онда заповеди овом, да започне одузимати, коє овако говори и ради: и. п. 28 ябука (показуюћи на ово 28 зрна) манѣ 4 (отисне 4 зрна на дойној жици с десна на лево; коє одма покривало покрије) єсу 24, или: 4 од 28 остаю 24; 24 (показуюћи их) манѣ 4 (отисне опет 4 на лево) єсу 20 (покаже их) 20 манѣ 4 (отисне опет 4 са друге жице на лево) єсу 16 и тако далѣ, док неостане ништа.

Исто се тако отискую зрна ако є задаћа све по 2, по 3, по 4, по 5, по 6, по 7, по 8 и по 9 узимати, и то: при сабираню с

*) Речено є озго, да увек пре рада валя сву справицу на лево нагнути, да се сва зрна на леви крај жица сабию.

лева на десно и почето озго, па тераюћи доле; а при одузиманю отискує се с десна на лево и почињесе одоздо на тера горе.

При овом раду врло є нуждно да знаю и да упамте деца, да како н. п. шестица и седмица брой 13 даю, исто тако и сви други већи броєви кои за єдинице имаю 6 и 7 заєдно сабрани увек онаки брой даду, кои излази на 3. Н. П. 17 и 6 єст 23 (крайни брой є 3). 27 и 6 єст 33, (крайни є брой 3). 47 и 6=53 (опет 3) 66 + 7 = 73, 76 + 7 = 83 и т. д.

Док изазвано дете на овай начин зрна на рачунальки по овой ил оной задаћи десно ил лево отискує прекида га учитель и задає му односна разясняваюћа питаня н. п.: дете потискує само осмице говорећи: 8 и 8 єст 16, 16 и 8 єст 24, 24 и 8 єст 32 и тако далє, а учитель га н. п. одма код прве суме прекине и запита ово: 16 є брой кой излази на 6, знашли одкуда є то? Д. Єрбо кад на прву осмицу додам од друге 2 да изађе десетица, оно остане од друге осмице 6 и изнесе са оном десетицом 16, т. є. брой, кои излази на 6. — Код друге суме т. є. 24, одговара исто то упитано дете: єр 6 и 8 даю брой кои излази на 4 т. є. 14, а овде 24. — Код треће суме т. є. 32 одговара упитано дете: єр 4 и 8 даю єдну десетицу и преостає 2, па тако даю и већи броєви ако имаю на краю 4 и 8 ускупа узети увек онаки брой, кои излази на 2, тако є и 32.

Исто се овако поступа и при одузиманю, само се ради одоздо и вала одузета зрна као и непотребна одма покрити.

Други начин. Овде се не отискую сва зрна било да их се узимлє све по 2, по 3, по 4, по 5, по 6, по 7, по 8 ил по 9 с лева на десно тако, да єдно на друго дођу, него се разтисну све по онолико, по колко є задано, ако двойке све по 2, ако тройке све по 3 и т. д. и стављаю се на жици свако за се тако, да на жици све хрпе стоє свака за се. И овде се почињ рад на горньой жици, и ма да се може започети и десног краја, опет є болє почети с левог, па кад су сва зрна са прве жице узета, оно се прелази на другу жицу, али не као код првог начина на онай исти край друге жице као и код прве, него (као да би єдна жица била, па само исавијана кроз ступце) преће се на другу жицу и почне на оном краю, на ком се на првой жици свршило н. п. узимлюћи двойке или све по 2 зрна ишло би се овако:

||. и ||. = 4, и ||. = 6, и ||. = 8, и ||. = 10, ||. = 20, и ||. = 18, и ||. = 16, и ||. = 14, и ||. = 12, и ||. = 22, и ||. = 24, и ||. = 26, и ||. = 28, и ||. = 30

и тако далѣ; прелазисе дакле с прве жице на другу онде, где є 10 и 12, с друге на трећу онде, где є 20 и 22, а неби се смело никако са 10 на онай край прећи, где є 20.

Овако растуриванѣ зрна иде истина спорнє и теже, него оно потискиванѣ єдно на друго, као у првом начину, али є ово разговетнє и особито при множењу и дељењу броєва на рачунальки преко нуждно. Овде се нечує ни оне звеке зрнади єдно о друго, єрбо се овде ставля свака хрпа за се, и оставлисе између хрпа празног места, да се хрпе болѣ разазнаю.

Свако растваранѣ већи броєва на задате напѣ може се у часу представити наочигледно: треба само она по првом начину єдно на друго потиснута зрна на толико хрпа растурити, колико є потребно, да се тай задати пример наочигледно на рачунальки решен представи. Н. П. 3 у 28 иде 9 пута и преостае 1. Овде се она икона од 28 по првом начину єдно на друго потиснути зрнади растури на тройке овако:

1ва жица: |||. 1во тройке, |||. 2о тройке, |||. 3ће тройке |;
2а „ | ||. |||. 6о тройке, |||. 5о тройке ||. 4то тройке
3а „ | |. 7о тройке, |||. 8о тройке, |||. 9то тройке, и | преостае

При оваком растуреню броя 28, стоп свако тройке за се и тим болѣ у очи пада.

Већ на овом примеру видисе, да нпє можно сваку хрпу на истой жици подпуно представити, него се мора зрнима са следеће жице попунити, као н. п. овде на четвртом и седмом тройку; али и то схвате деца врло брзо, учитель их нма само на ово пажльиве учинити, и у сваком оваком случаю, као што є овде под 4 и 7, около растроєне хрпе прутићем у ваздуху као коло повући, и тим као обгрдити є.

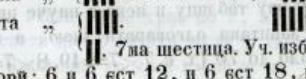
Кадгод се дакле мора коє зрно с друге жице додати к зрнима прве, или с треће жице другой, или с четврте трећой и тако далѣ, увек валя те хрпе тим колом у ваздуху окружити.

По овом начину стављаю се зрна на рачунальки при сваком множењу и дељењу, а може се и при сабираню и одузиманю, ако оћемо да ове рачуне деци наочигледно представимо.

На оба начина валя децу у раствараню стотине на све по 2, по 3, по 4, по 5, по 6, по 7, по 8 и по 9 зрна често и подуже вештбати, и кад су ово схватила, може учитель уверен бити, да є он у сва четир вида децу основно провештбао и рачунальку онако користно употребно, како се то само даде.

По себи се разуме, да најпре децу вештбати валя у раства-

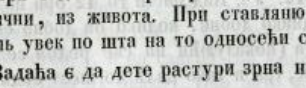
раню маньи броєва, 15, 20, 30, 40, па тек кад су ово добро схватила, и кад су схватила, како се на две жице разбијене хрпе окружаваю, онда им се задаю већи броєви на растварањ. П. п. Уч. Отисни 42 зрна на десну страну и разметни их на саме шестице? Дете учини по предпоменутом начину овако:

. 7ма шестица. Уч. изброй све одлучене шестице? Д. говорй: 6 и 6 єст 12, и 6 єст 18, и 6 єст 24, и тако далѣ до 42, и при том непрестано показує, а где є нуждно прави у ваздуху кола. Уч. Сад одузимьи шестицу єдну по єдну, почни оздо, али зрна непоремети, нити их потискуй єдно на друго, остави ко што стоє. Д. 42 манѣ 6 єст 36, или: 6 од 42 остає 36; 36 манѣ 6 єст 30 и тако далѣ док не остане ништа. Уч. Колико є 2пут 6? 3пут 6? покажи на рачуналки, ил: колико има 6 ил шестица у 12, у 18, у 24, у 30, у 36, 42, (питанѣ свако за се) покажи на рачиналки.

При задаваню примера ваља пазйти, да се изберу примери практични, из живота. При ставляню сваке поєдине хрпе може учитель увек по шта на то односећи се запитати.

Задаћа є да дете растури зрна на саме седмице. Дете учини овако:

Уч. Сабери све ту стављене седмице уєдно, али недирай у зрна? Дете: 7 и 7 єст 14, и 7 єст 21, и 7 єст 28, и 7 єст 35, и 7 єст 42, и показує сваку хрпу прутићем, а растроєне на две жице показує вукући прутићем коло около њи.

Уч. Одузимьи сад од тих седмица єдну по єдну и показуй али у зрна недирай. Почни одоздо. Д. 42 манѣ 7 єст 35; или: 7 од 42 остає 35; 35 манѣ 7 єст 28, 28 манѣ 7 єст 21 и тако далѣ до ништа.

Уч. Сад да склопимо таблицу за множењ и дељењ броєва, као и оне при сабираню и одузиманю, па изазове два детета, да

єдно пише на табли, шта ћему се заповедати, а друго да показує на рачуналькѝ то. Обоица раде следећу задаћу.

1	пут	7	єст	7			
2	„	7	„	14	7	у	7 иде 1 пут
3	„	7	„	21	7	„	14 „ 2 „
4	„	7	„	28	7	„	21 „ 3 „
5	„	7	„	35	7	„	28 „ 4 „
6	„	7	„	42	7	„	35 „ 5 „
					7	„	42 „ 6 „

Сва деца нека препишу ову таблицу и нека є науче наизуст ал тако, да и преко реда запитани одговарати знаю, а идуће лекције додаће се іош и остало до 70 (т. є. $7\times7=49$, $8\times7=56$, $9\times7=63$, $10\times7=70$.)

Уч. Колико є дакле 6 пута 7? Д. 42. Уч. Зашто? Д. Єрбо є 7 и $7=14$, и $7=21$, и $7=28$, и $7=35$, и $7=42$, (прутом непрестано показује сваку поєдине седмицу). Уч. Кад би теби давала мати сваки дан по 7 ора, колико би их имао за 6 дана? Д. 42. Уч. Зашто? Д. Єрбо є 6 пута $7=42$ (показујући на зрна). Уч. Тако є; а кад би ти дао свом брату 7 ора и сестри 7, колико би ти остало? Д. 28. Уч. Зашто? Д. Єр кад би они ово 14 ора (показујући на рачуналькѝ 5у и 6у седмицу) вратили, то би опет имао 42. Уч. Кад би ти то 42 ора поделио на 6 ђака тако, да сваки єднако добиє, колико би добио сваки? Д. 7, єрбо 7 у 42 иде 6 пута (показујући на све редом седмице и говорећи: єдна седмица, две, три и тако далѣ до шест седмица). Уч. Ти добиеш 42 новца, да их све по 7 нов. поделиш сиротама, колко ће сирота моћи добити? Д. 6, єрбо 7 у 42 иде 6 пута. Уч. Преостане ли шта? Д. Ништа, єр є $6\times7=42$ и неостане ништа. Уч. Покажи то на рачуналькѝ. Д. Првой сироти 7 нов. (показује на 1ву седмицу), другой сироти 7 нов. (показује 2-гу седмицу) т. є. 14 нов. и т. д.

У. Смакни сва зрна уєдно и разметни их на саме шестице па сабирай. Дете их растури по оном образцу како є горе стављѣн. Уч. Твоя є мати дала за 7 лимунова 42 нов. шта кошта 1 лимун? Д. Кошта 6 нов. Уч. Зашто? Д. Єрбо 7 у 42 иде 6 пута. Уч. Покажи на рачуналькѝ и растумачи ту задаћу, да сваки увиди, колико сви лимунови коштую, колико є лимонова купљѣно и шта сваки кошта? Д. Мати є издала на лимунове 42 нов. (одлучујући 42 зрна; за 1 лимун 6 нов. (одлучує 6 зрна), за 2ги лимун 6 нв. (одлучує 4 зрна с прве и 2 с друге жице) и тако далѣ. Уч. запамтите дакле, да 7 у 42 иде 6 пута, а 6 у 42 стои 7 пута. Реците сви то. Іош єдаред. И іош єдаред.

Истина, ниє довольно, да деца целу таблицу за множенѣ и деленѣ броєва само на рачунальки наочигледно представлѣно виде, него мораю є баш на изуст научити; али наочигледно ово представлянѣ одлакша наизуст ученѣ и то врло яко, и деца целу ствар болѣ разумеу. Самим голим наизуст ученѣм без овога представляня на очи, буде цело знанѣ њиово врло механичко. Деца мораю уверена бити да є 2×7 и 7×2 увек 14, и опет ниє ово сасвим свеедно, коє се на рачунальки одма види, єрбо се за оно мора ставити две хрпе по 7, а ово 7 хрпа по 2. Ако ко потроши сваки дан 6 петака то за 8 дана непотроши 6 пута 8, него 8 пута 6 петака, ма да є износ исти.

На овакі начин ваља деци таблицу множења и деленя представити и чешће проћи.

Неке приметбе о неупутном употребленю рачунальке.

Неупутно є растваряюћи броєве на двойке, тройке, четворке и т. д. ставляти хрпе єдну испод друге, место єдну уз другу; Н. П. кад би ко брой 42 на седмице разметнуо тако, да на првой жици узме 7, на другой 7, на трећой 7, на четвртой 7, на петой 7 и на шестой 7, а на свакой той жици преостависа по 3 зрна да покриє. (Стави их овако). Ово зато неваля, што деца при оваком растурењу хрпа немогу схватити десетица, па не науче ни десетични строй броєва добро себи представити; невиде ни то, како нове десетице постаю и колико зрна треба са следеће жице додати, да се допуни десетица; па онда: овде ниє ни можно све 10 жица са своє 100 зрна, коє ускупа узето десетични строй наочигледно изчишћаваю представити као єдну само на 9 места пресавиєну и кроз ступце провучену жицу. На той предпомепутой неупутно ставлѣной икони, неда се брой 42 за сва четир вида рачуна онако ясно и разговетно представити, єр се неда брзо ни при сабираню видити сума, ни при одузиманю видити остатак, ни при множењу видити износак, ни при деленю сума сви делова, єрбо се невиде десетице, по конма се часком све преброи и превиди.

Найбољи є дакле начин растварања оной горепомепути, по жици далѣ ступаюћи и по потрошку сви зрна прећи на следећу онде, где прва престає, као да би онде жица пресавиєна била и само єдан ступцем изпрекидан низ чинила.

Из свега досад реченог види се, да є рачуналька врло нтждна у школи справица, да наука рачуна с малом децом особито при почетку далеко лакше, брже и болѣ иде, него са цртама на табли, или са прутићи на десетичне спопиће повезани, или на пасулю, бобу, пильцима и коѣчем другом, єр све ово потребує и потрош идалеко више времена него рачуналька, и недаю се из далека овако добро разликовати, као ово зрна на рачуналькн, зато и ниє рад на овима тако ясан као на рачуналькн.

Основне школе у Баварской.

Іош у почетку овога столећа пре него што є Баварска кралѣвством постала, старало се правитељство, какоће школе у добар ред довести. У свакой десетини година школе су се ове на већи степен савршенства подизале. Године 1839 издата є знаменита наредба, коіом се цркви и и свештенству велики уплив у послове явнога воспитања дає, али под врховним надзором државе. Тежня ове наредбе између осталога била є та, да се младеж обоєг пола, а особито женска у духу и єзику народном изображава, и да се страном француском упливу на воспитанѣ младежи, кои мах у велико отео беше, на пут стане. На три године доцниє забрањено є ученѣ сваког страног єзика у грађанским девоячким школама, а заповеђено да се ове девойчице свим нуждним наукама у материнѣм єзику уче, и у немачком, а не туђинском духу воспитаваю. Речи налога овог на наше околности употребљене овако би гласиле: „Српске кћери треба да буду и остану праве и чисте Српкиѣ, само ће онда моћи бити временом честите жене, врстне домаћице и добре матере. Све што є туђинско и страно ваља из девоячких школа удалити. Грађанки доста є да свой єзик савршено знаде.“

Године 1848, кад се сва западна Европа узруяла, са многи страна захтевало се у Баварской, да се школа сасвим од цркве одцепи, и њойзи равноправна буде. Од тога времена консисторіе бодрим оком мотре, да свештенници на школу свойски пазе, и да се около нѣног процветаня брижљиво труде.

Учитељи у Баварской сматраю се за општинске званичнике, али се при свем том и државна управа о њиовом благостаню много труди, и сиромашнім општинама помаже, а имућне морално на-

терує, да плате учительске свуда повисе, и у ред доведу. Најновија државна уредба у погледу на унутрашњ стањ школско године 1857 издата, од особите є важности, єр све што є у пређашњим уредбама доброга било, у овој є задржано и умножено, а недостатци што се у нечему одпре налазише, сад су исправљени.

Свако дете од 6—12 година у свакидашњу школу њи мора; а од 12 — 16 године обвезана су момчад и девојке недељом и празником у повторну школу долазити. Осим оне младежи што се у већим школама учи, сви остали само се онда венчати, право грађанско добити и за пуполетне прогласити могу, кад покажу сведочбу, да су у недељну школу прилежно ишли.

У свакој црквеној општини мора бити барем єдна школа. Школу издржава политична местна општина. Плата учительска по селима несме мања од 300, а по варошима од 400 бити. Осим тога прима учитель школарину од сваког детета по две крајцаре на наделю. За сиромашну децу општина є дужна школарину намирити. Ако се у општини неналази никаквога фонда за издржаванъ школе и учителя, онда се расшисує на све становнике школски порез по сразмерности земаљскога данка, што га људи плаћаю. По пропису имао би на сваки 60 деце єдан учитель постављен бити, али где местне и верозаконске околности изискую, мора се и на 25 деце учитель поставляти.

Врховну управу над свима школама води министарство за црквене и школске послове, коє се из министра, три министеријална, два црквена, и два школска савѣтника састои. Деланъ овога министарства простиресе на управу свию просвѣтни завода. У сваком окружию политичном (Regierungsbezirk) налазисе окружно школско званиє или школархат. Ово се састои из четири без плате части ради служења школарха, а из свију у окружном граду и овога околици станујући ректора, професора, дистриктуални и мѣстни школски надзирателя. Ови чланови школархата с правом гласа учествую у седницама окружне политичне управе, кад се год што о делу обучавања ради, ал осим тога сачињаваю они засебе под управом окружнога начелника и правителственог референта стоећи одбор, коі се о благу школе саветує, извештає школске прегледа и с своим примѣтбама снабдѣва, и чрез свог повереника сваке године по 4 школска дистрикта визитирати дає.

Школски дистрикти заузимаю обично простор на коме 10 — 25.000 становника живе. Дистриктуални надзиратель обично є прота или други коі способан свештеник. У нѣгову дужност

спада: пазити на споляшњи ред школски, поправлати унутрашње стање школе, држати контролу над местном управом школском. Сваке године има он све школе свога дистрикта походити, у њима децу испитивати, и уверити се о стању сваке поједине школе. У варошима, које стоје непосредно под средоточним правительством постоје школске комисије, које дужност дистриктуалног надзирателя заступају.

У сваком месту, где има школе, постои местна школска управа (Lokal-Schulinspection), која се састои, на селима из пароха, сеоског кнеза и двонце или троице обштинара; а у варошима из градоначелника, пароха, и неколицине одабрани магистратски саветника (обштинара). Радня местне школске управе простире се на обдржање дисциплине у школи, на надзирање и савестно манипулирање школски земаля и фондова, на чистоту и уредност школскога здання, на школски намештај, на уредно исплаћиване учителя, на подпомагање сиромашне деце. Под надзирање ове управе спадаю 1во учителъи, њнови сиомоћници и школски служителъи. 2. Родителъи дечии, и сви жителъи местни. кои ма какав уплив на школску децу имаю. Сви ови мораю на позив управе пред ню доћи, и по њеном упутству, што се деце и дечиег воспитаня тиче, владати се. Управа има право честитог и вредног учителя похвалити и из школског фонда награду му дати, а небрежљивог опоменути и дати му заслужени укор. Сваког месеца у први недељни дан држи се местни школски збор (Schul-Conferenz), у ком се предузимаю ради извршења прислати више налози, тужбе, одсутства дечия и други овим подобни предмети. Чланови управе имаю дужност често школу надгледати, и на свршетку године извештай сачинити. Како у овима, тако и у извештаима дистриктуалног надзирателя особито се изложити мора квалификация учителя. Успех се бележи следующим оцънама: отличан, врло добар, добар, доволян, недостаточан, слаб, неваляо.

Школа се сматра као државни завод, али се држава црквеним людма послужује при управи школе. Римски епископи и протестантске консисторце бдию над религиозно моралним станем учителя и целог школског воспитаня и ученя. Они потврђую и одобраваю школске књиге, које се на науку вере и морала односе и пште се од њи мнење пре, но што ће се издати какав важан налог у погледу на школу и просвету.

(Свршиће се.)

Школске вести.

НЕГА ЧЕЛЕ. Наместничство у Венецији издало је на све конзисторије и учитељ следећи налог рад неге чеде: Међу осталим струкама економије без сумње је и нега чеде од велике важности, тим веће, што уз своја оба врло скупоцена производа, меда и воска које нам даје, неиште од нас ни великога труда ни много трошка. Па баш ова струка обично се најмање пази, и највећма страда због школдљиви предрасуда. Због тога препоручује ово намесничство целом свештенству и свима учитељима основни школа струку ову и мили им на срце, да се са свом ревности обрате, не само препоручујући струку ову сваком приликом у својој околини и по буђујући вољу у народу на негу чеде, него и бринући се да се кошнице што већма можно умноже, и настојећи највећма о томе, да рационална вештина око држања и неге чеде општим знањем буде. А што се наособ учителя тиче, то се напред изявлює, да ће њихов вредностан труд око овога са великим задовољством код намесничства примљен бити и гледаће се, да се онима, који најболе успехе у овом покожу награде даду.

У исти тај мах кад је налог овај изашао покудно се и подухватно професор наравне историје са падованског универзитета Рафаил Молин да по свима главним основним и некима простим школама ове провинције а найглавније у препарандијама кратке прелекције даде, како би учитељи и припрамници у стању били, школдљиве предрасуде у нараду о држаню кошница угушити, и научити га, како ће што већу корист од неге чеде имати моћи. У своме предаваню доказује, како је нега чеде код стари класички народа врло распространена била, и врло уважавана; казује узроке, зашто се у поздња времена ово занемарило; доказује, како су ови наши предели за негу чеде врло згодни, како и рано за челу доволна има, а и како се на продаю меда и воска ил ових корисно употребленје у кући сигурно рачунати може, а како притом чела скидаюћи цветни прах сила пришоси, да се род воћака знатно множи, — и он све ово поспедочава рачуном и живим примерима. За узрок, што прост народ занемарава ову струку, која му уз врло мали труд, и врло мали трошак, без икакве ризике и без жртви остали производа, врло лепу корист донети може, наводи само єдине нђгово досадашње неувиђање користи и невештину, која је око ове неге нуждна. Најпосле изриче своје надање, да ће се само тим начином, помоћу мудри свештеника и учителя најболе ова лепа и користна економичка струка подићи моћи, која ће оне куће и она села, која се око овог заузму јако подпомоћи. Молин је започео своја предаваня у Ровигу, где га публика са највећом вољом слуша, и одмах га је представничство суседне вароши Адрије умолило, да и к' њима дође.

Државно је министарство примило ову наредбу намесничства са највећим задовољством и изразило жељу, да се свештеници и учитељи на све стране за ово саветом и делом заузму, а особито у оним пре-

делима, кои су за ову струку найзгодниј. У местима, где се кои од учителя са овим већ бави, неће тешко бити и друге људе за ово задобити, ал с' друге стране ваља дотичне власти да учителѣ на ово одушевляваю, да им заслужне похвале даю, да њихова имена путем явни листова на обшту хвалу и припознанѣ целога народа разгласе и т. д.

ТРГОВАЧКА ШКОЛА У ГРАЦУ. За доказ, како се свуда трговин и занатлиѣ отимлю, да подигну школе, коима ће трговину и индустрию унапредити, служи нова академия за трговину и индустрию у Грацу. Завод овай не само да є валиле учителѣ задобно, него се и са учевном опремом као: подигнутим физикалним кабинетом, хемичком лабораторионом, збирком еспана и др. знатно подигао, и са тога є брой ученика на іош єдаред онолико порастао, колико є прошле године било. Школу ову подигли су њи неколико фундатора своіом помоћи, кою су на неко време само обећали. Али како є школа лепо напредовати почела, ние сумнѣ, да ће се до оног времена, док ова помоћ изађе, сама своим приходима моћи обдржати.

ПОПУЛАРНОСТ НАУКА. Професори на солиградской гимнасиш и реалци подузелиси распростиранѣ обштеполезни наука међу ондашњим грађанима и даю у овоме безплатна явна предаваня; а особито се труде и неуморишсу о томе, да у публици побуде интерес за теоретичке и практичке природне науке, кое су постале данас найважние и за живот найпотребние. Са ови предаваня задобили су они у публици велико уваженѣ. Слава им!

НАУКА НАЦИОНАЛНЕ ЕКОНОМИЄ У ФРАНЦУСКОЙ, све већма се разпростире и све веће уваженѣ задобива и код простнега света. Проф. Влковски кои є пре у паризкой конзерваторији сваке неделѣ по дваред науку ову безплатно предавао, умолѣн од многи трговачки практиканата и раденика предаг сад само за њи сваке неделѣ ову по њи и по сав народ особито користну науку. Исто є тако предаю професори у више вароша по Француской публици безплатно сваке неделѣ у неке одређене згодне часе.

ПИТАНЯ НА УЧИТЕЉСКИМ СКУПШТИНАМА. На учительским скупштинама кое су прошасте године држане претресана су найвише следећа питаня:

Шта се иште од добре хришћанске школе? шта такова школа све учини? како учини то?

Шта є кривица, да основна и повторна наука нема довољно успеха, и како се даље то гледом на наше околности поправити?

Како има учитель предавати науку хришћанску да изађе отуда што већег успеха по децу?

Како има учитель, кои више разреда деце има, док један учи, остале найкористние забављати?

Треба ли задавати деци ферияльне задаће и како имаю те удешене бити, да од тога успеха буде?

Шта може учитель чинити и учинити, да се недельна школа придежние походи?

Које су средства, да наше школе унапред пођу и у цвет дођу?

Како се имаю водити школски записници?

Како се има поступати са науком правописа?

Како се има изтеривати наука писмени саставака?

Како се има држати школска молитва?

Које су ђаве последице, ако є учитель у школи пристрасан?

Како се има старати учитель за телесно здравлѣ и развиянѣ деце?

Од какве су користи по учителѣ учительске скупштине и састанци?

Од које є користи недельна школа, и како може учитель ту науку корисном учинити за живот?

Ваљали у основној школи учити децу певати народне песме, и како се има то чинити?

Шта има учитель чинити и од чега се чувати, да га деца любе и да ту любав сачува?

Које се награде и каштиге имаю употребити, да се у школи одржи прописани школски ред?

Које су средства, да се у овом срезу подигну воћняци и чели-няци?

Коя правила има учитель пазити дававши деци питаня и како има исправляти одговоре?

Како и комма се средствима имаю учити деца красопису?

Које су узроци данашнѣ очевидне сполящнѣ и унутрашнѣ распу-штености и развратности дечије, и комма се средствима има томе насу-прот ићи?

Шта се разуме под школским заптом, и комма се средствима и има одржати?

Како се има учитель у цркви држати према деци, да онде при-стойна буду?

У колико има учитель пазити на добро владавѣ деце и изван школе и цркве?

Шта може чинити учитель, надзиратель и старатель школски, да деца уредно у школу долазе?

Како се има при читаню читанака истеривати наука єзика, да є деца основно схвате?

Шта имаю чинити пароси, и учитељи да телом и душом народу огледала буду?

Комма се средствима наведу деца да пазе?

Шта имаю чинити учитељи, да се код нас подигне нега свиле-не бубе?

Коя учевна средства потребує за науку гледаня свака основна школа? Коя од тих средства могу учитељи сами саставити, а коя се

мораю купити? Коим начином може школа набавити новце, да та средства куши? и како се имаю та учевна средства употребити, а како чувати?

Које призренѣ морл учитель имати на различите темпераменте дечие? Многа од ових питања била су задавана, да их код куће сваки ко се узда у се писмено изради и готово донесе у скупштину, где су читана и претресава, а друга су овде у скупштини изашла на одма и у претрес узимања.

СРБСКЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У СОМБОРУ. По званичном извештаю. У вароши има у 1206 правосл. домова само 363 мушке и 352 женске свега само 715 за школу способне деце, и на њих 1 главна основна мушка школа са 4 класе и 4 учителя и 1 основна женска школа само са 2 класе. Прошле год. пшло є у I. мушку школу 102, у II. 51, у III. 43, и у IV. 31, свега 227 мушке, а у I. женску школу 60 и у II. 59, свега 119 женске деце, без школе остало дакле 136 мушке и 233 женске деце. Учителя има 9 и 1 катихета од коих 7 учителя и катихета имаю по 420 ф. а. в. а 2 салашка учителя око 380 ф. редовне плате и 4 учит. глав. школе имаю још за учењѣ шегрта сваки по 63 ф. а. в.

У 12 хрпа салаша, коих више права компактна села изчињавају, има само 2 школе, у Буковцу и у Жарковцу. У Буковцу било є прошле год. у 122 дома 70 мушке и 75 женске деце за школу, а пшло у школу само 18 мушке и 8 женске. У Жарковцу било є у 166 домова 82 мушке и 89 женске деце за школу, а пшло само 16 мушке и 19 женске. У Жарковцу пшло дакле єдва ⅛, а у Буковцу єдва ⅛ деце! На осталим салашима нема нигде више школе, а има деце за школу способне: у Миличићи у 49 домова 28 мушке и 23 женске, свега 51; у Обзиру у 48 домова 33 мушке и 23 женске, свега 56; у Шапоня 92 дома 30 мушке и 37 женске, свега 67; у Ленини 30 домова 15 мушке и 15 женске, свега 30; у Чичови 55 домова, 48 мушке и 46 женске свега 94 (најбогатие децом); у Шикари 50 домова, 32 мушке и 36 женске, свега 68; у Градини 149 домова 83 мушке и 53 женске, свега 136; у Ранчеву 96 домова 57 мушке и 44 женске, свега 101; у Билићу 116 домова, 55 мушке и 52 женске, свега 107 деце. У скупа дакле преко 700 деце за школу без школе. Знамените є колика є разлика у брою деце према брою домова код појединих ових места.

Лист овай излази месечно двапед: сваког 15 и последњег.
Кошта заедно са додатком 4 фр. а додатак сам 1 фр. на год.

Изд. и уређује Др. Ђ. Натошевић. — Штампа кр. уг. свеучил. печатња.

Са Додатком.

Број 2. **ДОДАТАК** Год. I.

к

ШКОЛСКОМ ЛИСТУ

I. ИГРЕ И ЗАБАВЕ

ЗА РАЗВИЈАЊЕ ТЕЛЕСНИ И ДУШЕВНИ СНАГА.

Пастир и овце.

(Гимнастичка игра за друштво деце).

Окружи се велико коло, најманѣ 30 корачаја у ширину. То є овчиє коло. У њега се намеће толико камења, колико є другова, и ставе се неки ближе краю кола, неки дубљ у нутри, то су овце. Онда се концком одреди, ко ће бити пастир, и он седне у сред кола. Остали су вуци, и ови улећу у коло, да узму по єдну овцу, а пастир брани и чеда. Ово чини оплетеном марамом. Кога од вукова марамом удари, тай постає пастир. На єдног пастира улећу само два вука, на два пастира четир вука и тако све на сваког пастира по два вука више. Игра трає док нестане полак вукова ил оваца. Преоставше вукове мораю пастири онолико пута около кола на леђи обнети, колико є он оваца однео. Кои од вукова ни єдне овце неоднесе, тай мора пастира на леђи око кола обнети. ако се о друго шта непогоде.

Мртви мачак.

(Игра за децу у полю.)

Окружи се повеће коло. У сред кола стави се єдан повећи комад артиє, то є мртви мачак. Играчи стану редом изван кола, и првом на реду вежу се очи и дадему се прут у руку, па окренувши га на крај кола тридред пуштаю га, да иде куд зна на мачка, и где мисли да є, да стане. и тридред прутом по земљи

около себе да удари. Ако не погоди мачка даѥ залогу и онда се везую очи другом на реду, да исто то чини, па редом. Ко згази ногама мачка изводи се из кола, и ту поново тријед окренувши се иде да удара мачка. Ко мачка погоди, тај добива обкладу, како ѥ на почетку игре погођено, н. п, да га сваки, ко ниѥ погодио мачка на леђи цело коло обнесе, или да одкупи залогу, како овај захте. Нико несме прут по земљи вући, ни њим мачка тражити.

Елементи.

(Погађачка игра за децу.)

Сви седну у коло, и ѥдан баци мараму на кога оће из друштва па рекне ѥдан елеменат (елементи се зову вода, ватра, земља, ваздух,) н. п. вода; а онај, на кога ѥ бачена марама, мора одма казати ѥдну животињу, коя у том елементу живи; ако не уме казати или ако каже, што ѥ већ речено, даѥ залогу и баца мараму далѣ, па рекне елеменат кои оће, само не ватру, почем у њој никоя животиња неможе живити.

Ова се игра може начинити тежа тим, ако се уговори: да сме бацач заискати іош, да му се каже име животињѣ или растињѣ, или, ако се погоде, да се казую само животињѣ ѥдногa реда. На краю игре одкупљују се залоге.

Писменска задаћа.

Коѥ све речи можеш истерати из речи: ора, кад: 1. напред ѥдно писмо додаш; 2. кад натраг ѥдно писмо додаш; 3. кад на место првог друго ставиш; 4. кад на место последњег друго ставиш; 5. кад прво изоставиш, а натраг ѥдно додаш; 6. кад последњ изоставиш, а напред ѥдно додаш; 7. кад то исто учиниш, али натрашке читаш?

Прикривена имена.

(Погађачка игра у писменима.)

1. Потражи и *пађиђеш у* овој врсти *име* ѥднога нашег *славног* генерала.

2. У *овој задаћи нађи* и *склопи* име ѥднога нашег славног *митрополита*.

3. Из ови *писмена склопи* име ѥднога нашег народног *добротвора*.

Рачунске игре и задаће.

1. Како ћеш начинити, кад одузмеш од осам полу, да остане ништа?

2. Како ћеш начинити, кад одузмеш од тринајст полу, да остане осам?

3. Како ћеш сложити бројеве 1 2 3 4 5 6 7 8 9 да изнесу управо 100?

Бук.

(Једна физикална игра.)

Узми повећу флашу, напи до пола водом, зачепи добро, узми једну од најтањи тршчица или танку стаклену цев или камиш, пробуши чеп и задени ту трску или цев до близу дна флаше, али заглави да нимало ваздуха из флаше ни мимо чепа ни мимо цеви изаћи неможе: дуни кроз цев у флашу што већма можеш, па ако је све добро запушено, вода ће на цев шибати, и то што цев тања буде, (коју можеш озго начинити пером тању начинити), и што већма задунеш, и већу флашу измеш, то ће и дуже и даљ воду бацати.

Одкуда то? То бива од тиске ваздуха. Дувањем у флашу скуписе у њу много ваздуха, који се у нутри разпињ да изађе, а кад нема куд, ер је све добро запушено, он воду гнечи и оздо на цев напољ тера.

Загонетке и загонетна питања.

1. Ко је бијо само пет дана млађи од своје матере?

2. Ко уђе у ватру црн, а изађе црвен?

3. Шта иде уза степене, а небакће?

4. Двоног седи на троногу, дрпа четворного.

5. Кад га вијаш бежи од тебе, а кад бежиш, трчи за тобом.

6. Пуно чекиње ко крме, чисти пређе ко бесно.

7. Живи а нема душе, чује а нема уши, говори а нема језика.

8. Чија мати није имала ни руку, ни ногу, ни главе ни очију, ни срца, ни душе.

9. Путују четири брата: један ходи без одмора, други ждере без одмора, трећи пије без одмора, четврти звижди без одмора.

10. Ја каква сам, и остајем; ако млада, ћ остајем; ако стара, и остајем, имам очи, а не видим; имам уши, а нечујем; имам уста, а неједем.

II. НАУКЕ.

Пословице.

Боље сирома у поштењу, него богат у срамоти.
Боље сам бити, него са хуљама.
Боље је много знати, нег много имати.
Боље с памећу, него са снагом.
Боље на поштеном путу рамати, него на непоштеном јахати.
Боље је ваљан штедилац, нег добивалац.
Више жена у кецељи из куће изнесе, нег што муж на расточени коли унесе.
Више уради перо, нег пушка.
Дужник и лажа свеједно су.
Кога на једној крађи ухвате, и на другој нањ' сумњају.
Како свој занат чуваш, тако ће и он тебе.
Ко неће да буде чтец, он ће путујући.
Како ти њиву гојиш, тако ће и она тебе.
Кад Бог кућу прокле, даде јој луда господара.
Лакше је село растећи, нег кућу стећи.
Лења младост вашљива старост.
Није сирома ко мало има, већ ко много треба.
Није срамота пасти, већ не устати.
Нијко се није научен родио.
Не чини другом неправде, да неће ни теби други.
Рад и штедња обогати и просијака.
Сиротиња је највећа невоља.
Са занатом ћеш даље отићи, него с пуним товаром блага.
У мека оца неваљала деца.

Грабљиве рибе.

Туже штуку, да је прогутала буцова. Је ли то истина, што ови туже, упита сомина. Јест господару, ево како је било: дође чиков и стане ми се привијати око уста, ја му по очима видо, како се радује, да ми буде ужина. Ти ћеш склизити ко мастан, помислим ја и одма ми пође вода на уста. Ал у онај мах кад ја зину, скочи буцов и прогута ми чикова изпред носа. Ти си ми боље дошо, нег комад сланине на

комад меса, помислим ја, па скочим и прогутам безобразног буцова. Није ли тако право? Право дакако, рече сомина, тако би учинио и ја; него сад да и мени ушура дадеш, и ово рекавши разглави вилице па прогута све скупа тужење и тужитеље. Така је правда код сви хуља.

Отац.

(Из науке о дужностима.)

„Поштуј оца свог и матер свою," то є прва заповест са обећанѣм: да ти благо буде, и да дуго поживиш на земльи. Св. Писмо.

Много година мора да прође, док дете до снаге дође, да може само себи набавити рану и одело и стан. Па ко се за све ово стара, док смо ми и мали и слаби за ове терете? Добри отац. Он ради и мучи се од ютра до мрака, и све што зноєм и муком заради, оде највише на то, да нама неомане ране ни одела ни стана. Не престано брине се он, како ће нас одранити и воспитати, и ова брига пратига и у постелю и какад по читаве ноћи санка на уморене очи непушта. Брижан и замишлѣн полази на свой свакидашньи рад и брижан и замишлѣн враћа се с њега, а за чим се брине и шта мисли? Како ће као добар и поштен човек свою породицу одранити, нѣзино станѣ побољшати и свою децу сретну начинити. Неуму деце ни близо измерити, како многе и тешке бриге на срцу добра оца стоє. Не брине се он само за садашньост него іош више за будућност своє деце, па сам себе запитує: шта ће бити од мои синова, шта од ћери мои, и шта имам чинити, да и они у своє доба буду добри и отлични људи. Зарад тога шалѣ децу најпре у школу, купує књиге и друге школске потребе, драговољно плаћа учителя, єр их нит уме нит има кад сам онако научити, него их вечером макар и уморен радом испитує, шта су тај дан у школи радили и учили, па колко уме помаже им и опоминѣ и поджиже их на прилежност у науци и на добро владанѣ, и нема веће радости за њега, него кад види и кад од свакога чує, како му хвале децу, да су добра и прилежна. Та добар отац ни єдан и неживи за себе него само за своє. И кад деца одрасту, па могу сама за себе радити и што им є нуждно набављати, па оцу труд и бригу одлакшати, іош неће он да их напусти, него іош сам све терете вуче, све послове свршує, да само што више времена остане деци за школу и науку, да што више добри и користни наука за живот набаве,

ер куд год се обазре види, да се данас само са науком напредује а без ње свуда пропада.

Већ је син одрастао, ал брига очина нема краја. Одрастлиа деца све више и више трошка и бриге родитељ стаю, па било да их даю на занат или на науку. Кадкад наступе зла времена, скупоћа, глад, помор, нестане заслуге или дође болест; па ко ће у таком добу да измери терет брига, што тада на добра оца навале! И опет му сав терет буде лак, ако види да су му деца добри вешти и вредни люди изашли.

Од вас дакле децо зависи срећа и живот вашег добра оца. Слушаюћи га одлакшавате му теретне бриге и дужности, приманюћи и отимлюћи се за своіом науком подижете и у њему лепо и тврдо наданъ, вештином свога рада правите му радост и понос, добрим владанъем и животом одбиште од њга сваки страх за вашу будућност, а любављу и благодарношћу даєте му утешенъ за њгову старост, ер онда види, кад му руке од многа рада клону и од старости ослабе, да ће га добра деца њгова помагати и благодарно накнадити оно, што є он свег века за њи чинио. Највеће радованъ у њговој старости то є, кад види синове своє, како их као вредне и валяне люде сав свет поштує и уважава, и ако кои до коег вишег звања отличя и достоянства дође, то му є милије и већма се радуе, да є син одликаван него да є сам. Онда више нестрепи од оне старости кад неће моћи више ни за себе бришути се ни радити, ер є уверен, да њгова добра деца незнаю ни закою вишу ни светію дужност, него све бриге на себе примити и њему старом а изнемоглом колко већма могу спокойне и задовольне дане чинити, ер то є, што сваки добри син и свака добра ћи о своме добром а старом оцу непрестано на уму има.

И доиста имаю то сва добра деца на уму непрестано, али неваляла деца кадра су на свога добра оца заборавити, и има их, кои у невалялству толико задру, да свога старога измучена и болесна оца оставе и напусте да се са сваком бедом и невољом мучи и да без помоћи пропадне; тошко той деци и њиовой души! Њи ће Бог іош теже казнити, него оне, кои на свою стару матер забораве, или напусте, да у невољи пропадне: на той ће се деци вршити она клетва св. писма коя каже: ко се свог оца и матере одриче безбожник є и нечастивоме друг; и она: коє очи оца и матер непоштуе, те валя да орли и гаврани изклюю.

Догађаи о животињама.

ПРИВРЖЕНОСТ КРАВЕ. Колико се чини марва да є глупа и немарна, опет има примера велике привржености к онима кои є ране и негую, и ово се особито виђа на кравама, коє яко жале за своим добрим господарима. У Шалону имађаше єдан сиромашак краву, с ком є врло благо поступао и како му сиромаштво допушташе добро држао. Дође нужда и он приморан буде краву продати. Купи є из истога места єдан богат човек, где крава много болю рану добиваше, него код онога сиромашка. Али она нехте код новога газде ништа єсти него непрестано рикаше врло жалостивим гласом. Кадгод є у полѣ изтераше, прво одбеже старом газди, и мораше є онде сви виђи и тући, да є у полѣ изтераю. Ни у полю нехтеде сад више єсти као ни у кући нова господара, с тога поче од дана до дана све већма мршавити и опадати а непрастаяше рикати. Найпосле разжали се новом господару, те є врати сиромашку на поклон, где крава поче одма весело єсти и сасвим себи дође.

ДОСЕТЉИВОСТ ОД КОЊА. Бивши професор Кригер из Хале казуе овай догађаи: єдан од мои приятеля пође на коню кући ноћу кроз шуму. Хитећи удари главом о єдну грану тако яко, да одма обнесвешћен с коня падне и као мртав остане. Коњ видећи господара да се немиче, окрене брже натраг на по сата оной кући, од куда су пошли. Кад тамо дође, али врата затворена и домаћи поспали. Он стане врата дрмати и нагама тући дотле, док се домаћин кроз прозор непромоли, и на његово найвеће чудо опази коня самог, кои жестоко на врати удараше. Одма се поплаши, да се ние његовоме госту несрећа каква догодила, те брже се обуче и изађе. Коњ одма окрене натраг и оде преднячити, а овай за њим, и дође у шуму на оно место, где іош онай у несвести лежаше, те га прихвати и мало по мало опет себи доведе.

МОЛБА ОД ОВЦЕ. Єдан Енглез яшећи коня полѣм нађе кроз неке гудуре а ту истрчи пред њега єдна овца жалостним гласом блеећи, и ужурбано около њега трчећи, а све с преда на коня скачући, као да га задржати и вратити хтеде. Њему се ово чудно учини, те сиђе с коня и пође за овцом, коя одма напред оде свакн час на овога осврћући се и непрестано блеећи. Поприлично далеко од друма у гудурама застане овца и продере се мало већма, а одунд се одзове неки слаб као изнемогао іош жалостнии ягњећи глас. На тай глас приступи овай ближе и опази ягњ међу каменѣм тако заглављено, да се никуд маћи немогаше. Одма он прихвати и курталиште кукавно ягњ, а овца скакаше од радости, час око њега, час око свога избављеног ягњета, као да ван себе од радости беше и одтрчи с ягњетом к стаду, коє подалеко оданде єдва се догледати могаше.

Војничка крајина.

(Једна лекција из Историје).

1. ПОСТАНАК КРАЈИНЕ. Кад су Турци коначно разорили бугарско, српско и грчко царство, и кад се нису више имали никога одунд бојати, онда су почели и на ове стране нападати, да предузето плячканје и освајање продуже, и да хришћане тамане или у робље одвлаче и на муамеданство присиљаваю.

Томе њиновом насилю бијаху на овој страни прво изложен Банат, Срем и Славонија. Ово бијаху најбогатије земље за плячку; туда се бијаху населили Срби, кои све богатство своје из оних страна овамо пренеше, и овде под своим деспотима и војводама а у заштити угарски краљева бој са своим душманима наставише. Ови бијаху Турцима и највећа препона у њиновом даљем завојеваню; њи мораше разбити, да могу безбриге даље ићи. Овуда бијаше и најпречи пут на Будим и на Беч, да и ове престолнице заузму, као и Цариград. Притоме немаше овде уз Дунав и уза Саву никои тврђи места ни многи брда и планина на сметњи.

Ал неостављаху они ни друге крајеве низ Дунав и Саву на миру, ма да се тамо и с већим препонама борити имаху, а с мање изгледа на плячку. Непрестано упадаху они у ове стране дуж целе крајине секући, плячкаюћи, палећи и нечувена нечовечества чинећи. Ни једна година непроће на миру, ни једно доба године небеше сигурно. Зими упадаху још чешће нег лети, јер преко смрзли вода часком овамо прећи и натраг утећи могаху. Они долазаху овамо у великим четама, но две три и више иљада айдука, пак илядама душа народа и небројено глава марве одвађаху. Тако пустошише ове крајеве непростано.

У таквој невољи морало се и на овој страни старати за обрану. На дојне крајеве Дунава ненаваљиваху Турци много, јер ердељски и каравлашки кнезови непрестано с њима шуроваху. Банатске, Сремске и Славонске крајеве бранише доникле Срби под своим војволама и деспотима. Ал горња крајина стајаше без обране. Отуда се угарски краљеви највећма и страшише од Турака. Тамо је требало држати сталну непрестано на опрезу стоећу војску. То је осетно још угарски краљ Матија, зато је одпустио горњо Карловачку и Вараждинску пустињу Србима из оних страна долазећим и од турског насиља бежећим и примао их је, да овде сва права остали грађана уживаю, остављаюћи им њнове сопствене ка-

петане и војводе, веру и језик, а да само тај крај од Турака бране. То беше прва војничка крајна.

Исту ту нужду увиди доцније и угарски краљ Лауш II. али са својим празним цеповима немогавши плаћене војске држати принуђен буде свом шуру Фердинанду I. аустриском г. 1522 Сењ, Клису, Крупу, Лику и друга онуда утврђена места и пределе уступити, да он те крајеве заклони од Турака. У та доба бијаху оне српске насеобине поново од Турака опустошене, те Фердинанд доведе немачку посаду. Али издржаванје ове војске коштова силне новце, и било би на дуже време целу земљу поело. Они, кои подаље од турски граница становаху, немараху много прилагати на издржаванје те војске, држећи, да су довољно осигурани; а кои ближе становаху, ти немогаху тога силнога трошка издржати. То наведе владу на ту мисао, да устрои војску, коя некошта много новаца, те нареди, да се војницима место новаца земље дају, и тим их начини и војницима и земљодељцима. Тако бијаху већ год 1559 ускоци устројени и насељени у Жумберку (Сихлбургу) на врх Хрватске, те тако настане **вараждинска војничка крајна**.

Али се овога устројства најсвојскије прихвати аустриски велики војвода Карло, кои год. 1579, град под своим именом Карловац горњи (Карлштат) основа и **карлштатску војничку крајину** одељивши од вараждинске насели обе поново доселившим се амо Србима.

А кад оно доцније цар Рудолф г. 1597 оном славном дипломом одпусти доселеницима из они страна данак, одма се населе ови крајеви и већма. Тада се присаједи њима и онай предео између реке Купе и Уне под именом **Петриньске крајине**, коя се све већма и већма намножаваше, док доцније год. 1696 недоби Бана за свога капетана, те се отуда и назва **банска, бановска крајина**.

Међутим траяху у Лици и Крбави непрестане борбе између Ускока и Турака, где вечно име стекоше српски сердари и војводе Стоян Іанковић, Илия Смиљанић, Мариян Кнежевић, Дуя Ковачевић. У тим борбама немогавши Турци Ускоцима одолети најпосле сви листом из ти крајева утекну год. 1689, те тада се и тай цео предео Аустрии коначно поврати и тим се горњо карловачка крајина сасвим утврди.

После карловачког мира год. 1699 буде Аустрии повраћена и Славония, Срем и Бачка, и мудри цар Леополд добро познаваюћи важност војничке крајине нареди, да се и ови пределн

исто онако устроє, као и горња крајина. Тако постаде год. 1702 и славонска, и сремска, и потиска и поморишка војничка крајина, а год. 1724 и банацка.

Доцније се предузе стално уређење целе крајине. Царица Марија Терезија увидивши, да није нуждно онолике велике просторе земаља у Славонији и Срему, Бачкој и Банату за војничку крајину држати, и да би државне приходе умножила, даде год. 1746 велике комаде Славоније и Срема, а год. 1750 Бачке и Баната изсећи из војничке крајине, па их раздели и присаюзи дотичним жупанијама, неке стави под коморска добра или даде под спахилуке, оставивши становницима, које све Срби биху на волю, ко волиє изселити се у крајину. Тада се изселише на две и по хиљаде србски породица из Бачке и Баната, кои волише остати војници и под аустриском управом, него пасти под жупаније и спаије, и настанише се по банацкой и сремской крајини; а остали, кои се нехтеше селити, они се измолише и изкупише за слободне грађане, прво год. 1749 Сомборци и Новосађани, после год. 1751 бачки крунски дистрикт, а год. 1774 банацки кикиндски дистрикт, сваки са своє десет села.

Кад после свршенога наследног рата заповеди царица, да се све оне постојавше различите народне војске разпусте, задржа и умножи она само єдине шајкаше, кои іош од Деспота Змај Вука Бранковића устроєни небројне услуге и у турским и у осталим ратовима чинише, и кои после смрти од Деспота црног Іована из Сегедина Тисом па горе уз Дунав кроз многе опасности пробивши се у Комаран дођу и онде све до год. 1763 остану, а тада на царичину заповест у Бачку дођу и онде низ Дунав и низ ушће Тисе настањени буду.

2. ДОМАЋИ ЖИВОТ КРАЈИШНИКА. Како сви Славени од порекла свог, тако живе и крајишници у задругама. Иманє неделе синови, ниту се по смрти оца разилазе из куће, него остаю сви на єдном огњишту, па тако има кућа, где по 20 оженєни глава са своим породицама сви скупа живе и єдну свойту или племе изчињаваю.

Сви скупа изберу себи єднога између мушки глава, кога за најприкладнија држе за старешину, па тога сви као оца слушаю и њему се као господару покораваю. Његова є дужност у договору са осталима наређивати, шта ће ко радити, на кои ће домаћи или польски посо ко иди, шта ће се од раже или живади и осталога за кућу задржати, а шта продати; његова є дужност све шта ко кући прибави чувати и кад треба издати, дугове из-

платити, постаратисе за довољно ране и одела, ленѣ на посо терати и за невалялство свакога свог каштиговати.

Исто се тако избере између жена єдна за газдарицу, старешицу, пак та раздає послове женама, наређує коя ће хлеб месити и пећи, коя єла готовити, живад и живину надгледати, коя ће ткати, кропити и друго. Старешина и старешица стараюсе, да све на своє време уређено буде, да се на време у цркву ходи, и да є слога и любав међу дружином и добар ред у целой кући.

При єлу су сви заєдно, само где є дружина врло велика, ту єду најпре люди сами, после жене, најпосле деца. У главной кући седи само старешина са своіом породицом, а сви остали женѣни парови имаю своє одељене одає, ваяте, а само су зими, где их није много, сви ускупа.

Што сви заєднице завреде то є заєдничко добро целе дружине; а што ко на самце завреди, припада дружини само док се обште потребе подмире, па што претиче, то є онога самог, ко є завредио. Ништа се несме продати без знаня свију; исто се тако несму ни дугови правити, без знаня свију.

Тай задружни живот најбољи є знак, како є то миран и добар народ. Ту се поштую старіи више нег у други народа, и сами се међу собом већма любе него други. Старце и старице пазе као светињу, и деца су своим старима врло покорна и и любе их.

Обичая тичући се вере има ту и више и лепше, него у други народа: при крштеню, венчаваню, сараньиваню, спомињаню мртвих. Исто тако има обичая тичући се домаћега и пољског живота много и красни, све основано на задруги и задружном животу. Али највећма є на гласу гостопримство и гостољубност. Сваки странац прима се драго и любавно. Госту се дає најлепша соба и највећа част, при коіой обично само старешина седи и госта разговара.

(Свршиће се.)

О човеку.

(Из Антропологије).

Човек є по Св. Писму најотличнији од и сви створеня; он є по облику и по подоблю Божиему створен. А како є и Богом одређен, да господари над земљом и над свем, што се на земљи находи, то є он круна створеню и цар на земљи.

По своєм телу спада он међу земаљска створења, ер му є тело од земље и опет ће у земљу, а душом є изишен над њи, и Божијега порекла.

Његова є прва дужност старатисе за своє душевно благо и спашење, али уједно с тима иду и дужности кое се тела тичу и кое несме занемарити, ако ће да своє телесно и душевно здравље сачува и да своє душевне и телесне снаге и даре удесно употреби. Зато є бар овлашно познавање самога себе у ове обе стране, познавање свога телесног и душевног створа врло главна и врло користна наука. Ту науку ћемо само укратко овде да прођемо.

I. О створу тела.

1. Споляшњи облик. Човечје є тело найкрасния зграда; нема іой равне, ни споляшњом лепотом, ни унутрашњим строєм и снагама. Оно є склопљено из многострућни удова, кои сваки своє определење има, и сваки свою дужност вршити мора, да се може живот и здравље одржити. Найпре ћемо га с поља да прегледамо.

Найглавнии су споляшњи уди: глава, труп, руке и ноге.

Глава є найманьи али найврстнии део. На њој и у њој смештену се све найглавније душевне справе: очи, уши, нос, језик и мозак, у ком станує онай невидљиви дух човек, са своіом свести и слободном вољом, своіом големом памети, найбистрији разумом, божасвеним умом и свима онима светим осећањма, што их Бог само њему своме љубимцу даде. Са тога є глава найврснии део тела и стои озго, на првом месту, где круни и цару пристои.

Горња и стражња страна главе: теме и затемак косом є обрасло, кое чува главу од зиме и жеге, од ветра и кише, и од сваке стеге и позледе, рад чеда и ню чувати валя. Ћелава є глава изложена многим незгодама. Али косу вала и као украс главе пазити, кою є сам Бог и на то одредио.

Предња страна главе лице є. На лицу се позна радост и жалост, брига, гнев, стид, понос и многа друга душевна осећаня, потреси и немири. Зато се и држи лице за изданцу и огледало душе и огледало њезине красоте и благородства, као што и Св. Писмо вели: мудрост човечия обасява му и лице. Али и чистоћа и нечистоћа, здравље и многе телесне болести на лицу се виде и познаю.

Труп є средњи и найвећи део тела, снага тела. У њему су смештене све за телесни живот нуждне справе. Труп є на троє поделен: врат, груди и трбу.

Врат є споя трупа с главом. Он є найманьи и споля найтањи, а унутри найзаплетенији трупов део. Спреда се види као јабука нека, то є гротло: иза гротла стои єдњак, иза єдњака вратне кости; а свуда около ових меса и небројне жиле и живци, све справе важне за живот, зато є свако стезање и позлеђење врата опасно.

Изнод врата стоє широке и снажне груди, трупова снага, живот и храмина найблагороднии справа за живот. У грудима стоє беле цигерице и срце, справе за предисање и за крвоток. Споля и с' преда на грудима стоє обе сисе, два млечна ибричића, као тикванце, са своим сисцима, брадавицама; то су судови и самотоци млека прве и найслађе

матернѣ ране. Са страпе стоѥ назуха, два лагумца, хранилнице ручни жила и живаца. Натраг стоѥ за ношню терета и за одморлежанѣ удешена леђа, а вр њих плећа, грудни штитови и оклопи, и уѳдно тврђаве руку.

Испод груди стои мек и пун дробова трбу, то ѥ права куйна. У њему су смештене све справе и судови за свариванѣ ѳла и за пречишћаванѣ ране. Споля и спреда стои мали угнутак, лажичица, ту се деле груди и трбу. На среди стои пупак, знак рођења човечијега од матере. Доле ѥ крило. Трбу ѥ са стране испод ребра најслабији, с тога се зову та места слабине. Оне су и кайвредовниѥ по оне, кои далкове имаю. Испод слабина стоѥ широки и яки кукови, крила и оклопи трбуа и трупа оздо, а уѳдно и тврђаве ногу. Натраг стоѥ крстине, а сасвим доле и натраг забачена су цревня ушћа, као олуци и испусти те телесне куйне.

Ноге су справе узправнога и поносногa стояња и хода људског. Оне су станива и носиоци целога тела, зато и ѥсу подуже и снажне. И ноге су на троѳ поделѣне: бут, голен и стопу.

Бут ѥ горњи и найчи део ноге, снага ноге. Он ѥ главом у куку а кореном у колену углављѣн.

Голен ѥ средњи део ноге између бута и стопе. Голен ѥ спреда гола кожа и кост, отуда и име, а натраг стоѥ снажни листови, то су играчи и скакачи.

Крайни део ноге, нѣзина подлога, то ѥ стопа. Она ѥ у човека пошира, да ѥ сигурнија, а пуна на зглавкове спољни чланчића, да ѥ виткија. Лицем ил стременом ѥ голиа и сувља као и голен, а табаном правом подлогом ѥ дебља, мекша и гибкија, рад мекшег хода и стояња. На край стопе стоѥ пет кратки стиснути чланкави прстиѭ, рад лепшега чаровнијега хода; ал у источној Индии, где људи нестежу стопе обуѣном, могу и ножне прсте размицати и различне послове свршивати: шивачи држе ногама шав; а било ѥ људи без руку рођени или кои су несрећом ручне прсте изгубили, пак су научили ногама свлачити и облачити се, ѣсти и шити, иглом шити, неки и писати и рисати и найлепше иконе ножним прстима правити.

Озго на трупу стоѥ руке. То су справе за рад и обрану, па за слободу и господарство човечије. И рука ѥ по троѳ поделѣна: раме, лакат и шаку.

Раме (мишца) ѥ горњи и найслободнији део руке и нѣзина снага. Главом ѥ сглављена са плећем, а кореном са лактом.

Лакат ѥ средњи део руке, између рамена и шаке, и сглављѣн ѥ главом са раменом, а кореном са шаком.

На лакту стои као на држалу укоренѣна дивна људска шака, најмањи али найврстнији део руке. Шака ѥ алат над алатима. Она ѥ справа за све људске вештине и умешности, найокретнија и на сваку послугу увек готова служавка души. Са свои крачићи, то пет неваднаки, на све стране савитни подужи и врло осетљиви прстиѭ удешена ѥ она за све можне послове и радиѣ. Шака ѥ найзгоднији алат за ватанѣ и држанѣ, за пливанѣ и пужанѣ, за згртанѣ и разгртанѣ, за пипанѣ и ударанѣ, за мереиѣ и бројиѣ, немима и за говор, и ко би оне небройне вештине и занате избројо, што их људи са тима своима тако незнат-

ним чинећима се шакама и прстима свршују. Човек најслабији од сви животиња и без икаква оружја на свет долазећи својим разумом али помоћу ови малецки шака држи власт и господарсво над најљућим зверовима и најсиловитијим светским снагама.

(Продужиће се.)

Свилена лептирица.

У Азији у источној Индији има гусеница од једне на очима врло незнатне лептирице, која кад се завија опреде чауру од једне једине али по 1000 стопа дугачке сјајне и меке жице, која је далеко јача од кудељне и ланене или ма које друге тикачке жице, то је свилена жица. Још у најстарија времена опазили су Китајци (Хинези) да се та жица лако сновати и у најлепше платно ткати даде, пак још на 2700 год. пре Хр. донесу семе у своју земљу и узму ову гусеницу у велико неговати, и свилу ткати и продавати, пак силно овим богатити се, ер чак 300 г. пос. Хр. биваше свила још тако скупа, да је за 1 ℔ свиле 1 ℔ злата давана, и више је се тражило него што се наћи могло.

Да би се што више света прихватило ове врло користне струке рада узму саме царице у свом двору са својим дворкињама гусеницу ранити, чауру одвијати и свилу ткати за пример осталом свету, и као што китајски цареви негу њива и вртова до најлепшег савршенства само тим доведоше, што сами на њиви и у врту радише, тако се царице заузеше око неге свилене гусенице, те тако народ листом око овога приону и свилоделство изађе извором богатства за сву земљу. А да би ова тајна само у њи остала, забране законом, да се нико за главу не усуди семе од ове лептирице изван земље износити и тајну свилоделства издавати, те тако преко 3000 год. дана бијаху они једини, који целому свету свилу продаваху. Тек на 500 год. пос. Хр. изађе за руком двојици грчки калуђера у шупљим штакама семе од ове лептирице крадом из ове земље изнети и у Цариград донети, где сретно за руком пође гусеницу неговати и свилу ткати. И код Грка прихватише се царице и прве госпође овога рада и сачуваше тајну преко 700 год. дана. Тек у XII-ом столећу прихватише се овога и Талијанци, а пре 200 год. и Французи, па онда и Немци и остали, и код свију преднячише књежеви и књегиње, садећи дудове у милионе и одушевљаваћи свој народ примером и наградама на негу ове корнстне гусенице, а шалећи о свом

као и државном трошку способне људе у оне земљ, где свилоделарство у најлепшем цвету бијаше, да виде и да науче шта и како се то ради. Тако постаде овај незнатни црвак благословом људства, што данас милионе вредни руку забавља, њима лаку и лепу заслугу даје и силно богатство доноси.

Лептирица је ова средњ величине, 1″ дугачка и са разширеним крилма $1\frac{1}{4}$″ широка, жућкато-бела, има поширу мрку пругу преко горњи крила и има црноперасте пипке, брке. Повећа и трбушатија женка снесе како се из своје свилене кућице (коконга) извуче по 4 до 5 сто меки јаца, која одма стврдну, то је семе. Јаца су ситна ко проја и тако лака, да их по 20,000 на 1 лот иде. Најпре су жућкаста, после потамне, најпосле дођу модросива и то су здрава, а неваљала остану бела и жута.

На топлоти од 16 до 20 обични степени излегу се за 4 до 8 дана из тога семена ситни црноглави и вунасти црвићи, кои мало по мало све бељи бивају, чудо много једу и чудо расту; поједу сваки дан дваред онолико колики су сами, нарасту за оно 30 дана са једва видљивог црвка до $2\frac{1}{2}$″ величине и буду 9500 пута тежи него што су били, кад су се излегли. Ранесе само листом белога дуда, зато се у пролеће кад дуд крене ставља и семе на топло место да се црви излегу. За оно 30 до 40 дана века мењаю кожу 4 пута од прилике свако 7 дана. Ако је доволно ране и умерено топлоте иде све по неки дан брже; а другчије по неки дан спориће. Већ дан пре него што ће кожу свлачити стане мање јести, буде тежа и леня као санана а све главу у вис дижући, док се тако и неукочи, и онда тако као у неком сну остане по 24 до 30 и више сати; а после се почне опет будити, и онда најпре кожу свлачити па затим поново још халавије јести, као да накнади оно што је дангубила. Воли топлоту, сувоћу и чист ваздух, и ово су три најглавнија условља за пријањ. Кад се свлачи онда је највредљивија на влагу и зиму, али и на сувишну врућину, а ни пустима је дирати неваља. После четвртог преобука једе највише и нарасте највећма, па онда на једаред престане јести и што донде увек као залепљена с листа немакне се, сад се протумара там амо све сваки час главу у вис дижући. Тада још је тако пун трбу, да на светлост гледана чисто се провиди од дебљине, а бела је и мека као тесто, тада је зрела за преливо. У трбуу низ црево има две повелике кесе и у њима густе бале, то је свилена материја. Ове су кесе тада тако препуњене, да гусеницу узнемирују, зато тумара и тражи згодно место, да се овога терета опрости. Најрадије мили у вис, а кад је згодно место нашла гранчице, пруће, иверје или мреже, а она онда на оне две мале ру-

пице ниже уста пушта те бале као две жице, отуда є жица двострука, али их у исти мах и заедно упреда. Најпре разапне неке жице као ограду, па онда у той преде праву чауру, и ово ради 3 до 5 дана. Чаура є као голубиє је велика, у полу краћа од гусенице; у мужака є мало мања, шилястија и на среди поясаста, у женке већа и округлија. Од гусеница са жутим стражњим ногама буду чауре жуте, а од оних са белим ногама беле. Кадкад се догоди да ја гусеница уплете собом слабију, и онда у нутри обе вреду па изађе двоје чаура као оно двоје шљива, кад две шљиве сраст у. Свака чаура има 3 свилене као поставе, споляшња є заплетена као од кучина, испод њ є она права свилена жица по 8 до 12 стотина стопа дугачка и лепо намотана, а изнутра є постављена чаура још неком разчешљаном свиленом вунцом да є мекше лежати. Ни ова вуница ни она споља недаю се сновати и само се за лошије свилене ткаве употребљаю.

У чаури лежи гусеница по неколико дана као мртва, најпосле се у лептирицу претвори, а то буде около 20-ог дана, коя тада са неком из уста єдком водом чауру оквасивши прогризе и извуче се. Овако прогрижена чаура не вреди много, єрбо є сва она свилена жица изпрекидана. Зато се гусенице у чаури убияю, да є непрогризу, и то се чини 10-и до 12-и дан после запредења, ставивши их и подржећи у врелој пећи или на врелој пари, док год се чує у нутри пуцкараня, коє по разлики топлоте траје по неколико минута до пун сат и више. А остави се само оолико чаура, да их лептири прогризу колико ком треба да семена увати. За ватање семена ваља одлучити беле чауре за се, а жуте за се, да се лептири неизмешаю и да се тим чистије семе добије за лепшу белу и лепшу жуту свилу. *)

Од 1 ℔ добри чаура добије се до 3 лота семена или на 60000 зрна, али су редко сва добра, зато се обично рачуна од 1 ℔ чаура 2 лота семена, са 40000 ја. За израњење оволико гусеница треба до 100 дрва дудова, а добије се до 100 ℔ чаура, и од њи по 8, 10 и до 12 ℔ чисте свиле, али ако није довољно ране и није довољно добре неге, а оно кадкад єдва 3 ℔ чисте свиле изађе.

*) Ваљало би да покуша сваки ђак само две три гусенице ранити, коє лако може, па да сав овай знаменити живот свилене лептирице пажљиво пропрати, а изаће пуно забаве с њима и сила радованя, гледећи их како єду и расте, како спаваю и кошулю свлаче, како се запредаю и како лептирима изађу и ја несу.

Лист овай излази сваког месеца єдаред; кошта 1 фр. на год.

Изд. и уређуе Др Ђ. Натошевић. — Штампа краљев. угар. свеучил. печатня.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 5. У Будиму 15. Августа 1865. Год. VII.

Саборска заключења
о српским основним школама.

§. 1. Свако дете дужно є у своју основну школу ићи.

§. 2. Та дужност почиње са 7-мом а свршує са 12-ом год. живота.

Изузимлю се само бреговити предели у Хрватской и у Славонии, где ова дужност са годином дана доцније почиње па и доцније свршує.

§. 3. Свака є обштина дужна єдну школу и учителя држати, чим 50 за школу способне деце има. (На 100 до 200 таке деце мора имати два учителя, на 200 до 300 три и т. д. на свако 100 деце по єдног учителя више и толико школски соба и учительски станова, или за ово накнаде. *)

§. 4. Места са мање од 50 таке деце ако немогу сама за себе, могу у друштву са оближним школу држати, ако нису преко по сата раздалеко; а другчије мора свако за себе само школу имати, а учителя заєдно єднога, кои є дужан деци долазити.

У местима са мање од 50 таке деце, ако немогу ни сама за себе, ни у друштву са оближнима школу држати, има парох за суразмерну награду дотле децу учити, док брой деце непорасте, или док се ненађе фонд за издржаване правог учителя.

§. 5. Све трошкове за подизане и издржаване школа и учителя има обштина из свои собствени прихода подмиривати, ако већ на то одређени фондова нема, ил у колико ови неби измагали.

§. 6. Обштине мораю за своє школе собствена згодна здания имати, зарад коих ће главна школска власт планове са инструкциом издати.

*) Сабор є заключио, да се у горньой крайни коя є сирота помоћу народног фонда засад отворе 20 правосл. српски основни школа, и наређена є помоћ за сваку школу по 200 фт а. в. годишње дотле, док се те школе неузмогу саме одржати.

§. 7. За сваку школу има се одредити доволан огрев.

§. 8. Сва на школским зданиима нуждна оправленя (репарације) имаю се у време школског разпуста предузети и свакако пре почетка школе свршити.

§. 9. Школска здания имаю се противу ватре осигурати.

§. 10. Свака школа мора имати све нуждне намештаје и све прописане учевне опреме.

§. 11. Учительска плата определюе се по величини и снази општина најманѣ на 200, 300, 400 и 500 ф. а. в. (урачунавши у ово депутате и землѣ где их има, окром удесног стана и за овай нуждног огрева или у име овога накнаде) коє ће плате главна школска власт по преслушаню дотичне општине определювати.

§. 12. Учительима сме се плата повисити, а смањити никако.

§. 13. Плата иде учителю од оног дана кад службу прими.

Плата у готовом новцу издаје се месечно напред; а од депутата, где их има, издаје се половина уз две трећине огрева на почетку првог, а остало на почетку другога течая.

§. 14. Ако би плата учителю не уредно издавала се, то има политична власт на нѣгову тужбу не само утерати заостатак плате, него и због закашнѣног издаваня накнаду за изгашавшу штету.

§. 15. Учителю се додаје после сваки 10 год. службе, у истом месту прилог од 10 на 100 целокупне плате, ако то непрелази 600 ф. а. в.

§. 16. Главна школска власт има се постарати, да се сваке год. неколико награда онима учительима раздаю, кои се особито узотликую учећи децу неги воћа, челе и свилодерству. *)

§. 17. У општинама где учителы добиваю плате и остало из касе ил други извора политичне општине, добиваће то све и одсад од исте политичне општине, док тай терет политични општина и према другим вероисповестима не престане, а има се на то ићи, да и међутим ова давања постану суразмерна.

Ово важи и за стечай политичне општине у смотреню школски здания и учительски станова, где и у колико тай данас постои.

§. 18. На србској основној школи може само онай православни Србин бити учитель, кои є срб. правосл. препарандию свршио и онде пред одређеном комисном учительски изпит са добрим успехом положио.

---

*) Рад овог одређене су на свако 100 учителя 3 награде: єдна од 8, єдна 6 и єдна 4 дуката свега 21 награда у суми 126 дуката.

§. 19. Ако би ко предпоменуту квалификацију имао, али за 5 год. после учительског изпита без учительске праксе остао, то є дужан поново и то само практични учительски изпит пред истом комисиом положити.

§. 20. Могу и женскиње учитељке бити, али само на женской основной школи, ако с допуштењем главне школске власти учительски изпит за поменуту школу пред горепоменутом комисиом са добрим успехом явно положе, а притом и достоверне сведочбе покажу, да су веште исту децу обучавати и у женским ручним радњама.

§. 21. Само у случаю кад неби овако (као §. 18 и 19) способни лица било могу и друга способна за учитељ постављена бити, али само привремено и имаю се одма квалификовани учитељи прописаним путем тражити и поставити.

§. 22. Чим се учительско место упразни, дужно є местно школско управительство одма то предпостављеной школской власти званично явити. Та власт има одма наредбу начинити за привремено попуњење тог места и онда разписати стечај путем срб. новина са роком од 4 недељ дана, пак изключивши не довољно способне све остале молбенице послати заедно са свима сведочбама и прилозима дотичной обштинской скупштини рад избора односно кандидације. Избор однос. кандидацију има та скупштина неизоставно за 14 дана на исти онай начин учинити као што є наређено за избор однос. кандидацију свештеника. Свршен избор однос. кандидацију врања црквени одбор одма предпостављеной школской власти, другчије ова сама наименує. Кога обштина изабере, тога и школска власт наименує, а од кандидата наименує онога, кои є найспособнији, и то на изцрпљено писмено изјашњење дотичнога школског референта, и доставља то наименовање заедно с припадаюћим актима главной школской власти, па ако ни ова ништа противну тога нема или за месец дана неяви, оно му декрет издаје, а уједно доставља и дотичной политичной власти прве инстанције то наименовање до знања.

При избору однос. кандидации као и при наименованю има се не само на найспособнијега него и на то пазити, да сродници ни под коим условом небуду код исте школе намештени.

§. 23. Наименованог учителя има дотична обштина доселити или му сразмерну накнаду дати.

§. 24. Сваки є учитель најпре привремено намештен, и то: новоименовани за два, а други за год. дана, и тек по истеченю овога времена, кад се своіом службом и своим владањем осведочио,

да є добар учитель, добива декрет за сталног учителя у томе месту.

§. 25. Сви учитељи како му драго намештени били имаю се строго држати прописа што се тиче њихови дужности према цркви и школи, деци и родитељима, општини и властма.

§. 26. Местно управитељство школе неможе учителю од волѣ службу одказати, него мора свою тужбу поднети предпоставлѣној школској власти, коя ће на основу учињене изтраге привременог учителя сама, а сталнога само са знањем главне школке власти одпустити.

§. 27. Болесном учителю има се дати помоћник. Прн дуготраюћој болести добива учитель помоћника само на год. дана, а онда се ставля у пензию, и може се кад сасвим оздрави, опет у службу тражити.

§. 28. Помоћница болесних учителя као и на место умрлих ил одишавших учителя поставлѣни супленти добиваю само половину постоеће плате, а друга пола иде болесном учителю или у случаю смрти у местни школски фонд, одкуд удовица посмртни квартал прима, али мора стан уступити.

§. 29. За помоћнике и супленте способна и од предпоставлѣне школске власти ех officio наређена лица имаю одма тамо ићи, другчиѣ губе право за две год. на друго место тражитисе.

И помоћнике дужна є општина доселити или суразмерну накнаду дати.

§. 30. За пензию учителя и за помоћ њихови удовица и сирота завешће се єдан општи фонд, за коње се специялан план израдити. *)

---

*) Предложена су следећа начела, коя ће за основ служити, кад се буде план израђивао: (од Г. маіора Милекића).

§. 1. Сваки учитель без разлике, био он ожењѣн или не, дужан є како ова установа у живот ступи, 10 проц. од своє плате у дотични општи фонд одма и то єданпут за свагда уложити.

§. 2. Сваки учитель плаћа од своє плате 2 проц. у исти фонд и то у месечним одплатама.

§. 3. При сваком прелазу на болю стацию одає приранитай плате за прву годину у месечним одплатама у горепоменути фонд.

§. 4. Сваке године плаћа општина од целе учитељске плате єдан по сто у тай фонд, и то у почетку године.

§. 5. Право на мировину. Право на мировину за учитељ, њихове удовице и сирочад добиће се само са исплаћеним улогом 10

§. 31. Пре навршене 6е односно 7е год. неможе нико6 дете у основну школу примљено бити, осим ако му само 2 пл 3 месеца недостаю; а чим ко6 наврши прописане године имаю га родитељи ил ових заступници без изговора у школу предати, другчи6 ће приморани бити.

Само болешљива деца и то само на основу лекарске сведочбе могу и дуже без ове школе остати.

§. 32. У српской основной школи слободно 6 само оне верозаконске књиге употреблявати, ко6 српски св. синод пропише, а остале књиге ко6 одобри државна власт на предлог српске главне школске управе.

§. 33. У срп. народной школи српски 6 језик учевни језик.

§. 34. У срп. народной школи законом су прописане следеће науке: Наука вере са библичним приповедкама старог особито новог завета, читанѣ часловца и псалтира, св. еванђелия и апоссола и прописани жития светих, црквено појанѣ, српски језик са дотичном науком читаня и писаня кирилицом, красопис, рачун, уз ко6 се има и гимнастика као редован предмет увести.

§. 35. Изузевши одморне дане има се сваки дан до подне 3, а по подне 2 сата школа држати.

§. 36. Местно управительство школе има савестно настояти, да сва за школу способна деца уредно школу походе.

проц. од плате по §. 1. и то после 5. година учительске службе рачунаюћи од дана положеног улога.

§. 6. Мировина плаћа се по годинама службе и то:

од 5—10 године . .	100 фор.	од 20—25 год. . . .	160 фор.
„ 10—15 „ . . .	120 „	„ 25—30 „ . . .	180 „
„ 15—20 „ . . .	140 „	„ 30 више „ . . .	200 „

§, 7. Учитель, ко6 би из службе своєвољно иступио или одпуштен био, недобия ништа натраг.

§. 8. У пензию ставля се онай учитель, ко6 би због телесне ил душевне слабости неспособан постао, учительске дужности уредно одправляти, било на нѣгову молбу, или наредбом дотичне школске власти.

§. 9. После 40 година службе има сваки без разлике право на целу пензию, био у служби или без нѣ.

§. 10. Удовица била сама или са децом по добива пензию истом правилу као и учитель.

§. 11. Тако исто и деца, єдно или више њи добияю после смрти оца и матере назначену пенсию, док се неухљѣбе, иначе до 20. године.

§. 12. У рукованю овог фонда водиће бригу она иста администрация, коя има управу над осталим народним фондовима.

§. 37. За неуредно походенѣ школе имаю се први ред родительи опоменути да ће и како казнѣни бити; други ред казне се са 50 нов. а после све двоструко више до 4 ф. а. в.

Изузимлю се само случаєви болести детинѣ ил болести и смрти родителя.

§. 38. Новци од школски казни иду у местни школски фонд.

§. 39. Да се извиди какве су успехе учинили учительи с децом прописани су изпити: недельни, месечни, полгодишньи и годишньи.

§. 40. За одморе одређени су окром недельни и празнични дана зими среда по подне, а лети цео четвртак: али ако преко недељ празник падне, то се има школа у одморни дан накнадити.

Одморн о великим празницима су: о Божићу 5 дана почевши са туцином; о Ускрсу 6 дана почевши са великим четвртком; о Духовима 3 дана.

Велики одмор трає на главним школама од Преображења па до 4 дана после крстова; а на основним школама по местним потребама, а то є: или као предпоменуто, или од Петрова до Преображења. Само у бреговитим пределима у Хрватској и у Славонии од Аранђелова до Богоявленя.

§. 41. Пре навршене 12е односно 13е год. неможе ни єдно дете од ове школе ослобођено бити, осим ако пређе у другу школу, коє може и пре 12е год. бити.

§. 42. У коіой обштини има два учителя основне школе, има єдан само мушку а други само женску децу учити, и по томе се имаю одма мушка и женска деца одлучити.

§. 43. У свакой девоячкой школи има се увести наука па и учителька за женске радѣ.

(Продужиће се.)

Учитель треба сву децу на оку да има.

Има сиоляшньи знакова, по коима ће сваки, ко школу надгледа, познати чим у ню ступи, є ли дошо к учителю валяну и вешту и одату свом звању или не; има знакова на учителю самом, што га издаю какав є и шта вреди. Ево ћу само неке да наведем и да пажљиве учиним учителѣ и надзирателѣ на нешта, што многи за маленкост држећи превиди, а што є по моме мнењу врло важно, и на што би рад да сваки пази зато само, єр се тиче душевнога развитка дечиєг.

Прво ћу споменути о месту на коєм учитель у школи седи. Учитель би имао у школи оно место за себе изабрати, с коєг ће и он сву децу и сва деца њега лако видити. Ово є услов важан тако, да без њега ни пола успеха бити неможе.

На таком месту имао би мирно и стално седити, а не као што многи обичај има устаати, па по школи тамо и тамо ходати и ходаюћи децу испитивати, преслишавати или их учити; єр чим устане и по школи ходати пође, одма од часа престану и деца пазити.

Али ниє ни изваљено и леньо седеньє на столици ліак оне умне радньє, коіом є рад учитель, да оне дремовне и на ученьє и размишлянье теже и ленъ дечиє душе на умни рад побуђує и у томе раду запете држи. Ко дакле на ово иде, тай треба и тврдо пред децом да стои, и да иште, да се и деца тако држе, па тек онда да науку започне, кад се све оно шушканье утишало.

Кад тако учитель сву децу на оку и све дечиє очи на себи има, тек онда стои он у оной правой душевной свези, не са єдним или другим само дететом, већ са целом класом. Онда може из очију деце читати, колико их слуша његову науку; онда може свакога поєдинце познати, кои є што већма и живље пази, а ко манье, па да се по томе управля, ако є рад да говор његов успеха има. По томе ће знати, кога ће опоменути ил укорети, побудити ил охрабрити, и кога ће за углед онима похвалити. А што се деце тиче, ови ће из његови очию видити, колико є он одат за оном науком, коју им предає, и далеко ће є пре схватити, кад га и у очи гледе, него кад му само го глас чую.

Држим да ниє нуждно на ситниє у ову ствар улазити, и поєдинце наброяти, колику отуда корист имаю и деца и учитель, и држим да є сваки ко год ово из изкуства зна мог мнења и моє желъ, да сваки учитель ову велику снагу свога ока свакад употреби и да є никада с ума несмеће; а онога, ко ниє о овоме уверем молим, за любав његову и његове деце да ово само за неко време али озбильно покуша, па да се увери, шта га є само са овим єдним тихим али найснажнијим средством, како у защту тако и у науци деце учинити кадар.

Далъ долазе питаня, што их учитель деци дає као найглавниє средство за развиньє умни снага у деци.

На питаньима найважниє є ово, да су проста и определена. Врло є незгодан знак по вештину учиталя и од велике сметньє у науци, кад он неуме одма у први мах питаньє своє онако да стави, да га деца одма схвате, него кад га мора допунявати, пре-

вртати, у другим речима стављати, и на два три начина извртати. Тим се изда, или да сам ствар свою несхвата ясно, или є невешт у разлагању, или ни сам непази, и сам є разсеян, те тим поремети и децу у њиовом размишљању. єр немаю тврде точке, коє се у онай мах држати имаю.

Исто є тако знак невештине, найпре прозвати дете на одговор, па онда стављати питанѣ. Ко овако чини, томе само оно єдно дете пази, или можда само іош понеко, коє се радо показати болѣ од овог, а другу ниє ни бриге. Учителѣва є задаћа сву децу пазити и гледати да сва умом раде, ако ће да их све умом развиє; а ту є онда прво правило: найпре ставити питанѣ, па онда прозивати ово ил оно дете да одговара. Ово є правило врло важно, єр само овако сва деца пазе и размишљаю, а ово є главна задаћа школе, ако оће не само да их оном научи, о чему є кад реч, него да их вештбаюћи у размишљању начини да су живља и окретнија.

Ако є децу научно, да дигну руку коє є спреман са одговором, онда ће одма єдним погледом познати, колико их є пазило и кои су, а колико их ниє пазило, ил ниє питаня схватило.

Кад є питанѣ стављено, онда опет долази єдан случай, да се позна вешт и валян учитель, а то є: ако пусти єдан часак деци на размишлянѣ. Нема ништа несмисленије, него при раду, коим смо ради у деци умне даре развияти, у њима мисли и размишлянѣ будити одма, и брже болѣ иза стављеног питаня, онога ко први руку дигне звати ил пуштати, да одговара; єр чим овай зине, одма од оног часа сви кои су почели размишлати прекину мислити, и тим се вештбанѣ мисли пресече, коє є далеко главния ствар и добитак него онай одговор. Треба дакле по нешто времена па ма найманѣ било оставити деци, да се свако у мислима сабере, стегне, и да сваки ону мисао, кою є учитель питанѣм у њима покренуо проће и сврши, и по томе згодан одговор склопи. Ово є ствар врло важна, и само ће є невештак за маленкост држати или може бити іош и противу тог бити, држећи да се овим време траћи, или да се губи брзина и окретност умнога рада. Овим се изгуби само оно што неваля, а то є: да брзоплета деца остану натраг; а добиє се то: да сва остала деца ону задаћу ясније и сигурније проћу и тим напредния буду.

Има по неки учитель обичай децу питати по реду како седе, почевши од прве скамије, и немарећи, да л и они из пете и шесте скамије о томе шта мисле, или не; има по неки, пак се своим питањима само на оно двоє троє бистрије деце обзире, а за остало

30, 40, 50 и више деце и немари, пазе ли шта или не; а има и такови, кои половини деце окрене леђа немарећи шта му за леђима раде: код такови верујем, да неможе бити успеха, али не зато, што су деца тупа ил лудоглава, него што є он невешт.

Кад би само сви, кои нису на ово досад пазили одсад пазити хтели, они би се уверили, колико се много са овим успети може. Они би валяло да само єдаред завире у школу ономе учителю, кой сву децу пази као да є єдно, и да виде успехе. и увереносмо, да би и они одма од оног дана, чим би овако чинити започели исто таке успехе и код своє деце опазили, а на велико и своє одлакшанѣ, и дечию корист и родителя радованѣ.

Основне школе у Баварской.

(Продужењ.)

У Баварской има 4810 римски школа са 5796 учителя и 307 учительки; 2150 протестантски школа са 2669 учителя, и 8 учительки; 153 єврейске школе са 157 учителя, и тако укупно 7113 школа, а 8622 учителя и 315 учительки. У свакидашню школу иде 284,788 мушке и 290,426 женске деце; у недельну школу долази 178,713 ученика и 192,348 ученица. На ове школе троши правителство 404877 ф. Обштинске касе: 1103789 ф.; различите фундације 596,089 ф.; приватни люди 807,745 ф. Врло се редко догађа, да у коioй општини деца слабо у школу долазе, и то є узрок, што се према брою жителя од 4½ миліона узети може да свака девета душа иде у школу.

У већим варошима одделене су школе за сиромашку децу од остали школа, коє се са педагогичног гледишта никако одобрити неможе.

Искуство є показало, да међу простим народом и међу занатлияма само у оним местима деца незабораве вештине и науке, што йх у обичной и у недельной школи научише, где є обичай да люди и жене точно сваке неделѣ и празника у цркву са зборником иду, и где сав народ у цркви поє, а на дому Библию и друге религиозним духом списане књиге брижљиво чита. Обичне сеоске школе састоє се из три разреда, од коих найнижи поделен є на два одделеня, на почетнике и букваре. У већим варошима распространѣнесу ове три класе на седам одделеня или толико засебни класа. Деца су у школи по 5 сати на дан. Сре-

дом и суботом послеподне нема школе. На селима преко лета од 1. Маја до 1. Новембра држи се само по 2 или 3 сата на дан школа и то изутра се у 6 сати започиње. Ферије се дају у време жетве у двапут по две недеље. У варошким школам траје годишњи одмор само 14 дана.

У сваком плану предавања морају бити ови предмети:

1. Наука вере и библична повестница. Учење песама црквени и библични изречения.

2. Читање прве две године механично; треће године разумљиво; а четврте лепо и подпуно добро читање.

3. Писање с ортографичним и граматичним вежбањем на диктандима, покушаваня у правленю конти, квита, сведочба и писама, и краснописање.

4. Рачун с практичним задатцима двоставничког и тройног правила у целим броевима, и лакшим разбитцима.

5. Познаване света, с особитим призренем на познаване отачбине. Предаване ове последње науке само онда служи на похвалу учитељеву, ако му деца добро читати, писати и рачунати умею.

6. Црквено појање и певање народни песама зарад побуђења и оснаженя чувства побожности и родољубия.

7. Цртање одпре је било обligатан предмет за све, а сад је само за оне ученике, кои волю и дар на то имаю. Учисе и у недельной школи. Осим тога има обашка 261 школа за рисованје.

С народним школама стоје у свези школе радиности или обртничке школе (Industrie-Schulen), али оне само у варошима и варошицама напредую. Међу земљедељцима и где постоје неприносе доволяно плода. Обртнички школа има 1550, и на њима 1963 учителя. Уз сваку оваку школу налазисе башта.

Дисциплина школска у многоме је налик на ону у Баденской кнежевини. Ако деца погрешку какву учине, или их родитељи воде у меяне на места где се игра, карта и т. д. има власт местна школска управа родитеље призвати, световати и у случаю непоправимости казнити или полицији предати да се казне. Телесна кази само се у врло редким случаевима и то с великом предосторонношћу у школи употребити сме.

У недельной школи повторава се и допунява наука, што је деца у обичной школи уче. Ту су мушки од женски одделени, и са свакима бави се учитель по два сата. Успех недельни школа засад је још врло мален.

Најмања плата учительска износи 250 ф. Коя општина не-

може толико платити, той се дав привремени заступник звања учительског, кои є млад неожењѣн и без породице, па се може с платом од 150=200 ф. задовољити.

За учительско званѣ приправља се младеж у семинаријама. У семинарие ове примаю се само они младићи, кои су се по свршетку народне школе три године дана у малим дистриктуалним препарандиама (Vorseminarien) учили, или код кога валяног и признатог учителя за толико времена као учительски практиканти бавили се, и осим точног и подпуног знања свију за народну школу прописани предмета, у земљоделству, музици, пояню и рисованю добро се извештбали. Пред приманѣм у семинарию полажу ови ученици испит пред комисном на то одређеном, коя се састои из єдног правителственог и єдног конзисториалног повереника, инспектора и єдног учителя семинарие. Сваки, кои у семинарию примлѣн бити жели, мора осим тога донети сведочанство да є здрав и да се има одкуда издржавати за оно време, док учительске науке учио буде. Течаи школски у семинарии трає две године. Ту се учи наука вере, наука о воспитаваню, матерни єзик, рачун, краснописанѣ, музика и правило црквено; као ванредни предмети предаю се: обшта знања и цртанѣ. Приправници имаю 11 сати на дан школе и школского посла. Сви станую заєдно у семинарии. Свака семинарија има инспектора с платом од 800—1200 ф.; префекта са 500—800 ф. (ова су обоица свештеници); два учителя с платама од 400—600 ф. више спомоћника, економа, и домаћег служителя. Семинарија има 10. Са сваком стои у свези школа, у коіой се семинарци практично наставляю, како валя учительске дужности одправляти.

На сви десет семинарија троши се преко године близо 90000. Валяни и сиромашни семинарци добияю стипендие. У семинаријама траю ускршне ферие 14 дана, а єсенѣ шест неделя. Свршени семинарци полажу одма испит пред онаквом комисном, пред каквом су и испит о приманю положили. Кои овай испит положе зову се чекаоци или експектанти звања учительског, и употребљюю се прве године као спомоћници, а друге и треће године као заступници звања учительског. — У сваком дистрикту школском постои библиотека и завод за далѣ изображаванѣ у служби налазећисе учитеља. Овай завод састои се у држаню учительски конференција (најманѣ свака два месеца по єдна, шест преко године). За ове конференције мора сваки учитель писмене саставке израдити, кои се у конференции критикую. Ту се іош воде разговори о школи и о воспитаваню деце; чине се предаваня за у-

глед; препоручују се књиге и листови, што су по учитељ најсгодији. На четири године после излазка из семинарије, полаже сваки кандидат испит за полученѣ сталног учительског звања, и то у семинару пред горепоменутом комисном и тек после овога испита може за сталног и правог учителя наименован бити.

Учитељ поставља окружна власт а потврђује само правительство. У варошима могу само они постати учитељи, кои при испитима најболю оцену заслуже. При сталном наименованю полаже учитель таксу, коя износи 10% од нѣгове годишнѣ плате. Стално постављени учитель само се због велике кривице, и по судейском приговору коначно одпустити може. Сав годишњи доходак сеоског учителя износи обично 400—500, а варошког учителя до 600 ф. Где є плата маня, тамо су обштине обвезане за учителя све државне и обштинске данке плаћати. Учитељима є дозволено изузред одправляти дужност обштинскога писара. Сваки новопоставлени учитель или заступник учительски мора прилагати у окружни фонд за пензию учительски удовица и сирота. Отуда добија свака удовица пензию, а свако сироче до петнаесте године помоћ за издржаванѣ и воспитанѣ. Окружне државне касе са знаменитим прилозима сваке године умножаваю пензиони фонд. Обштине обвезанесу на подпомаганѣ учительски удовица и сирочади сваке године прилагати, отуда є основан завод за учительску сирочад, од коє се валяни учитељи и учитељке изображаваю. Стари и болестни учитељи добияю спомоћника, или баш и саму пензию.

Учитељке се налазе понайвише код римљана, особито се као такове одликују калуђерице и школске сестре (arme Schulschwestern). У Дугсбургу налази се у девичком манастиру велико и найболѣ девоячко училиште са 14 учитељки и женском препарандиом. У вишим девоячким воспиталиштама влада найбољи ред. Овакви завода има 47, где калуђерице, и 56 где светске госпође и госпођице младеж свог пола воспитаю. Брой воспитаница у овим вишим заводима надмашує 4000. Спомена достоин є девоячки институт у Аугсбургу, кога є основала госпођа Варвара Стетен, да се у нѣму у духу христианске благонравности воспитиваю она деца, коя родителѣ рано изгубе. Далѣ завод краля Максимилиана зарад воспитаваня официрски, званичнички и племићки девояка, у коме 60 безплатни и 30 плаћени места има. У обште се примѣћує да они девоячки воспитателни заводи, у конма дух побожности, смерности и родолюбивости дише, и где се девойчице вредноћи, чистой благонравности и правой

мудрости навикаваю, а такови има у Баварской найвише, найболѣ плоде за живот приносе, из њи честне девице, ваљане супруге, добре матере и врстне домаћице изилазе. На против у коима се заводима матерњи єзик и вера презире а суєта подрањує, где се само сполашнѣ воспитанѣ и углађеност дає и где се гордости и раскошности пут отвара, из ти изилазе девойке, коє домове родитеља и мужева свои упропашћую.

У Баварской имаде и завода за одойчад т. є. за дечицу од єдне и од две године (Krippenanstalt); малодечнє школе за забављанѣ и чуванѣ деце од 3—6 година; и домова избавителни (Rettungshäuser) за децу немарни и неваљали родитеља од 6—13 године. У овим домовима под надзором поштени люди уче запемарена деца домаће, вртарске и польске послове, особито прести, шити и плести котарице, а притом иду и у местну школу са осталом децом. Ред калуђерски св. Іоана найвише се труди и прилаже на издржаванѣ избавителни домова, и на ту се цел купе добровольни прилози по целой земльи. На свако дете трошисе преко године 40—60 форинти. Од деце што се у оваквим заводима воспитаваю постаю поштени и верни служительи и слушкинѣ.

У сваком окружию налази се по єдан завод за глуву и нему децу. У Минхену постои велики завод за слепу децу с капиталом од 15,000 ф. Од 66 слепе деце, што се овде уче, само се за три детета нешто плаћа, а остала уче се и издржаваю безплатно. Сирочад без имања стоє у сваком месту под надзором обштине, коя се за њи из обштински прихода старати и добро їх воспитавати има. Обично се сирочад даю на воспитанѣ и издржаванѣ поштеним породицама сиромашнієга станя, а после 13те године даю се на занат или у службу. У Аугсбургу, Нирнбергу и іошт у неким варошима постоє заводи за сирочад. У Виндсбаху основан є године 1837 обшти завод за протестантску свештеничку сирочад. Основатель овога завода Х. Бранд почео є ово велико дело милости оснивати с капиталом од 35 крайцара. Сад има у овом заводу 60 питомаца, кои уче мале и латинске школе. Сирочад свештеничка издржаваю се и воспитаваю овде сасвим безплатно; синови свештенички, коима є отац жив, плаћаю за рану 100 ф.; а синови светски люди плаћаю 150 ф.

Школске вести.

ЗЕМЉОДЕЛСКЕ ШКОЛИЦЕ У МЛЕТАЧКОЈ. Како се правительство заузело, да у Млетачкој свуда подигне мале земљоделске школе, то се ове данас по свима већим обштинама отварају; а сад се спрема у Верони и педагогички курс за изображаванѣ сеоски учителя у земљоделској науци. Жалосно искуство ови последњи неродни и оскудни година яко є побудило народ млетачки на побољшанѣ земљоделства науком и вештином данашњег времена. Айдемо за њима!

ПОПУЛАРНЕ ЛЕКЦИЄ ЗА ЗАНАТЛИЄ У ЉВОВУ. М. Іануара ове год. отворенесу популарне лекције за млађе занатлије у Љвову; примилису се овога ондашњи професори безплатно и по договору са начелником ондашњега занатлиског збора предаю сваке недељ вечером по два сата засад хемию, физику и технологию. Тако се може напредовати!

СРБСКЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У АУСТРИИ. У Аустр. држави има свега 669 срб. основни школа: у провинциялу 333 и у краини 336, и то: у Бачкој 61, Банату 85, осталој Угарској 59, Срему 81, Славонии 26, Хрватској 2, Истрии 1, Далмации 18, — па онда по регементама: у белоцркванской 47, панчевачкој 45, бачком батальону 18, у варадинской регем. 61, бродской 7, градишкој 40, банской I-вој 10, банской II-гој 23, ђурђевачкој 20, крижевачкој 12, слунской 19, огулинской 13, оточкој 11 и личкој 10. А почем школе на више места по 2, 3 и 4 класе имаю, то има учителски штация у провинциялу 377 а у краини 349 свега 726.

СРБСКА МАЛА ГИМНАСИЯ У НОВОМ САДУ. У овој било є прошле год. 111. деце, и то у I. школи 48, у II. 26, у III. 18 и у IV. 19. Од ове деце било є 84 православни, 11 римљана, 1 униат, 2 лутерана и 13 єврея, а по народности 86 Срба, 2 Мађара, 10 Немаца и 13 євреа. По успеху изашло их є 17 превосходи 66 са првом и 18 са другом класом а 10 є отишло без сведочбе. — Од ових платило є школарину целу њи 76 и полу 5 по 8 ф. 40 нов. ослобођено є било њи 5 уполе а 25 сасвим; од уписни такса дошло є 45 ф. 10 нов. — Међу овима било є 3 штипендисте. — Предавало се од изванредни предмета: француски єзик, црквено појнѣ и музика. — На гимнасии овој има 1 катихета, 4 редовна професора и управитель. Катихета има плате 162½ ф. а. в. Сваки професор по 682½ ф. и управитель 785½ ф. Окром тога има управитель што учи децу црквено појнѣ још 200 ф. єдан од професора за одправлянѣ службе актуара код српске црквене обштине 200 ф. и катихета као управитель главне основне школе 105 ф. — Учевни средства има: библиотека са 2000 комада књига, за децу 66. Физично хемиски справа 45 комада, зоологиске збирке 285 ком. ботаничке збирке 400 табака, минералне збирке 380 ком. мапа земљописни 40, атласа 10, глобуса 3, стереометрични тела 12, нумизматичке збирке

450 ком. и 265 слика ков за стару грчку и римску повестницу, ков за стари и за нови завет. — Прошле є год. због слабог успеха у наукама и лошег владања одпуштено из првог разреда њи петорица, и то двоица по заключењу професорске конференције, а тронци є управитель дао consilium abeundi, кои є од стране њихових родитеља усвоєн. — Ова є гимнасија устроєна као и друге явне гимнасије у смислу Organisations-Entwurf-a за гимнасије, и само у томе од ових одступа, што є грчки єзик као вапредна студија био предаван, и што са подизањем катедре мађарског єзика као редовног предмета морало се у нижа два разреда код латинског єзика по два часа умалити.

ПРАВОСЛАВНИ ШКОЛСКИ ФОНД. Продуженѣ списка. Види на стр. 15.

Из Арадске жупаније обећале су њи 142 општине давати ускупа сваке год. 376 ф. 32 нов. то чини од 1813 год. за 51 год. дана 19192 ф. 32 нов. а дугую до краја 1864 год. 6406 ф. 54 нов. далесу дакле ускупа 12785 ф. 68 нов. Найвише є обећао Арад: сваке год. 23 ф. 94 нов. недугує ништа.

Из Бихарске жупаније обећалесу њи 25 општина давати ускупа сваке год. 89 ф. 46 нов. то чини од 1813 год. до краја 1864 свега 4562 ф. 46 нов. али дугую ускупа 3085 ф. 64 нов. далесу дакле 1478 ф. 82 нов. Найвише є обећао велики Варад: годишнѣ 16 ф. 80 нов. ал дугує 758 ф. 80 нов.

Из Бикешке жупаније обећало є њи 4 општине давати сваке год. ускупа 24 ф. 78 нов. то чини од 1814 па до краја 1864 свега 1263 ф. 78 нов. али дугую 768 ф. далесу дакле 494 ф. 78 нов. Найвише є обећала: М. Ђула: 8 ф. 40 нов, ал дугує од 1828 год. 303 ф. 80 нов. Бикеш: по 7 ф. 14 нов. дугує од 1857 год. 57 ф. 12 нов.

Из Чанадске жупаније обећалесу њи 5 општина давати сваке год. ускупа 31 ф. 92 нов. то чини од 1813 до краја 1864 свега 1627 ф. 92 нов. дугую 811 ф. 98 нов. далесу дакле 815 ф. 94 нов. Найвише є обећала општина: Надлак и Батања свака по 8 ф. 40 нов. ал дугує она од 1829 год. 302 ф. 40 нов. а ова од 1857 год. 66 ф. 20 нов.

Из Бачке жупаније, обећале су њи 39 општина давати сваке г. ускупа 207 ф. 77 нов. то чини од 1813 до краја 1864 год. 10596 ф. 27 нов. али дугую 5241 ф. 34 нов. далесу дакле 5354 ф. 93 нов. Найвише є обећао Нови Сад: 63 ф. годишнѣ ал дугує од 1847 год. ков чини 1134 ф. Сентомаш са 16 ф. 80 нов. дугує од 1831 год. 571 ф, 20 нов. Футог са 14 ф. 70 нов. од 1829 год. 524 ф. 49 нов. Бечеј са 10 ф. 50 нов. од 1837 год. 296 ф. Паланка са 8 ф. 40 нов. 214 ф. 20 нов. Баја са 8 ф. 40 нов. 260 ф. 40 нов. Петровосело са 6 ф. 30 нов. 170 ф. 10 нов. Ада са 6 ф. 30 нов. 75 ф. 60 нов. Остале су обећале мањ.

Из Барањске жупаније обећале су њи 32 општине давати сваке год. свега 69 ф. 44 нов. то чини од 1813 до краја 1864 год. 3538 ф. 38 нов. ал дугую 2375 ф. 71 нов: дале су дакле ускупа 1162 ф. 58 нов. Найвише є обећао Муач; 8 ф. 40 нов. ал дугує од 1847 год. 151 ф. 20 нов. и Шиклош са 8 ф. 40 нов. од 1818 год. 394 ф. 80 нов.

Из Толнанске жупаније обећалесу њи 5 општина давати сваке год. 16 ф. 38 нов. то чини од 1813 до краја 1864 год. 835 ф. нов. ал дугую 737 ф. 52 нов. дале су дакле само 99 ф. 86 нов. Од год. 1832 није дошло отуда ни крајцаре. Највише је обећао Дунафелдвар 10 ф. 8 нов. ал дугује од 1818 год. 466 ф. 20 нов.

Из Столно Београдске жупаније обећале су њи 4 општине давати сваке год. 21 ф. 21 нов. то чини од 1813 до краја 1864 год. 1081 ф. 71 нов. ал дугую 741 ф. 51 нов. дале су дакле 340 ф. 20 нов. Највише је обећао Адонь 8 ф. 40 нов. ал дугује од 1841 год. 206 ф. 85 нов. Бата са 5 ф. 88 нов. од 1821 год. 255 ф. 78 нов.

Из Пештанске жупаније обећало је њи 7 општина давати сваке год. 34 ф. 2 нов. то чини од 1813 до краја 1864 год. 1735 ф. 2 нов. ал дугую 638 ф. 82 нов. дале су дакле 1096 ф. 20 нов. Највише је обећао Збег: 8 ф. 40 нов. дугује од 1858 год. 58 ф. 80 нов. Калаз са 7 ф. 56 нов. од 1837 год. 211 ф. 68 нов. Ковин са 6 ф. 30 нов. од 1831 год. 214 ф. 20 нов.

Краљевске и привилегир. вароши обећале су сваке год. давати: Пешта, грчко-влашка општина 33 ф. 60 нов. дугује само последњу годину. Будим по 21 ф. дугује од 1843 год. 462 ф. Егра по 14 ф. 70 н. дугује од 1824 год. 595 ф. 35 нов. Коморан по 12 ф. 60 нов. дугује од 1832 год. 415 ф. 80 нов. Балашћармата по 11 ф. 34 нов. од 1821 год. 498 ф. 96 нов. Сегедин по 10 ф. 50 нов. од 1855 год. 99 ф. 75 нов. Мишколац по 8 ф. 40 нов. од 1833 год. 266 ф. 70 нов.

СРБИ НА НАУЦИ У УГАРСКОЈ. На угарским учевним заводима било је прошле год. Срба на науци:

а) на универзитету: правника 39, медика 2, философа 2, = 43.
б) на правним академијама: у Пожуну 1,
в) на гимнасијама: у Новом Саду 86, у Темишвару 82, Сегедину 55, Бечкереку 33, Бан 27, Печују 21, Араду 16, Пешти на државној гимн. 16, на пијариској 8, у Суботици 13, у Будиму 8, стол. Београду 6, Логошу 5, Калочи 3, вел. Вараду 2, Острогону 1, у Врбасу 30, Пожуну 14, Шарошпатаку 1, Шопрону 3, у Пешти 1, у Кечкемету 38, Дебрецину 4, Папи 6, Керешу, 13. = 492.
г) на Техници: 4,
д) у Реалкама: у Сомбору 39, Вршцу 34, Кикинди 20, Будиму 6, Печују 4, Сегедину 3, Пешти 3, Пожуну 1. = 110.

Лист овај излази месечно двапут: сваког 15 и последњег.
Коштa заедно са додатком 4 фр. а додатак сам 1 фр. на год.

Изд. и уређује Др. Ђ. Натошевић. — Штампа кр. уг. свеучил. печатња.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 6. У Будиму 31. Аугуста 1865. Год. VII.

Саборска заключења

о србским школама.

(Продуженѣ.)

§. 44. Школска власт има се постарати да се у већим варошима и местима подигну главне школе.

§. 45. Главна школа има 4 разреда са 4 учителя и свога собственог управителя.

§. 46. Учителѣ и управителѣ главни школа именує као и остале (§. 22.) дотична конзисторија на предлог дотичне општине.

§. 47. За учителѣ главне школе могу само они предложени бити, кои су од испитне комисије (§. 18) проглашени, да су способни за учителѣ на главној школи.

§. 48. За управителѣ главне школе може єдан од учителя те школе или друго коє за то способно лице предложено бити, коєм се има суразмерна награда одредити.

§. 40. Учителима на глав. школи повишую се десетогодишньи прилози (§. 15) макар тим плата 600 ф. а. в. и прешла.

§. 50. У главној школи учи се окром они у §. 34 назначени наука и окром писаня іош єдан єзик, и то онай, на ком ће деца гимнасијалне или реалне науке слушати.

§. 51. Код сваке главне школе има се завести потребна библиотека.

§. 52. Уза сваку основну школу има се завести недєльна или повтораваюћа школа.

§. 53. Свако дете дужно є по одпусту из основне школе походити до навршене 15-е год. недельну школу.

§. 54. Ослобођени су од недельне школе само они, кои другу кою школу походе.

§. 55. Рад уредног походеня недельне школе важи све оно у §§. 37. и 38. наведено.

§. 56. Недельошколци мушки и женски имаю се одлучено учити, и где нема два учителя и две школске собе, то се имаю дечаци пре, а девойке после подне на науку скупляти.

§. 57. У недельной школи има се окром повтораваня онога у основной школи свршеног читати іош: наука о земльоделству и домоводству, о чуваню здравля и неги у болести, отачественица са повестницом србског народа и о дужностима поданика.*)

§. 58. На науци недельошколаца има увек присуствовати ил парох или єдан члан црквеног одбора.

§. 59. За занатлиске и трговачке шегрте имаю се завести недельне школе.

§. 60. У занатлиской и трговачкой недельной школи има се учити: рисанѣ, красопис, трговачки рачун и штилистика, просто књиговодство и читати история заната и трговине.

§. 61. Шегрте кои іош незнаю читати, писати и рачунати имаю учительи за суразмерну награду у вечерним приватним часима найпре у овом извечбати, да могу у поменуту недельну школу ући.

§. 62. Кои господари задрже ову децу од школе, плаћаю 2 до 4 фт. а. в. за свако одсуство у местни школски фонд. Исто тако плаћаю и за свако задржанѣ ове деце од Богослуженя.

§. 63. Пре ослобођења од ове школе има сваки шегрт положити испит и о овом сведочбу добити.

§. 64. За ову науку има се учителю суразмерна награда дати.

§. 65. Ни єдно дете неможе туђу основну школу походити пре него што є свою основну школу прошло.

§. 66. Србску правосл. децу на туђим основним главним школама као и у явним и приватним институтима имаю дотични нароси учити у науци вере, на краю године явни испит с њима одржати и о томе извештай своіой консисторији поднети.

§. 67. Недопушта се приватне школе отварати без дозволења на то, кое се само на основу прописани сведочба о том добити може.

§. 68. И на приватним школама има се на краю сваке школ-

---

*) За изображаванѣ у економской струци наредио є сабор две стипендије по 500 фр. а. вр., и то єдну из народна фондова, за цивилног питомца, а другу из манастирски прихода за монаха.

За женске учителъке кое ће се имати на страним вишим женским школама и воспиталиштима изобразити, наређене су од сабора три стипендије из народни фондова свака по 500 фр. а. вр.

ске године одржати изпит пред местним школским управителѣм и имаю се поднети извештаи предпоставлѣной школской власти.

§. 69. Свака обштина има свой школски фонд, кои се као и нѣгова каса одлучено од црквеног фонда рукуе, а рачуни се предаю на исти начин, као и црквени.

§. 70. Местну управу над школама води местни црквени одбор, кои се стара за напредак школе и деце религиозно-морални и педагогичко дидактички; стара се да су школске зграде, намештаи и опреме у добром станю, да учительима плата уредно иде, да деца школу уредно походе, и да су школским потребама добро снабдевена, да се сви школски налози точно пазе; да учитель све дужности своѣ точно извршуе, и да школско иманѣ савестно рукуе и употреблява.

§. 71. У местну управу школе спадаю следећа лица: а) местни школе управитель; б) местни парох, ако ниѣ управитель; в) местни школе старатель.

§. 72. Ова под а) и в) означена лица бира одбор од вешти люди и приятеля школе, уобште коѣ он као найспособниѣ за ово познаѣ, и то на 6 година, и подноси предпоставлѣной школской власти на одобренѣ.

§. 73. Осим предпоменути лица имаю іош и следећа у тай одбор за местни надзор школе уђи: управитељи главни основни и средньи школа (гимнасиѣ, реалке, препарандиѣ) где их има, и по ѣдан учитель од сваке врсте школе, ког они сами међу собом на две год. изберу.

§. 74. Диѣцезанску управу над школама има дотична конзисторија.

§. 75. Код конзисторија подставляю се мирски инспектори школа као референти у школской струци, и то: за архидиѣцезу и за диѣцезу бачку ѣдан, за будимску, темишварску и вршачку ѣдан, за пакрачку ѣдан и за горньокарловачку ѣдан.

§. 76. Школски инспектори мораю бити теоретично и практично изображени школски мужеви.

§. 77. За попуняванѣ ови места разписуе главна школска управа стечаи, изпита дотичне конзисториѣ за ньиово мнѣнѣ и предлаже правительству да ѣднога потврди.

§. 78. Плата диѣцез. школског инспектора ѣ 1200 фр. а.в. с' десетогодишньим прилозима по 150 фр. а. в., потребним путним трошком *) и после 30 год. службе пензиом првобитне плате.

*) За ово е одредно сабор 300 фр. годишнѣ сваком.

§. 79. Главну управу над свима српским народним школама има српски патријарх са главном школском власти.

§. 80. У главној школској власти є мирски главни школски инспектор референт школске струке.

§. 81. Главног инспектора бира главна школска власт и подноси правительству на потврђењ.

§. 82. Главног инспектора є плата 2000 фр. а. вр. потребни путни трошак *) и после 30 год. службе пуна пензија.

§. 83. На праву највишег владарског надзора основана инспекција српски школа извршиваће се само кроз људе правосл. вере и српске народности.

§. 84. За изображаванѣ учителя имаю се устроити удесне препарандије.

§. 85. На препарандии имаю се предавати следеће науке: катехетика, библична история, история црквена, тумаченѣ св. еванђелия и апостола, литурђика и типик, црквено поянѣ, славенски єзик, српски єзик са литературом и штилистиком, педагогия са психологиом и антропологиом, методика, аритметика с геометрiом, география с отачаственицом и повестницом српског народа, теоретичко и практичко земљоделство и домоводство с науком о чуваню здравља и неге у болести, рисанѣ и красописанѣ, хармоничко певанѣ, гимнастика и практичка учитељска радња.**)

Што се тиче єзика немачког односно мађарског, предаваће се по потреби и ови, ал неће бити обште обвезни предмети.

§. 86. На препарандии вишој траје течай 3, а на нижој 2 год. дана.

§. 87. Плата професора на вишој препарандии є 800 фр. а. в., а на нижој 600 фр. а. вр. уз десетогодишнѣ прилоге по 100 фр. а. в. и после 30 год. службе за пензију првобитна плата.

§. 88. Одговорно управительство препарандије има се уз сразмерну награду све на 3 године єдном од професора предати.

§. 89. Професори препарандије имаю се приуготовити на свеучилишту или на ком другом вишем заводу, рад чега се наређує єдна стална стипендия од 500 фр. а. вр.

§. 90. На вишој препарандии има 1 катихета, 2 професора и 1 помоћник, а на нижој 1 катихета, 1 професор и 1 помоћник. ***)

---

*) За ово є одредио сабор 400 фр. годишнѣ.

**) Зарадн овога наредио є сабор, да се још єдан професор постави, кои ће из народног фонда плаћен бити.

***) За помоћника на нижој препарандии одредио є сабор 150 фор. награде.

§. 91. Професоре препарандије именује главна школска власт.

§. 92. У препарандију вишу примаю се само који су свршили нижу гимнасију ил нижу реалку са добрим успехом; а у препарандију нижу примаю се и мањ приуготовљени, али никако без четир разреда главне школе; притом мораю сви 16 година стари и подпуно здрави бити.

§. 93. При приманю имаю се одржати строги пријмни испити и има се о овом извештај са свима прописаним сведочбама главној школској управи на одобрење поднети.

§. 49. Испитна комисија на препарандији састои се: из главног школског инспектора као председника, дијецезанског инспектора и конзисторијалног повереника као присједника.

§. 95. На препарандијама имаю се завести конвикти за питомце, које ће дотична окружја издржавати.

§. 96. Плата и положај професора на гимнасији карловачкој и новосадској устројаваю се по пропису за државне гимнасије средњега реда, и то је: 800 фр. а. в. редовне плате са десетогодишњим прилозима по 100 фр. а. вр., и после 30 год. службе за пензију пређашња плата ако је испитан професор, другчије се сматра за привременог са 200 фр. а. в. мањом платом и то само за 2 год. дана. *)

§. 97. Професори мораю државно прописану квалификацију имати.

§. 98. Професоре ових гимнасија постављаю по привилегијалном праву дотични патронати.

§. 99. За изображаване професора гимнасије одређује се једна стална стипендија од 500 фр. а. вр.

§. 100. У српској митрополији постои једно богословско училиште и то у Карловцима.

§. 101. У Богословији предаю се следеће науке: увод у Богословију уопште, славенски језик, грчки језик, увод у св. писмо старог и новог завета, црквена историја, толковање св. писма, догматика, литурђика, морална, омилетика, пасторална, педагогија са учительским методом, омилитична упражнења устмена и писмена, црквено право, рурална економија, дијететика и црквено појање с правилом.

---

*) Народни сабор наредио је карловачкој гимнасији годишње помоћи 6000 фр., и 1000 фр. једнаред за свагда за учевну опрему, а новосадској 6500 фр. дотле, док фондови ови гимнасија небуду у стању сами гимнасије издржати.

§. 102. Осим догматике коя се предає на црквено-славенском єзику, предаю се све остале науке на єзику србском.

§. 103. За предаванѣ предпоменути наука поставляю се 5 редовни професора и єдан помоћник.

§. 104. Родовни професори намештаю се стално.

§. 105. Плата професора Богословиє є 1400 фр. а. в. са десетогодишньим прилозима по 200 фр. а. в. и после 30 год. службе првобитна плата за пензию; а помоћник добива само награду од 200 фр. а. вр.

§. 106. Професори Богословиє могу бити из оба духовна као и из световног (цивилног) реда.

§. 107. За изображаванѣ професора Богословиє установлює се єдна стална стипендия од 600 фр. а. в. *)

§. 108. Професоре Богословиє наименує србски патриярх са србским епископима.

§. 109. У Богословию примаю се само они, кои су свршили вишу гимнасию са добрим успехом. **)

§. 110. Течай Богословиє трає четир године дана.

§. 111. Испитна комисия на Богословии састои се из патриярховог повереника као председника, из подпредседника и духовног референта архидиецезанске консисториє као приседника.

§. 112. Уз Богословию има се завести потребна библиотека, на кою се одређуе прве године 2000 фр. а. вр., а после сваке год. по 300 фр. а. вр.

О рачуналки.

(Додатак.)

Како су деца до сад учила рачун познато є: најпре су сви вичући говорили броєве по реду, почевши од 1 на тераюћи до 100. Ово є чинѣно сваки дан, више месеци дана, док се ниє на

*) За први почетак наредно є сабор три оваке стипендиє издати, да се што пре професорска места попуне, а после остає довек само єдна стипендия.

**) Да би се за горню хорватску и пакрачку диецезу лакше добило богослова, наредно є сабор 33 стипендиє по 120 фр. за све у суми 3960 фр. сваке год. издавати, ако нужде буде, и док год ово уштреба.

последку силом у главу ухватило. Кад є ово свладано било, онда є тим истим начином терано то исто натрашке по реду од 100 до 1. Кад є и ово прекужено, онда є по гдекои учитель искао да деца прескачући броє, — најпре по єдан брой и. п. да казую све непарне броєве: као 1, 3, 5, 7 и т. д. до 100; па онда све парне броєве: 2, 4, 6, 8 и т. д. до 100; а после да по два броя скачу, као: 1, 4, 7, 10 и т. д. или 2, 5, 8, 11 и т. д. Такав є био метод.

Да се оваким механичним радом ниє могло разумно напредовати, разуме се по себи, — па тако є после и цела следећа наука у рачуну ишла са великом натегом и без икаква успеха. Ту є више радио єзик и грло него памет, и више є овај извлачно рачунцию из неволє, него памет. Од разумнога схваћеня ствари ниє ту било ни трага.

Међутим разумни и добро изображени учитељи ни су се строго држали тога метода, него су обично узимали најпре само мало коло броєва, од 1 до 10, пак су се мучили да ово деци на очигледно представе, узимлюћи у помоћ мале прутиће, или црте на табли, а највише прсте на руци, од коих є и узета основа десетичнога строя броєва.

У новиє доба почели су разумни учитељи и друга средства смишляти, да деци ову науку колико є можно разумљивију и лакшу начине, и тако су изашле ове справице за одлакшанє науке рачуна деци, што се зову рачуналке.

Ови справица има данас од више врсти; најглавниє су код нас у Аустрии следеће: 1. Обична или тако звана руска; 2. Гаришева, за науку местне вредности броєва; 3. Херманова, за науку о разбитцима; 4. Кремерова, за науку мереня и 5. Живнћева или сноєне све три прве уєдно.

. . . . . 1. Обична, тако звана руска, а управо
. . . . . хинеска, рачуналька, како є склопљена,
. . . . . видили смо у бр. 3 и даље, и како се има
. . . . . с' њоме поступати ту є изложено.
. . . . . Такови има и мали за домаћу послугу
. . . . . при ученю деце у првим основима рачуна.
. . . . . Могу се добити код свакога стругара
. . . . . (дракслера), а и по другим трговинама
. . . . . за 1 фр. Ове праве деци велику забаву, и
. . . . . сила их у рачуну унапреде, а колко их
начине бистроумније неда се оно никоим новцем платити.

П. Јаришева рачуналька мало є другчия. Код ове не стоє жице положене, него су усправљене. Код ове є постолє као и код обичне, само ни су ступци пробушени, ни кроз њи жице продевене, него є избушена она горня пречага, има 10 рупа, пак се у њи задену жице и стоє узправо, а на жице се надеваю зрна єдно за другим. Свака є жица само толико велика, да на сваку само 9 зрна єдно из над другога стати може, а више не.

Ова є справица врло згодна, да се на њой види, коє су єдиничні броєви (од 1 до 9, на крайној жици десно) како постаю десетице (од 10 до 99, на другой до краја жици десно) стотине (од 100 до 999, на трећој жици с' десног краја) єдинице од илјада (на четвртој жици с' десног краја) десетице од илјада (на петој жици с' десна) стотине од илјада (на шестој жици с' десна) милиони (на седмој жици) и тако далє.

Н. П. учитель натакне на крайну жицу 9 зрна и више неможе, па разјасни деци, шта су просте єдинице; онда метне десето зрно на другу до краја жицу, а они први 9 зрна скине и каже, да то зрно значи єдиницу од друге врсте, десетичну єдиницу или просту десетицу; дода друго зрно, то значи две десетичне єдинице или две просте десетице, или 20; дода треће зрно, то значи 3 десетице или 30 прости єдиница и тако далє, до 9 зрна, ко є значи 90, а скупа узето са они 9 зрна на првој жици чини 99 прости єдиница.

Ни на другу жицу неможе више зрна наћи но 9; оће ли да дода десето зрно, то мора прећи на трећу жицу, и то зрно значи сад єдиницу од стотина, а они 9 зрна са друге жице скине, па натакне на трећу жицу іош єдно зрно, то су две єдинице од стотина, 200; 3 зрна на трећој жици значе 300, и т. д. до 9 зрна, 9 єдиница од стотина или 900.

Ни на ову жицу неможе више зрна наћи но 9, са десетим зрном прелази на четврту жицу, то су єдинице од илјада и тако далє.

По том се види, како се овде наочигледно представи деци, да схвате, како иста зрна све у 10 пута већу вредност добију,

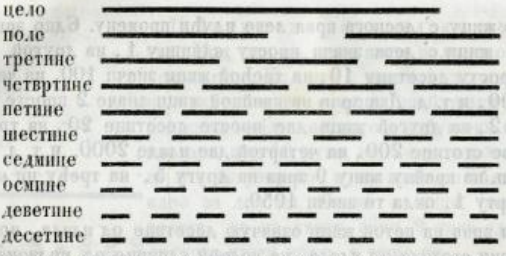
чим кою жицу с' деснога краја лево идући промену. Једно зрно на крајној жици с' лева значи просту јединицу 1, на другој жици значи просту десетицу 10, на трећој жици значи 100, на четвртој 1000, и т. д. Два зрна на крајној жици значе 2 просте јединице = 2, на другој жици две просте десетице 20, на трећој жици две стотине 200, на четвртој две хиљаде 2000. и т. д. Кад стави нп. на крајну жицу 9 зрна на другу 5, на трећу ни једно, на четврту 1, онда то значи 1059.

Да зрна на петој жици означују десетице од хиљада, на шестој жици стотине од хиљада, на седмој јединице од милиона, па онда на осмој, деветој и десетој десетице, стотине и хиљаде од милиона сваки ће учитель знати, да се некаже.

Справица ова манђ се употребљава у школи зато, што ова већа кола броєва нису за малу децу — за почетнике — ни одређена; а кад деца дозреу до ови већи кола броєва, онда ниє ни нуждно справице, єр онда већ схвате и поняю ово и другим начином тумачено; а и спор є и дангубан посо жице ове углављивати, и зрна натицати и скидати. У осталоме є искуством осведочено, да учитељи помоћу ове справице далеко болђ успеу са децом него без нђ.

III. Херманова рачуналька опет є другчия. Ова є смишљна на то, да се деци на очигледно представе разбитци.

И при овој науци имаю учитељи велику муку са децом. Вештии учитељи узму јабуку, или лист артиє, или прут, пак расеку на поле, да представе деци половину; размере и расеку на троє, на четворо, петеро и т. д. да представе и да их науче познати, шта є третина, четвртина, петина од целога и. т. д. или повуку на табли дужу линию, пак є секу $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$ и т. д. до $\frac{1}{10}$ и више. Али будући да є код сви ови средстава мучно све делове после опет у једно цело саставити, коє є нуждно, особито у првим почетцима ове науке, то су се вешти учитељи свакојако домишљали, како би и себи и деци овај мучни посо одлакшали, пак су правили штапове тако, да се делови могу заденути један у други, кад треба цело представити, а извући, кад треба делове показати. Али є и са овим било сила шепртлярке. Ту є данас најболя ова Херманова справица. Она є начињена исто као и она у бр 3. описана обична рачуналька, само не стоє на жицама зрна, већ цеви, коє се као и зрна тамо амо смицати даю, и то: на горњој жици стои само једна дугачка цев, и та представља „цело“:

на другой жици стои исто толико дугачка цев, али на поле пресечена, и представља сваки део єдну половину од целога ½; на трећой жици има три краће цеви, представляю трећине ⅓, а стиснуте све три єдна уз другу износе целу исто онолико велику као и оне две поле на другой или као она цела на првой жици. На четвртой су жици четир іош краће цеви, и представляю четвртине, на петой су жици петине и тако даљ до жице десете, на коіой стоє десет десетина. Кад се справица нагне на лево ил на десно, да се све цеви на своим жицама спижу, онда износи они **10** на дойной жици исто колико и она цела на горньой, а тако и све остале, да деца виде да су 2 поле, или 3 трећине, или 4 четвртине, као и 6 шестина, 7 седмина, или 8 осмино, 9 деветина увек єдно цело. На овой су справици жице мало дуже, него на простой рачуналки, и то толико, да цеви ма на коіой жици само трећину од жице заузимлю, а две трећине од жице празне су, да се разговетније радити и све што треба показати дає. Овде су жице яче, деблє него на обичной, єр су цеви теже, пак да се жице неизвію и да се справица неискварі.

IV. Кремерова рачуналка сасвим є другчија. Ова нема постоля ни ступаца ни жица, већ само гола зрна, и та зрна нису округла него су **10** зрна праве коцке, и од њи є 5 боядисано белом, а 5 црном или црвеном боіом; на онда има **10** комада четвероугли гредица ступаца (призми). Свака є гредица управо толико дугачка, као они **10** коцки єдно уз друго стављени, и споля є исто онако боядисана, као кад би ставили они **10** коцки све белу низ црвену, тако да из даљег нико неразазнає коцака од гредица, или другиє речено; свака гредица изгледа, као да би є мого

човек на коцке расути; или кад се гредица усправо ставй изгледа, као да є 10 коцака єдно на друго наслагано.

Далѣ има 10 плоча. Свака є плоча управо толико велика колико 10 гредица єдна уз другу стављени. И плоча є свака на беле и црвене коцке бојадисана и представља 10 гредица или 10 пута 10, то є 100 коцака.

Најпосле има єдна велика коцка, пањ, као сандучић. Овай є управо толико велики, као они 10 плоча єдно на другу наслагани. И овай є пањ од сви страна исто онако на беле и црвене коцке бојадисан и изгледа, као да би се из 10 низова у вис и десет у ширину єдно на друго наслагани коцака састојо. Овай пањ представља 10 плоча или $10 \times 10 = 100$ гредица. или $10 \times 10 \times 10 = 1000$ коцака.

Најболѣ є ако су коцке толико велике као єдан кубични палац, да онда по томе гредица има $10''$ у висину, $1''$ у ширину и $1''$ у дебљину, плочица $10''$ у ширину, $10''$ у дужину и $1''$ у дебљину, а пањ $10''$ у ширину, $10''$ у дужину и $10''$ у дебљину.

Све ово смишлѣно є на то, да се начини деци наука о мереню простора и телеса наочигледно и болѣ понятно, коє се има у четвртой класи главни, али и утрећем разреду основни школа показивати и учити.

Ко год є децу гледао, мого се уверити, какав є мучан посо начинити деци те мере разумљиве, а на овим коцкама иде брзо и лако и понятно тако, да се тим најбољи основ ухвати за далѣ напредованѣ у овой науци.

Ове коцке могу се и при науци брояня и рачуна у нижим разредима основне школе употребити, не само броећи их као оно зрна на обичной рачунальки, него показуюћи на њима просте єдинице, десетице, стотине и иљаду, као на Іаришевой справици.

V. Живнѣва рачуналка ниє ништа друго, него споєна обична и Іаришева уєдно, и начињена є овако: постолѣ є сандучић са фиоком, у коіой се држе зрна и жице. На сандуку озго има два гвоздена жлѣба; у њи се углави оквир. Оквир є начињен као и на обичной рачунальки, само има на доњой пречаги као и на десном ступцу по два јака зубца; тим зубцима се оквир у оне гвоздене жлѣбове на сандучићу углави. У оквиру стоє 10 жица са зрнима. Кад се оквир углави на доњу пречагу онда стоє жице положено, као у обичной рачунальки, а кад се углави на зубце деснога ступца, онда стоє жице усправо као на Іаришевой, али почем су у овой жице само толико велике, да само 9 зрна стану,

то има за ово іош єдан башка полуквир са 10 кратки жица, кои се на оквир углавити даде.

Найновиим Живнѣвим справицама додате су іош и Херманове цеви и тако є ово найболя од свию. *)

Школске вести.

СРБСКА ПРЕПАРАНДИЯ У СОМБОРУ. Испити на препарандии свршенису од 20-ог до 28-ог Юлия о. г. и успех био є: да є од 14 второлетни приправника проглашено њих 11 да су способни за учителѣ на основной народной школи, 1 и за ниже разреде главне школе, а 1 за главну школу; 1 є упућен да течай повтори, а 1 є своевольно изступио; а од њих 24 прволетних положило є њи 15 испите добро и проглашенису да су зрели за прелаз у други течай, а 9 их има на почетку идуће школске год. из неких наука испите допунити, пак ће по успеху тога или у други течай пређи или први повторавати. Владање било є уопште добро, изступленья нис било никои, и нис никои до тужби долазило. Школу и цркву походили су уредно, изузевши случаєве болести; али болести є ове год. било више нето другчие, ков због сиротињѣ, те станованя у малим влажним собицама, на ков би вєћма пазити валяло; а ков и због слабости грудиѣ у неких, кои нису требали у завод ни примљени бити. Ко ће учитель да буде валя яке груди да има, са слабима нека нико и непочиниѣ, єр ће се пре времена сатрти. При приманю валя на ово найвєћма мотрити, па свакога, кои нис сасвим яки груди одговорити, да други леб гледи.

Окром ови редовни приправника добили су допуштењѣ іош и привремени учителя из Сараволе, Оросламоша и Гада (коя су сва троица романску препарандию свршили) да положе овде испит за српске учителѣ. Од ових є први ковкако положно, други нис мого, трећи нис ни дошо. Приметити имамо, да су од нека доба почели романски препаранди и Срби являти се на испите у Сомбору, ков є сасвим неможно; — у романской препарандии неучисе ни єдне речце српски, па чудо є, да у ованки завод и иду, а іош вєће, да се усуђую являти се за испит на овом заводу, у кои никад завирили нису. Зимус начињи єдан дописник Србобранов читаву вику због ових учителя, а невиди, да са ових неприправљених за српску школу и за српску цркву школа и црква српска пропада, те зато српске општине, ков су своя добру раде неби ни под кои услов валяле отуда учителѣ да приме; а српске консисторие имале би іош вєћма на ово пазити.

*) Ове найновиє рачуналке могу се добити из Оломуца у Моравской преко Књижаре Хелцлове (Buchhandlung Eduard Helzel, Olmütz, Mähren), и то: 22" високе и толико широке са дрвеним оквиром за 9 фр. а са гвозденим оквиром за 12 фр. Кремеров за се за 4 фр. Уза ванки добие се и упутство, како се има са коіом поступати.

Учителѣи и жестни школ. управителѣи валяло би да се постараю, да ове справице ванки за свою школу набави. Мали овай трошак биће стостручно наплаћен оним разумним знанѣм, што деца задобию помоћу ових справица.

Окром ових явило се још двоица од лањски учительски помоћника — из Чобанца и Дероња, — да испит допуне, и од њих є први довољно испит допунио, и сведочбу добио, да є способан за одправљање учительског звања у овој лаѣцези, а други није мого испита довољно допунити.

Науке предаю на срп. Препарандии у Сомбору катихета Г. Димитрия Поповић, главни учитель Г. Никола Вукићевић и помоћник Анђрия Иркић.

Катихета предаю: катехетику и науку хришћанску, библичну повестницу старог и новог завета, црквену повестницу са животописима светих, тумачењ св еванђелия и апостола, литурђику, типик, црквено појање, црквено славенски и српски єзик са писменим саставцима српским и повестницом српске књижевности. За сваки од ових предмета одређен є єдан сат недељно, само за црквено појање пет, за славенски єзик три, за српски два сата. Свега има предавати катихета 20 часова недељно.

Главни учитель предаю: педагогию, дидактику и методику са познаванѣм садржая школских књига, повестницу педагогие и науку о устройству народне школе, практичну радню у овој школи, рачун на памет и на табли са облицима из земљомерства; немачки и мађарски єзик, земљопис, отачественицу и економию. И за ове предмете одређен є за сваки по єдан сат недељно, само за педагогию три, за метод три, и за практичну радню три. Свега има предавати и главни учитель 20 часова недељно.

Помоћник предаю: хармонично певанѣ, ћимнастику, краснопис и рисанѣ, свако по єдан сат недељно.

Како још немамо печатаних књига, то се предаю већи део предпоменутих наука по рукописима дотичних учителя, кое су по найглавнијим данашњим немачким и другим списателима саставили, и кое ће скорим све печатати дати. Преглед наука на ситније саобштићемо други пут. Свако 14 дана имали су приправници по єдну задаћу из стилистике и по єдну из педагогие и методике писмено израдити и поднети на преглед.

Успех овогодишњ радњ на овом заводу врло є леп и учитељи заслужую захвалност од целога народа; они су се неуморно трудили, да нам изобразе ваљане учитељ, и надамо се, даће се и они свуда показати вредни своих врстних учителя.

Завод овай, како є ревношћу наше врле српске сомборске општине добио предпрошле године нову красну кућу и намештаѣ, исто є тако прилогом ове и још неких других честитих општина добила лепу збирку найбољих учевних оприма; има библиотеку найврсних немачких и других учительских дела; ова є имала на крају прошле год. 1413 дела у преко 3000 књига, а ове године є умножена са 109 докуплѣних и 145 напоклон добивених, и има сад свега 1667 дела. Није овде место наводити их по имене, но само толико казати морамо, да се књиге само оне купую, кое се по најбољим критикама немачким и другима препоручую. Окром књига има завод овай исто тако одабрану збирку географичких, историчких и физикалних земљовида, глобе, телурие и лунарие, више природословних атласа, и природних збирака.

За набављањ ових има сваке године до 200 ф. одређено, на ков од српске сомборске општине долази сваке год. 72 ф, од кикиндске 50 од фундације Г. Рацковића 50 ф. и од падејске општине 16 ф.

Плата професора, коя є до предпрошле год. врло малена била, љубављу нашега честитога кикиндског дистрикта и честите сомборске срп. општине, на ков онай 600, а ова 300 ф. сваке год. прилажу повишена є знатно и износи сад за катихету 800 ф. и за главнога учителя 800 ф. а помоћник, кои є уједно професор на реалци има 150 ф. Неможемо прећи да овде не споменемо, да школски фонд, ког су за издржаванѣ препарандије српске и романске Срби и Романи заједнички основали, на издржаванѣ романске препарандије іош од 1850. год. сваке год. по 315 ф. више дає него на српску, ков є у толико већма неправо, што Срби у овай фонд далеко више прилажу него Романи; па како се станѣ овога фонда сад у толико побољшава, што се наредбом в. с. кр. у. Наместничства утерую дугови, (види шк. л. бр. 1 и 5) и како видесмо, да су професори на овой срп. препарандии сувише претерећени послом, а знаюћи, да на романской препарандии има више професора, то би валяло, да се и на овой бар іош єдан помоћник постави, са толиком платом, колико романска препарандия више извлачи, и да се суразмерно той плати неколико сата онима скине и овоме преда; а ако би се и овай фонд делио између Срба и Романа, то би се свакако имало у рачун узети ово кроз 15 година више издаванѣ на романску препарандию.

На препарандии у Сомбору постоє више врсти стипендия:

1) Ралына (са 50 ф.) ню є ове год. добио по одобреню в. с. кр. у. Наместничства Арон Аршинов, найбољи од сви ове год. из завода овога изашавши приправник;

2) Чокорова састоисе из неколико форинти, ніе од више год. издана;

3) Белянскова, коя є од како є нова кућа за препарандию дигнута престала, али се надамо, да є честита сомборска општина неће напустити да пропадне;

4) Платонейске, основане од Њег. Високопреосв. Г. Епископа Платона, имали су ове год. њих 11 приправника, и то двоица по 60 ф., двоица по 40 ф., двоица по 30 ф., двоица по 20 ф., и троица по 10 ф. Свега є издано 330 ф. Стипендие ове могле би іош болѣ бити, кад би сви они, кои су дужни у овай фонд улагати, ово точније извршивали. Врли основатель имао є са овим стипендиями „на препитаніе сиромашних предуготовника“ далеко лепше намере, али их за сад извршити ніе можно, єр є іош фонд слаб за оно.

Окром ових стипендия и предпаведених добротвора давао є Г. Коста Іерасевић грађанин и трговац сомборски четворици сиромашних приправника окром празника іош и сваке неделѣ дваред доручак и ручак;

а Г. Сима Леовић велики бележник дао є за успомену свое почивше супруге 6 дуката, да се найбољима приправницима овогодишњима поклоне.

За сва ова благодеяня буди предназначеним добротворима велика захвалност у име целога народа!

ОБЯВА

за

ШКОЛСКИ ЛИСТ

за 1866 годину.

Школски Лист є прошле године због учестаног путованя Господина Уредника по званичним пословима, тако заостао да се само пет броєва главнога Листа и два Додатка распослати могло.

Господин Школски Савѣтник Др. Ђорђе Натошевић немогући због званичних послова далѣ Лист овай уређивати, позвао є мене, да се одсад издаванѣ и уређиванѣ примим, а уєдно опуномоћио ме є, да у име нѣгово свима ланьским предплатницима подпуну накнаду дати могу с' броєвима Школскога Листа и Додатка од ове године.

Уздаюћи се у подпору нашега народа примам се я овог трудног посла и являм, да ће ШКОЛСКИ ЛИСТ наступаюће 1866 године овде у Сомбору точно и уредно у оваковом формату и на целом табаку излазити месечно двапут, петнаистог и последнѣг дана свакога месеца. Уз' то ће іошт на свршетку свакога месеца излазити додатак Школскога Листа, под насловом: „ПРИЯТЕЛЬ СРБСКЕ МЛАДЕЖИ.“

Школски Лист ће доносити чланке о школи, учительима, и о воспитаваю и ученю деце из Педагогіє Дидактике, Ме-

тодике и Историје ових наука; израђене лекције учевних предмета' за углед, предлоге за побољшање материялног стања учительског, школске наредбе, и школске вести.

Додатак ће доносити поученя и предмете за читање намењене за избраженье ума и воспитање срца и душе предраге младежи Српске обоега пола. У њему ће се находити у лепом избору житія светих, животописи, приповедке, притче, басне и песме моралног садржая; предмети из Историје, Земљописа, Физике, Дистетике, Домоводства и польске Економије; рачунске и гимнастичне игре и друге задаће.

Я сам у Школском Листу од постанка његовог много радио, по томе надам се да ћу с' Божиомъ помоћу моћи и дужности уредника одправляти у толико болѣ, што є наш многозаслужени и общелюбљени Господин Школски Саветник Др. Ђ. Натошевић обећао да ће и у напредак своим врстним педагогичним чланцима оба ова Листа подпомагати. Притом учтиво позивам и молим све наше учене мужеве како овде тако и у Кнежевини Српской, а особито наше пречастне Свештенике, Школске Управителье, Професоре виших и средњих училишта и Народне Учителье, да ми своє умне прилоге и дописе, кои се са горњим програмом слажу, шиљати изволе; я пак од своє стране обећавам, да ћу свакоме, кои ме у овом погледу подпомагао буде, из почасти оба Листа безплатно шиљати.

Цена є за оба Листа заєдно на годину 4 фор.; а на по године 2 фор. а. вр. — Школски Лист без' Додатка неће се никоме слати. Но на Додатак сам отвара се обашка годишња предплата са 1 фор. 20 нов. и полгодишња са 60 нов. а. вр.

Све Родољубце а особито народне учителье пријатељски умољавам, да у месту свом што више предплатника на Школски Лист скупе, а притом да младеж обоега пола на држање „Пријателя Српске Младежи“ позову.

Господи скупительима за велики труд њихов дає се седми примерак єдног и другог Листа на дар, а имена скупителя и предплатника' штампаће се у Листу.

Они Предплатници, кои су за целу прошлу годину предплатили, добиће ове године Школски Лист до краја Септембра, с' тога нека изволе іошт 1 форинту послати, па ће им се Лист целе ове године шиљати. — Они пак кои су предплатили за по године, примити ће у накнаду іошт шест броєва Листа и 4 Додатка, а за целу ову годину, ако Лист држати желе, имаю наплатити само три форинта. Свима ланъ-

ским предплатницима уз први овогодишњи брой разаслаће се и шести брой Школскога Листа од 1865. године, и тако неће они никакву штету трпити.

Они предбројници Школскога Листа кои од године 1864 дугују, могу дуг свој код мене положити заедно са новом предплатом да не би морали за оно мало новаца у двапут пошту плаћати.

Напоследку она Господа и Обштине, коима с 1865. године Лист шиљан, а іошт нису за њега платили (има преко 700) нека се найдаље до 20 Јануара о. г. мени приме да су ради Лист држати, пак ће им се редовно шиљати, а они ће имати за прошлу годину само 1 фор. доплатити.

Предплатни новци молим да ми се заедно са атресом предплатника у плаћеном писму найдаље до светога Саве пошлю.

У Сомбору на Ново Лето 1866.

НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ
главни приправнички Учитељ.

ГОСПОДИНЕ!

Желећи за доста учинити єдной прекой потреби при васпитанію младежи наше, списао самь я књигу подъ насловомъ:

„Библичне Повѣсти Новога Завѣта“

Већій део Педагога тога є данасъ мнѣнія, да є за младежь найболѣ кадъ се Библичне повѣсти онымъ истымъ рѣчма приповѣдаю, коимъ су у св. Писму изложене. С' тога самь и я у овомъ моемъ послу строго се придржавао оногъ начина казиванія и башъ оныхъ истыхъ рѣчій с' коима су Свете Повѣсти у Евангелію и у Дѣяніяма Апостолскимъ написане. У цѣлой књизи има 94 приповѣдке, и додатакъ, а износи у маломе формату 176 страна. — Приповѣдке за дѣцу одъ 7—10 година штампане су са крупни писмени, а оне за старію младежь с' ситнијма. Књига ће ова особито одъ велике помоћи быти свакоме учителю при предаваню Библичныхъ Повѣстій, и ученицима да имаю и кодъ куће одкудъ читати оно, што имъ учитель у школи приповѣда. Свака породица, коя ю набави, и у коіой се свете те Повѣсти пажљиво читале буду, имаће у њима неоцѣнено благо, найсветію науку преблагогъ Спасителя нашегъ, коя є човѣка єдино усрећити и утѣшити кадра.

Знаюћи да наше књиге безъ понуде слабо пролазе, молимъ васъ пријатељски, да ми у кругу вашега познанства, а особито међу родительима дѣчијмъ што више предплатника скупити изволите.

До кои данъ књига ће ова сасвимъ готова быти, а у надежди да ће што више читателя наћи, опредѣлio самь према величини књиге врло малену цѣну, само 40 новчића а. вр. — Єданайсту књигу даемъ Господи скупительима на даръ.

Предплатни новци молимъ да ми се напредъ пошлю, єръ се и штампару одма платити мора.

Ђ. Петровићъ Учитељ

Овомъ приликомъ являмъ, да є пре нѣколико дана изишло изъ печатнѣ ново дѣло моє, подъ насловомъ:

МИСЛИ

о начину, како да се у духу православне вѣре и према потребама народнимъ у редъ доведу црквено просвѣтни отношаи

Срба у Аустріи

Обзиру ове књиге с садржаємъ заедно изволите читати у Србобрану и у Напредку бр. 6 и 8. — Толико само наспоменути имамъ да є дѣло то награду Матице Српске добило и да самъ га и о своме трошку на свѣтъ издао.

Књига ова штампана є у великой осмини и износи 14 табака. Цѣна іой є Єдна Форинта А. вр. —

Да би се озо дѣло у народу што више читало, умољавамъ васъ Господине, да и ову књигу, у мѣсту вашемъ препоручите, и да ми брой предплаћеныхъ књига с' новцима заедно што скорїе пошљете, а покрай благодарности моє за велики трудъ при скупляню уписника изволите или 10% одъ новаца, или десету књигу на даръ задржати.

Чимъ новце и назначенѣ броя предплаћенихъ примѣрака добїемъ, одма ћу обе књиге о своме трошку, кудъ се захтѣвало буде, одправити. Молимъ само да ми се за атресъ и последню пошту яви.

Ко годъ за 25 комада' Библичнихъ Повѣсти новце послао буде, добитће уз' обичну награду, іошть и ово друго велико дѣло моє на поклонъ. —

Врло ћете ме обвезати, Господине, ако ми се на овай позивъ и молбу свойски и усрдно одзовете.

У Сомбору, на Сретенїе 1865.

НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋЪ
приправничкій главный учитель.

ОБЯВА.

Са овим броєм свршує се овай лист за ову годину. Ко га є рад идуће год. држати, умолява се овим, да се раније прияви, да неби као ове, са првим броєвима опет у непријлйку долазили.

Ако би коме лист идуће год. пошо, ко неби рад био држати га, умолява се, да одма врати, написавши на повези „retour,“ а не кидаюћи повезе и враћаюћи изсечен лист под другом повезом, те се незна ко враћа, ни враћаюћи га без наплаћене поште, а умотан и печаћен под писмо.

Овом приликом являмо, да є преостало више целокупни егземплара од овогодишњег листа и ко є рад може га за 1 фр 50 нов. добити, али пошту да плати.

Ако се коме изгубио кои од ови броєва: 2, 3, 7, 9 и остали до краја, нека се прияви и само пошту 2 новч. по листу плати, па ће му се одма послати.

Уредничство

школског листа.